

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ

ΤΟΥ

ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ

ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΗΝ

ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ μετὰ πολλὰς σημειώσεις. Προστέθη
δὲ καὶ ἐκθεαίς τῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ
τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν Ἀλβανικῶν ἀποικιῶν.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΑΝΙΑΝῆ Α. ΓΚΑΡΠΟΔΑ.

ΤΟΜΟΣ Α΄ καὶ Β΄.

ΑΘΗΝΑΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ἸΛΕΞ, ΓΚΑΡΠΟΔΑ.

1848.

187

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ

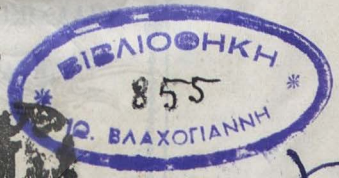
ΤΟΥ
ΜΕΤΩΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ

ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ· μὲ πολλὰς σημειώσεις. Προσετέθη δὲ καὶ ἐκθεσις τῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τῶν ἐν τῇ Βασιλείᾳ τῶν δύο Σικελιῶν Ἀλβανικῶν ἀποικειῶν.

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ ΔΑΠΑΝῆ Α. ΓΚΑΡΠΟΛΑ.

.....
ΤΟΜΟΣ Α΄.
.....

Handwritten signature
ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΒΡΟΦ. ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΛΕΞ. ΓΚΑΡΠΟΛΑ.

1848.

ΕΣΤΟΡΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΝ ΚΑΤΑΛΟΓΟΝ

707

ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΕΙΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ Α

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΡΑΧΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΗΣ

ΑΘΗΝΑΙ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΓΛΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ

1848

ΤΑΙΣ ΘΑΝΑΤΟΙΣ ΨΥΧΑΙΣ
ΤΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ
ΤΗΣ
ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΥΛΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ,
ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΖΑΡΗ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΙΣΚΑΚΗ,
ΚΑΙ
ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ.

ἀνατίθουσιν εὐσεβάστως.
Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

ΤΑΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ ΨΥΧΑΙΣ

ΤΩΝ ΕΙΝΟΕΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ

ΤΗΣ

ΝΕΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΥΡΙΑΚΟΥΝ ΜΑΥΡΟΜΙΧΛΗ,

ΜΑΡΚΟΥ ΜΠΟΤΣΑΡΗ,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΛΙΣΚΑΚΗ,

ΕΣΤΙ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

ἀναδόχου ἐπιτρόπου.

Ο ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ

Πίναξ

Τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῷ Α'. Τόμῳ.

ΠΡΟΛΟΓΟΜΕΝΑ

Σελ. Α'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Περιγραφή τῆς Ἀλβανίας.

Ἐπαρχίαι τοῦ Καστριώτου. Γέννησις τοῦ Σκεντέρ-
μπεη. Κλίσις του διὰ τὴν πολεμικὴν ἐπιστήμην. Ἐκ-
στρατεία τοῦ Ἀμουράτ Β'. κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ὁ
Γεώργιος δίδεται εἰς ἐνέχυρον. Ὁ Ἀμουράτης προσ-
τάζει νὰ τὸν περιτέμουν, καὶ μετονομάζει Σκεντέρ-
τέρμπεην. Φροντὶς τοῦ Σουλτάνου διὰ τὴν ἐκπαί-
δουσιν καὶ ἀνατροφὴν του. Σελ. 4.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Σκεντέρ-
μπεη. Ἄλλαι ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ. Μονομαχεῖ μ' ἐναντὶ
Τάρταρον. Δευτέρα μονομαχία του μὲ δύο Πέρσας.
Πραότης τῶν ἠθῶν του. Θάνατος τοῦ πατρός του. Ὁ
Ἀμουράτης κυριεύει τὴν Ἀλβανίαν. Θάνατος τῶν
ἀδελφῶν τοῦ Σκεντέρμπεη. Οὗτος προσποιεῖται λύπην,
ἀποφασίζει νὰ ἀνακτήσῃ τὴν πατρικὴν του ἡγεμονίαν. Σελ. 8.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Παγίδες κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ
Σκεντέρμπεη ὑπὸ τοῦ Ἀμουράτου. Τὸν πέμπει κατὰ
τοῦ Χριστιανικοῦ στρατοῦ. Φθορὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ
στρατοῦ. Ἀναχώρησις τοῦ Σκεντέρμπεη. Στρατήγημα
αὐτοῦ διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κρόϊαν. Ἀναλαμβάνει τὴν
ἡγεμονίαν του. Προετοιμάζεται νὰ ἀντισταθῇ κατὰ
τοῦ Ἀμουράτου. Σελ. 19.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'. Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς
Πετρέλλης. Πολιορκία τοῦ Σβετιγραδίου. Ὁ Σκεντέρ-

καὶ ἐπιστρέφει εἰς Κρόϊαν. Ὁ Ἀμουράτης πέμπει ἕτερον στρατὸν πλεον δυνατὸν, ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀφανίζεται. Ὁ Ἀμουράτης πλήρης ἀθυμίας, πέμπει καὶ τρίτον δυνατὸν στρατὸν πρὸς φύλαξιν μόνον τῶν ὄριων. Σελ. 65.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Κρόϊαν διὰ νὰ λάβῃ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως Δαΐνης. Εὐρίσκει ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἀφείσας στρατὸν εἰς τὰ σύνορά του ἐπιστρέφει εἰς Κρόϊαν. Πολιορκεῖ τὴν Δαΐναν. Ἀφίνει μέρος τοῦ στρατοῦ του διὰ τὴν πολιορκίαν, καὶ μετ' ἐπίλοιπον κινεῖται κατὰ τῶν Βενετῶν. Μάχη τῆς Σκόδρας. Ὁ Σκεντέρμπεης νικητὴς προτείνει εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Δαΐνης νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Μουσταφᾶς ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας του τρέχει νὰ τὸν πολεμήσῃ ἀλλὰ νικᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφανίζει τὰς ἐπαρχίας τῶν Βενετῶν. Κλείει εἰρήνην μετ' αὐτῶν. Σελ. 80.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'. Ὁ Σκεντέρμπεης εἰσβάλλει εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Ἀμουράτης πολιορκεῖ τὸ Σβετιγράδιον. Ὁ Σκεντέρμπεης ὑπάγει πρὸς βοήθειαν. Ὁ Σουλτάνος προτείνει εἰς τὸν φρούραρχον νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Ὁ Σκεντέρμπεης ὁρμᾷ κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου. Οἱ Τοῦρκοι ἀνωφελῶς κάμουν ἀπόπειραν διὰ κλιμάκων ἀναβάσεως εἰς τὰ τεῖχη. Δευτέρα εἰσβολὴ τοῦ Σκεντέρμπεη. Γενικὴ ἔφοδος κατὰ τοῦ φρουρίου. Μονομαχία τοῦ Σκεντέρμπεη μετὰ τοῦ Φερῆ Πασᾶ. Τὸ Σβετιγράδιον βιάζεται νὰ παραδοθῇ μὲ συνθήκας. Θλίψις τοῦ Σκεντέρμπεη. Σελ. 94.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφιερώνει τὰς

μπης ἀφήσας ἔμπροσθεν τοῦ Σβετιγραδίου στρατὸν πρὸς πολιορκίαν, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κρόϊαν. Τρέχει εἰς βοήθειαν τοῦ στρατεύματός του, καὶ πάλιν ἀναχωρεῖ. Εἰρήνη μεταξὺ τοῦ Ἀμουράτου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Ζητεῖ τὴν συμμαχίαν τῶν γειτονευόντων Πριγκίπων. Ἡ συνέλευσις αὐτῶν γίνεται εἰς τὴν Σχόδραν. Λόγος τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀναγορεύεται ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Τὸ Σβετιγράδιον παραδίδεται εἰς τὸ στρατευμά του. Σελ. 34.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄. Πρῶτος στρατὸς τοῦ Ἀμουράτου κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη. Φόβος τῶν ὑπηκόων του. Ἐπιθεωρεῖ οὗτος καὶ πάλιν ὄλα τὰ φρούρια, καὶ κινεῖται εἰς ἐκστρατείαν. Στρατήγημα διὰ τὴν ἀπατήσιν τοὺς Τούρκους, καὶ νίκη του κατ' αὐτῶν. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κρόϊαν θριαμβεύων. Λύπη τοῦ Ἀμουράτου. Σελ. 47.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄. Οἱ χριστιανοὶ ἠγεμόνες ἐπιθυμοῦν τὴν συμμαχίαν τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλέως Βλαδισλάου. Ἀπάντησις τοῦ Σκεντέρμπεη. Κινεῖται εἰς βοήθειαν τοῦ χριστιανικοῦ στρατεύματος. Ὁ Δεσπότης τῆς Σερβίας δὲν ἀφίνει νὰ περάσῃ τὸ στρατευμά του ἀπὸ τοὺς τόπους του. Δυστυχῆς μάχη τῆς Βάρνας. Αἰχμαλωσία τοῦ Οὐνιάδου. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφανίζει τὴν Σερβίαν καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Σελ. 56.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄. Ὁ Ἀμουράτης γράφει πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην περὶ συμβιβασμοῦ, καὶ εἰρήνης. Λαβὼν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν πέμπει κατ' αὐτοῦ νέον στρατόν. Ὁ Σκεντέρμπεης τροπαιῶχος λεηλατεῖ τὴν Σερβίαν

ή. ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧ. ΕΝ ΤΩΙ Α΄ ΤΟΜΩΙ

φροντίδας του εις την πολιτικην διοίκησιν τῆς ἡγεμονίας του. Οἱ ἄρχοντες ματαιῶς τὸν παρακαλοῦν νὰ λάβῃ σύζυγον. Πολιορκεῖ τὸ Σβετιγράδιον. Προτείνει εἰς τὸν φρούραρχον νὰ τὸ παραδόσῃ. Βιάζεται νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ὁ Ἀμουράτης πολιορκεῖ τὴν Κρόϊαν. Ἡ πρώτη κατὰ τῶν τειχῶν ἔφοδος ματαιοῦται. Στρατήγημα τοῦ Σκεντέρμπεη. Εὐρίσκεται εἰς μέγαν κίνδυνον. Νέον στρατήγημά του. Τρίτον στρατήγημα τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ Ἀμουράτης ματαιῶς προσπαθεῖ νὰ ἐλκύσῃ τὸν φρούραρχον νὰ παραδόσῃ τὴν πόλιν. Προτείνει εἰς τὸν Σκεντέρμπετην τὴν εἰρήνην, καὶ αὐτὸς δὲν τὴν δέχεται. Θάνατος τοῦ Σουλτάνου. Σελ. 121.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄. Μωάμεθ ὁ Β΄ ἀναγορεύεται ἄυτοκράτωρ. Ὁ Σκεντέρμπεης ματαιῶνι εἰς τὰ στρατηγήματά του διὰ νὰ ὑποχωρήσῃ ἀβλαβῆς. Εἰσέρχεται εἰς τὴν Κρόϊαν ἐν θριάμβῳ. Βραβεύει τὴν ἀνδρείαν καὶ πίστιν τοῦ Οὐρανοκόντη. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως τῷ πέμπει πρεσβείαν. Οἱ ὑπήκοοί του ἀνανεώνουν τὰς παρακλήσεις των διὰ νὰ νυμφευθῇ. Σελ. 145.
Σημειώσεις Σελ. 149.

Προλεγόμενα.

Μεταξύ τῶν πολεμιστῶν τοῦ ΙΕ'. αἰῶνος ἐὰν ὑπάρχη τις ἄξιος νὰ ὀνομασθῇ *Μέγας*, οὗτος βέβαια εἶναι ὁ Ἡρῶς τῆς Ἀλβανίας, ὁ Σκεντέρμπεης. Θέλει λάβομεν αἰτίαν (εἰς τὸ τέλος τῶν παρόντων προλεγομένων) νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἂν καὶ ἡ ἡγεμονεία του εἶχε μικροτάτην ἔκτασιν καὶ ἐπομένως ἦτον ἀρχηγὸς μικροαρίθμου στρατοῦ, μ' ὅλον τοῦτο, ἐπὶ κεφαλῆς τριῶν, ἢ δεκαπέντε, ἢ τὸ περισσότερον τριάκοντα χιλιάδων στρατιωτῶν ἐνίκησε πάντοτε στρατεύματα ἑκατὸν καὶ διακοσίων χιλιάδων Τούρκων· τοῦτο ὅμως ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς νέας πολεμικῆς μεθόδου, ἐφευρεθείσης παρ' αὐτοῦ καὶ ἀγνώστου ἕως τότε. Οὗτος ἦτον ἡ ἀσπίς τῆς Χριστιανοσύνης, ὁ τρόμος τῶν Τούρκων καὶ ὁ πλέον ἀδυσώπητος καὶ τρομακτικὸς ἐχθρὸς των· ὥστε διάφοροι συγγραφεῖς βεβαιώνουσιν ὅτι, διὰ τῆς ἰδίας του χειρὸς, ἐφόνευσε περισσότερον ἀπὸ δύο χιλιάδας εἰς διαφόρους μάχας συγκροτηθείσας μετ' αὐτῶν.

Οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι αὐτὸς δὲν ἦτον ὁ ἀγαπητὸς τῆς *Τύχης* καὶ τῆς *Ἐννοῦς*, ἐπειδὴ εἰς διά-

στημα 23 ἐτῶν ἀδιακόπων πολέμων, μόλις ἐδοκίμασε μίαν καὶ μόνην ἀτυχίαν καὶ αὐτὴν ἀπὸ τὴν ἀμέλειαν τῶν φυλακῶν τοῦ στρατοπέδου του, καθὼς ὁμοίως δὲν ἐπληγώθη ποτέ, ἐξαιρουμένης μιᾶς βαρέας συγκάψεως εἰς τὴν δεξιὰν ὠμοπλάτην. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον καθίσταται τὸ πλεον ἄξιον παρατηρήσεως πρὸς δόξαν τοῦ Σκεντέρμπεη εἶναι ὅτι ἐνίκησε τοὺς δύο ἰσχυροτέρους Σουλτάνους, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι χρεωστοῦν τὴν στερέωσίν των εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰς μεγαλητέρας των κατακτήσεις καὶ τὴν ἐνέργειάν των εἰς τὰς πολιτικὰς ὑποθέσεις τῶν Χριστιανῶν Αὐλῶν. Ἐπολέμησε μὲ τὸν Ἀμουράτην τὸν Β΄. τὸν ἐπονομασθέντα *Φέτα*, ἡγουν *τροπαιοῦχον* καὶ μὲ τὸν Μωάμεθ τὸν Β΄ τὸν ἐπονομασθέντα *Ἀσβιούκ*, δηλαδὴ ἡρώα ἀκούραστον.

Ἄλλὰ ἡ ἀνδρεία δὲν ἦτο τὸ μόνον προτέρημα τοῦ Ἀλβανοῦ Ἡρώος· οὗτος ἦτο φρόνιμος, γενναῖος, εὐπροσήγορος καὶ εἶχε ἐκείνην τὴν δημοτικότητα, ἥτις εἰς τὰ δυσκολώτερα καὶ πλέον ἀπελπισμένα ἐπιχειρήματα ἐμπνέει τὸ θάρρος εἰς ὅσους ἀμφιβάλλουν.

Ἐπυνεῖθι, εἰς τὸ τέλος πάσης μάχης νὰ εἰσέρχεται εἰς τὰς σκηνὰς τῶν πληγομένων, νὰ θεωρῇ τὰς πληγὰς ἐκάστου στρατιώτου καὶ νὰ εἶναι παρὼν εἰς τὴν θεραπείαν των. Πράττων οὕτως ἔχαιρε τόσον τὴν εὐνοίαν τῶν στρατιωτῶν του, ὥστε ὅλοι ὄμνουν νὰ ἀπαντήσουν

ἐκουσίως, χάριν αὐτοῦ, χιλίους θανάτους. Ἐὰν δὲ οἱ Χριστιανοὶ Ἠγεμόνες ἤθελαν παρατηρήσῃ, ὅτι μεταξὺ τῶν εὐρίσκετο εἷς ἐξ ἐκείνων τῶν ἀξίων ἀνδρῶν, οἵτινες κατορθώνουν τὰς μεγαλητέρας μεταβολάς, εὐκόλως ἐκ συμφώνου μετ' αὐτοῦ, ἤθελον βιάσῃ τοὺς Τούρκους νὰ ἐξαναπεράσωσιν τὴν θάλασσαν, καὶ νὰ τοὺς ἐξωρίσουν εἰς τὰ σπήλαια τῆς Ἀσίας, ὅθεν ἐξῆλθον, ἀντὶ νὰ τοὺς ἀφήσουν ἡσύχους ἐξουσιαστὰς τοῦ ὠραιότερου μέρους τῆς Εὐρώπης. Ὡς πρὸς τοῦτο εἶναι ἀξιοὶ ἰδιαιτέρου ἐπαίνου οἱ Πάππαι τῆς Ῥώμης, οἱ ὁποῖοι πάντοτε ἐπροσπαθήσαν νὰ καταπέισουν ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς Βασιλεῖς νὰ βοηθήσουν τὸν Ἡρώα μας, ἂν καὶ ἦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ ἀξιότιμοι παρακινήσεις τῶν ἀνωφελεῖς. Οὗτος ὁ ἔκτακτος ἀνὴρ ἦτον ἱκανὸς νὰ καταδαμάσῃ τὴν ἰσχὺν τῶν ἀπίστων καὶ νὰ ὑψώσῃ τὸν Σταυρὸν εἰς αὐτὸ τὸ Ἴπποδρόμιον (α), ὅπου τὴν σήμερον οἱ Χριστιανοὶ μὲ δυσαρέσκειάν των βλέπουσι συνεχῶς ν' ἀνεμίζῃ ἢ οὐρὰ ἐνὸς ἀλόγου, καὶ ἡ ἡμισέληνος. **Μαρτυροῦν**

(α) Τὸ Ἴπποδρόμιον εἶναι ἡ πλέον ἐκτεταμένη πλατεῖα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Τούρκοι τὴν ὀνομάζουν Ἀ τ μ ε ἰ δ ἄ ν. Ἀπὸ ἐν μέρους εἶναι τὸ τζαμί τοῦ Σουλτάνου Ἀχμέτη, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐν παλαιὸν κτήριον ὅπου ἐγκλείουν τοὺς φρενοβλαβεῖς Τούρκους. Ὑπάρχουσιν ἐν τῷ Ἴπποδρομίῳ τρεῖς ἀρχαιότητες Ἑλληνικαί, δύο στήλαι καὶ εἷς θηεῖστος ἐξήκοντα ποδῶν ὕψους, μετακομισθεῖσαι ἀπὸ τὰς Θήβας τῆς Αἰγύπτου.

τὴν παρατήρησίν μου ταύτην οἱ λόγοι, τοὺς ὁποίους ὁ φιλόδοξος Μωάμεθ ὁ Β' ὑποχρεώθη μίαν φοράν νὰ εἰπῆ πρὸς τοὺς αὐλικούς του: ἔὰν ὁ Σκευτέρμπης ἤθελε λάβῃ μεγαλητέρας δυνάμεις, ἀφεύκτως ἤθελε καταδαμάσῃ ὅλην τὴν οἰκουμένην.

Εἰς τὴν ἐνασχόλησιν τῆς παρούσης ἱστορίας του, θέλομεν λάβει αἰτίαν νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι δικαίως ἤξιώθη νὰ ἐπονομασθῆ ἕξ ἴσου ἀπὸ τοὺς Πάππας, καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς Ἡγεμόνας, Ἀθλητῆς ἀνίκητος, γενναῖος ὑπερασπιστῆς τοῦ Χριστιανικοῦ ὀνόματος, προμαχὼν τῆς θρησκείας, καὶ νέος Ἀλέξανδρος. Τὸ ἀνάστημά του ἦν γιγαντιαῖον, ἡ κεφαλή του ἐφαίνετο ἐπάνωθεν τῶν ὑψηλοτέρων του στρατιωτῶν, εἶχε τὴν ρίνα γρυπὴν, τὸ πρόσωπον ἀσπροκόκκινον, τὸ μέτωπον πλατὺ καὶ τὸν πόγωνά ὀλίγον καμπύλον (α). Εἶχεν τὰ γένεια μακρὰ, ἀλλὰ κεκομμένην τὴν κόμην. Προσέτι ἡ φύσις δὲν ἄφησε τὰ δῶρά της ἕξ ἡμισείας καὶ ἀτελεῖ, διότι συγχρόνως τοῦ ἐχάρισεν καὶ τὴν σωματικὴν δύναμιν, καὶ μίαν ἐπιδεξιότητα ἀπαράμιλλον. Ὅθεν ἀναφέροντες ἐνταῦθα τινὰς περὶ τούτου ἀποδείξεις, νομίζομεν ὅτι δὲν θέλουν

(α) Κατὰ τὴν γνώμην ἑνὸς ἀνωνύμου συγγραφέως, ἡ εἰκὼν ἥτις τοῦ ὁμοιάζει περισσότερο εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν οἱ περιηγηταὶ θεωροῦν σήμερον ἐν Φλωρεντίᾳ εἰς τὸ λεγόμενον Palazzo degli Uffici πλησίον τῆς εἰκόνης τοῦ Μωάμεθ Β'.

θεωρηθῆ ὡς ἀνοίκειαι περιγραφαὶ καὶ ἄχρηστα λεπτο-
λογίαι.

Μαθὼν ὁ Σκεντέρμπεης μίαν ἡμέραν ὅτι εἷς ἄγριος
ταῦρος ἐπροξένει μεγάλην φθορὰν εἰς τὰ κτήματα τῆς
ἀδελφῆς του Μამέσης, καὶ ὅτι εἶχε φονεύσῃ πολλοὺς,
ὅσοι πανταχόθεν συνέτρεξαν νὰ τὸν καταδιώξουν, ἔδρα-
μεν εὐθὺς ἔφιππος εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἀγρίου ζώου, τὸ
ὁποῖον εὐρῶν, καὶ ὠρμήσας κατ' αὐτοῦ, κατέκοψε τὴν
κεφαλὴν του μὲ μίαν καὶ μόνην πληγὴν τῆς σπάθης του.

Ἐν καιρῷ δὲ τῆς εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως
ἐκστρατείας του, διατρίβων εἰς Ἀπουλίαν, ἐξῆλθε μίαν
ἡμέραν μετὰ τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου νὰ κυνηγήσουν,
καὶ ἐν ᾧ περιεφέροντο μέσα εἰς ἓν δάσος, ἀπαντοῦν
αἰφνηδίως ἓναν ἀγριόχοιρον ὑπερόγκου μεγέθους. Ὁ
Φερδινάνδος ἐτρόμαξε θεωρῶν αὐτὸ τὸ θηρίον, ἀλλ' ὁ
Σκεντέρμπεης, χωρὶς παντελῶς νὰ ταραχθῆ, ὠρμησε
κατ' αὐτοῦ, καὶ μὲ τὴν σπάθην του ἔκοψε τὸ σῶμά του
εἰς δύο μέρη.

Ἡ σπάθη του ἦτον ἐκ Δαμασκοῦ (Δεμισκί) καὶ ἀξιο-
λόγου κατασκευῆς. Ὁ Μωάμεθ ἀκούων νὰ διηγῶνται
ὅτι κατῶρθωνε καταπληκτικὰ ἔργα μὲ ἐκεῖνο τὸ ὄπλον,
ἀπὸ περιέργειαν κινούμενος, ἔστειλλεν ἐξεπίτηδες πρὸς
αὐτὸν ἄνθρωπον νὰ τὸ ζητήσῃ διὰ νὰ τὸ ἰδῆ. Ὁ Σκεν-
τέρμπεης τὸ ἔστειλεν εὐχαρίστως, καὶ ὁ Μωάμεθ ἐπρό-

σταξε τοὺς εὐρρωστοτέρους του δορυφόρους νὰ τὸ δοκιμά-
σουν· ἀλλὰ οὐδείς δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐκτελέσῃ τὰ ὅσα μὲ
αὐτὸ κατώρθωνεν ὁ Ἄλβανὸς Πρίγκιψ. Ὁ Μωάμεθ
ἐξαποστείλας τὴν σπάθην του, ἐμήνυσε εἰς αὐτόν, ὅτι
παρόμοια, καὶ ἔτι καλλήτερα ὄπλα εἶχε πολλὰ εἰς τὸ
θησαυροφυλάκιόν του, καὶ δὲν ἐπίστευεν ὅτι ἔκαμνε τοιαῦ-
τα τεράστια, ὡς ἐκήρυττον, μὲ ἓνα τόσο κοινὸν καὶ
πρόχειρον ὄπλον. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης διὰ νὰ τὸν πείσῃ
ἀναλαβὼν τὴν σπάθην του, ἐπρόσταξε νὰ φέρουν ἓνα ἵπ-
πον καὶ ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ ἀπεσταλμένου παρὰ
τοῦ Σουλτάνου, ἔκοψε διὰ μιᾶς τὴν κεφαλὴν τοῦ ζώου.

Ἐπομένως εἶπε πρὸς αὐτόν. « Ὁ Μωάμεθ εἶχε
μὲν τὸ σπαθίον μου, ἀλλ' ὄχι τὴν δι' αὐτοῦ ἐνεργοῦ-
σαν χεῖρα. Τότε ὁ πρέσβυς πλήρης θαυμασμοῦ καὶ
φόβου, ἐπαρακάλεσε τὸν Σκεντέρμπεην, ἂν ἤθελε νὰ τοῦ
δώσῃ τὴν ἄδειαν νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν σπάθην του εἰς τὸν
αὐθέντην του, ἵνα τὴν φυλάξῃ ὡς μνημόσυνον αὐτοῦ, καὶ
ὡς μαρτυρίαν τῆς δυνάμεώς του (α).

Κατὰ μίμησιν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνα ἔθετεν
ὑπὸ τοῦ προσκεφαλαίου τῆς κλίνης του τὴν σπάθην. Ἐν

(1) Ἡ σπάθη αὕτη εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὸ Αὐτοκρατορικὸν θησαυ-
ροφυλάκιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πλησίον ἐκείνης τοῦ Ἀλῆ, ἣ ὁποία
εὐλαβεῖται ἀπὸ τοὺς Ὀθωμανοὺς ὡς ἀγία καὶ θαυματουργός. *Le Grand
Castriotto d' Albanie, Histoire. Paris 1779 εἰς 12.*

ξίφος, τὸ ὁποῖον πάντοτε ἐκρέματο εἰς τὴν ζώνην του, ἐν κυματούμενον ἱμάτιον ἀπὸ πρασίνην μέταξην, τὸ περιδέριον τοῦ παραστήμου καὶ ὁ σταυρὸς τοῦ ἁγίου Ἰωάννου (α), τὸν ὁποῖον ἔφερε διὰ εὐλάβειαν, καὶ μεγάλα ὑποδήματα κύτρινα ἦτον ἡ συνηθισμένη του στολή. Ἐν καιρῷ εἰρήνης εἶχεν ἀσκεπῆ τὴν κεφαλὴν του, ἀλλὰ εἰς τὸ στρατόπεδον ἐσυνήθιζε νὰ φέρῃ μίαν μεγάλην σκούφίαν στολισμένην μὲ πτερὰ Ἐρωδίου, διὰ νὰ δεικνύῃ, ὡς ἔλεγεν, εἰς τὰ στρατεύματά του ὅτι, ὅπου ἦτον ἡ κεφαλὴ του, ἐκεῖ ἦτο καὶ ὁ ἐχθρὸς. Τέλος πάντων αὐτὸς ἔζη τόσον τακτικῶς, ὥστε ἦτο τὸ παράδειγμα καὶ ὁ θαυμασμὸς τοῦ αἰῶνός του, καθὼς ἡ μνήμη του θέλει εἶναι διὰ τοὺς μέλλοντας αἰῶνας σεβάσμιος (β).

Ποτὲ δὲν ἔλειψεν ἀπὸ τὰ χρέη τῆς ἡγεμονείας του, πρᾶγμα πολὺ σπάνιον διὰ ἓνα στρατιώτην καὶ διὰ ἓνα δπλαρχηγὸν τόσον ἐπασχολημένον ὡς ἦτον αὐτός. Ἐφρόντιζε δὲ ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων του· ὁ μὲν λαὸς ἦτο προφυλαγμένος ἀπὸ τὴν πλεονεξίαν καὶ λαιμαργίαν τῶν ἐν δυνάμει, καὶ οἱ πτωχοὶ ὄχι μόνον ἦσαν ἐλεύθεροι ἀπὸ τοὺς συνήθεις φόρους, ἀλλ' ἐπεριθάλλ-

(α) Ὁ Πάππας Πίος β' τοῦ ἔδωκε τὸν σταυρὸν τοῦ Τάγματος τῆς Μελίτης, ὡς προστάτης τοῦ τάγματος, δι' αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του. *Le Grand Castriotto Histoire.*

(β) *Georgius Castriotus saecula vincet. Pii II Homelliae.*

ἦ.

ποντο καὶ ἀπὸ τὸ δημόσιον θησαυροφυλάκιον. Τοῦ ὀλίγου δὲ καιροῦ, ὅστις τῷ ἔμενε πρὸς ἀνάπαυσιν μετὰ τὰς φροντίδας τοῦ πολέμου, ἔδαπάνη τὸ μεγαλύτερον μέρος εἰς τὴν μελέτην. Παιδευμένος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ Λατινικὴν ἱστορίαν, ἐμίσει τὰ μυθολογικὰ συγγράμματα· τὰ ὑπομνήματα τοῦ Καίσαρος ἦσαν τὸ ἀγαπητόν του βιβλίον (α).

Διατρέχοντες τοὺς ἱστορικοὺς, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸν ΙΗ΄ αἰῶνα μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, ἢ ἐν παρόδῳ, ἢ συντόμως, ἢ ἐκτεταμένως ἐμίλησαν περὶ τοῦ Σκεντέρμπεη, παρατηροῦμεν ὅτι ἀναφέρεται ἀπὸ ὅλους ὅτι, ὁ πρῶτος βιογράφος τοῦ ἀκαταμαχίτου ἥρωος τῆς Χριστιανοσύνης, ἐστάθη ὁ ἱερεὺς Μαρῖνος Βαρλέτιος ἀπὸ Σκόδραν (β), μίαν ἀπὸ τὰς πρωτεύουσας πόλεις τῆς Ἀλβανίας, ὅστις, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ τὴν πτῶσιν τῆς πατρίδος του ὑπὸ τῶν Τούρκων, εὔρεν καταφύγιον καὶ τάφον εἰς Ῥώμην. Παῦλος ὁμοίως ὁ Γιόβιος (γ) Ἐπίσκοπος τῆς Νουκερίας, ἢ Νοτζέρας καὶ ὁ περί-

(α) Le Grand Castriotto, Histoire.

(β) Ἦτο τὸ πάλαι ἡ πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου τοῦ Γκεντζίου, ἡγεμόνος τῶν Ἰλλυρίων, τὴν σήμερον εἶναι ἡ πρωτεύουσα τῆς ἀνω Ἀλβανίας ἢ Γκεγκαριᾶς.

(γ) Pauli Jovii. Elogia litteris illustrium virorum. Basileae 1577 in fol.

φημος Γεράρδος Βόσσιος (α), βασιζόμενος ἴσως εἰς τὴν μαρτυρίαν του Γιοβίου, τὸν συγγέουν μὲ τὸν Μαρίνον Βετζικέμον γεννηθέντα ἐπίσης εἰς Σκόδραν καὶ σύγχρονον τοῦ Σκεντέρμπεη, ὁ ὁποῖος ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας ἀπέ-
 ρασεν εἰς Βριζίαν (β), ὅπου καὶ ἐψηφίσθη δημόσιος καθηγητὴς τῆς ῥητορικῆς, ὡς πλέον ἐκτεταμένως καὶ ἰδιαιτέρως ἐνασχολεῖται περὶ τούτου Ἀπόστολος ὁ Ζένος ἐν σελ. 404 καὶ ἀκολ. τοῦ β' τόμου τοῦ σοφοῦ συγ-
 γράμματός του, *Διατριβαὶ Βοσσιαναὶ* (*Dissertazoni Vossiane*). Εἶναι ὅμως ἀξία παρατηρήσεως ἡ ἐσφαλ-
 μένη ἀποδείξις, τὴν ὁποίαν αὐτὸς προτείνει θέλων ἐκ περισσοῦ ν' ἀποδείξῃ εἰς ὁποῖον μέγα λάθος ἔπεσεν ὁ Βόσσιος. Δικαίως λοιπὸν ὁ Ῥοδοτᾶς (γ) ἔγραψεν.

(α) J. Gerardi Vossii. De historicis Latinis lib. III Cap. VI.

(β) Κοινῶς Βρέσσα, ἢ καὶ Μπρέσσα. Πόλις μὲ θρόνον ἐπι-
 σκόπου ὑπὸ τῶν Μεδιολάνων ἀρχιεπισκόπου, πλουσία, εὐρύχωρος, καὶ
 ὄχυρά μὲ ἀκρόπολιν ἰσχυρωτάτην ἐπὶ λόφου κτισθεῖσαν.

(γ) Apostolo Zeno per mostrare che lo storico di Scanderbeg fosse diverso da Marino Becichemo si serve dell'argomento dedotto del carattere sacerdotale, di cui era ornato il primo e n'era privo il secondo, giacché Marino Becichemo in più luoghi del suo scritto si professa ammogliato. Se il recente autore avesse fatt' attenzione al rito greco, che professava Marino Barlezio, da cui gli era permesso il matrimonio negli Ordini Sacri, si sarebbe avveduto della falsità dell' illazione. P o m p i l i o R o d o t à — Dell' Origine, progresso, e stato presente del Rito Greco in Italia - Lib. III. Cap. II. pag. 25.

« Ἀπόστολος ὁ Ζένος διὰ τὴν νὰ δείξῃ ὅτι ὁ βιογράφος τοῦ Σκεντέρμπεη διαφέρει ἀπὸ τὸν Μαρῖνον Βετζικέμον, μεταχειρίζεται ὡς ἐπιχείρημα τὸν τοῦ ἱερέως χαρακτήρα, μὲ τὸν ὁποῖον ἦτο στολισμένος ὁ πρῶτος, καὶ τὸν ὁποῖον δὲν εἶχεν ὁ δεύτερος, ἐπειδὴ ὁ Μαρῖνος Βετζικέμος εἰς διάφορα μέρη τῶν συγγραμμάτων του ὁμολογεῖ ὅτι ἦτον ὑπανδρευμένος· ἐὰν ὁ τωρινὸς συγγραφεὺς εἶχε παρατηρήσῃ τὸ ἔθιμον τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας ἦτον ὁπαδὸς ὁ Μαρῖνος Βαρλέτιος, καὶ ἡ ὁποία τοῦ ἐσυγχωροῦσε τὴν ὑπανδρείαν εἰς τὴν ἱερωσύνην, ἤθελεν ἐννοήσῃ τὸ ψευδὲς τοῦ συμπεράσματος.»

Ἐκτὸς τοῦ λάθους τούτου ὑπὸ τοῦ Ῥοδοῦ σημειωμένου, ὁ Ζένος ἔπεσεν εἰς ἕτερον μεγαλύτερον καὶ ἀσυγχώρητον, ἐπειδὴ πρὶν νὰ τυπώσῃ τὰς ἐπιδιορθώσεις του κατὰ τοῦ Βοσσίου καὶ Γιοβίου, ἦτο χρέος του νὰ ἐξετάξῃ ἀκριβῶς τοὺς συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἐσχόπευε ν' ἀναφέρῃ εἰς μαρτυρίαν τῆς ἐπιδιορθώσεώς του, ἵνα μὴ διαβεβαιώσῃ πράγματα ψευδῆ καὶ ἐνάντια τοῦ θέματός του. Ἴδου οἱ λόγοι του (α).» Ἴνα δὲ ἡ μαρτυρία

(α) Ma perché l'autorità di tanti grandi uomini, che han preso errore non pregiudichi alla verità di quanto io sostengo, chiamerò in soccorso quella d'altri grandi uomini, che più rettamente hanno favellato del Becichemo e del Barlezio, frà quali metto in primo luogo Corrado Gesnero nella sua Biblioteca Universale pag. 498. Giannalberto Fabricio, e Niccolò Comueno Papadopoli.

τοιούτων μεγάλων ἀνδρῶν (δηλαδή τοῦ Βοσσίου καὶ Γιοβίου), οἵτινες ἐλανθάσθησαν μὴ φέρη βλάβην εἰς τὴν ἀλήθειαν διὰ ὅσα ἐγὼ ἀναφέρω, θέλω ἐπιφέρει πρὸς βοήθειαν τὴν μαρτυρίαν ἄλλων μεγάλων ἀνδρῶν, οἵτινες πλέον σαφῶς ὁμίλησαν περὶ τοῦ Βετζικέμου καὶ τοῦ Βαρλετίου, μεταξὺ τῶν ὁποίων δίδω τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν Κονράδον Γεσνέρον (Corrado Gesnero) ἐν τῇ *Γενικῇ Βιβλιοθήκῃ* του, σελ. 498. εἰς τὸν Ἰωάννην Ἀλβέρτην Φαβρίχιον (α), Giannalberto Fabricio, καὶ Νικόλαον Κομνηνὸν Παππαδόπουλον (β). ὦ τί μέγα λάθος! Ὁ Παππαδόπουλος ἔχει μόνον δὲν ὁμίλησε ποτὲ περὶ τοῦ Βαρλετίου, ἀλλὰ, ἀπατημένος καὶ αὐτὸς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, συμμερίζεται μάλιστα τὴν γνώμην τοῦ Γιοβίου! καὶ βέβαια πρέπει ὁ καθείς νὰ ὁμολογήσῃ μετ' ἐμοῦ, ὅτι ὁ Ζένος εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν δὲν ἀνέγνωσε τὸ σύγγραμμα τοῦ Παππαδοπούλου, ἐν ᾧ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἰπῶ ὅτι ἀγνοοῦσε τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἐπειδὴ ὅλον τὸ ἐναντίον ἔγραψεν ὁ Παππαδόπουλος περὶ τοῦ Βετζικέμου, λέγων ῥητῶς. « *Eruditissimum Rhetorem existimat Guillandinus, celebrat Tomasinus, at carpit Jovius (cui succi-*

(α) *Bibl. med. et inf. latin. lib. XII pag. 87 et lib. II pag. 468.*

(β) *Historia Gymnasi Patavini tom. I pag. 299.*

nit Latomus), non aliunde iratus Becichemo, quem Barinum, non Marinum de nomine novit, nisi quod inusitatis excessibus utitur, Georgii Scanderbegi gesta describens; nec dubitat suspectum habere mendacii ex amore patriae, splendide in Historiam peccare, certe minus turpe est, quam foedi lucri causa, vel cupiditate vindictae, in historia communi, quod Jovius peccat (α) mentiri. *Edidit Becichemus praeter, notatam Georgii Scanderbegi Epirotarum Principis Vitam, Explanations in Plinium etc.*

Ἀπὸ τὰς τελευταίας ταύτας λέξεις τοῦ Παππαδοπούλου, ἀναγκάζομαι νὰ ἐπαναλάβω ὅτι ὁ Ζένος δὲν ἀνέγνωσε τὸ ἀνωθεν ἀπόσπασμα, ἀλλέως ἀντὶ νὰ τὸ ἀναφέρῃ ὡς μαρτυρίαν, ἤθελε τὸ ἐλέγξῃ, καθὼς ἔπραξε διὰ τὸν Δαβὶδ Ζουιντιγγέρον (David Czvinttingero (β)), ὅστις, κατὰ τοὺς λόγους του, ἐπειδὴ ἔδωσε πολλὴν πίστιν ὡς τυρλὸς εἰς τὸν Βόσσιον, ἀντιγράφει τὰ λάθη του τόσον περὶ τοῦ Βαρλετίου, ὅσον καὶ περὶ τοῦ Βετζικέμου (γ).

(α) Τῆς αὐτῆς γνώμης εἶναι καὶ ὁ Χαῆμ (Haem), ὁ ὁποῖος λέγει *Gli Elogi, e Vite d' uomini illustri di Giovio*, sono tacciati di poco sinceri, e parecchi sembrano stesi a solo oggetto di dir male. — *Biblioteca Italiana. tom. I. pag. 169.*

(β) *Hungar. litter. pag. 29.*

(γ) David Czrinttingero per essersi troppo ciecamente fidato dei

Ὁ Βαρλέτιος ἔγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ Σκεντέρ-
μπεη λατινιστῆ, διηρημένην εἰς ιγ' βιβλία πολὺ ἐκτε-
ταμένα, καὶ ἀφιερωμένην εἰς ἕναν ἀνεψιὸν τοῦ Σκεντέρ-
μπεη ὀνόματι Φερδινάνδος. Τὸ κονδύλι τοῦ Βαρλετίου
ἐκινήθη ἀπὸ τὸν ἀγαλίνωτον ἐνθουσιασμὸν νὰ ὑπερυψώ-
σῃ τὸν ἥρωα τοῦ ἔθνους του διὰ ἐκτὸς τῆς μεγάλης
ὑπερβολῆς του, ὁ Σπονδάνος (α) καὶ ὁ Γιόβιος (β) τὸν
ἐκάλεσαν συγγραφεὰ μυθολογικῶν καὶ φανταστικῶν
συμβάντων. Προσέτι ὁ ἱστορικὸς Γίββων (γ) ἐπιφέρει τὴν
ἰδίαν κρίσιν περὶ τοῦ συγγράμματος τοῦ Βαρλετίου,
ὡς μᾶς ἀναφέρει ὁ κύριος Οὐμπάους (J. C. Hobhouse)
εἰς τὸ ἀξιόλογόν του βιβλίον *A Journey throug Al-
bania and other Provinces of Turkey in Europe
and Asia. London 1813* εἰς 4. σελ. 129.

Mr. Gibbon prefers the Turkish story of Can-
temir to the marvellous narrations of the con-
temporary biographer, *Martinus Barletius*, the
monk of Scutari (δ).

Vossio ne ricopia gli errori tanto riguardo al Barlezio quanto
al Becichemo. Αὐτόθι σελ. 404.

(α) Spondan. Annal. Eccl. an. 1461. n. XX. (β) Ἴδε τὸ ἄνωθεν συγ.

(γ) Gibbon. The History of the Decline and fall of the Roman
Empire. Chap. LXVII.

(δ) Ὁ κύριος Οὐμπάους, θέλει πράξῃ καλῶς, ἐὰν δημόσιεῦση μίαν
δευτέραν ἐκδοσιν τῆς περιηγήσεώς του, καὶ δώσῃ εἰς τὸν Βαρλέτιον τὰ

Ἡ ἄνωθεν βιογραφία κατὰ πρώτην φοράν ἐτυπώθη ἐν Ῥώμῃ παρὰ Β. V. (α), δηλαδή παρὰ Βεραρδίνου Βιτάλη (Berardino Vitali) εἰς φυλ. χωρὶς σημειώσεως χρόνου, ἀλλὰ ὁ Ἀπόστολος Ζένος μᾶς βεβαιώνει ὅτι πολλοὶ τὴν νομίζουσι τυπωμένην κατὰ τὸ 1506. Μετετυπώθη εἰς τὴν Γερμανίαν δύο φοραῖς· τὴν πρώτην χωριστὰ, κατὰ τὸ 1537 εἰς τὸ Στρασβούργον (Argentorati apud Moenum) εἰς φυλ. καὶ τὴν δευτέραν, κατὰ τὸ 1578 μὲ τὸν Γ' τόμον τῶν *Χρονικῶν τῶν Ὀθωμανῶν* παρὰ Φιλίππου τοῦ Λονικέρου, στολισμένη μὲ εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι παριστάνουσι τὰ κατορθώματα τοῦ γενναίου ἥρωος, ὡς φανερώνει ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή. *Philippi Loniceri Chronicorum Turcicorum, in*

ἀληθινόν του ὄνομα Marinus καὶ ὄχι Martinus, καὶ νὰ τὸν ὀνομάσῃ priest (ἱερέα) ὄχι monk (καλόγηρον) διὰ νὰ μὴ νοθεύσῃ τὸ κείμενον ὅπου ἀναφέρει εἰς μαρτυρίαν, καθὼς τὸ ἐνόθευσεν ἕνεκα τῶν ἀμφιβολιῶν, τὰς ὁποίας ὁ Γίββων ἐκθέττει περὶ τῶν ἀπιστευτῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀλλὰ εἰς τὸ στενὸν μιᾶς σημειώσεως δὲν εἶναι ὁ ἀρμόδιος τόπος νὰ ἐκδικάσωμεν τὴν δόξαν τοῦ Σκεντέρμπεη ἀπὸ τὰς ψευδεῖς διαβεβαιώσεις τινῶν περιφρήμων συγγραφέων.

(α) Romae apud B. V. Τὴν ἐπιγραφήν ταύτην ἔχει ἡ ἔκδοσις, τῆς ὁποίας εἶδον ἐν τῇ βασιλικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Νεαπόλεως καὶ οὕτως εἶναι σημειωμένη ἐν σελίδ. 35. Bibliotheca Smithianae seu Catalogus librorum Josephi Smithi Angli. Venetiis 1755. in 4. Ὁ Ζένος λοιπὸν λανθάνεται λέγων, sine typographi nomine. Ἴδε τὴν σελ. 40, τοῦ ἀνωθεν συγγράμματος του.

quibus vita, indoles et adversus Turcas res gestae Georgii Carriotti Epirotarum Principis, qui propter egregia et praeclara facinora Scanderbeghus h. e. *Alexander Magnus* cognominatus fuit (libris XIII) describuntur a Marino Barletio Scodrensi Sacerdote Tomus III. Francofurti ad Maenum 1578 cum figuris εἰς φυλ. 9.)

Μία ἐπιτομή τῆς αὐτῆς βιογραφίας μ' ἐν ἄλλο σύγγραμμα τοῦ Βαρλετίου *De expugnatione Scodrensi* ἐσυντάχθη λατινιστὶ παρὰ Γεωργίου Βερτόλδου Ποντάνου, καὶ ἐτυπώθη τὸ ἔτος 1609, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Φαβρίκιος (α). *Epitomen ex utroque opere compositam a Georgio Bertholdo Pontano edidit Aubrius Hanoviae an. 1609.* Ἡ ἐπιτομή αὕτη μετετυπώθη τὸ 1684 ἐν Σιάδῃ παρὰ Σαμουήλ Πουφενδορφίω (β).

Ὁ Φαβρίκιος μᾶς κάμνει εἰσέτι γνωστὸν (γ), ὅτι ἡ ἄνωθεν βιογραφία τοῦ Σκεντέρμπεη μετεφράσθη ἐπομένως εἰς τὴν Πορτογαλικὴν, εἰς τὴν Γερμανικὴν, εἰς τὴν Ἰταλικὴν καὶ εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν. *Praeter versiones Lusitanicam, duasque Germanicas,*

(α) *Bibliotheca Latina mediae et infimae latinitatis. Tomeus. I. Lib. II. σελ. 275. Patavii 1154 εἰς 4.*

(β) *Placius de script. Anonym Tom. II.*

(γ) Ἴδε τὸ ἀναφερ. βιβλίον.

de quibus Hendreichius pag. 420 extat, etiam Italica Petri Rochae Venetiis 1568, εἰς 8 (α) et Gallica Ponceti Paris. 1709. Ἀλλὰ καθ' ὅσον ἀποβλέπει τὴν Γαλλικὴν μετάφρασιν ὁ περίφημος Φαβρίκιος ἔπεσεν εἰς μέγα λάθος, διότι ἡ ἱστορία τοῦ Σκεντέρμπεη Γαλλιστὶ γεγραμμένη ὑπὸ τοῦ Γάλλου Ἰητουίτου Δουπονσέτ (Le Père. Duponcet) εἶναι πρωτότυπος καὶ ὄχι μετάφρασις τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου. Ὁ Δουπονσέτ μάλιστα εἰς τὸ Προοίμιον τοῦ συγγράμματός του μετὰ σύντομον κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου ἐπικρίνων αὐτὴν ὡς πολὺ ἐκτεταμένην, προσθέτει ρητῶς τὰ ἑξῆς. C' est ce qui m'a déterminé à ne me servir de son livre que comme de Memoires qui me fourniroient la matière de mon ouvrage ἤγουν ἔνεκα τούτου ἐπαρακινήθη νὰ μὴ κάμω ἄλλην χρῆσιν τοῦ βιβλίου του εἰμὴ ὡς ὑπομνημάτων, τὰ ὁποῖα ἤθελον μοὶ δώσῃ τὴν ὕλην τοῦ συγγράμματός μου. Πρέπει λοιπὸν νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ Φαβρίκιος δὲν ἀνέγνωσε τὴν ἱστορίαν τοῦ Δουπονσέτ, ἐπειδὴ ἀπὸ μόνῃν τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπι-

(α) Ἐκτὸς τοιαύτης ἐκδόσεως ὁ Ζίβος σημειώνει μίαν ἄλλην ἐκδόσιν γενομένην κατὰ τὸ 1580 εἰς 8ον. παρὰ Φοβίου καὶ Αὐγουστίνου ἀδελφοὶ Τζοπίνη (Zoppini). Ἀλλὰ τὸσον αὐτὸς ὅσον καὶ ὁ Φαβρίκιος, ὡς φαίνεται, δὲν ἐγνώρισαν τὴν πρώτην ἐκδόσιν δημοσιευθεῖσαν τὸ 1554 παρὰ Ἰωάννου τοῦ Γριφίου, εἰς 8ον.

γραφῆς *Histoire de Scanderbeg Roy d' Albanie* par le R. P. Duponcet (de la compagnie de Jesus à Paris 1709), εὐκόλως ἤθελε καταλάβει ὅτι ἐψεύδετο λέγων· extat etiam (versio) Gallica Ponceti, ὑπάρχει εἰσέτι ἡ Γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ Δουπονσέτ.

Παράδοξος δὲ σύμπτωσις ! ἐν ᾧ δίδω τέλος εἰς τὴν ἀπόδειξιν τοῦ μεγαλοτάτου λάθους τοῦ Φαβρικίου, καὶ τοιουτοτρόπως ἐτίμησα τ' ὄνομα τοῦ Δουπονσέτ συναριθμήσας αὐτὸν μετὰ τῶν βιογράφων τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀναγκάζομαι τώρα, χάριν τῆς ἀληθείας, νὰ ἐπικρίνω τὸν ἴδιον Δουπονσέτ διὰ ἓν παρόμοιον λάθος καὶ ἴσως σημαντικώτερον. Ἄς τὸ ἐξετάσωμεν· ὁ Δουπονσέτ ἀκολουθῶν εἰς τὸ προσίμιόν του τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι τὸ σύγγραμμα τοῦ Βαρλετίου ἐχρησίμευσεν εἰς αὐτὸν μόνον ὡς ὕλην διὰ νὰ γράψῃ τὴν βιογραφίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, προσθέτει. Il m'eut moins coûté de la traduire mot à mot que d'en faire de tels extraits Un ancien écrivain François *Jacques de Lavardin Seigneur du Plessis-Borrot*, plus content de notre auteur que moy, s'est assujetti à en faire une version for litterale qu'il mit en lumière l'an 1597. δηλαδή· α ἤθελον δαπανῆσαι ὀλιγώτερον καιρὸν νὰ τὸν μεταφράσω λέξιν πρὸς λέξιν παρὰ νὰ λάβω τοιαῦτα ἀποσπάσματα Εἰς παλαιὸς συγγραφεὺς

Γάλλος Ἰάκωβος Λαβαρδίνιος ἄρχων τοῦ Πλεσιτί-
 Βουρρότ, πλεον εὐχαριστημένος τοῦ συγγραφέως μας
 ἢ ἐγὼ, ἐπροτίμησε νὰ κάμῃ μίαν μετάφρασιν πάνυ
 κατὰ γράμμα, τὴν ὁποίαν ἔδωσεν εἰς φῶς τὸ 1597
 ἔτος. » Ψεῦδος καὶ ψεῦδος μέγα! ὁ Λαβαρδίνος δὲν
 μετέφρασε κατὰ γράμμα τὸν Βαρλέτιον, ἀλλὰ, ἐπειδὴ
 καὶ αὐτὸς ἐνησχολήθη νὰ γράψῃ τὸν βίον τοῦ Σκεν-
 τέρμπη, ἔκαμε χρῆσιν τοῦ συγγράμματος τοῦ Βαρλετίου
 θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἀσφαλεστέραν πηγὴν, μεταφράζων μόνον
 κατὰ γράμμα τὰ περισσότερα συμβάντα ἕσα διηγεῖται
 ὁ βιογράφος τῆς Σκόδρας, τοῦ ὁποίου τὸ σύγγραμμα
 εἶναι διηρημένον εἰς 17 βιβλία, καὶ ἐκεῖνο τοῦ Λαβαρ-
 δίνου εἰς 15. Πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τῶν παρ' ἐμοῦ λεχθέν-
 των ἀναφέρω τὴν σοβαροτάτην μαρτυρίαν τοῦ τόσο
 γνωστοῦ Καρόλου Δου-Φρέσνε Δουκαγγίου (α). Ὁ ἐπί-
 στημος συγγραφεὺς οὗτος, ὅστις εἰς αἰῶνιον ἔπαινον τοῦ
 ὀνόματός του μεθερμήνευσε τὴν ἱστορίαν τῶν Βυζαντι-
 νῶν Αὐτοκρατόρων, περιγράφων τὴν οἰκογένειαν τῶν
 Καστριωτῶν, ἀναφέρει χωριστὰ ὡς βιογράφους τοῦ Σκεν-
 τέρμπη τὸν Βαρλέτιον καὶ τὸν Λαβαρδίνον. Καὶ ἕτερος
 Γάλλος ὁ κύριος Πουκεβίλλης (Mr. Pouqueville),
 ὄνομα γνωστότατον εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὸ πολυμαθές

(α) Caroli Du Fresne-Du-Cange. Hist. Byzantina. Inter
 familias Dalmaticas. Ἀριθ. XVIII σελ. 348 Parisiis 1680. εἰς φυλ.

πόνημά του *Voyage en Grèce Περιήγησις εἰς τὴν Ἑλλάδα*, ὁμιλῶν ἐν παρόδῳ περὶ τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀναφέρει καὶ αὐτὸς τὴν χωριστὴν μαρτυρίαν τοῦ Βαρλετίου καὶ τοῦ Λαβαρδίνου, περὶ τοῦ ὁποῦ μάλιστα οὕτως ἐκφράζεται: « Δὲν ἀποφαίνεται εἰσέτι πάρεξ ἐν εἶδος σαφηνείας ἀπὸ τὴν διήγησιν τοῦ Λαβαρδίνου, ἄρχοντος τοῦ Πλεσσίτ, βιογράφου τοῦ Σκεντέρμπεη(α). » Τὴν ἀπόδειξιν ὁμοῦς τὴν πλέον σαφὴν ὅτι, δηλαδὴ ὁ Λαβαρδῖνος εἶναι συγγραφεὺς, καὶ ὄχι μεταφραστὴς, μᾶς τὴν δίδει ἡ ἀκόλουθος ἐπιγραφή τῆς ἱστορίας του μεταφρατμένης ἀγγλιστὶ, ἡ ὁποία εὐρίσκετο μεταξὺ τῶν βιβλίων τοῦ γενναίου καὶ γνωστοῦ φιλέλληνος Κόμητος Γύιλφορδ (β) εἰς τὴν βιβλιοθήκην τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας.

« The History of George Castriot, surnamed Scanderbeg, King of Albania, containing his famous actes, his noble deedes of Armes, and memorables victories against the Turkes, for the Faith

(α) On n'entrevoit encore qu'une espece de clarté par le recit de Lavardin, seigneur du Plessis, historien de Scanderbeg. Tom. I. chap. XXIII. σελ. 310. Paris 1420.

(β) Ἡ βιβλιοθήκη αὕτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀοιδίου Γυίλφορδ ἐπωλήθη παρὰ τοῦ κληρονόμου αὐτοῦ εἰς Λονδίνον. Ἴδε περὶ τοῦτου τὸ σύγγραμμα τοῦ Κ. Α. Παπαδοπούλου Βρετροῦ. » Βιογραφικὰ ἱστορικὰ ὑπομνήματα περὶ τοῦ Κόμητος Φ. Γυίλφορδ. Ἀθῆν. 1846, εἰς 8. σελ. 171.

of Christ. Comprised in twelve bookes by Jaques de Lavardin, Lord of Plessis Bourret, Nobleman of France, newly translated out of French in to English by Z. I. Gentleman. London imprinted for William Ponsonby. 1596 εἰς 4.

Τὸ ἔτος τῆς ἀγγλικῆς μεταφράσεως πραγματικῶς μᾶς ὀδηγεῖ νὰ ἀνακαλύψωμεν εἰς τὸν Δουπονσέτ ἕτερον λάθος βιβλιογραφικῆς χρονολογίας· ἐπειδὴ ἐὰν ἡ μετάφρασις ἐδημοσιεύθη τὸ 1596, φυσικῶς τὸ πρωτότυπον ἐξεδόθη πολλοὺς χρόνους πρὶν (α), καὶ ὄχι τὸ 1597, ὡς λέγει ὁ μακαρίτης αἰδεσιμότατος πάτερ Δουπονσέτ. Ἐτερος ἱερεὺς Ἀλβανὸς ὀνόματι Δημήτριος Φράγκος, ὅστις εὐρέθη παρῶν εἰς τὰς ἐνδόξους μάχας τοῦ Σκεντέρμπεη, ἔγραψε καὶ αὐτὸς Λατινιστὶ τὸν βίον του, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐτύπωσεν, ὡς μετ' ὀλίγον θέλω ἀποδείξει. Τὸ βιβλίον τοῦτο ὁμῶς μεταφρασμένον ἰταλιστὶ πολλάκις ἐτυπώθη ἐν Βενετία, ὡς ἀποδεικνύει ὁ ἐφεξῆς κατάλογος.

Τὸ 1541 ἔτος ἐτυπώθη ὁμοῦ μὲ τὰ Ὑπομνήματα τῶν Τουρκικῶν πραγμάτων. *Commentari delle cose dei Turchi* ὑπὸ Παύλου Γιοβίου καὶ Ἀνδρέου

(α) Λυπούμεθα ὅτι, διὰ τὴν σπανιότητα τοῦ βιβλίου τοῦ Λαβαρδίνου γαλλιστὶ, δὲν ἠδυνήθημεν νὰ τὸ λάβωμεν, ἐπομένως ἐστερήθημεν τοῦ μόνου μέσου νὰ γνωρίσωμεν βετικῶς τὸ ἔτος τῆς ἐκδόσεώς του.

Γαμβίνου (Paolo Giovio e Andreo Gambino) παρὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἄλδου εἰς 8^{ον} (α).

Τὸ 1545 παρὰ Βεραρδίνου τῶν Βινδόνων μὲ τὸ λατινικὸν κείμενον.

Τὸ 1577 ὁ Σανσοβίνος τὸ ἐδημοσίευσε χωρὶς τὸ κείμενον ὁμοῦ μὲ τὴν Γενικὴν του ἱστορίαν τῶν Γούρκων.

Τέλος πάντων τὸ 1584 ὁ Ἰππότης Ἰωάννης Μαρίας Μονάρδος, ἐσύνθεσεν ἐκ τῆς ἱστορίας ταύτης μίαν Διατριβὴν καὶ τὴν ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τῆς προστασίας Ἱερονύμου Ἀγγέλου Φλαβίου, ἀνεψιοῦ τοῦ Σκεντέρμπεη ἐκ μέρους γυναικός.

Κρίνω εὐλογον ν' ἀναφέρω ἐδῶ ἕλην τὴν ἀφιερωτικὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μονάρδου, ἀ. διότι ἀποδεικνύει, ὅτι κατ' ἐκεῖνον τὸ ἔτος ἔλαβε τέλος ἡ ἀρσενικὴ γονὴ τοῦ Σκεντέρμπεη, β'. διότι μαρτυρεῖ, ὅτι τὸ λατινικὸν κείμενον δὲν ἐτυπώθη εἰμὴ τὸ 1545, ὡς ἄνωθεν ἐσημείωσα· καὶ γ'. ἐπειδὴ, ὡς σαφῶς θέλω ἀποδείξω ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ, παραλόγως ἐθεωρήθη τὸ σύγγραμμα τοῦ Φράγκου ὡς ἔργον συγγραφέως ἀνωρύμου, καὶ ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου ἀπὸ τὸν περίφημον Σπονδάνον, καὶ χάριν τῆς μαρτυρίας τοῦ ἐνδόξου συγγραφέως τούτου, ἀπὸ τὸν Ἰωάννην Μαρίαν Βιέμμη. Ἴδου ἡ ἄνω ρηθεῖσα ἀφιέρωσις.

(*) Ἴδε Nic. Franc. Haym Biblioteca Italiana.

« Τῷ Γαληνοτάτῳ Κυρίῳ Κυρίῳ Ἱερονύμῳ Ἀγγέ-
 λῳ Φλαβίῳ, Πρίγγιπι τῆς Θεσσαλίας, Κόμητι τῆς
 Δρεβαστένης, Δικαίῳ Μεγάλῳ Ἄρχοντι τοῦ πρώτου ἀρ-
 χαίου χρυσοῦ Αὐτοκρατορικοῦ στρατοῦ μετὸν χρυσοῦν
 Ἀγγελικὸν Σταυρὸν Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου προ-
 πάτορός του, Ἐν Τούτῳ κ. τ. λ.

Ἰωάννης Μαρίας Μονάρδος ὁ Ἱππότης.

« Μολονότι ἡ γενεὰ καὶ ἡ γονὴ τοῦ ἀρσενικοῦ κλάδου
 τοῦ ἀνικῆτου Κυρίου Σκεντέρμπεη, θείου τῆς Υ. Υ. διὰ
 τὴν ποικίλην τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἐτελείωσεν εἰς
 τὸν μακαρίτην ἐνδοξότατον καὶ ἐξοχώτατον Κύριον Φερ-
 δινάνδον Καστριώτην, Δοῦκα τοῦ Ἁγίου Πέτρου εἰς Γα-
 λατίναν, ἡ Υ. Υ. δὲν πρέπει ἐκ τούτου νὰ λυπηθῇ, ἀλλὰ
 μετὰ γενναιοσύνην διὰ ὅλα ταῦτα, νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν
 θείαν Μεγαλειότητα, ἀπὸ τῆς ὁποίας τὴν πρόνοιαν γίνε-
 ται καὶ κρέμαται τὸ πᾶν, μάλιστα νὰ παρηγορηθῇ, καὶ
 νὰ δοξάσῃ τὴν Θεῖαν καλοκάγαθον, ἣτις δὲν ἐσυγχώ-
 ρησε, νὰ σβυσθῇ παντελῶς τὸ αἷμά της, ἀλλὰ πλέον
 δεδοξασμένον καὶ αὐξημένον εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Υ. Υ.
 μετὰ τὸ νὰ τῆς ἐ χάρισε τέσσαρας υἱοὺς, δηλαδὴ τοὺς
 ἐνδοξοτάτους Κυρίους, Κόμητα Μιχαὴλ, Κόμητα Λέον-
 τα, Κόμητα Πέτρον καὶ Κόμητα Ἀνδρέαν, πρὸς τοὺς
 ὁποίους ἡ Θεῖα Πρόνοια θέλει δώσῃ τὴν χάριν νὰ πολ-
 λαπλασιάσῃ τὴν γονὴν καὶ τὴν γενεάν τοῦ αἵματός της,

καὶ οὗτοι μὲ τοὺς μεταγενεστέρους των καὶ διαδόχους των, θέλουν μιμηθῆ τὰ τιμιώτατα καὶ γενναῖα ἔχνη καὶ ἔνδοξα κατορθώματα τοῦ ἀνικῆτου Σκεντέρμπεη θείου των, ὡς περιέχει τὸ παρὸν βιβλίον, τὸ ὁποῖον ἐτυπώθη τὸ 1545 μὲ πολλὰς περιττὰς λέξεις, ἐκτὸς τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἐχειρογράφη λατινιστὶ ἀπὸ τὸν αἰδέσιμώτατον Δημήτριον Φράγκον, ὅστις προσωπικῶς εὗρέθη εἰς ὄλους ἐκείνους τοὺς πολέμους, καὶ ἦτο καλὰ πληροφορημένος περὶ ὄλων τῶν ἀνδρείων ἀγώνων αὐτοῦ τοῦ Πρίγγιπος. Ὅθεν πρὸς συντήρησιν αὐτῆς τῆς τάξεως ἀφαιρέθησαν ἐκεῖναι αἱ περιτταὶ λέξεις του, καὶ διατηρηθεῖσα μόνον ἡ πρωτότυπος ἀφέλεια κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, ὅπου ἐτυπώθη εἰς τὴν κοινὴν ταύτην γλῶσσαν.

Ἡ ἐπιτομὴ αὕτη, φέρουσα τὴν ἐπιγραφὴν· *Τὰ λαμπρὰ καὶ ἔνδοξα κατορθώματα καὶ νικητήρια ἐπιχειρήματα κατὰ τῶν Τούρκων παρὰ Γεωργίου τοῦ Καστριώτου ἐποιομασθέντος Σκεντέρμπεη*, ἐτυπώθη παρὰ Ἀλτοβέλλου Σαλικάτου εἰς 4, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Πρίγγιπος χαραχθεῖσαν ἐπὶ ξύλου (α), καὶ παρὰ τοῦ ἰδίου ἐμετατυπώθη τὸ 1591 ἔτος διὰ δαπάνης τοῦ ἀνωθεν Ἀγγέλου Φλαβίου, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὸ θέμα τῆς ὁδοῦς (Sonetto) τυπωθείσης εἰς αὐτὴν τὴν ἔκδοσιν συνάμα τῆ ἀφιερωτικῆ ἐπιστολῆ τοῦ Μονάρδου.

(α) Haym. Tom. I. σ. 172.

Τέλος πάντων ἡ ἐπιτομή αὕτη μετετυπώθη, τὸ 1610 καὶ 1629 παρὰ Λουκίου Σπάθα· τὸ 1630 παρὰ Λουδοβίκου Γρότου, καὶ τὸ 1646 καὶ 1679, παρὰ τοῦ Βαλθασένσε.

Κατὰ δὲ τὸ 1742 ἔτος Ἰωάννης Μαρίας Βιέμμη, ἱερεὺς ἐκ Βρεσσίας, γνωστὸς εἰς τὸν φιλολογικὸν κόσμον ἕνεκα τῆς ἱστορίας του περὶ τῆς Βρεσσίας (α), ἐτύπωσεν ἐν παλαιὸν ἀντίτυπον τοῦ βίου τοῦ Σκεντέρμπεη ὑπό τινος ἀνωνύμου Ἀλβανοῦ συγγραφέως, τὸ ὁποῖον κατὰ τύχην ἔλαβεν ἀνά χειρας πρὸ καιροῦ, τυπωμένον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1480. Εἶναι δὲ παράδοξον πῶς ἡ βιογραφία αὕτη τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἔγεινε γνωστή εἰς οὐδένα ἄλλον μεταγενέστερον βιογράφον του, καὶ πῶς δὲν ἀναφέρεται ὑπό τινος βιογράφου, ἀλλὰ ὅλοι συμφώνως κάμνουν μνεῖαν τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου ὡς πρωτοτύπου.

Ὁ Βιέμμη θεωρήσας φρονίμως τὰ αἷτια τῆς σιωπῆς ταύτης, καὶ πλουτίσας τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα μὲ ὀρθὰς σκέψεις, δὲν ἔχω νὰ πράξω ἄλλο τι εἰμὴ ν' ἀντιγράψω ὅσα περὶ τούτου ὁ Βιέμμη ἔγραψεν. α Διὰ νὰ δοθῆ, λέγει, καὶ εἰς ἐμέ αἷτια νὰ ἐπιχειρισθῶ τὴν σύνθεσιν τῆς βιογραφίας τοῦ Σκενδέρμπεη μου ἔτυχε κατὰ περίστασιν εἰς χειρας ἐν παλαιὸν βιβλίον λατι-

(α) Ἰδε Haym, Biblioteca Italiana. Lib. I. σ. 74.

νικόν, τὸ ὁποῖον περιέχει τὰ κατορθώματά του, ἀλλὰ διὰ κακὴν τύχην τόσον κερματισμένον καὶ ἀφανισμένον, ὥστε εἶναι ἑλλειπὲς κατὰ κράτος εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ εἰς τὸ τέλος, καὶ πρὸς τούτοις εἰς ἓν μέρος λείπει ἓν φύλλον, καὶ εἰς ἕτερον ἄλλα δύο. Ἀπὸ ἓν λείψανον ὅμως τοῦ τελευταίου φύλλου, ἀγαθῆς τύχης σωθέντος, ὅπου εὐρίσκεται ὁλόκληρος ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου (α), ἐξάγεται ὅτι ὁ συγγραφεὺς ἦτον Ἄλβανός (τὸ ὄνομά του δὲν ἐσημειώθη), καὶ ὅτι τὸ σύγγραμμα ἐτυπώθη ἐν Βενετίᾳ διὰ δαπάνης τοῦ Ἐράδου Ραδόλτου ἐξ Αὐγούστης τὸ 1480 ἔτος (δεκατρεῖς χρόνους μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη). Ὁ χαρακτήρ τοῦ τύπου ἔχει σχῆμα Γοθικόν, καὶ τὸ βιβλίον εἶναι εἰς 4. Τὸ σύγγραμμα αὐτὸ δὲν διαιρεῖται οὔτε εἰς βιβλία, οὔτε εἰς κεφάλαια. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φύλλων, σημειωμένων μόνον ἀπὸ ἓν μέρος, ἀρχεται ἀπὸ τὸν δέκατον, ὅπου ὁ ἱστοριογράφος ἀναφέρει τὰς φροντίδας τοῦ Σκεντέρμπεη διὰ νὰ στερεώσῃ τὴν ἡγεμονίαν του, τὴν ὁποίαν πρὸ ὀλίγου εἶχεν ἀναλάβῃ ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν Τούρκων καὶ τελειώνει εἰς τὸν ἐννεήκοντα δεύτερον, εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς

(α) Explicit historia Scanderbegi edita per quendam Albanensem. Venetiis impressa industria atque impensu Erhardi Radolt de Augusta. anno Domini 1480 die 2. mensis. Aprilis ducante Joanne Mocenycio inclyto Duce.

ιστορίας, ὅπου ὁ Σκεντέρμπεης φαίνεται ἄπορος τῆς
 ἐξ ἐτέρου συνδρομῆς διὰ τὴν δώση βοήθειαν εἰς τὴν
 Κροίαν, ἢ ὁποία ἦτο πολιορκημένη ἀπὸ τὸν Βελλαβὰν
 καὶ ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ ἐλευθέρωσις τῆς ὁποίας
 ἐστεφάνωτε τοὺς θριάμβους του. Ὅθεν εἶναι φανερόν ὅτι
 δὲν λείπει πολὺ ἀπὸ τὸ ἀντίτυπον τοῦτο, καὶ ὅτι ἔχομεν
 τ' ἀνδραγαθήματα τοῦ ἥρωος κατὰ τῶν Τούρκων, ἐκτὸς
 ὀλίγων ἐξ ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους. Βεβαίως ἐγὼ ἐπροσ-
 πάθησα δι' ὄλων τῶν μέσων νὰ λάβω ἓν ἀντίτυπον ἐν-
 τελὲς καὶ ἀκέραιον, γνωρίζων σαφῶς πόσον ἦτον ἀλλό-
 κωτον νὰ μεταχειρισθῶ ἓν κερματισμένον καὶ ἐλλειπὲς,
 ὡς εἶς περιηγητῆς ὅστις ἔχει ν' ἀρχίσῃ καὶ νὰ τελειώσῃ
 μίαν δύσκολον ὁδοιπορίαν ἄνευ ἐνός καλοῦ καὶ πιστοῦ
 ὁδηγοῦ. Πλὴν ποτὲ δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἐκτελέσω τὴν
 ἐπιθυμίαν μου, καὶ νὰ λάβω πληροφορίαν τινά. Αἱ τυπω-
 μέναι βιβλιοθήκαι τοῦ Ἱμπεριάλη, τοῦ Βαρβερίνη, τοῦ
 Τελλέρη, τοῦ Μουλενίου, τοῦ Δουβοᾶ, τοῦ Λιπενίου
 καὶ αὐτὰ τὰ Τυπογραφικὰ Χρονικὰ δὲν διαχέουσι οὐδὲν
 φῶς. Τόσοι ἐλλόγιμοι συγγραφεῖς, οἵτινες ἐνησχολήθη-
 σαν περὶ τούτου, ἐὰν τυχὸν ὁμιλήσουν περὶ τοῦ συγγρα-
 φέως, τοῦ βίου του, καὶ τῶν μαχῶν του, δὲν ἀναφέρουσι
 ἄλλον εἰμὴ τὸν Μαρκῖνον Βαρλέτιον, καὶ ἀποδεικνύουσι
 φανερὰ, ὅτι δὲν ἐγνώρισαν ἕτερον συγγραφέα, ὅστις
 γὰ ἐσύνθεσεν ὁλόκληρον καὶ ἐντελὴν ἱστορίαν. Ἐνεκα

τούτου ἔλαβον αἰτίαν νὰ θαυμάσω ὄχι ὀλίγον, ἀφοῦ
 μάλιστα μὲ προσοχὴν καὶ κριτικὴν ἀνάγνωσιν ἐξέταξα
 τὰς πηγὰς τοῦ βιβλίου τούτου καὶ εἶδα, ὅτι δὲν εἶναι
 ἄξιον καταφρονήσεως, ἐν ᾧ περιέχει μάλιστα ἐκείνην
 τὴν ἱστορίαν, τὴν ὁποίαν ἀναγκαίως πρέπει νὰ γνωρίσῃ,
 ὅστις θέλει λεπτομερῶς νὰ πληροφορηθῆ περὶ τῶν κα-
 τορθωμάτων τοῦ Σκεντέρμπεη, διότι ὁ συγγραφεὺς του
 ἔχει ὅλα ἐκεῖνα τὰ πλεονεκτήματα, ὅσα ἐπιθυμοῦνται
 διὰ νὰ δώσουν πίστιν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους, δηλαδὴ
 ἡλικίαν σύγχρονον, γειτονείαν τοῦ τόπου, εὐκολον μέσον νὰ
 λάβῃ πληροφορίας, ἔννοιαν τῶν ἀναφερομένων πραγμάτων,
 ἀκρίβειαν εἰς τὴν καταγραφὴν των, κρίσιν χωρὶς πάθος,
 τάξιν λαμπρὰν πρὸς τὴν χρονολογίαν, καὶ συμφωνίαν
 μὲ τὰ ἀξιόπιστα μνημεῖα ὅσα μᾶς ἀπομένουν. Ἡ
 Ἀντίβαρις, πόλις τῆς Ἀλβανίας, ἦτον ἡ πατρίς του, (ὡς
 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὁμιλῶν περὶ ἐκείνου τοῦ τρόμου, τὸν
 ὁποῖον εἶχε προξενήσει εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβα-
 νίας ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἀμουράτου καὶ τῶν Τούρκων διὰ
 τὴν πολιορκίαν τοῦ Σβετιγραδίου), εἶχε δὲ ἓνα ἀδελφόν,
 ὁ ὁποῖος ἦτον ἀξιωματικὸς ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν,
 οἵτινες ἐσχημάτιζον τὴν φυλακὴν τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ
 ἀπ' αὐτὸν, παρόντα εἰς ὅσα ἐγίνοντο, εἶδοποιεῖτο εἰς ὅλας
 τὰς περιστάσεις, μὲ πᾶσαν λεπτολογίαν. Καὶ τοῦτο
 γίνεται γνωστὸν παρὰ τοῦ ἰδίου εἰς τὴν περίστασιν ἐκεί-

κή.

νην τῆς ὑπερθαλασσίας ἐκστρατείας τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅταν οὗτος ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν ἐπέρασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς βοήθειαν τοῦ Φερδινάνδου, Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἀπολογεῖται ἐὰν, εἰς τὴν λεπτομερῆ διήγησιν ἐκείνην τῶν συμβάντων λείπει ἀπὸ τὴν συνειθισμένην ἀκρίβειάν του, ἐπειδὴ εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἦτον ὑστερημένος τῶν πληροφοριῶν τὰς ὁποίας ἀκριβῶς ἐφύλαττε, τοῦ ἀδελφοῦ του ἀξιωματικοῦ τῆς φυλακῆς τοῦ Πρίγγιπος, διότι ἐμποδισθέντος ἀπὸ μίαν ἀσθένειαν, ὑποχρεώθη νὰ μείνῃ εἰς τὸν οἶκόν του. Αὐτὸς περιγράφει λεπτομερῶς τοὺς τόπους, ὅπου ἐσυνέβησαν αἱ μάχαι· δὲν σιωπᾷ οὐδένα συμβάν ἀξιοσημείωτον, γράφει τὸν βίον τοῦ Σκεντέρμπεη ἀπὸ ἔτος εἰς ἔτος, λέγει τὸν μῆνα, θέτει τὴν ἡμέραν τῶν πλέον σημαντικῶν συμβάντων, καὶ τέλος ὅλη ἡ διήγησίς του (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον περισσότερον μ' ἐπίεισε περὶ τῆς ἀκρίβειας του εἰς ὅλα,) συμφωνεῖ μὲ τὰς Βούλλας (Brevi), τὰς ὁποίας ἀναφέρει ὁ Ῥαυνάλδος εἰς τὰ χρονικά του, ὅσαι ἐστάλησαν εἰς τὸν Σκεντέρμπεην ὑπὸ τῶν τότε βασιλευόντων Πάππων εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπιστολῶν καὶ τῶν αἰτήσεων, τὰς ὁποίας διεύθυνεν εἰς τούτους. Εἰς ἓν μόνον πρᾶγμα εἶναι ἔλλειπές ὁ ἱστορικός μας (τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν προξενεῖ οὐδεμίαν βλάβην εἰς τὴν φήμην τοῦ συγγράμματος), ὅτι μετεχειρίσθη, δηλαδή, ἐν βάρβαρον ὕφος, χωρὶς

γλαφυρότητος, καὶ περιπλέον μεμιγμένον μὲ πολλοὺς βαρβαρισμοὺς καὶ σολοικισμοὺς. Καὶ τοῦτο συμπεραίνω νὰ ἦναι τὸ αἷτιον, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἐξ ἀρχῆς καταφρονηθεῖς ἀπὸ τοὺς δυσκολοευχαρίστους ἀναγνώττας, ἔμεινεν ἐνταφιασμένον εἰς τὸ σκότος τῆς ἀμελείας καὶ τῆς λήθης εἰς τρόπον, ὥστε χαθέντων τῶν ἀντιτύπων, ἐχάθη ἐπὶ τέλους καὶ ἡ μνήμη αὐτοῦ, διότι δὲν ἐπαρτηρήθη ποῖον πολύτιμον πρᾶγμα ἦτον κεκρυμμένον ὑπὸ ἑνὸς χοντροειδοῦς φλοιού. Ἄλλ' αὐτὸ πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς τὸ μεγαλύτερον δυστύχημα τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐπειδὴ τόσα ἔνδοξα κατορθώματά του κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ εἰς διάστημα σχεδὸν τριῶν αἰῶνων ἐστερήθησαν τῶν μαρτυριῶν ἑνὸς συγγραφέως τοσαύτης ὑπολήψεως, ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ὅστις συγχρόνως ἠθέλησεν ἐπίσης νὰ γράψῃ τὸν βίον τοῦτον, φανερὰ ἀποδεδειγμένος ὡς ὑπερβολικὸς καὶ ἀπαταιῶν συγγραφεὺς δὲν δίδεται πίστιν οὔτε εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα τῷ ὄντι ἐπράχθησαν παρ' αὐτοῦ.

« Τοῦτο μ' ἐπαρακίνησε νὰ συγγράψω τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἵνα δώσω εἰς φῶς μίαν ἀκριβῆν εἰδησιν τῶν ἀληθινῶν κατορθωμάτων ἑνὸς τοιοῦτου πολεμιστοῦ, ὅστις ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του ἦτον ἡ παρηγορία τῆς Χριστιανοσύνης, καὶ ἡ κατασχύνη τῶν Τούρκων, λαμβάνων ἀπὸ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος τὸ βιβλίον τὴν ὕλην τῆς ἱστορίας μου, καὶ στολίζων αὐτὴν εἰς τρόπον, ὥστε ὅσοι

λάβουν τὴν περιέργειαν νὰ τὴν ἀναγνώσουν νὰ μὴ μείνουν
 δυσαρεστημένοι· ἐλπίζων προσέτι, ὅτι ἡ παροῦσα ἔκδοσις
 χρησιμεύουσα ὡς δημόσιος ἀγγελία, ἴτως δὲν θέλει πε-
 ράσει πολὺς καιρὸς καὶ θέλει εὐρεθῆ ἔν ἀντίτυπον σῶον
 καὶ ἀχέραιον· καὶ παρακαλῶ, ἐὰν τύχη εἰς τινὰ νὰ τὸ
 λάβῃ νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ διότι εἰς μίαν δευτέραν ἔκδοσιν
 θέλω δημοσιεύσει τὴν βεβαίαν καὶ ἀληθινὴν ἱστορίαν τοῦ
 Σκεντέρμπεη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους καὶ τότε δὲν θέλει
 μείνει ἄλλο τί ποθητὸν εἰς ὅποιον ἐπεθυμήσει νὰ γνωρίσῃ
 ἀπὸ στερεᾶς πηγᾶς ὀλοτελῶς καὶ ἐντελῶς τ' ἀληθινὰ
 κατορθώματα ἐνὸς τοσοῦτον γενναίου στρατιώτου τοῦ
 Χριστιανικοῦ ὀνόματος. »

« Τὸ παρόν μου ἔργον περιορίζεται εἰς τὴν τελείαν
 ἐπιδιόρθωσιν τοῦ πονήματος τοῦ συγγραφέως τούτου,
 (τοῦ ὁποίου οὔσα ἡ Ἀντίβαρις πατρίς του θέλω ὀνομά-
 σῃ αὐτὸν Ἀντιβαρίνον) δίδων εἰς αὐτὸ μίαν καλλιτέραν
 τάξιν καὶ μορφήν. Ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἐλλειπῆς, θέλει
 ἀναπληρώσει ὡς προσθήκη, ἡ ἱστορία τοῦ Βαρλετίου (α),
 μεταχειρίζονται ὅλην τὴν δυνατὴν προσοχὴν διὰ νὰ εὔρω
 ἢ τοῦλάχιστον νὰ πλησιάσω εἰς τὴν ἀλήθειαν. »

Ἐκτὸς τῆς ἄνωθεν ἐκδόσεως τοῦ Βιέμμη τοῦ 1742

(α) Impresum Romae apud B. V. Ἡ σημείωσις αὕτη τοῦ Βιέμ-
 μη ἐπικυρώνει ὅσα παρ' ἐμοῦ ἐλέχθησαν περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ τυπο-
 γράφου τοῦ Βαρλετίου, ἀρνηθέντος παρὰ Ζέγου. Ἴδε σελ. ιθ'.

ἔτους, μοῦ εἶναι γνωσταί καὶ ἄλλαι δύο, ἐκείνη τοῦ 1752 καὶ ἡ τρίτη τοῦ 1756, τὴν ὁποίαν ὁ Ῥοδοτᾶς ἐσφαλμένως ἀναφέρει ὡς μόνην. Καὶ ἐπειδὴ αἱ δύο ἐπόμεναι ἐκδόσεις ἄλλο δὲν εἶναι εἰμὴ μετατύπωσις τῆς πρώτης, διὸ ὠφείλει νὰ πιστεύσωμεν ὅτι δὲν ἐπέτυχεν ὁ Βιέμμης νὰ εὔρη ἓν σῶον ἀντίτυπον τοῦ Ἀντιβαρινοῦ βιογράφου, ὡς ἤλπιζεν.

Ἐν τοσοῦτῳ μετὰ τὴν βεβαίωσιν ἦν μᾶς δίδει ὁ Βιέμμης περὶ τῆς μεγάλης προσοχῆς του εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἱστορικῶν τοῦ Σκεντέρμπεη, θέλω προξενήσῃ ὄχι μικρὸν θαυμασμὸν λέγων, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ἔπεσεν εἰς μερικὰ βιβλιογραφικὰ λάθη καὶ ὅτι δὲν ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς βιογράφους ἐκείνου τοῦ ἥρωος. Καὶ τῶ ὄντι ὁ ἱερεὺς Βιέμμης ἀφοῦ ἔκαμε τὴν κρίσιν του περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου, ἰδοὺ τί προσθέτει. « Ὑπάρχει εἰσέτι ἑτέρα ἱστορία, γεγραμμένη ἰταλιστὶ ὑπὸ ἀνω-νόμου συγγραφέως, τὴν ὁποίαν ὁ Σανσοβῖνος ἐδημοσίευσεν μὲ τὴν γενικὴν ἱστορίαν του τῶν Τούρκων· ἀλλὰ ἐκτὸς ὅτι δὲν περιέχει τὴν λεπτολογίαν τῶν ἀνδραγαθιῶν καὶ τῶν περιπτώσεών των, δὲν δίδει περισσοτέρας εἰδήσεις ἀπὸ τὸν Βαρλέτιον, καὶ φυλάττει τὴν αὐτὴν σειρὰν καὶ τάξιν, εἰς τρόπον ὥστε ἐνομίσθη ὡς μία ἐπιτομὴ ἀπὸ τὸν Σπονδάνον (α). Ὁ πάτερ Δουπονσέτ ἰησουΐτης γάλ-

(α) Spondan. an. 1467 Nil.

λος τὸ 1709 ἔδωσεν εἰς φῶς, εἰς τὴν μητρικὴν τοῦ γλωσσ-
σαν, τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκενδέρμπεη. »

Α'. *λάθος.* Τὴν ἱστορίαν τὴν ὁποίαν ὁ Βιέμμης νο-
μίξει γεγραμμένην ἀπὸ συγγραφέα ἀνώνυμον, καὶ δημο-
σιευμένην ἀπὸ τὸν Σανσοβίνου μετὰ τὴν γενικὴν ἱστορίαν
του τῶν Τούρκων εἶναι ἡ μετάφρασις τῆς ἱστορίας γε-
γραμμένης λατινιστὶ ἀπὸ τὸν ἱερέα Δημήτριον Φράγκον,
καθὼς μᾶς κάμει γνωστὸν ἡ ἀνωθεν ἀφιερωτικὴ ἐπι-
στολὴ τοῦ Μονάρδου (α).

Β'. *λάθος.* Ἡ ἱστορία αὕτη δὲν ἐδημοσιεύθη μόνον
εἰς ἐκεῖνο τὸ ἔτος, καθ' ὃ τὴν ἔδωσεν εἰς φῶς ὁ Σαν-
σοβίνος, ἀλλὰ 36 ἔτη πρωτίτερα, δηλαδή τὸ 1541
καὶ ἀκολούθως εἰς ἄλλας ἐποχάς (β).

Γ'. *λάθος.* Ἐπειδὴ ὁ Σπονδάνος ἐσφαλμένως ἔκρινεν
ὡς ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Βαρλετίου τὴν ἐπιτομὴν
ἣν ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ Φράγκου ἐσύνθεσεν ὁ Μονάρδος,
διὸ κακῶς ποιῶν ὁ Βιέμμης ἔδωκε πίστιν εἰς τὴν μαρ-
τυρίαν τοῦ Σπονδάνου, ἐν ᾧ ἦτο χρέος του νὰ ἐπιθεω-
ρήσῃ ἐκείνην τὴν ἱστορίαν, ἀντὶ νὰ συμμορφωθῇ μετὰ τὴν
γνώμην τοῦ Σπονδάνου. Ἐὰν ἤθελε πράξῃ τοῦτο, δὲν ἤθελε
πέσῃ εἰς διπλοῦν λάθος, νὰ μὴ γνωρίσῃ δηλαδή τὸν

(α) Ἴδε τὴν σελ. κβ'.

(β) Ἴδε τὴν σελ. α.

συγγραφέα τῆς ἐπιτομῆς καὶ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν ἕν ἄλλον κείμενον.

Δ'. *λάθος*. Ὁ πάτερ Δουπονσέτ δὲν ἐστάθη ὁ μόνος ὅστις ἐγράψε τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη γαλλιστί, διότι: πρὶν αὐτοῦ ἐνησχολήθη ὁ Λαβαρδῖνος.

Ἀπὸ τὴν ἀπαρίθμησην τῶν μέχρι τοῦδε διαφόρων βιογράφων τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀποδεικνύεται σαφῶς ὅτι, ὁ βίος του ἐγράφη εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς κυριωτέρας γλώσσας τῆς πεφωτισμένης Εὐρώπης, καὶ ὅτι τὸ συνορεῦον ἔθνος μὲ τὴν Ἀλβανίαν, μὲ τὸ πεδῖον, ἤγουν τῶν νδόξων μαχῶν τοῦ πλέον θαυμαστοῦ πολεμιστοῦ τῶν ἡμερῶν του, ἐστερεῖτο τῆς βιογραφίας του εἰς τὴν πατριὸν αὐτοῦ γλῶσσαν. Ἡ στέρησις αὕτη ὅμως ἀνεπληρώθη ἀξίως ἀπὸ τὸν Ἡπειρώτην Ἰωάννην Μπαίλλα, κατὰ τὸ 1812 εἰς Μόσχαν, μεταφράσας ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ εἰς τὴν καθομιλουμένην αὐτοῦ διάλεκτον τὴν Ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τοῦ Σκεντέρμπεη, τὴν ὁποίαν ὁ Κ. Α. Παπαδόπουλος Βρετὸς ἀπέδωσε κατὰ λάθος εἰς τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν, ὡς κοινῶς νομίζει ὁ καθείς. Ἡ ἐπιγραφή τῆς ἐπιτομῆς ταύτης, ἔχει οὕτως· Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας Γεωργίου τοῦ Καστριώτου, τοῦ ἐπωνομασθέντος Σκεντέρμπεη, βασιλέως τῆς Ἀλβανίας, μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ. Μετὰ προσθήκης τοῦ γενεαλογικοῦ καταλόγου τῶν Ὀθωμανῶν Σουλτάνων

συνεραρισθέντος παρὰ τοῦ σοφωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Εὐγενίου τοῦ Βουλγάρεως. Ἐν Μόσχᾳ ἐν τῷ τυπογραφικῷ Ν. Σ. Βσεβολόζσκα 1812 εἰς 8ον. Ἐκ τῆς ἐλλείψεως λοιπὸν τοῦ ὀνόματος τοῦ Μπαίλλα, καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως ἐκείνου τοῦ Βουλγάρεως, συγγραφέως μόνον τοῦ γεναλογικοῦ καταλόγου τυπωμένου συνάμα τῇ ῥηθείσῃ μεταφράσει, ἐπήγασεν τὸ λάθος, δι' οὗ ἀποδίδεται εἰς τὸν σοφώτατον Εὐγένιον ἐν πόνημα, τὸ ὁποῖον μολονότι δὲν εἶναι ἔργον του δὲν προσβάλει οὐδαμῶς τὴν φιλολογικὴν του φήμην.

Ἡ παρατήρησις αὕτη ἐξέφυγεν, ὡς φαίνεται, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους ἐκδότας τοῦ Λογίου Ἑρμού. Ἴδου τίνι τρόπῳ ἀνήγγειλον εἰς τὸ πανελλήνιον τὴν δημοσίευσιν τῆς περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιτομῆς. Ἴδε Α. Ἑρμῆς τοῦ ἔτους 1816. σελ. 185.

« Ὁ Μεταφραστὴς τῆς παρούσης ἀξιολογωτάτης ἱστορίας τοῦ περιφήμου ἥρωος τῆς Ἀλβανίας ἠθέλησε νὰ ἀποσιωπήσῃ τὸ ὄνομά του· ὁ μόνος του σκοπὸς ἦτον βέβαια νὰ γένη ὠφέλιμος καὶ ἀνωνύμως εἰς τὸ γένος του, τὸν ὁποῖον καὶ ἐπέτυχεν· ἀλλ' ἂν ὁ μεταφραστὴς ἦτοι ἀπὸ μετριοφροσύνης, ἢ δι' ἄλλα ἰδιὰ του τέλη, δὲν ἠθέλησε νὰ ὀνομασθῇ, οἱ ὠφεληθέντες ὁμως καὶ ὠφεληθσόμενοι ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς μεταφράσεως τῆς ἱστορίας αὐτῆς δὲν θέλουν εἶναι τότεν ἀχάριστοι καὶ νὰ

μὴν ἀποδώσωσι τὴν προσήκουσαν εὐγνωμοσύνην πρὸς αὐτὸν, καὶ νὰ μὴν ἐπαινέσωσι πρεπόντως τοὺς πόνους του καὶ τὸν ὑπὲρ τῆς κοινῆς ὠφελείας ζῆλόν του. Ἡ ἱστορία αὕτη συστήνεται παρ' αὐτοῦ πρὸς τοὺς Γραικοὺς εἰς ἀνάγνωσιν κ. τ. λ. »

Ἐπιχειρήσας δὲ τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν, μᾶς λέγει ὁ Κ. Παπαδόπουλος Βρετὸς, πρώτη μου φροντίς ἐστάθη νὰ ἐρευνήσω περὶ τοῦ πρωτοτύπου, ἀλλὰ, ἐπειδὴ τὸ ὄνομα τοῦ Γάλλου συγγραφέως ἀποσιωπήθη ἀπὸ τὸν Ἑλληνα μεταφραστὴν, ὅλαι αἱ περὶ τούτου προσπάθειαι μου ἀπέβησαν μάταιαι. Κατὰ τὴν ἔρευναν ὅμως ταύτην ἔτυχε νὰ λάβω ἀνὰ χεῖρας μίαν μικροτάτην ἐπιτομὴν τῆς ἱστορίας τοῦ ἡμετέρου ἥρωος, 112 σελίδων εἰς 12^{ον}, ἐπιγραφομένην *Le Grand Castriotto d' Albanie, Histoire. Paris 1779*. Ὁ συγγραφεὺς τὴν ἀφιέρωσεν εἰς τὸν Αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Ἰωσήφ τὸν β', ἀποσιωπῶν, τὸ ὄνομά του, καὶ κάμνων μόνου γνωστὸν, ὅτι αὐτὸς εἶναι εἰς δυστυχῆς Πρίγκιψ ἐξωρισμένος ἀπὸ τὸ Κράτος του καὶ ἀπόγονος τοῦ ἥρωος, τοῦ ὁποίου περιγράφει τὰ κατορθώματα.

Ἐπιτομὴν δὲν ἐπεριωρίσθη νὰ σχολιάσω μόνον τὴν μετάφρασιν ταύτην, τὴν ὁποίαν χάριν εὐκολίας εἰς τὴν ἀνάγνωσιν διήρησα εἰς δύο τόμους καὶ εἰς κεφάλαια, ἀλλὰ εἰς τὸ τέλος αὐτῆς ἐπρόσθεσα καὶ Ἐπιτομὴν τῶν

πλέον σημαντικῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ τῶν μεταναστάσεων τῶν Ἀλβανῶν εἰς τὸ Βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν. Ἡθέλησα τοιοῦτο-τρόπῳ νὰ δώσω ἐπίσημον μαρτυρίαν τῆς εὐγνωμοσύνης μου πρὸς τὴν Βασιλικὴν Αὐλὴν τῆς Νεαπόλεως, ἣτις πάντοτε ἀπὸ τὸν καιρὸν τῶν Ἀγαρονέζων βασιλέων, μέχρι τῆς παρούσης βασιλικῆς γενεᾶς τῶν Βουρβόνων, φιλανθρωπῶς καὶ γενναίως ἐδέχθη καὶ ἐπροστάτευσεν τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἑλληνας, τοὺς ὁποίους ὁ σκληρὸς ζυγὸς τῶν Ἀγαρινῶν ὑπεχρέωσε ν' ἀφήσουν τὴν φιλιτάτην των πατρίδα. »

Τέλος πάντων κατὰ τὸ 1821 ἐνῶ ἤρχισεν ὁ πόλεμος μεταξὺ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ σκληροτάτου Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων, ἐτυπώθη ἐν Λειψία ἐν βιβλίον εἰς 12^{ον} ἐκ σελ. 128. εἰς τὴν Γερμανικὴν γλῶσσαν φέρον τὴν ἐπιγραφὴν *Georg Scanderbeg glücklicher Vorgänger des Ali Pascha von Jannina, von r. ἡγουν Γεώργιος Σκεντέρμπεης ἐντελής προκάτοχος τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ τῶν Ἰωαννίνων*. Ἀγνοῶ τ' ὄνομα τοῦ συγγραφέως, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ προοιμίου του, φαίνεται ὅτι ἠθέλησε νὰ κάμῃ μίαν σύγκρισιν τῶν πολέμων τοῦ Σκεντέρμπεη, μὲ τοὺς μέλλοντας τοῦ αἱμοβόρου Ἀλῆ. Ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς λέγει· « Ὁ τόπος, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Σκεντέρμπεης εἴκοσιν ὀλοκλήρους χρό-

νους ἐπολέμει καὶ ἐνίκα, εἶναι καὶ σήμερον μεγάλω ἴ-
 ταραχῶν θέατρον· τὸ μεσημβρινὸν τοῦλάχιστον αὐτὸ
 μέρος ὑπὸ τὸν σκληρὸν, ἀλλὰ ἰσχυρὸν, Ἀλῆν ἀντέχει
 ἀκόμη ἐναντίον ἐνὸς στρατεύματος, τὸ ὁποῖον τὸν
 ἐπαπειλοῦσε νὰ τὸν δαμάσῃ εἰς ὀλίγας ἡμέρας.
 Εἰμπορεῖ νὰ νικηθῆ ἢ νὰ ἀφανισθῆ· δὲν θέλει εἶναι ὅμως
 δυσάρεστον νὰ μετατεθῶμεν εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους ἐ-
 κείνους χρόνους καθ' οὓς παρόμοιοι καὶ μεγαλύτεροι
 πόλεμοι ἔγειναν μὲ τοὺς θεμελιωτὰς τοῦ ἐν Εὐρώπῃ
 Τουρκικοῦ βασιλείου. Οὕτως ἐπεξεργάσθη τὸν βίον τοῦ
 ἥρωος Σκεντέρμπεη ἀκόμη μίαν φοράν μὲ τὴν ἐπιθυμίαν
 νὰ εὔρη τὴν αὐτὴν φιλόφρονα ὑποδοχὴν, τὴν ὁποίαν ἔλα-
 βεν εἰς τὸ 1813 ἔτος, ὅτε κατὰ πρῶτον ἐφάνη. »

Ἡ δόξα ὅμως τοῦ θαυμαστοῦ Σκεντέρμπεη δὲν εὐ-
 χαριστεῖτο νὰ αἰωνισθῆ ἀπὸ τὴν Κλειῶ μόνην·
 ἐζήτα νὰ λάβῃ μέρος καὶ ἡ εὐγενὴς Καλλιόπη, ἐ-
 παινοῦσα μὲ τοὺς ὕμνους τῆς τὰ μεγάλα κατορθώμα-
 τὰ του. Μὲ τοιοῦτον σκοπὸν ἡ Μαργαρίτη Σαρρόκη εὐ-
 γενὴς κυρία τῆς Νεαπόλεως, καὶ περίφημος διὰ τὴν
 παιδείαν τῆς, ἐσύνθεσε τὴν Σκεντερμπεΐδα (la Scan-
 derbeide), ποίημα ἐπικὸν εἰς εἶδος ἀσμάτων περὶ τῶν
 ἀγώνων τοῦ Σκεντέρμπεη, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσε ἐν Ῥώμῃ
 τὸ 1626 εἰς 4^{ον} παρὰ τοῦ τυπογράφου Λεπίδου Πάτζη
 (Lepido Paci). Ἐπομένως δὲ μετετυπώθη ἐν Νεα-

λή.

πόλει ἀπὸ τὸν Βουλιρόην τὸ 1701, εἰς τὸ σύγγραμμά του τὸ ἐπιγραφόμενον *Rime di 50 Poetesse illustri*. Προσέτι ὑπάρχουν δύο ἄσματα τοῦ ἱστορικοῦ ποιήματος τοῦ Σκεντέρμπεη, γεγραμμένα ὑπὸ τοῦ Βαλδασσάρου Σκαραμέλλη με ἄλλους στίχους καὶ πεζοὺς λόγους, ἀφιερωμένα πρὸς Βεραρδῖνον Σανσεβερίνον Πρίγκιπα τοῦ Μπισινιάνου, καὶ τυπωθέντα τὸ 1589 ἔτος (α), καὶ ἓν ποίημα εἰς λατινικοὺς στίχους ὑπὸ Ἰωάννου Βουτσιέρ (*Jann. Bussiers*) τυπωθὲν ἐν Λιόνι τὸ 1675.

Ἄλλὰ ἐὰν οἱ ποιηταὶ ὠφελήθησαν ἐκ τοῦ θαυμαστοῦ βίου τοῦ Σκεντέρμπεη, οἱ μυθιστοριογράφοι, ἐπίσης ἠθέλησαν νὰ ἐρανισθῶσιν ὕλην ἀπὸ τὸν μέγαν τοῦτον πολεμιστήν, ἵνα μᾶς διηγηθῶσι τοὺς ὑποθετικοὺς ἔρωτάς του, με τρόπον ὅμως ὥστε οὔτε λόγος οὔτε ἔργον αὐτοῦ νὰ μὴ φανῶσιν ἀνάξια τοῦ χαρακτῆρός του. Ὁ συγγραφεὺς τοῦ μυθιστορήματος τυπωθέντος ἐν Ἀμστερδάμῳ τὸ 1686, εἰς 12^{ον}, ἠθέλησε νὰ σιωπήσῃ τὸ ὄνομά του, φανερόνων μόνον ὅτι εἶναι μία κόρη. *Le Grand Scanderbeg, Nouvelle, par Mlle. * * **

Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο μετετυπώθη ἐν Ἄγα (*Haye*) τὸ 1711 δι' ἐπιμελείας τῆς Κυρίας Ῥοσχεγουίλλιέ (*Rochguillies*). Ἐδῶ ἀρμόζει νὰ χάμωμεν γνωστὴν τὴν ἀπάτην τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ῥοδοτᾶ, ἀπαριθμίζοντος

μεταξὺ τῶν ἱστοριῶν τοῦ Σκεντέρμπεη, τὸ βιβλίον φέρον τὸν τίτλον *Histoire Negra Pontique contenant la vie et les amours d' Alexandre Castriote et d' Olympe, le belle Grecque de la maison des Paleologues*, ἐν ᾧ αὐτὸ δὲν εἶναι ἄλλο μυθιστόρημα ἐρωτικὸν εἰμὴ τοῦ υἱοῦ ἐνὸς ἀνεψιοῦ τοῦ Σκεντέρμπεη, ὡς εὐκόλως δύναται πᾶς τις νὰ βεβαιωθῇ ἀναγινώσκων τὴν ἄνωθεν ἐπιγραφὴν του.

Ὅμοίως πρέπει νὰ τεθῆ μεταξὺ τῶν μυθιστορημάτων τὸ βιβλίον ἐκδοθὲν εἰς Παρισίους τὸ 1732 μὲ τὸν τίτλον *Scanderbeg, ou les Aventures du Prince d' Albanie*.

Ἄλλὰ δὲν ἠθέλαμεν δώσῃ ποτὲ τέλος καὶ ἠθέλαμεν φέρει εἰς ἀγανάκτησιν τὴν ὑπομονὴν τοῦ ἀναγνώστου μας, ἐὰν ἠθέλαμεν νὰ κάμωμεν τὴν ἀπαρίθμησιν ὄλων τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἢ ἐν ἐπιτομῇ, ἢ ἐν παρόδῳ ὁμίλησαν, ὡς ἐκφράζεται ὁ Βολατεράνος, περὶ τοῦ ἀξίου διαδόχου τοῦ Πύρρου καὶ τοῦ ἐπωνύμου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνοιο (α). Ἄρκει νὰ εἴπωμεν μόνον ὅτι δὲν εἶναι συγγραφεὺς, ὅστις νὰ καταγίνεται περὶ τῶν πραγμάτων τῶν Βυζαντινῶν Βασιλέων, καὶ τῆς Ἰταλίας τοῦ μεσαιῶνος, καὶ νὰ μὴν ὑπενθυμίζῃ τὸν ἀνίκητον Σκεντέρμπεη, ὅστις, ἐπειδὴ ὀνομάζετο στρατιώτης τοῦ

(α) Volaterrani Opera Romae 1506 εἰς φυλ. σελ. 114.

μ'.

Ἰησοῦ Χριστοῦ, δὲν εἶναι παράδοξον εἰς μεταξὺ τῶν πέντε πρωτοτύπων βιογράφων του, οἱ τέσσαρες εἰσὶν ἱερεῖς (α).

Εἶναι δὲ ἀξία παρατηρήσεως ἡ καταγραφή τῶν διαφόρων τυπωθέντων ἱστοριῶν, διότι ἐξ αὐτῆς ἐξάγεται ποῖα ἦτον ἡ ἀμιλλα μεταξὺ τῶν πεπαιδευμένων ὄλων σχεδὸν τῶν ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης ἵνα ἀναγνωσθῇ ὁ θαυμαστός βίος του εἰς τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν, καὶ ὅτι ἕκαστος κλάδος τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου ἐνόμισε χρέος του νὰ αἰωνίσῃ τὸ ἐνδοξον ὄνομα τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἐνεκα δὲ τούτου ὁ βίος του ἐστάθη ἀλληλοδι-αδόχως τὸ ἀντικείμενον τοῦ ἱστορικοῦ, τοῦ ποιητοῦ καὶ τοῦ μυθιστοριογράφου.

(α) Ἦγουν ὁ Βαρλέτιος, ὁ Φράγκος, ὁ Δαυπονσέτος καὶ ὁ Βιέμμης.

Α. Π. Β.

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ

[ΜΕΤΩΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ

ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ

ΠΡΙΓΚΙΠΟΣ (1) ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Κεφάλαιον Α'.

Περιγραφή τῆς Ἀλβανίας. Ἐπαρχίαι τοῦ Καστριώτου. Γέννησις τοῦ Σκεντέρμπεη. Κλίσις του διὰ τὴν πολεμικὴν ἐπιστήμην. Ἐκστρατεία τοῦ Ἀμουράτη Β' κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Γεώργιος δίδεται εἰς ἐνέχυρον. Ὁ Ἀμουράτης προστάζει νὰ τὸν περιτέμουν, καὶ τὸν μετονομάζει Σκεντέρμπεην. Φροντίς τοῦ Σουλτάνου διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ ἀνατροφὴν του.

Η Ἀλβανία κεῖται μεταξύ τῆς 40 καὶ 43 μοίρας τοῦ πλάτους, καὶ τῆς 16 καὶ 19 μοίρας τοῦ μήκους (2). Ἡ ἔκτασις τῆς ἀπὸ Μεσημβρίας πρὸς Ἄρκτον ἀπαριθμεῖται περὶ τὰς ἑκατὸν δέκα λεύγας κοινὰς τῆς Γαλλίας· τὸ δὲ πλάτος ἀπὸ Ἀνατολῶν πρὸς

Δυσμὰς δὲν ἐκτείνεται περισσότερον ἀπὸ 35 λεύγας. Ἀπὸ τοῦ μέρους τῆς Σερβίας περιορίζεται ἀπὸ μίαν σειρὰν ὄρέων, τὰ ὁποῖα, παρεκκλίνοντα πρὸς Δύσιν, τὴν διαχωρίζουν ἐν ταύτῳ καὶ ἀπὸ τὴν Δαλματίαν. Ἐμπεριλαμβάνει δὲ ὅλον ἐκεῖνο τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον ποτὲ ὠνομάζετο νέα Ἕπειρος. Εἶναι πολυάνθρωπος, βουνώδης, διακοπτομένη ἀπὸ διαφοροὺς ποταμοὺς, καὶ μεωραίας λίμνας, πλουτούσας ἀπὸ διάφορα ὀψάρια. Εἰς τὸ δυτικὸν αὐτῆς παραθαλάσσιον εὐρίσκονται ἀσφαλεῖς λιμένες· καὶ τὰ Ἀρκτικά μέρη φαίνονται πλέον καλλιεργημένα, παρὰ τὰ Μεσημβρινά (3). Αἱ γινῶμαι τῶν ἱστορικῶν περὶ τῆς καταγωγῆς τῶν Ἀλβανῶν εἶναι διάφοροι ἐν ταύτῳ καὶ ἀσύμφωνοι (4)· διὰ τοῦτο παρατρέχοντες τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος περὶ τούτου ἀνάπτυξιν, λέγομεν μόνον, ὅτι εἶναι εὐμεγέθεις κατὰ τὸ ἀνάστημα, ἰσχυροὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ πλήρεις γενναιότητος καὶ εὐκαρδίας.

Οἱ Αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, πρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Ὀθωμανῶν, ἔδωσαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς ἐπαρχίας ταύτης εἰς τρεῖς οἰκογενείας, εἰς τὴν τῶν Κομνηνῶν, τῶν Καστριώτων, καὶ τῶν Τοσχίδων, τῶν καταγομένων ἀπὸ Τοτίλα βασιλέως τῶν Ὀστρογότθων, αἱ ὁποῖαι τὴν διεμοίρασαν μεταξὺ των εἰς τρία ἴσα μερίδια. Ὁ Σκεντέρμπεης ἦν ἀπόγονος τῶν Καστριώτων,

τοῦ ὁποίου οἱ πρόγονοι, κατὰ τὴν δόξαν συγγραφέων τινῶν ἐστάθησαν ἄλλοτε βασιλεῖς ὅλης τῆς Ἑπείρου. Ἰωάννης Καστριώτης, ὁ πατὴρ του, ἦτον ἡγεμῶν ἐνὸς μέρους τῆς ἄνω Ἀλβανίας, καὶ ἡ πρωτεύουσα πόλις τῆς μικρᾶς του ἡγεμονίας ὠνομάζετο Κρόϊα. Ἐδιοίκει τοὺς ὑπηκόους του μὲ τοσαύτην δικαιοσύνην καὶ πραότητα, ὥστε ὅλοι τὸν ἐθεώρουν ὡς φιλόστοργον αὐτῶν πατέρα. Ἐλαβε δὲ εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῶν Τριβαλλίων, τῶν κατοικούντων τότε μετὰξὺ Μακεδονίας καὶ Βουλγαρίας, καὶ ὠνομάζετο Βοϊσάβη, ἣτις ὑπὸ πολλῶν ἱστορικῶν ἐγκωμιάζεται κατὰ τὴν φρόνησιν καὶ τὴν ὠραιότητα. Ἐξ αὐτῆς ἀπέκτησεν ἐννέα τέκνα, πέντε θυγατέρας καὶ τέσσαρας υἱοὺς, τελευταῖος δὲ αὐτῶν ἦν ὁ Γεώργιος (5), τοῦ ὁποίου συγγράφομεν τὴν ἱστορίαν καὶ ὅστις ἐγεννήθη κατὰ τὸ 1404 ἔτος Μ. Χ.

Οἱ κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἀκμάσαντες συγγραφεῖς διηγοῦνται, ὡς βέβαιον, ὅτι ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἀνὴρ εἶχεν ἐκ γενετῆς κατὰ τὸν δεξιὸν αὐτοῦ βραχίονα σημεῖόν τι καθ' ὅλα ὅμοιον μὲ ἓν ξίφος τὸ ὁποῖον ἐθεώρουν πάντοτε ὡς ἀναμφίβολον προμήνυμα, ὅτι ἔμελλε ποτὲ νὰ γίνῃ ἄριστος καὶ μέγας πολεμιστῆς (6). Καὶ τῷ ὄντι ἐξ αὐτῆς τῆς νεαρᾶς του ἡλικίας ἐδείκνυνεν, ὡς ἄλλος Ἀχιλλεὺς, λαμπρὰ σημεῖα τῆς εἰς τὰ πολε-

μικὰ φυσικῆς του κλίσεως· ἡ μόνη δὲ καὶ μεγαλητέρα του εὐχαρίστησις ἦν αὐτῶν τῶν ὄπλων ἢ χρῆσις· καὶ ὅσον ἠῤῥξανε κατὰ τὴν ἡλικίαν, τόσον περισσότερον ἀνεπτύσσοντο τὰ ἡρωϊκὰ προτερήματά του. Εἰς ὅλα τὰ γυμναστικὰ παιγνίδια, οἱ μὲν συναγωνιζόμενοι ὁμήλικές του ἐθαύμαζον τὴν δύναμιν, τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ τὴν εὐκαρδίαν του· οἱ δὲ ὠριμώτεροι τὴν ἡλικίαν ἐπρόβλεπον ὅτι ἔμελλε ποτὲ νὰ γίνῃ ὁ στολισμὸς καὶ τὸ στήριγμα τῆς πατρίδος του. Αἱ ἠθικαὶ του ἀρεταὶ ἀνεφαίνοντο μετσαύτην λαμπρότητα, μὲ ὅσῃν τὰ πολεμικὰ προτερήματά του. Ἡ πραότης αὐτοῦ, τὸ εὐπροσήγορον, καὶ ἡ φυσικὴ του καλοκαγαθία τὸν ἀνεδείκνυον εἰς ὅλους ἐράσμιον· καὶ διὰ νὰ τὸν ἀναδείξῃ ἡ φύσις καθ' ὅλα ἀνώτερον ὄλων τῶν συγχρόνων του ἀνδρῶν, τὸν ἐκόσμησε μὲ σύμμετρον, ἀλλ' ἀνδρικήν ὠραιότητα, μὲ μεγαλοπρεπὲς ἀνάστημα, καὶ μὲ θαυμαστὴν ἀναλογίαν τοῦ σώματος.

Ἡ ἀχόρταστος δὲ φιλοδοξία Ἀμουράτου τοῦ Β'. Αὐτοκράτορος τῶν Ὀθωμανῶν, ὅστις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους εἶχε πλημυρήτη ὡς χεῖμαρος ὀρητικὸς ὄλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, ἐτάραξε τὴν ἠσυχον εὐδαιμονίαν, τὴν ὁποίαν Ἰωάννης ὁ Καστριώτης ἀπελάμβανεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν φιλτάτων του καὶ τῶν εὐτυχῶν ὑπηκόων του. Ὁ ἐπικείμενος κίνδυνος ἠνάγκ-

κασεν αὐτὸν καὶ τοὺς λοιποὺς ἡγεμόνας τῆς Ἡπείρου
 νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των καὶ νὰ ἀντιπαραταχθῶσιν
 ἐκ συμφώνου εἰς τὴν ἔφοδον τοιοῦτου φοβεροῦ ἐχθροῦ.
 Ἄλλ' ὁ Ἀμουράτης ἐκστρατεύσας κατ' αὐτῶν μὲ ὑπερ-
 τέρας δυνάμεις, τοὺς ἐνίκησεν εἰς διαφόρους μάχας,
 καὶ κατέσῃ κύριος τῶν ἐπαρχιῶν των. Καὶ οἱ μὲν ἄλλοι
 δύο Πρίγκιπες ἐξωσθέντες οὕτω τῶν ἡγεμονειῶν των,
 κατέφυγον εἰς Ῥώμην, ὅπου τοὺς ὑπεδέχθη φιλο-
 φρόνως ὁ Πάππας (α), τοὺς ἐπαρηγόρησεν εἰς τὴν συμ-
 φοράν των, καὶ τοὺς ἐδιώρισεν εἰσοδήματα, ἐξαρκοῦντα
 πρὸς ζωοτροφίαν αὐτῶν καὶ τῶν συγγενῶν των. Ὁ
 δὲ Καστριώτης διὰ τὰς ἀρετάς του, αἱ ὁποῖαι εἶχον
 φθάσῃ καὶ εἰς αὐτὰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Σουλτάνου, ἤξιώθη
 τῆς χάριτος νὰ κατέχη τὴν ἡγεμονίαν του, ἐπὶ συμ-
 φωνίᾳ νὰ πληρόνη εἰς τὸν Ἀμουράτην ἑτησίως ἓνα μετριώ-
 τατον φόρον, καὶ νὰ τὸν παραδώσῃ ὡς ἐνέχυρον τῆς
 ὑποταγῆς του τοὺς τέσσαρας υἱοὺς του. Τὸ τελευταῖον
 τοῦτο ἀπάνθρωπον ζήτημα ἐπλήγωσε θανατηφόρως τὴν
 καρδίαν τοῦ Καστριώτου καὶ τῆς συζύγου του. Ἀλλὰ
 προτιμήσαντες τὴν σωτηρίαν τῶν ὑπηκόων των ἀπὸ τὴν
 ἰδιαιτέραν αὐτῶν εὐχαρίστησιν, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποφέ-
 ρουν γενναίως τὸν ἀποχωρισμὸν τῶν φιλτάτων των, καὶ

(α) Οὗτος ἦτον Μιχαήλ, ὁ Γ'. (Σημ. τοῦ Μεταφραστοῦ τῆς πα-
 ρούσης ἐκδόσεως.)

ὑπήκουσαν ἀγογγύστως εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνάμπτου
 νικητοῦ, ὅστις εἰς ἐναντίαν περίπτωσιν ἦτον ἐτοιμώ-
 τατος νὰ φέρῃ τοὺς κατοίκους τῆς Ἀλβανίας εἰς σκλη-
 ροτάτην αἰχμαλωσίαν. Ἄλλ' ἡ θλίψις τῶν δυστυχῶν
 αὐτῶν γονέων ἠΰξησεν ὑπερμέτρως ὅταν ἔμαθον, ὅτι ὁ
 Σουλτάνος, φθάσας εἰς τὴν καθέδραν του, ἠνάγκασε τὰ
 τέκνα των νὰ δεχθῶσι τὴν Ὀθωμανικὴν θρησκείαν, στο-
 χαζόμενος ὅτι οἱ νέοι πρίγκιπες (8), γενόμενοι Τοῦρκοι,
 ἤθελον εἶναι πλέον ἄξιοι τῆς ἀγάπης καὶ προστασίας
 του (9). Ἐπομένως τοὺς ἐχάρισεν ὑποστατικὰ πλου-
 σιώτατα, μὲ τὰ εἰσοδήματα τῶν ὁποίων ἠδύναντο νὰ
 ζήσουν ἀναλόγως μὲ τὸν βαθμὸν τῆς γεννήσεώς των.
 Καὶ ἐπειδὴ συνειθίζουσι οἱ Ὀθωμανοὶ νὰ ἀλλάζουσι τὰ
 ὀνόματα τῶν περιτεμνομένων, τὸν μὲν Γεώργιον με-
 τωνόμασαν Σκεντέρμπεην, (τοῦτέστιν αὐθέντην Ἀλέξαν-
 δρον, διότι τὸ, Σκεντέρ, Τουρκιστὶ σημαίνει Ἀλέξαν-
 δρος, καὶ τὸ μπέης, αὐθέντης, πρίγκιψ) πῶς δὲ μετω-
 νόμασαν τοὺς λοιποὺς ἀδελφούς του διέμεινεν ἄγνωστον.
 Ἄδηλον πρὸς τούτοις διὰ ποίαν αἰτίαν ὁ Ἀμουράτης
 ἐπρόσταξε νὰ δοθῇ ἡ τοιαύτη ἐπωνυμία εἰς ἓνα πρίγκιπα,
 τοῦ ὁποίου ἡ τρυφερωτάτη ἡλικία δέν ἐσυγχώρη ἀκόμη
 νὰ φανῇ ἄξιος τοῦ ὀνόματος ἐκείνου τοῦ ἀρχαίου ἥρωος
 τῶν Μακεδόνων· δυνάμεθα ὅμως νὰ συμπεράνωμεν μὲ
 τινα πιθανότητα, ὅτι ἡ ὠραιότης τῶν χαρακτήρων του,

ἡ θαυμαστὴ συμμετρία τοῦ ἀναστήματός του, καὶ ἡ τοῦ νοός του ὀξύτης, ὡς προμηνύοντα τὰ μέλλοντα κατορθώματα του, ἐφάνησαν ἄξια τῆς ἐπισήμου ταύτης ἐπωνυμίας του. Ὁ Ἀμουράτης συνέλαβε τοσαύτην κλίσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν Σεντέρμπεην, ὥστε, ὡς ἄλλος πατήρ, ἐφρόντιζε διὰ τὴν μάθησιν καὶ πρόοδόν του. Ὁ δὲ νέος Πρίγκιψ ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν ἔφεσιν καὶ εἰς τοὺς σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, διότι διὰ τῆς μεγάλης του ἐπιμελείας ὑπερτεροῦσε τὴν προθυμίαν τῶν διδασκάλων του ὥστε ἐπέδωκεν εἰς διαφόρους μαθήσεις, καὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις ἔμαθεν ἐντελῶς τὴν Τουρκικὴν, Ἀραβικὴν, Ἰταλικὴν καὶ Σλαβωνικὴν γλῶσσαν. Ἀφ' οὗ δὲ μετὰ τὴν ἡλικίαν ἠῤῥξησαν καὶ αἱ σωματικαὶ του δυνάμεις, παρεδόθη εἰς τὴν ἄσκησιν τῶν ὄπλων, καὶ τοσοῦτον εὐδοκίμησεν, ὥστε ὑπερέβη ἐντὸς ὀλίγου καὶ τοὺς ἐμπειροτέρους εἰς τὰ τοιαῦτα· διότι ἦτον σπάνιον, καὶ μάλιστα ἄξιον ἀπορίας, ἂν συναγωνιζόμενος μετὰ τοὺς λοιποὺς νέους, εἰς διαφόρους σωματικὰς καὶ πολεμικὰς ἐξασκήσεις, συνέβαιεν ἐνίοτε νὰ μὴν λάβῃ τὸ βραβεῖον τῆς νίκης. Ὄταν δὲ ἔφθασε περὶ τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὁ Ἀμουράτης, κρίνων αὐτὸν ἱκανὸν πρὸς ἐκστρατείαν, τὸν κατέστησεν ἀρχηγὸν (10) ἐνὸς σώματος πέντε χιλιάδων στρατιωτῶν. Ὄλιγον ὕστερον μετὰ τὸν εἰς τὸ ἄξιωμα τοῦτο προβιβασμόν του,

συνέβη ἡ ἀποστασία ἐθνῶν τινῶν τῆς Ἀσίας· ὅθεν βιασθεὶς ὁ Σουλτάνος νὰ στείλῃ κατ' αὐτῶν δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς ταπεινώσῃ, καὶ τοὺς ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν προτέραν ὑπακοήν, συνηρίθμησε καὶ τὸν Σκεντέρμπεην μεταξὺ τῶν ἐγκριτωτέρων ἀρχηγῶν τῆς ἐκστρατείας του.

Κεφάλαιον Β΄.

Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἄλλαι ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ. Μονομαχεῖ μ' ἓνα Τάρταρον. Δευτέρα μονομαχία του μὲ δύο Πέρσας. Πραότης τῶν ἠθῶν του. Θάνατος τοῦ πατρός του. Ὁ Ἀμουράτης κυριεύει τὴν Ἀλβανίαν. Θάνατος τῶν ἀδελφῶν τοῦ Σκεντέρμπεη. Οὗτος προσποιεῖται λύπην, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἀνακτήσῃ τὴν πατρικὴν του ἡγεμονίαν.

Ὁ νέος Πρίγκιψ ἔδειξεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην (11) ἀξιότητα καὶ ἐμπειρίαν τοιαύτην, ὥστε ὅλοι κοινῶς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν ἐπροθυμοποιουῦντο τὸς πρῶτος νὰ τὸν ἐπαινέσῃ ἔμπροσθεν τοῦ Μονάρχου. Ἐν τῷ μεταξὺ ἓν ἄλλο ἔθνος τῆς Ἀσίας, πρὸ ὀλίγου καταδουλωθὲν ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν, ἠθέλησε νὰ ἀποσεῖσῃ τὸν ζυγόν του, ἐν ᾧ ὁ Σουλτάνος ἐνησχολεῖτο εἰς ἄλλους πολέμους· κατ' αὐτῶν τῶν ἀποστατῶν, ἔστειλε τὸν Σκεντέρμπεην, ἀγαδείξας αὐτὸν ἀρχηγὸν ἐνὸς δυνατοῦ στρα-

τοῦ. Ὁ νέος στρατηγὸς ἠΰξησεν εἰς τὴν δευτέραν τυχὴν ἐκστρατείαν τὴν δόξαν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσῃ εἰς τὴν προτέραν· διότι μὲ μίαν καὶ μόνην μάχην κατετρόπωσε τοὺς ἀποστάτας, καὶ ἔστυρεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Ἀμουράτη μεγαλώτατον ἀριθμὸν αἰχμαλώτων· οἱ δὲ στρατιῶταί του ἐπέστρεψαν φορτομένοι ἀπὸ πλουσιώτατα λάφυρα. Ὁ Σουλτάνος ἔκτοτε θεωρῶν αὐτὸν ὡς τὸν ἀξιώτερον ἀρχηγὸν τῶν στρατευμάτων του, ἀπεφάσισε νὰ τὸν στείλῃ ἐναντίον διαφόρων ἐθνῶν τῆς Ἀσίας, τὰ ὁποῖα ἕως τότε διέμενον ἀνυπότακτα εἰς τὴν δεσποτείαν του. Ὁ Σκεντέρμπεης μὲ τὰς συχνὰς καὶ μεγάλας νίκας του ὑπερέβη καὶ αὐτὰς τὰς ἐλπίδας τοῦ Σουλτάνου. Ἐξήπλωσε τὰ ὅρια τῆς Ὀθωμανικῆς μοναρχίας, ὑποτάξας διάφορα ἔθνη, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχε διαταγὴν νὰ καταπολεμήσῃ καὶ ἐπέστρεψε μετὰ θριάμβου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἀμουράτου, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη λαμπρῶς, καὶ τὸν ἐτίμησε μὲ μεγάλας ἀμοιβὰς, ἀξίας τῶν κατορθωμάτων του. Ἡ τύχη ἐφαίνετο ὡς ὑπόχρεος νὰ προμηθεύῃ τῷ Σκεντέρμπεη ἀρρομὰς διὰ νὰ δεικνύῃ τὴν ἐπειδεξιότητα καὶ ἀνδρίαν του. Εἰς Τάρταρος ἐλθὼν ἐπίτηδες εἰς Ἀδριανούπολιν (12), καθέδραν τότε τῆς Ὀθωμανικῆς μοναρχίας, ἐπρότεινε νὰ μονομαχήσῃ μὲ ὁποιον δὴποτε ἐκ τῶν Τούρκων ἤθελε παρρησιασθῆ ἔμπροσθέν του. Τὸ φοβερὸν καὶ ἀπειλητικὸν ἦθος αὐτοῦ

τοῦ ξένου, καὶ τὸ γιγαντιαῖον αὐτοῦ ἀνάστημα, τὸ ὁποῖον ἐξέφραζε σπανίαν δύναμιν, ἐνέπνευσαν δειλίαν εἰς ὅλους τοὺς Τούρκους, καὶ οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ δεχθῆ τὸν ἀγῶνα, μ' ὅλας τὰς μεγάλας ἀμοιβάς, τὰς ὁποίας ὑπέσχετο ὁ Σουλτάνος εἰς ἐκεῖνον, ὅστις ἤθελε ταπεινώσῃ τὴν ἀλαζονικὴν αὐθάδειαν αὐτοῦ τοῦ βαρβάρου. Μόνος ὁ Σκεντέρμπεης, εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς δημοσιευθείσης μονομαχίας, ἔδραμεν ἀμέσως καὶ εὐρῶν τὸν Τάρταρον, ὠμίλησε πρὸς αὐτὸν οὕτως· « Μ' ὄλον ὅτι δοξάζω, ὅτι πᾶς ἀνὴρ, ἀληθῶς γενναῖος, δέν πρέπει ἄνευ εὐλόγου αἰτίας νὰ ἐκθέσῃ ποτὲ εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του, μήτε ἐκείνην τῶν ὁμοίων του, μ' ὄλον τοῦτο ἦλθον νὰ δεχθῶ τὸν ἀγῶνα προθύμως, διὰ νὰ σοὶ ἀποδείξω ὅτι, εὐρίσκονται καὶ εἰς τὸ βασίλειον τοῦτο ἄνδρες γενναιότατοι διὰ νὰ ταπεινώσουν αὐθάδειαν, παρομοίαν μὲ τὴν ἰδικήν σου, καὶ νὰ σὲ ἐμποδίσουν ἀπὸ τοῦ νὰ ὑπάγῃς εἰς τὴν πατρίδα σου νὰ καυχηθῆς ὅτι δέν ἐτόλμησεν οὐδεὶς τῶν Ὀθωμανῶν νὰ ἀντιπαραταχθῆ μετὰ σοῦ. » Ὁ Τάρταρος ἰδὼν τὸν Σκεντέρμπεην τόσον νέον τῆ ἡλικίας, καὶ μόλις ἀχνίζοντα τὸ γένειόν του, ἀπεκρίθη αὐτῷ μὲ ὕψος ὑπεροπτικόν καὶ αὐθαδές. Ἄλλ' ὁ γενναῖος πρίγκιψ ἐμβλέψας αὐτὸν μὲ τολμηρὸν καὶ ἄφοβον ὄμμα, εἶπεν· « ὦ Τάρταρε, ἀπατᾶσαι ἂν στοχάζεσαι νὰ μὲ φοβίσῃς μὲ τειούτους ἀλαζονικοὺς καὶ αὐθάδεις λόγους.

Καὶ ἂν ἀκόμη δὲν μ' ἐγνώρισες, εἶναι καιρὸς εἰς τὸ στάδιον νὰ μὲ γνωρίσης. » Ὁ Ἀμουράτης ἐπιθυμῶν νὰ ἰδῇ τὴν ἔπαρσιν τοῦ βαρβάρου τεταπεινωμένην, ἠθέλησε νὰ εἶναι μάρτυς αὐτόπτης τοῦ ἀγῶνος, ὅθεν παρευρέθη μὲ ὄλους τοὺς αὐλικούς του εἰς τὸν τόπον, ὅπου οἱ δύο ἀθληταὶ ἔμελλον νὰ μονομαχήσουν· οἵτινες ἐμβάντες εἰς ἓνα στάδιον περιφραγμένον, ἐξενδύθησαν καὶ ἐγυμνώθησαν μέχρι τῆς ζώνης. Οἱ θεαταὶ, ἰστάμενοι, προσεκτικοὶ περὶ τὸ περίφραγμα, ἐθαύμαζον τὴν ὠραιότητα τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ ἐν ταῦτῳ ἐφοβοῦντο μήπως τοιοῦτος ἀξιοπρεπέστατος νέος γίνῃ θυσία τῆς ἰδίας του εὐτολμίας, καὶ τῆς θυριωδίας τοῦ φοβεροῦ ἐκείνου Ταρτάρου. Ἀλλὰ τὸ εὐγενὲς ὁμοῦ καὶ ἀνδρικόν στάσιμόν του, καὶ τὸ σταθερὸν καὶ ἄφοβον τῶν βλεμμάτων του τοὺς παρεθάρρυνε, καὶ ὅλοι κοινῶς ἐπηύχοντο αὐτῷ ἐκ καρδίας τὴν νίκην. Οἱ δὲ ἀγωνισταὶ ὠπλίσθησαν κατὰ πρῶτον μὲ τὰ ξίφη των, καὶ διὰ τινὰς στιγμὰς ἐθεώρει ὁ εἰς τὸν ἄλλον οὕτως εἰπεῖν, ὡς ἀνερευνῶν εἰς ποῖον μέρος τοῦ σώματος νὰ πληγώσῃ πρῶτον τὸν ἀνταγωνιστὴν του. Ὁ Τάρταρος τότε προχωρεῖ μὲ τόλμην πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ θεωρῶν αὐτὸν ὡς ἀσθενέστατον σφάγιον, σύρει τὸ ξίφος του μὲ βίαν, θέλων νὰ τὸν διαχωρίσῃ εἰς δύο. Ἀλλ' ὁ προσεκτικώτατος ἀντίπαλός του ἀπαντᾷ τὴν ὀρμὴν μὲ ἐπιδεξιότητα, καὶ μὲ ἄκραν ἐτοιμότητα

τῷ ἀντεπιφέρει εὐστόχως τοιαύτην πληγὴν εἰς τὸν λάρυγγα, ὥστε διὰ μιᾶς τὸν ἐξήπλωσε νεκρὸν πρὸ τῶν ποδῶν του. Τότε ὅλον τὸ περίφραγμα τοῦ σταδίου ἀντεβόησεν ἀπὸ τοὺς χαροποιούς κρότους τῶν περιεστώτων, καὶ ὁ Σουλτάνος πλήρης χαρᾶς, ἐπρόσφερε τῷ Σκεντέρμπεη τὸ ὑποσχεθὲν εἰς τὸν νικητὴν τοῦ Ταρτάρου βραβεῖον. Ἄλλ' ὁ μετριόφρων πρίγκιψ δὲν ἠθέλησε νὰ τὸ δεχθῆ, ἕως ὅτου καὶ αὖθις τὸν διέταξεν ὁ μονάρχης· εἶπε δὲ πρὸς τὸν Σουλτάνον ὅτι δὲν ἠγωνίσθη δι' ἀπόκτησιν πλούτου, ἀλλὰ διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν τιμὴν τῆς αὐλῆς του, καὶ νὰ ταπεινώσῃ τὴν ἔπαρσιν τοῦ ἀλαζῶνος ἐκείνου βαρβάρου.

Ἡ νίκη τῆς τοιαύτης μονομαχίας κατεδείκνυεν ἀρκούντως τὴν ἀνδρείαν καὶ ἐπιδεξιότητα τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἐβιάσθη ὅμως νὰ ὑποβάλλῃ καὶ ἐκ δευτέρου εἰς κίνδυνον τὴν ζωὴν του, καὶ μάλιστα εἰς περιστάσιν τινα πολὺ τῆς προτέρας δυσκολωτέραν. Ὁ Ἀμουράτης μεταβὰς εἰς Βιθυνίαν, περιστοιχισμένος ἀπὸ ὅλους τοὺς αὐλικούς του, διέτριβεν εἰς Προῦσαν (13), ὅπου δύο νέοι Πέρσαι, ἐξόχου ἀναστήματος, παρησιασθέντες εἰς αὐτὸν, ἐζήτησαν νὰ τοὺς κατατάξῃ μεταξὺ τῶν δορυφόρων του, προσθέτοντες ὅτι ἡ ἐπιτηδειότης αὐτῶν καὶ ἀνδρεία τοὺς ἀνεδείκνυεν ἀξίους τῆς τοιαύτης τιμῆς, καὶ ὅτι ἦσαν ἕτοιμοι νὰ τὸ ἀποδείξουν ἐν ἔργῳ, μονομαχοῦντες

ἔφιπποι· καὶ μὲ τὸ δόρυ μετὰ τοῦ θέλοντος νὰ δεχθῆ τὸν ἀγῶνα. Ὁ Ἀμουράτης θεωρεῖ περὶ αὐτὸν διὰ νὰ ἴδῃ ἂν τις προθυμεῖται νὰ δεχθῆ τὴν πρόσκλησιν τῆς μονομαχίας, ἀλλ' οὐδεὶς ἐφάνη νὰ προέλθῃ τῶν τάξεων. Τότε περιφέρει ἀνυπομόνως τὰ βλέμματά του εἰς ὅλα τὰ μέρη, ἀνευρίσκει τὸν Σκεντέρμπεη, τὸν κράζει ὀνομαστί, καὶ λέγει πρὸς αὐτόν· « Διὰ τί βραδύνεις, τέκνον μου, νὰ κατορθώσης νίκην σχεδὸν ἀναμφίβολον, καὶ δὲν ἀποφασίζεις ἐκ δευτέρου νὰ δείξης τὴν γενναιότητά σου καὶ ἐμπειρίαν εἰς τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν περὶ ἐμὲ ἀγενῶν καὶ ἀναξίων; » Ὁ Σκεντέρμπεης πρόθυμος νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου, ἀναπηδᾷ μετὰ προθυμίας ἐπὶ τοῦ ἵππου του, λαμβάνει τὰ ὄπλα του, προχωρεῖ εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου ἐπερίμενον οἱ Πέρσαι, καὶ τοὺς ἐρωτᾷ, ποῖος τῶν δύο θέλει πρῶτος νὰ μονομαχήσῃ. Ἦότε ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν προβαίνει, καὶ σηκώσας τὸ δόρυ του, τὸ διευθύνει βιαίως κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σκεντέρμπεη· ἀλλὰ τὸ σιδηροῦν κάλυμμα τοῦ Πρίγκιπος τὸν ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τὴν βίαιον ἐκείνην πληγὴν, καὶ τὸ δόρυ τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του ἐσυντρίφθη. Ὅθεν ὑποχωρήσας ὀλίγον, πᾶσχει καὶ αὐτὸς ἐξ ἴσου νὰ τοῦ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ὁ ἕτερος Πέρσης, βλέπων ὅτι ὁ σύντροφός του δὲν ἴσχυε μόνος νὰ καταβάλλῃ τὸν Σκεντέρμπεην, γυμνώσας

καὶ αὐτὸς τὸ ξίφος του, ἔτρεξε μὲ ταχύτητα πρὸς βοήθειάν του (14). Ὁ πρίγκιψ βλέπει τὸ κίνημά του, κατανοεῖ τὸν σκοπὸν του, καὶ ἐν ῥοπῇ ἀναδραμῶν εἰς ἀπάντησίν του, τὸν κτυπᾷ εὐστόχως εἰς τὸ στήθος μὲ τὸ ξίφος (15), τὸν ρίπτει νεκρὸν ἀπὸ τὸν ἵππον του, καὶ ἐπανάγεται αὐθις κατὰ τοῦ πρώτου. Τότε ἐπαναλαμβάνουν μὲ μεγάλον θυμὸν τὴν μονομαχίαν, ἐπιφέροντες ὁ εἰς κατὰ τοῦ ἄλλου διαφόρους ξιφισμοὺς, τοὺς ὁποίους ἀπαντοῦσαν ἀμοιβαίως μὲ τὴν αὐτὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἐμπειρίαν. Ἀλλὰ ὁ Σκεντέρμπεης τέλος καταφέρει μίαν τόσον τρομερὰν πληγὴν ἐπὶ τῆς πλάτης τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ὥστε τὸν ἐχώρισε σχεδὸν εἰς δύο (16) καὶ τὸν ἔρριψε σωρηδὸν ἀπὸ τὸν ἵππον του· παραιτήσας δὲ οὕτω καὶ τοὺς δύο ἐπὶ τῆς γῆς ἐκτεταμένους, ἐπέστρεψε πεζὸς ἔμπροσθεν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τὸν ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης χαρᾶς, ἐπαιέσας πρεπόντως τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀνδρείαν του, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι, ἅμα εἶδε τὸν δεῦτερον Πέρσην νὰ τρέξῃ πρὸς βοήθειαν τοῦ συνεταίρου του, ἐπρόσταξεν εὐθὺς νὰ δορμήσουν καὶ νὰ κατακόψουν τοὺς ἐπιβούλους ἐκείνους, οἵτινες, παρὰ τὴν συμφωνίαν, ἐτόλμησαν νὰ τὸν πολεμήσουν συνάμα καὶ οἱ δύο· πλὴν ἐπομένως ἠσθάνθη ἄκραν εὐχαρίστησιν, ἰδὼν ὅτι ἀπήλαυσε τὴν δόξαν νὰ ἐλευθερωθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ ἀπὸ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον. Ὁ Ἀμουράτης, εἰς

τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς του, τὸν ἐπρόσταξε νὰ τὸν ὀνομάζῃ εἰς τὸ ἐξῆς πατέρα του, λέγων ὅτι καὶ αὐτὸς θέλει τὸν θεωρῆ ὡς υἱὸν του (17).

Ἡ εἰς τοὺς πολέμους γενναιότης τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἦτο κατωτέρα ἀπ' ἐκείνην εἰς τὰς μονομαχίας. Ἐν καιρῷ πολιορκίας αὐτὸς πρῶτος ἀνέβαινε τολμηρῶς τὰ τείχη, καὶ πρῶτος ἔστηνε τὴν Ὀθωμανικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ τείχους τοῦ κυριευομένου φρουρίου· εἰς δὲ τὰς συμπλοκάς, μὲ τὴν φρόνησιν καὶ ἐμπειρίαν του διεύθυνε τοὺς στρατιώτας κατὰ τὸν ἀσφαλέστερον τρόπον, καὶ τοὺς ἐνεψύχωνε μὲ τὸ παράδειγμα τῆς εὐτολμίας του (18). Ὁ Σουλτάνος, πρὸ ὀφθαλμῶν τοῦ ὁποίου ἐκτέλει τὰς περισσοτέρας ἀνδραγαθίας του, ἔμενε τόσο ἐκστατικὸς, ὥστε ἐνόμιζε τὸν ἑαυτὸν του ἀήττητον, τοῦ Σκεντέρμπεης προηγουμένου τῶν στρατευμάτων του. Οὗτος δὲ, ὅτε ἠναγκάζετο νὰ πολεμῇ χριστιανούς, ἠσθάνετο μεγίστην δυσარέσκειαν, καὶ ἐφείδετο τοῦ αἵματος αὐτῶν καθ' ὅσον ὁ καιρὸς καὶ αἱ περιστάσεις τῷ ἐσυγχώρουν· διότι ἂν καὶ κατὰ τὸ ἐξωτερικὸν ἐφαίνετο Τοῦρκος, κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως ἦν ὅλως δι' ὄλου ἀφοσιωμένος εἰς τὴν πίστιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τὰ μεγάλα πολεμικὰ προτερήματά του ἐνέπνεον θαυμασμόν καὶ ἐκπληξιν εἰς τε τὸν Μονάρχην καὶ εἰς τοὺς ἐγκρίτους τῆς αὐτοκρατορίας· αἱ δὲ πολιτικαὶ καὶ

ἠθικαὶ ἀρεταὶ τοῦ τὸν κατέσταινον ἀγαπητὸν εἰς τὸν λαὸν καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, διότι ἐφέρετο πρὸς ὅλους μὲ πραότητα καὶ καλοκάγαθίαν· καὶ δασάκις ἐλάμβανε δῶρα παρὰ τοῦ βασιλέως, ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ τὰ διαμοιράζῃ εἰς τοὺς δυστυχεῖς καὶ ταλαιπώρους. Ἐν ᾧ λοιπὸν ἐφαίνετο ἀπολαμβάνων τελείαν τινὰ καὶ ἀσφαλῆ εὐδαιμονίαν, ἣτις δὲν ὑπάρχει ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ὅπου τὰ πάντα εἶναι ἄστατα, ἐπισηπλη, καὶ ἀβέβαια, αἰφνηδίως μανθάνει τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Καστριώτου, τοῦ πατρός του (19). Ἡ τοιαύτη εἶδησις τῷ ἐπροξένητε τοιαύτην λύπην, ὅσην ἔπεται νὰ αἰσθανθῇ ἡ καρδιά φιλοστόργου υἱοῦ. Ἡ δὲ λύπη του ἦτον ἔτι δριμυτέρα, διότι ἠναγκάζετο νὰ τὴν κρύπτῃ εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του, ἵνα μὴ τὴν κατανοήσῃ ὁ Σουλτάνος, ὅστις θέλων νὰ θεωρῆται, καὶ νὰ ἀγαπᾶται ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἰδιός του πατῆρ, ἤθελε δυσαρροσθῇ μεγάλως, βλέπων αὐτὸν νὰ ἔχῃ πρὸς ἄλλον τινὰ φίλτρον καὶ ἀγάπην.

Μετὰ τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Καστριώτου, οἱ Ἄλβανοὶ ἠλπίζον ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔμελλε κατὰ τὰς συνθήκας νὰ στείλῃ ἓνα τῶν υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος των διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυβέρνησιν· ἀλλ' ἔμειναν ἠπατιμένοι εἰς τὰς ἐλπίδας των. Ὁ Ἀμουράτης, ἀθετήσας τὰς συμφωνίας, κατεξουσίασε τὴν Ἀλβανίαν, καὶ ἔστειλε φρουρὰς Ὀθωμανῶν εἰς ὅλας τὰς πόλεις καὶ τὰ φρούρια

τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης. Ἐδιόρισε μὲν ὅλον τοῦτο εἰς τὴν Μακεδονίαν πλουσιοπάροχα εἰσοδήματα πρὸς ζωοτροφίαν τῆς Βοϊσάβης, χήρας Ἰωάννου τοῦ Καστριώτου, καὶ μητρός τοῦ Σκεντέρμπεη, ἧτις μετώκησεν ἐκεῖ μὲν μίαν τῶν θυγατέρων της, προὔπανδρεύσασα τὰς ἐπιλοίπους εἰς διαφόρους ἄρχοντας τῆς πατρίδος. Ἐζῆσε δὲ ζῶν πολυετῆ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἡσυχίᾳ, χωρὶς ὁμως νὰ λάβῃ τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ τὸν υἱὸν της ἀνακτῶντα ἐν δόξῳ τὸ πατρικόν του διαδῆμα. Διάφοροι συγγραφεῖς βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ Ἀμουράτης διὰ νὰ ἀποφύγῃ τοὺς δικαίους ὄνειδισμοὺς τῶν υἱῶν τοῦ Καστριώτου, διότι δὲν τοὺς ἀπεκατέστησεν εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλβανίας, ὡς ὑπεσχέθη εἰς τὸν πατέρα των, διέταξε νὰ φαρμακεύσουν τοὺς μεγαλύτερους τρεῖς· τὸν δὲ Σκεντέρμπεην, ἤθελεν ἴσως καταδικάσῃ εἰς τὴν αὐτὴν τύχην, ἂν δὲν ἐφοβεῖτο τοὺς στρατιῶτας καὶ τὸν λαόν, οἵτινες ἠγάπων αὐτὸν ἐξ ἴσου, μὴν ἐγερθοῦν, καὶ ζητήσουν ἐκδίκησιν διὰ τὸν θάνατόν του· καὶ τέλος θεωρῶν αὐτὸν ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τοὺς σκοποὺς του, καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς τὰς ὁποίας εἶχε κατὰ νοῦν νὰ ἐπιχειρισθῇ ἐκστρατείας, ἀπεφάσισε νὰ μὴν ἐπιβουλευθῇ τὴν ζῶν τῆς. Ἐστοχάσθη μὲν ὅλον τοῦτο ἀναγκαῖον νὰ δικαιολογήσῃ τὸν παρὰ τὰς συνθήκας σφετερισμὸν τοῦ θρόνου τῆς Ἀλβανίας, καὶ διαλύσῃ τὰς ὑποψίας τοῦ Πρίγγιπος, διὰ τὸν αἰφνίδιον θάνατον τῶν τριῶν

ἀδελφῶν του. Ὅθεν λαβὼν αὐτὸν ἰδιαιτέρως, ἐπάτχισε ποικιλοτρόπως νὰ τὸν παρηγορήσῃ διὰ τὸν θάνατον τοῦ πατρὸς του, καὶ τῶν ἀδελφῶν του, ὑποσχεθεὶς νὰ τῷ δώσῃ μίαν ἡγεμονίαν πλουσιωτέραν καὶ πλέον ἐκτεταμένην ἀπ' ἐκείνην τῆς Ἀλβανίας· τὸν παρεκάλει δὲ νὰ μὴ τὸν ἐγκαταλείψῃ εἰς τὰς περιστάσεις εἰς ἃς εὕρισκεται, βεβαιῶν αὐτὸν ὅτι θέλει ἀπολαμβάνῃ εἰς τὴν αὐλήν του ὅλα τὰ ἀγαθὰ, καὶ ὅλας τὰς εὐχαριστήσεις, τὰς ὁποίας ἠδύνατο νὰ ἐπιθυμήσῃ. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐκατάλαβε μὲν τὴν πανουργίαν, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ἠσθάνθη ὅτι ἡ περίστασις ἀπαιτοῦσε νὰ προσποιηθῇ· ὅθεν ἀπεκρίθη τῷ Σουλτάνῳ ὡς ἀκολούθως· « Ἀφ' οὗ δέχεσαι, ὦ βασιλεῦ, »
 » νὰ σὲ θεωρῶ ὡς πατέρα μου, ἐκεῖνον τὸν ὁποῖον ἔχασα ὡς καὶ οἱ ἀδελφοί μου, εἰς τὸ ἐξῆς δι' ἐμέ ζῶσιν »
 » ἐν σοί. Ἐξαιτοῦμαι δὲ παρὰ τῆς θείας προνοίας νὰ »
 » συντηρῇ τὴν δυνάμιν μου καὶ τὴν ἀνδρείαν, ἣν μοι ἐ- »
 » χάρισε, διὰ νὰ ἐμπορῶ ἐφ' ὅλης μου τῆς ζωῆς νὰ μά- »
 » χωμαι καὶ νὰ νικῶ ὑπὲρ σοῦ. » Ὅ,τι ἐπιθυμεῖ τις, τοῦτο καὶ πιστεύει εὐκόλως· ὁ Ἀμουράτης ἐπιθυμῶν τὸν Πρίγκιπα τῆς Ἀλβανίας νὰ ᾔῃαι εἰς αὐτὸν ἀφοσιωμένον δι' ὅλου, ἐπίστευσε ὅτι τὸν ὠμίλει μὲ εἰλικρίνειαν. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ἔτρεφεν ἐσωτερικῶς ἄσπονδον μίσος κατὰ τοῦ ἄρπαγος τοῦ πατρῷου του θρόνου, καὶ τοῦ παρανόμου φονέως τῶν ἀδελφῶν του, καὶ ἐθεώρει τὸν

Ἄμουράτην ὡς τύραννον μὴ ἔχοντα εἰς τὸν κόσμον οὐδὲν ἱερόν καὶ ὄσιον, καὶ ἔτοιμον ἴσως νὰ κινήσῃ τὴν φονικὴν τοῦ χεῖρα καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου, ἂν δὲν ἐμποδίζετο ἀπὸ τὰς περιστάσεις. Ὅθεν ἐννοήσας ὅτι ἡ παρ' αὐτῷ τῷ μονάρχῃ διατριβὴ τοῦ ἦτον εἰς τὸ ἐξῆς ἀδικος καὶ ἐπισηφαλῆς, ἀπεφάσισε ν' ἀναχωρήσῃ ἀπὸ τὴν αὐλὴν τοῦ, ἅμα ἐπιτύχει εὐκαιρίας. Αἱ ὑποψίαι τοῦ ὅμως ἦσαν τότε ἀθεμελίωται, ἐπειδὴ ὁ Ἄμουράτης τὸν ἡγάπα τῷ ὄντι μὲ εἰλικρίνειαν.

Κεφάλαιον Γ'.

Παγίδες κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Σκεντέρμπεη ὑπὸ τοῦ Ἄμουράτου. Τὸν πέμπει κατὰ τοῦ Χριστιανικοῦ στρατοῦ. Φθορὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ. Ἀναχώρησις τοῦ Σκεντέρμπεη. Στρατήγημα αὐτοῦ διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κρόϊαν. Ἀναλαμβάνει τὴν ἡγεμονίαν τοῦ. Προετοιμάζεται νὰ ἀντισταθῇ κατὰ τοῦ Ἄμουράτου.

Ἡ δόξα τοῦ Σκεντέρμπεη, τῆς ὁποίας ἡ λάμψις ἠϋξανε καθεκάστην ἐκ τῶν ἡρωϊκῶν του κατορθωμάτων, ἡ ἀγάπη τοῦ λαοῦ καὶ τῶν στρατευμάτων καὶ ἡ μεγάλη εὖνοια, τὴν ὁποίαν ἀπελάμβανε παρὰ τῷ Σουλτάνῳ παρῶξνον τὴν ζηλοφθονίαν τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς του, οἱ ὁποῖοι μὴν ὑποφέροντες τὴν ὑπεροχὴν του, ἀπε-

φάσισαν νὰ τὸν κατατρέξουν μέχρι θανάτου. Αὐτοὶ κατὰ πρῶτον παρέστησαν τῷ Σουλτάνῳ μὲ τὴν συνήθη τῶν αὐλικῶν ὑπουλόγητα, ὅτι ἦτον ἀπαίσιον καὶ μάλιστα αἰσχρὸν καὶ ἐπονείδιστον ὡς πρὸς τὸ γένος τῶν Ὀθωμανῶν νὰ βλέπουν ἓνα ξένον καὶ ἀλλογενῆ νὰ ἀπολαμβάνη ὅλας τὰς τιμὰς, καὶ νὰ ἀξιοῦται μόνος περισσοτέρας δόξης ἀπὸ ὅλους ὁμοῦ τοὺς Τούρκους. Ἐπομένως θέλοντες νὰ ἐμπνεύσουν εἰς αὐτὸν τὴν δυσπιστίαν κατὰ τοῦ Πρίγκιπος, καὶ νὰ ἐγείρουν τὰς ὑποψίας του, ἤρχισαν νὰ παρασταίνουν εἰς αὐτὸν μὲ δεξιότητα, ὅτι ἔπρεπε νὰ φοβῆται εὐλόγως, μήπως ἡ φιλοδοξία αὐτοῦ τοῦ ξένου τὸν καταντήσῃ ἕως νὰ ἀποβλέψῃ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν, προσθέτοντες ὅτι ἀναμφιβόλως ἐπὶ σκοπῷ τοιούτῳ ἐπάσχιζε μὲ τὰ δῶρα, μὲ τὸ εὐπροσῆγορον καὶ τὴν γλυκύτητά του, νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν στρατιωτῶν καὶ τοῦ πλήθους. Ὡ πόσον οἱ βασιλεῖς εἶναι ταλανισμοῦ καὶ λύπης ἄξιοι, ἔταν ἀφίνωνται νὰ ὀδηγῶνται ἀπὸ τὸν φθόνον τῶν αὐλικῶν των, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται παντοίοις τρόποις νὰ διαβάλλουν τὴν ἀρετὴν τῶν πολιτῶν καὶ τῶν ἐν τοῖς πράγμασιν ὡς ὑποπτον καὶ κινδυνώδη, παρεξηγοῦντες τὰ ἀξιεῖπαινα καὶ κάλλιστα ἔργα! Ὁ Ἄμουράτης εἶχεν ἤδη γηράσῃ ἐπὶ τοῦ θρόνου, καὶ τὸ ἀσθενὲς τῆς ἡλικίας του τὸν εἶχε καταστήσῃ ὑποπτον, καὶ εἰς τὰς διαβολὰς εὐκολόπιστον· ἔθεν καὶ ἐκλαβὼν τὰ κατὰ

τοῦ Σκεντέρμπεη δόλια μηχανεύματα τῶν αὐλικῶν του, ὡς δεῖγμα εἰλικρινῆς τῆς πρὸς αὐτὸν ἀγάπης των καὶ τοῦ ζήλου των, τοσοῦτον ἐδεδεάσθη, ὥστε ἀπεφάσισε τοῦ Πρίγκιπος τὴν ἀπώλειαν. Καὶ βέβαια δὲν ἤθελεν ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ παρανόμου σκοποῦ του, ἂν ὁ δεσπότης τῆς εἰμαρμένης δὲν ἐπεγρύψει ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τοῦ Πρίγκιπος. Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀπεστάτησεν ὁ Ἡγεμὼν τῆς Σερβίας, καὶ ὁ Σουλτάνος ἐτοιμάζων νὰ στείλῃ κατ' αὐτοῦ δυνάμεις, δὲν εὗρισκεν ἄλλον τινὰ ἱκανώτερον τοῦ Σκεντέρμπεη, νὰ διοικήσῃ τὸ στρατεύμα του. Καὶ πρὸς τούτοις γνωρίζων τὸ πάντολμον καὶ ῥιψοκινδυνῶδες ἦθος τοῦ Πρίγκιπος, ἤλπιζεν ὅτι, ὁρμῶν αὐτὸς ἀπροφυλάκτως μεταξὺ τῶν κινδύνων, ἠδύνατο νὰ ἀπαντήσῃ βέβαιον θάνατον. Ἀλλὰ δὲν ἔλαβον αἱ ἐλπίδαις του τὴν ἐπιθυμητὴν ἔκβασιν. Ὁ Σκεντέρμπεης κατετρόπωσεν εἰς διαφόρους συμπλοκάς τὸν Ἡγεμόνα τῆς Σερβίας, ἐκυρίευσεν σχεδὸν ὅλα του τὰ φρούρια, καὶ ἐπανήγαγε τὸν στρατὸν τοῦ τροπαιοῦχου, καὶ ἐπιφορτισμένον ἀπὸ πλοῦσια λάφυρα. Ὁ Ἀμουράτης, ὅστις ἐσωτερικῶς εἶχεν ἤδη ἀποφασίσῃ τὸν ἀφανισμόν του, ἀλλ' ὅστις δὲν ἤθελε νὰ γνωρισθῆ ὡς πρωταίτιος τῆς μυσαρᾶς ταύτης ἀνοσιουργίας, ἐστοχάσθη νὰ στήσῃ ἀφανῆ τινὰ καὶ ἀνύποπτον παγίδα εἰς τὴν ἀνδρείαν τοῦ Πρίγκιπος. Ὅθεν ἐπρόσταξε νὰ δημοσιεύ-

σούν ὅτι ἠνοίγεται στάδιον, ὅπου ἔμελλον οἱ ἀθλη-
 ται νὰ ἐκτελέσουν διαφόρους μονομαχίας πεζοί τε, καὶ
 ἔφιπποι, καὶ ὅτι ἦσαν προσδιωρισμένα διὰ τοὺς νικη-
 τὰς ἀξιόλογα ἔπαθλα. Ἦτο δὲ βέβαιος ὅτι ὁ Σκεν-
 τέρμπης κινούμενος ἀπὸ τὴν φυσικὴν του γενναιοψυ-
 χίαν, καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς δόξης, δὲν ἤθελε
 λείψῃ νὰ παρρησιασθῆ καὶ νὰ μονομαχήσῃ μὲ ὅποιον
 δήποτε ἀθλητὴν. Ὅθεν ἤλπιζεν ὁ Ἀμουράτης, ὅτι
 μεταξύ τῶν ἰδίων του ἀξιωματικῶν καὶ τῶν ξένων,
 οἱ ὅποιοι ἔμελλον νὰ συνέλθουν εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶ-
 νας, ἠδύνατο νὰ εὐρεθῆ τις ἀρκετὰ ἐπιδέξιος νὰ νικήσῃ
 τὸν Πρίγκιπα, καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ ἓν ἄτομον
 τοῦ ὁποίου ἡ θεωρία εἶχεν ἤδη κατασταθῆ εἰς αὐτὸν
 ἀνυπόφορος. Δὲν ἀπῆλαυσε μ' ὄλον τοῦτο τὴν ἐκπλήρω-
 σιν τῆς παρανόμου ταύτης ἐπιθυμίας του. Ὁ Σκεντέρ-
 μπης καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀγῶνας ἐστάθη πάντοτε
 νικητὴς, καὶ ὁ Ἀμουράτης, μὲ ἄκραν του ἀδημονίαν, εὐ-
 ρέθη βεβιασμένος νὰ στεφανώσῃ μὲ τὰς ἰδίας του χεῖρας
 τὸ νικηφόρον μέτωπον ἐκείνου, τοῦ ὁποίου τὸν θάνατον
 ἐδίψα κρυφίως. Καὶ ὅσον περισσοτέρας δυσκολίας ἀπῆν-
 τα εἰς τὸ νὰ ἐξολοθρεύσῃ τὸν Πρίγκιπα, τόσο περισ-
 σότερον ἀναπτен ἡ φονικὴ του ἐπιθυμία, ὥστε κατήντησε
 πλέον νὰ μὴ ἴδύναται νὰ τὴν φυλάξῃ κεκρυμμένην καὶ
 ἀπὸ τῶν ἰδίων αὐλικῶν του. Ὁ Σκεντέρμπης τέλος

μαθὼν τοὺς σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, καὶ αἰσθανόμενος τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἀπεφάσισε νὰ ὤφεληθῇ ἀπὸ τὴν πρώτην εὐκαιρίαν διὰ νὰ ἐκφύγῃ ἀπὸ τὰ δίκτυά του, ἥτις καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἔλθῃ.

Ὁ Πάππας Εὐγένιος Δ', βλέπων τοὺς Τούρκους εὐδοκιμοῦντας, καὶ ὑποτάττοντας πολλὰς ἐπαρχίας τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ συντρίβοντας τὸ θεῖον σημεῖον τῆς ἀπολυτρώσεως, καὶ ἀντ' αὐτοῦ ἀνιστῶντας τὴν ἡμισέληνον, ἐξαπέστειλε πρέσβεις πρὸς ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας, παρακινῶν καὶ διεγείρων αὐτοὺς νὰ ἐνοθῶσιν ὁμοφύχως κατὰ τῶν ἀσεβῶν, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὰς καθημερινὰς αὐτῶν προόδους. Ὁ πρῶτος τῶν ἡγεμόνων, τὸν ὁποῖον εὔρε διατεθειμένον καὶ πρόθυμον νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς Χριστιανοὺς, ἐστάθη, Βλαδίσλαος, ὁ βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας, ὅστις ἐσύνταξε μετὰ σπουδῆς στρατεύματα διὰ νὰ κινηθῇ κατὰ τοῦ Ἄμουράτου καὶ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας εἰς τὰς ἐπαρχίας του. Ὁ περίφημος Οὐνιάδης (20), ἐξουσιαστὴς τῆς Ἰρανσιλβανίας καὶ τῆς Βλαχίας, ἤνωσε καὶ αὐτὸς τὰς δυνάμεις του μετ' ἐκείνας τοῦ Βλαδισλαου, καὶ τὸ στράτευμα τῶν Χριστιανῶν εὑρέθη ἐντὸς ὀλίγου σύνθετον ἀπὸ τριάντα πέντε ἕως σαράντα χιλιάδας ὀπλοφόρων. Ὁ Ἄμουράτης εἰδοποιηθεὶς περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ γινομένων ἐτοιμασιῶν, ἐχδίδει διαταγὴν

νὰ συναθροισθοῦν τὰ στρατεύματά του ἐν τάχει· καὶ
 κατὰ πρῶτον πέμπει τὸν Σκεντέρμπεην μὲ εἴκοσι χι-
 λιάδας διὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν Πασᾶν τῆς Μακεδονίας,
 (ὅστις ἤδη ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Χριστιανῶν μὲ ἀρκε-
 τὰς δυνάμεις), ἐτοιμάσας δὲ καὶ ἄλλον στρατὸν ἕως
 ἐννεήκοντα χιλιάδων, σπεύδει καὶ αὐτὸς νὰ ἐνωθῇ μὲ
 τὸ λοιπὸν στράτευμά του. Ὁ Οὐνιάδης λαβὼν ἐκ τοῦ
 Χριστιανικοῦ στρατοῦ δέκα χιλιάδας ἐπιλέκτων στρα-
 τιωτῶν, ἔσπευσε νὰ προφθάσῃ τὸν Πασᾶν, καὶ νὰ τὸν
 κτυπήσῃ πρὶν τῆς ἐνώσεώς του μὲ τὸν Σουλτάνον, χω-
 ρὶς νὰ φοβηθῇ τὸν ὑπέρογκον ἀριθμὸν τῶν ἐχθρῶν, ὅστις
 ὑπερτέρει τὰς τεσσαράκοντα σχεδὸν χιλιάδας. Διάφοροι
 συγγραφεῖς ἀναφέρουν ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἔδωκεν αὐτῷ
 κρυφίως τοιαύτην συμβουλὴν, ὑποσχόμενος ὅτι ἐμελλε
 νὰ τραπῇ εἰς φυγὴν μὲ τὸ διοικούμενον ὑπ' αὐτοῦ σῶμα
 τῶν εἴκοσι χιλιάδων ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου.
 Ὁ δὲ Πρίγκιψ ἐθεώρησε τὴν τοιαύτην περίστασιν ὡς
 τὴν ἀρμοδιωτάτην εὐκαιρίαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τοὺς
 Τούρκους, καὶ νὰ ἐπαναλάβῃ τὴν πατρικὴν του ἡγεμο-
 νίαν. Ἀκολουθῶς θέλομεν εἰδῆ ὁποίους τρόπους ἐμε-
 ταχειρίσθη διὰ νὰ φέρῃ εἰς ἔκβασιν τὸν σκοπὸν του. Ὁ
 Οὐνιάδης, ἐπὶ κεφαλῆς τῶν δέκα χιλιάδων στρατιω-
 τῶν του, διαβάς τὸν ποταμὸν, ὅστις τὸν διεχώριζεν ἀπὸ
 τὸ στράτευμα τῶν Ὀθωμανῶν, τοὺς ἐκτύπησε μὲ τόσῃ

δρμήν, ὥστε ὁ Πασᾶς ἠναγκάσθη κατὰ πρῶτον νὰ ὀπισθοδρομήσῃ· ἀλλ' ἐπομένως βλέπων ὅτι τὸ σῶμα τῶν ἐχθρῶν ἦτον ὀλιγώτατον ὡς πρὸς τὸ ἰδικόν του, ἐπανάβαλε τὸ στράτευμά του εἰς τάξιν, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἔφοδόν των μὲ σταθερότητα. Ὁ Οὐνιάδης ἐλπίζων ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἔμελλε νὰ φυλάξῃ βεβαίως τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐξηκολούθησε μὲ τὴν αὐτὴν θερμότητα τὴν προσβολὴν του. Ὁ Πασᾶς ἀντεπαρετάττετο μὲν γενναίως, ἀλλ' ὅταν εἶδεν ὅτι ὁ τόσοσολμηρὸς καὶ περίφημος κατὰ τὴν ἀνδρείαν Σκεντέρμπεης, εἰς τὸν ὁποῖον εἶχε καὶ ὅλας του τὰς ἐλπίδας, ἤρχισε νὰ κλονίζεται καὶ νὰ τρέπεται σχεδὸν εἰς φυγὴν μὲ τὰ τάγματά του, ἐκυριεύθη εὐθύς ἀπὸ φρίκην, ἥτις ἐντὸς ὀλίγου μεταδοθεῖσα καὶ εἰς ὅλους τοὺς στρατιώτας του, τοὺς κατήνησεν εἰς τὸσαύτην δειλίαν, ὥστε μόλις ἐτόλμων, οὕτως εἶπεῖν, νὰ ὑπερασπισθῶσιν. Οἱ Χριστιανοὶ ἔτι μᾶλλον ἐγκαρδιωθέντες ἀπὸ τὴν αἰφνίδιον μικροψυχίαν τῶν ἐχθρῶν, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν ὡς λέοντες ἠγριωμένοι, καὶ κατέσφαξαν ἐξ αὐτῶν μεγαλώτατον ἀριθμὸν. Ὁ Σκεντέρμπεης τέλος ἔτρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου τὰ νῶτα, καὶ ἄφησε τὸν Οὐνιάδην νὰ ἐξακολουθῇ τὴν φθορὰν τῶν Ὀθωμανῶν. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Χριστιανοὶ κατέκοψαν τὸ περισσότερον μέρος αὐτῶν, συνέλαβον καὶ πολλοὺς αἰχ-

μαλώτους ὁμοῦ μὲ τοὺς ἀρχηγούς τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ, ἐκτὸς τοῦ Πασᾶ, ὅστις κατὰ τύχην ἐσώθη διὰ τῆς φυγῆς. Ἡ μάχη αὕτη συνεκροτήθη τὸ 1440 ἔτος.

Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἀναχωρήσας ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς μάχης, ἐκρύφθη εἰς τινα παράμερον τόπον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐθεώρει ἐν εὐκολίᾳ ἅπαντα τὰ γινόμενα. Καὶ ἀφ' οὗ εἶδε νικητὰς τοὺς χριστιανούς, καὶ τοὺς Τούρκους κατὰ κράτος ἀφανισθέντας, ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν καὶ συνέλαβε τὸν μυστικὸν τοῦ Πασᾶ, τὸν ὁποῖον, καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς συμπλοκῆς, δὲν εἶχε χάσῃ ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμούς του. Κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ἦν συνήθεια νὰ δίδητε ἡ σφραγίς τοῦ Σουλτάνου εἰς τοὺς Πασάδες, ὅπως ἐσφραγιζόμεναι αἱ προσταγαὶ των, ἐκτελῶνται μὲ τὴν αὐτὴν ἐτοιμότητα καὶ ἀκρίβειαν, ὡς νὰ ἦσαν ἐκδεδομένα ἀμέσως ἀπὸ τὸν θρόνον· οἱ δὲ Πασάδες ἐνεπιστεύοντο εἰς τοὺς μυστικούς των γραμματεῖς, διὰ νὰ σφραγίζουσι τὰ παρ' αὐτῶν διοριζόμενα γράμματα. Ὁ Σκεντέρμπεης λοιπὸν ἐβίασεν αὐτὸν τὸν μυστικὸν νὰ γράψῃ ὡς ἐκ μέρους τοῦ Πασᾶ ἐν διάταγμα πρὸς τὸν κυβερνήτην τῆς Κρόϊας, διαλαμβάνον ὡς ἀκολούθως:

« Οἱ Χριστιανοὶ ἔλαβον πληρεστάτην νίκην κατὰ τῶν στρατευμάτων μας· φοβούμενος δὲ μήπως, ὠφελούμενοι ἐκ ταύτης τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῶν ὁ-

» πλων των, προχωρήσουν και μέχρι τῆς Ἀλβανίας
 » και τὴν ἐξουσιάσουν, ἀπεφάσισα νὰ ἐμπιστευθῶ τὴν
 » φύλαξιν αὐτοῦ τοῦ τόπου εἰς τὸν Σκεντέρμπεην, ὅσις
 » μοι ἐφάνη ὁ μόνος ἱκανὸς νὰ τὴν διαφυλάξῃ. Ὅθεν σέ
 » προστάζω διὰ τοῦ παρόντος μου νὰ παραδώσῃς αὐτῷ
 » ἀνυπερθέτως τὴν κυβέρνησιν αὐτῆς τῆς ἐπαρχίας μέ-
 » χρι δευτέρας διαταγῆς. »

Ἐν τούτοις στοχαζόμενος ὁ Πρίγκιψ, ὅτι ἦν ἀναγ-
 καῖον πρὸ πάντων νὰ λανθάνῃ μέχρι τινὸς τὸ κίνημά
 του εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ὡς ἄδηλον εἰς ἄλλον τινα
 παρὰ εἰς μόνον τὸν μυστικὸν τοῦ Πασᾶ, διέταξε νὰ
 τὸν φονεύσουν. Ἐπειτα κοινολογήσας τὸν σκοπὸν του
 εἰς τοὺς τριακοσίους Ἀλβανούς (21), οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀπ'
 ἀρχῆς μετ' αὐτοῦ καὶ ὅλως ἀφοσιωμένοι εἰς αὐτὸν,
 ὑπῆγεν εἰς ἐντάμωσιν τοῦ Οὐνιάδου, ὅσις εἶχεν ἤδη
 κατεξουσιάσῃ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων. Ὁ Ἡ-
 γεμῶν οὗτος τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως καὶ μετ' ὅ-
 λας τὰς ἀνηκούσας τιμὰς· καὶ ἀφ' οὗ ὠμίλησε μετ' αὐ-
 τοῦ τὰ θέοντα, ἐφωδιάσθη μετ' ὅλα τ' ἀναγκαῖα, ἐκίνησε
 μετὰ σπουδῆς διὰ τὴν Ἀλβανίαν, καὶ ἔφθασεν ἐντὸς ἐπτὰ
 ἡμερῶν εἰς τὴν Δίβρην, πόλιν ἀπέχουσαν τῆς Κροΐας
 περὶ τὰ ἑβδομήκοντα μίλια. Διὰ νὰ μὴ δῶσῃ δὲ τινα
 ὑποψίαν περὶ τῶν σκοπῶν του εἰς τοὺς ἐκεῖ εὑρισκομέ-
 νους Τούρκους, ἐμβῆκεν εἰς τὴν πόλιν ἐν καιρῷ νυκτός

καὶ μὲ ἡσυχίαν. Ὅλοι οἱ πολῖται καὶ οἱ χωρικοὶ, οἱ κατοικοῦντες εἰς τὰ πέριξ, μαθόντες τὴν ἔλευσίν του ἔδραμον μετασπουδῆς νὰ προσφέρουν αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν των. Δύσκολον εἶναι νὰ περιγράψῃ τις τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς τοῦ λαοῦ ἐκείνου, ὅστις ἔβλεπε τέλος πάντων τὸν ἀληθῆ καὶ νόμιμόν του ἡγεμόνα. Ὁ Σκεντέρμπεης τότε διέταξεν ὅλους τοὺς κατοίκους νὰ ὀπισθῶσι κρυφίως καὶ ἐν ἡσυχίᾳ· ἀκολούθως συναθροίσας ἐν τάγμα ἐπιλέκτων ἰπέων, τὸ ἔστειλε πρὸς τὴν Κρόϊαν, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ κρυφθοῦν εἰν ἐν δάσος, κείμενον πέριξ τῆς πόλεως ἐκείνης, καὶ νὰ εἶναι ἕτοιμοι, εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον, νὰ τρέξουν εἰς βοήθειάν του διὰ νὰ ἀφανίσουν τὴν Ὀθωμανικὴν φρουρὰν τῆς πόλεως. Αἰσθανόμενος δὲ πόσον ὁ καιρὸς ἦν πολύτιμος, καὶ ὅτι μιᾶς στιγμῆς ἀναβολὴ ἠδύνατο νὰ ἀνατρέψῃ ὅλους τοὺς σκοπούς του, ἐφρόντισε τὸ ὀγληγορώτερον νὰ διατάξῃ τὰ πάντα, καὶ ἔσπευε νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Κρόϊαν. Φθάσας δὲ πλησίον τῆς πόλεως, ἔστειλε στρατιώτας τινας νὰ εἰδοποιήσουν τὸν φρούραρχον περὶ τοῦ ἐρχομοῦ του, καὶ νὰ φανερώσουν εἰς αὐτὸν τὰς προσταγὰς, μὲ τὰς ὁποίας ἦτον ἀπὸ τὸν Πασᾶν ἐφωδιασμένος. Ὁ δὲ Διοικητὴς χωρὶς νὰ συλλάβῃ τὴν παραμικρὰν ὑποψίαν περὶ τῶν κεκρυμμένων σκοπῶν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἠτοιμάσθη νὰ ὑπακούσῃ προθύμως, καὶ ἐν ταύτῳ ἔστειλε

τοὺς ἀνωτέρους ἀξιωματικοὺς τῆς φρουρᾶς νὰ προῦπαν-
 τήσουν τὸν Πρίγκιπα. Ὁ Σκεντέρμπεης ἦν εἰς τὸν ἄ-
 κρον βαθμὸν τῆς χαρᾶς του, ὅταν προχωρῶν εἰς τὴν
 πόλιν, διέβαινε μεταξὺ τῶν κρότων τοῦ λαοῦ, καὶ μά-
 λιστα τῶν στρατιωτῶν τῆς Ὀθωμανικῆς φρουρᾶς, οἱ
 ὁποῖοι εἶχον μάθῃ ἐκ φήμης τὴν πραότητα, τὸ ἐλεύ-
 θερον, καὶ τὰ ἥρωϊκὰ προτερήματά του. Οἱ γέροντες ὅσοι
 τὸν εἶδον εἰς τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν, ἔτρεχον εἰς
 προῦπάντησίν του, καὶ βλέποντές τον ἐδάκρυον ἀπὸ τὴν
 ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς των. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν κατε-
 νόησαν μὲν τὸν σκοπὸν του, ἀλλὰ φοβούμενοι μήπως
 δώσουν ὑποψίαν τινά, δὲν ἐτόλμουν νὰ δείξουν τὸ πα-
 ραμικρὸν σημεῖον τῶν διαλογισμῶν των, καὶ εὐχαρι-
 στοῦντο νὰ φυλάττουν τὴν χαρὰν των κεκρυμμένην εἰς
 τὸ βάθος τῆς καρδίας των. Ἀκολούθως ὁ Σκεντέρμπεης
 προσκαλέσας τοὺς πρωτεύοντας τῶν πολιτῶν κατ' ἰδίαν,
 ἐφάνέρωσεν εἰς αὐτοὺς τὸν σκοπὸν του, καὶ τοὺς παρήγ-
 γειλε νὰ ἔχουν ὅλην τὴν προσοχὴν καὶ προφύλαξιν.
 Περί δὲ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἔστειλεν εἰδήσιν εἰς τοὺς
 ἰππεῖς, τοὺς κεκρυμμένους εἰς τὸ δάσος, νὰ ἔμβουν εἰς
 τὴν πόλιν· καὶ ἐν τῷ ἅμα ὡς εἰσέβησαν, ἔλαβον δια-
 ταγὴν παρ' αὐτοῦ νὰ κατακόψουν ὅλους τοὺς Τούρκους,
 ἐκτὸς ἐκείνων, ὅσοι ἠθελον προσέλθῃ εἰς τὴν Χριστια-
 νικὴν θρησκείαν. Ὁ Φραύραρχος ὅστις ἠθέλησε νὰ κά-

μη κάποιαν ἀντίστασιν, κατεσφάγει πανοικί, καὶ ἡ περιουσία του διεμοιράσθη εἰς τοὺς προθυμηθέντας νὰ παραταχθοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας (22) τοῦ Πρίγκιπος. Δὲν εἶχεν ὅμως χρεῖαν νὰ μεταχειρισθῇ τὸ μέσον τοῦ πλούτου διὰ νὰ ἀποκτήσῃ στρατιώτας· ἐπειδὴ ὅλοι οἱ Ἄλβανοὶ ἀνέλαβον τὰ ὄπλα, ὅλοι, οὕτως εἶπεῖν, τὸν ἐλάτρευον, καὶ ἦσαν ἕτοιμοι νὰ θυσιάσουν τὰ πάντα πρὸς ὑπεράσπισίν του. Ἐκαστος τῶν πολιτῶν ἔλεγεν ἐν ἑαυτῷ. « Ὅποιαν ἄρα ὑποχρέωσιν δὲν πρέπει νὰ ἔχωμεν πρὸς ἓνα Πρίγκιπα, ὅστις διὰ νὰ μᾶς ἀποκαταστήσῃ εἰς τὴν προτέραν μας ἐλευθερίαν, ἀπέφασίσε νὰ ὑποβάλῃ τὸν ἑαυτὸν του εἰς τοὺς μεγαλητέρους κινδύνους; » Ἄφ' οὗ λοιπὸν ὁ Σκεντέρμπεης ἐκαθάρισε τὴν καθέδραν του ἀπὸ ὅλους τοὺς Τούρκους, ἀπέστειλεν εὐθὺς εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας διαφόρους ἀξιωματικούς του διὰ νὰ πιστοποιήσουν τοὺς κατοίκους περὶ τῶνπραχθέντων εἰς τὴν Κρούϊαν, καὶ νὰ τοὺς παρακινήσουν νὰ κάμουν ἀνυπερθέτως τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας διὰ νὰ ἀντισταθοῦν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, οἱ ὁποῖοι μαθόντες τὰ γενόμενα, δὲν ἤθελον λείψῃ νὰ ἔλθουν ἐντὸς ὀλίγου νὰ τοὺς πολεμήσουν. Ἄλλ' ἡ φήμη διαδώσασα παντοῦ τὴν εἰδῆσιν τῆς ἐλεύσεώς του εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἀνεζωπύρησε τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων, καὶ ἔμπνευσεν εἰς αὐτοὺς τὸ θάρρος καὶ τὴν

εὐτολμίαν, καὶ ὅλοι ἦσαν ἤδη καθωπλισμένοι. Οἱ δὲ πλησιόχωροι ἡγεμόνες, περιχαρεῖς γενόμενοι διὰ τὸν ἀνέλπιστον ἐρχομὸν αὐτοῦ τοῦ ἥρωος, ἔστειλαν αὐτῷ δυνατὰς βοηθείας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου εὗρέθη ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ ἱκανοῦ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰς δυνάμεις, τὰς ὁποίας ὁ Ἄμουράτης ἤθελε στείλῃ κατ' αὐτοῦ. Τότε συναθροίσας τοὺς στρατιώτας του, ὠμίλησεν οὕτως εἰς ὑπήκοον πάντων. « ὦ ἄνδρεῖοι »
 » καὶ γενναῖόψυχοι Ἄλβανοί ! ὁ ζῆλος καὶ ἡ εὐπίθεια
 » εἰς τὸν ἡγεμόνα σας, καὶ ὁ πόθος σας νὰ ἀνα-
 » λάβητε τὴν ἐλευθερίαν σας, δὲν μοὶ προξενοῦν ποσῶς
 » ἀπορίαν, ἐπειδὴ ἠξέσῳ καὶ τὴν εὐτολμίαν σας, καὶ
 » τὴν πρὸς τὸν μακαρίτην Πατέρα μου ἀγάπην σας,
 » τὴν ὁποίαν σώζω ἀνεξάλειπτον εἰς τὴν μνήμην μου.
 » Ἐγὼ ἔτρεφον πάντοτε διακαῆ πόθον νὰ ἐπανέλθω
 » ἐν τῷ μέσῳ ὑμῶν, καὶ νὰ σᾶς χρησιμεύσω ὡς
 » πατὴρ καὶ ὑπερασπιστὴς σας κατὰ τοῦ τυράννου, ὅστις
 » σᾶς στενοχωρεῖ καὶ βασανίζει. Καὶ ὅταν εἰς τὰς
 » παρακαλεστικὰς σας μεσιτείας, τὰς ὁποίας πολλάκις
 » μ' ἐκάμετε διὰ νὰ ἐπιστρέψω εἰς τὴν πατρίδα μου,
 » δὲν ἀνταπεκρινόμην παρὰ μὲ σιωπὴν βαθυτάτην, ἐ-
 » νομίζατε βέβηχα ὅτι σᾶς εἶχα λησμονήσῃ, καὶ ὅτι
 » ἐθυσίαζα χαμερπῶς τὴν τιμὴν μου καὶ τὸ χρέος μου
 » εἰς τὰς περιποιήσεις καὶ κολακείας τοῦ ἀπίστου καὶ

» ἀσεβοῦς Ἀμουράτου. Μάθετε ὁμῶς ὅτι ἡ τοσαύτη σιω-
 » πῆ μου προήρχετο ἀπὸ τὸν φόβον μήπως ἀπρο-
 » στόχαστος ὀγληγορότης μὲ ἐμποδίσει νὰ φέρω εἰς
 » ἔκθασιν τὸν σκοπὸν μου. Καὶ σᾶς βεβαιῶ ὅτι, ἀφ' οὗ
 » ὁ Ἀμουράτης μὲ ἀπέσπασεν ἀπὸ τὰς ἀγκάλας σας,
 » δὲν ἀπέρασα οὔτε μίαν στιγμὴν χωρὶς νὰ συλλογί-
 » ζωμαι καὶ νὰ φροτιζῶ ὑπὲρ ὑμῶν, καθὼς ὁ ἐπου-
 » ράνιος καὶ καρδιογνώστης Θεὸς τὸ γινώσκει. Ὡ τέ-
 » κνα μου (ὑποφέρετε, ὦ Ἀλβανοί, νὰ σᾶς δώσω
 » τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν, ἣτις ἐκφράζει καὶ ἐξηγεῖ τὴν
 » πρὸς ὑμᾶς ἀγάπην καὶ φιλοστοργίαν μου) τέκνα μου,
 » λέγω, τὸ ἔργον μας ἤδη ἤρχισε, ἀνάγκη καὶ νὰ τὸ
 » φέρωμεν εἰς τέλος· ἀνάγκη νὰ ἐξώσωμεν τοὺς Τούρ-
 » κους ἀπὸ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας, τὰς ὁποίας
 » ἀκόμη ἐξουσιάζουν· ἄς ἐκστρατεύσωμεν μὲ θάρρος καὶ
 » εὐκαρδίαν· ὁ Θεὸς τῶν πολέμων θέλει ἔλθει εἰς βοή-
 » θειάν μας, διότι τὸ κίνημά μας εἶναι κατὰ πάντα
 » δίκαιον. Ἡμεῖς δὲν εἴμεθα ὡς ταραχοποιοὶ καὶ ἀπο-
 » στάται, οἱ ὁποῖοι καταγίνονται νὰ ἀποσείσουν τὴν
 » ὑποταγὴν, τὴν πρὸς τὸν νόμιμόν των καὶ καθολικόν
 » ἡγεμόνα χρεωτωμένην, ἀλλ' ἄνδρες ἐλεύθεροι, τοὺς
 » ὁποίους μία δύναμις ὑπερτέρα ὑπέβαλε δυναστικῶς
 » καὶ παρανόμως εἰς τὸν ζυγὸν τῆς δουλείας. Ἄς ἀρ-
 » χίσωμεν λοιπὸν κατὰ πρῶτον ἀπὸ τὴν πολιορχίαν

» τῆς Πετρέλλης· οἱ ἀγῶνες ἡμῶν κατὰ τῆς πόλεως
 » ταύτης θέλουσιν ἀναγγεῖλη καὶ ἐκείνους ὅσους θέ-
 » λωμεν μεταχειρισθῆ καὶ κατὰ τῶν ἄλλων· ἡ πτώσις
 » αὐτῆς θέλει σύρει ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἐκείνην τῶν
 » ἐπιλοίπων, καὶ θέλουν πολλαπλασιασθῆ τὰ κατορθώ-
 » ματά μας. Ἄνίσως ἡ φρουρά της ἀντισταθῆ καὶ
 » μᾶς ἀναγκάσῃ νὰ κυριεύσωμεν τὴν πόλιν μὲ τὴν
 » βίαν, θέλωμεν τοὺς θυσιάσει ὅλους, διὰ νὰ ἐμπνεύ-
 » σωμεν τὸν τρόπον καὶ τὴν δειλίαν εἰς τοὺς φυλάτ-
 » τοντας τὰς ἄλλας πόλεις· ἀλλ' ἀνίσως παραδοθῶσι
 » μὲ συνθήκας, πρέπει νὰ τοὺς μεταχειρισθῶμεν μὲ
 » πραότητα καὶ φιλανθρωπίαν, διὰ νὰ δείξωμεν εἰς τοὺς
 » ἐχθρούς μας, ὅτι δὲν εἴμεθα βάρβαροι καὶ αἰμο-
 » βόροι.

Κεφάλαιον Δ'.

Πολιορκία καὶ ἄλωσις τῆς Πετρέλλης. Πολιορκία τοῦ Σβετεγραδίου.

Ὁ Σκεντέρμπεης, ἀφήσας ἔμπροσθεν τοῦ Σβετεγραδίου στρατὸν πρὸς πολιορκίαν, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κρίαν. Τρέχει εἰς βοήθειαν τοῦ στρατεύματός του, καὶ πάλιν ἀναχωρεῖ. Εἰρήνη μεταξὺ τοῦ Ἀμουράτου καὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Οὐγγαρίας. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Ζητεῖ τὴν συμμαχίαν τῶν γειτονευόντων Πριγκίπων. Ἡ συνέλευσις αὐτῶν γίνεται εἰς τὴν Σκόδραν. Λόγος τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἀναγορεύεται ὑπέρτατος ἀρχηγὸς τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Τὸ Σβετεγραδίου παραδίδεται εἰς τὸ στρατεύμα του.

Ὁ Σκεντέρμπεης, μετὰ τὴν ἄνωθεν δημηγορίαν του, βλέπων ὅλους τοὺς στρατιώτας εὐφημίζοντας καὶ ἀποδεχομένους τοὺς λόγους του, καὶ ἐτοιμοτάτους νὰ ἐκτελέσουν τὰς προσταγὰς του, ἐξεστράτευσεν κατὰ τῆς Πετρέλλης, τὴν ὁποίαν καὶ πολιορκήσεν πανταχόθεν. Πρὸ τοῦ δὲ ν' ἀρχίσῃ ἐν τάξει τὴν πολιορκίαν, ἔστειλεν ἓνα ἀξιωματικόν του νὰ προβάλλῃ εἰς τὴν φρουρὰν καὶ εἰς τοὺς πολιορκημένους νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ δοθῇ τὸ ἐλεύθερον εἰς τοὺς θέλοντας ν' ἀναχωρήσουν, καὶ νὰ ὑπάγουν ὅπου τοῖς ἀρέσῃ, ἐφοδιασμένοι μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα τοῦ δρόμου· εἰς ἐκείνους δὲ, ὅσοι εὐχαριστηθῶν νὰ ἀπομείνουν, ἢ ἤσυχος καὶ ἐλεύθερα ἀπόλαυσις τῶν ἀγαθῶν των καὶ τῆς περιουσίας των. Ὁ αὐτὸς ἀξιωματικὸς ἐπιστοποίησεν πρὸς τοῖς ἄλ-

λοις τὸν φρούραρχον ὅτι θέλει λάβει πρὸς ἀμοιβὴν τῆς εὐπειθείας του μεγάλα καὶ ἀξιόλογα δῶρα, ἐξ ἐναντίας, θέλει παιδευθῆ με ὅλην τὴν αὐστηρότητα. Οἱ Τοῦρκοι ἂν καὶ ἦσαν ἀρκετοὶ τὸν ἀριθμὸν, καταλαμβάνοντες ὅμως ὅτι ὅλοι οἱ πολῖται ἦσαν διατεθειμένοι νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, ἀπεφάσισαν νὰ δεχθοῦν τὰς ὠφελίμους προτάσεις, καὶ ὁ φρούραρχος χωρὶς νὰ ἀναβάλῃ καιρὸν ἐδέχθη τὰ προβλήματα τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅστις καὶ ἐκπλήρωσε με ἀκρίβειαν ὅλας του τὰς ὑποσχέσεις. Ὅθεν ἐπρόσταξε νὰ ἐφοδιάσουν με ζωοτροφίας καὶ χρήματα ἐκείνους ὅσοι ἠθέλησαν νὰ ἀναχωρήσουν, καὶ τοὺς ἀπέστειλεν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἑνὸς τμήματος στρατιωτῶν ἕως τὰ ὄρια, διὰ νὰ εἶναι πεφυλαγμένοι ἀπὸ ὁποιανδήποτε ἐνόχλησιν.

Ἡ ἄλωσις τῆς Πετρέλλης τόσον περισσότερον ἐχαροποίησε τὸν Σκεντέρμπεη, καθ' ὅτι αὐτὴ ἡ πόλις, κειμένη εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς δυσβάτου καὶ σχεδὸν ἀπροσίτου ὄρους, ἐφημίζετο ὡς ὀχυρωτάτη καὶ ἀκαταμάχητος, καὶ μάλιστα οὔσα τότε ἐφοδιασμένη με πολλὰς ζωοτροφίας καὶ με ὅλα τὰ τοῦ πολέμου χρειώδη, καὶ ὑπερασπιζομένη ὑπὸ μιᾶς ἰσχυρᾶς φρουρᾶς. Ἐκεῖνο δὲ τὸ ὁποῖον κατέσταινε τὴν πολιορκίαν ἔτι μᾶλλον δυσεπιχείρηστον, ἦτον ὁ χειμὼν, ὅστις κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον (22) συνέβη δριμύτατος.

Ὁ Πρίγκιψ γινώσκων ἐκ πείρας ὅτι ἡ εὐτυχὴς ἐκ-
 βασις τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρημάτων κρέμαται ὡς ἐπὶ
 τὸ πλεῖστον ἀπὸ τῆν ταχύτητα, ἐσπευσε χωρὶς ἀ-
 ναβολὴν καιροῦ διὰ νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὰς λοιπὰς
 πόλεις τῆς Ἀλβανίας. Ἡ ὑπερβολὴ τῆς χιόνος, ἣτις
 κατεσκέπαζε τὴν γῆν, δὲν ἴσχυσε νὰ ἐπιβάλλῃ ἐμπόδιον
 εἰς τὴν πορείαν του, τὴν ὁποίαν κατεύθυνεν ἐναντίον τῆς
 Πετράλθης, ἣτις ἔκειτο μακρὰν τῆς Πετρέλλης περὶ τὰ
 τριάκοντα μίλλια. Ἡ φρουρὰ χωρὶς νὰ κάμῃ τὴν παρα-
 μικρὰν ἀντίστασιν, ὑπετάχθη προθύμως· τὸ δὲ στράτευμα
 τοῦ Σκεντέρμπεη εὐρὸν τὴν πόλιν ἐφοδιασμένην ἀπὸ
 κάθε εἶδος ζωοτροφιῶν, ἡσύχασε μερικὰς ἡμέρας διὰ
 νὰ λάβῃ τινὰ ἀνάπαυσιν. Ἀκολούθως ἀναχωρήσαντες
 ἐκεῖθεν, ἐκστράτευσαν εἰς τὴν Στελλοῦσαν ἀπέχουσαν
 τῆς Πετράλθης περὶ τὰ εἰκοσιπέντε μίλια. Ὁ Διοικη-
 τῆς αὐτῆς τῆς πόλεως ἠτοιμάζετο πρὸς ἀντίστασιν,
 ἀλλὰ ἡ ἐν αὐτῇ φρουρὰ δέσασα αὐτὸν μὲ ἀλύτους,
 τὸν παρέδωκεν ὁμοῦ μὲ τὰ κλειδιά τοῦ φρουρίου
 εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅστις ἐφέρθη
 πρὸς αὐτὴν μὲ τσαύτην πραότητα καὶ φιλανθρωπίαν
 ὥστε τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῆς κατετάχθη μετὰ χαρᾶς
 εἰς τὰ τάγματα τοῦ στρατοῦ του. Τέλος ὅλαι αἱ
 πόλεις τῆς Ἀλβανίας ὑπετάγησαν ἀλληλοδιαδόχως εἰς
 τὸν Πρίγκιπα, καὶ τὸν ἀνεγνώρισαν δι' ἡγεμόνα των,

ἐκτὸς ἐκείνης τοῦ Σβετεγραδίου, τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα κατὰ τὴν Σλαβονικὴν διαλεκτὸν σημαίνει, πόλις ἁγία. Αὕτη ἔκειτο, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ τῆς Ἀλβανίας, ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἑνὸς ὄρους, καὶ ὑπερασπίζετο ἀπὸ ἰσχυρὰν φρουράν. Ὁ Σκεντέρμπεης, ἀφ' οὗ ἠτοίμασεν ὅλα τὰ πρὸς πολιορκίαν συντείνοντα, ἔστειλε νὰ προβάλλῃ εἰς τὴν φρουράν νὰ παραδοθῇ μὲ συνθήκας. Ὁ Διοικητὴς, ἂν καὶ σταθερὸς καὶ γενναῖος, ἦν ὅμως καὶ φρόνιμος. Αὐτὸς ἠσθάνετο μὲν ὅτι τὸ χρέος τοῦ ἀπαιτοῦσε νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν πόλιν, ἀλλ' ἐφοβεῖτο μήπως, μεταχειριζόμενος κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη ἀντίστασιν ἀνωφελεῖ, τὸν παροργίσῃ, καὶ γίνῃ αἴτιος τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν στρατιωτῶν του καὶ τῶν κατοίκων. Ὅθεν στοχαζόμενος ὅτι, διὰ νὰ εἶναι κατὰ πάντα ἀνεύθυνος, ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν γνώμην καὶ θέλησιν τῆς κοινότητος, διέταξε νὰ συναχθῇ ὁ λαὸς καὶ ἡ φρουρά, καὶ τοῖς ὠμίλησεν οὕτως· « ὦ ἀνδρεῖοι καὶ γενναῖόψυχοι στρατιῶται! ὁ ἐχθρὸς, στρατοπεδευμένος πρὸ τῶν τειχῶν μας μὲ πολυαριθμοὺς δυνάμεις, μᾶς προβάλλει νὰ παραδώσωμεν αὐτῷ τὴν πόλιν μὲ ὀφελίμους συνθήκας· ἐξεναντίας δὲ ἐπαπειλεῖ νὰ μᾶς ἀφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου. Ὅποιαν ἀπόκρισιν πρέπει νὰ δώσωμεν εἰς αὐτὰ τὰ προβλήματα ταῦτα; » Τότε στρατιώτης Τοῦρκος ἀνασύρας τὴν σπάθην του, ἐφώναξεν·

« Ἴδου ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μέλλει νὰ ἀποκριθῇ τῷ Σκεντέρμπεη, καὶ τὸ ὁποῖον θέλει ἀποδείξει ὅτι δικαίως μᾶς ὀνομάζεις γενναιοψύχους. Εἰς μάτην μᾶς ἐπιφέρουν εἰς παράδειγμα τοὺς ἀγεγεῖς καὶ ἀνάνδρους κατοίκους τῆς Κροΐας, Πετρέλλης, καὶ τῶν ἐπιλοίπων τῆς Ἀλβανίας πόλεων· ἡμεῖς ἐξ ἐναντίας, θέλομεν ἐπελέγξει τὴν ἀναξιότητά των μετὰ τὴν σταθερότητα καὶ ἀνδρίαν μας, καὶ θέλομεν τοὺς ἀποδείξει ὅτι τὸ νὰ ζῆ τις ὑπὸ δουλείαν εἶναι τὸ ἴδιον ὡσὰν νὰ ἐπιφορτισθῇ ἀπὸ ὄνειδος καὶ ἀτιμίαν· καὶ τὸ νὰ ἀποθάνῃ μετὰ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας, μαχόμενος ὑπὲρ πατρίδος καὶ ὑπὲρ τοῦ βασιλέως του, εἶναι τὸ νὰ καταστήσῃ λαμπρὸν καὶ ἔνδοξον τ' ὄνομά του. » Ὅλη ἡ συνέλευσις ἐκρότησεν εἰς τοὺς λόγους του, καὶ ὁμοφώνως ὁ στρατὸς καὶ οἱ πολῖται ἀνεβόησαν ὅτι ἦσαν ἐτοιμότατοι πάντες νὰ θυσιάσουν τὴν κατάστασίν των καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν διὰ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως. Ὁ Διοικητὴς βλέπων μετὰ ἄκραν εὐχαρίστησίν του τοὺς στρατιώτας προθυμοτάτους εἰς ἀντίστασιν, ἐφρόντισεν εὐθὺς νὰ μεταχειρισθῇ ὅλα τ' ἀναγκαῖα μέσα διὰ νὰ ὑπομείνῃ γενναίως τὴν πολιορκίαν. Ἐν τούτοις ὑποπιευόμενος μήπως οἱ Χριστιανοί, οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ φρουρίῳ ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἀλώσεώς του, διεγερθοῦν εἰς ἀποστασίαν, ἢ κάμουν ἐπιβουλήν τινα πρὸς ὠφέλειαν τοῦ Σκεντέρμπεη, τοὺς

ἐπρόσταξε νὰ ἐξέλθουν, καὶ νὰ διαμοιρασθοῦν εἰς τὰ προάστεια. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Πρίγκιψ ἐπληροφορήθη περὶ τῆς γενομένης ἀποφάσεως παρὰ τοῦ Διοικητοῦ καὶ τῆς φρουρᾶς, ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς κατὰ πρῶτον νὰ περικυκλώσῃ πανταχόθεν τὴν πόλιν, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς τοὺς πολιορκουμένους τὴν ἔξωθεν βοήθειαν, καὶ νὰ τοὺς ἀποστερήσῃ τῶν πρὸς τροφὴν ἀναγκαίων· ἀλλ' ἔπειτα στοχασθεὶς ὅτι δὲν ἦν τῆς φρονήσεως νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν πολιορκίαν περὶ τὰ μέσα τοῦ χειμῶνος (ὅστις κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον (23) ἔτυχε βαρύτατος) ἔκρινεν εὐλογον ν' ἀναχωρήσῃ. Ὅθεν παραιτήσας ἔμπροσθεν τοῦ Σβετεγραδίου ἐν σῶμα ἐκ τριῶν χιλιάδων στρατιωτῶν μὲ ἓνα τῶν ἐμπειροτέρων ἀρχηγῶν του, ὀνομαζόμενον Μωῦσῆν Γολέμην (περὶ οὗ θέλομεν λάβῃ αἰτίαν ἀκολούθως νὰ ὀμιλήσωμεν) ἐπέστρεψεν εἰς Κρόϊαν μὲ τὸν λοιπὸν στρατόν. Καὶ διὰ νὰ ἀναπαυθῶσιν οἱ στρατιῶται ἀπὸ τοὺς προλαβόντας κόπους των, ἀπέπεμψεν ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια διὰ νὰ περάσῃ τὸ ὑπόλοιπον διάστημα τοῦ χειμῶνος ἐν ἡσυχίᾳ. Βλέπων δὲ ὅτι ἡ τοῦ ἀποχωρισμοῦ λύπη ἦτον ἐζωγραφισμένη εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γενναίων ἐκείνων ἀνδρῶν, τοὺς παρηγόρησεν ὑποσχόμενος ὅτι θέλει τοὺς ἀνακαλέσῃ ἅμα πλησιάσῃ ἡ ἀνοιξίς.

Οἱ πλησιόχωροι ἡγεμόνες τῷ ἔστειλαν διάφορα καὶ

πλούσια δῶρα, καὶ πρὸ πάντων ζωοτροφίας· οἱ δὲ πολί-
 ται τῆς Κρόϊας ἔδιδον αὐτῷ καθεκάστην νέας ἑορτὰς
 καὶ χαροποιήσεις, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἀποδείξωσιν ἔργῳ
 καὶ λόγῳ τὴν ἄκραν τῶν εὐχαρίστησιν, ὅτι ἔχουσιν
 αὐτὸν ἀρχηγὸν τῶν καὶ ἡγεμόνα. Ὁ δὲ γενναϊόφρων
 πρίγκιψ ἠῤῥξανεν ἐκ μέρους τοῦ τὴν τοιαύτην εὐχαρίστη-
 σιν τῶν ὑπηκόων τοῦ διὰ τοῦ εὐγενοῦς καὶ ἀξιεπαίνου
 τρόπου του, ὁμιλῶν πάντοτε πρὸς τὸν λαὸν μὲ πραότητα
 καὶ εὐπροσηγορίαν, καὶ ἐπισκεπτόμενος συχνάκις τοὺς
 ἐπισημοτέρους πολίτας, καὶ συμποσιάζων αὐτοῖς μὲ
 ὄλην τὴν οἰκειότητα (24). Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, ἐν
 ᾧ εὐρίσκετο συνευφραϊνόμενος μὲ τοὺς φίλους του, ἦλθε
 ταχυδρόμος ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Μωϋσέως μὲ τὴν
 ἀγγελίαν ὅτι, οἱ Τοῦρκοι οἱ ἐξωσθέντες ἀπὸ τὰς διαφό-
 ρους πόλεις τῆς Ἀλβανίας, ἐσυνάχθησαν ὅλοι ὁμοῦ,
 καὶ ἐκλέξαντες ἓνα ἐξ αὐτῶν ὡς ἀρχηγόν, ἐστράτευον
 κατ' αὐτοῦ ἐπὶ σκοπῷ νὰ τὸν βιάσουν νὰ λύσῃ τὴν πο-
 λιορκίαν τοῦ Σβετεγραδίου. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης χωρὶς
 μικρὰν ἀναβολὴν ρίπτεται ἐπὶ τοῦ ἵππου του, προσκα-
 λεῖ περὶ αὐτὸν τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως, ἐκλέγει
 μεταξὺ τῶν διακοσίους ἵππεῖς, καὶ φθάσας μὲ ταχύ-
 τητα εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μωϋσέως, συμπαραλαμ-
 βάνει καὶ ἑτέρους χιλίους ἐκ τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων
 στρατιωτῶν, καὶ προχωρεῖ εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐπερχο-

μένων Τούρκων, οἱ ὁποῖοι, πρὶν ἔτι παραταχθῶσιν εἰς πόλεμον, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν ἐκ μόνης τῆς φήμης τοῦ αἰφνηδίου ἐρχομοῦ του. Ἄλλ' αὐτὸς ἐξακολουθῶν τὴν πορείαν του μὲ σπουδὴν, προφθάνει πολλοὺς καὶ ἄλλους μὲν κατακόπτων, ἄλλους δὲ αἰχμαλωτίζων ἐπιστρέφει εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μωῦσέως, τὸν ὁποῖον παραγγείλας νὰ ἐξακολουθῇ τὴν πολιορκίαν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καθέδραν του.

Ὅταν δὲ ὁ Ἀμουράτης ἔμαθε τὴν ἀποστασίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐκυριεύθη ἀπὸ τόσῃν ἀδημονίαν ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ χάσῃ καὶ τὴν ζωὴν του· ἐπομένως ἐξέμεστε μυρίους ὄνειδισμοὺς καὶ κατάρας κατὰ τοῦ πρίγκιπος, καὶ ἐμέμφετο πικρῶς ἑαυτὸν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην του καὶ τὰς μεγάλας εὐεργεσίας του, λέγων ὅτι ἐν ᾧ τὸν ἀνέτρεφεν εἰς τὴν αὐλήν του δὲν ἤξευρεν ὅτι περιέθαλπεν εἰς τὸν κόλπον του τὸν φαρμακερώτατον ὄφιν. Ὅθεν διὰ νὰ ἐπιπέσῃ μὲ τὰς περισσοτέρας του δυνάμεις κατὰ τοῦ πρίγκιπος, ἀπεφάσισεν ἐπὶ ὁποιαδήποτε συνθήκῃ νὰ κλείσῃ εἰρήνην μὲ τοὺς Οὐγγρους· ἔνεκα τούτου ἐξευτελίσθη ὁ Ἀμουράτης τόσον, ὥστε συνήνεσε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ τὴν Μυσίαν εἰς τὸν νόμιμον αὐτῆς ἡγεμόνα, μ' ὅλον ὅτι εἶχεν ἐξουσιάσῃ σχεδὸν τὸ περισσότερον μέρος αὐτῆς.

Ὁ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὴν τοῦ Ἀμουράτου μὲ

τὸν βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας εἰρήνην, δὲν εἶχε πλέον καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι ἐμελλε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτοῦ μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις. Ὅθεν ἔσπευσε νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας διὰ νὰ ἀνισταθῇ εἰς τὴν ἔφοδόν του· ἐσύναξε νέα στρατεύματα, περιῆλθεν ὅλας τὰς πόλεις καὶ φρούρια τῆς Ἀλβανίας, ἐδιόρθωσε τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν, καὶ ἐγκατέστησε πολυαριθμούς φρουράς. Ἀκολούθως ὑπῆγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Μωϋστέως (ὅστις ἐξηκολούθει τὴν πολιορκίαν τοῦ Σβετιγραδίου) ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τοῦ στρατοῦ του μὲ διάφορα τάγματα, καὶ ἔγραψε πρὸς ὅλους τοὺς γειτονεῦοντας πρίγκιπας, παρακινῶν αὐτοὺς νὰ συμμαχήσουν κατὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ, τοῦ ὁποίου ἡ δύναμις ἠύξανε καθημερινῶς, καὶ ὅστις ἐμελέτα τὸν παντελῆ ἐξολοθρευμὸν τοῦ χριστιανικοῦ γένους. Στοχασθεὶς δὲ ὅτι ἤθελε τοὺς κάμῃ νὰ ἐννοήσουν καὶ νὰ δεχθοῦν τὸ πρόβλημά του, εὐκολώτερον διὰ ζώσης φωνῆς παρὰ διὰ γραμμάτων, τοὺς προσεκάλεσε νὰ συνέλθουν εἰς τὴν Σκόδραν (25) διὰ νὰ συμβουλευθοῦν περὶ τοῦ πρακτέου. Ὁ πρῶτος ὅστις μετὰ προθυμίας ὑπήκουσεν εἰς τὴν πρόσκλησιν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἦν Ἀριαμνήτης ὁ ἡγεμὼν ἐνὸς μέρους τῆς Ἠπείρου, ὅστις ἀφ' οὗ δι' ὀλίγον ἀντεστάθη κατ' ἀρχάς εἰς τὰ ὄπλα τοῦ Ἀμουράτου, τέλος εὔρεθη βεβιασμένος νὰ κλίνῃ τὸν αὐχένα, καὶ νὰ γένη ὑποτελής του.

ἀλλ' ἄφ' οὗ ἤνωσε τὰ στρατεύματά του μὲ ἐκεῖνα τοῦ Σκεντέρμπεη, ἠνδραγάθησε πολλάκις κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἀπεκατέστη ἀνεξάρτητος. Ἀκολούθως ἦλθον καὶ οἱ λοιποὶ πλησιόχωροι ἡγεμόνες, οἱ ὁποῖοι εἶχον κατασταθῆ καὶ αὐτοὶ ὑποτελεῖς τοῦ Σουλτάνου. Ἡ συνέλευσις ὅλων αὐτῶν τῶν ἡγεμόνων (26) συνεκροτήθη εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν τῆς πόλεως, καὶ ὁ Σκεντέρμπεης ἰστάμενος ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, ὠμίλησεν οὕτως· α ὦ ἡγεμόνες καὶ ἄρχοντες! σεῖς αἰσθάνεσθε πολλὰ καλὰ, καθὼς καὶ ἐγὼ ὁ ἴδιος, ὅτι τὸ κοινόν μας συμφέρον ἀπαιτεῖ τὴν ἐκ συμφώνου ἔνωσιν τῶν δυνάμεών μας, ἐναντίον τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ, τοῦ ὁποίου ὁ σκοπὸς ἀποβλέπει ὄχι μόνον νὰ αἰχμαλωτίσῃ τὰ σώματά μας, καὶ νὰ κατασταθῆ κύριος τῆς περιουσίας μας, ἀλλὰ νὰ ἀπολέσῃ καὶ αὐτὰς τὰς ψυχὰς μας. Ἐὰ ὅσα ἐπραξεν ἕως τώρα μᾶς παρρασταίνουσι προφανῶς τὴν εἰκόνα τῶν μελλόντων σκοπῶν του. Αὐτὸς κατεπύρθησε τὴν Θράκην, κατελεηλάτησε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἐπεριώρισε τὴν Ῥωμαϊκὴν Αὐτοκρατορίαν εἰς μόνον τὰ τεῖχη τῆς ταλαιπώρου Κωνσταντινουπόλεως. Αὐτὸς ἔξωσεν ὅλους τοὺς γείτονάς σας ἀπὸ τὰς νομίμους τῶν ἡγεμονίας, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ περιπλανῶνται εἰς ξένους τόπους. Καὶ κατὰ μὲν τούτων μετεχειρίσθη τὴν δύναμιν, κατὰ δὲ τῶν ἄλλων, κατα-

φρονῶν πᾶν ὅ,τι ἱερὸν καὶ σεβάσιμον μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μετεχειρίσθη τὴν ἐπιβουλήν καὶ τὸ φαρμάκι. Ὁ ἐλσεινὸς θάνατος τῶν ἀδελφῶν μου εἶναι ἀναντίρρητος βεβαιότης τῶν λόγων μου. Τὸ τραγικὸν τοῦτο δρᾶμα ὃν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν μου, θέλει τρέφει εἰς τὴν καρδίαν μου παντοτεινὸν καὶ ἀδιάλλακτον μίσος κατὰ τοῦ αἰμοβόρου τυράννου, καὶ θέλω μετεχειρισθῆ ὅλας τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς μου πρὸς ἐκδίκησιν τῆς τοσαύτης παρανομίας. Ἀλλὰ μήπως καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι δὲν εἴσθε θυσία τῆς ἀχορτάγου φιλοδοξίας του; ἐπειδὴ, ἀρ' οὐ κατελεηλάτησε τοὺς τόπους σας, ἀφ' οὐ ἐξωλόθρευσε τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὑπηκόων σας μὲ ἀδίκους καὶ παρανόμους πολέμους, δὲν σᾶς ἄφησε τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν, παρὰ ἀφ' οὐ σᾶς ὑπέβαλεν εἰς δουλικὴν καὶ ἐπονείδιστον φορολογίαν. Καὶ τὸ δὴ χεῖρον καυχᾶται μὲ τοῦτο ὅτι σᾶς εὐηργέτησεν, ἐπειδὴ νομίζει ὡς δῶρον τῆς γενναιότητός του ὅσα δὲν ἠδυνήθη νὰ κάμῃ θυσίαν εἰς τὴν μυταράν του πλεονεξίαν· μάλιστα δὲ μετεχειρίσθη τὴν ἐπίπλαστον ταύτην μετριότητα ὡς δέλεαρ, διὰ νὰ σᾶς σύρῃ μὲ περισσοτέραν ἀσφάλειαν εἰς τὰ δίκτυά του. Ὅθεν ἀντὶ νὰ ἔχητε τὴν παραμικρὰν πίστιν εἰς τὰς ἀπατηλὰς ὑποσχέσεις του, πρέπει νὰ τρέμητε διὰ τοὺς ὑπηκόους σας, διὰ τὴν περιουσίαν σας, καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἰδίαν ζω-

ἦν σας. Καί τί δὲν πρέπει νὰ φοβῆται ἕκαστος ἡμῶν ἀπὸ ἄνθρωπον, ὅστις πρεσβεύει τόσον μισητὴν καὶ βδελυρὰν θρησκείαν; Αὕτη τὸν διδάσκει νὰ θεωρῇ ὅλους τοὺς Χριστιανοὺς ὡς οὐτιδανὰ ὄντα, προσδιωρισμένα ἀπὸ τὴν θείαν πρόνοιαν νὰ δουλεύουν ὡς κτήνη μόνον τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Μωάμεθ, καὶ τὸν προστάζει νὰ μεταχειρισθῇ ἀδιαφόρως, καὶ τὴν βίαν καὶ τὴν δολιότητα διὰ νὰ καταπορθήσῃ τὸ πᾶν. Ἄλλ' ἂν νομίζητε ὅτι διὰ τῆς ἀπειθείας σας ταύτης θέλετε σύρη τὸν στρατόν του εἰς τὰς ἐπαρχίας σας, καὶ ὅτι θέλετε τὸν ἰδῆ λεηλατοῦντα τὰ κτήματά σας, λαφυραγωγοῦντα τὰ τῶν ὑπηκόων σας, καὶ βίβροντα τὰς φονικὰς του χεῖρας εἰς τὸ ἄθῳον αἷμα τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων σας! ἔστε βέβαιοι, καὶ ἡ φοβερά αὕτη εἰκὼν ἅς μὴ ταράττη παντελῶς τὴν φαντασίαν σας, διότι λαμβάνοντες τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας, καὶ ἐνοῦντες τὰς δυνάμεις μας, θέλομεν κάμει τὸν Ἄμουράτην τῆ τοῦ θεοῦ βοήθεια νὰ τρομάξῃ καὶ θέλομεν ματαιώσῃ ὅλα του τὰ φρονήματα, ὥστε τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του νὰ διασκορπισθῶσιν ὡς ἀκρίδες ἔμπροσθεν τῶν ὀλιγαρίθμων μὲν ἀλλ' ἡρωϊκῶν λεγεόνων μας, καὶ ἕκαστος ἐξ ἡμῶν θέλει διώκει χιλίους. Ἄς δπλαισθῶμεν λοιπὸν πρῶτον μὲ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν πληρεστάτην ἐλπίδα, δεύτερον μὲ τὴν ἀδολον καὶ τελείαν ὁμόνοιαν, καὶ τρίτον μὲ

ἐκεῖνον τὸν ὑπὲρ τῆς φίλης πατρίδος ἐνθερμον ζῆλον καὶ διακκῆ πόθον, ὅστις ἐμπνέει εἰς τὰς καρδίας τῶν τιμίων ἀνδρῶν τὴν τόλμην, τὴν γενναϊότητα, καὶ τὴν καταφρόνησιν καὶ αὐτῆς τῆς ἰδίας ζωῆς πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ σωτηρίαν της. "Ὅθεν, χωρὶς νὰ δαπανῶμεν πλέον τὸν καιρὸν μας, ὅστις κατὰ τὸ παρὸν μᾶς εἶναι πολύτιμος, εἰς δισταγμοὺς καὶ ἀμφιβολίας, πρέπει ἀνυπερθέτως νὰ ἀποφασίσωμεν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον μᾶς ὑπχγορεύει ἡ φρόνησις, ὁ καιρὸς καὶ ἡ ἀσφάλεια τῶν ἐπαρχιῶν μας. »

Ἡ ὁμιλία αὕτη τοῦ Σκεντέρμπεη ἐγκαρδίωσε τοὺς συνελθόντας ἡγεμόνας τόσο, ὥστε ὄχι μόνον ἔστερξαν ὁμοψύχως νὰ ἐνώσουν τὰς δυνάμεις των μὲ τὰς ἰδικὰς του, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀνηγόρευταν ὑπέρτατον ἀρχηγὸν ὅλων τῶν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων. Ὁ Ἀριαμνίτης πρὸ πάντων ἐγερθεὶς ἐπευφάνησεν εἰς τὰ γενόμενα, καὶ ἐπρόσθεσεν, ὅτι ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ προσδιορίσωσιν ἐκ συμφώνου καὶ τὴν χρηματικὴν ποσότητα, ἣν ἔμελλον κατ' ἔτος νὰ συνεισφέρουν εἰς τὸν νέον ἀρχηγὸν πρὸς διατήρησιν τῶν στρατευμάτων (27).

Ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην ὁ Μωῦσῆς ἀποκλείσας πανταχόθεν τὸ Σβειιγράδιον, τὸ ἐβίασε νὰ παραδοθῆ μὲ συνθήκας· καὶ ἀφήσας τὴν ἀναγ-

καίαν φρουράν, ἐπέστρεψε μὲ τὰ τάγματά του, καὶ ἠνώθη μὲ τὸν τοῦ πρίγκιπος στρατόν.

Κεφάλαιον Ε΄.

Πρῶτος στρατὸς τοῦ Ἀμουράτου κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη. Φόβος τῶν ὑπηκόων των. Ἐπιθεωρεῖ οὗτος καὶ πάλιν ὅλα τὰ φρούρια, καὶ κινεῖται εἰς ἐκστρατείαν. Στρατήγημα διὰ ν' ἀπατήτη τοὺς Τούρκους, καὶ νίκη του κατ' αὐτῶν. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς τὴν Κροΐζν θριαμβεύων. Λύπη τοῦ Ἀμουράτου.

Ἐν ᾧ λοιπὸν οἱ σύμμαχοι τοῦ Σκεντέρμπεη ἐτοίμαζον μετὰ σπουδῆς ὅλας τὰς δυνατὰς προπαρασκευὰς διὰ νὰ ἀποσείσουν τὸν ζυγὸν τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ νὰ ἀναλάβουν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἐλευθερίαν των, ὁ Ἀμουράτης ἐξ ἄλλου μέρους συνήθροϊζε καὶ αὐτὸς φοβερὰς δυνάμεις διὰ νὰ τοὺς ὑποτάξῃ κατὰ κράτος. Ὅθεν συναθροίσας στρατόν ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἐπιλέκτων στρατιωτῶν, ὠνόμασεν ἀρχηγὸν αὐτοῦ ἓνα τῶν πασάδων των, ὀνομαζόμενον Ἀλῆ, ὅστις μὲ τὰς κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀνδραγαθίας του εἶχεν ἀποκτήσει φήμην ἐμπίρου καὶ μεγάλου στρατηγοῦ. Οἱ Τούρκοι εἶχαν τόσον θάρδος εἰς τὴν ἀξιοσύνην καὶ ἐμπειρίαν τοῦ στρατηγοῦ των ὥστε βλέποντές τον ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ οὕτω καλῶς συνθεμένου, ἐνόμιζον ὅτι ἀφεύκτως

θὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀλβανίαν, θὰ αἰχμαλωτίσῃ τὸν Σκεν-
τέρμπεην, καὶ θὰ τὸν φέρῃ σιδηροδέσμιον εἰς Ἀδρια-
νούπολιν, διὰ νὰ λάβῃ τὴν εἰς τὴν ἐπιβουλὴν του
πρέπουσαν τιμωρίαν.

Οἱ Ἀλβανοὶ μαθόντες τὴν ἐκστρατείαν τοῦ περιφῆ-
μου τούτου Πασᾶ, κατεκυριεύθησαν ἀπὸ μέγα φόβον,
καὶ ἤδη ἐφαντάζοντο αὐτὸν ἐνεργοῦντα κατ' αὐτῶν ὅλην
του τὴν βαρβαρότητα καὶ ἀσπλαγχνίαν. Αἱ δὲ γυναῖκες
ἐξ ἀπελπισίας προσέδραμον εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐπι-
καλούμεναι τὴν ἐξ ὕψους βοήθειαν, κ' ἐκεῖθεν ἐπανήρ-
χοντο μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν καὶ τοὺς ἐξώρκιζον
μετὰ δακρύων νὰ μὴν ἀφήσουν τὸν ὠμὸν καὶ ἀνίλεον
ἐχθρὸν νὰ τὰς θυσιάσῃ εἰς τὴν σκληρότητά του ὁμοῦ
μὲ τὰ τρυφερὰ καὶ φίλτατα τέκνα των. Βαθυτάτη κα-
τήφεια παρέσταινε ζωηρῶς τὸν ὑπερβολικὸν φόβον, τὸν
κυριεύσαντα τὰς καρδίας τῶν Ἀλβανῶν. Μόνος ὁ Σκεν-
τέρμπεης διέμενεν ἐν τῷ μέσῳ τοσοῦτου θορύβου γα-
ληνιαῖος καὶ ἀδιάσειστος. Ὅθεν, διὰ νὰ καταπαύσῃ
καὶ τὸν φόβον τῶν ὑπηκόων του, καὶ εἰς τὴν καρδίαν
των νὰ ἐμπνεύσῃ τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα, ὠμίλησεν
εἰς αὐτοὺς ὡς ἀκολούθως: « Οἱ Τοῦρκοι μόνον ὑπὸ
τὴν ἀρχηγίαν μου πολλάκις ἐστάθησαν νικηταί. Εἶμαι
βέβαιος ὅμως ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ θέλουν τοὺς νικήσει,
ἂν μὲ ὑπακούσουν, καὶ ἂν παλεμηθῶν μὲ τὴν συνήθη

καὶ φυσικὴν γενναιοφυχίαν των. » Τὸ ἦθος του τὸ θαρρᾶλαῖον, ἡ φήμη μεγάλου στρατηγοῦ, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀποκτήσῃ εἰς τὰς πολλὰς καὶ λαμπρὰς μάχας του, καὶ ἡ ἐπὶ πᾶσι συνετωτάτῃ διοίκησις του, μετέβαλε τὸν φόβον αὐτῶν εἰς ἔνθερμον μεγαλοφυχίαν καὶ νίκης ἐλπίδα. Ἀκολούθως ἔσπευσε ὁ Ἡρως οὗτος εἰς ἐπιθεώρησιν ὄλων του τῶν φρουρίων, ἐδιπλασίασε τὰς εἰς αὐτὰ στρατιωτικὰς δυνάμεις, τὰ ἐφωδίασε μὲ ὄλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ τὰ ἔφερεν εἰς θέσιν νὰ ἀντισταθοῦν ἰσχυρῶς εἰς πᾶσαν προσβολὴν τῶν ἐχθρῶν. Ὅλοι οἱ εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας των ὄντες, καὶ ἱκανοὶ νὰ ἐράξουν τὰ ὄπλα ἔτρεχον πανταχόθεν νὰ παραταγθοῦν ὑπὸ τὰς σημαίας του, μὲ ἀπόφασιν νὰ ἀποθάνουν ἢ νὰ νικήσουν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του. Ὁ Σκεντέρμπεης ἠδύνατο μὲν νὰ συστήσῃ ἐξ αὐτῶν τῶν αὐτοκλήτων πολυάριθμον στρατὸν, ἀλλὰ τοῖς εἶπεν ὅτι διὰ τῆς ἀξιότητος, καὶ οὐχὶ διὰ τοῦ πλήθους κατωρθοῦνται αἱ νίκαι. Ὅθεν μεταξὺ αὐτῶν ἐκλέξας τοὺς ἐμπειροτέρους ἅμα καὶ γενναιοτέρους, ἐσύστησεν ἓν σῶμα ἀπὸ ὀκτῶ χιλιάδας ἰππέων, καὶ ἑπτὰ χιλιάδας πεζῶν, ἀπολύσας τοὺς ἐπιλοίπους ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια. Βλέπων δὲ τοὺς ἐκλελεγμένους τούτους στρατιώτας πλήρεις ζήλου καὶ προθυμίας διὰ νὰ πολεμήσουν, ἐτέθη εἰς ἐκστρατείαν, προερχόμενος ὄλου τοῦ στρατοῦ,

καὶ προχωρῶν εἰς τὴν κάτω Δίβρην ἀπέχουσαν τῆς Κρόϊας περὶ τὰ ὀγδοήκοντα μίλλια. Περὶ τὴν Δίβρην εὐρίσκετο ἓν πυκνότατον δάσος, τὸ ὁποῖον περιετείχιζεν, οὕτως εἰπεῖν, τοὺς δρόμους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔμελλον νὰ περάσουν οἱ Τοῦρκοι, ἐντὸς τοῦ δάσους τούτου διέσπειρε τρεῖς χιλιάδας στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐμπείρων ἀρχηγῶν, παραγγείλας εἰς αὐτοὺς νὰ κτυπήσουν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ τὰ νῶτα, ἐν ᾧ αὐτὸς ἔμελλε νὰ ἀρχίσῃ τὸν πόλεμον κατὰ μέτωπον. Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἤργησαν νὰ φανῶσιν, ἀλλ' ἠέπερχομένη νῦξ τοὺς ἐμπόδισε νὰ προχωρήσουν περισσότερον, καὶ ἠναγκάσθησαν νὰ στρατοπεδεύσουν ὀλίγον μακρὰν ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ δὲ πρίγκιψ ἰδὼν ὅτι τὰ στρατηγήματα, ἦσαν οὐχ ἥτιον ὠφελιμώτερα ἀπὸ τὴν γενναιότητα καὶ εὐψυχίαν, διέταξε νὰ σβέσουν εἰς τὸ στρατόπεδόν του ὅλα τὰ φῶτα, ἵνα ἐκ τούτου ἀπατηθῶσιν οἱ ἐχθροί, νομίζοντες ὅτι ἀπεσύρθη ἀπὸ φόβον, καὶ οὕτω νὰ ἀφροντίσωσι καὶ ἀμελήσωσι τῆς πολεμικῆς εὐταξίας καὶ προφυλάξεως, καθὼς καὶ ἠκολούθησε τὸ πρᾶγμα κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Ἐπειδὴ οἱ Τοῦρκοι, νομίσαντες τῷ ὄντι ὅτι οἱ Ἄλβανοί, φοβηθέντες μὴν οὗτοι ἐπιπέσωσι διὰ νυκτὸς κατ' αὐτῶν, ἀνεχώρησαν, διέμενον εἰς τὸ ἐξῆς ἀμέριμνοι, καὶ διεσκορπίζοντο ἔνθεν κακεῖθεν μακρὰν τοῦ στρατοπέδου

καὶ μάλιστα πολλοὶ αὐτῶν ἐπροχωροῦσαν μὲ τόλμην καὶ ἀφοβίαν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν χαρακωμάτων τῶν Ἄλβανῶν. Ἀλλὰ τῇ ἐπαύριον κατὰ τὰς χαραγὰς τῆς ἡμέρας ὁ Σκεντέρμπεης ἐξελθὼν τῶν χαρακωμάτων, παρέταξε τὸν στρατὸν εἰς τοιαύτην θαυμαστὴν τάξιν πολέμου, ὥστε ὅλοι, ὅσοι εἶχον τὴν ἐμπειρίαν τῆς πολεμικῆς, ἦσαν βέβαιοι σχεδὸν ὅτι ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ καταστρέψῃ τοὺς πολεμίους, καὶ νὰ βιάσῃ, οὕτως εἰπεῖν, τὴν νίκην νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Οἱ Ἄλβανοὶ πλήρεις ζήλου καὶ εὐψυχίας, ἐζήτησαν ἀνυπερόμως νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν· ἀλλ' ὁ ἐμπειρος εἰς τὰ τοιαῦτα Σκεντέρμπεης γινώσκων ἐκ πείρας ὅτι μία ὀρμὴ ἀστόχαστος ἠδύνατο νὰ τὸν ἐμπλέξῃ εἰς μέγαν κίνδυνον, ἀπεφάτισε νὰ περιμείνῃ ἕως ὅτου ὁ παστᾶς ἤθελε βάλῃ τὸν στρατὸν εἰς τάξιν πολέμου, διὰ νὰ ἴδῃ πῶς καὶ πόθεν ἔπρεπε νὰ τὸν κτυπήσῃ.

Ὁ Ἀλῆς δὲν ἤργησε νὰ ἔκβῃ καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἡ μάχη ἤρχισε κατὰ πρῶτον μὲ ἀκροβολισμοὺς, καὶ μετ' ὀλίγον ἡ συμπλοκὴ κατέστη γενικὴ καθ' ὅλας τὰς τάξεις. Τότε οἱ εἰς τὸ δάσος κεκρυμμένοι Ἄλβανοὶ, προσεκτικοὶ φύλακες τῆς παραγγελίας τοῦ Πρίγκιπος, κινοῦνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, καὶ ἐπιπεσόντες αἰφνηδῶς,

ἔκμαχεν εἰς αὐτοὺς μεγαλοτάτην φθοράν. Τὰ δὲ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Σκεντέρμπεη τάγματα ἐγκαρδιωθέντα ἀπὸ τὸ ἴδιόν του παράδειγμα, ἐδιπλασίαζον τὴν ἀνδρείαν των, καὶ μὲ ἀκράτητον ὀρμὴν ἀνέτρεψαν τὰς πρώτας τάξεις τῶν πολεμίων. Τὸ στρατήγημα τοῦτο καὶ ἡ γενναιότης τῶν Ἀλβανῶν ἐνέβαλον εἰς τὸσαύτην ἀταξίαν τὸ πολυάριθμον στράτευμα τῶν Ὀθωμανῶν, ὥστε κυριευθὲν ἀπὸ ἄκραν δειλίαν, διεσκορπίσθη, καὶ ἔφρουγε κατακράτος. Εἰς μάτην ὁ Πασᾶς ἐπροθυμεῖτο νὰ τοὺς συγκροτήτῃ καὶ βάλῃ ἐκ δευτέρου εἰς τάξιν· ὁ τρόμος αὐτῶν ἦν τόσον ὑπερβολικὸς, ὥστε δὲν εἶχον πλέον ὧτα νὰ ἀκούουν τὰς διαταγὰς τοῦ στρατηγοῦ. Ὅθεν εὐρέθη καὶ αὐτὸς βεβιασμένος νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ μὴ πέτῃ αἰχμάλωτος τοῦ νικητοῦ. Κατὰ τὰς μαρτυρίας διαφόρων ἱστορικῶν, εἰς τὴν μάχην ταύτην ἔπεσον περὶ τὰς εἴκοσι δύο χιλιάδας Τούρκων, καὶ δύο χιλιάδες ἠχμαλωτίσθησαν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης δὲν ἔχασε παρὰ μόνον ἑκατὸν εἴκοσι ἄνδρας, ἐκτὸς τῶν πληγωμένων, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἦν περισσότερος. Εἰς τὸ τέλος δὲ τῆς περιφήμου ταύτης νίκης, συναθροίσας ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς στρατιώτας του ὠμίλησεν οὕτω· « Δὲν ἀγνοῶ, φίλοι, ὅτι τὰ ἀνδραγαθήματά σας, μὲ τὰ ὁποῖα κατεστρέψατε τὰς φάλαγγας τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ αἷμα, τὸ ὁποῖον

ἐχύσατε ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἀπαιτοῦν μεγάλας καὶ
 πρεπούσας τὰς ἀμοιβάς, πλὴν οὔτε ἐγὼ, οὔτε ἡ πα-
 τρίς δύναται κατὰ τὸ παρὸν νὰ σᾶς τὰς προσφέρῃ.
 Σεῖς οἱ ἴδιοι δύνασθε νὰ τὰς ἀπολαύσητε ἐν εὐκολίᾳ.
 Ἄς πορευθῶμεν εἰς τοὺς τόπους τοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἄς
 πράξωμεν ὅ,τι αὐτὸς ὁ ἴδιος δὲν ἤθελε λείψῃ νὰ πρά-
 ξῃ εἰς τὸν ἰδικόν μας ἂν ἐλάμβανε καθ' ἡμῶν τὴν
 νίκην. Ἐκεῖ θέλομεν εὔρει ἄπειρα πλούτη, τὰ ὅποια
 μᾶς δίδει τὸ δικαίωμα τῆς νίκης. » Τότε ὅλοι οἱ στρα-
 τιῶται ἐπευφήμησαν εἰς τοὺς λόγους του, παρακαλοῦν-
 τες αὐτὸν νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ὅσον τάχιον. Ἄλλ' ὁ Πρίγ-
 κιψ ὑποπιευόμενος τὰς ἐνέδρας τοῦ ἐχθροῦ, ἔστειλε
 προηγουμένως πανταχοῦ κατασκόπους διὰ νὰ περιέλ-
 θουν μετὰ προσοχῆς ὅλα τὰ μέρη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔ-
 μελλε νὰ διέλθῃ. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπανελθόντες, τὸν
 ἐβεβαίωσαν ὅτι τόσον μέγας ἦν ὁ φόβος τῶν Ὀθω-
 μανῶν, ὥστε δὲν ἀπήντησαν οὔτε ἓνα στρατιώτην καθ'
 ὅλους τοὺς τόπους, ὅσους εἶχον περιτρέξει. Τότε διὰ
 νὰ αὐξήσῃ τὸ ἰππικόν του, διέταξε τοὺς παιζοὺς
 νὰ μεταχειρισθῶσιν ὅσους ἵππους τοῦ ἐχθροῦ εἶχον
 συλλάβει εἰς τὸν πόλεμον, καὶ παραιτήσας ἐν μέρος
 τοῦ στρατοῦ πρὸς φύλαξιν τοῦ στρατοπέδου, ἐπροχώ-
 ρησε μὲ τὰ λοιπὰ τάγματά του εἰς τοὺς τόπους τοῦ
 ἐχθροῦ, ὅπου φθειρών καὶ ἀφανίζων τὰ πάντα διὰ τοῦ

πυρός καὶ τοῦ σιδήρου, κατεπλούτησε τοὺς στρατι-
 ώτας του μὲ τὰ λάφυρα τῶν πολεμίων. Ἐπανελθὼν
 δὲ εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ ἐνδιατρίψας μίαν μόνην
 νύκτα, τῇ ἐπαύριον ἐκίνησε μὲ τὸ στρατεύμα του διὰ
 τὴν Κροίαν. Οἱ πολῖται ἀκούσαντες τὴν ἐπιστροφὴν του
 ἔτρεξαν ὅλοι εἰς προὔπαντησιν κρατοῦντες κλάδους δά-
 φνης, καὶ ὀνομάζοντες αὐτὸν, μὲ ἐγκάρδιον καὶ κατα-
 νυκτικὴν χαρὰν, πατέρα καὶ ἐλευθερωτὴν των. Ἡ πρώτη
 φροντίς αὐτοῦ τοῦ μεγάλου ἀνδρός, μετὰ τὴν εἴσοδόν
 του εἰς τὴν πόλιν, ἦν νὰ ὑπάγῃ κατ' εὐθείαν εἰς τὴν
 πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν διὰ νὰ ἀποδώσῃ ὕμνους εὐχα-
 ριστηρίους τῷ Ὑψίστῳ, διότι ἠξιώθη παρὰ τῆς θείας
 του εὐσπλαγγνίας νὰ κερδίσῃ τοιαύτην λαμπρὰν καὶ
 πληρεστάτην νίκην κατὰ τῶν ἀσεβῶν. Εἰσελθὼν δὲ εἰς
 τὴν ἐκκλησίαν, πρῶτος αὐτὸς ἤρχισε τὴν δοξολογίαν,
 καὶ οἱ συνακολουθοῦντες αὐτὸν ἀρχηγοὶ καὶ στρατιῶται
 συνέψαλλον μὲ ἐνθουσιαστικὴν εὐλάβειαν. Αὐτὸ τὸ με-
 γαλοπρεπέστατον θέαμα, τὸ ὁποῖον κατὰ πρώτην φορὰν
 παρίστατο εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν κατοίκων, ἔφερεν εἰς
 τοσαύτην κατάνυξιν τὰς καρδίας των, ὥστε δὲν ἠδύναντο
 νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἐκπλήξεως.
 Ἐπομένως ἐπρόσταξε νὰ κρεμάσῃ εἰς τοὺς τοίχους
 τῆς ἐκκλησίας ὅλας τὰς Ὀθωμανικὰς σημαίας εἰς
 ἐνθύμησιν τοῦ περιφανοῦς αὐτοῦ καὶ πρώτου τροπαίου.

Ἄφ' οὗ ὁ Ἄλῃ Πασᾶς ἔφθασε μὲ τὰ λείψανα τοῦ στρατεύματός του εἰς Ἀδριανούπολιν, ὁ Σουλτάνος ἐπρόσταξε νὰ παρῶρσιασθῇ ἔμπροσθέν του, καὶ τὸν ἐπέπληξε μὲ μεγάλην αὐστηρότητα. Ἄλλ' ὁ Πασᾶς πρὸς ἀθώωσίν του ἔφερε τὴν μαρτυρίαν ὄλων τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν κατὰ τύχην σωθέντων ἀπὸ τὴν σπάθην τῶν Ἄλβανῶν. Οὗτοι δὲ ἐβεβαίωσαν ἐκ συμφώνου τὸν Ἀμουράτην, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς των δὲν ἔπταισε κατὰ τὸ παραμικρὸν, οὔτε κατὰ τὴν φρόνησιν, οὔτε κατὰ τὴν γενναιοψυχίαν, καὶ ὅτι ἐχάθη ἡ μάχη ἔνεκα τῆς ἀμιμῆτου ἐμπειρίας καὶ γενναιότητος μόνου τοῦ Σκεντέρπεη. Ἀκολούθως ὁ Πασᾶς ἀναλαβὼν θάρρος, εἶπε πρὸς τὸν Σουλτάνον, ὅτι ἂν συγκατεύνευε νὰ τὸν ἀποστείλῃ ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν Ἄλβανῶν μὲ νέας δυνάμεις, ἤλπιζε, διὰ τινος ἄλλης μεθόδου, νὰ κάμῃ τὸν Σκεντέρπεην νὰ πληρώσῃ ἀκριβὰ τὴν κερδιθεῖσαν νίκην κατὰ τῶν Ὀθωμανικῶν στρατευμάτων. Καὶ ὁ μὲν Ἀμουράτης ἐφάνετο διατεθειμένος νὰ παραδεχθῇ τὸ ζήτημά του, οἱ ἄλλοι δὲ Πασάδες τὸν διέκοψαν, παρασταίνοντες αὐτῷ ὅτι αἱ κατ' αὐτοῦ γινόμεναι ἐτοιμασίαι εἰς τὴν Οὐγγαρίαν ἀπαιτοῦν ἔλθῃ τὴν προσοχὴν του καὶ ἐπιμέλειαν, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀναβάλῃ εἰς ἀρμοδιώτερον καιρὸν τὸν πόλεμον τῆς Ἀλβανίας.

Κεφάλαιον ΣΤ'.

Οἱ Χριστιανοὶ ἠγεμόνες ἐπιθυμοῦν τὴν συμμαχίαν τοῦ Σκεντέρμπεη· Ἐπιστολὴ τοῦ Βασιλέως Βλαδίσλαου. Ἀπάντησις τοῦ Σκεντέρμπεη. Κινεῖται εἰς Ἰοσήθειαν τοῦ Χριστιανικοῦ στρατεύματος. Ὁ Δεσπότης τῆς Σερβίας δὲν ἀρίνει νὰ περάσῃ τὸ στρατεύμα του ἀπὸ τοὺς τόπους του. Δυστυχὴς μάχη τῆς Βάρνας. Αἰχμαλωσίς τοῦ Οὐνιάδου. Ὁ Σκεντέρμπεη ἀρχνίζει τὴν Σερβίαν καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Ἡ φήμη τῆς λαμπρᾶς νίκης τοῦ Σκεντέρμπεη, διαδοθεῖσα καθ' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον ἔπεισε τοὺς ἠγεμόνας τῆς Εὐρώπης νὰ στοχαζῶνται τὸν Σκεντέρμπεη ὡς ἥρωα, τοῦ ὁποίου ἡ συμμαχία ἦν εἰς αὐτοὺς ἀναγκαιοτάτη, καὶ κατ' ἐξοχὴν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των, ἵνα ἐξώσουν τοὺς Ὄθωμανοὺς ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ὁ Βλαδίσλαος, Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Πολωνίας, ὁ περίφημος Οὐνιάδης, ὁ Δουξ τῆς Βοργονίας, οἱ Βενετοὶ καὶ οἱ Γενοβέζοι, συνειψηρίσαντο συμμαχίαν κατὰ τοῦ Ἀμουράτου, καὶ συνήθροισεν ἕκαστος αὐτῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας του πολυάριθμον στρατόν· εἶχον δὲ προαποστείλῃ πολυάριθμον στόλον εἰς τὸ στενὸν τῆς Καλλιπόλεως. Ὁ δὲ Βλαδίσλαος ἔγραψε πρὸς τὸν ἠγεμόνα τῆς Ἀλβανίας ἐπιστολὴν, διαλαμβάνουσαν ὡς ἀκολούθως.

« Βλαδίσλαος Βασιλεὺς τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας πρὸς τὸν ἀνδρεῖον Γεώργγιον τὸν Καστριώτην, τὸν δικαίως

μετωνομασθέντα Ἀλέξανδρον, ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας, χαίρειν.

α Δὲν δυνάμεθα νὰ περιγράψωμεν τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς, ἣν ἐδοκιμάσαμεν, μαθόντες ὅτι, δι' ἀπροσδοκῆ- του ἀγαθῆς τύχης, ἀνέλαβες τὸν πατρικὸν σου θρόνον, καὶ ὅτι μὲ τὴν ἀνδρείαν σου, καθὼς καὶ μὲ τὴν φρόνησίν σου ἤξεύρεις νὰ τὸν διατηρήσης. Ὅλοι οἱ τῶν Χριστι- ανῶν ἡγεμόνες μᾶς παρεκάλεσαν νὰ σοὶ φανερώσωμεν τὴν χαρὰν, τὴν ὁποίαν ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς ἡ εὐτυ- χῆς ἔκβασις τῶν ὅπλων σου. Αὐτοὶ σὲ θεωροῦν ἤδη ὡς τὸν θυρεὸν τοῦ χριστιανισμοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων. Εἶναι δύσκολον νὰ παραστήσωμεν τὴν λύπην, τὴν ὁ- ποίαν ἐδοκιμάσαμεν, ὅταν, εἰς τὸν θάνατον Ἰωάννου τοῦ Καστριώτου τοῦ μακαρίτου πατρός σου ἐμάθαμεν ὅτι ὁ Σουλτάνος ἀπεκατέστη κύριος τῶν ἐπαρχιῶν σου, καὶ σὲ ἐκράτει ὡς αἰχμάλωτον εἰς τὴν αὐλὴν του. Ἄν αἱ εὐχαὶ τῆς καρδίας μου ἦσαν εὐπρόσδεκτοι εἰς τὸν Θεὸν, Ἰωάννης ὁ Καστριώτης ἤθελε ζῆ μέχρι τοῦδε, διὰ νὰ ἀπολαμβάνῃ τὴν ἡδυστάτην εὐχαρίστησιν νὰ βλέπῃ τὸν υἱὸν του πληροῦντα τὴν Εὐρώπην καὶ Ἀσίαν τῆς τοῦ ὀνόματός του δόξης, καὶ λογιζόμενον ὑπὸ πάντων δικαίως ὡς ὁ περιφανέστατος τῶν ἡγεμόνων τῆς οἰκου- μένης. Ἡμεῖς ἐλπίζομεν ὅτι καὶ ἡ Μακεδονία διὰ σοῦ θέλει ἀναλάβει ἐντὸς ὀλίγου τὴν ἐλευθερίαν της, ἐπει-

δὴ ἡ λαμπρὰ νίκη, τὴν ὁποίαν κατώρθωσας κατὰ τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ τῶν Ὀθωμανῶν, τοῦ ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, μᾶς ἐπιστηρίζει εἰς τὴν τοιαύτην ἐλπίδα ὡς βεβαία καὶ ἀναμφίβολουσ πρόρρησις. Ὁ Θεὸς ἀναμφιβόλως σὲ ἐξαπέστειλεν, ὦ μεγάλε Σκεντέρμπεη, εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα διὰ νὰ βοηθήσῃς τοὺς Χριστιανοὺς νὰ ἐκδικηθῶσι κατὰ τῶν ἀσεβῶν διὰ τὰ ὅσα βάσανα ἕως τώρα ἔνεκα αὐτῶν ἔδοκίμασαν. Ἡ δόξα σου, καὶ ἡ ἰδία σου ὠφέλεια πρέπει νὰ σὲ καταπίσουν νὰ ἐνωθῆς μὲ ἡμᾶς διὰ νὰ ἐξώσωμεν τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τὴν Εὐρώπην, οἱ ὁποῖοι τὴν καταταυρανοῦσιν· ὁ δὲ Θεὸς καὶ τὰ λ.π. »

« Ἐν Βούδῃ τῇ πρωτευούσῃ τῶν πόλεων μας.

« Τῇ τετάρτῃ Ἰουλίου 1443.

Λαβὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, διέταξεν ἀμέσως νὰ συναχθῆ τὸ συμβούλιόν του διὰ νὰ σκεφθοῦν καὶ νὰ ἀποφασίσουν τί πρέπει νὰ κάμουν ἐν καιρῷ τοῦ πολέμου τῆς Οὐγγαρίας. Τὸ περισσότερο μέρος τῶν ἀξιωματικῶν του ἔδωσε γνώμην· ὅτι πρέπει ἀφεύκτως νὰ συλλέξῃ ἀρχετὸν στρατόν, καὶ νὰ ὑπάγῃ εἰς βοήθειαν τῶν χριστιανῶν, λεγόντων ὅτι θέλει ἀμαυρώσῃ τὴν δόξαν του, καὶ ὅτι θέλει προξενήσῃ δυσφημίαν εἰς τὸ γένος τῶν Ἀλβανῶν, ἂν εἰς μίαν τόσον κρίσιμον περίστασιν μένη ἀδιάφορος καὶ ἐν ἡσυχίᾳ· ἔ-

πεμφε λοιπὸν τὴν ἀκόλουθον ἀπόκρισιν πρὸς τὸν Βλαδίσλαον.

α Σκεντέρμπεης, ὁ ἡγεμὼν τῶν Ἀλβανῶν, Βλαδισλάω τῷ Βασιλεῖ τῆς Οὐγγαρίας καὶ Πολωνίας ἐπεύχεται ὑγείαν καὶ εὐτυχίαν.

α Μὲ ἄκραν χαρὰν ἔλαβον, ἀνίκητε βασιλεῦ, τὴν ὑμετέραν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποίαν ἀνέγνων εἰς πλήρη συνεδρίασιν τοῦ συμβουλίου μου, καὶ ὁμοφύχως πάντες μὲ ἐγκαρδίωσαν νὰ ἐνώσω τὰς δυνάμεις μου μὲ ἐκείνας τοῦ ὑμετέρου κράτους ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τοῦ χριστιανικοῦ γένους, προσθέτοντες ὅτι δὲν πρέπει εἰς μίαν τόσον ἀξιόλογον εὐκαιρίαν νὰ παραιτηθῶ ἀπὸ τοῦ νὰ συνεργήσω εἰς τοὺς σκοποὺς τοιοῦτου μεγάλου καὶ δυνατοῦ Μονάρχου. Ἐν ταύτῳ δὲ βεβαιῶ τὴν ἡμετέραν Μεγαλειότητα ὅτι ἐχάρην ἐκ βάθους καρδίας ἰδὼν τὸν διακαῆ ζῆλον τὸν ὑπὲρ τῆς πίστεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ ὑπερβάλον τῆς προθυμίας των ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας ὠφελείας· τόσον οὗτοι ὅσον καὶ ἐγὼ αἰσθάνομαι πληρέστατα, πόσον τὰ πλήθη τῶν χριστιανῶν πρέπει νὰ ᾔναι ὑπόχρεα εἰς τὴν ἀκαταγώνιστον γενναιότητα τῆς ὑμετέρας Μεγαλειότητος μὲ τὴν ὁποίαν ἀντέστη πολλακίς εἰς τὰς συχνὰς ἐφόδους τῶν φοβερῶν καὶ ἀσπλάγγων ἐχθρῶν της. Ἐτι περιπλέον ἤθελα εὐχαριστηθῆ, ἂν τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἡγεμονίας μου δὲν μὲ ἐμπόδιζον νὰ φέρω εἰς

βρήθειάν σας τσαύτας δυνάμεις, όπόσην θέλω φέρει γενναιότητα και εύφυχίαν. Έλπίζω λοιπόν έντός ολίγου να έλθω εις έντάμωσίν της με τριάντα χιλιάδας όπλοφόρων, οι όποιοι, καθώς και έγώ, θέλομεν άγωνισθῆ να συντρέξωμεν, και να μιμηθώμεν τήν ύμετέραν γενναιοφυχίαν, και εκείνην τών ύπηκόων της εις τό λαμπρόν στάδιον τῆς δόξης. Ό δέ Θεός κτλ. »

« Έν Κρόια τῆ 4 Αύγούστου 1443. »

Άφ' οὔ δέ απέστειλε τόν ταχυδρόμον με τήν ειρημένην άπόκρισιν εξέδωκε διαταγήν να συναχθούν άπ' όλα τά μέρη τῆς ήγεμονίας του στρατιώται, οι όποιοι έτρεχον πανταχόθεν σωρηδόν. Έδημοσίευσεν όμως ότι ό σκοπός του δέν απέβλεπε να βιάση οὔδένα δια να τόν ακολουθήτη εις ταύτην τήν εκστρατείαν, άλλ' ότι έζήτει στρατιώτας με αυτοπροαίρετον θέλησιν. Άφ' οὔ δέ έγινον όλαί αι χρειώδεις έτοιμασίαι, έσπευσε να ένωθῆ με τόν Βλαδίσλαον, όστις έτοιμάζετο ήδη εις εκστρατείαν. Άλλ' όταν έφθασεν ό Πρίγκιψ εις τήν Σερβίαν, Γεώργιος ό Βικονίδης, Δεσπότης (28) εκείνης τῆς επαρχίας, δέν ήθέλησε να αφήσῃ τό στρατεύμα του να διέλθῃ από τούς τόπους του (29).

Είς μάτην ό Σκεντέμπεης μετεχειρίσθη τάς πλέον θερμάς και επιμόνους παρακλήσεις δια να τόν καταπέισῃ, ό Βικονίδης διέμεινεν άκλόνητος εις τήν ισχυρογνώμονα

ἀπόφασίν του. Τέλος ὁ Πρίγκιψ μετέβαλε τὰς παρακλήσεις εἰς φοβερισμοὺς, καὶ τοὺς φοβερισμοὺς εἰς ἔργα. Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνησχολεῖτο νὰ εὐκολύνη τὴν διάβασιν τῆς Σερβίας, ὁ Βλαδίσλαος ἐξακολουθῶν με ταχύτητα τὴν πορείαν του, ἔφθασεν εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Βάρνας κειμένης πρὸς τὰ σύνορα τῆς Μυσίας, ἐπὶ τῶν ὄχθων τῆς μαύρης θαλάσσης.

Ὅταν δὲ ὁ Ἀμουράτης εἰδοποιήθη περὶ τῶν κινήματων τοῦ Βλαδισλάου, παραιτηθεὶς ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς Ἀσίας ἐκστρατείαν του, ἔστρεψε τὰς περισσοτέρας δυνάμεις του κατὰ τῶν συμμαχούντων χριστιανῶν, καὶ πορευόμενος εἰς ἀπάντησίν των, ἐξετέλεσε με τσαύτην ταχύτητα τὴν ὁδοιπορίαν του, ὥστε, πρὶν παρέλθουν ἑπτὰ ἡμέραι εὐρέθη ἀπέναντι τῶν χριστιανῶν με στρατὸν ἑκατὸν χιλιάδων. Οὗτοι δὲ ἔκθαμβοι διὰ τὴν παρ' ἐλπίδα καὶ αἰφνήδιον ἔλευσίν του, καὶ ἔτι μᾶλλον διὰ τὸ πολυάριθμον τοῦ στρατοῦ του, συνήχθησαν νὰ συμβουλευθῶσι περὶ τοῦ πρακτέου. Ἀπερασίσθη νὰ συγχροτήσουν μάχην, καὶ νὰ δώσουν τὴν ὑπερτάτην διοίκησιν τῆς μάχης εἰς τὸν ἔμπειρον Οὐνιάδην. Ὁ στρατηγὸς οὗτος ἔθεσεν εἰς τοιαύτην τάξιν τὸν χριστιανικὸν στρατὸν ὥστε κατὰ πρῶτον ὁ Τοῦρκος ἐφοβήθη μεγάλως, καὶ ἐφαίνετο μάλιστα φροντίζων νὰ ὀπισθοδρομήσῃ. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ δύο τῶν ἐγκρίτων ἀρχηγῶν τῶν χριστιανῶν,

χωρίς νὰ ἔχωσι τὴν ἀποχρῶσαν ἐμπειρίαν τῆς πολεμικῆς, κυριευθέντες ἀπὸ τὴν φυσικὴν τῶν εὐτολμίαν, ἐφώρμησαν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν μὲ τὰ τάγματα τῶν, καὶ ἄρρησαν κενὸν μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ λοιποῦ στρατοῦ. Τότε ἐν ἰππικὸν σῶμα τοῦ ἐχθροῦ ὠφελούμενον ἐκ τῆς τοιαύτης ἀταξίας, ἐπέπεσε κατὰ τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τὸ πλευρὸν καὶ μὲ μεγάλην ὀρμὴν. Ἡ αἰφνῆδιος αὕτη εἰσβολὴ τῶν πολεμίων ἐνέβαλεν αὐτοὺς εἰς τόσον φόβον, ὥστε δὲν ἐμάχοντο πλέον, ἀλλ' ὑπερασπίζοντο μόνον ὀπισθοδρομοῦντες. Ὁ προσεκτικὸς καὶ δραστήριος Οὐνιάδης, περιτρέχων πανταχοῦ ὡς ὑπόπτερος εἰς βοήθειάν τῶν, ἴσχυσε μὲ τὰς φρονίμους καὶ ἐμπείρους του διατάξεις νὰ ἐπαναφέρῃ μεταξὺ τῶν τὴν εὐταξίαν, καὶ ἤδη ἡ νίκη ἐφαίνετο κλίνουσα πρὸς τὸ τῶν χριστιανῶν μέρος. Ἀλλ' ὁ ὀρμητικὸς Βλαδίσλαος παροξυνθεὶς ἀπὸ τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν ἐναντίων, καὶ ἀνυπόμονος νὰ ἀποφασίσῃ τὴν νίκην, ἐφώρμησεν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ταγμάτων τῶν, καὶ κατατροπῶν πᾶν ὅ,τι κατὰ πρῶτον ἀπήντα περιεκυκλώθη τέλος πανταχόθεν ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἔπεσεν ἀπὸ τὸν ἵππον του καταπληγῶμένος. Οἱ Τοῦρκοι τότε ἐκκόψαντες τὴν κεφαλὴν του, τὴν ἀνύψωσαν εἰς τὴν ἀκμὴν δόρατος ἐπ' ὄψει ἀμφοτέρων τῶν στρατευμάτων. Τὸ ἐλσεινὸν καὶ φρικῶδες αὐτὸ θέαμα ἐπρο-

ξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς τοὺς Τούρκους, εἰς δὲ τοὺς χριστιανοὺς ἐνέβαλεν μεγίστην ἀθυμίαν καὶ θλίψιν. Ὁ Οὐνιάδης μ' ὄλον τοῦτο τοὺς κατέπεισε νὰ καρτερήσωσιν εἰς τὴν μάχην μὲ σταθερότητα μέχρις ἑσπέρας· ἀλλὰ τὸ δυστυχὲς συμβᾶν τοῦ Βλαδισλάου καὶ ὁ πολλὰ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν, τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀναχωρήσῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς μὲ τὴν ὅσον ἐνεστί καλητέραν τάξιν, καὶ ἐπανήγαγε τὸν χριστιανικὸν στρατὸν πρὸς τὸ μέρος τῆς Σερβίας. Ὁ ἡγεμὼν ἐκείνου τοῦ τόπου ἀντὶ νὰ τὸν συντρέξῃ, ἐφοδιάζων τὸν στρατὸν μὲ τὰς ἀναγκαίαις ζωοτροφίας, ἐμηχανεύθη κακῶς, καὶ δι' ἐπιβουλῆς τὸν ἠχμαλώτησε, τὸν κατέκλεισεν εἰς μίαν φυλακὴν, καὶ ἐζήτησε παρ' αὐτοῦ διαφόρους πόλεις αὐτοῦ πρὸς ἐξαργύρωσιν τῆς ἐλευθερίας του.

Οἱ Τούρκοι ἂν καὶ νικηταί, ἔχασαν πολὺ περισσοτέρους στρατιώτας παρὰ οἱ Χριστιανοί, ὥστε ὁ Ἄμουράτης ἐξεφώνησεν, ὅτι δὲν ἐπεθύμει τοιαύτην δευτέραν νίκην μὲ τόσον μεγάλην ζημίαν. Ἀκολούθως διέταξε νὰ ἀνεγείρουν τρόπαιον εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης μὲ ἐπιγραφὴν, πρὸς ἀνάμνησιν τῆς νίκης ταύτης, τὸ ὁποῖον ἐσώζετο καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑνὸς ὀλοκλήρου αἰῶνος. Ἄλλ' ἀκολούθως ἐφθάρη, ὥστε σήμερον δὲν εὑρίσκεται τὸ ἐλάχιστον ἶχνος αὐτοῦ.

Ὅταν ὁ Σκεντέρμπεης ἔλαβε τὴν θλιβερὰν εἶδησιν

τῆς καταστροφῆς τῶν Χριστιανῶν, ἐξηγηριώθη ὡς λέων
κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Σερβίας, ὅστις εἰσέτι ἐμπόδιζε
πεισματικῶς τὴν διάβασίν του. Οἱ στρατιῶταί του ἐμ-
ψυχωθέντες ἀπὸ τὴν ὄργην τοῦ ἀρχηγοῦ των, κατέ-
σφαξαν τὰ Σερβικὰ τάγματα, καὶ ἠφάνισαν τὴν ἐπαρ-
χίαν του δλοκλήρως. Ἐν τῷ μεταξὺ μέρος τι τοῦ
σωθέντος χριστιανικοῦ στρατοῦ ἔφθασε περὶ τὸν πρίγ-
κιπα, ὅστις τοὺς συνέδραμε μ' ὄλας τὰς δυνατὰς βο-
ηθείας, τὰς ὁποίας δύναται τις νὰ ἐλπίσῃ ἀπὸ
γενναίαν καὶ συμπαθητικὴν καρδίαν. Καὶ τέλος ἐπρο-
μήθευσεν εἰς αὐτοὺς ὅλους τοὺς τρόπους διὰ νὰ ἐπι-
στρέψωσιν ἀσφαλῶς εἰς τὴν πατρίδα των. Μετὰ δὲ τὴν
λεηλασίαν τῆς Σερβίας ἐπανῆλθε μετὰ τοῦ στρατοῦ
του εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Κεφάλαιον Ζ'.

Ὁ Ἀμουράτης γράφει πρὸς τὸν Σκεντέρμπεη περὶ συμβιβασμοῦ καὶ εἰρήνης. Λαβὼν ἀρνητικὴν ἀπάντησιν, πέμπει κατ' αὐτοῦ νέον στρατόν. Ὁ Σκεντέρμπεης τροπαιοῦχος λεηλατεῖ τὴν Σερβίαν καὶ ἐπιστρέφει εἰς Κροΐαν. Ὁ Ἀμουράτης πέμπει ἕτερον στρατὸν πλέον δυνατὸν ἀλλὰ καὶ οὗτος ἀφανίζεται. Ὁ Ἀμουράτης πλήρης ἀθυμίας πέμπει καὶ τρίτον δυνατὸν στρατὸν πρὸς φύλαξιν μόνον τῶν ὀρίων.

Συναθροισθέντες ὅλοι οἱ Πασάδες περὶ τὸν Ἀμουράτην παρήστουν αὐτῷ πόσον ἦν ἀναγκαῖον ὑπὲρ τῆς δόξης του, καὶ τῆς ὠφελείας τῶν ὑπηκόων του, νὰ καταστρέψῃ ἅπαξ μίαν δύναμιν, ἣτις καθεκάστην προέβαινεν εἰς αὐξήσιν μὲ ἐλάττωσιν καὶ βλάβην τῆς ἰδικῆς του, καὶ ἣτις ὄμοσε κατὰ τοῦ γένους τῶν Ὀθωμανῶν παντοτεινὸν καὶ ἀδιάλακτον μῖσος. Ὁ Σουλτάνος ἠκροάζετο μὲν τὰς συμβουλάς αὐτῶν, καὶ τὰς εὔρισκεν ὀρθὰς καὶ φρονίμους, ἀλλ' ἀναλογιζόμενος τὴν ὑπερβολικὴν φθορὰν, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ στρατός του εἰς τὴν μάχην τῆς Βάρνας 30· τὴν ἀξιότητα καὶ ἐμπειρίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ πρὸ πάντων τὴν λαμπρὰν καὶ ἀνέλπιστον νίκην, τὴν ὁποίαν ἀπῆλαυσε πρὸ ὀλίγου καιροῦ κατὰ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ἠσθάνετο πόσον ἀβέβαιον καὶ ἀμφίβολον ἦν τὸ νὰ δοκιμάσῃ κατ' αὐτοῦ καὶ ἐκ δευτέρου τὴν τύχην τῶν ὄπλων του. Ὅθεν ἀπεφάσισε πρῶτον νὰ μεταχειρισθῇ τὸ μέσον τῆς πραότητος, καὶ ἔγραψε πρὸς αὐτὸν ἐπιστολὴν τινα τῆς ὁποίας τὴν ἔν-

νοϊαν καταχωροῦμεν διὰ νὰ δώσωμεν εἰς τὸν ἀναγνώστην ἰδέαν τινὰ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Σουλτάνου τούτου.

« Ἀμουράτης, Βασιλεὺς τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ Ἀυτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς, ἀπαρνεῖται ὅποιανδήποτε πρόσρησιν τῷ Σκεντέρμπεη, τῷ ἀγνωμονεστάτῳ θετῷ Υἱῷ του. »

» Δὲν πρέπει βέβαια νὰ μεταχειρισθῶ τὸ ὕφος τῆς εὐγενείας καὶ τῆς πραότητος πρὸς ἓνα βάρβαρον παρόμοιον σου, ἀλλ' οὔτε εὐρίσκω ὀνόματα ἱκανὰ νὰ ἐκφράσω τὴν ἀχαριστίαν ἑνὸς ἀνθρώπου, τὸν ὁποῖον, ἂν καὶ γεννηθέντα δοῦλόν μου, ἐνέπλησα τιμῶν καὶ εὐεργεσιῶν εἰς τὴν αὐλήν μου, καὶ ἠγάπησα ὡς υἱόν μου. Ἡ ἐπιθυμία σου εἰς τὸ νὰ με βλάβῃς εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε διὰ αὐτὴν θυσιάζεις εὐχαρίστως τὴν ἰδίαν σου ἀνάπαυσιν καὶ ἐκείνην τῶν συμπολιτῶν σου· καὶ λητμονήσας κάθε εὐγνωμοσύνην ἔλαβες τὰ ὄπλα καὶ ἔδραμες νὰ βοηθήσῃς τοὺς Οὐγγρούς ἐναντίον μου. Ἀποσιωπῶ κατὰ τὸ παρὸν τὰ ὅσα κακὰ με ἔκαμες, καὶ τὰ ὅσα ἠθέλησες νὰ μοὶ κάμῃς, τὰ ὅποια ἤθελον, εἰ δυνατόν, νὰ τὰ λητμονήσω συγκατανεύω μ' ὄλον τοῦτο νὰ ἀνακαλέσω ὑπὲρ σοῦ τὴν φιλανθρωπίαν μου, καὶ νὰ τὰ συγχωρήσω. Ἐν ὅσῳ λοιπὸν ἔχεις ἀκόμη τὸν καιρὸν ἠμπορεῖς νὰ προσιρέξῃς εἰς

τὴν εὐσπλαγχνίαν μου, μὴ ἐξ ἐναντίας μὲ ἀναγκάσης νὰ μεταχειρισθῶ κατὰ σοῦ ὅλην τὴν αὐστηρότητά μου, καὶ σὲ κάμω νὰ δοκιμάσης τὴν εἰς τὴν ἐπιβολὴν σου ἀνήκουσαν τιμωρίαν. »

« Δὲν ἐχόρτασες, ὦ τέκνον ἀχαριστίας, ἀπὸ τὰς ὕβρεις τὰς ὁποίας τσάκισ μὲ ἔκαμες, νομίζεις ὅτι δύνασαι εἰσέτι διὰ πολὺν καιρὸν νὰ καταφρονῆς τὴν ὑπομονὴν μου, καὶ νομίζεις ὅτι ὁ θεὸς δὲν θέλει σὲ πεδεύσει διὰ τὰ ὅσα κακὰ ἐναντίως μοι ἐπροξένησας ; Σὺ ἐπρόδωσας ἀπανθρώπως τὸν στρατὸν μου εἰς τὴν Οὐγγαρίαν, ἀπέσπασας τσαύτας πόλεις ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν μου, κατέτφαξας ἀνιλεῶς πολυαριθμοὺς φρουράς μου, καὶ ἠφάνισας τὴν Σερβίαν μὲ τὸ πῦρ καὶ τὸ σίδηρον, ἐπειδὴ ὁ ἡγεμὼν αὐτῆς, διὰ τὴν πρὸς ἐμὲ πιστὴν φιλίαν, δὲν ἠθέλησε νὰ σοὶ ἀφήσῃ ἐλευθέραν ἀπὸ τοὺς τόπους τοῦ τὴν διάβατιν ὅπως ἐνωθῆς μὲ τοὺς ἐχθροὺς μου τοὺς Οὐγγροὺς. Ἄν εἰς τοῦτο σοὶ ἔσυρεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἀναλάβῃς τὴν πατρικὴν σου κληρονομίαν, διατί δὲν τὴν ἐδέχθης ὅταν μὲ ἀγάπην καὶ φιλοστοργίαν σοὶ τὴν ἐπρόσφερον ; Ἐν τοσούτῳ μ' ὅλον ὅτι τὴν ἤρπατες χωρὶς τὴν θέλησιν καὶ συγκατάθεσίν μου παραβλέπω μὲν μακροθύμως τὴν ἀταξίαν σου ταύτην, καὶ δίδω τὴν ἄδειαν νὰ τὴν ἀπολαμβάνῃς, ἀλλ' ἀπαιτῶ τὴν ἐπιστροφὴν τῶν πόλεων, τὰς ὁποίας ἐξουσίασας εἰς

τὴν Ἑπειρον χωρὶς νὰ ἦναι κτήματα τῶν προγόνων σου· καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ἰκανοποιήσης τὸν ἡγεμόνα τῆς Σερβίας διὰ τὴν ὁποίαν τῷ ἐπροξένησας φθορὰν εἰς τὰς ἐπαρχίας του. Μὲ αὐτὰς τὰς συμφωνίας θέλω σὲ θεωρεῖ εἰς τὸ ἐξῆς ὡς σύμμαχόν μου, καὶ θέλω εἶμαι πάντοτε ἕτοιμος νὰ σὲ βοηθῶ εἰς κάθε περίστασιν καὶ ἀνάγκην σου. Ἄλλ' ἂν ἐξ ἐναντίας ἰσχυρογνωμῶν ἐπιμένης εἰς τὴν ἀποστασίαν σου, θέλεις εὖρει εἰς ἐμέ τιμωρὸν αὐστηρότατον, καὶ θέλω ὀπλίσει κατὰ σοῦ ὄλους τοὺς ὑπηκόους μου πρὸς παντελεῖ ἐξολοθρευμόν σου. Ἐν ᾧ δὲ προσμένω ἀπόκρισίν σου δηλωτικὴν τῶν σκοπῶν καὶ διανοημάτων σου, προσθέτω ὅτι δύνασαι νὰ ὁμιλήσης μὲ ὄλον τὸ θάρρος πρὸς τὸν Ἀϊραδὴν τὸν ἀπεσταλμένον μου, ὅστις εἶναι ἄνθρωπος διακριτικὸς καὶ φρόνιμος. Τὸν παρήγγειλα νὰ σοὶ εἰπῇ προφορικῶς καὶ ἄλλα πολλὰ, τὰ ὁποῖα παρέλειψα νὰ ἐκθέσω εἰς τὴν παροῦσάν μου. Ὑγίαινε ἂν φρονῆς ὀρθῶς. »

« Ἐν Ἀδριανουπόλει τῇ 14. τῆς σελήνης τοῦ Ἰουνίου τὸ 1444 ἔτος ἀπὸ τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰησοῦ. »

Λαβὼν τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ὁ Σκεντέρμπεης, προσεκάλεσεν εἰς γενικὴν συνέλευσιν τοὺς πρωτεύοντας τῶν πολιτῶν καὶ τοὺς ἀξιωματικούς του· καὶ ἀφ' οὗ ἐκοινοποίησεν εἰς αὐτοὺς τὰ παρὰ τοῦ Ἀμουράτου γραφόμενα, τοὺς παρεκάλεσε νὰ εἰποῦν ἐλευθέρως τὴν

γνώμην των. Οἱ περισσότεροι αὐτῶν τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ δεχθῆ τὰ προβλήματα τοῦ Σουλτάνου, προσθέτοντες ὅτι ἡ εἰρήνη, ἂν καὶ ἐπιζήμιος, εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὠφελιμωτέρα εἰς ἓν βασιλείον ἀπὸ νίκην, ἣτις ἀπολαμβάνεται μὲ χύστιν πολλοῦ αἵματος, καὶ μὲ δαπάνην πολλῶν χρημάτων· καὶ ὅτι ὁ ἀφανισμὸς τῶν Οὐγγρων πρέπει νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτὸν τὸν σωτηριώδη φόβον μὴ σύρῃ εἰς τοὺς τόπους τοῦ ἐχθρὸν τροπαιοῦχον, καὶ ἔτι ἐνθουσιασμένον ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν τῶν ὅπλων του· ὅτι ἡ τύχη τοῦ πολέμου ἦτον πάντοτε ἐπισηφιλῆ καὶ ἀβέβαιος· καὶ τέλος ἂν ἀπελάμβανε τὴν νίκην, δὲν ὠφελεῖτο σχεδὸν τίποτε, εἰ δὲ καὶ ἐνικᾶτο ἐζημιούτο τὰ πάντα. Ὁ Πρίγκιψ ἄφ' οὗ ἠκροάσθη μετὰ μεγίστης σιωπῆς καὶ προσεκτικῶς αὐτὴν τὴν ὁμιλίαν, ἀπεκρίθη ὡς ἀκολούθως.

« Ποτέ δὲν ἤλπιζον ἄνδρες τόσοι γενναῖοι, ὡς οἱ Ἕλληνοὶ, νὰ ὁμιλήσουν τοιοῦτοτρόπως, καὶ μένω ἐκστατικὸς βλέπων τοὺς νικητὰς νὰ φοβῶνται τοὺς νενικημένους. Δὲν αἰσθάνεσθε πόσῃν ἀτιμίαν θέλει σᾶς προξενήσῃ δεχόμενοι τοιαύτας προτάσεις εἰρήνης, τὰς ὁποίας τολμᾷ νὰ προβάλλῃ νενικημένος ἐχθρὸς; Ὁχι, εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν θέλετε καταντήσει εἰς τοιαύτην ἀναξιότητα, καὶ ἡ γενναιοψυχία σας μοὶ εἶναι κατὰ τοῦτο ἀσφαλεστάτη ἐγγύησις. Ἐπειτα δὲν ἐν-

νοεῖται ὅτι, προβάλων ὁ Ἀμουράτης τὴν εἰρήνην, δὲν πράττει τοῦτο δι' ἄλλο παρά διότι φοβεῖται τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι ἡ νίκη κατὰ τῶν Οὐγγρων ἐστάθη εἰς αὐτὸν τόσον ἀκριβή, ὥστε δὲν ἐπιθυμεῖ νὰ κερδίσῃ καὶ δευτέραν μὲ τοσαύτην ζημίαν. Αὐτὸς μὲ τὴν ἡλικίαν ἀπέκτητε τὴν τέχνην τῆς ὑπουλότητος καὶ τῆς ἀπάτης, καὶ πάσχει μὲ ἐπίπλαστον πραότητα νὰ ἐπισκιάσῃ τοὺς ἀπανθρώπους καὶ θηριώδεις σκοπούς του, νὰ σᾶς καταπέισῃ νὰ ρίψῃτε τὰ ὄπλα αὐτοθελήτως, καὶ ἀφ' οὗ σᾶς εἰδῆ ἀναπαυομένους ὡς εἰς πληρεστάτην ἀσφάλειαν, νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνηδίως καθ' ὑμῶν ὡς αἰμοβόρος τίγρις, καὶ νὰ σᾶς ἐξολοθρεύσῃ. Ἡ φρόνησις πρέπει νὰ σᾶς διδάξῃ νὰ ἀποφύγητε τὰς παγίδας του, καὶ ἡ ἀνδρία νὰ σᾶς ἐμψυχώσῃ διὰ νὰ καταστρέψῃτε τὰς δυνάμεις του. »

Τότε ὅλον τὸ συμβούλιον ἀπεκρίθη ὁμοφώνως ὅτι ἐμέμφοντο τὴν ὀλίγην των κρίσιν, καὶ ἀνεγνώριζον μετὰ θαυμασμοῦ τὴν ὀρθότητα τῶν συμβουλῶν του· καὶ τέλος ὅτι ἐκαυχῶντο νὰ ὑποτάσσωνται εἰς τοιοῦτον ἄξιον ἡγεμόνα καὶ ἀρχηγόν, τοῦ ὁποίου τὰς προσταγὰς εἰς τὸ ἐξῆς ἤθελον ἐκτελεῖν μὲ ὅλην τὴν εὐπίθειαν καὶ ὑπακούην.

Ἐστειλε λοιπὸν καὶ ἔφερον τὸν Ὀθωμανὸν πρέσβυν· καὶ ἀφ' οὗ τῷ παρέστησε τὰς ὅσας ἀδικίας

ἐδοκίμασεν ἐκ μέρους τοῦ Ἀμουράτη, καὶ τοὺς μεγάλους κινδύνους εἰς τοὺς ὁποίους εὐρέθη ἐν ᾧ διέτριβεν εἰς τὴν αὐλήν του, τὸν ἐκράτησε περίπου πέντε ἡμέρας πλησίον του, τὸν ἐπεριποιήθη μεγαλοπρεπῶς, ἐπιθεώρησε τὸν στρατόν του ἐπὶ παρουσίᾳ του, καὶ τὸν ἐξαπέστειλεν ἀπαντήσας πρὸς τὸν Ἀμουράτην ὡς ἀκολούθως·

« Γεώργιος ὁ Καστριώτης ὁ μετονομασθεὶς Σκεντέρμπεης, στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡγεμῶν τῆς Ἀλβανίας, Ἀμουράτη τῷ αὐτοκράτορι τῶν Ὀθωμανῶν, χαίρειν.

« Ἐλαβον τὴν ἐπιστολήν σου τὴν ὁποίαν εὔρον γεγραμμένην με φράσεις ἱκανὰς νὰ παροξύνουν τὸν πλέον μακρόθυμον καὶ φιλήσυχον ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐγὼ τὰς ἀποδίδω εἰς τὴν ἡλικίαν σου, εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἣτις συγχωρεῖται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς γέροντας καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀδημονίαν, τὴν ὁποίαν σοὶ προξενεῖ ἡ στέρησις τῆς Ἀλβανίας καὶ ἡ καταστροφή τοῦ στρατοῦ σου· διὰ τοῦτο καὶ ὑπεδέχθην μ' ὅλας τὰς ἀνηκούσας τιμὰς τὸν ἀπεσταλμένον σου, καὶ ἀνέγνω τὴν ἐπιστολήν σου με ἀτάραχον, καὶ γαληνιαίαν καρδίαν. Ἔσο βέβαιος ὅτι, τὰ γραφόμενά σου ἀντὶ νὰ με διεγείρῳ εἰς θυμὸν, μοὶ ἐνέπνευσαν μάλιστα συμπάθειάν τινα καὶ εὐσπλαγχνίαν. Ὅθεν δὲν θέλω ἀ-

ποκριθῆ εἰς τὸ ἀλαζονικόν σου ὕφος παρά μὲ μειριο-
φροσύνην καὶ εὐγένειαν· διότι, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην
δὲν εἶναι πρᾶγμα εἰς τὸν κόσμον ἰκανώτερον νὰ ἀπο-
καλύψῃ τὴν μικροπρέπειαν καὶ εὐτέλειαν μιᾶς ψυχῆς
ὅσον ἡ ἐτοιμότης τοῦ νὰ ὑβρίζῃ τις ἄνθρωπόν τινα, καὶ
ἐχθρός του ἂν ἤθελεν εἶναι. »

« Σὺ ἀρχίζεις κατὰ πρῶτον νὰ μὲ ἐλέγχῃς ὡς ἀ-
χάριστον εἰς τὰς πρὸς ἐμέ εὐεργεσίας σου, νὰ μὲ ὀ-
νειδίζῃς ὡς ἀγνώμονα εἰς τὴν νομιζομένην πατρικὴν
σου ἀγάπην, καὶ ἀκολούθως φοβερίζεις ὅτι θέλεις μὲ
παιδεύσει διὰ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας ὡς λέγεις, σοὶ
ἐπροξένησα, ἐπικαλούμενος τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Θεοῦ καὶ
τῶν ἀνθρώπων ἐναντίον μου. Ἄλλὰ τίς ποτὲ ἤθελεν
ὀνομάσῃ ἀχαριστίαν, τὴν φροντίδα ἣν ἔλαβον διὰ νὰ
ἐκφύγω ἀπὸ τὰ δίκτυα ἀνθρώπου ὅστις ἐμηχανεύετο
μυριοτρόπως τὸν θάνατόν μου; ἢ διότι ἐμεθοδεύθην τὸν
τρόπον νὰ ἀναλάβω τὰ πατρικά μου κτήματα, καὶ νὰ
τὰ συντηρῶ μὲ τὰ ὄπλα μου; Σὺ κάμνεις διεξοδικὴν
περιγραφὴν τῶν πρὸς ἐμέ εὐεργεσιῶν σου, πλὴν ἀπο-
σιωπᾶς τὸ μέγεθος τῶν κακῶν τὰ ὁποῖα μὲ ἔκαμες
νὰ ὑποφέρω. Διότι ἀφ' οὗ παρανόμως καὶ ἀσυνειδήτως
ἤρπασας τὴν πατρικὴν μου κληρονομίαν, ἔλαβες ἐν
ταυτῷ τὴν θηριώδη ὠμότητα νὰ θυσιάσῃς εἰς τὴν ἀ-
χόρταγόν σου πλεονεξίαν τοὺς δυστυχεῖς ἀδελφούς μου,

καὶ νὰ καταδικάσῃς καὶ ἐμὲ κρυφίως εἰς θάνατον. Ἐκεῖνο ὁμῶς τὸ ὁποῖον μοὶ προξενεῖ ἀπορίαν εἶναι ὅτι δὲν ἐνθυμῆσαι παντελῶς τὰς τοιαύτας κακουργίας σου· πλὴν ἴσως ἐνόμιζες ὅτι με ἐλάνθανον, καὶ ἤλπιζες νὰ βάλῃς εἰς ἔργον τοὺς κατ' ἐμοῦ παρανόμους σκοπούς σου μὲ τρόπον ὥστε νὰ φανῆς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ κόσμου ἀθῶος· ἀλλ' εὗρίσχεσο εἰς ἀπάτην, ὡς Ἀμουράτη, ἂν με ἐνόμιζες τόσο ἀναίσθητον, ὥστε νὰ μὴ καταλαμβάνω τὰς πανουργίας σου, καὶ τόσο μικρόψυχον, ὥστε νὰ ὑποφέρω διὰ πολὺν καιρὸν τοιαύτην σκληρὰν καὶ ἐπονείδιστον δουλείαν. Σὺ γνωρίζεις κάλλιστα ποσάκις ὑπέβαλον τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους, ἢ ἐκ προσταγῆς σου, ἢ ἐκουσίως ὑπὲρ τῆς δόξης σου· πλὴν ὅλαι μου αἱ ἐκδουλεύσεις δὲν ἴσχυσαν νὰ μαλακώσουν τὴν σκληρότητα τῆς καρδίας σου, καὶ νὰ διαλύσουν τὸ ἄσπονδον μῖσος, τὸ ὁμοῖον οὕτω παραλόγως συνέλαβες ἐναντίον μου ἐκ μόνης προτροπῆς τῶν χαμερπῶν καὶ ἀναξίων κολάκων σου. »

« Τέλος δὲ ἀφείς τοὺς φοβερισμοὺς καὶ ἐλέγχους, καὶ μεταχειριζόμενος τὸ πρόσχημα τῆς φιλανθρωπίας καὶ πραότητος, συγκατανεύεις νὰ λησμονήσῃς τὰς νομιζόμενας ὑπὸ σοῦ ἀταξίας καὶ ἀδικίας μου, καὶ μοὶ προτείνεις συμβιβασμοὺς καὶ εἰρήνην· ἀλλὰ μ' ὁποίας συμ-

φωνίας; με πολλά σκληροτέρας ἀρ' ὅ,τι εἷς νικητῆς ἤθελε προτείνῃ εἰς ἐχθρὸν νενικημένον, καὶ τὸν ὁποῖον ἤθελε κρατῆ εἰς τὴν ἐξουσίαν του. Ἴδου ἡ ἀπάντησίς μου εἰς τὰ ὅσα παραλόγως μοι προσάπτεις ἐγκλήματα, ἣτις νομίζω νὰ ἦναι ἰκανὴ πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθωότητός μου, καὶ τῆς σταθερᾶς καὶ ἀμεταθέτου ἀποφάσεώς μου εἰς τὸ νὰ μὴ δόσω ποτέ τὴν ἐλαχίστην πίστην εἰς τὰς ἀπατειλάς ὑποσχέσεις σου. Ἐν ἐνὶ λόγῳ δὲν θέλω νὰ σὲ πολεμήσω με τὸ ἀνίσχυρον μέσον τῶν γραμμάτων, ἀλλὰ με τὰ ὄπλα. Μεταχειρίσου λοιπὸν εἰς τὸ ἐξῆς πᾶν ὅ,τι σοὶ ὑπαγορεύει κατ' ἐμοῦ ἡ ἀνωφελὴς ἀγανάκτησίς σου· ἡ δὲ σταθερότης μου, τῇ τοῦ Θεοῦ βοηθείᾳ, θέλει τὰ ματαιώσῃ. Ἐὐ παράδειγμα τῆς συμφορᾶς τῶν Οὐγγρων παντελῶς δὲν με ἐκφοβίζει καὶ αἱ ἀπειλαί σου δὲν ἰσχύουν νὰ ἐμπνεύσουν τὴν ἐλαχίστην αἴσθησιν τῆς δειλίας εἰς τὴν καρδίαν μου· οἱ δὲ εὐπειθεῖς ἄμα καὶ γενναίοψυχοι στρατιῶται μου ἐκκαίονται ἀπὸ τὸν ζῆλον νὰ θυσιασθῶσιν ἐνδόξως ὑπὲρ τῆς φίλης αὐτῶν πατρίδος. Ἐλθέ με ὅλας σου τὰς δυνάμεις, καὶ θέλεις με εὔρῃ ἕτοιμον νὰ σὲ ὑποδεχθῶ καθὼς ἴσως δὲν τὸ φαντάζεσαι· διότι, ἀνατιθέμενος ὅλον μου τὸ θάρρος εἰς τὸν ὑπερασπιστὴν τῶν ἀδικουμένων Θεόν, ἐλπίζω τὰ ὀλιγάριθμα τάγματά μου νὰ θριαμβεύσουν κατὰ τῶν πολυαρίθμων

στρατευμάτων σου. » « Ἐκ τοῦ ἡμετέρου στρατοπέδου τῆ 12 Ἰουλίου 1444. »

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐξέπληξε τὸν Ἀμουράτην, διότι δὲν ἤλπιζε ποτὲ νὰ εὖρη τσαύτην σταθερότητα καὶ ἀφοβίαν εἰς τὸν Σκεντέρμπεη. Ὅθεν ἐλυπήθη κατὰ καρδὰ βλέπων αὐτὸν ἐκ διαμέτρου ἀντικείμενον εἰς τοὺς σκοπούς του, καὶ ἔτι μᾶλλον, αἰσθανόμενος πόσον ἦτο κινδυνῶδες νὰ κινηθῆ κατ' αὐτοῦ μὲ τὰ ὄπλα. Μὴ θέλων ὅμως νὰ ἐννοήσουν οἱ περιεστῶτες τοὺς διαλογισμούς του, καὶ τὴν ταραχὴν τῆς καρδίας του, ἐπροσποιήθη ἰλαρὸν καὶ εὐφρόσυτον ἦθος, καὶ εἶπε μὲ βεβιασμένον μειδίαμα. « Ταλαίπαυρε, σὺ ζητεῖς φαίνεται ἐπίσημον θάνατον ! λοιπὸν θέλομεν σὲ κάμει νὰ τὸν δοκιμάσης· καὶ θέλομεν εὐρεθῆ προσωπικῶς εἰς τὸν ἐνταφιασμόν σου, μέγιστε βασιλεῦ τῶν Ἀλβανῶν, ὥστε πορευόμενος εἰς ἄδην, νὰ μὴ παραπονεθῆς ὅτι δὲν ἔλαβες λαμπρὸν καὶ ἐνδοξὸν τέλος. »

Ἄλλ' ἢ ἐπίπλαστος αὕτη ἀδιαφορία του ἦν ὅλως ἀτύμφωνος μὲ τὴν ἐσωτερικὴν του ἀνησυχίαν, ἐπειδὴ δὲν ἦν τόσο βέβαιος ὅτι θέλει εὐδοκιμήσῃ κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, καθ' ὅσον ἐπεθύμει νὰ τὸ πιστεύσουν οἱ αὐλικοὶ του. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ εἶδοποιηθεὶς ὅτι ὁ Οὐνιάδης συνήθροισεν ἐκ νέου στρατὸν ἐπὶ σκοπῶ νὰ κινηθῆ κατ' αὐτοῦ διὰ νὰ ἐξαλείψῃ μὲ τινα νίκην τὴν

καταισχύνην, ἣν ἐδοκίμασαν οἱ χριστιανοὶ εἰς τὸν τελευταῖον πόλεμον, καὶ νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατον τοῦ Βλαδισλάου, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν κατὰ τῆς Ἀλβανίας ἐκστρατείαν του, καὶ ἠτοιμάζετο νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Οὐνιάδη. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ φανῇ ὅτι ἐφοβήθη τὸ ὑπεροπτικὸν ὕψος τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀπέστειλεν ἓνα τῶν πασάδων του μὲ ἐννέα χιλιάδας ἵππεῖς διὰ νὰ λεηλατήσῃ τοὺς τόπους τοῦ Πρίγκιπος καὶ μὲ συχνοὺς ἀκροβολισμοὺς νὰ ἐνοχλῇ ἀκαταπαύστως τὰ στρατεύματά του, ὑποσχόμενος νὰ στείλῃ κατόπιν του πολυαριθμοτέρας δυνάμεις. Ὁ Πρίγκιψ μαθὼν τοῦτο ἐγκαίρως ἔτρευτε νὰ προλάβῃ τὴν ἔλευσίν των, καὶ ἀπεφάσισε μὲ ἓν καὶ μόνον στρατήγημα νὰ τοὺς διασκορπίσῃ. Ὅθεν καταλαβὼν στενωτάτην τινὰ δίοδον, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔμελλον οἱ Τοῦρκοι νὰ περάσουν, κατέταξεν εἰς ἔνεδραν μερικὰ τάγματα καὶ ἀφ' οὗ ἴδεν ὅτι ἐπροχώρησεν ὅλον τὸ σῶμα τῶν ἐχθρῶν, προστάζει νὰ τοὺς κτυπήσουν ἐν ταύτῳ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη. Οἱ Τοῦρκοι ἔκθαμβοι γενόμενοι ἀπὸ τὴν αἰφνίδιον ταύτην προσβολὴν, καὶ πανταχόθεν περικυκλωμένοι ὡς εἰς δίκτυον, ἔπεσον εἰς παντελεῖ ἀταξίαν, καὶ ἠρπνίσθησαν σχεδὸν κατακράτος. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Σκεντέρμπεης ὢν ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ἐμπόδιον, μετέφερε τὸ τροπαιοῦχον στρατεύμα του εἰς

τὴν Σερβίαν, διεσκόρπισεν ἐν εὐκολίᾳ τὰς φυλακάς, κατεληλάτησε τὸν τόπον, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κροΐαν μὲ πάμπολα λάφυρα.

Ὁ Ἀμουράτης μαθὼν τὴν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του, ἐθύμωσε μέχρι μανίας· καὶ ἐκκαιόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, ἀπεφάσισε καὶ ἐκ τρίτου νὰ δοκιμάσῃ τὴν τύχην τῶν ὅπλων του. Ὅθεν διέταξε νὰ συναχθῆ στρατὸς ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδας, καὶ ἐκλέξας ὡς ἀρχηγὸν ἓνα τῶν Πασάδων του, ὀνόματι Μουτταρᾶν, τὸν ἔστειλε κατὰ τῆς Ἀλβανίας, παραγγείλας αὐτῷ μὲ αὐστηρότητα νὰ προφυλάττηται μὲ ὄλην τὴν προσοχὴν ἀπὸ τὰς ἐνέδρας, τὰς ὁποίας ἠδύνατο ὁ ἀγχινοῦστατος Ἀλβανὸς νὰ τῷ στήσῃ. Ὁ νέος οὗτος στρατηγὸς πρὶν προχωρήσῃ ἐντὸς τῆς Ἀλβανίας, προαπέστειλε πανταχοῦ κατασκόπους, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ ἐρευνήσουν προσεκτικῶς ὅλα τὰ δάση καὶ τὰ στενώματα πρὸς ἀποφυγὴν ἐνέδρας. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ πρόδρομοι οὗτοι ἐξέτασαν ἀκριβῶς ὅλα τὰ ὑποπτα μέρη, ἐπέστρεψαν καὶ ἀνήγγειλαν αὐτῷ ὅτι δὲν ἀπήντησαν εἰμὴ χωρικοὺς τινὰς διεσκορπισμένους εἰς τοὺς κάμπους. Τότε προχωρήσας ἀφόβως, ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὴν κορυφὴν ἑνὸς ὄρους, ὅθεν ἠδύνατο νὰ βλέπῃ μέχρι δύο ὥρων διάστημα περίξ αὐτοῦ τί ἐγίνετο. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἀγνοῶν κατ' ἀρχὰς τὴν

ἐκστρατείαν ταύτην δὲν ὑπῆγεν ἐν καιρῷ εἰς ἀπάντη-
 σίν του, ἅμα δὲ εἰδοποιήθη περὶ τοῦ ἐρχομοῦ του, συλ-
 λέξας ἐν τάχει τέσσαρας χιλιάδας ἰππέων, καὶ χι-
 λίους πεζοῦς, ἔδραμε μετὰ σπουδῆς εἰς βοήθειαν τῶν
 τόπων του, τοὺς ὁποίους οἱ στρατιῶται τοῦ Μουσταφᾶ
 ἤρχισαν ἤδη νὰ ἀφανίζουν λεηλατοῦντες. Πρὶν δὲ
 φθάσῃ πλησίον τῶν ἐχθρῶν ἐνόμισεν ἔργον φρονήτειως
 νὰ μάθῃ πρότερον πῶς ὁ ἀρχηγός των ἔστησε τὸ
 στρατόπεδόν του, καὶ πόθεν ἔπρεπε νὰ τὸν προσβάλλῃ.
 Κατανοήσας ἀπὸ τὰς εἰδήσεις τῶν κατασκόπων του,
 ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ φρόνιμον καὶ ἔμπειρον στρατηγόν
 διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ φυλλάττουν τὴν τάξιν
 μὲ μεγάλην ἀκρίβειαν, καὶ νὰ μένωσι πάντοτε ἐνω-
 μένοι, ἐν ταυτῷ δὲ τοὺς ἀπηγόρευτε νὰ καταδιώκουν
 ὡς ἡ συνήθειά των, τοὺς Τούρκους, οἱ ὁποῖοι χωριζό-
 μενοι ἀπὸ τὸ μέγαλον σῶμα τοῦ στρατεύματός των,
 παρεδίδοντο εἰς λεηλασίας καὶ λαφυραγωγίας, προσ-
 θέσας ὅτι ὁ σκοπός του ἦν νὰ ὀρμήσῃ αἰφνηδίως κατὰ
 τῶν ἐχθρῶν· ὅτι τὰ στρατηγήματα ἦσαν ἀνωφελῆ, ἐ-
 πειδὴ ὁ ἀρχηγός των Ὀθωμανῶν ἐπροφυλάττετο μὲ ὄλην
 τὴν προσοχὴν καὶ τέλος ὅτι δὲν ἠδύναντο νὰ ἐλπίσουν
 ἄλλως τὴν νίκην παρὰ ἐκ μόνης τῆς γενναιοψυχίας.
 Ἄμα δὲ ἶδε τοὺς Τούρκους ἐλαττωθέντας ἀρκετὰ ἔνεκα
 τῶν λειποτακτούντων στρατιωτῶν καὶ παραδιδομένων

εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας, κάμνει τὰς ἀναγκαίας προδιατάξεις, προχωρεῖ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ταγμάτων του, ὁρμᾷ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, βιάζει τὰ χαρακώματά των, κατακόπτει ὅλους ὅσοι ἀντιστέκονται, καὶ κατεξουσιάζει τὸ στρατόπεδόν των, τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰ ὅσα εἶχον ἀρπάζει ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του. Ὁ δὲ Μουσταφᾶς μετὰ τὴν ἀπόλειαν τοῦ πλείστου μέρους τῶν στρατιωτῶν του, ἐπιστρέψας μὲ ὀλιγίστους εἰς Ἀδριανούπολιν, ἐδιηγήθη λεπτομερῶς τὰ τῆς ἐκστρατείας του καὶ τὴν συμφορὰν του εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὅτι, διὰ νὰ νικήσουν τοιοῦτον μέγαν στρατηγὸν ὡς τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ στρατιώτας τόσο ἀνδρείους ὡς τοὺς Ἀλβανούς, ἦν ἀνάγκη νὰ ἐκστρατεύσουν κατ' αὐτῶν μὲ πολὺ περισσοτέρας δυνάμεις.

Ὁ Ἀμουράτης ἠκροάσθη μὲν μὲ ἄκραν ἀθυμίαν τὴν διήγησιν τοῦ Μουσταφᾶ, ἀλλὰ γνωρίζων ἐκ πείρας τὰ σπάνια προτερήματα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, χωρὶς νὰ παροργισθῆ κατὰ τοῦ ἀτυχοῦς στρατηγοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν συμβουλὴν του. Ὅθεν συγκροτήσας δυνατώτερον στρατὸν, τὸν ἔστειλεν κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, παραγγείλας αὐτῷ νὰ παραφυλάττῃ μόνον εἰς τὰ σύνορά του, χωρὶς νὰ κάμῃ τὸ παραμικρὸν κίνημα κατὰ τῶν ἐπαρχιῶν του.

Κεφάλαιον Η'.

Ὁ Σκεντέρμπεης ἀναχωρεῖ ἀπὸ τὴν Κροίαν διὰ νὰ λάβῃ τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως Δαίνης. Εὐρίσκει ἀντίστασιν ἀπὸ τοὺς Βενετούς. Ἀφίσσας στρατὸν εἰς τὰ σύνορά του ἐπιστρέφει εἰς Κροίαν. Πολιορκεῖ τὴν Δαίαν. Ἀφίνει μέρος τοῦ στρατοῦ του διὰ τὴν πολιορκίαν, καὶ μὲ τὸ ἐπίλοιπον κινεῖται κατὰ τῶν Βενετῶν. Μάχη τῆς Σκόδρας. Ὁ Σκεντέρμπεης νικητὴς προτείνει εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Δαίνης νὰ παραδοθῶσιν. Ὁ Μουσταφᾶς ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας του τρέχει νὰ τὸν πολεμήσῃ, ἀλλὰ νικᾶται καὶ αἰχμαλωτίζεται. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφανίζει τὰς ἐπαρχίας τῶν Βενετῶν. Κλείει εἰρήνην μετ' αὐτῶν.

Ἡ τύχη ἐφαίνετο ὡς νὰ ᾖν ὑπόχρεος νὰ συντρέχῃ τὸν Πρίγκιπα εἰς ὅλα τὰ ἐπιχειρήματά του. Ἡ δοθεῖσα παρὰ τοῦ Ἀμουράτη εἰς τὸν στρατηγόν του διαταγὴ νὰ μὴν ἔμβῃ παντελῶς εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐχορήγησε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Σκεντέρμπεην νὰ ἐκτελέσῃ ἔργον τι, τὸ ὁποῖον ἠύξησε τὴν δόξαν του καὶ τὴν δυνάμιν του. Δύο ἄρχοντες γείτονες, ὠνομαζόμενοι ὁ μὲν Ζαχαρίας ὁ δὲ Δουκαζίνης, ἐξουσίαζον μὲ τίτλον Τοπάρχων ἕκαστος ἐν μέρος τῆς Ἠπείρου. Ὁ τελευταῖος βλέπων ὅτι ὁ Ζαχαρίας ᾖν ἄκληρος, ἀπεφάσισε νὰ οἰκαιοποιηθῇ τὴν διαδοχὴν του. Ὅθεν ὠφελούμενος ἀπὸ τὰς φροντίδας τοῦ πολέμου, εἰς τὰς ὁποίας ἐνησχολεῖτο ὁ Σκεντέρμπεης, ἐμηχανεύθη τὸν τρόπον,

καὶ ἐξ ἐπιβουλῆς φονεύσας τὸν γείτονά του, κατεξουσί-
 ασε τὸν τόπον του. Ἄλλ' οἱ κάτοικοι τῆς Δαΐνης (31)
 πρωτευούσης πόλεως τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ζαχαρία, διὰ
 τὴν μεγάλην αὐτῶν κλίσιν καὶ ἀγάπην πρὸς τὸν νόμι-
 μόν των ἡγεμόνα, δὲν ἠθέλησαν νὰ ὑποταχθοῦν εἰς τὸν
 φονέα, ἀλλ' ὠρμισθέντες ὁμοφύχως νὰ μένουν πιστοὶ
 εἰς τὴν Βόζαν, μητέρα τοῦ φονευθέντος, ἧτις ἦν ἡδὴ
 γηραλαία, καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα πρὸς ὑπεράσπισίν των
 κατὰ τῆς δυναστείας τοῦ Δουκαζίνη, ἀπεφάτισαν νὰ
 ἀποθάνουν καλῆτερα παρὰ νὰ τὸν δεχθῶσι διὰ κυριάρ-
 χην των. Ἡ δὲ Βόζα, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ ἀσθενές τῆς
 γυναικείας φύσεως, καὶ αἱ ἀσθένειαι τῆς γηραιᾶς ἡλι-
 κίας δὲν ἐσυγχώρουν νὰ βαστάσῃ τὸ φορτίον τῆς δι-
 οικήσεως, καὶ τὰς ὀγληρὰς φροντίδας, αἱ ὁποῖαι ἔ-
 μελλον πανταχόθεν νὰ τὴν περικυκλώσουν, ἀπεφάτισε
 νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τι μέρος, διὰ νὰ περάσῃ τὸ ὑπόλοιπον
 τῆς ζωῆς της ἐν ἡσυχίᾳ. Ὅθεν ἐκλέξασα πρὸς κατοι-
 κίαν της τὸ Σκούταρι (32) ὑποκείμενον τότε εἰς τὴν
 Ἀριστοκρατίαν τῶν Βενετῶν, ἐπρόβαλεν εἰς τὴν Γε-
 ρουσίαν νὰ παραδώσῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν της τοὺς τόπους
 τοῦ δυστυχοῦς υἱοῦ της, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ τῇ διορίσουν
 εἰσοδήματα ἀρκοῦντα διὰ νὰ ζήσῃ μὲ τὴν εἰς τὸν βαθμόν
 της ἀνήκουσαν ἀξιοπρέπειαν. Ὁ ἐπίβουλος Δουκαζίνης
 δικαίως ἐφοβεῖτο τὸν Σκεντέρμπεην, ἐπειδὴ ὁ Ἡρῶς

οὗτος μαθὼν τὸ δυστυχὲς τέλος ἐνὸς Πρίγκιπος, τὸν ὁποῖον ὑπερηγάπα διὰ τὰς ἀρετὰς του, καὶ τὰ καλὰ του προτερήματα, ἐλυπήθη ἐγκαρδίως διὰ τὴν συμφορὰν του καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκδικήσῃ τὸν θάνατόν του. Ἐγνώριζε κάλλιστα πόσον εὐκόλως ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὸν σκοπὸν του, καὶ ὅτι ὁ ἀσθενὴς καὶ ἐπίβουλος Δουκαζίνης δὲν ἦτον εἰς κατάστασιν νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὰς δυνάμεις του· ἀλλὰ μαθὼν ὅτι ἡ Πριγκιπέσα Βόζα παρεχώρητε τὴν ἐπαρχίαν τοῦ υἱοῦ της εἰς τὴν Ἀριστοκρατίαν τῆς Βενετίας, ἣτις καὶ τὴν ἐδέχθη, ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ μὲ περισσοτέραν προσοχὴν νὰ ὑπερασπισθῇ τὰ ἐπ' αὐτῆς τῆς ἡγεμονίας δικαίωμάτα του, τὰ ὁποῖα ἦταν θεμελιωμένα ἐπὶ συμφωνίας γενομένης μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Ζαχαρία, δι' ἧς καθίσταντο ἀμοιβαίως ὁ εἰς κληρονόμος τοῦ ἄλλου. Ὅθεν κατὰ πρῶτον παρέστητεν εἰς τοὺς Βενετοὺς ὅτι ἡ παραχώρησις τῆς Πριγκιπέσας Βόζας ἦν ἄκυρος, ὡς παρανόμως γενομένη, ἐπειδὴ ὁ υἱὸς της μόνος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ διαθέσῃ τὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα παρέλαβε κατὰ κληρονομίαν ἀπὸ τοὺς προπάτοράς του. Ἡ Ἀριστοκρατία ὁμως ἀπέρριψε τὰς αἰτήσεις του χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους του· ὅθεν κατὰ πρῶτον ἐστοχάσθη ὁ Πρίγκιψ νὰ εἰσδράμῃ ἀνυπερθέτως εἰς τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Ζαχαρία καὶ νὰ τὴν

ἐξουσιάσῃ, ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς ὅτι ὁ Μουσταφᾶς ἦτο στρατοπεδευμένος εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας μὲ πολυ-
ἀριθμον στρατὸν, παρέλειψε κάθε ἄλλο ἐπιχείρημα,
καὶ ἔδραμε κατ' αὐτοῦ μετὰ σπουδῆς ἐπὶ σκοπῶ νὰ
τὸν προκαλέτῃ εἰς μάχην· βλέπων ὅμως ὅτι ὁ Ὄθω-
μανὸς ἐπιμένει εἰς τὸ σύστημά του κατὰ τὴν παραγ-
γελίαν τοῦ Ἀμουράτη, καὶ ὅτι ἀποφεύγει τὴν μάχην·
παρέδωκε μέρος τοῦ στρατοῦ του εἰς ἓνα τῶν ἐμπει-
ροτέρων του ἀρχηγῶν, (33) παραγγείλας αὐτῷ νὰ
παρατηρῇ τὰ κινήματα τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ ἐμποδίζη
τὰς ἐπιδρομὰς των εἰς τοὺς τόπους τῆς Ἀλβανίας,
ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Κρόϊαν. Συναθροίσας δὲ τοὺς γεν-
ναιοτέρους ἀξιωματικούς του, εἶπε πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἡ
ἰδία των ὠφέλεια ἀπαιτεῖ νὰ μὴ ὑποφέρουν ὥστε οἱ
Βενετοὶ νὰ ἀποκτήσουν εἰς τὸ κέντρον τῆς Ἀλβανίας
τόπους καὶ ἐπαρχίας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ μεταχειρι-
σθῶσι πάντα τρόπον νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Πρὸς τούτοις
τοὺς ἐπαίνεσεν ὅτι εἶναι ἄνδρες γενναῖοι, καὶ ἔμπειροι
εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει ἀφεύκτως νὰ
ἀντιπαρατάξουν κατ' αὐτῶν πολὺ περισσοτέρας δυνάμεις
ἀφ' ὅσας μετεχειρίζοντο κατὰ τῶν Βαρβάρων· καὶ οὐ-
τω τοὺς κατέπεισε νὰ περιέλθουν μὲ αὐτὸν ὅλην τὴν
Ἀλβανίαν διὰ νὰ συλλέξουν τὸν ἀναγκαιοῦντα στρατὸν.
Ἄλλ' ἐπειδὴ οἱ ὑπήκοοί του σχεδὸν τὸν ἐλάτρευον, ἔ-

τρεχον πανταχόθεν σωρηδόν, καί παρετάττοντο μετά προθυμίας ὑπὸ τὰς σημαίας του, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου εὐρέθη ἐπὶ κεφαλῆς ἰσχυροῦ στρατοῦ μὲ τὸν ὁποῖον διευθύνθη πρὸς πολιορκίαν τῆς Δαΐνης. Φθάσας δὲ ἐκεῖ, τὴν ἀπέκλεισε πανταχόθεν· καὶ πρὶν ἐπιχειρισθῆ τὸ βίαιον μέσον τῶν ὄπλων, κατεγίνετο μὲ τὴν πραότητα καὶ μὲ τὰς ἀπειλὰς νὰ καταπέιση τοὺς κατοίκους νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν οἰκαιοθελῶς. Ἐν τοσοῦτῳ οἱ διοικηταὶ τῶν διαφόρων πόλεων, τῶν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας εὐρισκομένων καὶ ὑποκειμένων εἰς τὴν Ἀριστοκρατίαν τῆς Βενετίας, εἰδοποίησαν ἀμέσως τὴν Γερουσίαν περὶ τῶν γινομένων εἰς τὴν Δαΐναν. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη εἶδησις ἐτάραξε τοὺς Βενετούς, οἵτινες τοὺς διέταξαν νὰ συναθροίσουν ἀνυπερθέτως ὅλας τὰς πλησιοχώρους δυνάμεις, καὶ νὰ δράμουν εἰς βοήθειαν τῆς πολιορκουμένης πόλεως. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἐπραγματοποιήθη μὲ ἐτοιμότητα, καὶ οἱ διοικηταὶ συνεκρότησαν ἐντὸς ὀλίγου στρατὸν πολυάριθμον. Δύω δὲ Ἀλβανοὶ Πρίγκιπες Δούσμανης (34) καὶ Πέτρος Σπανός, σύμμαχοι πρότερον τοῦ Σκεντέρμπεη τὸν ἐγκατέλειψαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην, καὶ ἠνώθησαν μὲ τοὺς ἐχθρούς του. Πᾶς ἄλλος ἐκτὸς τοῦ Σκεντέρμπεη ἤθελε τρομάξῃ βλέπων τοσαύτας δυνάμεις ἐνωθείσας ἐναντίον του, αὐτὸς ὁμῶς ἐξηκολούθει τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας μὲ

τοσαύτην ἀταραξίαν ψυχῆς, ὥστε ὄχι μόνον ἐπροξένει
 θαυμασμὸν εἰς τοὺς στρατιώτας του, ἀλλὰ τοὺς ἐνέ-
 πνεεν ἐν ταύτῳ καὶ μέγιστον θάρρος. Ὅθεν διαιρέσας
 τὸν στρατὸν του, ἐπαριθμούμενον περὶ τὰς εἴκοσι χι-
 λιάδας, εἰς δύο σώματα, ἄφητε τὸ ἐν σῶμα, ἀπὸ δώ-
 δεκα χιλιάδας συνιστάμενον, νὰ ἐξακολουθῇ τὴν πολι-
 ορκίαν. Αὐτὸς δὲ διευθύνθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἄλλου διὰ
 νὰ πολεμήτη τοὺς Βενετοὺς, καὶ χωρὶς νὰ τοὺς περιμείγη
 νὰ ἔλθωσι κατ' αὐτοῦ, ἐπροχώρησεν ἐντὸς τῆς ἐπαρ-
 χίας τῆς Σκόδρας, ὅπου ἦν ὁ διωρισμένος τόπος νὰ
 συνέλθωσιν ἔλατων τὰ στρατεύματα. Δανιήλ ὁ Ἰούριχ
 ὁ ἐκ Σαβένσης, ἀνυπόμονος νὰ βλέπῃ τὸν Πρίγκιπα,
 τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἀσθενέστατον, τολμῶντα νὰ κατα-
 φρονῇ τὰς δυνάμεις τῶν Βενετῶν, παρέταξε μετὰ
 σπουδῆς τὸ στράτευμά του εἰς μάχην, καὶ παρώτρυνε
 τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερασπισθοῦν γενναίως τὴν δόξαν
 τῆς Ἀριστοκρατίας, καὶ νὰ ἀγωνισθῶσιν ἀνδρείως διὰ
 νὰ μὴ κατατρυφῶσιν νικώμενοι ἀπὸ τόσον μικρὸν ἀριθ-
 μὸν πολεμίων. Ὁ δὲ Σκεντέρπεης διὰ νὰ ἀναζωπυρήσῃ
 τὴν ἀνδρίαν τῶν στρατιωτῶν του, εἶπε πρὸς αὐτοὺς νὰ
 ἐνθυμηθῶσι τὴν ὅσῃν δόξαν ἀπέκτησαν εἰς διαφόρους
 πολέμους· καὶ τοὺς παρεκάλεσε νὰ μὴ λησμονήσουν ὅτι
 πολεμοῦν μὲ χριστιανούς, ἀλλὰ νὰ προφυλάττουν τὴν
 ζωὴν τῶν εἰς τὴν διάκρισίν των παραδιδομένων.

Ὁ πόλεμος ἤρχισε πρὸς τὸ μέσον τῆς ἡμέρας με ἀνδρίαν ἰτόβαθμον καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· καὶ πότε μὲν οἱ Βενετοὶ, μὴ δυνάμενοι νὰ κρατήσουν τὴν ὁρμὴν τῶν Ἀλβανῶν ὑπεχώρουν· πότε δὲ οἱ Ἀλβανοὶ ἠναγκάζοντο μικρὸν νὰ ὑποχωρῶσι· καὶ οὕτω διὰ μερικὰς ὥρας ἔμενεν ἡ νίκη ἀμφιρρέπης. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης συνηθισμένος πάντοτε νὰ νικᾷ, καὶ μὴν ὑποφέρων περισσοτέραν ἀντίστασιν, ὥρμησεν ἐν τῷ μέσῳ ἐνὸς τάγματος Σλαβόνων, τὸ ὁποῖον ἦν τὸ κέντρον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ἀνεποδογύρισε πᾶν ὅ,τι εὐρέθη ἔμπροσθέν του, καὶ ἤνοιξε δρόμον εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν Ἀλβανούς, οἱ ὁποῖοι ὁρμήσαντες ὡς λέοντες μεταξὺ αὐτῶν τοὺς ἔβαλον εἰς παντελεῖ ἀταξίαν, τοὺς διεσκόρπισαν, καὶ ἠχμαλώτισαν διαφόρους ἀξιωματικούς των. Οἱ δὲ μαχόμενοι κατὰ τὰς πτέρυγας, μιμούμενοι καὶ αὐτοὶ τὸ παράδειγμα τῶν εἰς τὸ κέντρον, κατεπολέμησαν τοὺς Βενετοὺς με μεγάλην ἀνδρείαν, τοὺς ἔτρεψαν εἰς πληρεστάτην φυγὴν, καὶ καταδιώξαντες αὐτοὺς ἕως ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἠχμαλώτισαν πολλούς.

Μετὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην νίκην, ὁ ἀκόρεστος Σκεντέρμπεης, χωρὶς νὰ ἀναβάλλῃ καιρὸν, ἀνεχώρησε τὴν αὐτὴν νύκτα, καὶ ἔδραμε νὰ ἐνωθῇ με τὸ πρὸ τῆς Δαίνης σῶμα. Εὐθὺς δὲ ὡς ἔφθασεν, ἔστειλε νὰ ἀναγγείλῃ εἰς τοὺς κατοίκους τὴν κατὰ τῶν Βενετῶν νίκην

του, καὶ διὰ τὴν ἀφαιρέτην κάθε ἀμφιβολίαν των διέταξε
 νὰ ἀπλώσουν τὰς σημαίας τῶν ἐχθρῶν, καὶ νὰ δείξουν
 εἰς αὐτοὺς τὸ πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων. Ὅθεν τοῖς
 ἐπρόβλεπεν ἐκ δευτέρου νὰ τῷ παραδώσουν μὲ συνθήκας
 τὴν πόλιν· οἱ κάτοικοι ὅμως ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦσαν
 ἀποφασισμένοι νὰ ἐπιμείνουν μέχρι τελευταίας των ἀ-
 ναπνοῆς εἰς τὸν πρὸς τοὺς Βενετοὺς τῆς πίστεώς των
 ὄρκον, καὶ ὅτι τὰ ἐκ τῆς σκληραγωγίας ἰσχνὰ σώματά
 των εἶναι φανερὰ ἀπόδειξις τῆς σταθερᾶς καὶ ἀπαρα-
 βιάστου αὐτῶν πίστεως. Ἄλλος τις νικητῆς, ὀλιγώτερον
 φιλόανθρωπος, δὲν ἤθελε λείψῃ πρὸς ἐκδίκησιν τῆς ἰσχυ-
 ρογνωμίας τῶν πολιορκουμένων, νὰ τιμωρήσῃ τοὺς
 δυστυχεῖς αἰχμαλώτους. Ὁ μεγαλόφρων ὅμως Σκεν-
 τέρμπεης, ἀντὶ νὰ πράξῃ τοιοῦτον ἀγενὲς καὶ βάρβαρον
 ἔργον, διέταξεν ἐξ ἐναντίας νὰ ἀφαιρέσουν τὰς ἀλύσ-
 σους των, ἐλευθερώσας αὐτοὺς, καὶ κρατήσας μόνον δύο
 (35) τοὺς ἐγκριτοτέρους ὡς ἐνέχειρον, καὶ παραγγείλας
 νὰ τοὺς περιποιῶνται μ' ὅλην τὴν εὐγένειαν, τιμῶντες
 αὐτοὺς κατα τὸν βαθμὸν τῆς ἀξίας των.

Θέλων ὅμως νὰ κυριεύσῃ ἀφεύκτως τὴν Δάϊναν, ἀπε-
 φάσισε νὰ ἀναγείρῃ ἐν ἀρχαῖον φρούριον ὀνομαζόμενον
 Βαλέζον, (36) καὶ κατεδαφισθὲν ποτὲ ἀπὸ τὸν Ἄτ-
 τίλαν, τὸ ὁποῖον, κείμενον μεταξὺ Σκουταρίου καὶ Δα-
 ῖνης, ἐμπόδιζεν εὐκόλως τοὺς Βενετοὺς νὰ δίδουν βο-

ήθειαν εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Διέταξε λοιπὸν νὰ ἀρχίσουν ἀμέσως τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐτελείωσε. Ἐφοδιάσας δὲ αὐτὸ μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, καὶ δυνατὴν φρουρὰν ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν δύο ἀρχηγῶν, ἐξ ὧν ὁ εἰς ὠνομάζετο Ἀμέσης καὶ ἦτον ἀνεψιὸς του, καὶ ὁ ἄλλος Μαρίνος Σπανὸς, γενναῖος καὶ ἔμπειρος πολεμιστὴς, ἀνεχώρησεν.

Ὁ Ἀμέσης, νέος τὴν ἡλικίαν, καὶ φύσει τολμηρὸς καὶ προπέτης, μὴν ὑποφέρων νὰ μένη ἄεργος ἐντὸς τοῦ φρουρίου, ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ λαμπρὸν τι ἀνδραγάθημα κυριεύων τὴν Δριβάστην, πόλιν γειτονεύουσαν τοῦ φρουρίου. Ἄλλ' ὁ Μαρίνος, τὸν ὁποῖον ὁ Σκεντέρμπεης εἶχε διορίσῃ ὡς σύντροφόν του ἵνα χαλινόνη διὰ τῆς φρονήσεώς του τὸ ὑπὲρ τὸ δέον ὀρμητικὸν τῆς νεότητός του, ἠναντιώθη εἰς αὐτὸ τὸ αὐθάδες ἐπιχείρημα, καὶ ἐπάσχησε παντοιοτρόπως νὰ τὸν ἐμποδίσῃ· πλὴν τὰ πάντα ἐστάθησαν ἀνωφελῆ, διότι ὁ Ἀμέσης, ἀμετάθετος εἰς τὸν σκοπὸν του, χωρὶς νὰ δώσῃ καμμίαν ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους του, παραλαβὼν μέρος τῆς φρουρᾶς, ἀνεχώρησε νὰ πολιορκήσῃ τὴν Δριβάστην. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς ὄρους καὶ ἔμπροσθέν της ἐκτείνεται μία ὠραία καὶ καρποφόρος πεδιάς. Πλησιάσας λοιπὸν μὲ τὰ ὀλίγα τάγματα του, οἱ κάτοικοι καὶ οἱ στρατιῶται ἐξελθόντες τῆς πόλεως ὤρμησαν κατ'

αὐτοῦ με μεγάλην ἐρμῆν καὶ ἀφ' οὗ ἐφόνευσαν ἀρκετοὺς τῶν στρατιωτῶν του, τὸν ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Ἀμέσης βλέπων ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ φέρῃ εἰς ἔκβασιν τὸ ἐπιχείρημά του, εὐχαριστήθη μόνον νὰ ληλατήσῃ τὰ εἰς τὴν πεδιάδα καὶ ἀνεχώρησεν. Ἄλλ' αἰσχυρόμενος νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ Βαλέζον καὶ νὰ δείξῃ τῷ Μαρίνῳ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀνοησίας του, ἀπέρασεν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ εὐρισκόμενον ἔμπροσθεν τῆς Δαίνης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἔρθατε καὶ ὁ Σκεντέρμπεης, καὶ μαθὼν τὰς ἀταξίας του, τὸν ὠνειδίτεν αὐστηρῶς, καὶ τὸν ἐφοβέρισεν ὅτι ἤθελε τὸν γυμνώσῃ ἀπὸ κάθε στρατιωτικὸν ἀξίωμα, ἀν δὲν ἐπιδιώρθονε τὴν ἀτακτον διαγωγὴν του. Ὁ Ἀμέσης αἰσθανόμενος τὸ ἀμάρτημά του καὶ τὸ δίκαιον τῶν τοιούτων ἐλέγχων, εἶπε στενάζων πρὸς τοὺς περὶ αὐτόν·

« ὦ Θεέ μου, πόσον ὁ νενικημένος ἀρχηγὸς εἶναι ταλανισμοῦ καὶ λύπης ἄξιος! ἐπειδὴ καταντᾷ νὰ γίνῃ παίγιον τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑποκείμενον τῆς ὀργῆς τῶν συγγενῶν του. »

Ἐν τοσούτῳ ὁ Μουσταφᾶς, ὅστις, κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἀμουράτη, διέμεινεν ἕως τότε ἄπρακτος εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἀλβανίας, ἐστοχάσθη ὅτι ὁ καιρὸς ἦτον ἤδη ἀρμόδιος νὰ κινηθῇ κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὅθεν ἀπέστειλεν ταχυδρόμον πρὸς τὸν Σουλτάνον, εἰδοποιῶν

αὐτὸν περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων τῆς Ἀλβανίας, καὶ ζητῶν τὴν ἀδειάν του νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τοῦ Πρίγκιπος. Ὁ δὲ Ἀμουράτης λαβὼν παρ' ἐλπίδα τοιαύτας χαροποιὰς ἀγγελίας, ἀπεκρίθη ἀμέσως δίδων αὐτῷ ὅλην τὴν ἐξουσίαν νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ τὴν θέλησίν του. Ὁ Μουσταφᾶς λοιπὸν συναθροίσας τὰ τάγματά του εἰς ἓν σῶμα, ἠτοιμάζετο νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν· ἀλλ' ὁ ἀρχηγὸς (37), τὸν ὁποῖον ὁ Σκεντέρμπεης εἶχε κατατάξῃ εἰς τὰ σύνορα ὡς προφυλακὴν, καὶ διὰ νὰ παρατηρῇ τὰ κινήματα τῶν Ὀθωμανῶν, δὲν ἔλειψε νὰ τὸν εἰδοποιήσῃ περὶ τούτου ἀμέσως. Τότε ὁ Πρίγκιψ χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ παραλαβὼν τὰ ἐκλεκτότερα τῶν ταγμάτων του ἀπὸ τὸ στρατόπεδον τῆς Δαίνης, ἔδραμε μετὰ σπουδῆς νὰ ἐνωθῇ μετὰ τὸν λοιπὸν στρατὸν του διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Μουσταφᾶ, καὶ ματαιώσῃ τὸ ἐπιχείρημά του. Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ οἱ κάτοικοι τοῦ Σκουταρίου μαθόντες τὴν ἀναχώρησίν του ἐξεστράτευσαν διὰ νὰ πολιορκήσουν τὸ Βαλέζον. Ὁ δὲ φρούραρχος Μαρῖνος πληροφορηθεὶς τὴν ἐκστρατείαν των, καὶ αἰσθανόμενος ὅτι ματαίως ἤθελε δοκιμάσῃ νὰ ὑπερασπισθῇ, ὡς πολλὰ ἀσθενέστερος, ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὸ φρούριον, καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δαίνης. Οἱ ἐχθροὶ εὐρόντες τὸ Βαλέζον χωρὶς ὑπεράσπισιν, τὸ κατεδάφισαν ὀλοτελῶς

καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὰ ἴδια. Ἡ πρᾶξις αὕτη παρώ-
 ξυνε τὸν Ἀμέσην τόσον, ὥστε πρὸς ἐκδίκησιν ἠθέλησε νὰ
 φονεύσῃ τοὺς αἰχμαλώτους, τοὺς ὁποίους ὁ Σκεν-
 τέρμπεης εἶχε παραδώσει ὑπὸ τὴν φύλαξιν αὐτοῦ καὶ
 τοῦ Μαρίνου, καὶ νὰ λεηλατήσῃ ὅλα τὰ περίξ τῆς
 Δαίνης· ἀλλ' ὁ συνετός Μαρίνος παραστήσας εἰς αὐτὸν
 πόσον ἢ τοιαύτη σκληρότης ἔμελλε νὰ δυσαρεστήσῃ
 τὸν θεῖόν του, μόλις ἐδυνήθη νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ αὐτὴν
 τὴν ἀπάνθρωπον πρᾶξιν. Ὁ δὲ Πρίγκιψ ἀφ' οὗ ἠνώθη
 μὲ τὰ λοιπὰ τάγματά του, ἠτοιμάζετο νὰ συγκροτήσῃ
 μάχην μὲ τοὺς Ὀθωμανοὺς, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἤδη ἀρχίσει
 νὰ λεηλατῶσι τοὺς τόπους του. Ὅθεν προδιαθέτας εὐ-
 τάκτως τὰ πάντα, διέταξε τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν πο-
 ρείαν. Μόλον ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν στρατιωτῶν του ἦτον
 τὸ ἥμισυ σχεδὸν ὀλιγώτερος ἀπὸ ἐκείνον τῶν ἐχθρῶν,
 ἐτόλμησε μ' ὅλον τοῦτο νὰ τοὺς προσκαλέσῃ εἰς
 μάχην. Ἡ μάχην ἤρχισε μίαν ὥραν πρὸ τῆς μεσημ-
 βρίας καὶ διήρκησε πέντε ὀλοκλήρους ὥρας μὲ ἴσην θερ-
 μότητα ἀμφοτέρων τῶν μερῶν. Ἀλλὰ τέλος οἱ Τούρκοι
 μὴ δυνηθέντες νὰ υπομείνουν τὴν τρομερὰν ὀρμὴν τῶν
 Ἀλβανῶν, ἔπεσον εἰς παντελεῆ ἀταξίαν, καὶ ἐνικήθησαν
 κατὰ κράτος. Ὁ ἀριθμὸς τῶν φονευθέντων Ὀθωμανῶν
 ὑπερτέρει τὰς δέκα χιλιάδας, καὶ ὁ τῶν αἰχμαλώτων
 τὰς δύο χιλιάδας, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὗρέθη καὶ ὁ

ἀρχηγὸς αὐτῶν Μουσταφᾶς. Ἡ δὲ φθορὰ τῶν Ἀλβανῶν μόλις συνίστατο εἰς τριακοσίους ἀνδρας, τοὺς ὁποίους ὁ Σκεντέρμπεης διέταξε νὰ ἐνταφιάσουν μὲ μεγάλην παράταξιν καὶ μὲ ὅλας τὰς στρατιωτικὰς τιμὰς.

Ἡ ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης χαρὰ τοῦ Πρίγκιπος ἤθελεν εἶναι πληρεστάτη, ἀν εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θριάμβου του δὲν ἐμάνθανε τὸν ἐδαφισμόν τοῦ φρουρίου Βαλέζου. Ὅθεν χωρὶς νὰ λάβῃ τὴν ἐλαχίστην ἀνάπαυσιν, ἐστρατεύει ἀμέσως μὲ τὰ νικηφόρα τάγματά του, καὶ διευθύνεται νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸν ἔμπροσθεν τῆς Δαΐνης στρατόν του, συναπάγων τοὺς αἰχμαλώτους Ὀθωμανοὺς ὁμοῦ μὲ τὸν ἀρχηγόν των Μουσταφᾶν, τὸν ὁποῖον ἐφύλαττον μὲ ἐπιμέλειαν. Ὅτε δὲ ὁ Μαρῖνος διηγῆθη αὐτῷ τοὺς λεηλατισμοὺς, τοὺς γενομένους ἀπὸ τοὺς Σκουταριῶτας, ἐκυριεύθη ἀπὸ μέγαν θυμόν, καὶ παραλαβὼν τοὺς τολμηροτέρους τῶν στρατιωτῶν του, εἰσῆλθεν εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Βενετῶν, φέρει παντοῦ τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον, ἀφανίζει ὅλους τοὺς εἰς ἀκμὴν τοῦ θερισμοῦ σίτους, κατακόπτει τὰς ἀμπέλους καὶ τὰ καρποφόρα δένδρα, καὶ φονεύει ὅλους τοὺς ἀνθισταμένους. Ὁ Σκεντέρμπεης δὲν ἤτον πλεόν ἐκεῖνος ὁ πρῶτος καὶ συμπαθητικὸς ἄνθρωπος τὸν ὁποῖον ἔθλιβεν ἢ ἐλαχίστη δυστυχία τῶν ἄλλων, ἀλλὰ κατέστη παράφρων, παραδοθεὶς ὅλως εἰς τὰς σκληρότητας ἀδυσω-

πήτου καὶ μανιώδους ὀργῆς· μόνος δὲ ὁ χειμῶν ἐμπό-
 δισε τὴν ὁρμὴν τῆς ἐκδικήσεώς του, καὶ τὸν ἠνάγκασε
 νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ πρὸ τῆς Δαίνης στρατόπεδόν του.
 Φθάσας δὲ ἐκεῖ, ἤλθον πρέσβεις τοῦ Σουλτάνου, φέ-
 ροντες τὴν ἐξαγορὰν τοῦ Μουσταφᾶ καὶ τῶν λοιπῶν
 αἰχμαλώτων· λαβὼν διὰ μὲν τὸν ἀρχηγὸν εἴκοσι χι-
 λιάδας φλωρίων, διὰ δὲ τοὺς ἄλλους ἀναλόγως κατὰ τὸν
 βαθμὸν αὐτῶν, τοὺς ἀπέπεμψεν μέχρι τῶν συνόρων
 ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἑνὸς τάγματος διὰ τὴν ἀσφάλειάν των.
 Ἐπομένως διεμοίρασεν εἰς τοὺς στρατιώτας του ὅλην τὴν
 ποσότητα τῆς ἐξαγορᾶς διὰ νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ νὰ
 ἐξακολουθῶσι μὲ περισσοτέραν προθυμίαν τὴν πολιορ-
 χίαν τῆς Δαίνης. Οἱ δὲ Βενετοὶ βλέποντες ὡς ἀδύνατον
 νὰ ἀντισταθῶσι κατ' ἀνδρὸς, ὅστις ἐφαίνετο ἀκατα-
 δάμαστος, ἀπεφάσισαν νὰ διαπραγματευθῶσι τὴν εἰ-
 ρήνην, καὶ ἀπέστειλαν πρεσβείαν, προσφέροντες αὐτῷ
 εὐρυχωρότατον τόπον ἀντὶ τῆς ἀμφισθητουμένης Δαίνης
 (38). Ὁ Σκεντέρμπεης ἐδέχθη τὸ πρόβλημά των, ἔλυ-
 σε τὴν πολιορκίαν, καὶ ἔκαμε μάλιστα καὶ συνθήκην συμ-
 μαχίας μὲ τὴν Ἀριστοκρατίαν.

Κεφάλαιον Θ'.

Ὁ Σκεντέρμπεης εἰσβάλλει εἰς τὰς Ἐπαρχίας τῶν Ὀθωμανῶν. Ὁ Ἄμουράτης πολιορκεῖ τὸ Σβετιγρᾶδιον. Ὁ Σκεντέρμπεης ὑπάγει πρὸς βοήθειαν. Ὁ Σουλτάνος προτείνει εἰς τὸν Φρούραρχον νὰ παραδώτῃ τὴν πόλιν. Ὁ Σκεντέρμπεης ὀρμᾷ κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου. Οἱ Τούρκοι ἀνωφελῶς κίχουν ἀπόπειραν τῆς διὰ κλιμάκων ἀναβάσεως εἰς τὰ τείχη. Δευτέρα εἰσβολὴ τοῦ Σκεντέρμπεη. Γενικὴ ἔφοδος κατὰ τοῦ Φρουρίου. Μονομαχία τοῦ Σκεντέρμπεη μετὰ τοῦ Φερῆ Πασᾶ. Τὸ Σβετιγρᾶδιον βιάζεται νὰ παραδοθῇ με συνθήκας. Θλίψις τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ὁ Σκεντέρμπεης φύτει ἐνεργητικὸς καὶ φίλεργος, δὲν ἠδυνήθη νὰ διαμείνῃ πολὺν καιρὸν ἄπρακτος· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἐσυμβιβάσθη με τοὺς Βενετούς, εἰσβάλλει καὶ αὐθις εἰς τοὺς τόπους τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ κάμνει μεγάλας καὶ φοβεράς λεηλασίας. Ὁ Ἄμουράτης μαθὼν τὰς ὀλεθρίους ἐπιδρομὰς του, κατέστη ὡς παράφρων ἀπὸ τὸν θυμὸν του, καὶ ἀπεφάσισε νὰ ἐκστρατεύτῃ ὁ ἴδιος κατ' αὐτοῦ ἐπὶ κεφαλῆς πολυαριθμοῦ στρατοῦ με σκοπὸν νὰ τὸν ἀφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης εἰδοποιηθεὶς ἐγκαίρως περὶ τῶν κατ' αὐτοῦ ἐτοιμασιῶν τοῦ Σουλτάνου ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ περιτρέχει κατὰ τὴν συνήθειάν του ὅλην τὴν ἐπικράτειάν του πρὸς στρατολογία, συγκροτεῖ στρατὸν ἀρκετὰ πολυαριθμὸν, ἐνδυναμῶσει ὅλα τὰ φρούρια, διατάττει νὰ

μετοικίσουν εἰς τοὺς τόπους τῶν Βενετῶν τὰς γυναῖ-
 κας, τοὺς γέροντας καὶ τὰ παιδιά, καὶ κραταιωθείς
 μὲ τὴν φυσικὴν του φρόνησιν καὶ ἀνδρίαν, ἐπρόσμενε
 τὰς δυνάμεις τῶν Ὀθωμανῶν μὲ σταθερὰν καὶ ἀτά-
 ραχον καρδίαν.

Ὁ δὲ Ἀμουράτης συναθροίσας στρατὸν ἀπὸ ἑκατὸν
 πενήντα χιλιάδας, ἔστειλε προηγουμένως ἓν σῶμα τεσ-
 σαράκοντα χιλιάδων, μὲ διαταγὴν νὰ πολιορκήσουν τὸ
 Σβετιγράδιον· μαθὼν δὲ Σκεντέρμπεης τὴν ἔλευσίν των
 λαμβάνει ἓν σῶμα ἐπιλέκτων ταγματῶν, καὶ στρατο-
 πεδεύει κατὰ μικράν τινα διάστασιν ἀπὸ αὐτούς. Ἐ-
 πομένως ἐκλέξας τριακοσίους (39) τῶν γενναιοτέρων
 στρατιωτῶν του, τοὺς διέταξε νὰ ἐνδυθῶσιν ὡς χωρικοί,
 καὶ ἔχοντες τὰ ὄπλα των κεκρυμμένα ὑπὸ τὰ ἐνδύ-
 ματά των, νὰ φορτώσουν εἰς τοὺς ἵππους των σάκκους
 μὲ σίτον καὶ νὰ προχωρήσουν μέχρι τοῦ στρατο-
 πέδου τῶν πολεμίων. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ἄμα τοὺς ἴδον,
 ἔδραμον κατ' αὐτῶν περὶ τοὺς ἑξακοσίους ἐπὶ σκοπῶ
 λεηλασίας. Οἱ Ἀλβανοὶ βλέποντές τους νὰ πλησιάζουν,
 ἐπροσποιήθησαν κατ' ἀρχὰς ὅτι ἔφευγον, ἀλλὰ
 φθάσαντες εἰς μίαν ἀρμοδίαν τοποθεσίαν, στρέφονται
 κατὰ πρόσωπον αἰφνιδίως, ὀρμῶσι κατ' αὐτῶν καὶ φο-
 νεύουν πολλοὺς, πληγώσαντες ὅλους σχεδὸν τοὺς ἐπι-
 λοίπους. Ὁ δ' Ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν ὑποπτεύσας

ὅτι αὐτὸ ἦτον στρατήγημα τοῦ Πρίγκιπος, ἔστειλεν ἑξ
χιλιάδας κατὰ τῶν νομιζομένων χωρικῶν, οἱ ὅποιοι ἰδόν-
τες τοὺς ἐχθροὺς πλησιάζοντας, ῥίψαντες τοὺς σάκκους
ἐπήδησαν ἐπὶ τῶν ἵππων των, καὶ ἐδόθησαν εἰς φυγὴν·
οἱ δὲ Τοῦρκοι τοὺς ἐδίωκον μὲ μεγάλην ὀρμὴν. Ὁ
Σκεντέρμπεης ἐνεδρεύων, ἅμα τοὺς εἶδε νὰ φθάσουν ὅ-
που τοὺς ἐπρόσμενον, ἐπιπεσὼν αἰφνιδίως τοὺς ἠφάνισε
κατακράτος.

Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ἀμουράτης ἔμπροσθεν
τοῦ Σβετιγραδίου μὲ τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του. Ἄλλ'
ὡς ἐκ τῆς τοποθεσίας τοῦ φρουρίου, καὶ τοῦ τρόπου,
μὲ τὸν ὁποῖον ἦτον ὠχυρωμένον, ἐκατάλαβεν ὅτι, ἂν
ἐδοκίμαζε νὰ τὸ κυριεύσῃ διὰ τῶν ὄπλων, ἔμελλε νὰ ἀ-
παντήσῃ μεγάλας δυσκολίας, νὰ δαπανήτῃ πολὺν και-
ρὸν, καὶ νὰ χάσῃ πολλοὺς στρατιώτας. Ὅθεν ἐλπίζων
νὰ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ μὲ συνθήκας ἔπεμψε κήρυκας
πρὸς τὸν φρούραρχον, ὀνομαζόμενον Περλάτον, προ-
τείνων εἰς αὐτὸν ὅτι, ἂν ἐπέιθετο νὰ παραδώσῃ τὴν
πόλιν οἰκιοθελῶς ὑπέσχετο ὅχι μόνον νὰ ἀφήσῃ εἰς
τοὺς κατοίκους ἐλευθέραν πᾶσαν ἱεροπραξίαν τῆς θρη-
σκείας των, καὶ ἀτάραχον ἀπόλαυσιν τῶν κτημάτων
των, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ δεόντως διὰ τὴν
ἐκουσίαν ὑποταγὴν των. Οἱ κήρυκες ἔφθασαν εἰς τὴν
πόλιν περὶ τὴν ἑσπέραν· ὁ δὲ Περλάτος μὴ συγχωρή-

σας αὐτοὺς νὰ λαλήσουν τοὺς εἶπεν ἀμέσως· Ὁ Αἰ προτάσεις, διὰ τὰς ὁποίας εἴσθε ἀπεσταλμένοι δὲν εἶναι βεβχίως τίμιαι, διότι θέλετε νὰ τὰς προτείνητε ἐν τῷ μέσῳ τοῦ σκότους. Ἐλθετε αὐριον ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ θέλω σᾶς δώσει τὴν ἀνήκουσαν ἀπόκρισιν. »

Τῆ ἐπαύριον ὁ Ἀμκουράτης ἀπέστειλεν ἐκ δευτέρου τοὺς κύρηκας, ὁμοῦ μὲ ἓνα τῶν Πασάδων του, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε τὴν ἐπιτηδειότητα καὶ ἀγγίνοιαν εἰς τὸ νὰ πραγματοποιηται τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὰς περιστάσεις. Ὁ Περλάτος διέταξε νὰ τοὺς ἐμβάσουν διὰ τινος μικρᾶς καὶ κρυφίας πύλης, καὶ τοὺς ὠδήγησεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκκλησίαν, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἐγκριτοτέρους πολίτας. Ὁ Πασᾶς ἤρχισε κατὰ πρῶτον νὰ παρασταίνη εἰς αὐτοὺς τὰ δεινὰ καὶ τὰς ταλαιπωρίας, εἰς τὰς ὁποίας ἀφεύκτως ὑπόκειται πόλις πολιορκουμένη καὶ ἀκολούθως τὰς πολυαριθμοὺς δυνάμεις τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλον νὰ ἐκτεθοῦν, ἂν κατὰ δυστυχίαν τὸν παρῶργιζον μὲ τὴν ἀπείθειάν των. Ὁ δὲ Περλάτος ἀφ' οὗ τὸν ἤκροσθη ἀταράχως, ἀπεκρίθη ὡς ἀκολούθως· Ἄ ἴσως ἠδύνασο μὲ τὰς ἀπειλὰς σου, ἢ μὲ τὰς ὑποσχέσεις σου, νὰ καταπέισης ὁποῖον δήποτε ἄλλο ἔθνος, ἐκτὸς ἐκείνου τῶν Ἀλβανῶν. Μὴ μᾶς στογάζεσαι τόσο ἀναισθήτους, ὥστε νὰ προκρίνωμεν τὴν δεσποτείαν ἀνθρώ-

που, τὸν ὁποῖον δὲν γνωρίζομεν παντελῶς, καὶ ὅστις
 λατρεῖει θρησκείαν, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς βδελυττόμεθα,
 ἀπὸ τὴν διοίκησιν ἡγεμόνος, ὅστις μᾶς ἀγαπᾷ ὡς τέ-
 κνα του, μᾶς κυβερνᾷ μὲ πραότητα καὶ εὐνομίαν, καὶ
 ἐν ταύτῳ εἶναι ὁμόπιστός μας; Εἶπέ λοιπὸν πρὸς τὸν
 Ἄμουράτην ὅτι μᾶς εἶναι προτιμότερον νὰ ἴδωμεν τὰ
 τείχη μας κατεδαφισμένα, τοὺς οἴκους μας πυρπολου-
 μένους, τοὺς γονεῖς μας καὶ τὰ τέκνα μας νὰ πίπτουν
 ὑπὸ τὴν σπάθην τῶν στρατιωτῶν του, παρὰ νὰ τὸν
 ἀναγνωρίσωμεν βασιλέα μας. Ἀκολούθως ποία ἢ κατε-
 πείγουσα ἀνάγκη ἦτις νὰ μᾶς βιάζῃ νὰ δεχθῶμεν τὰ
 προβλήματα του, μήπως κατετρόπωσε τὰ στρατεύματά
 μας; μήπως τὰ τείχη μας δὲν εἶναι ἀβλαβῆ καὶ ὀλό-
 κληρα; ἢ μήπως στερούμεθα τῶν ἀναγκαίων; Ἦθελε
 πράξῃ φρονιμώτερον νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀδριανούπολιν
 διὰ νὰ ζήσῃ ἐν ἡτυχίᾳ τὸ ὑπόλοιπον τῶν γηραιῶν ἡ-
 μερῶν του, παρὰ νὰ ἔλθῃ νὰ συγχίζῃ ἔθνος τὸ ὁ-
 ποῖον τὸσάκις εἰς αὐτὸν ἐστάθη ὀλέθριον. Ἐν ἐνὶ λόγῳ,
 εἶπε πρὸς αὐτὸν, ὅτι δὲν θέλει ἐξουσιάσει ταύτην τὴν
 πόλιν, παρὰ πατῶν ἐπὶ τῶν πτωμάτων ἐμοῦ καὶ τῶν
 γενναίων στρατιωτῶν μου. Ἴδου οἱ σκοποὶ καὶ τὰ φρο-
 νήματά μας, ὕπαγε νὰ τὰ ἀναγγείλῃς τῷ Σουλτάνῳ. Ὡ-
 ὅ Ἄμουράτης ἀκούσας τὴν τολμηρὰν ταύτην ἀπό-
 κρισιν ἐφρύαξεν ἀπὸ τὸν θυμὸν του, καὶ ὤμοσε τὸν

παντελῆ ἐξολοθρευμὸν τοῦ Σβετιγραδίου. Ὅθεν διέταξε νὰ κάμουν ἀμέσως τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας διὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἐπιούσαν ἀμέσως ἐπολιόρκησε πανταχόθεν τὴν πόλιν, καὶ ἔκαμε δύο ἀλλεπαλήλους προσβολὰς κατὰ τοῦ φρουρίου· ἀλλ' ἀπήντησε τοσαύτην ἀντίστασιν, ὥστε ἀφ' οὗ ἔχασε πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν του, ἠναγκάσθη μὲ ἀδημονίαν του νὰ τοὺς ἀνακαλέσῃ διὰ νὰ λάβουν ἀνάπαυσίν τινα.

Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης φοβούμενος μήπως αἱ πολυάριθμοι δυνάμεις τῶν πολιορκούντων, καὶ αἱ συχναὶ καὶ ἀλλεπάλληλοι αὐτῶν προσβολαὶ δειλιάσουν τοὺς πολιορκουμένους, καὶ τοὺς βιάσουν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, ἀπεφάσισε νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ μὲ κανὲν τολμηρὸν καὶ ἀνδρεῖον κίνημα. Καὶ διὰ νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὴν ἰδέαν του λαμβάνει ἐν σῶμα δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν, καὶ προχωρεῖ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, ἐπὶ σκοπῶ νὰ σύρῃ πρὸς ἑαυτὸν τὸ περισσότερον μέρος τῶν δυνάμεών του, καὶ οὕτω νὰ δώσῃ ἄνεσίν τινα εἰς τὴν φρουράν τοῦ Σβετιγραδίου. Ὁ Ἀμουράτης πέμπει ἐν ἰππικὸν σῶμα κατ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς δέχεται οὕτω καλὰ παρατεταγμένος, καὶ τοὺς κτυπᾷ μὲ τοσαύτην ὀρμῆν, ὥστε τοὺς ἠνάγκασε νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν μὲ μεγάλην φθοράν των. Ὁ Ἀμουράτης ἀγανακτήσας διὰ τὴν μικροφυχίαν καὶ ἀναξιότητα τῶν στρατιωτῶν

του, ἀφ' οὗ τοὺς ὠνείδισε μὲ αὐστηρότητα, τοὺς διέταξε νὰ ἐπιστρέψουν ἐκ δευτέρου κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, διὰ νὰ ἐξελείψουν τὴν κατατιχύνην των μὲ τι λαμπρὸν ἀνδραγάθημα. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης κατ' ἀρχὰς ἐπροσποιήθη ὅτι δὲν ἐτόλμα νὰ τοὺς ἀντιπαραταχθῆ, ἔθεν ἀποσυρόμενος κατ' ὀλίγον ὀλίγον, ἕως ὅτου ἐφθασεν εἰς ἓν ἀρμολιῶτατον μέρος, κατέταξεν εἰς ἐνέδραν μερικὰ τάγματα του ὑπὸ τὴν διαίρησιν τοῦ πιστοῦ του Μωυσέως, αὐτὸς δὲ παρετάχθη εἰς πόλεμον μὲ τὸν ἐπίλοιπον στρατὸν του. Ἀφ' οὗ δὲ ἄφησε τοὺς ἐχθροὺς νὰ προχωρήσουν ὅσον ἔπρεπε, τοὺς κτυπᾷ κατὰ μέτωπον μὲ μεγάλην ὄρμην, καθ' ὃν καιρὸν καὶ ὁ Μωυσῆς, ὄρμήσας ἐκ τῆς ἐνέδρας του μὲ τὰ τάγματα του, ἐπέπεσεν εἰς αὐτοὺς πλαγίως καὶ ἀπὸ τὰ ὀπίσθια. Οὗτοι δὲ εὐρεθέντες παρ' ἐλπίδα μεταξὺ δύο δυνάμεων, καὶ περικυκλωθέντες πανταχόθεν, ἤλθον εἰς παντελῆ ἀταξίαν, ἐξ ὧν τὸ περισσότερον μέρος ἐφονεύθη, οἱ δὲ σωθέντες μὲ τὴν φυγὴν ἐπανῆλθον πρὸς τὸν Σουλτάνον διὰ νὰ ἐπιπληχθοῦν ἐκ δευτέρου.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Πρίγκιψ ἐξηκολούθη τὴν συμπλοκὴν μὲ τοὺς Τούρκους, ὁ Περλάτος ὠφελούμενος τῆς εὐκαιρίας, ἐξῆλθεν ἀπὸ τὸ φρούριον, ὤρμησεν αἰφνηδῶς κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐφόρευσε πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, κατέκαυσεν ἓν μέρος τῶν πολεμικῶν μηχανῶν των, καὶ

ἤρπασεν ἐν πλῆθος ὄπλων. Αἱ τσαῦται ζημίαι, τὰς ὁποίας ὁ Ἀμουράτης ἐδοκίμαζεν ἀκαταπαύστως δὲν ἐχρησίμευον εἰς ἄλλο παρά νὰ ἐξάπτουν τὴν μαρίαν τοῦ ἔτι μᾶλλον· ὅθεν διέταξε νὰ ἀναπαυθοῦν οἱ στρατιῶταί του, διὰ νὰ δυνηθοῦν νὰ κάμουν δραστηκωτέραν εἰσβολὴν κατὰ τοῦ φρουρίου. Ἐν ᾧ δὲ οἱ πολιορκοῦντες καὶ πολιορκούμενοι εὐρίσκοντο ἐν ἡτυχίᾳ, δύο Ὀθωμανοὶ στρατιῶται περιερχόμενοι πέραξ τῆς πόλεως παρετήρησαν ἐν μέρος ἀπροφύλακτον, καὶ ἐπιτήθειον εἰς ἀνάβασιν, ὅθεν ἔδραμον ἀμέσως νὰ εἰδοποιήθουν τὸν Ἀμουράτην περὶ τούτου.

Εὐκόλως δύναται τις νὰ συμπεράνη τὴν ὑπερβολὴν τῆς χαρᾶς, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ὁ Μονάρχης λαβὼν τὴν ἀνέλπιστον ταύτην εἰδήσιν· ὅθεν ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ καλέσας ἕνα τῶν ἀρχηγῶν του, τὸν διέταξε νὰ λάβῃ ἐν τάγμα καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος, διὰ νὰ ἐκτελέσουν ἀφεύκτως τὴν ἀνάβασιν καὶ τῷ ὄντι οἱ Ὀθωμανοὶ στρατιῶται κατώρθωσαν νὰ ἀνάβουν εἰς τὴν κορυφὴν ἐνὸς βράχου, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἤρχισαν νὰ ἀναβαίνουν ἐν εὐκολίᾳ καὶ εἰς τὰ τεῖχη, καὶ ἤδη εἶχον ἔμβει περὶ τοὺς τριακοσίους μέσα εἰς τὴν πόλιν· ἀλλ' ὁ Περλάτος ἔχων συνήθειαν νὰ περιέρχεται πάντοτε προσωπικῶς ἐπὶ τῶν τειχῶν, τοὺς ἶδε μακρόθεν, καὶ ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ πέμπει νὰ προφθάσῃ

καὶ ἄλλη βοήθεια· καὶ ὀρμήσας κατ' αὐτῶν τοὺς κατέκοψεν ἐξ ὀλοκλήρου, διατάττων γὰ ρίψουν πέτρας καὶ χονδρότατα ξύλα κατ' ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἀνέβαινον, ὥστε τοὺς ἠνάγκασε γὰ ὀπισθοδρομήτουν μὲ μεγάλην φθοράν των. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ περιφερόμενος πέριξ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ μὲ ἐν σῶμα ἐπιλέκτων στρατιωτῶν, ἤρπαζε τοὺς ἀπομακρυνομένους τοῦ στρατοπέδου, ἢ διὰ γὰ συνάξουν τροφήν τῶν ἵππων των, ἢ γὰ ὑδραγωγῆσουν, ἢ δι' ἄλλας ἀναγκαίας αἰτίας. Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν καθ' ἣν ὁ καύσιον ἦν ὑπερβολικὸς ἰδὼν ἀπὸ τὴν κορυφὴν λόφου τινὸς τοὺς Τούρκους καταπεπονημένους ἀπὸ τὸν ὑπέρμετρον καύσιονα τοῦ ἡλίου, γὰ ἀναπαύωνται ὑπὸ τὰς σκηνάς των ἀμέριμνοι, καὶ χωρὶς τινὸς προφυλάξεως, συνήθροιστε τοὺς περὶ αὐτὸν στρατιώτας του, « Καὶ ἴδετε φίλοι μου, τοὺς εἶπεν, αὐτὸν τὸν νικητὴν τῆς Ἀσίας, αὐτὸν τὸν ἐνδοξὸν πολεμιστὴν, ὅστις ἐνέβαλεν εἰς μέγιστον τρόμον ὄλον τὸν χριστιανισμὸν, ἴδετε αὐτὸν ἀθυμοῦντα καὶ καταπεθλιμμένον πρὸ τῶν τειχῶν μιᾶς πόλεως, ἣτις ματαιώνει ὄλους του τοὺς ἀγῶνας· ἄς ὠφεληθῶμεν λοιπὸν ἀπὸ μίαν τόσον ἀρμοδίαν εὐκαιρίαν, καὶ ἄς ὑπάγωμεν γὰ χῶτῶμεν τὰ ξίφη μας εἰς τὸ στῆθος τῶν στρατιωτῶν του, οἱ ὅποιοι μᾶς τὸ προσφέρουν ἀπροφύλακτον ὡς ἀρνία. »

Ἐπομένως ἔστειλεν ἓνα τῶν ἀξιωματικῶν του εἰς τὸ στρατόπεδον διὰ νὰ φέρῃ περισσοτέρας δυνάμεις· καὶ ἀφ' οὗ συνήλθον ὅλοι ἐγκαρδίωσε τοὺς στρατιώτας του μὲ διεγερτικούς λόγους, ὑπεσχέθη νὰ τοὺς ἀνταμείψῃ ὅσον τὸ δυνατόν ἀναλόγως μὲ τὸν κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον ἔμελλον νὰ ἐκτεθοῦν, καὶ προσέθηκεν ὅτι διὰ νὰ εὐδοκίμησούν εἰς τὸ ἐπιχείρημά των, ἔπρεπε νὰ προσμένουν τὴν νύκτα διὰ νὰ τὸ βάλουν εἰς πρᾶξιν, ἐπειδὴ αἰφνίδιος καὶ ἀπροσδόκητος ἐπίθεσις, γενομένη ἐν καιρῷ σκότους, ἐμβάλλει τοὺς ἐχθροὺς εἰς ἄκραν ταραχὴν καὶ ἀταξίαν. Πρὸ πάντων ὁμῶς ἔκρινεν ἀναγκαῖον νὰ στείλῃ τινὰ προηγουμένως διὰ νὰ κατασκοπεύσῃ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, καὶ νὰ τὸν πληροφορήσῃ περὶ τῆς καταστάσεώς του. Ὁ φίλος του Μωϋσῆς, τολμηρὸς ἐν ταύτῳ καὶ ἐπιδέξιος, ἀνεδέχθη μετὰ προθυμίας τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ζητήματός του. Ὅθεν ἀλλάξας τὰ ἐνδύματά του, εἰσῆλθεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐπροχώρησεν ἀγνώριστος ἕως καὶ εἰς αὐτὴν τὴν σκηνὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἀκολούθως ἐπιστρέψας ἐδιηγήθη εἰς τὸν Σκεντέρμπεην λεπτομερῶς τὰ ὅσα εἶδεν, ἢ ἤκουτε. Τότε ὁ Πρίγκιψ ἔβαλε τὰ τάγματα του εἰς τάξιν πολέμου, ἔδωκε τὸ σύνθημα εἰς τοὺς στρατιώτας του διὰ νὰ ἀναγνωρίζονται εὐκόλως ἐν τῷ μέσῳ τῆς ταραχῆς καὶ τοῦ σκότους, καὶ ἐκί-

νησεν. Ὁ θόρυβος τῶν ἵππων καὶ ὁ κρότος τῶν ὄπλων ἐσύγχισαν τὰς φυλακὰς τῶν ἐχθρῶν, αἱ ὁποῖαι σχεδὸν ἀνεπαύοντο ἀμέριμναι· ἀλλ' αἱ Ἄλβανοι χωρὶς γὰρ ταῖς δώσουν καιρὸν γὰρ συνέλθουν, ἐπιπίπτουν αἰφνηδῶς, τὰς κατακόπτουν, καὶ ἐμβαίνουν ἀκολούτως εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν, τὸ ὁποῖον εὐρόντες εἰς μεγίστην ἀκαταστασίαν, εἰσβάλουν μὲ μεγάλην ὄρμη, καταστρέφουν πᾶν ὅ,τι συναπαντοῦν ἔπροσθέν των, καὶ προξενοῦν μεγίστην φθοράν. Ὄταν δὲ ἤρχισεν γὰρ ἐξημερώνη ἀνεχώρησαν μὲ τὴν μεγίστην τάξιν, ἀφ' οὗ κατέκαυσαν πολλὰς σκηνάς, ἤχμαλώτισαν πολλοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐκυρίευσαν πλῆθος ἵππων, ὄπλων καὶ πολλὰς Ὀθωμανικὰς σημαίας. Εἰς τὴν τολμηρὰν ταύτην εἰσβολὴν οἱ Ἄλβανοι κατέκοψαν περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας Τούρκων, καὶ ἐπλήγωσαν περισσοτέρους, ἐκ δὲ τῶν Ἄλβανῶν ἐφρονεύθησαν μόνον τεσσαράκοντα δύο στρατιῶται, καὶ περὶ τοὺς ἐβδομήκοντα ἐπληγώθησαν. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σκεντέρμπεης ἀπεμακρύνθη μίλλια τινα ἔφθασεν εἰς μίαν κοιλάδα, καὶ εἰς τόπον ἀρμόδιον ὥστε ἀπὸ κανέν μέρους οἱ ἐχθροὶ δὲν ἠδύναντο γὰρ τὸν προσβάλουν. Ἐκεῖ ἔκαμε στάσιν, ἐπεσκέφθη τοὺς πληγωμένους καὶ ἐπιμελήθη προσωπικῶς τὰς πληγὰς των. Μετὰ ταῦτα μετέβη εἰς τὸ στρατόπεδόν του, διέτριψε τρεῖς ἡμέρας πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν στρατιωτῶν του,

καὶ ἐπομένως ἐστρατοπέδευσεν εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Αἰμαθίας.

Ὁ Σουλτάνος ἐφρίαττεν ἀπὸ τὸν θυμὸν του ὡς λυσώδης, βλέπων ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἠδυνήθη νὰ ἀπατήσῃ τὴν ἄγρυπνον προσοχὴν του, καὶ νὰ προξενήσῃ τοσαύτην φθορὰν εἰς τὸ στράτευμά του. Ὅθεν διὰ νὰ ἐκδικηθῆ ἐκινήθη καὶ αὖθις κατὰ τοῦ φρουρίου, χωρὶς ὅμως τὴν παραμικρὰν ὠφέλειαν. Τὴν δὲ ἀκόλουθον ἡμέραν διέταξε νὰ κάμουν ὅλας τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας διὰ μίαν ἰσχυροτέραν προσβολὴν κατὰ τῆς πόλεως· ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης πληρέφορηθὲς τοὺς σκοπούς του ἀπὸ διαφόρους αὐτομολήσαντας, τοὺς ὁποίους τὰ μεγάλα του προτερήματα εἴλκυον ἀκαταπαύστως εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιπέσῃ αἰφνηδίως εἰς τοὺς ἐχθροὺς καθ' ἣν στιγμὴν ἔμελλον νὰ ἀρχίσουν τὴν προσβολὴν κατὰ τῆς πόλεως. Ὁ Ἀμουράτης ὅμως γνωρίζων ἀκριβῶς τὸν Πρίγκιπα, κατενόησε πολλὰ καλὰ τοὺς σκοπούς του· ὅθεν διώρισεν ἕνα τῶν γενναιοτέρων ἀρχηγῶν του, ὀνομαζόμενον Φερῆ Ποσᾶν, νὰ κινήσῃ μὲ ἕν σῶμα ἐκ δεκαοκτὼ χιλιάδας πεζῶν καὶ ἱπέων, διὰ νὰ προφθάνῃ παντοῦ, ὅπου ἤθελον φανῆ οἱ Ἄλβανοί, καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίζῃ ἀπὸ τὸ νὰ διακόπτουν τὰς ἐργασίας τῆς πολιορκίας.

Αἱ ἀνδραγαθίαι, τὰς ὁποίας εἶχεν ἄλλοτε κάμει ὁ

Φερῆ Πατᾶς, ἐνέπνευσαν αὐτῷ τосαύτην ὑπερηφάνειαν, ὥστε ἐφραντάσθη ὅτι κἀνὲν πρᾶγμα δὲν ἦτον πλέον εἰς αὐτὸν δυσκατόρθωτον ὄθεν καὶ ἐζήτει τὸν Σκεντέρμπεην ἀνυπομόνως, πεπεισμένος ὅτι ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ τὸν νικήτη, καὶ μὲ τὸν ἀφανισμόν τοῦ περιφήμου τούτου στρατηγοῦ νὰ προσθέσῃ νέας δάφνας εἰς τὴν δόξαν του· μάλιστα ἐπεθύμει νὰ ἐκτεθῆ μὲ αὐτὸν τὸν Πρίγκιπα καὶ εἰς μονομαχίαν.

Ὁ Ἀμουράτης λοιπὸν ἤρχισε μὲ δραστηριότητα τὴν πολιορκίαν· καὶ ἐν ᾧ ἐξ ἑνὸς μέρους ἐπυροβόλει κατὰ τῶν τειχῶν, ἐξ ἄλλου μέρους ἐπάσχιζον νὰ ἀναβοῦν τὰ τεῖχη οἱ στρατιῶται. Ἄλλ' οἱ πολιορκούμενοι ἀντιπολεμοῦντες γενναίως, κατὰ μὲν τῶν ἀναβαινόντων ἐσφενδόνιζον ὀγκώδεις λίθους καὶ χονδρότατα ξύλα, καὶ κατεσύντριβον τὰς ἀναβάθρας τῶν· τὰ δὲ φθειρόμενα μέρη τοῦ τείχους ἐπεδιώρθοναν μὲ ὄλην τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ταχύτητα. Τέλος βλέποντες οἱ πολιορκοῦντες ὅτι δὲν κατώρθοναν τίποτε, ἀπεφάσισαν νὰ κατασκευάσουν ἕνα ξύλινον πύργον, ἀνάλογον μὲ τὸ ὕψος τοῦ τείχους τὸν ὁποῖον καὶ κατεσκεύασαν ἐντὸς ὀλίγου. Ἀναβιβάσαντες δὲ εἰς αὐτὸν τὰς πολεμικὰς τῶν μηχανᾶς καὶ τὰ πυροβόλα, ἐτάραττον ἀκαταπαύστως τὴν πόλιν· ἀλλ' ὁ Περλάτος ἐφεῦρε τρόπον νὰ κατακαύσῃ τὸν πύργον τοῦτον καὶ μετ' ὀλίγον διαδοθείσης τῆς φλογὸς κλονι-

σθεις ἔπεσε, καὶ ἐφόνευσε πλῆθος ἐχθρῶν μὲ τὴν πτώσιν του.

Εἶδομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Φερῆ Πασᾶς ἐπεθύμει νὰ συναπαντήσῃ τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ νὰ ἔλθῃ μετ' αὐτοῦ εἰς μάχην· πλὴν δὲν ἤργησεν ὁ καιρὸς διὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του ταύτην. Ὁ Πρίγκιψ ἐφάνη μὲ τὸν στρατόν του, καὶ διὰ τῶν κινήματων του ἐδείκνυεν ὅτι εἶχε σκοπὸν νὰ προσβάλλῃ τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν, θέλων μὲ τοῦτο νὰ βιάσῃ τοὺς πολεμοῦντας τὸ φρούριον νὰ ἔλθουν εἰς βοήθειαν τοῦ στρατοπέδου. Ὁ Φερῆ Πασᾶς κινεῖται κατ' αὐτοῦ προσπαθὼν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν διάβασίν του· ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐπρασποιήθη ὅτι φοβεῖται, καὶ ἤρχισε νὰ ὀπισθοδρομῇ· ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀπεμακρύνθη ὅσον ἔπρεπε τοῦ στρατοπέδου τῶν πολεμίων, κάμνει ἀμέσως στάσιν, καὶ παρατάττεται εἰς μάχην. Ὁ στρατηγὸς Τοῦρκος ἔπεμψεν ἓν μέρος τοῦ ἰππικοῦ του μὲ διαταγὴν νὰ προχωρήσῃ πλαγίως πολλὰ μακρὰν, καὶ νὰ ἐπανέλθῃ μὲ ταχύτητα νὰ λάβῃ τοὺς Ἀλβανοὺς ἀπὸ τὰ ὀπίσθια. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης, τὸν ὁποῖον δὲν ἐξέφευγε τὸ παραμικρὸν κίνημα ἐν καιρῷ μάχης, κατανοήσας τὸν σκοπὸν τοῦ Πασᾶ, κινεῖται μὲ ἐν τάγμα κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰππικοῦ, τὸ βιάζει νὰ ὀπισθοδρομήσῃ καὶ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ σῶμά του, αὐτὸς δὲ ἐπανερχεται εἰς τὴν προτέραν του θέσιν. Ἡ μάχῃ ἤρχισε

μέ μεγάλην ὀρμήν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· ὁ ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν βλέπων τοὺς ἐχθροὺς νὰ ἐναντιῶνται μὲ γενναιότητα, ἀπεφάσισεν νὰ μονομαχήσῃ μὲ τὸν Σκεντέρμπεην, ἐλπίζων ὅτι μὲ τὴν πτώσιν τοῦ Πρίγκιπος, ἤθελε βιάσῃ τὴν νίκην νὰ κυρηχθῇ ὑπὲρ αὐτοῦ. Ὄθεν τὸν ζητεῖ παντοῦ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τὸν κράζει μεγαλοφώνως. Ὁ Σκεντέρμπεης καὶ τὸν ἔβλεπε, καὶ τὸν ἤκουεν, ἀλλ' ἔκρινεν ἀνόητον ἔργον νὰ παραιτήσῃ τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ του εἰς τὴν ἀκμαιοτέραν θερμότητα τῆς συμπλοκῆς, διὰ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν θρασυτέταν του. Ἀφ' οὗ ὁμοῦ κατέστρεψε τοὺς Τούρκους, καὶ εἶδε τὴν νίκην βεβαίαν πρὸς τὸ μέρος του, τότε ἀπεφάσισε νὰ δεχθῇ τὴν μονομαχίαν, καὶ κεντᾷ τὸν ἵππον του κατὰ τοῦ Φερῆ Πασᾶ. Ὅλοι οἱ ἀξιωματικοὶ του ἐπάσχισαν νὰ τὸν ἐμποδίσουν, παρασταίνοντες αὐτῷ, ὅτι δὲν πρέπει ἀνωφελῶς νὰ διακινδυνεύσῃ ζωὴν τόσο πολυτίμον εἰς ὄλους τοὺς Ἀλβανούς, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἐνδοξόν ἔργον τὸ νὰ νικήσῃ ἄνθρωπον πολλὰ κατώτερόν του. Ἀλλ' αὐτὸς ἀμετάθετος εἰς τὴν ἀπόφασίν του, δὲν πρέπει κατ' οὐδένα τρόπον, ἀπεκρίθη, νὰ ἀποφύγῃ τὴν μονομαχίαν ταύτην. Διότι, τί θέλουσιν εἰπῆ οἱ ἐχθροὶ διὰ τὸν ἡγεμόνα σας, ἂν δὲν ἀγωνισθῇ μὲ ἄνδρα, ὅστις τὸν προσκαλεῖ γενναίως εἰς μάχην; Ἀνάγκη λοιπὸν ὑπὲρ τῆς δόξης μου καὶ

τῆς ἰδικῆς σας τὰ δεχθῶ τὸν ἀγῶνα. Ὅθεν πέμπει
νὰ μηνύσῃ τῷ Φερῆ Πασᾶ διὰ νὰ ἐκλέξῃ τὸν τόπον
τῆς μονομαχίας κατὰ τὴν θέλησίν του, καὶ ὅτι ἐντὸς
ὀλίγου θέλει ἔλθει καὶ αὐτὸς εἰς ἀπάντησίν του. Ἀμα
δὲ ἐπλησίασαν ἤρχισαν τὸν ἀγῶνα μὲ τὰ ξίφη καὶ ὁ
ἐπιδέξιός Ἄλβανός, ὅστις ὑπερτέρει εἰς τὰ τριαῦτα
ὄλους τοὺς κατὰ τὸν αἰῶνα του, δὲν ἄφησε διὰ πολὺν
καιρὸν τὴν ἐλπίδα τῆς νίκης εἰς τὸν ἀνταγωνιστὴν του·
ἀλλ' ἐκ πρώτης ὀρμῆς, μὲ ἓνα καὶ μόνον κτύπον, τὸν
ἔρριψε νεκρὸν κατὰ γῆς. Καὶ χωρὶς νὰ καταδεχθῆ μή-
τε καὶ νὰ τὸν λαφυραγωγῆσθῃ, ἐπανῆλθε μεταξὺ τῶν
στρατιωτῶν του, τοὺς ὁποίους διέταξε νὰ ὀρμήσουν ἐκ
νέου κατὰ τῶν ἐχθρικῶν ταγμάτων. Οὗτοι ὅμως ἀφ'
οὗ ἔχασαν τὸν ἀρχηγόν των καὶ πολλοὺς ἐξ αὐτῶν,
δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντικρούτουν τὴν προσβολὴν τῶν Ἄλ-
βανῶν, ἀλλ' ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, καὶ ἔδραμον νὰ ἀ-
ναγγείλουν τῷ Σουλτάνῳ τὴν δυστυχῆ ἔκβασιν τῆς
ἐκστρατείας των, εἰς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν
τῶν συγχρόνων ἱστορικῶν, ἐφονεύθησαν ἑπτὰ περίπου
χιλιάδες Τούρκων. Ὁ Ἀμουράτης ὁσάκις ἐμάνθανε
δυστύχημά τι ἐκ μέρους τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐπάσχιζε
νὰ ἐκδικῆται κατὰ τῆς πολιορκουμένης πόλεως, καὶ ἐ-
πανελάμβανε σφοδρότερον τὰς προσβολὰς του· ἀλλὰ καὶ
εἰς τὴν τελευταίαν δὲν ἴσχυσε νὰ κατορθώσῃ μηδὲν ὡς

καὶ πρότερον, καταπολεμηθεὶς ἀπὸ τῶν πολιορκουμένων μὲ μεγάλην φθοράν του. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του διὰ νὰ ἀναπαυθῆ μερικὰς ἡμέρας, καὶ ν' ἀναλάβῃ τὰς σωματικὰς του δυνάμεις, ἐλαττωθεὶσας ἀπὸ τῶν ὑπερβολικῶν καὶ ἀκαταπαύστους κόπους. Ἐν τῷ μεταξὺ προσεκάλεσε ἐμπόρους ἐκ τῆς Ἰταλίας διὰ νὰ ἀγοράσουν τὰ ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν πλούσια λάφυρα, καὶ οὕτω νὰ λαβῆ τὰ μέσα νὰ ἀνταμείψῃ ἀναλόγως τοὺς ἀγῶνας τῶν πιστῶν καὶ γενναίων στρατιωτῶν του.

Αἰσθανόμενος δὲ πόσον ἦν ἀνόητον καὶ κινδυνῶδες νὰ κινηθῆ μὲ τόσον ὀλίγας δυνάμεις ἐναντίον τόσον πολυαρίθμου στρατοῦ, ἀπεφάσισε νὰ περιπολῆ μόνον περὶ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον διὰ νὰ συλλαμβάνῃ ὅλους τοὺς ἀπομακρυνομένους ἐπὶ διαφόροις αἰτίαις· ἀλλ' οἱ κόποι του ἐστάθησαν μάταιοι, ἐπειδὴ ὁ Ἀμουράτης ἀπηγόρευσε μὲ ποινὴν θανάτου νὰ μὴ ἀπομακρύνηται οὐδεὶς τοῦ στρατοπέδου ἐπὶ ὁποιαδήποτε προφάσει.

Ὁ Σκεντέρμπεης βλέπων ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἔμενεν ἥσυχος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στρατοπέδου του, χωρὶς νὰ κάμῃ κανὲν πολεμικὸν ἐπιχείρημα, ὑποπεύθη ὅτι κατεγίνετο νὰ διαφθείρῃ τοὺς πολιορκουμένους δυνάμει χρημάτων καὶ μὲ κολακευτικὰς ὑποσχέσεις. Καὶ γνωρίζων ὅτι πανταχοῦ ἐμφωλεύει τὸ μιαιώτατον γένος τῶν

προδοτῶν, ἦτο βέβαιος ὅτι ὁ Σουλτάνος ὀγλήγορα ἢ ἀργὰ ἔμελλε νὰ φέρῃ εἰς ἔκβασιν τὸν σκοπὸν του. Ὁ τοιοῦτος διαλογισμὸς ἐπροξένησεν αὐτῷ τοσαύτην μελαγχολίαν, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀσθενήσῃ. Αἱ τοιαῦται ὑποψίαι του δὲν ἦσαν ἀθεμελίωται· διότι ὁ Ἀμουράτης δὲν ἔπαυε νὰ προσφέρῃ καθεκάστην πρὸς τοὺς κατοίκους καὶ πρὸς τὴν φρουρὰν τὰς πλέον ἐπικερδεῖς καὶ ὠρελίμους προτάσεις· ἀλλ' ὅλοι κοινῶς τὰς ἀπεποιοῦντο μὲ μεγίστην ἀναλγησίαν, ἀποκρινόμενοι ὅτι ἦτον εἰς αὐτοὺς πολλὰ προτιμότερα ἢ φιλία Πρίγκιπος τόσο ἀγαθοῦ καὶ τόσο ἀξίου, ὡς ὁ Σκεντέρμπεης, ἀπὸ τὸν ζυγὸν ἀλλογενοῦς καὶ ἀλλοπίστου. Τοιαύτη ἦτον ἡ γνώμη καὶ τὰ φρονήματα ὅλων τῶν πολιορκουμένων, ἐκτὸς ἑνὸς κακοήθους, ὅστις ἐκλεχθεὶς ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν πολιορκουμένων διὰ νὰ ἀπαντήσῃ πρὸς τὸν πρέσβυν τοῦ Σουλτάνου, διεφθάρη ἀπὸ τὰς κολακείας καὶ ἀπὸ τὰ δῶρα τοῦ Ὀθωμανοῦ, καὶ ὑπεσχέθη νὰ παραδώσῃ ἐντὸς ὀλίγου τὴν πόλιν. Ἀλλὰ γνωρίζων ὅτι ἦτον ἀδύνατον νὰ ἐμβάσῃ τοὺς Τούρκους διὰ νυκτὸς εἰς τὴν πόλιν, ὡς καλῶς φυλαττομένην, ἰστοχάσθη νὰ ἐφεύρῃ ἄλλον τινὰ ἀσφαλέστερον τρόπον. Ὅθεν γνωρίζων ὅτι οἱ Δίβριοι (40) ἐκ τῶν ὁποίων συνίστατο τὸ περισσότερον μέρος τῆς φρουρᾶς, ἦσαν παραδεδομένοι εἰς τὰς πλέον γελοιώδεις δεισιδαιμονίας, καὶ ὅτι πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐδόξαζον ὡς

θανάσιμον ἀμάρτημα νὰ πίουν νερόν, εἰς τὸ ὁποῖον ἤθε-
 λεν εὐρεθῆ πτώμα ὁποῖου δῆποτε ζώου· καὶ ἐπειδὴ καθ'
 ὄλην τὴν πόλιν τοῦ Σβετιγραδίου δὲν εὐρίσκετο εἰμὴ ἐν
 μόνον φρέαρ, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐλάμβανον ὄλοι, κατώρθω-
 σεν ὁ ἐπάρατος ἐκεῖνος προδότης νὰ ρίψη ἐν καιρῷ νυ-
 κτὸς ἐν αὐτῷ ἓνα σκύλλον. Τὴν ἐπιούσαν ἐν ᾧ ἤντλουν
 νερόν, εὐρέθη τὸ πτώμα τοῦ πιυχθέντος σκύλλου. Δια-
 δοθείσης δὲ τῆς φήμης τοῦ τοιούτου συμβεβηκότος καθ'
 ὄλην τὴν πόλιν, μετεχειρίσθησαν πάντα τρόπον νὰ ἀ-
 νακαλύψουν τὸν αὐτουργὸν τῆς βδελυρᾶς ταύτης πράξεως·
 ἀλλ' ἐκοπίασαν ματαίως, διότι οὐδεὶς ἄλλος εἶχε τὴν
 ἐλαχίστην περὶ τούτου ιδέαν. Οἱ Δίβριοι, οἱ ὁποῖοι, ὡς
 εἶπομεν, ἐσχημάτιζον τὸ περισσότερον μέρος τῆς φρου-
 ρᾶς, ἀνεφέρθησαν, ὅτι μὴ συγχωρούσης τῆς θρησκείας των
 νὰ πίουν νερόν μολισμένον, πρέπει ἢ νὰ παραδώσουν
 μὲ συνθήκας τὴν πόλιν, ἢ νὰ διέλθουν διὰ μέσου τῶν
 ἐχθρῶν μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Οἱ κάτοικοι ὄν-
 τες Ἀλβανοὶ, ἐσυμβουλευθήσαν μεταξύ των ἂν ἐσύμ-
 φερε νὰ τοὺς διώξουν ἀπὸ τὴν πόλιν· ἀλλὰ βλέποντες
 ὅτι ἔμενον ὀλιγώτατοι τὸν ἀριθμὸν, καὶ ὅτι δὲν ἠδύ-
 ναντο νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὰς δυνάμεις τῶν Ὀθωμα-
 νῶν, ἐπάσχισαν νὰ πληροφορήσουν τοὺς Δίβριους ὅτι ἡ
 τοιαύτη εὐλάβειά των δὲν ἦτο παρὰ γελειώδης δεισι-
 δαιμονία, ἣτις θέλει προξενήσῃ τὴν δυστυχίαν των, καὶ

ἴσως καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῆς πατρίδος. Οὗτοι ὅμως ἐπέμενον εἰς τὴν γνώμην των, καὶ ἤρχησαν νὰ μέμφωνται τὸν Σκεντέρμπεη, ὅτι ἐνεπιστεύθη τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των εἰς τοιούτους ἀνθρώπους.

Ὁ Περλάτος ἔμεινεν ἐκστατικὸς, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ πῶς ἄνδρες τόσον μεγαλόψυχοι καὶ γενναῖοι ὡς οἱ Δίβριοι, ἦσαν δεκτικοὶ τοιαύτης γελοιώδους δεισιδαιμονίας. Ὅθεν ὑποπτευθεὶς μὴ τὸ τοιοῦτον ἦν ἐφεύρεσις στρατιωτῶν τινῶν οἱ ὁποῖοι, διὰ νὰ ἐλευθερωθῶσιν ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ τὰς δυσκολίας διεξοδικῆς πολιορκίας, ἐστοχάσθησαν μὲ τοιαύτην αἰτίαν νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, παρρησιάσθη εἰς τὴν δημόσιον ἀγορὰν, καὶ διέταξε νὰ συναθροισθῇ ὁ λαὸς καὶ οἱ στρατιῶται πρὸς τοὺς ὁποίους ὠμίλησεν οὕτως:

« Μέγαν θαυμασμὸν καὶ μεγίστην ἀπορίαν μοὶ ἐπροξένησαν τὰ ὅσα παρ' ἐλπίδα ἤκουσα περὶ ὑμῶν, καὶ δὲν δύναμαι νὰ πιστεύσω ὅτι ἄνδρες οὕτω μεγαλόψυχοι, ὡς οἱ Δίβριοι, νὰ ἦναι δεκτικοὶ τοιαύτης παραλόγου ἀδυναμίας. Τὸ νὰ λείψῃ τις ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα του ἐμπιστοσύνην, τὴν ὁποίαν ὤμοσε νὰ φυλάξῃ ἀπαράβατον, εἶναι ἀμάρτημα ἀσυγκρίτως βαρύτερον ἀπὸ τὴν ἀθέτησιν μιᾶς οὕτω μικρᾶς ἐντολῆς καὶ σχεδὸν παιδαριώδους. Ἡ τιμὴ, τὸ χρέος, καὶ αὐτὴ ἡ ἀνάγκη εἰς μερικὰς περιστάσεις, ἀποκατασταίγουσιν

εὐλογον καὶ νόμιμον ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας περι-
στάσεις εἶναι ἀπηγορευμένον· εἰς δὲ τὴν ἐνεστῶσαν περι-
στασιν, ὧ Δίβριοι, εἰς τὴν ὁποίαν κινδυνεύομεν νὰ ζη-
μιωθῶμεν τὰ πάντα, σᾶς εἶναι συγχωρημένον νὰ ζη-
μιωθῆτε καὶ ἔτι πλέον θεμελιώδεις ἐντολάς, πολλῶ
μᾶλλον νὰ παραβλέψητε τὰς μικροτάτας, αἱ ὁποῖαι δὲν
εἶναι, μῆτε δύνανται νὰ συγκαταλεχθῶσιν εἰς τὸν ἀριθ-
μὸν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι κατασταίνουν τὴν ἀληθῆ τῆς
θρησκείας βᾶσιν. Καὶ τόσον περισσότερον χρεωστεῖτε
νὰ παραβλέψητε τὰ τοιαῦτα διότι ἕκαστος ἄνθρωπος
φρόνιμος, καὶ αὐτοὶ μάλιστα οἱ εὐλαβέστεροι εἰς τὰ
θρησκευτικά, δὲν θέλουν πεισθεῖ ποτὲ ὅτι διὰ τοιαύτην
μάταιον καὶ νηπιώδη εὐλάβειαν ἀπεφασίσατε νὰ παραβῆτε
τὸ ἱερώτατον χρέος τῆς πρὸς τὸν ἡγεμόνα καὶ πρὸς τὴν
πατρίδα πίστεώς σας, καὶ νὰ θυσιάσητε μίαν πόλιν, τὴν
ὁποίαν ὑπερασπίσθητε μέχρι σήμερον μὲ τοσαύτην γεν-
ναιότητα καὶ ἀνδρείαν, «

Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσε τὴν ὁμιλίαν τοῦ συνοδευό-
μενος ἀπὸ τὸν λαὸν καὶ τοὺς στρατιώτας διευθύ-
θη πρὸς τὸ φρέαρ, ἤντηλε νερόν, ἔπιεν, καὶ ἀκολού-
θως ὅλοι οἱ κάτοικοι προσφερθὲν δὲ καὶ εἰς τοὺς ἀξιωμα-
τικούς τῶν Διβρίων, δὲν ἠθέλησαν κατ' οὐδένα τρόπον
νὰ πίουν. Ὁ Περλάτος βλέπων ὅτι μῆτε αἱ παρακλή-
σεις, μῆτε αἱ ὑποσχέσεις, δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ τοὺς

καταπέισουν νὰ μεταβάλουν γνώμη, ἐβιάσθη νὰ κλείσῃ μετὸν Σουλτάνον ὅσον τὸ δυνατὸν ὠφελιμοτέραν συνθήκην καὶ νὰ παραδώσῃ τὸ φρούριον. Ὁ Ἀμουράτης ἐδέχθη νὰ ἐξέλθῃ ἡ φρουρὰ μετὰ τὰ ὄπλα τῆς καὶ μετ' ἄλλην τὴν ἀποσκευὴν, δὲν ἐσυγχώρησε ὅμως νὰ μείνῃ εἰς τὴν πόλιν οὐδεὶς ἐκ τῶν Ἀλβανῶν κατοίκων, πρὸς τοὺς ὁποίους ἔδωκε μ' ὅλον τοῦτο τὴν ἄδειαν νὰ λάβουν μετ' ἑαυτῶν ὅ,τι ἤθελον. Ἀφ' οὗ δὲ ἡ συνθήκη ὑπεγράφη ἀμοιβαίως, ἐπρόσφερον τὰς κλεῖς τῆς πόλεως εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις πρὶν ἐμβάσῃ τοὺς Ὀθωμανοὺς, ἄφητε νὰ ἐξέλθουν οἱ τῆς φρουρᾶς στρατιῶται μ' ὅλην τὴν τάξιν, καὶ ὅσοι ἦσαν Ἀλβανοὶ ἐκ τῶν κατοίκων. Ὁ δὲ αἰτίος τῆς ἀλώσεως τοῦ Σβετιγραδίου, ἀναμιχθεὶς μετὰ τῶν Ὀθωμανῶν ἐν ᾧ ἔμεινον εἰς τὴν πόλιν, ἐπαρρησιάσθη μετ' ὀλίγον ἔμπροσθεν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις ἀφ' οὗ τὸν ἐβράβευσε μετὰ μεγίστην ποσότητα χρημάτων, ἐχάρισεν αὐτῷ καὶ ὑποστατικὰ πλουσιώτατα. Ἀλλ' ὁ Μονάρχης οὗτος γνωρίζων ἐκ πείρας πόσῃ ὀλίγην πίστιν πρέπει νὰ ἔχη τις πρὸς ἄνθρωπον ὅστις ἀπὸ αἰσχροκέρδειαν κινούμενος ἐθυσίασεν τὴν πατρίδα του, διέταξε μετ' ὀλίγον νὰ τὸν ἀποκεφαλίσουν, ὡς ἀνήκει εἰς ἕκαστον ἐπίβουλον καὶ προδότην τῆς πατρίδος του.

Ἡ αἰτία τῆς ἀλώσεως τοῦ Σβετιγραδίου θέλει φανῆ

ἴσως εἰς τὸν ἀναγνώστην μυθώδης καὶ ἐπίπλαστος· ἀλλ' ἐπειδὴ βεβαιοῦται ὡς ἀναμφίβολος ἀπὸ τούτους τότε ἀκμάσαντας συγγραφεῖς (41) ἀποδεικνύει, ὅτι πολλάκις ἡ ἀλήθεια φαίνεται ὡς πλάσμα καὶ ἀπίθανος. Ἡ φρουρὰ λοιπὸν διήλθε διὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ μὲ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας, καὶ μὲ τὴν ἀποσκευὴν της. Οἱ στρατιῶται εἶχον κατηφές καὶ λελυπημένον πρόσωπον, ἀλλ' οὐχὶ ταπεινὸν καὶ ἀνανδρὸν· οὔτοι ἔσωζον ὄλον ἐκεῖνο τὸ καρτερικὸν καὶ τὴν ἀφοβίαν, τὰ ὁποῖα καὶ εἰς τὴν πλέον ἐπικίνδυνον περίστασιν διαμένουν ἀχώριστα ἀπὸ τούτους ἀληθῶς γενναίους ἀνδρας. Μωάμεθ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀμουράτη, ὁ εἰς τὴν ἱστορίαν γνωστὸς ὑπὸ τὸ ὄνομα Μωάμεθ ὁ δεύτερος, εἶχε συνοδεύσῃ τὸν πατέρα του εἰς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν, διὰ νὰ λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὰ πρῶτα μαθήματα εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Ὁ Πρίγκιψ οὗτος φύσει δρμητικὸς καὶ δξύθυμος, δὲν ὑπέφερε νὰ ἴδῃ χωρὶς ἀδημονίαν καὶ ἀγανάκτησιν ὅτι ὁ Πατήρ του ἄφητε νὰ διέλθουν ἀνενοχλήτως καὶ μὲ ἡσυχίαν ἄνθρωποι, οἵτινες ἔχυσαν τόσον Ὀθωμανικὸν αἷμα, ἐν ᾧ ὁ τοῦ Μωάμεθ νόμος διέταπτε νὰ παιδεύωνται αὐστηρῶς καὶ μὲ ποινὴν θανάτου· καὶ τέλος εἶπεν, ὅτι ἂν τούτους ἐχαρίζετο ἡ ζωὴ, ἔπρεπε τοῦλάχιστον νὰ τούτους κρατήσουν αἰχμαλώτους, διὰ νὰ λάβουν τινὰ ἐξαγορὰν πρὸς ἐλάφρωσιν ὀπωσοῦν τῶν τοῦ πολέμου ἐξόδων.

Ἄλλ' ὁ Ἀμουράτης ἀτεισας πρὸς αὐτὸν μὲ βλέμμα
σοβρὸν καὶ κατὰ τι ὀργίλον· « Μάθε, εἶπεν, ὅτι δὲν
εἶναι ἱερώτερόν τι εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τὸ νὰ φυλλάττη
τις ἀπαραβάτως τὴν ὑπόσχεσίν του. Καὶ ὅταν συγχω-
ρηθῇ ἡ ἀθέτησις τῶν ὑποσχέσεων, δὲν θέλει εἶναι πλέον
μήτε βασιλεὺς, μήτε δεσμός τις, ἢ πολιτικὴ τάξις
εἰς τὸν κοινωικὸν βίον. Ὁ ἡγεμὼν, ὅστις θέλει
νὰ ἀποκτήσῃ δόξαν, χρεωστεῖ πάντοτε νὰ φυλάττη
τὸν λόγον του μὲ ἀκρίβειαν. Ἡ ἐπιτορκία καὶ ἡ ὠμότης
μεταβάλλονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πρὸς ὄλεθρον τῶν
μεταχειριζομένων τὰ τοιαῦτα· διὰ τῆς πραότητος καὶ
τῆς εὐποιίας ἐλκύονται αἱ τῶν ἀνθρώπων καρδίαι· διὰ
δὲ τῆς σκληρότητος καὶ ἀσπλαγχνίας σύρει τις καθ'
ἑαυτοῦ τὴν ἀποστροφὴν αὐτῶν καὶ τὸ μῖσος· καὶ ὅσον
βαρύτερον κατασταίνει τις τὸν ζυγὸν τῆς δεσποτείας,
τόσον περισσότερον γίνεται πρὸς τοὺς ὑπηκόους του
ἀνυπόφορος, καὶ καταντᾷ καὶ εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον.
Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι ὑπερασπίσθησαν τὴν πατρίδα των,
τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα· ὅθεν θὰ ἤμην τῶ
ὄντι ἄδικος, ἂν ἐτιμώρουν ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι ἐξε-
πλήρωσαν τὸ χρέος των μὲ τοσαύτην σταθερότητα καὶ
γενναιοψυχίαν. Ἐνθυμήσου, ὦ υἱέ μου, ὅτι ὅσον πρέπει
νὰ ὀργίζεσαι κατὰ τῶν ἐπιβούλων ὑπηκόων σου, καὶ
νὰ τοὺς παιδεύῃς μὲ ὄλην τὴν αὐστηρότητα τῶν νό-

μων, τόνον περισσότερον ὀφείλεις νά ἀποδέχεσαι καί νά θαυμάζης τοὺς φυλάσσοντας εἰς τοιοῦτον βαθμόν τὴν πρὸς τὸν ἡγεμόνα των πίστιν »

Ἄμα λαβὼν ὁ Ἀμουράτης τὴν κατοχὴν τῆς πόλεως, διέταξε νά ἐπιδιορθώσουν ἀμέσως τὰ φθαρθέντα τείχη, ἐγκατέστησεν δυνατὴν φρουράν, καὶ τὴν ἐφοδίασε μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐλπίζων ὅτι οἱ Σβετιγραδίται ἔμελλον νά ὑπερασπίζωνται πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν σταθερότητα, περιῆλθεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἀλβανίας, τὰς ἔφερον εἰς κατάστασιν νά ἀνισταθοῦν εἰς τὸν ἐχθρὸν, ἂν ἐκινεῖτο κατ' αὐτῶν, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἀπέχον μίλλιά τινα τοῦ Σβετιγραδίου ὅπου συνήθιζε νά στρατοπεδεύῃ ἀφ' ὅτου οἱ Τοῦρκοι ἤρχησαν τὴν πολιορκίαν. Ἄλλ' ἡ πρώτη εἰδησις, τὴν ὁποίαν ἔλαβεν εἰς τὴν ἐπιστροφὴν του, ἦν ἡ συμφορὰ τοῦ Σβετιγραδίου ἕνεκα τῆς δεισιδαιμονίας τῶν Διβρίων. Τὸ κατηφές καὶ περίλυπον, καὶ ἡ βαρυτάτη σιωπὴ του ἐδείκνυον τὸν ἐσωτερικὸν πόνον τῆς καρδίας του. Οἱ στρατιῶται του συνηθροισμένοι περὶ αὐτὸν, ἐφανερώνον διὰ τῆς σκυθρωπῆς καὶ συνεσταλμένης των στάσεως πόσον βαθέως ἠσθάνοντο τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης συμφορᾶς λύπην τοῦ ἀρχηγοῦ των. Ἐν τῷ μεταξύ τούτῳ ἴδον μακρόθεν τὸν Περλάτου ἐρχόμενον εἰς ἐντάμωσιν τοῦ ἡγεμόνος. Τὸ ἤρεμον τοῦ

βαδίσματός του, ἢ σιωπὴ τῶν πολεμικῶν ὀργάνων, τὰ ἀνεστραμμένα ὄπλα, καὶ αἱ διπλωμέναι σημαῖαι ἐμήνυον τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀθυμίας του, καὶ τὸ βάρος τῆς συμφορᾶς του. Πολῖται καὶ στρατιῶται, ὅλοι ὁμοῦ ἀναμειγμένοι, ὤδευον κατόπι τοῦ ἀρχηγοῦ χωρὶς τινα τάξιν, ἢ ἐξαιρέσιν. Φθάσας ὁ Περλάτος πλησίον τοῦ Σκεντέρμπεη, ἠθέλησε νὰ ὁμιλήσῃ, ἀλλὰ τὰ δάκρυα διέκοπτον τὴν φωνὴν του, καὶ δὲν ἠδυνήθη νὰ προσφέρῃ οὔτε λέξιν. Οἱ Σβειτιγραδῖται προσπεσόντες εἰς τοὺς πόδας τοῦ ἡγεμόνος τὸν ἰκέτευον μετὰ δακρύων νὰ τοὺς εὐσπλαγχνισθῇ διὰ τὴν δυστυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν περιέπεσον ὄχι ἀπὸ ἀνανδρείαν των ἢ μικροφυχίαν. Ἡ παρουσία τοῦ Ἡρώος ἔκαμε περισσοτέραν ἐνέργειαν εἰς τὰς καρδίας τῶν Διβρίων ἀπὸ τὰς παρακλήσεις τοῦ Περλάτου. Ἐμέμροντο καὶ κατεδίκαζον αὐτοὶ ἑαυτοὺς διὰ τὴν δεισιδαιμονίαν των, καὶ ὠμολόγουν μὲ πικρότατον πόνον τὸ ἀνόητον ἀμάρτημά των. Ὅθεν ρίψαντες τὰς ζώνας των περὶ τὸν λαιμόν των, ἔπεσον κατὰ πρόσωπον ἔμπροσθεν τοῦ Πρίγκιπος, καὶ χύνοντες δάκρυα ποταμῆδόν, ἔλεγον ὅτι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποφέρουν ὁποιάν δήποτε ποινὴν ἠθέλεν ἐκφωνήσῃ κατ' αὐτῶν. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ὢν φυσικὰ μεγαλόψυχος, καὶ θεωρῶν μὲ ὄμμα εὐσπλαγχνίας τὴν ὑποταγὴν των, τοὺς διέταξε νὰ ἐγερθοῦν, εἰπὼν ὅτι ἂν καὶ τὸ ἀμάρτημά των ἦτο

μέγιστον, μόλον τοῦτο τὸ ἐσυγχώρει, βέβαιος ὦν ὅτι ἦτον ἀπλῶς τῆς δεισιδαιμονίας ἀποτέλεσμα· καὶ ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ λησμονήσῃ τὴν σταθερότητα καὶ ἀνδρείαν μὲ τὴν ὁποίαν εἶχον ὑπερασπισθῆ ἕως τότε τὴν ἐμπιστευθεῖσαν εἰς αὐτοὺς πόλιν. Ἐπειτα στραφεῖς πρὸς τοὺς πολίτας, τοὺς ὑπεσχέθη νὰ ἀναπληρώσῃ διπλασίως τὰς ὕσας ζημίας ἐδοκίμασαν· ἐπήνεσε τὴν γενναιότητα καὶ ἐμπιστοσύνην τοῦ Περλάτου, τὸν ἀντήμειψεν ἀναλόγως μὲ τὰς ἐκδουλεύσεις του, καὶ τῷ ἐπέτρεψεν νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς ὅποιον μέρος θελήσῃ δι' ἡσυχίαν του.

Μαθὼν δὲ ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἐνησχολεῖτο εἰς τὴν διόρθωσιν καὶ ὀχύρωσιν τοῦ Σβετιγραδίου, ἐκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς πέντε χιλιάδων στρατιωτῶν, καὶ περιερχόμενος κατὰ τὴν συνήθειάν του τὸ στρατιόπεδον τῶν ἐχθρῶν, ἠχμαλώτιζεν ὅλους ὅσοι ἀπεμακρύνοντο. Ὁ δὲ Ἀμουράτης ἀφ' οὗ ἐπιδιόρθωσε τὰ τείχη τοῦ Σβετιγραδίου, καὶ τὸ ἐφωδίασεν, ὡς εἶπομεν, μὲ ὄλα τὰ ἀναγκῆα, καὶ μὲ ἰσχυρὰν φρουρὰν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς ἐπαρχίας του, ἐπειδὴ οἱ ὑπερβολικοὶ κόποι τοὺς ὁποίους ἐδοκίμασε, καὶ ἡ μεγάλη φθορὰ τοῦ στρατοῦ του δὲν τὸν ἐσυγχώρουν νὰ ἐπιχειρισθῇ νέας κατακτήσεις ἐν τῇ Ἀλβανίᾳ. Μαθὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ἀναχώρησίν του, τὸν ἠκολούθησε μὲ τὸ ἵππικόν καὶ πόλεμῶν αὐτῶν πότε μὲν ὀπισθεν, πότε δὲ πλαγίως, ἐ-

προξένει εἰς αὐτὸν μεγάλην φθοράν. Ὁ Ἀμουράτης διέταξε νὰ στρατοπεδεύσῃ ἓν σῶμα ἀπὸ τεσσαράκοντα χιλιάδας, διὰ νὰ ἐμποδίξῃ τὰς προσβολὰς τῶν Ἀλβανῶν, καὶ νὰ σκεπάξῃ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ του, καὶ οὕτως ἠδυνήθη νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ἀναχώρησίν του ἀνενοχλήτως. Ὅλοι οἱ συγγραφεῖς τοῦ καιροῦ ἐκείνου δμολογοῦν ἐκ συμφώνου ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἔχασεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην περισσοτέρους ἀπὸ τριάκοντα χιλιάδας στρατιωτῶν, καὶ ἐδαπάνησε μεγάλην ποσότητα χρημάτων, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ ἄλλο τι παρὰ τὴν ἐκ προδοσίας ἄλωσιν τῆς τόσον μικρᾶς πόλεως τοῦ Σβετιγραδίου.

Κεφάλαιον I'.

Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφιερώνει τὰς φροντίδας του εἰς τὴν πολιτικὴν διαίρησιν τῆς ἡγεμονίας του. Οἱ ἄρχοντες ματαίως τὸν παρακαλοῦν νὰ λάβῃ αὐτοῦτον. Πολιορκεῖ τὸ Σβετιγράδιον. Προτείνει εἰς τὸν φρούραρχον νὰ τὸ παραδόσῃ. Βιάζεται νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Ὁ Ἀμουράτης πολιορκεῖ τὴν Κρόϊαν. Ἡ πρώτη κατὰ τῶν τευχῶν ἐφοδος ματαιοῦται. Στρατῆγημα τοῦ Σκεντέρμπεη. Εὐρίσκεται εἰς μέγα κίνδυνον. Νέον στρατῆγημά του. Ἐλλειψὶς τῶν ζωοτροφιῶν εἰς τὸ Ὄθωμανικὸν στρατόπεδον. Τρίτον στρατῆγημα τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ Ἀμουράτης ματαίως προσπαθεῖ νὰ ἐλύσῃ τὸ φρούραρχον νὰ παραδόσῃ τὴν πόλιν. Προτείνει εἰς τὸν Σκεντέρμπεην τὴν εἰρήνην, καὶ αὐτὸς δὲν τὴν δέχεται. Θάνατος τοῦ Σουλτάνου.

Ὁ Σκεντέρμπεης ὀρμούμενος ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς γενναιότητός του ἠθέλησε νὰ συγκροτήσῃ μάχην μετὰ τὸ

ἐχθρικὸν σῶμα τῶν 40,000, οἱ ὁποῖοι, ὡς εἶπομεν, εἶχον στρατιοπεδεύσῃ διὰ νὰ εὐκολύνουν τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἐπιλοίπου στρατοῦ. Ἄλλ' οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ τὸν ἐμπόδισαν, παρασταίνοντες αὐτῷ ὅτι τὰ τάγματά του ὄντα πολλὰ κεκοπιασμένα καὶ ὀλιγάριθμα, δὲν δύνανται νὰ ἀνθέξουν εἰς τόσον πολυάριθμον σῶμα ἐχθρῶν, καὶ ἤδη ἀναπαυμένων· καὶ τέλος καὶ ἂν ἐνίκα, δὲν θέλει ἀπολαύσει οὐδεμίαν ὠφέλειαν, διότι ὁ ἐχθρὸς ἀναχωρεῖ οἰκαιοθελῶς ἀπὸ τοὺς τόπους του. Ἐδέχθη τὴν συμβουλήν καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὴν καθέδραν του, ἀπέλυσε τὰ στρατεύματά του, διατάξας νὰ συναχθοῦν πάλιν μετὰ δύο μῆνας ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Σβετιγραδίου, κρατήσας μόνον τρεῖς χιλιάδας στρατιώτας, τοὺς ὁποίους ἐπεμψεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Μακεδονίας διὰ νὰ ἐμποδίζουσι τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Τούρκων εἰς τοὺς τόπους του. Ἐπομένως ἐδόθη εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῆς πολιτικῆς διοικήσεως τῆς ἡγεμονίας του, καὶ ἐπιδιώρθωσεν ὅλας τὰς καταχρήσεις, ὅσαι τυχὸν εἰσεχώρησαν καθ' ὃν καιρὸν αὐτὸς ἐνησχολεῖτο εἰς τὸν πόλεμον.

Ὅλοι οἱ ἄρχοντες τῆς πατρίδος του, βλέποντες ὅτι εἶχε φθάσει περὶ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας του, καὶ εἰσέτι ἦτο ἄγαμος, τὸν παρεκάλεσαν ὁμοφώνως νὰ νυμφευθῇ διὰ νὰ τοὺς δώσῃ διάδοχον τοῦ αἵματός του. Ἄλλ' ἀποποιούμενος κατ' ἀρχὰς τὸ τοιοῦτον,

ὑπεσχέθη τέλος, καμφοβείς ἀπὸ τὰς συχνὰς παρακλήσεις των, ὅτι θέλει φροντίσει περὶ τούτου μετὰ τὴν ἀνάκτησιν τοῦ Σβετιγραδίου. Ὅθεν χωρὶς νὰ ἀναβάλῃ πλέον τὸν καιρὸν ἐσυγκρότησε νέον στρατὸν ἀπὸ ὀκτὼ χιλιάδας ἰπέων καὶ δέκα χιλιάδας πεζῶν, ἐκ τῶν ὁποίων μέγα μέρος ἐσύγκειτο ἐξ αὐτοκλήτων ἀνδρῶν παντὸς γένους ἐπιθυμούντων νὰ μάθωσι τὴν τέχνην τοῦ πολέμου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοιοῦτου ἐμπείρου καὶ θαυμαστοῦ στρατηγοῦ. Ἀφ' οὗ δὲ ἠτοιμάσθη κατὰ πάντα πρὸς πολιορκίαν, ἐξεστράτευσε καὶ φθάσας ἔμπροσθεν τοῦ Σβετιγραδίου, ἐπρόβχλεν εἰς τὴν φρουρὰν νὰ παραδώσουν μὲ συνθήκας τὴν πόλιν· ἀλλ' οὗτοι ἀπεκρίθησαν ὅτι φρούριον, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου ἐχύθη τόσον αἷμα Ὀθωμανικόν, δὲν ἐξαγοράζεται εἰμὴ πάλιν μὲ αἷμα. Ὅθεν ἐδοκίμασε νὰ τὸ κυριεύσῃ διὰ τῆς βίας, πλὴν δὲν κατώρθωσε τίποτε. Ἐν τῷ μεταξὺ μαθὼν ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἔκαμνε τρομερὰς ἐτοιμασίας διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ πάλιν κατ' αὐτοῦ, ἐβιάσθη νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ ἐπορεύθη νὰ ἐπιθεωρήσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς ἡγεμονίας του, ἐπιδιορθῶνων τὰ τεῖχη καὶ τὰ ὀχυρώματα, ἐνδυναμόνων τὰς φρουράς, καὶ ἐφοδιάζων αὐτὰς μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα. Μόλις ἐπλησιάσε τὸ ἔαρ, καὶ ὁ Σουλτάνος ἐκστρατεύει κατὰ τῆς Ἀλβανίας· ὁ δὲ Σκεντέρμπεης προλαβὼν τὴν ἔλευσίν του, κατέταξε τάγματά τινα εἰς

τάς ὁδοὺς καὶ εἰς τὰ στενώματα, ὅθεν ἔμελλον νὰ διέλθουν οἱ Τοῦρκοι, διὰ νὰ τοὺς βλάπτουν εἰς τὴν διάβασίν των, καὶ ἐν ταυτῷ νὰ τῷ δίδουν ἀκριβεῖς πληροφορίας περὶ τῶν κινήματων αὐτῶν. Ὁ δὲ Ἀμουράτης προαποστείλας ἓνα τῶν ἐμπειροτέρων του στρατηγῶν, ὀνομαζόμενον Σεμπαλῆν, μὲ πολυάριθμον στρατόν, ἐκίνησε καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν ἀπρίλιον μῆνα τοῦ 1450 μὲ τὸν ἐπίλοιπον στρατόν του, ἐπαριθμούμενον ὅλον εἰς ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας. Ἐν τούτοις ὁ Σκεντέρμπεης στοχαζόμενος ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ διευθύνῃ ὅλην τὴν δύναμίν του κατὰ τῆς Κρόϊας, παραλαβὼν ὀκτῶ χιλιάδας ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, καὶ ἀναβάς εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως ὑψώματα ἐστρατοπέδευσε νὰ εἰς τὸν ἀρμοδιώτερον καὶ ἀσφαλέστερον τόπον, ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἐνοχλῇ καὶ ταραττῇ τοὺς πολεμίους μὲ αἰφνιδίους προσβολὰς καὶ ταχυτάτας ὑποχωρήσεις, καθὼς ἔπραττε καὶ ἐν καιρῷ τῆς πολιορκίας τοῦ Σβετιγραδίου (42). Πρὸ πάντων δὲ ἐφρόντισε νὰ γυμνώσῃ ὅλους τοὺς τόπους, ὅθεν ἔμελλον οἱ ἐχθροὶ νὰ διέλθουν, ἀπὸ κάθε εἶδος ζωοτροφιῶν, ἀφανίσας ἐν ταυτῷ καὶ ὅλα τὰ ἐσπαρμένα χωράφια.

Ὁ Σεμπαλῆς λοιπὸν δὲν ἤργησε νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν μὲ τὰ ὑπὸ τῆν ὁδηγίαν του τάγματα, καὶ φθάσας ἔμπροσθεν τῆς Κρόϊας, περιῆλθε τὴν πόλιν διὰ

νά παρατηρήσῃ τὴν θέσιν τῆς, καὶ πόθεν ἦτον ἀρμοδιώτερον νά τὴν προσβάλλῃ. Ἀκολουθῶς ἐστρατοπέδευσε ὀλίγον μακρὰν τῆς πόλεως, χωρὶς νά κάμῃ τὸ παραμικρὸν κίνημα κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, ὅστις τὸν παρήγγειλε νά μὴν ἐπιχειρισθῇ τίποτε κατὰ τῶν Ἀλβανῶν πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐπίσης ἰδὼν ὅτι δὲν ἦτον φρονήσεως ἔργον νά κινηθῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πρὶν ἀρχίσουν τὴν πολιορκίαν, ἔμεινε καὶ αὐτὸς ἡσυχάζων. Εἴκοσι δὲ ἡμέρας μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σεμπαλῆ ἐφάνη καὶ ὁ Ἀμουράτης μὲ τὸν ἐπίλοιπον στρατὸν του, συναδεδυμένος ἀπὸ τὸν υἱὸν τοῦ Μωάμεθ τὸν Β΄. καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἢ πρὸς τῆς Κρόϊας πεδιάς ἐκαλύφθη ἀπὸ σκηνάς, ἀπασκευὰς καὶ διαφόρους μηχανὰς τοῦ πολέμου. Ἡ φοβερὰ αὕτη προπαρασκευὴ ἐφαίνετο ὡς προμηνύουσα ἤδη τὸν ἀφρευκτὸν καὶ παντελεῖ ἔξολοθρευμὸν τῆς Κρόϊας· καὶ ἤθελε τρομάξῃ τοὺς Ἀλβανούς, ἂν δὲν εἶχον ἀρχηγὸν τὸν Σκεντέρμπεην. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σουλτάνος ἐτακτοποίησε τὸ στρατόπεδόν του, διέταξεν ἐκ νέου τοὺς στρατιώτας νά μὴν ἀπομακρύνητε οὐδεὶς τοῦ στρατοπέδου ἐπὶ ὁποία δήποτε προφάσει. Ἐπομένως ἔπεμψε κήρυκας πρὸς τὸν Οὐρανοκόντην, εἰς τοῦ ὁποίου τὴν φρόνησιν, γενναιότητα, καὶ ἐμπιστοσύνην παρέδωκεν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ὑπεράσπασιν τῆς καθέδρας του (43), νά πείσουν αὐτὸν νά παραδώσῃ μὲ

συνθήκας τὴν πόλιν· ἀλλ' ὁ φρούραρχος ἀπεκρίθη, ὅτι οἱ στρατιῶταί του θέλουν ἀπαντήσῃ εἰς τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως τῶν μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας. Ἡ τολμηρὰ αὕτη καὶ ὑπεροπτικὴ ἀπάντησις παρώξυνε τόσον τὸν Ἀμουράτην, ὥστε διέταξε νὰ χύσουν ἀμέσως τὰ πυροβόλα, διότι τοιαύτη ἦτον τότε ἡ τῶν Ὀθωμανῶν συνήθεια, νὰ φέρουν μεθ' ἑαυτῶν τὴν ἀναγκαίαν ὕλην, καὶ νὰ κατασκευάζουν τὰ πυροβόλα ἔμπροσθεν τῶν φρουρίων, τὰ ὁποῖα ἐπολιώρουν. Κατεσκευάσθησαν λοιπὸν ἕξ πυροβόλα, διαφόρου μεγέθους· τὰ μὲν δύο ἑξακοσίων λιτρῶν, τὰ δὲ ἐπίλοιπα διακοσίων. Ἄμα δὲ ἔγιναν ἑτοιμα, διέταξε νὰ τὰ στήσουν ἀπέναντι τῆς πόλεως, πρὸς τὸ μέρος τὸ μόνον ἐκ τῆς τέχνης ὀχυρωμένον. Ὁ ἀδιάκοπος πυροβολισμὸς αὐτῶν κατεδάφισεν ἐντὸς ὀλίγου ἓν μέρος τοῦ τείχους. Τότε ὁ Σουλτάνος διέταξε τὴν ἀνάβασιν, ὑποσχόμενος πολῦτιμον βραβεῖον (44) εἰς τὸν πρῶτον ὅστις στήσῃ τὴν Ὀθωμανικὴν σημαίαν ἐπὶ τοῦ τείχους. Ὁ Μωάμεθ ἰστάμενος πλησίον τοῦ πατρὸς του, ὑπέσχετο ἐπίσης νὰ βραβεύσῃ βασιλικῶς τὸν κατορθωτὴν τοιαύτης ἀνδραγαθίας. Οἱ στρατιῶται, οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ αὐτοὶ οἱ Πασᾶδες ἐδείκνουν τῶσαύτην θερμότητα καὶ φιλοτιμίαν, ὥστε ἐφαίνετο ἄφευκτος ἡ καταστροφὴ τῆς Κρόϊας, καὶ αὐτῆς τῆς Ἀλβανίας. Βεβαιουῖσι μάλιστα ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ πλήρης γεν-

ναϊότητος, ἐπροθυμῆτο νὰ ἀνέβη πρῶτος εἰς τὰ τείχη, διὰ νὰ ἀπολαύσῃ οὗτος τὸ ἀριστεῖον, ἀλλ' ὅτι ὁ πατήρ του τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τὸ κινδυνῶδες καὶ τολμηρὸν τοῦτο ἐπιχείρημα.

Οἱ δὲ πολιορκούμενοι, ἐνθαρρύνοντες ὁ εἷς τὸν ἄλλον εἰς τὸ αὐτὸ μέρος τοῦ τείχους, ὑπερασπίζοντο τὴν πατρίδα των μέχρι τελευταίας βραίδος τοῦ αἵματός των. Ὁ Οὐρανοκόντης ἐπαινῶν τὴν σταθεράν των καὶ γενναίαν ἀπόφασιν, τοὺς ἐνεψύχονεν ἔτι μᾶλλον, ἐνθυμίζων αὐτοὺς ὅτι ἐκτὸς τῆς ἰδίας εὐχαριστήσεως ἔμελλον νὰ ἀπολαύσουν βραβεῖον ἀσυγκρίτως λαμπρότερον, τὸν στέφανον δηλαδὴ τῆς ἀθανάτου δόξης τὸν ἀποδιδόμενον εἰς τοὺς μαχομένους καὶ κινδυνεύοντας ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Τοῦρκοι ἤρχισαν τὴν ἐφοδον, καὶ ἐπροχώρησαν τόσο εἰς τὴν ἀνάβασιν ὥστε ἐμάχοντο ἤδη ἐκ τοῦ συττάδην μὲ τοὺς πολιορκουμένους, αἰφνηδίως ἠκούσθη θόρυβος συγκεχυμένος, καὶ ἀλαλαγμὸς πρὸς τὸ μέρος τοῦ στρατοπέδου. Αἰτία ἦτον ὁ Σκεντέρμπεης, ὅστις παρατηρῶν ἀπὸ τὴν θέσιν του μὲ προσεκτικώτατον ὄμμα ὅλα τῶν ἐχθρῶν τὰ κινήματα, ἅμα παρετήρησε τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφόδου κατὰ τῆς πόλεως, λαβὼν τοὺς γενναϊότερους τῶν στρατιωτῶν του, ὤρμησεν ὡς ὑπόπτερος εἰς τὸ στρατόπεδόν των, ἤρπασε πολλὰς σκηνάς, καὶ

κατέκοψε περί τούς ἑξακοσίους ἔχθρους. Ὁ Ἀμουράτης ἀγνωῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιπεσόντων πολεμίων, καὶ φοβούμενος μεγάλην τινὰ καταστροφήν, διέταξεν ἀμέτωπ τὴν παῦσιν τῆς ἐφόδου, καὶ ἀνακαλέσας τοὺς ἀναβαίνοντας εἰς τὰ τείχη, τοὺς ἔστειλεν ἐναντίον τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ δὲ Πρίγκιψ βλέπων ὅτι ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ ἔχθρου ἐστράφησαν κατ' αὐτοῦ, ἤναγκάσθη νὰ ὀπισθοδρομήσῃ, καὶ τότε εὐρέθη εἰς δεινὴν καὶ κινδυνώδη θέσιν· διότι δυνατὸν σῶμα πολεμίων περιεκύκλωσεν αὐτὸν, καὶ ἐπάσχιζε πανταχόθεν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἀναχώρησίν του. Μ' ὅλον ὅτι ἦτον εἰς ἄκρον κοπιασμένος, τὸ μέγεθος ὅμως τοῦ κινδύνου ἐδιπλασίασε τὰς δυνάμεις του, ὥστε ἀνατρέψας ὅλους τοὺς ἐναντιουμένους Ὀθωμανοὺς, ἤνοιξε δρόμον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, καὶ διαβάς ἐπὶ τῶν σωμάτων τῶν ὑπ' αὐτοῦ φονευμένων, ἀνελήφθη, ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ ἀπὸ τὴν ὄψιν τοῦ ἐκστατικοῦ ἔχθρου καὶ ἔφθασεν ἀβλαβῆς εἰς τὸ στρατόπεδόν του διὰ νὰ λάβῃ ἀνάπαυσίν τινα, καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ εἰς νέα στρατηγήματα. Οἱ τότε ἱστορικοὶ βεβαιοῦσιν ὅτι εἰς τὴν προσβολὴν του ταύτην ἐφόνευσε περί τούς χιλίους διακοσίους Τούρκους.

Ὁ Ἀμουράτης μαθὼν ὅτι ὁ Πρίγκιψ ἐξέφυγεν ὡς ἐκ θαύματος τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀφ' οὗ ἔκαμε μεγάλην φθορὰν εἰς τὸν στρατὸν του, εἶπεν εἰς τοὺς

περὶ αὐτόν· α Λυποῦμαι μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐκπλήττομαι.
 Ὁ Σκεντέρμπεης μοὶ εἶναι γνωστός, καὶ ἠξέυρω τι
 εἶναι ἄξιός νὰ κατορθώσῃ. » Ἐπομένως διέταξε ὅλας
 τὰς δυνατὰς προφυλάξεις κατὰ τῶν στρατηγημάτων τοῦ
 Πρίγκιπος. Ὁ δὲ Μωάμεθ ἀνεδέχθη ὁ ἴδιος μετὰ προ-
 θυμίας τὴν ἐπιστάσιάν νὰ ἀσφαλίσῃ πανταχόθεν τὸ
 στρατόπεδον ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς του, καὶ ὑπεσχέθη τῷ
 πατρὶ του ὅτι ἂν ὁ ἐχθρὸς ἐπιχειρισθῇ ἐκ δευτέρου πα-
 ρόμοιον κίνημα θέλει τὸν κάμῃ ἀφεύκτως νὰ πέσῃ εἰς
 τὰς παγίδας του, καὶ νὰ τὸν φέρῃ σιδηροδέσμιον εἰς
 τοὺς πόδας του. Ἄλλ' ὁ Ἀμουράτης, ὅστις εἶχεν ἤδη
 πολλῶν πραγμάτων τὴν πείραν, α Εὐκολότερον εἶπεν
 εἶναι, ὧ νιέ μου, νὰ ὀμιλήσῃ τις παρὰ νὰ πράξῃ
 καὶ νὰ ὑποσχεθῇ παρὰ νὰ ἐκπληρώσῃ. Ἡ νεότης
 τοσοῦτον ὑπερτερεῖ κατὰ τὴν ἀλαζονίαν καὶ αὐθάδειαν
 ὅσον εἶναι ἐλλειπῆς κατὰ τὴν πείραν. Σὺ νομίζεις νὰ
 ἐμβάλῃς τὸν Σκεντέρμπεην εἰς τὰ δίκτυά σου, ἀλλὰ πρό-
 σεχε μὴ σὺ ἐμπέσῃς εἰς τὰ ἰδικά του.»

Ἀφ' οὗ δὲ κατέπαυσεν ἡ ταραχὴ μετὰ τὴν ὑποχώρησιν
 τοῦ Σκεντέρμπεη, ὁ Ἀμουράτης διέταξε νὰ ἐπιχειρι-
 σθοῦν ἐκ δευτέρου τὴν κατὰ τῆς πόλεως ἔφοδον. Οἱ
 Ὀθωμανοὶ ἐνθαρρυνόμενοι καὶ ἀπὸ τὸν Μονάρχην των
 καὶ ἀπὸ τὸν υἱόν του, ἠγωνίζοντο μετὰ μεγίστην θερμό-
 τητά νὰ χυριεύσωσι τὴν πόλιν, ἀλλ' οἱ κόποι αὐτῶν

καὶ ἀγῶνες ἐματαιοῦντο ἀπὸ τὴν σταθερότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν πολιορκουμένων, οἱ ὁποῖοι κατακρημνίζοντες παντοίοις τρόποις τὰς κλίμακας τῶν ἀναβαινόντων εἰς τὰ τείχη καὶ μὲ αἰφνηδίους καὶ τολμηρὰς προσβολὰς κατασυντρίβοντες, καὶ κατακαίοντες τὰς πολεμικὰς αὐτῶν μηχανὰς, ἐκάλυπτον τὴν γῆν μὲ τὰ πτώματα τῶν πολεμίων. Ὁ Μωάμεθ βλέπων ὅτι τὰ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν του τάγματα ἀπέκαμον ἀπὸ τοὺς ὑπερβολικοὺς κόπους, καὶ ἐδειλίασαν ἀπὸ τὸν τρομερὸν φόνον, διέταξε νὰ ἔλθωσιν ἀντ' αὐτῶν νέα τάγματα, καὶ ἱκανὰ νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν προσβολὴν μὲ περισσοτέραν θερμότητα. Ἄλλ' ὁ φρούραρχος κατανοήσας τὸν σκοπὸν τοῦ ἐχθροῦ ἔσπευσε καὶ αὐτὸς νὰ ἀντιπαρατάξῃ νεαρὸς στρατιώτας.

Ἡ δευτέρα αὕτη ἔφοδος τῶν Ὀθωμανῶν δὲν ἐστάθη κατ' οὐδὲν ὠφελιμοτέρα τῆς πρώτης, καὶ ὁ Ἀμουράτης βλέπων μὲ ἄκραν του ἀδημονίαν νὰ φθείρητε μέγας ἀριθμὸς τῶν ἐκλεκτωτέρων ταγμάτων του, χωρὶς ὠφέλειαν, διέταξε νὰ παρκιτηθοῦν ἀπὸ τὴν ἀνάβασιν, καὶ νὰ ἐπανεέλθουν εἰς τὸ στρατόπεδον. Αὐτὸς ὁ μονάρχης ἐδοκίμασε τόσον μεγάλην λύπην, ὥστε ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἀσθενήσῃ. Ὁ δὲ βίαιος, καὶ ὀξύθυμος υἱὸς του Μωάμεθ, ὀργιζόμενος κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, τὸν ὕβριζε μὲ μεγάλην πικρότητα, καὶ φλογιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, ἔδραμε μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν,

τοὺς ὁποίους εἶχε κατατάξῃ περὶ τὸ στρατόπεδον διὰ
 νὰ ἐμποδίζουσι τὰς νυκτερινὰς ἐπιθέσεις τοῦ Πρίγκιπος,
 καὶ παραλαβὼν διάφορα τάγματα κατέταξεν αὐτὰ εἰς
 ἔνεδραν καθ' ὅλους τοὺς τόπους, τοὺς περὶ τὴν συνήθη
 ὁδὸν, θέλων μὲ τοῦτο νὰ ἀποκλείσῃ τὸν Σκεντέρμπεην
 μεταξὺ δύο δυνάμεων, ἂν ἐπιχειρεῖτο καὶ αὐθις νὰ
 κινηθῇ κατὰ τοῦ στρατοπέδου. Ἄλλ' ὁ Πρίγκιψ εἶδο-
 ποιηθεὶς ἀπὸ αὐτομόλους καὶ τοὺς κατασκόπους του περὶ
 τῶν κινημάτων τοῦ ἐχθροῦ, ἀπεφάσισε καὶ αὐτὸς νὰ
 τὸν ἀπατήσῃ πλὴν μὲ ἀγχινούστερον καὶ ἀσφαλέστερον
 τρόπον· ἐπειδὴ οἱ Ἰστροτιῶταί του καὶ οἱ ἀξιωματικοί
 του, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐκτεθοῦν εἰς τοὺς πλέον μεγάλους
 κινδύνους, ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὴν φρόνησιν καὶ ἐμπειρίαν
 του, ἦσαν βέβαιοι νὰ ὑπερέβουν ὅλας τὰς δυσκολίας
 καὶ νὰ κατορθώσουν τὰ δυσκατόρθωτα. Ὅθεν ἐπεμψε
 τὸν ἀνδρεῖον Μωϋσῆν μὲ χιλίους διακοσίους ἵππεῖς,
 παραγγείλας αὐτῷ νὰ κτυπήσῃ ἐν καιρῷ νυκτός τοὺς
 ἐνεδρεύοντας Ὀθωμανούς, ὠθῶν αὐτοὺς πρὸς τὸ στρα-
 τόπεδόν των, διὰ νὰ σύρῃ μὲ τοῦτο πρὸς ἑαυτὸν ἔλθῃ
 τὴν προσοχὴν των, ἐν ᾧ ὁ Πρίγκιψ ἤθελεν ἐπιπέσῃ κατ'
 αὐτῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος μὲ πέντε χιλιάδας. Ἡ ἐκ-
 βασίς τοῦ στρατηγήματος ἠκολούθησε κατὰ τὴν ιδέαν
 του. Διότι ἐν ᾧ ὁ Μωϋσῆς κατεδίωκε πρὸς τὸ στρατό-
 πεδον τοὺς τεταγμένους εἰς ἔνεδραν Τούρκους, διαδοθέν-

τος τοῦ θορύβου τῆς αἰφνιδίου ταύτης προσβολῆς, ὁ προσεκτικὸς καὶ ἄγρυπνος Μωάμεθ νομίζων ὅτι ἦτον αὐτὸς ὁ Σκεντέρμπεης, διατάττει νὰ κινηθοῦν συνάμα διάφορα τάγματα, καὶ πέμπει τὰς περισσοτέρας δυνάμεις πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ὠφελούμενος ἀπὸ τὴν ταραχὴν εἰς τὴν ὁποίαν εὕρισκοντο αἱ τάξεις τῶν πολεμίων, προσβάλλει ὀρμητικῶς ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, καὶ εὐρῶν αὐτοὺς σχεδὸν χωρὶς προφύλαξιν, κατέκαυσε διαφόρους σκηναὺς μὲ τὰς ἀποσκευὰς, καὶ ἐφόρευσε πλῆθος στρατιωτῶν. Ὁ δὲ Μωῦσῆς βλέπων αὐξανομένης τὰς κατ' αὐτοῦ δυνάμεις, ἀνεχώρησε μὲ μεγάλην ταχύτητα, χωρὶς νὰ δοκιμάσῃ τὴν παραμικρὰν βλάβην. Καὶ ὁ Σκεντέρμπεης, ἀφ' οὗ ἐπροξένησε μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Τούρκους, βλέπων νὰ ὀρμοῦν ὅλοι κατ' αὐτοῦ ὀπισθοδρόμησε χωρὶς νὰ χάσῃ μῆτε ἓνα στρατιώτην. Ὁ Ἀμουράτης τέλος πάντων διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ τὸ στρατόπεδόν του ἀπὸ τὰς τοιαύτας ὀλεθρίας ἐπιδρομὰς, διέταξε νὰ κατασκευάσουν διάφορα ἰσχυρὰ περιφράγματα ἀπὸ τὸ μέρος τῆς πεδιάδος, καὶ νὰ στήσουν καὶ μερικὰ πυροβόλα. Οὕτω λοιπὸν ὁ Σκεντέρμπεης ἐπὶ κεφαλῆς ὀλιγαρίθμων στρατιωτῶν κατεκράτει πολυάριθμον στρατὸν, ὡς πολιορκούμενον ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου του. Ὁ Σουλτάνος, βέβαιος πλέον ὅτι ἦτον πανταχόθεν προφυλαγμένος ἀπὸ τὰς νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς

τοῦ Ἄλβανοῦ Πρίγκιπος, διέταξε νὰ ὀρμήσουν καὶ πάλιν
 κατὰ τῆς πόλεως· ὅταν δὲ εἶδε τοὺς ἰδίους του στρα-
 τιώτας μαχομένους ἐπὶ τῶν τειχῶν μὲ τοὺς πολιορ-
 κουμένους ἐκ τοῦ συστάδην, ἔλαβε τὴν ὠμότητα νὰ
 διευθύνῃ τὰ πυροβόλα πρὸς τὸ μέρος εἰς ὃ ἐγίνετο ἡ
 συμπλοκή, καὶ διέταξε νὰ πυροβολοῦν κατὰ τῶν μα-
 χομένων, φονεύοντες καὶ τοὺς ἰδίους του στρατιώτας,
 καὶ τοὺς πολεμίους· λέγων ὅτι δὲν τὸ ἐθεώρει ἀμαρ-
 τίαν νὰ θυσιάσῃ εἴκοσι Τούρκους διὰ νὰ φονεύσῃ ἕνα
 χριστιανόν· ἀλλ' αἱ παρακλήσεις τῶν πασάδων του τὸν
 κατέπεισαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν παράφορον ταύτην
 ἀπανθρωπίαν, καὶ οὕτως οἱ στρατιῶται ἐνθαῤῥυνθέντες
 πάλιν ἠγωνίζοντο μὲ περισσοτέραν θερμότητα· ἀλλ' οἱ
 πρόμαχοι τῆς Κρόϊας τοὺς ἀντεπολέμουν μὲ τὸσαύτην
 σταθερότητα καὶ εὐτολμίαν, ὥστε ἀφ' οὔ ἐφόνευσαν
 περισσοτέρους ἢ πρότερον, τοὺς ἠνάγκασαν καὶ αὖθις
 νὰ ὀπισθοδρομήσουν. Ὁ Ἀμουράτης βλέπων ὅτι ἦταν
 ἀδύνατον νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν μὲ προσβολὴν, ἀπεφά-
 σισε νὰ μεταχειρισθῇ ὑπονόμους διὰ νὰ κατεδαφίσῃ
 μέρος τι τοῦ τείχους διὰ τῆς πυρίτιδος· αἱ ζωοτροφίαι
 ὅμως ἤρχηταν νὰ ἐκλείπουν εἰς τὸ στρατόπεδόν του,
 καὶ ἐδοκίμαζε μεγάλας δυσκολίας νὰ τὰς προμηθεύσῃ
 ἔνεκα τῶν αἰφιδίων προσβολῶν τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ-
 θεν διὰ νὰ ἀπατήσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Πρίγκιπος, καὶ

νὰ τὸν ἀναγκάσῃ διὰ τίνος στρατηγήματος νὰ ἀπο-
 μακρυνθῇ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ μέρη καθ' ὃν καιρὸν ἔμελλε
 νὰ φέρῃ τὰς ζωοτροφίας, ἔπεμψε τὸν Σεμπαλῆν μὲ ἕν
 πολυάριθμον σῶμα, διὰ νὰ λεηλατῇ τὴν ἐπικράτειάν
 του. Ἄλλ' ὁ Πρίγκιψ εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἐκστρατείας
 τοῦ Σεμπαλῆ, ἔδραμε ἐναντίον του, καὶ φθάσας αὐ-
 τὸν, τὸν προσέβαλε καὶ τὸν ἐβίασε μὲ μεγάλην φθοράν
 του νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ στρατόπεδον. Μαθὼν δὲ ἀπὸ
 τοὺς κατασκόπους καὶ δραπέτας ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἔ-
 πεμψεν εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῶν Βενετῶν διὰ νὰ προ-
 μηθεύτῃ σίτον, ἐκδύεται τὰ στρατιωτικὰ φορέματα
 καὶ μετεμφασθεὶς ὡς χωρικός μὲ διακοσίους
 ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, ἔδραμε μὲ αὐτοὺς καὶ ἐ-
 τοποθετήθη εἰς ἐνεδραν, περιμένων τὴν ἐπιστροφήν
 τῶν παρὰ τοῦ Σουλτάνου πρὸς ἀγοράν σίτου πεμφθέν-
 των. Ἄμα τοὺς εἶδε νὰ πλησιάσουν, ἐπιπίπτει κατ' αὐ-
 τῶν ὡς λέων, καὶ τοὺς μὲν φονεύει, τοὺς δὲ αἰχμα-
 λωτίζει, κυριεύει τὰ ὑποζύγια μὲ ὅλας τὰς ζωοτροφίας,
 καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸ στρατόπεδόν του, διένειμεν εἰς
 τοὺς στρατιώτας του τὰ λάφυρα. Ὁ Ἀμουράτης δὲν
 ἤργησε νὰ μάθῃ τὴν διαρπαγὴν τῶν ζωοτροφιῶν, καὶ
 ἡ τοιαύτη εἰδήσις τὸν ἐλύπησε θανατηφόρως. Ἄλλὰ
 βλέπων ὅτι ἡ ἔλλειψις τῶν ζωοτροφιῶν ἡμέρα τῆ ἡμέρα
 ἤξενεν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἔπεμψεν ἕτερον τάγμα

πρὸς τὸ μέρος τῆς Μακεδονίας, συνοδευόμενον ἀπὸ εἴκοσι χιλιάδας στρατιωτῶν τῶν ἐκλεκτωτέρων τοῦ στρατοῦ του. Ὁ Σκεντέρμπεης ἠθέλησε καὶ αὖθις γὰ τοὺς προσβάλλη, πλὴν οἱ ἀξιωματικοὶ του τὸν ἐμπόδισαν, παριστάνοντες αὐτῷ τὸν κίνδυνον εἰς τὸν ὁποῖον θέλει ἐκθέσει τὸν ἑαυτὸν του ἀντιπαραττόμενος πρὸς τόσον πολυάριθμον σῶμα πολεμίων μὲ τόσον ὀλίγας δυνάμεις καὶ οὕτως ἠδυνήθησαν οἱ Ὀθωμανοὶ γὰ μεταφέρειν ἀκωλύτως τὰς ἀναγκαίας ζωοτροφίας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦτο δὲ ἐπροξένησε μεγάλην χαρὰν εἰς τοὺς ἀθυμοῦντας στρατιώτας, καὶ τοὺς ἐνεθάρυνε γὰ ἀνανεώσθαι τὰς προσβολὰς των κατὰ τῆς πόλεως. Οἱ πολιορκούμενοι ὅμως, ὄχι μόνον τοὺς ἀντέκρουσαν μὲ καρτερίαν, καὶ ἐπροξένουν εἰς αὐτοὺς μεγάλην φθορὰν, ἀλλ' ἐν ταύτῳ ἔκαμαν καὶ μίαν γενναίαν ἐξοδον, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφόρευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, κατέκαυσαν ἐν μέρος τῶν κλιμάκων, καὶ κατεσύντριψαν τὰς πολεμικὰς μηχανὰς των.

Ὁ Σκεντέρμπεης ἀνυπόμονος γὰ βλέπη τοὺς Τούρκους ἐξακολουθοῦντας πεισματωδῶς τὴν πολιορκίαν τῆς καθέδρας του, μ' ὅλην τὴν φθορὰν τὴν ὁποίαν πολλάκις ἐδοκίμασαν, ἀπεφάσισε καὶ αὖθις γὰ τοὺς ταραξῆ με τι νέον καὶ ἀνέλπιστον στρατήγημα. Ὅθεν νεοσυλλέξας καὶ ἄλλα τάγματα, κατέστησε τὸν στρατὸν του

πολλά ἰσχυρώτερον διαιρέσας αὐτὸν εἰς τρία σώματα, παρέδωκε τὸ ἓν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Μωϋσῆ, τὸ δεύτερον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του Τανούση· αὐτὸς δὲ παραλαβὼν τὸ τρίτον σῶμα, ἐκίνησε περὶ τὸ μέσον τῆς νυκτὸς καὶ ἔφθασεν ἔμπροσθεν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου, προσποιούμενος μὲ πλαστὰ κινήματα ὅτι τάχα ἤθελε νὰ τοὺς προσβάλλῃ. Αἱ δὲ προφυλακαὶ ἀναγνωρίσαντές τον, διέδωκαν ἀμέσως τὴν εἰδησιὴν τοῦ ἐπιχειμένου κινδύνου, καὶ εὐθὺς ὅλοι οἱ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος εὐρισκόμενοι Τούρκοι ἠγέρθησαν μετὰ σπουδῆς καὶ λαβόντες τὰ ὄπλα ἔδραμον νὰ ἀντιπαραταχθῶσι κατ' αὐτοῦ. Ὁ Σκεντέρμπεης τότε ὀπισθοδρομῶν, ἀπεμακρύνθη μίλιά τινα, διὰ νὰ σύρῃ τοὺς Τούρκους ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου· ὁ δὲ Μωϋσῆς καὶ Τανούσης, καιροφυλακτοῦντες προσεκτικῶς, ἐφώρμησαν πρὸς τὸ μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοπέδου, τὸ ὁποῖον εἶχε μένει σχεδὸν κενὸν ἀπὸ στρατιώτας, ἐφόνευσαν τοὺς ἀνθισταμένους, κατέκαυσαν πολλὰς τῶν σκηνῶν, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἡμέρας ἀνεχώρησαν χωρὶς νὰ δοκιμάσουν τὴν ἐλαχίστην βλάβην. Ὁ Ἀμουράτης ἐφρενίασεν ἀπὸ τὸν θυμὸν του, καὶ πνέων ἐκδίκησιν, ἔκλεξε τοὺς γεναιότερους τῶν στρατιωτῶν, καὶ τοὺς ἔπεμψε κατ' αὐτῶν, διατάξας αὐτοὺς αὐστηρῶς νὰ τοὺς καταδιώξουν, καὶ τοὺς ἐξολοθρεύσουν. Ἴδὼν ὁ Σκεν-

τέρμπεης τὸ ἐκλεκτὸν τοῦτο σῶμα ἐρχόμενον, ἔσπευσε νὰ παραταχθῆ εἰς ἀρμοδιωτάτην τοποθεσίαν, καὶ τοὺς ἐπερίμενε μὲ σταθερότητα καὶ ἀφοβίαν. Ἄμα τὸν ἐπλησίασαν οἱ Τοῦρκοι, ἤρχισαν τὸν πόλεμον· οἱ δὲ Ἄλβανοὶ τοὺς ἐδέχθησαν τόσον ἀνδρείως, καὶ τόσον σφοδρὰ τοὺς ἐκτύπησαν, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσουν, καὶ ἐντὸς ὀλίγου τοὺς ἔτρεψαν εἰς πληρεστάτην φυγὴν, φονεύσαντες τοὺς περισσοτέρους ἐξ αὐτῶν. Μαθὼν ὁ Ἄμουράτης καὶ ταύτην τὴν ἀποτυχίαν ἔφριξεν, καὶ ἀπὸ τὸν θυμὸν του ἐκλείσθη εἰς τὴν σκηνὴν του ὑπὲρ τὰς εἰκοσιτέσσαρας ὥρας, μὴ δεχόμενος οὐδένα, καὶ μὴ ἐκδόσας οὐδεμίαν διαταγὴν εἰς τὸν στρατὸν του.

Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν ἰδόντες στρατιωταὶ τινες τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας μὲ τινὰς τῶν στρατιωτῶν του ἐπὶ κορυφῆς ἑνὸς ὄρους τὸ ὁποῖον ὑπερεῖχε τῆς Κροΐας, διέκρινον ἀπὸ τὰς χειρονομίας του ὅτι ὠμίλει πρὸς τὸν φρούραρχον Οὐρανοκόντην, καὶ τάχα νὰ εἶδεν αὐτῷ τὰς ἀναγκαίας συμβουλὰς, καὶ νὰ τὸν παραινέει νὰ ἐξακολουθῆ τὴν ὑπεράσπισιν τῆς πόλεως μὲ σταθερότητα καὶ ἀνδρίαν. Ἐδραμον λοιπὸν ἀμέσως νὰ εἰδοποιήσουν τοῦτο εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅστις ἠθέλησε νὰ τὸν θεωρήσῃ ἰδίῳις ὄμμασι. Καὶ ἀφ' οὗ τὸν παρετήρησεν ἀκίνητος δι' ὀλίγην ὥραν, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμούς του πρὸς τὸν

οὐρανόν, καὶ στενάξας ἐκ βάρους καρδίας, εἶπε· Μήτε ἡ ἀρχαιότης ἀνέδειξε ποτὲ παρόμοιον Λέοντα, μήτε οἱ μεταγενέστεροι θέλουν ἰδεῖ ποτὲ τὸν ὁμοίον του... Ἄλλὰ διὰ τῆς ἀφρόνου τόλμης του θέλει γέννη αὐτὸς ἐαυτῷ ὀλέθριος.

Συνελθὼν δ' Ἀμυράτης ἐκ τῆς ἐκπλήξεώς του, διέταξε νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν ἐργασίαν τῶν ὑπονόμων μὲ περισσοτέραν δραστηριότητα· ἀλλ' οἱ λίθοι ἦσαν τόσον τραχεῖς καὶ ἀπότομοι, ὥστε τὰ ἐργαλεῖα ἠμβλύοντο, χωρὶς νὰ προσδεύῃ ἡ ἐργασία. Ὁ Σουλτάνος βλέπων ὅτι οἱ κόποι καὶ οἱ ἀγῶνες τῶν στρατιωτῶν του ἐχάνοντο ματαίως, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τῆς ἀπάτης τὸ μέσον. Ὅθεν ἐκλέξας ἓνα τῶν ὑπουλοτέρων Πασάδων του, τὸν ἔπεμψε μὲ πολυτελῆ δῶρα εἰς τὴν πόλιν, διατάξας αὐτὸν νὰ κολακεύσῃ τὸν φρούραρχον Οὐρανοκόντην, καὶ νὰ τὸν πείσῃ μὲ τὰς πλέον ἐλκυστικὰς ὑποσχέσεις νὰ παραδώτῃ τὴν Κρόϊαν. Πλησιάζας ὁ Πασᾶς εἰς τὴν πύλην τῆς πόλεως, ἀνεφέρθη ὅτι ἦλθε νὰ ὁμιλήσῃ μετὰ τοῦ φρουράρχου περὶ ἀναγκαιοτάτων ὑποθέσεων. Ὁ δὲ Οὐρανοκόντης ἦλθεν ἀμέσως εἰς ἀπάντησίν του· καὶ ὁ Πασᾶς ἀφ' οὗ τὸν ἐχαιρέτητε εὐγενῶς καὶ χαριέντως, τῷ ἐπρόσφερε τὰ δῶρα. Ὁ φρούραρχος τὸν ὑπεδέχθη μὲν μ' ὄλην τὴν ἀπαιτουμένην εὐγένειαν, εἶπεν ὁμως αὐ-

τῷ ἐν συντόμῳ· Ἄφ' οὗ μοι γνωστοποιήσεις τὴν αἰτία τῆς ἐλευσεώς σου θέλω ἰδεῖ ἂν πρέπη γὰρ δεχθῶ ἢ γὰρ ἀποβάλω τοῦ Σουλτάνου τὰ δῶρα. Διὰ γὰρ πλανήσῃ δὲ ὁ Πασᾶς τὸν Οὐρανοκόντην, μετεχειρίσθη, ἐν ᾧ ἐξέθετε τὴν ὑπόθεσιν τῆς πρεσβείας του, ὅλους τοὺς ἐπαγωγοὺς καὶ ὑπόλους τρόπους τῆς πολιτικῆς, ὑποσχόμενος αὐτῷ ἐκ μέρους τοῦ Σουλτάνου μεγάλας καὶ ἀξιολόγους ἀμοιβάς, καὶ ἐν ταύτῳ τὴν παντοτινὴν ὑπεράσπισιν καὶ εὐνοίαν τοσοῦτον ἰσχυροῦ Μονάρχου (45)· ἀλλ' ἡ φρευρὰ καὶ οἱ κάτοικοι ἀκούσαντες τοσοῦτον μισητὸν πρόβλημα, ἀνέκραξαν ὁμοφώνως, ὁμνύοντες εἰς τὸν Θεόν, ὅτι ποτὲ δὲν θέλουν ἔμβει οἱ Τούρκοι εἰς τὴν Κράϊν, πρὶν θυσιασθῶσι μέχρις ἐνόος οἱ πρόμαχοί της. Νομίσας ὡς ἐκ τούτου ὁ Πρέσβυς ὅτι ἐπιστέλλεται ἴσως ὁ Φρούραρχος παρόντων πολλῶν γὰρ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην καὶ θέλησίν του, ἐζήτησε γὰρ συνομιλήσῃ μετ' αὐτοῦ ἰδιαιτέρως, ἐλπίζων γὰρ τὸν ἐλκύσῃ εὐκολώτερα μόνον. Συγκατανεύσας ὁ Οὐρανοκόντης εἰς τὸ ζήτημά του, καὶ ἀκροσάμενος αὐτὸν ἐν ἡσυχίᾳ, τὸν διέταξε γὰρ ἐξέλθῃ ὅσον τάχιον τῆς πόλεως ὁμοῦ μὲ τὰ δῶρά του, εἰπὼν αὐτῷ! Ὑπαγε γὰρ ἀναγγεῖλης τῷ Σουλτάνῳ ὅτι θέλω κόψῃ τὴν μύτην, καὶ τὰ ὠτία ἐκείνου, ὅστις θέλει ἐκ δευτέρου γὰρ μοί φέρῃ τοιαύτας προτάσεις. Ἀκούσας ὁ Ἀμουράτης τὴν

τολμηρὰν καὶ ὑπεροπτικὴν ταύτην ἀπόκρισιν τοῦ φρου-
 ράρχου καὶ τῶν κατοίκων τῆς Κροίας, ὠργίσθη σφόδρα
 καὶ διέταξεν αὐθις νέαν ἔφοδον κατὰ τῶν τειχῶν, ἀλλὰ
 καὶ αὕτη ἀπέβη ἀνωφελὴς ὡς καὶ πρότερον. Ὅθεν
 βλέπων τοὺς στρατιώτας του ἐλαττωμένους πανταχόθεν,
 διέταξε τὴν ὑποχώρησιν, καὶ κατακλεισθεὶς εἰς τὴν σκη-
 νὴν του, παρεδόθη εἰς τὸν δριμύτατον πόνον τῆς καρ-
 δίας του· τότε ἀναλογιζόμενος πόσον θέλει ἀμαυρωθῆ ἢ
 προτέρα του δόξα, ἀνεβόησε στενάζων ἐκ βάρους ψυ-
 χῆς· « ὦ θεέ μου! μοὶ ἐχάρισες τόσον μακροχρόνιον
 ζωὴν, διὰ νὰ δοκιμάσω τοιαύτην ἀτιμίαν; Σὺ δὲ, ὦ
 μέγιστε Μωάμεθ καὶ ἀγαπητέ τοῦ Θεοῦ, μὴν ἐγκα-
 ταλείψῃς ἄνθρωπον, ὅστις ἐτίμησε καὶ ὑπερασπίσθη
 πάντοτε τὴν θρησκείαν σου, ἥδη περὶ τὴν εὐσιν τῶν
 ἡμερῶν του νὰ ἴδῃ ἑαυτὸν ὄνειδιζόμενον καὶ καταισχυ-
 νόμενον. » Ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ καὶ Πασάδες συναθροί-
 σθέντες περὶ αὐτὸν μετεχειρίζοντο τοὺς πλέον κατα-
 πειστικούς τῶν εὐγλωττίας διὰ νὰ τὸν παρη-
 γορήσουν. Ἐν ταύτῳ δὲ τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ δοκιμάσῃ
 μὲ εἰρηρικὰ καὶ τίμια μέσα νὰ δώσῃ τέλος εἰς ἕνα
 τόσο ἀτυχῆ καὶ ἐπιζήμιον πόλεμον. Ἐπομένως τὸν
 παρεκίνησαν νὰ πέμψῃ πρέσβυν διὰ νὰ προβάλλῃ τῷ
 Σκεντέρμπεη, ὅτι διὰ νὰ παύσῃ ὁ μεταξύ των πόλε-
 μος, καὶ κάθε ἄλλη ἐχθροπάθεια, τὸν ἀναγνωρίζῃ Ἡγε-

μόνα τῆς Ἀλβανίας, ἐπὶ ἐτησίᾳ πληρωμῇ μετριωτάτου φόρου. Πεισθεὶς ὁ Ἀμουράτης συγκατένευσε νὰ πεμφθῆ ὁ πρέσβυς. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἦτον ἄγνωστον τὸ μέρος, ὅπου ἐστρατοπέδευεν ὁ Πρίγκιψ, ὡς μὴ διατρίβων πολὺν καιρὸν εἰς τὸν αὐτὸν τόπον, ἐλευθέρωσε διαφοροὺς Ἀλβανούς αἰχμαλώτους, διὰ νὰ ὀδηγήσῃσι τὸν Ὀθωμανὸν Πρέσβυν πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην. Μετὰ διεξοδικὴν καὶ ἐπίπονον ὁδοιπορίαν, εὔρον τὸν τόπον τῆς διαμονῆς του. Ὁ Πρέσβυς προέπεμψε Γερμανόν τινα στρατιώτην διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τῷ Πρίγκιπι τὴν ἔλευσίν του, καὶ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν νὰ τὸν ὀμιλήσῃ. Λαβὼν δὲ αὐτὴν, ἐπλησίασεν εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ εἰσῆλθεν εἰς μίαν ἐπὶ τούτῳ διωρισμέντην σκηνὴν πρὸς ἀνάπαυσιν τῶν ἐκ τῆς ὁδοιπορίας του κόπων, τὴν δὲ ὑπόθεσιν τῆς ἀποστολῆς του ἀνέβαλε διὰ τὴν αὔριον. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης, ὑποπιευόμενος τὸ τοιοῦτον ὡς πρόφασιν διὰ νὰ στήσῃ κατ' αὐτοῦ καμμίαν παγίδα ὁ Ἀμουράτης, ἐδιπλασίασε τὰς φυλακὰς περὶ τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἀπέστειλε στρατιώτας τινὰς νὰ ἐρευνήσῃσι τὰ περίξ καὶ τὰ ὄρη μὴ ὑπάρχῃσι τάγματα τῶν πολεμίων. Παρρησιασθεὶς τὴν ἐπαύριον ὁ Ὀθωμανὸς Πρέσβυς, ἐξέθεσεν αὐτῷ τὰς προτάσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἦτον ἀπεσταλμένος· ὁ δὲ Πρίγκιψ ἀπεκρίθη ὡς ἀκολούθως· « Ὁ Ἀμουράτης μοὶ ἐπρότεινε τὰ αὐτὰ

ἀμέσως μετὰ τὴν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ἀποκατάστασίν μου, καὶ βεβαίως δὲν ἐλησμόνησε τὴν τότε ἀπάντησίν μου. Ἄν ἤδη ὁμῶς νομίζῃ ὅτι αἱ μὲν δυνάμεις μου ἠλατιώθησαν, ἢ δὲ σταθερότης τῆς καρδίας μου ἐξηλήφθη εὐρίσκεται εἰς μεγίστην ἀπάτην. Ἐν ὧσιν ζῆ ὁ Σκεντέρμπεης, ποτὲ οἱ Ἀλβανοὶ δὲν θέλουν λάβει τὴν καταισχύνην νὰ γίνωσι τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους ὑποτελεῖς. Ἡ φθορά, τὴν ὁποίαν μέχρι τοῦδε ἐδοκιμάσατε, σᾶς προμηνύει τὸν ἀφανισμόν, τὸν ὁποῖον καὶ εἰς τὸ ἐξῆς θέλετε δοκιμάσει. Ἄν ὑπετάξετε τὸ Σβετιγράδιον, δὲν πρέπει διὰ τοῦτο νὰ καυχᾶσθε, διότι τοῦτο χρεωστεῖται ἀπλῶς εἰς τὴν δεισιδαιμονίαν τῶν ὑπερασπιστῶν του, καὶ ὄχι εἰς τὴν ἰκανότητα καὶ ἀνδρίαν σας. Ἵπαγε λοιπὸν νὰ ἀναγγείλης εἰς τὸν βασιλέα σου ὅτι ὁ πολυάριθμος στρατός του δὲν προξενεῖ τὸν ἐλάχιστον φόβον, μήτε εἰς ἐμὲ, μήτε εἰς τοὺς στρατιώτας μου. » Καὶ περιποιηθεὶς αὐτὸν κατὰ τὸ θέον, τὸν ἀπέστειλε μὲ φύλακας μέχρι τινός, διὰ νὰ μὴν ἐνοχληθῇ ἀπὸ τοὺς Ἀλβανούς στρατιώτας, οἵτινες διεσπαρμένοι εἰς διάφορα μέρη, κατεσχόπευον τῶν ἐχθρῶν τὰ κινήματα. Τὴν δὲ ἐπαύριον μετέφερον ἐκεῖθεν τὸ στρατόπεδόν του, διὰ νὰ λανθάνη τοὺς πολεμίους ὁ τόπος τῆς διαμονῆς του, καὶ νὰ ἦναι προφυλαγμένος ἀπὸ κάθε αἰφνίδιον ἐπιδρομῆν των.

Ὅτε δὲ ὁ Ἀμουράτης ἔμαθε τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς πρεσβείας του, μὴ δυνηθεὶς νὰ νικήσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἀθυμίας του, ἔπεσεν εἰς τοιαύτην ἀτονίαν καὶ χαύνωσιν, ὥστε δὲν ἐδυνήθη πλέον νὰ ἐγερθῆ τῆς κλίνης του. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ Σουλτάνου, ἀπεφάτισε νὰ ὠφεληθῆ τῆς εὐκαιρίας προσβάλων καὶ αὐθις τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον· ἐξετέλεσε δὲ τὴν προσβολὴν του τόσον ἐπιτηδείως, ὥστε ἀφ' οὗ ἐπροξένησε μεγίστην φθορὰν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἐπέστρεψε χωρὶς νὰ χάσῃ εἰμὴ ὀλίγους τινὰς τῶν στρατιωτῶν του. Ἡ ἀπροσδόκητος αὕτη προσβολὴ ἔφερον εἰς μεγίστην ταραχὴν τοὺς Τούρκους, καθ' ὃν καιρὸν μάλιστα ἡ ὑγεία τοῦ Βασιλέως τῶν εὐρίσκετο εἰς ἀθλίαν κατάστασιν· καὶ μ' ὅλον ὅτι ἐπροφυλάχθησαν τὰ μέγιστα νὰ μὴ μάθῃ τὸ δυστύχημα τοῦτο, μ' ὅλον τοῦτο τὸ ἔμαθε, καὶ ἀπὸ τὴν λύπην του ἠῤῥησεν ἔτι μᾶλλον ἢ ἀσθενεία του, καὶ αἰσθανόμενος ἤδη ὅτι τὸ τέλος του ἐπλησίαζεν, διέταξε νὰ συναχθῶσιν οἱ πασάδες καὶ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ του, καὶ ἀνακαλέσας τὰς τελευταίας του δυνάμεις, εἶπεν· Ἄῤῥι καταπληκτικὸν παράδειγμα τῶν ἀκαταστασιῶν τῆς τύχης· διότι, ἀφ' οὗ ὑπέταξε τοὺς Γραικοὺς, καὶ τὰ πολεμικώτερα ἔθνη τῆς Ἀσίας, ἀφ' οὗ ἐνίκησε τοὺς Οὐγγροὺς, καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ δεχθῶσιν ἐπιζήμιον

δι' αὐτοὺς εἰρήνην· καὶ ἀφ' οὗ ἠγάγατε τοὺς Βενετούς
 νὰ ζητήσουν τὴν συμμαχίαν του, ἀποθνήσκει πρὸ τῶν
 τειχῶν μιᾶς μικρᾶς πόλεως, χωρὶς νὰ τὴν κυριεύσῃ,
 καὶ νὰ νικήτῃ ἐχθρόν, ὅστις δὲν ἦτον εἰς κατάστασιν
 νὰ ἀντιπαρατάξῃ κατ' αὐτοῦ μῆτε τριάκοντα χιλιάδας
 ὀπλοφόρων.» Ἐπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν υἱόν του, εἶπε·
 « Μωάμεθ, μάθε νὰ μὴ καταφρονῆς ὁποῖον δήποτε
 ἐχθρόν· ἐγὼ, ἀπ' ἀρχῆς καταφρονήσας τὸν Σκεντέρ-
 μπεν, ἔπεμψα κατ' αὐτοῦ ἀσθενῆ καὶ ὀλιγάριθμον
 στρατὸν, ἐν ᾧ ἔπρεπεν αὐτὸς ἐγὼ νὰ κινηθῶ μ' ὅλας
 μου τὰς δυνάμεις, πρὶν λάβῃ καιρὸν νὰ ἐξασκήσῃ τοὺς
 ὑπηκόους του εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἐτελείωσα ἐκεῖ,
 ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἀρχίσω. Ἡμεῖς ἐκστρατεύσαμεν ἐναν-
 τίον του μὲ ἑκατὸν ἐξήκοντα χιλιάδας, ἀλλ' ἀπαρίθμη-
 σον ἤδη τοὺς ἐπιλοίπους καὶ θέλεις ἰδεῖ πόσῃν φθοράν
 ἔδοκιμάσαμεν. Ἡ τύχη ἴσως φανῆ ὑπὲρ σοῦ εὐμενε-
 στέρα ἀφ' ὅ,τι ἐφάνη πρὸς ἐμέ, ἀλλ' ἐνθυμήσου, ὦ
 υἱέ μου, ὅτι παραιτῶν σοι τὸν θρόνον, θέλω νὰ δια-
 δεχθῆς ἐν ταύτῳ τὸ μῖσος καὶ τὴν ἐκδίκησίν μου (46).»
 Ἡθέλησεν ἀκόμη νὰ ἐξακλουθήσῃ, ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί
 του ἤδη ἐβάρυνθησαν, καὶ δὲν ἤιοιξε πλέον τὰ χεῖλη
 του εἰμὴ νὰ ἐξέλθῃ ἡ τελευταία πνοή του, ἀποθανὼν
 εἰς τὸ ὀγδοηχοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (47).

Κεφάλαιον ΙΑ΄.

Μωάμεθ ὁ Β΄ ἀναγορεύεται Ἀυτοκράτωρ. Ὁ Σκεντέρμπεης ματαιώ-
νει ὅλα τὰ στρατηγήματά του διὰ τὴν ὑποχώρησιν ἀβλαβῆς. Εἰ-
σέρχεται εἰς τὴν Κρόϊαν ἐν θριάμβῳ. Βραβεύει τὴν ἀνδρίαν καὶ
πίστιν τοῦ Οὐρκανοκόντη. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως τῷ πέμ-
πτῳ πρισβεΐαν. Οἱ ὑπήκοοί του ἀνανεώνουσι τὰς παρακλήσεις των
διὰ τὴν νυμφευθῆναι.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀμουράτη ὁ στρατὸς ὅλος
ἀνηγόρευσε αὐτοκράτορα τὸν Μωάμεθ, ὅστις διέταξε
νὰ ταριχεύσουν κρυφίως τοῦ πατρὸς του τὸ πτώμα διὰ
τὴν μετακομισθῆναι εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας, καὶ νὰ
κατατεθῆ εἰς τὸ ἐκεῖ κοιμητήριον τῶν Ὀθωμανῶν
Βασιλέων. Ὁ Μωάμεθ, νέος τὴν ἡλικίαν (48), φύσει
ῥρημητικὸς καὶ γενναῖος καὶ πλήρης Ὀθωμανικῆς φι-
λοδοξίας, ἐπεθύμει τὰ μέγιστα νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν
πολιορκίαν τῆς Κρόϊας ἕως ὅτου νὰ τὴν κυριεύσῃ·
ἀλλ' οὐσιωδέστεραι ὑποθέσεις δὲν τῷ ἐσυγχώρουν τὴν
ἐκπληρώσῃ τὴν ἐπιθυμίαν του. Ὅθεν βιαζόμενος νὰ
ἐπιστρέψῃ εἰς Ἀδριανούπολιν διὰ τὴν ἀναγορευθῆναι Βα-
σιλεὺς κατὰ τοὺς τότε νόμους τῆς Τουρκίας, καὶ νὰ
προλάβῃ τοὺς θορύβους, τοὺς εἰς τὰς τοιαύτας περιστά-
σεις συμβαίνοντας, ἠναγκάσθη νὰ παραιτήσῃ τὴν πο-
λιορκίαν, καὶ νὰ ἀναχωρήσῃ. Ἀλλὰ φοβούμενος τὴν

ἄγρυπνον καὶ ἐπίμονον δραστηριότητα τοῦ Σκεντέρ-
μπεη, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν καιρῷ νυκτὸς διὰ
νὰ ἀποφύγῃ τῆς ἐνέδρας τοῦ φοβεροῦ ἐχθροῦ του. Πλὴν
ἔλαι του αἱ προφυλάξεις ἐστάθησαν ἀνωφελεῖς, διότι ὁ
πρίγκιψ εἰδοποιηθεὶς τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Σουλτάνου,
τὸν ἠκολούθει ἐπιμελῶς, καταστρατηγῶν αὐτὸν, καὶ
φρονέων πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν του, ἕως ὅτου ἐξῆλθεν
ἀπὸ τὴν ἐπικράτειάν του.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβε καὶ ἡ δευτέρα αὕτη πολυάριθμος
τῶν Ὀθωμανῶν ἐκστρατεία κατὰ τοῦ ἥρωος τούτου,
ὅστις ἀρ' οὗ εἶδε τὴν ἐπικράτειάν του ἐλευθέραν ἐχθρῶν,
ἐπέστρεψεν εἰς τὴν καλῆδραν του. Ὁ φρούραρχος μετὰ
τῆς φρουρᾶς καὶ ὄλων τῶν πολιτῶν ἐξελθόντες εἰς
προὔπαντησίν του, τὸν ὑπεδέχθησαν ψάλλοντες τὴν δο-
ξολογίαν καὶ οὕτω συνοδευόμενος ὑπ' ὄλων τῶν πολιτῶν,
τῆς φρουρᾶς καὶ τοῦ στρατοῦ του εἰσῆλθεν εἰς τὴν
πόλιν ἐν θριάμβῳ Στρατιῶται καὶ πολῖται, νέοι καὶ
γέροντες, ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν, ἐπροθυμοῦντο νὰ τὸν ἰδῶ-
σι, καὶ νὰ τὸν ἀσπασθῶσιν, ἵνα δυνηθῆ ἕκαστος νὰ εἰπῇ
πρὸς τοὺς ἄλλους· Ἐγὼ τὸν ἶδα, καὶ κατεδέχθη νὰ
μὲ θεωρήσῃ μὲ τὸ ἑλαρόν του βλέμμα.

Ἀκολούθως διένειμεν εἰς τοὺς στρατιώτας τῆς φρου-
ρᾶς καὶ εἰς τοὺς πολίτας ἀμοιβὰς πλουσίας, ἐβράβευσεν
ἐπαξίως τὴν ἀνδρίαν καὶ πίστιν τοῦ φρουράρχου Οὐρανο-

κόντη, καὶ ὠνόμασεν αὐτὸν Δούκα μέρους τινὸς τῆς Ἀλβανίας, ἔπεμψε ταχυδρόμους πρὸς τοὺς συμμάχους ἡγεμόνας διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν νίκην του, καὶ τὴν τῶν Ὀθωμανῶν κατασχύνην· οὗτοι δὲ ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ πέμψωσιν αὐτῷ διάφορα καὶ πλούσια δῶρα (49), οἱ μὲν εἰς ἀργύριον, οἱ δὲ εἰς ἵππους καὶ λαμπρὰ ἐνδύματα, καὶ ἄλλοι εἰς ζωοτροφίας, τῶν ὁποίων, ἦσαν βέβαιοι ὅτι εἶχε μεγάλην ἀνάγκην, ὡς ἀφανισθέντων ὄλων σχεδὸν τῶν σπορίμων τῆς Ἀλβανίας ἐν καιρῷ πολέμου. Ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Νεαπόλεως καὶ Ἀρδραγόνης, ὁ πιστὸς του φίλος καὶ σύμμαχος (50), ἀπέστειλεν αὐτῷ πρεσβεῖαν, ἐκ πολλῶν εὐγενῶν, διὰ νὰ τὸν συγχαρῶσι, καὶ νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ ἐκ μέρους του μεγάλην ποσότητα σίτου καὶ ἀλεύρων. Ἐν ᾧ δὲ Μωάμεθ ὁ Β΄. ἐνησχολεῖτο νὰ στερεωθῇ εἰς τὸν πατρικὸν του θρόνον, ὁ Σκεντέρμπεης κατεγίνετο νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ζημίας καὶ τὴν προξενηθεῖσαν φθορὰν εἰς τὰς ἐπαρχίας του, προσκαλέσας τοὺς ἐμπειροτέρους μηχανικοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ ἐπιδιορθώσωσιν ἅμα καὶ καταστήσωσιν ὀχυρώτερα τὰ τεῖχη τῆς Κράϊας.

Βλέποντες οἱ Ἀλβανοὶ ὅτι ὁ Σουλτάνος ἦν ὄλως ἀφιερωμένος εἰς τὴν φροντίδα νὰ καταπαύσῃ τὰς ταραχὰς τοῦ βασιλείου του, ἀνενέωσαν τὰς παρακλήσεις

των πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, διὰ νὰ τὸν καταπέισωσι νὰ συζευγθῆ καὶ ἀφήσῃ διαδόχους τοῦ αἵματός του. Τέλος νικηθεὶς ἀπὸ τὰς θερμὰς ἰκεσίας τῶν, συγκατένευτε καὶ ἐνουφεύθη, μὲ πάνδημον εὐχαρίστησιν, Δωρικήν τὴν θυγατέρα Ἀρανίτου τοῦ Κομνηνοῦ, ἡγεμόνος μέρους τινὸς τῆς Ἡπείρου. Ἡ ἡγεμονίς αὕτη ἦτον σεμνοτάτη καὶ ἐνάρετος, καὶ ἡ ὠραιότερα τῶν ἡγεμονίδων τοῦ καιροῦ τῆς.

Ὅλοι οἱ γείτονες ἡγεμόνες συνῆλθον εἰς τὴν Κρόϊαν διὰ νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὸν σεβαστὸν ἐκεῖνον γάμον (51), καὶ ὅλοι ἐφαίνοντο ὡς ἀμιλλώμενοι τὶς νὰ προσφέρῃ τῷ Πρίγκιπι τὰ μεγαλοπρεπέστερα δῶρα· ἀλλὰ τὰ πεμφθέντα ἀπὸ τὴν Γερουσίαν τῶν Βενετῶν ὑπερτέρουν ὅλων τῶν ἄλλων κατὰ τὴν πολυτέλειαν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐόρτασαν τὸν γάμον τοῦ ἡγεμόνος τῶν μὲ δημοσίους εὐωχίας καὶ μὲ διάφορα εἶδη γυμνικῶν ἀγώνων καὶ θεαμάτων.

Ὅταν δὲ ἡ φήμη τῶν γινομένων εἰς τὴν Κρόϊαν ἔφθασεν εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Σουλτάνου, εἶπε μὲ ὑπεροπτικὸν ὕψος· Ὁ Ἀλβανὸς ἄς χαίρει καὶ ἄς εὐθυμεῖ κατὰ τὸ παρὸν, ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου θέλομεν τὸν κάμει νὰ κλαύσῃ.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΤΟΜΟΥ.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

(1) Συγγραφεῖς τινες τὸν ὀνομάζουσι Πρίγκιπα καὶ ἄλλοι Βασιλέα· οὕτω τὸν ὀνομάζει καὶ ὁ συγγραφεὺς τῆς γαλλικῆς ἐπιτομῆς τῆς ἱστορίας του. Ἡ παρατήρησις ἔμως ὅτι τὸ μικρὸν κράτος τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἀρμόζει εἰς τοιοῦτον τίτλον μᾶς βιάζει νὰ τὸν ὀνομάσωμεν μόνον Πρίγκιπα.

(2) Αἱ μοῖραι αὗται ἐμετρήθησαν ἀπὸ τὴν πρώτην μεσημβρίαν τῆς νήσου Φέρου (isola del Ferro) ἐπομένως ἐδιορθώθη τὸ γεωγραφικὸν λάθος τοῦ γάλλου συγγραφέως, συγχέοντος τὸ μῆκος μὲ τὸ πλάτος. Ἴδου οἱ ἴδιοι αὐτοῦ λόγοι κατὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ Κ. Μπαίλα. « Ἡ Ἄλβανία κεῖται μεταξὺ τῆς 40. καὶ 44. μοίρας τοῦ πλάτους, καὶ τῆς 36. καὶ 38. μοίρας τοῦ μήκους. »

(3) Ὁ νέος γενικὸς Ἄτλας τοῦ Γουτριέ (Guthrie), τὸν ὁποῖον ἐγὼ ἐσυμβουλεύθη, διορθώνει τὸ γαλλιστὶ κείμενον. Κατὰ τὸν Γουτριέ λοιπὸν τὸ πλάτος τῆς Ἄλβανίας δὲν ἐκτείνεται περισσότερο ἀπὸ 25 λεύγας.

Τὸ τελευταῖον μέρος τῆς Ἄλβανίας κείμενον μεταξὺ τοῦ Ἀδριατικοῦ καὶ Ἴονικοῦ πελάγους εἶναι ἀντικρὺ τῆς γῆς τοῦ Ὀτράντου, καὶ τὸ διάστημα μεταξὺ τῆς πόλεως ταύτης τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, καὶ τῆς Αὐλῶνος εἶναι μόνον 60 μιλίων.

(4) Ὁ Μεταφραστὴς Κ. Μπαίλας προσθέττει τὰ ἐφεξῆς. « Ὅρα τὰ περὶ αὐτῶν λεγόμενα παρὰ τοῦ Κ. Γεωργίου τοῦ Κρομμύδη ἐν τῇ αὐτοῦ διατριβῇ ἐπὶ τῆς ἐνεστῶσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, τυπωθεῖσα ἐν Μόσχᾳ 1808. σελ. 260. » Καὶ ἡμεῖς προσθέτομεν ἴδε τὸ σύγγραμμα

τοῦ Πουκεβύλλε *Pouqueville Voyage en Grèce.*

(5) Οἱ ἕτεροι τρεῖς ἀδελφοὶ τοῦ ὀνομάζοντο Ῥηπόσιος Στάνισος, καὶ Κωνσταντῖνος· αἱ ἀδελφαὶ τοῦ δὲ Μάρο, Γκυέλλα, Ἀγγελικὴ καὶ Μαμέτσα. (*Marinus Barletius de vita, moribus, et rebus gestis Scanderbegei. Lib. I. Argentorati 1537.*)

(6) Ἡ μήτηρ τοῦ πρὶν τὸν γεννήσῃ δυνειρεύθη ὅτι ἐγέννησεν ἐν ἀκαταδάμαστον θηρίον. *Sagredo. Memorie istoriche de' Monarchi Ottomani.*

(7) Ἡ παροῦσα σημείωσις κατὰ λάθος τυπογραφικὸν κατεχωρήθη εἰς σελ. 5. ὑπὸ τοῦ στοιχείου (α).

(8) Ὁ Σκεντέρμπεης ἦτο τότε ὀκτὼ ἕως ἐννέα ἐτῶν.

(9) Ἐκτὸς τῆς μητρικῆς τοῦ γλώσσης ἐγνώριζε τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν. *Barletius. Lib. I.* Ὁ ἀριθμὸς τῆς παρούσης σημειώσεως κατὰ λάθος ἐτυπώθη ἐν σελ. 6. ἀντὶ τῆς σελ. 7. μετὰ τὰς λέξεις Σλαβωνικὴν γλῶσσαν.

(10) Τὸν ἔκαμε Σανγκιὰκ, τοῦ ὁποίου ἡ ἀξία εἶναι ἡ πρώτη μετ' ἐκείνην τοῦ Βεζῆρη. *Barletius. Lib. I.*

(11) Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἔγινε κατὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Κιλικίας. *Paolo Giunio. Vita ed elogi degli uomini illustri.*

(12) Ἡ Ἀδριανούπολις, κυριευθεῖσα παρὰ τοῦ Σουλεϊμάνου Α', ἐχρημάτισεν ὡς καθέδρα τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους μέχρι τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἔτει 1453 Μαΐου 29 ὑπὸ Μωάμεθ τοῦ Β'. περὶ τοῦ ὁποίου ἀκολούθως θέλομεν ἐμιλήσῃ.

(13) « Προῦσα ἡ Προυσία, (ὡς τὴν ὀνομάζει ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ σελ. 449), πόλις μεγάλη καὶ περιφθιμὸς καὶ τὸ πάλαι καὶ τὸ νῦν, πλήθος ἀνθρώ-

πων ἔχουσα, καὶ θρόνον Μητροπολίτου. Εἶχε δὲ καὶ θρόνον Βασιλικὸν οὐ μόνον τῶν Βασιλέων τῆς Βιθυνίας, ἀλλὰ καὶ τῶν Τούρκων, πρὸ τοῦ νὰ κυριεύσωσι τὴν Ἀδριανούπολιν ἐκυριεύθη ὑπὸ τοῦ Ὁρχάνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Ὁσομαντζίκ, ἐν ἔτει σχεδὸν 1350. Ἡ Προῦσα ἐκτίσθη εἰς τὴν ὑπώρειαν τοῦ Ὀλύμπου ὄρους, ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Προυσία τοῦ πολεμήσαντος μὲ τὸν Κροῖτον.» Τοιαύτη εἶναι ἡ γνώμη τοῦ Στράβωνος. Ἴδε τὸ ἰδ. βιβλίον τῶν Γεωγραφικῶν, σελ. 410, ἔκδοσις Κοραῆ. Ὁ δὲ Πλίνιος, *Naturalis historia*, Βιβ. V. Κεφ. XXXII, λέγει ὅτι ἐκτίσθη ἀπὸ τὸν Ἀννίβαν. *Nunc reliqua in ora, a Cio intus in Bithynia Brusa ab Annibale sub Olympo condita.* Ὁ Πλίνιος ὁμοίως ἠπατήθη μεγάλως διότι ὁ Ἀννίβας δὲν ἐκτίσσε τὴν Προῦσαν ἀλλὰ φυγὰς ὧν ἔλαβεν ὑποδοχὴν παρὰ τοῦ Βασιλέως τῆς Βιθυνίας ὀνομαζομένου Προυσία ὡς λέγει ὁ Στράβων. « Οὗτος δ' ἐστὶν ὁ Προυσίας ὁ καὶ Ἀννίβαν δεξιόμενος, ἀναχωρήσαντα δεῦρο μετὰ τὴν Ἀντιόχου ἦντιαν, καὶ τῆς ἐφ' Ἑλλησπόντῳ Φρυγίας ἀνάστασιν κατὰ συμβάσεις τοῖς Ἀταλικοῖς. » Εἶναι δὲ ἄξιον ἀπορίας πῶς μία τοσοῦτον ἀναγκαῖα παρατήρησις ἐξέφυγεν ἀπὸ τὴν δεξυδέρκειαν τοῦ κριτικιστάτου Κοραῆ τόσον εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ Στράβωνος, ὅσον καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν μετάφρασίν του.

(14) Οἱ δύο οὗτοι νέοι Πέρσαι ὀνομάζοντο ὁ εἰς Ἰάϊας καὶ ὁ ἕτερος Ζάμφας. Ὁ πρῶτος ὅστις ἐμονομάχησε μὲ τὸν Σκεντέρμπεην ἦτον ὁ Ἰάϊας, καὶ Ζάμφας ἐκεῖνος ὅστις ὤρμησεν κατ' αὐτοῦ μὲ ἀπάτην.

(15) Τὸ κείμενον λέγει τὸν κτυπᾶ εὐστόχως εἰς τὸ στῆθος μὲ τὸ κοντάρι· ἡ ἔκφρασις αὕτη εἶναι λαθησμένη, διότι, ἐὰν ὀλίγον ἀνωτέρω ὁ Βιογρά-

φος εἶπε· τότε καὶ οἱ δύο των, δηλαδή ὁ Σκεντέρμπεης καὶ ὁ Ἰάϊας, σύρουν τὰ ξίφη των καὶ ἐπαναλαμβάνουν τὴν μάχην, ὁ Σκεντέρμπεης δὲν ἐδύνατο νὰ λαβώσῃ τὸν ἐχθρόν του μὲ τὸ κοντάρι. Τὴν ἐπιστημονικὴν ταύτην παρατήρησιν ὀφείλω εἰς τὸν περιφημὸν διδάσκαλον τῆς Σπαθασκίας τὸν ὑποστράτηγον Βαρῶνα Ροζαρόλ ἐκ Νεαπόλεως. Ἴδε περὶ τοῦ φιλέλληνος τούτου ἀπαθανόντος ἐν Ναυπλίῳ τὸ ἔτος 1826 τὸν Ἄριθ. τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος.

(16) Ἴδου τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ξίφους, καὶ ὄχι τοῦ κονταρίου.

(17) Ὁ Ἀμουράτης ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ προεἶπεν, ὅσι ἐὰν ὁ Σκεντέρμπεης ἤθελε φθάσῃ εἰς ὄριμον ἡλικίαν δὲν ἤθελεν ἀπαντήσῃ ἄλλον ὅμοιον εἰς τὴν ἀνδρείαν του, οὔτε οὐδένα ἄλλον νὰ τῷ ἀνισταθῇ. Ἴδε *Demetrio Franco. Fatti e gloriose gesta di Scanderbeg, Principe dell' Albania. Venezia 1591.*

(18) Ὁ Σκεντέρμπεης ὀρμῶν κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ποτὲ δὲν εἶπεν εἰς τινα ὕπαγε, ἀλλὰ πάντοτε ἀκολούθει με. (ὁ αὐτός).

(19) Κατὰ τὸ 1432, 29 ἔτη ἀποῦ ἔγινεν ὑποτελῆς τοῦ Ἀμουράτου. *Giammaria Biemmi. Istoria di Scanderbeg. Lib. 1 Brescia 1752. εἰς 8.*

(20) Οὗτος ὀνομάζετο Ἰωάννης Κορβῖνος. Ἐχρημάτισεν εἰς τῶν μεγαλητέρων στρατιωτικῶν ἀνδρῶν τοῦ καιροῦ του, καὶ ἐπολέμησε πάντοτε ὡς ἥρως κατὰ τῶν Τούρκων, νικήσας σημαντικὰς μάχας εἰς τὰ ἔτη 1442 καὶ 1443 κατὰ τῶν στατηγῶν τοῦ Ἀμουράτου, τὸν ὁποῖον ἐδίωκε νὰ παραιτηθῇ τῆς πολιορκίας τοῦ Βελιγραδίου μετὰ παρέλευσιν ἑπτὰ μηνῶν. Διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ ῥηθέν-

τος Βλαδισλάου, (τοῦ ὁποίου ἦτο καὶ στρατηγός), Διοικη-
τῆς τῆς Οὐγγαρίας, κατέστησε τ' ὄνομά του τόσον τρο-
μερὸν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε τὰ τέκνα των μὲ φρίκην
τὸ ἤκουον, ἐπωνομάζοντες αὐτὸν Ἰάννις Λαῖν δηλαδὴ
Ἰωάννης ὁ κάκιστος. Αὐτὸς ἐμπόδισε τὸν Μωά-
μεθ Β' νὰ κυριεύσῃ τὸ Βελιγράδιον, τὸ ὁποῖον ἐπολιορ-
κῆσε τὸ 1456 ἔτος. — ἀπέθανε δὲ εἰς Ζεμπλὲν τὴν
12 Σεπτεμβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Ὁ Μωάμεθ ἔδειξε
μεγίστην λύπην διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἥρωος τούτου, τὸν
ὁποῖον συνήθως ὀνόμαζε τὸν μεγαλήτερον πολεμικὸν
ἄνδρα, καὶ ἐνόμιζεν ἑαυτὸν δυστυχῆ διότι δὲν εὕρισκετο
ἄλλος τοσοῦτον ἔνδοξος στρατηγός ἵνα στρέψῃ κατ' αὐτοῦ
τὰ ὄπλα του πρὸς ἐκδίκησιν τῆς λαβούσης ἐμπροσθεν τοῦ
Βελιγραδίου ὕβρεως. Ὁ Πάπας Κάλλιστος Γ' ἐδάκρυ-
σεν ἀκούσας τὸν θάνατόν του, καὶ ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ
ἐλυπήθησαν σφόδρα. Ἴδε *Encyclopedie universelle*
des hommes illustres εἰς τὴν λέξιν *Hunniades*.

(21) Μεταξὺ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ ἀνεψιὸς του Ἀμέσης,
τὸν ὁποῖον ἐγέννησεν ὁ ἀδελφός του Ῥηπόσιος (ἐπωνο-
μασθεὶς ὑπὸ τῶν Τούρκων Καραγούσιος) ἀφοῦ ἐνουμφεύθη
μὲ Τούρκισταν. *Barletius lib. I* καὶ *Biemmi. lib. I*.

(22) Ἡ σημαία του ἦτον ὁ Αὐτοκρατορικὸς Δικέφαλος
ἀετὸς εἰς κόκκινον ἐμβαδόν. *Barletius lib. II* καὶ
Biemmi. Lib. II.

(23) Τὸ ἔτος 1443. *Biemmi. Lib. I*.

(24) Ἐνομιζέτο ὡς μεγάλη τιμὴ διὰ ἐκεῖνον ὅστις
ἔπινεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου τοῦ Σκεντέρμπεη συντρόγων
μετ' αὐτοῦ. *Franco. Fatti gloriosi di Scanderbeg*.

(25) Ὁ Βαρλέτιος ὁμοίως (βιβ. β') ἀνεφέρει ὅτι ἡ πόλις
Λισσὸς ἢ Ἐλισσὸς (κοινῶς λεγομένη Ἀλέσσιον)

ἐπροσδιόρισθη διὰ τὴν συνέντευξιν τῶν διαφόρων ἡγεμόνων, ἐπειδὴ ἡ πόλις αὕτη, κειμένη μεταξὺ τῆς Κροΐας καὶ τῆς Σκόδρας, ἦτο τῶν Ἑνετῶν καὶ ἐπομένως ἐκτὸς τῶν ἐπαρχιῶν του καὶ ἐκείνων τῶν ἄλλων Πριγκίπων ἰσοτίμων μετ' αὐτοῦ ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν τοῦ κράτους. Ὁ ἱστοριογράφος Βιέμμης εἶναι τῆς αὐτῆς γνώμης.

(26) Ἴδου τὰ ἰνόματά των. Ἀριανήτης Κορνηνός, ὅστις ἐξουσίαζε τοὺς τόπους κειμένους πλησίον τῆς πόλεως Κάταρο. Ἀνδρέας Θοπίας, ἡγεμὼν τῶν ὀρέων τῆς Χειμάρρας· οἱ ἀδελφοὶ Παῦλος καὶ Νικόλαος Δουκαζίνοι, οἵτινες ἦσαν κύριοι τῶν ὄχθων τοῦ Δρίνου ποταμοῦ. Λέκας Ζαχαρίας ἡγεμὼν τοῦ Δάγνου. Πέτρος Σπανός ἡγεμὼν τῆς Δριβάστης, τοῦ ὁποίου ἡ οἰκογένεια ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐκατήγετο ἀπὸ τὸν μέγαν Θεοδοσίον. Λέκας Δούσμανης. Στέφανος Ζερνοβίχ, ἡγεμὼν τοῦ Μαυροβουνίου (Montenegro), καὶ πολλοὶ ἄλλοι πρίγκιπες, οἵτινες εἰς τὴν συνέλευσιν ταύτην εὐρέθησαν μεμιγμένοι μὲ τὸς διοικητὰς τῆς Σκόδρας, τῆς Λίσσου, καὶ ἄλλων πόλεων καὶ φρουρίων τῶν Ἑνετῶν. *Barletius. Lib. 11. Biemmi. Lib. I.*

(27) Ἡ χρηματικὴ βοήθεια τῶν συμμάχων, ἐνομένη μὲ τὰ εἰσοδήματα ὅσα ἀπελάμβανεν ἀπὸ τὰς ἀλικίας του, ἀπεκατέστεισε τὸ ἐτήσιον εἰσόδημά του εἰς διακοσίας χιλιάδας φιορινίων. *Barletius. Lib. II.*

(28) Δεσπότης ἦτο λαμπρὸς τίτλος μὲ τὸν ὁποῖον οἱ Βυζαντινοὶ Αὐτοκράτορες καταρχὰς ἐτίμησαν τοὺς συγγενεῖς των· μετέπειτα τοὺς σημαντικοτέρους ἄνδρας τῆς αὐλῆς των· καὶ τέλος πάντων τὸν ἔδωσαν εἰς τοὺς ἄρχοντας, οἵτινες ἐξουσίαζον τὰς εἰς αὐτοὺς δωρηθείσας ἐπαρχίας.

(29) Ὁ Δεσπότης οὗτος ἐμπόδισε τὸν Σκεντέρμπεην νὰ διέβῃ ἀπὸ τὸν τόπον του διὰ τρεῖς αἰτίας· πρώτη, ἐπειδὴ εἶχε δώσει τὴν θυγατέρα του, ἀπὸ τινος ὀνωμαζομένην Εἰρήνην καὶ ἀπὸ ἄλλους Κατακουσήνη, ὡς σύζυγον τοῦ Ἀμουράτου· δευτέρα, ἕνεκα φυσικῆς κλίσεως εἰς τὸ ἄσπονδον μῖσος του κατὰ τῶν Οὐγγρων· καὶ τρίτη, τὸ προσωπικὸν καὶ θανάσιμον μῖσος κατὰ τοῦ Οὐνιάδου, ἕνεκα τοῦ ὁποίου εἶχε χάσει φρούριά τινα· Barletius. Lib. II.

(30) Περὶ τῆς περιφήμου μάχης τῆς Βάρνας ἰδοὺ τί λέγουν οἱ ἱστοριογράφοι Ὀθωμανοὶ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἑρβελότου (Herbelot) ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ Bibliothèque Orientale à Paris 1697 εἰς φυλ. L' an 838 de l' hégire, Amurat épousa solennellement la fille de Georges Despote de Servie nommée Marie, qui étoit Chretienne, et en 847 son armée fut defaite par les Hongrois à Isladin Capi, que les Esclavons appellent Sladitza, ville située dans les détroits du Mont Haemus. Ce fut-là qu' il conclut une trêve de dix ans avec Ladislas Roy de Hongrie, après la quelle il remit sa couronne à Mahomet II son fils aîné.

Ladislas, comme tous nos Historiens le rapportent, ayant rompu cette trêve à la sollicitation du Pape Eugene IV et par les pressantes instances du Cardinal Julien Cesarini, Amurat fut obligé par sa milice de reprendre l' Empire pour marcher au devant des Chrètiens qui étoient entrés dans ses États avec une très- puis-

sante armée. — Les Hongrois eurent d'abord un grand avantage dans le combat car les Turcs plioient déjà de tous cotés, lorsque le Sultan à la tête de ses Janissaires invoqua Dieu et Jesus Christ contre les Chrétiens qui luy avoient manqué de parole, en tirant même de son sein l'Hostie consacrée, qu'ils lui avoient donné pour ôtage, selon Callimachus historien Grec. Ce fut après cette victoire si complète qu'Amurat remit pour la seconde fois sa couronne à son fils Mahomet. Mais il fut obligé de la reprendre pour la troisième fois.

Ὁ δὲ Κόμης Σεγούρ (Segur) συγγραφεὺς τῆς Αυτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου περιγράφει τὴν ἐηθεῖσαν μάχην τοιούτῳ τρόπῳ.

BATAILLE DE VARNA. — Bientôt les armées sont en présence; à peine le signal est donné, l'intrépide Hunniade et le Despote de Servie chargent avec fureur les ailes de l'armée Ottomane, les rompent et les mettent en fuite: Amurat, en voyant leur déroute, se croit vaincu; il veut se retirer: un vieux janissaire arrête la bride de son cheval, lui rappelle ses devoirs et l'exhorte à vaincre ou à périr.

Le sultan, loin de punir cette audace d'un soldat, le loue, le récompense, reprend sa fierté, retrouve son courage, et fait placer au bout d'une lance le traité de paix violé par Ladislas.

« Prophète des chrétiens, s'écria si tu es, comme ils le disent, un Dieu de vérité, venge toi même la religion, et puni les parjures. »

Ces paroles raniment le courroux et l'espoir des musulmans; à leur tête il s'avance et rétablit le combat. Hunniades poursuivant avec trop d'ardeur la cavalerie turque, avait laissé les flancs de l'armée chrétienne dégarnis; les Hongrois, acablés par le nombre s'ébranlent. Ladislas ne put réparer ce désordre; furieux de voir la victoire, qu'il croyait certaine, lui échapper, il s'élança comme un lion sur les ennemis, renverse tout ce qui lui résiste, s'ouvre un passage sanglant dans la phalange épaisse des janissaires, joint enfin le sultan, et lève son sabre pour le frapper; mais Amurat d'un coup de lance, perce le coursier du roi, le prince tombe, un soldat turc lui coupe la tête, l'attache à sa pique et la montre aux chrétiens. — A la vue de cet horrible trophé, les Hongrois consternés s'arrêtent, reculent et prenent la fuite; on en fit un affreux carnage. Le Cardinal Julien Cesarini, trop chargé d'or, dit-on, fut atteint dans sa course par les spahis qui le poursuivaient, et paya de sa tête ses désastreux conseils. Hunniades accourut trop tard pour défendre le Roi, mais il parvint par des prodiges de courage à sauver les débris de l'armée. Dix mille chrétiens périrent dans la journée de

Varna, mais ils vendirent chèrement leur vie. La perte des musulmans fut immense, et telle qu'Amurat, lorsqu'on le félicitait sur son triomphe, s'écria. « Dieux victoires pareilles détruiraient mon empire. »

Ἡ μάχη αὕτη, καθ' ἣν ἐφρονεύθη ὁ βασιλεὺς τῆς Πολωνίας Βλαδίσλαος, συνέδῃ τὴν 11 Νοεμβρίου 1444. Οἱ Τοῦρκοι εἶχον κυριεύσει τὴν Βάρναν, σημαντικὴν πόλιν, ἕνεκα τοῦ λιμένος τῆς εἰς τὰ παράλια τῆς Μαύρης θαλάσσης ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν Ἀμουράτου τοῦ Α'. περὶ τὰ μέσα τοῦ 14. αἰῶνος ὅταν ἐκυριεύσαν καὶ ὅλην τὴν Βουλγαρίαν. Δις ἡ Ῥωσσία εἰς τοὺς πολέμους τῆς μετὰ τὴν Τουρκίαν ἐπροσπάθησε νὰ τὴν κυριεύσῃ, ἀλλὰ ματαίως· τὸ 1773 ἔτος ὑπὸ τὴν ὄδηγιαν τοῦ στρατηγοῦ Οὐγγκερ· καὶ τὸ 1810 ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καμένσκη. Πολιορκηθεῖσα δὲ διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης ἀπὸ τὰ Ῥωσσιακά στρατεύματα κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1828 καὶ 1829 ἔτους μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, παρεδόθη εἰς τοὺς Ῥώσους ὑπὸ τοῦ Διοικητοῦ αὐτῆς Γιουστούφ Πασᾶ, ὅστις ὀλίγα ἔτη πρότερον ἦτο διοικητὴς τοῦ μικροῦ φρουρίου Π. Πατρῶν. Ὁ Πασᾶς εὖτος φοβούμενος τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, διότι ἀνάνδρως παρέδωκε τὴν πόλιν καὶ τὸ φρούριον τῆς Βάρνας, κατέφυγεν εἰς Ῥωσσίαν καὶ ἔζη λαμπρῶς ἐν Ὁδησσῷ. Ἐνεκα τούτου ἴσως διεδόθη ἡ φήμη ὅτι ὁ ῥηθεὶς πασᾶς ἐπρόδοσε τὰ χρέη του διὰ σημαντικὴν ποσότητα χρημάτων. Ὁ Αὐτοκράτωρ Νικόλαος, ὅστις παρευρέθη εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς πόλεως ταύτης, διεύθυνε πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς τὸν ἀντιστράτηγον Κόμητα Βοροντζόφ, τὸν νῦν στρατάρχην καὶ

πληρεξούσιόν του ἐπὶ τῶν Ῥωσικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς Κιρκασσίας, τὴν ἐφεξῆς ἐπιστολήν.

« Βάρνη τῆ 11 Ὀκτωβρίου 1828.

« Κύριε Γενικῆ Ὑπασπιστὰ Κόμητα Βοροντζόφ. »

« Ἐκπληρώσας τὸν φόρον τῆς τιμῆς καὶ εὐγνωμοσύνης εἰς τὸν Ὑψίστον, ὅστις προστατεύει τὸ δίκαιον, καὶ ἐστεφάνωσε μὲ νέα ἄθλα τὰ Ῥωσικὰ ὄπλα, ἐπιθυμῶ νὰ τιμήσω τὴν μνήμην τοῦ σεβαστοῦ προκατόχου μου, ὅστις ἔχασε τὴν νίκην καὶ τὴν ζωὴν, ὄχι ὁμῶς τὴν τιμὴν, ὑπὸ τὰ τείχη ταῦτα τῆς Βάρνας, τὴν ὁποίαν ἤδη ἡμεῖς ἐκυριεύσαμεν, ἐδῶ μαχόμενος ὑπὸ τὴν σημαίαν τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἀτρόμητος υἱὸς τοῦ Ἰαγγέλλου, Βλαδίσλαος βασιλεὺς τῆς Πολωνίας. Ἄγνωστον εἶναι τὸ μέρος ὅπου κεῖνται τὰ ὄστα του· ἀλλὰ Ἐγὼ θέλω νὰ δοξασθῆ ἡ μνήμη του εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πολωνίας μὲ τρόπον ἄξιον αὐτοῦ. Ἀφιερῶ λοιπὸν δώδεκα τηλεβόλα ἐκλελεγμένα ἐκ τῶν παρ' ἡμῶν κυριευθέντων ἐν Βάρνη. Τὰ χαρίζω εἰς τὴν πόλιν τῆς Βαρσοβίας καὶ σὰς ἐπιφορτίζω νὰ τὰ στείλητε ἐκεῖ ἀμέσως. Τὰ τηλεβόλα ταῦτα θέλουσι τοποθετηθῆ κατὰ τὰς διαταγὰς τῆς Α. Α. Ὑ. τοῦ Καίσαρὸβιτς (Κωνσταντίνου) ὅπου αὐτὸς νομίζει καταλληλότερον εἰς τιμὴν τοῦ ἥρωος ὅστις δὲν ὑπάρχει πλέον, εἰς τιμὴν τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν τῆς Ῥωσσίας, τῶν ὁποίων αἱ νίκαι ἐχδίκησαν τὸν θάνατον αὐτοῦ. Ἐπιφορτίζω εἰς ὑμᾶς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θελήσεών μου, καὶ εἶμαι διὰ παντός

Ὁ Εὐνούστατός σας

ΝΙΚΟΛΑΟΣ.

(31) Ὁ Μελέτιος ἐν τῇ Γεωγραφίᾳ αὐτοῦ ὀνομάζει τὴν πόλιν ταύτην Δάγνα, τὴν πάλαι Θερμίδαχα.

Οἱ Ἴταλοὶ ἐπίσης τὴν ὀνομάζουσι *Dagnio*, λέξις, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην ὀρθῶς μεταφρασμένη ὑπὸ Μελετίου εἰς Δάγνο, παρὰ εἰς Δαίνην ὑπὸ τοῦ Ἑλληνος μεταφραστοῦ Κ. Μπαίλα.

(32) Ἡ πόλις αὕτη τὸ πάλαι ὀνομάζετο *Σκόδρα*, καὶ ἦτον ἡ πρωτεύουσα τῆς βαρβάρου Ἰλληρίας. *Livius. Decad. V. lib. 2 καὶ 5. Florus. De gestis Romanor. lib. 2 cap. 5.* Οἱ Ἄλβανοὶ τὴν ὀνομάζουσι πάντοτε *Σκόδρα*.

(33) Οὗτος ἦτον ὁ Κόμης Οὐράνας, (ἡ καὶ Οὐρανοκόντης ὡς τὸν ὀνομάζει ὁ μεταφραστὴς Κ. Μπαίλας ἐνόμων τὸν τίτλον του μὲ τὸ ἐπώνυμον τῆς οἰκογενείας του), εὐγενεστάτης γενεᾶς, ἀδελφὸς ὢν τῆς πριγκιπέσης Βόζης, καὶ εἰς τῶν μᾶλλον εὐνοουμένων ὑπὸ τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἐκαμε διαφόρους πολέμους ὑπὸ τὸν βασιλέα Ἀλφόνσον Α'. τῆς Ἀραγωνίας, καὶ ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀξίου τούτου στρατηγοῦ ἔμαθεν ὅλην τὴν πολεμικὴν ἐπιστήμην. *Biemmi, lib. IV.*

(34) Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μετάφρασιν ὀνομάζεται οὗτος Λέχ Δουσάνας, καὶ ἀγνοοῦμεν ἂν τὸ λάθος τοῦτο εἶναι τοῦ Κ. Μπαίλα ἢ τοῦ ἀνωνύμου γάλλου συγγραφέως. Ὁ Βαρλέτιος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἐν τῇ (26) σημειώσει τὸν ὀνομάζει Λέχαν Δούσμανην καὶ οὕτω τὸν ὀνομάζουσι καὶ οἱ ἕτεροι ἱστοριογράφοι.

(35) Οὗτοι ὀνομάζοντο Ἀνδρέας Οὐμόις καὶ Σίμος Βουλκεταίς, ἀμφότεροι δὲ ἐκ Σκόδρας. *Franco. Fatti e gloriosi gesti di Scanderbeg.*

(36) Τὸ φρούριον τοῦτο ἔκειτο εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Σαρδονικοῦ ὄρους, κοινῶς ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν ὀνομαζομένου *Μαράνι*. *Barletius, lib. III.*

(37) Ἦτον ὁ ῥηθεις Κόμης Οὐράνας, ἡ Οὐρανοκόντης, ὅστις εἶχε μείνει εἰς τὰ σύνορα μὲ τρεῖς χιλιάδας ἐκλεκτοὺς στρατιώτας. (Ὁ αὐτός).

(38) Ἐσυμφωνήθη ὅτι ἡ πόλις Δάγνο (Δαΐνη) νὰ μείνη εἰς τοὺς Ἐνετοὺς, λαμβάνων ὁ Σκεντέρμπεης εἰς ἀνταμοιβὴν τόσον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, ὅσον καὶ διὰ τοὺς διαδόχους του τὴν ἡγεμονίαν τῶν ἐπαρχιῶν Ζέντης, Ζερνίτζης καὶ Τζιτέγης, κειμένων πέραν τοῦ Δρίνου ποταμοῦ τῆς Βιελλορίκης, μὲ ἕκτασιν γῆς ἐπωνομαζομένης ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν Μπουτζιαρπένι· τὴν δὲ κυριότητα τῶν ὄχθων τῆς λίμνης τῆς Σκόδρας μόνον ἐν ὄσῳ ἔζη. Μετὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης ταύτης οἱ Ἐνετοὶ θέλοντες νὰ βραβεύσουν τὴν γενναιότητα καὶ τὴν μετριοφροσύνην τοῦ Καστριώτου τὸν ἐψήφισαν Εὐγενῆ τῆς Ἐνετίας, καὶ ἔδωσαν δι' αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του τὸ παράτημον τοῦ Χρυσοῦ Ἀστέρος, μὲ τὸ ὅποιον ἐτιμῶσαν μόνον τοὺς Πατρικίους τῆς Πολιτείας των. Anonimo. Sagredo, Memorie, κτλ..

(39) Κατὰ τὸν Βιέμμη (βιβ. Γ') ἦσαν τριάκοντα. Τὸ αὐτὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Βαρλέτιος (βιβ. δ').

(40) Ὁ Πλίνιος, (βιβ. δ'. κεφ. ε. τῆς φυσικῆς τοῦ ἱστορίας) τοὺς ὀνομάζει Deberiensis. Ἡ φρουρὰ τοῦ Σβετιγραδίου ἐσύγκειτο ἐκ 1000 Διβρίων καὶ 280 Σβετιγραδίων. *Biemmi. Lib. III.*

(41) Κατὰ τὴν γνώμην τινῶν συγγραφέων ὁ Ἀμουράτης ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν ταύτην διὰ τῆς βίας. Ἀρκεῖν ἀναφέρω περὶ τούτου τὸ ἐξῆς τεμάχιον ἐνὸς συγγραφῆως τοῦ τότε καιροῦ, τοῦ Λαονίκου Χαλκοκονδύλου. Ἄμουράτης δὲ ἐπελαύνων, πρῶτα μὲν τὴν Σβετιαν ἢ Σβετιγράδιον πόλιν ἐπολιόρκει, καὶ λόγον μὲν προσέ-

φερον, ὡς παραδοῖεν τε αὐτήν, καὶ αὐτοὶ ἀπίσιεν ἐπὶ τὰ ἑαυτοῦ ἕκαστος· οἱ δὲ οὐκ ἐπέιθοντο· μετὰ δὲ ταῦτα προσέβαλε σὺν τοῖς νεήλιοι καὶ εἶχε τὴν πόλιν κατὰ κράτος καὶ ἐξανδραποδίσατο, τοὺς τε ἄνδρας συμπάντας διεχρήσατο. » *Ἀπόδειξις ἱστοριῶν. Βιβλ. VII. σελ. 185. Parisiis 1750 εἰς φυλ.*

(42) Τὸ πολεμεῖν τὸν ἐχθρὸν μὲ ἀίφνηδῖους προσβολὰς καὶ ταχέως ὀπισθοδρομεῖν μαχόμενος, εἶναι ἔργον τοῦ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ, καὶ οὕτω πράττωσιν ὅλα τὰ στρατεύματα τῆς Εὐρώπης, μάλιστα τῆς Ῥωσσίας, ἣτις ἔχει τὰ γνωστὰ τάγματα τῶν Κοζάκων καὶ τῶν Κιργκεσσίδων. Ὁ Σκεντέρμπεης λοιπὸν ἐπιστηρίζων ὅλην τὴν δύναμίν του ἐπὶ τοῦ ἵππικοῦ τούτου, συχνάκις μετεχειρίζετο τὸν ῥηθέντα τρόπον εἰς τὰς μάχας του. Ἴδου τίνι τρόπῳ ὁ περίφημος Ποιητὴς Τορκουάτος Τάσσος περιγράφει τὴν πανοπλίαν καὶ τὸν τρόπον τοῦ μάχεσθαι τοιούτων στρατιωτῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦρχοντ' ὀπίσω τῶν αὐτῶν Ἕλληνες διακός'
 Ὅλοι γυμνεῖτ' ἴν' εὐχερωῶς, κ' ἀκόπως πολεμῶσι, (α)
 Καμπύλας σπάθας συγκρεμοῦν, κ' ἤχουν ἐπὶ τῶν ὤμων
 Τὰ τόξα κ' αἱ φαρέτρ' αὐτῶν ὀποῦ ἐμπνέουν τρόμον.
 Ταχύδρομ' ἔχουν τ' ἄλογα, κ' ἀκούραστα εἰς τὸν κόπον,
 Κι' ὀλιγαρχῆ εἰς τὴν βοσκήν πασῶν γεῶν καὶ τόπων.
 Εἰς εἰσβολὴν εἶν' ἀστραπαί, εἰς συστολὴν θηρία.
 Κι' ἄτακτοι μάχοντα' ἀληθῶς, μά φρίκη ἢ θωρία.

(α) Γυμνῆται λέγονται οἱ ἐλαφρῶς ὀπλισμένοι. Ἡ Ἰερουσαλήμ ἐλευθερωμένη ἢ πόνημα ἡρωϊκὸν τοῦ Τορκουάτου Τάσσου, μεταφρασθὲν παρὰ τοῦ Δημητρίου Γουζέλη, Ζακυνθίου, Ἐνετίησι 1807. εἰς 8. σελ. 19.

Venian dietro dugento in Grecia nati,
 Che son quasi di ferro in tutto scarchi.
 Pendon spade ritorte all' un de' lati.
 Suonano al tergo lor faretre ed archi.
 Asciutti hanno i cavalli, al corso usati,
 Alla fatica invitti, al cibo parchi.
 Nell' assalir son pronti e nel ritrarsi,
 E combattono fuggendo, erranti e sparsi.

Gerusal. Liberat. Canto I. Stan. 50.

Καὶ ἕτεροι δύο συγγραφεῖς ἀναφέροντες τὰ τοῦ μεσαιῶνος συμβάντα, κάμνουν μνεῖαν τοῦ ἐλαφροῦ ἵππικοῦ τούτου τῶν Ἀλβανῶν ἢ κοινῶς Ἑπειρώτων λεγομένων. Ἰδοὺ τί λέγει ὁ Βαριλλᾶς ἱστοριογράφος τῆς οἰκογενείας τῶν Μεδίκων. *Ainsi l' attaque de Pise fut arrétee et la cavalerie de Coliogne presque toute composée d' Epirotes, et d' Albanois, eût ordre de l' investir κτλ. Varillas. Les Anecdotes de Florence ou l' Histoire secréte de la Maison de Medicis. A la Haye 1685 εἰς 12. σελ. 44.*

Καὶ ὁ πολυμαθὴς Βολταῖρος (Voltaire) ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Siécle de Louis XV, Tom. 4. Chap. XXI*, περιγράφων τὴν ἐπανάστασιν τῆς Γενόβης, πολιορκιθείσης παρὰ τῶν Αὐστριακῶν, σημειώνει τὰ ἐφεξῆς. — *Cependant les Autrichiens, aidés des Piémontais, en sortant de Provence menaçai-ent Gènes de rentrer dans ses murs. Un des généraux autrichiens avait déjà renforcé ses trou-pes de soldats Albanois, accoutumés à com-*

battre au milieu des rochers. Ce sont les anciens Épirotes, qui passent encore pour être aussi bons guerriers que leurs ancêtres. Il eut ces Epirotes par le moyen de son oncle, ce fameux Schulembourg qui, après avoir résisté au roi de Suède Charles XII, avait défendu Corfou contre l'Empire Ottoman.

(43) Ἡ φρουρὰ τῆς Κρούας ὑπὸ τῶν διαταγῶν τοῦ Κόμητος Οὐράνα ἦτο τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν. Οἱ Ἑνετοὶ ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἐπρομήθευσαν τὸν Σκεντέρμπεην μὲ χρήματα, καὶ κατὰ συνενόησιν διέλυσαν τὸν στρατὸν των, ἵνα οἱ στρατιῶται καταταχθῶσιν ὑπὸ τὰς σημαίας του. *Sagredo, Memorie* κτλ.

(44) Τὸ βραβεῖον τοῦτο συνίστατο εἰς ἑκατὸν χιλιάδας γρόσια· *Le Grand Castriotto. Histoire.*

(45) Τῷ ἐδόθη προσέτι ἡ ὑπόσχεσις νὰ διορισθῇ Πασᾶς τρειῶν οὐρῶν καὶ νὰ λάβῃ δέκα χιλιάδας πουγκία, καὶ ἡ φρουρὰ ν' ἀναχωρήσῃ διὰ ὁποῖον τόπον ἤθελεν ἐκλεῖξῃ φέρουσα μαζύ της ὅλα τὰ σκεύη της. (Ὁ αὐτός)

(46) Ὁ θάνατος τοῦ Σουλτάνου κατὰ τινὰς συγγραφεῖς ἔλαβε χῶραν ἔμπροσθεν τῶν τειχῶν τῆς Κρούας, καὶ κατὰ ἄλλους εἰς τὴν καθέδραν τοῦ Βασιλείου του, δηλαδὴ εἰς Ἀδριανούπουλιν. Ἡ διάφορος γνώμη αὕτη εἶναι κάλιστα μεθερμηνευμένη παρὰ τοῦ πολλάκις ἀναφερομένου Βιέμμη, ὅστις ἐν τῷ βιβλίῳ Δ'. τῆς ἱστορίας του ἐκφράζεται οὕτως. — « Εἰς τὰ τέλη τοῦ δεκεμβρίου 1450 διεδόθη φήμη ὅτι εἶχεν ἀποθάνει ὁ Ἀμουράτης· μετὰ τὴν εἶδησιν ταύτην ὁ καθεὶς ἀμέσως εἶπεν, ὅτι ἡ λύπη καὶ ἡ ὀργή, αἱ ὑπέφερον ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κρούας ἐπροξένησαν τὸν θάνατόν του. « Ἐκ τούτου πηγάζει κατὰ τὴν γνώμην

μου, τὸ λάθος τοῦ Βαρλετίου καὶ ἔνεκα αὐτοῦ διαφόρων ἄλλων συγγραφέων, ὅτι ὁ Ἀμουράτης ἀπέθανεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κροΐας ἀπὸ ἀγανάκτησιν. » Καὶ τῷ ὄντι τὸ μικρὸν τοῦ χρόνου μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἀπὸ τὴν πολιορκίαν, καὶ τὸν θάνατόν του εἰς Ἀδριανούπολιν ἔδωκε χῶρον νὰ πιστεύσουν τὸν μῦθον τοῦτον. » Περί τοῦ ψεύδους τούτου ἰδοὺ τί λέγει ὁ ἱστορικὸς Γίββων. « Πρὸς τιμὴν τοῦ ἥρωός του, ὁ Βαρλέτιος (βιβλ. 5'. 6. 188-192) ἀναφέρει ὅτι ὁ Σουλτάνος τῷ ὄντι ἀπέθανεν ὑπὸ τὰ τείχη τῆς Κροΐας. Πλὴν ἡ ἀυθάδης ἀπάτη αὕτη ἀντεκρούσθη ἀπὸ τοὺς Γραικοὺς, καὶ Τούρκους, εἴτινες ἐνταύτῳ κάμνουν γνωστὸν τίνι τρόπῳ ἀπέθανεν ὁ Ἀμουράτης εἰς Ἀδριανούπολιν. »

In honour of his hero, Barletius lib. VI. p. 188—192. Kills the Sultan, be disease indeed, under the Walls of Croya. But this audacious fiction is disproved by the Greeks, and Turks, who agree in the time and manner of Amurath's death at Andrinople. —*Gibbon*, the History of the decline and fall of the Roman Empire. Chap. L. XVII. Note (42). Τίνι δὲ τρόπῳ ἀπέθανεν ὁ Ἀμουράτης, μᾶς τὸ λέγει ὁ ἱστοριογράφος τῶν Ἰταλικῶν Δημοκρατιῶν τοῦ μεσαίου αἰῶνος, ὁ ἐνδοξος Κ. Σισμόνδος δὲ Σισμόνδι. Ce vieux souverain se retira à Andrinople, où après trente un an de regne, il mourut subitement dans un banquet, le dixième mois de l'an 855 de l'hégire, ou l'an 1451 de Jesus Christ. *Laon. Chalecondil*. L. VIII. p. 155. = *Annales Turcici Leunclavii* p. 357.

Barletius raconte qu'Amurath tomba malade et mourut devant Croïa, le cinquième mois du siège de cette ville. *Lib. VII. p. 192.* Rien n'est plus faux, et cependant Barletius étoit contemporain et compatriote. *Histoire des républiques italiennes du moyen âge. Paris 1809—1818. Tom. X. p. 200.*

(47) Ὁ Μωάμεθ Β'. ἦτο τότε 21 ἐτῶν. *Sagredo, Memorie storiche.*

(48) Ὁ Πάπας Νικόλαος Δ'. τῷ ἔπεμψε τὸ παράσημον τοῦ ἁγίου Πέτρου, καὶ τὴν ἐπικύρωσιν ἐκείνου τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου διὰ ὄλους τοὺς διαδόχους του. *Le Grand Castriotto. Histoire.*

(49) Τὸ 1451 ἔτος ὁ Βασιλεὺς Ἀλφόνσος Α'. ἔγινε σύμμαχος τοῦ Σκεντέρμπεη. Ἡ συμμαχία ὑπεγράφη τῇ 26 Μαρτίου εἰς τὴν πόλιν Γαέταν. Οἱ πρέσβεις τοῦ Σκεντέρμπεη ἦσαν Στέφανος ἐπίσκοπος τῆς Κροίας, καὶ ὁ Μοναχὸς Νικόλαος δὲ Μπεργούντζι ἐκ τοῦ Τάγματος τοῦ ἁγίου Δομινίκου. *Sumonte, Storia del Regno di Napoli. Tom. II.*

(50) Ἡ τελετὴ τοῦ γάμου ἔλαβε χῶραν τῇ 26 Ἀπριλίου 1451. ὁ Σκεντέρμπεης ἦτο 48 ἐτῶν, καὶ ἡ σύζυγός του 23. *Biemmi, lib. IV.*

Barleufus raconte qu'Amurat, sultan d'Asie, se
 montra devant trois, le cinquième successeur
 de cette ville. (ibid. VII, p. 192). Il est
 plus incertain, et cependant Barleufus dit
 pour et contre. *Revue des études
 orientales de l'Institut de France*, Paris 1903—1915,
 X, p. 270.

(9) O. Boudier, *Revue des études
 orientales*.

(10) *Revue des études
 orientales*.

(11) *Revue des études
 orientales*.

(12) *Revue des études
 orientales*.

(13) *Revue des études
 orientales*.

(14) *Revue des études
 orientales*.

(15) *Revue des études
 orientales*.

(16) *Revue des études
 orientales*.

(17) *Revue des études
 orientales*.

(18) *Revue des études
 orientales*.

(19) *Revue des études
 orientales*.

(20) *Revue des études
 orientales*.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ

ΤΟΥ

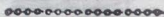
ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ

ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΗ

ΗΓΕΜΟΝΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Μεταφρασθεῖσα ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ· μὲ πολλὰς σημειώσεις. Προσετέθη δὲ καὶ ἔκθεσις τῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τῶν ἐν τῇ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν Ἀλβανικῶν ἀποικιῶν.

ΕΚΔΟΘΕΙΣΑ ΔΑΠΑΝῆ Α. ΓΚΑΡΠΟΛΑ.

ΤΟΜΟΣ Β΄.

ΑΘΗΝΑΙ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΑΛΕΞ. ΓΚΑΡΠΟΛΑ.

1848.

ΕΛΛΗΝΙΑ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΤΟΥ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΗΜΗΝ ΤΗΣ

1848

ΤΑΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ ΨΥΧΑΙΣ
ΤΩΝ ΕΝΔΟΞΩΝ ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΩΝ
ΤΗΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΗΣΙΑΣ
ΡΗΓΑ ΤΩ ΦΕΡΡΑΙΩ
ΚΑΙ
ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΥΨΗΛΑΝΤΟΥ.

*ἀνατίθησιν εὐσεβῶντως.
τὸν τόμον τοῦτον
Ὁ Ἐκδότης.*

ΤΑΙΣ ΑΘΗΝΑΙΟΙΣ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΜΕΝΟΙΣ

ΤΟΥ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΠΡΟΤΕΚΤΟΡΑΤΟΥ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΣ

ΡΗΤΑ ΤΩ ΦΕΒΡΥΑΡΙΩ

1831

ΑΔΕΛΦΟΙΣ ΥΠΗΛΑΚΤΟΙΣ

Εκδόθησαν εν Αθήναις

τῶν ἡμερῶν τούτων

Ἰ. Βαβυλῆς

Πίναξ

Τῶν ἐμπεριεχομένων ἐν τῷ Β'. Τόμῳ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'. Ὁ Σκεντέρμπεης περιέρχεται τὸ κράτος του. Κτίζει ἐν φρούριον εἰς τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν σύνορά του. Ὁ Μωάμεθ τῷ προτείνει εἰρήνην, αὐτὸς δὲ τὴν ἀπορρίπτει. Ἐκστρατεία καὶ ἀφανισμὸς τοῦ Πασῖα Ἀχμέτη. Ἐκστρατεία τοῦ Πασῖα Δεδρεὰ εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος μένει φονεμένος ἰδίαις χερσὶ τοῦ Σκεντέρμπεη. Γράφει πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Νεαπόλεως ζητῶν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν. Πολιορκεῖ τὸ Βελιγράδιον. Ὁ στρατὸς του εἶναι διεσχορπισμένος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εὐρίσχεται εἰς μέγαν κίνδυνον. Σελ. 4

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'. Ἀποστασία τοῦ Μωϋσῆ. Ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ νικᾷται. Πίπτει εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ συγχωρῆται ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεη. Ἀποστασία τοῦ Ἀμέση. Ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ θείου του καὶ αἰχμάλωτιζεται. Θριαμβευτικὴ εἴσοδος τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς Κρόϊαν. Ὁ Μωάμεθ πέμπει εἰς τὴν Ἀλβανίαν δύο δυνατὰ σώματα διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ὄριά του. Θάνατος Ἀλφόνσου Α'. βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Ἀμέσης λαμβάνει τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν θεῖόν του. Ἀνακοχὴ μεταξὺ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ Μωάμεθ. Σελ. 27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'. Ἐκστρατεία τοῦ Σκεντέρμπεη

εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Κτυπᾷ τὸν Κέ-
μητα Πικινῖνον. Ἀποκαθιστᾷ τὸν Φερδινάνδον Α΄.
τῆς Ἀραγόνης εἰς τὸν θρόνον του. Λαμβάνει
εἰς ἀνταμοιβὴν τρεῖς πόλεις εἰς τὴν Ἀπουλιαν
ὡς ἰδιοκτησίαν του. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβα-
νίαν. Σελ. 62

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄. Ἐκστρατεία τοῦ Πασᾶ Σινάνη.
Ἄφανισμός τοῦ στρατεύματός του. Δευτέρα ἐκστρα-
τεία τῶν Πασάδων, Ἀσήμεπη καὶ Γιουσύμπεη.
Καταστροφή αὐτῶν καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Ἀσήμεπη.
Ἐκστρατεία τοῦ Βαραζάμπεη. Μία βραχδαισιότατη
βροχὴ χωρίζει τὰ δύο ἐχθρικά στρατεύματα.
Ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην.
Ἀπάντησις αὐτοῦ. Εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο τούτων
ἡγεμόνων. Σελ. 80

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄. Ὁ Πάπας, οἱ Οὐγροὶ καὶ
οἱ Βενετοὶ ματαίως ἀναγκάζουν τὸν Σκεντέρμπεην
νὰ λύσῃ τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Μωάμεθ. Ὁ ἀρχιερεὺς
τοῦ Δουράτσου ἠδυνήθη νὰ τὸν κατεπέισθῃ, κάμνει
μίαν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς ἐπαρχίας.
Ἐκστρατεία τοῦ Πασᾶ Σερεμέτη. Νικᾶται ὑπὸ τοῦ
Σκεντέρμπεη. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς
Κρόϊαν. Θάνατος τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Β΄. Σελ. 96

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄. Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ
πασᾶ Μπαλαμπάνη. Αἰχμαλωτίζει τὸν Μωῦσῆν
καὶ ἄλλους ἑπτὰ ἀρχηγούς. Νικᾶται ἀπὸ τὸν
Σκεντέρμπεην. Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Μπαλα-
μπάνη καὶ φθορά του, ἐπιστρέφει καὶ τρίτην φορὰν
εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ ὄμος τοῦ Σκεντέρμπεη μο-
λοπίζεται βαρέως. Καταστρέφει τὸ Ὀθωμανικὸν
στράτευμα. Ὁ Μπαλαμπάνης κατὰ τετάρτην φορὰν

εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀλβανίαν μ' ἓνα συστράτηγον. Ὁ Σκεντέρμπεης εὐρίσκεται εἰς μέγαν κίνδυνον, μένει ἀβλαβής. Νικᾷ καὶ ἐκ τετάρτου τὸν Μπαλαμπάνην καὶ τὸν συστράτηγόν του. Ὁ Μωάμεθ δοκιμάζει νὰ φονεύσῃ τὸν Σκεντέρμπεην διὰ δύο ἐπιβούλων, οἱ ὁποῖοι ἀνακαλύπτονται καὶ καταδικάζονται εἰς θάνατον. Σελ. 100

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'. Ὁ Μωάμεθ κινεῖται προσωπικῶς νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κρόϊαν. Ὁ Μπαλαμπάνης εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. Ὁ Μωάμεθ κυριευθεὶς ἀπὸ ἀδημονίαν ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν. Καθ' ἑδδὸν κυριεύει τὴν Κύδνην διὰ προδοσίας. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀναχωρεῖ διὰ τὴν Ῥώμην. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν, προσβάλλει καὶ νικᾷ τὸ ἐρχόμενον σῶμα πρὸς βοήθειαν τοῦ Μπαλαμπάνη. Ἀφανισμὸς καὶ θάνατος τοῦ Μπαλαμπάνη. Σελ. 120

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'. Δευτέρα προσωπικὴ ἐκστρατεία τοῦ Μωάμεθ. Μὴ βλέπων οὐδεμίαν καλὴν ἔκβασιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν καθέδραν του. Ἀσθένεια τοῦ Σκεντέρμπεη. Αἱ τελευταῖαί του διαταγαί. Πνέων τὰ λοιπῶν ἀπολαμβάνει ἑτέραν νίκην κατὰ τῶν Τούρκων. Θάνατός του. Σελ. 130

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ. Σελ. 145

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ. Τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν Ἀλβανικῶν Ἀποικιῶν. Σελ. 167

ΙΣΤΟΡΙΑ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΙΩΤΟΥ

ΜΕΤΩΝΟΜΑΣΘΕΝΤΟΣ

ΣΚΕΝΤΕΡΜΠΕΗ

ΠΡΙΓΚΙΠΟΣ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ.

Κεφάλαιον Α'.

Ὁ Σκεντέρμπεης περιέρχεται τὸ κράτος του. Κτίζει ἐν φρούριον εἰς τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν σύνορά του. Ὁ Μωάμεθ τῇ προτείνει εἰρήνην, αὐτὸς δὲ τὴν ἀπορρίπτει. Ἐκατρατεία καὶ ἀφανισμὸς τοῦ Μαισιὰ Ἀχμέτη. Ἐκατρατεία τοῦ Πασᾶ Δεβρεᾶ εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος μένει φονευμένος ἰδίαις χερσὶ τοῦ Σκεντέρμπεη. Γράφει πρὸς τὸν Βασιλέα τῆς Νεαπόλεως ζητῶν παρ' αὐτοῦ βοήθειαν. Πολιορκεῖ τὸ Βελιγράδιον. Ὁ στρατὸς του εἶναι διεσκορπισμένος καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος εὕρεσται εἰς μέγαν κίνδυνον.

Ἄφ' οὗ παρῆλλον αἰ τῶν γάμων εὐθυμία, ὁ Σκεντέρμπεης ἔχων πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν του τὴν ἀσφάλειαν τῆς ἡγεμονίας του, ἀπεφάσισε νὰ περιέλθῃ τὰς ἐπαρχίας του διὰ νὰ ὀχυρώσῃ ἐκ νέου τὰς πόλεις, καὶ νὰ

ἀσφαλίση τὰ πρὸς τὴν Τουρκίαν ὄριά του· καὶ οὕτως ἐκίνησεν μετὰ τῆς συζύγου του συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς ἐγκριτοτέρους πολίτας. Οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων, μανθάνοντες τὴν ἔλευσίν του, ἐξήρχοντο εἰς προὔπαντησιν, προθυμούμενοι νὰ προσφέρωσιν αὐτῷ τε καὶ τῇ Ἡγεμονίδι ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμίν του διάφορα δῶρα. Ὁ δὲ Πρίγκιψ ὑπεδέχετο προσηνῶς καὶ φιλοφρόνως τοὺς τε ἄρχοντας καὶ τὸν λαὸν, δεικνύων ζῶσαν εὐχαρίστησιν διὰ τὴν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην καὶ ἀφοσίωσίν των, καὶ εὐαρεστούμενος ἐξ ἴτου εἰς ὅ,τι καὶ ἂν τῷ ἐπρόσφερον.

Φθάσας εἰς τὰ πρὸς τὴν Μακεδονίαν ὄριά του, καὶ παρατηρήσας ἓν μέρος διὰ τοῦ ὁποίου μόνον ἠδύνατο οἱ Ὀθωμανοὶ νὰ εἰσβάλλωσιν ἐν εὐκολίᾳ εἰς τὰς ἐπαρχίας του, καὶ νὰ λεηλατῶσι τὸ κράτος του ἀπεφάσισε νὰ κτίσῃ ἓν φρούριον εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος διὰ νὰ προλαμβάνῃ τὰς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς των. Ὁ τόπος τὸν ὁποῖον ἔκλεξε διὰ τὸν σκοπὸν του, ἦτον ἓν ὄρος, ὀνομαζόμενον ἀπὸ τοὺς κατοίκους Μαδρισὰ, ὑψηλότατον ἅμα καὶ δύσβατον, ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ ὁποίου ἠδύνατό τις νὰ βλέπῃ πολὺ μακρὰν ἐντὸς τῶν πλησιόχωρων τόπων, τῶν εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς ὑποκειμένων. Ὅθεν χωρὶς νὰ ἀναβάλῃ καιρὸν ἐπιστρέφει εἰς Κρόϊαν, καὶ εὐρὼν τελειωμένην τὴν ἐπιδιόρθωσιν τῶν τειχῶν

καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων, παραλαμβάνει τοὺς ἐμ-
πειροτέρους τεχνίτας, καὶ φέρει αὐτοὺς εἰς τὸν ῥηθέντα
τόπον διὰ νὰ κτίσουν τὸ φρούριον. Ἐντὸς ὀλίγου καὶ
χωρὶς τινὰ ἐνόχλησιν ἐτελείωσε τὸ φρούριον, διότι ὁ
Μωάμεθ, ὑποπτευόμενος τοὺς Πέρσας ὅτι θέλουν ἀπο-
στατήσῃ, ἔστρεψεν ὅλας του σχεδὸν τὰς δυνάμεις πρὸς
ἐκεῖνα τὰ μέρη, καὶ ἄφησεν ὀλιγάριθμον στρατὸν πρὸς
φύλαξιν τῶν πρὸς τὴν Ἄλβανίαν συνόρων του. Οἱ στρα-
τιῶται τοῦ Σκεντέρμπεη ὠφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν
τῶν ἐχθρῶν ἔκαμνον συχνὰς ἐπιδρομὰς εἰς τοὺς τό-
πους των, καὶ ἐπανήρχοντο ἀβλαβεῖς καὶ ἐπιφορτισμένοι
ἀπὸ λάφυρα. Οἱ δὲ τοῦ Μωάμεθ ὑπήκοοι πάσχοντες
δεινῶς ἐκ τῶν ἀλλεπαλλήλων αὐτῶν ἐπιδρομῶν, καὶ
μὴ δυνάμενοι νὰ ὑπερασπισθῶσιν, ἔπεμπον πρὸς τὸν
Ἡγεμόνα των συνεχῶς ἱκετήρια γράμματα, ἐξαιτούμενοι
θερμῶς τὴν ὑπεράσπισίν του· ἀλλ' οὗτος μὴ τολμῶν νὰ
ἐλαττώσῃ τὰ ἐν τῇ Ἀσίᾳ στρατεύματά του διὰ νὰ
πέμψῃ πρὸς αὐτοὺς τὴν ἐξαρκούσαν βοήθειαν, ἐνόμισεν
ὡς καταλληλότερον μέσον πρὸς ἀπαλλαγὴν τῶν κακῶν
νὰ προτείνῃ εἰρήνην πρὸς τὸν Πρίγκιπα. Ὅθεν ἔπεμ-
ψεν ἓνα ἀξιωματικόν του νὰ προτείνῃ αὐτῷ, ὅτι ἂν ἐ-
δέχετο νὰ πληρόνῃ ἐτησίως μετριώτατον φόρον, ἦτον
ἔτοιμος καὶ αὐτὸς νὰ συγκαταγεύσῃ εἰς ὅποιαδήποτε ἄλ-
λα ζητήματά του.

Ἐν ᾧ ὁ Σκεντέρμπεης ἐνησχολεῖτο εἰς τὸ νεοκτισθὲν φρουρίον· ἀναγγέλλουσιν αὐτῷ τὴν ἄφιξιν τοῦ παρὰ τοῦ Μωάμεθ ἀπεσταλμένου, τὸν ὁποῖον διέταξε νὰ τῷ παρησιάσῃ. Ἀφ' οὗ δὲ ἔμαθε τὸν σκοπὸν τῆς πρεσβείας του, ἀπεκρίθη ὅτι « ὄχι μόνον προτάσεις προξενούσας αὐτῷ ὄνειδος καὶ ἀτιμίαν, ἀλλὰ καὶ ἐντίμους ἐνταύτῳ καὶ ἐπικερδεῖς ἤθελεν ἀπορρίψῃ, προσθέσας ἔτι, ὅτι διὰ νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς συμπατριώτας του ἀπὸ τὸν ἐπικερδέστατον ζυγὸν τῆς δουλείας ἤλθε μὲ τόσους κινδύνους εἰς τὴν Ἀλβανίαν, καὶ ὅτι δὲν ἦτον διατεθειμένος νὰ τοὺς ἐμβάλῃ ἐκ νέου εἰς τὰς ἀλύτους, ἀφ' οὗ τῆ τοῦ Θεοῦ βοήθεια ἴσχυται ἅπαξ νὰ τὰς συντρίψῃ· καὶ ὅτι δι' ἀμοιβὴν τῶν ἀγῶνων καὶ ἰδρώτων του δὲν ἤθελε ἄλλο τι εἰμὴ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ αὐτόνομον τῆς πατρίδος του· καὶ τέλος ὅτι ὁ Κύριός του δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποτάξῃ τοὺς Ἀλβανούς μὲ τὴν πανουργίαν, ἀλλὰ ὀφείλε νὰ μεταχειρισθῇ κατ' αὐτῶν τὴν δύναμιν τῶν ὀπλων (I). »

Ἀποπέμψας οὕτω τὸν Ὀθωμανὸν πρέσβυν ἐξηκολούθει μετὰ σπουδῆς τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν τοῦ φρουρίου του, τὸ ὁποῖον πρὶν παρέλθωσιν ἕξ μῆνας εὐρέθη ὁλοτελῶς ἑτοιμον. Ἐπομένως ἐφρόντισε νὰ τὸ ἐφοδιάσῃ καὶ μὲ πυροβόλα, ὅπως, διὰ τοῦ βρόντου αὐτῶν εἰδοποιούμενοι οἱ κάτοικοι, προσταφαλίζονται ἐγκαίρως ἀπὸ

τάς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων. Ἐγκατέστησε δὲ καὶ δυνατὴν φρουρὰν, ἵνα δύνανται οἱ πέριξ εἰς κάθε δεινὴν περίστασιν νὰ καταφεύγωσιν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισίν του.

Ἀποπερατώσας ἐντελῶς τὸ ἀναγκαιότατον τοῦτο ἔργον, ἐπανῆλθεν εἰς Κρόϊαν, ὅπου ἀναθεωρήσας τὰ τάγματά του, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρησθῇ ἐκ δευτέρου τὴν πολιορκίαν τοῦ Σβετιγραδίου· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ἀξιωματικῶν του, καὶ πρὸ πάντων ὁ Οὐρανοκόντης, τὸν ἐσυμβούλευσαν νὰ ἀναβάλῃ τὸ τοιοῦτον ἐπιχείρημα εἰς ἀρμολιώτερον καιρὸν, προσθέτοντες ὅτι ἔνεκα τοῦ ἐπερχομένου χειμῶνος, πιθανότατον ἦτον νὰ χάσῃ πολλοὺς στρατιώτας, χωρὶς ἴσως νὰ ἀπολαύσωσιν οὐδεμίαν ἀνάλογον ὠφέλειαν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μὴ ὦν ἐξ ἐκείνων τῶν δεσποτικῶν καὶ ἀκάμπτων ἡγεμόνων, οἵτινες ἀπαιτοῦσιν ὥστε ἅπαντες νὰ θεωρῶσι τὴν θέλησίν των ὡς ἀπαράβατον νόμον, χωρὶς ἄλλην ἐξέτασιν πεισθεὶς εἰς τὴν φρόνιμον συμβουλήν των, παρχιτήθη τῆς ἀκαίρου ταύτης ἐκστρατείας.

Ἀπαλλαγεὶς λοιπὸν τῶν πολεμικῶν φροντίδων ὁ Σκεντέρμπεης ἀνεχώρησε μετὰ τῆς συζύγου του καὶ μετὰ τινὰς τῶν αὐλικῶν του εἰς Πετράλβην, ὅπου ἤρесьκετο νὰ διατρίβῃ πάντοτε τὸ φθινόπωρον διὰ τὴν χαριεστάτην τοποθεσίαν της. Ἡ πόλις αὕτη ἔκειτο εἰς

τὸ τέλος μιᾶς πεδιάδος, ἣτις οὔτα μετ' ἐπιμελείας καλλιεργημένη, παρέσταινεν εἰς τὴν ὄψιν πολλὰς τῆς φύσεως ὠραιότητος, καὶ ὅλα τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα ἡ γῆ ἐκφέρει μὲ ἀφθονίαν ἀπὸ τούς κόλπους της· ἀλλ' ἡ εὐάρεστος αὕτη διατριβὴ των ἐστάθη κατὰ ἀτυχίαν προσωρινή. Διότι λαβὼν μετ' ὀλίγου ὁ πρίγκιψ τὴν εἰδήσιν ὅτι ἐσυμβιβάσθησαν αἱ τῆς Ἱερσίας διαφοραί, καὶ βέβαιος ἐκ τούτου ὅτι ὁ Μωάμεθ ἔμελλεν ἀφεύκναι ἐκστρατεύσει κατ' αὐτοῦ, ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ τὴν σύζυγόν του εἰς Κολχίκιον (2), πόλιν παραθαλάσσιον καὶ ἀνήκουσαν εἰς τοὺς Βενετούς· αὐτὸς δὲ ἐπανελθὼν εἰς Κρόϊαν, καὶ παραλαβὼν πέντε χιλιάδας στρατιωτῶν, ἔδραμε νὰ ἐνωθῇ μὲ τὸ εἰς τὰ ὄρια τῆς Γουρκίας στρατοπεδευμένον σῶμα.

Μόλις παρῆλθον δέκα ἡμέραι μετὰ τὴν ἐκεῖ ἀφίξίν του, καὶ τὸ πυροβόλον τοῦ νεοκτισθέντος φρουρίου τὸν εἰδοποίησεν ὅτι αἱ ἐχθροὶ ἤδη ἐπλησίαζον· ἦσαν δὲ τὸν ἀριθμὸν χιλιάδες δώδεκα, ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἑνὸς τῶν ἐμπειροτέρων ἀρχηγῶν τῆς Τουρκίας, ὀνομαζομένου Ἀχμέτη. Ὁ πρίγκιψ τότε προαπέστειλε κατὰ τὴν συνήθειάν του στρατιώτας τινὰς διὰ νὰ κατασκοπεύσωσι τὸν ἐχθρὸν, καὶ ἀφ' οὗ ἔλαβε τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας, ἀνέβη μὲ τὰ τάγματα του εἰς τὴν κορυφὴν ὄρους τινὸς ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐσυμπέρανε ὅτι ὁ Ἀχμέτης ἔμελλ-

λεν ἀφεύκτως διὰ νυκτὸς νὰ περάσῃ· τὸ ὁποῖον καὶ συνέβη τῷ ὄντι. Διότι ὁ ἐχθρὸς ἐξακολουθῶν τὴν πορείαν του μετὰ σπουδῆς, ἐνόμιζε τῇ βοηθείᾳ τοῦ σκότους νὰ διέλθῃ ἀκινδύνως ἐκεῖνο τὸ ὄρος, καὶ τὴν ἐπιοῦσαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, καὶ νὰ φέρῃ παντοῦ τὴν αἵματοχυσίαν καὶ τὴν ἐρήμωσιν. Ἀλλὰ μόλις ἔφθασε μὲ τὸν στρατόν του περὶ τὰ μέσα τοῦ ὄρους· καὶ ὁ Σκεντέρμπεης, ὅστις ἐνέδρευεν εἰς τὴν κορυφὴν του, ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν αἰφνιδίως, καὶ τοὺς κτυπᾷ μὲ μεγάλην ὀρμὴν. Οἱ δὲ Τοῦρκοι ταραχθέντες ἀπὸ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην προσβολὴν, κατέφευγον ἀτάκτως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους, καὶ ἠγωνίζοντο νὰ ἔμβουν πάλιν εἰς τᾶξιν· ἀλλ' αἰφνης ἀπαντῶσι τὸν Ἀμέστην, ἀνεψιὸν τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅστις μὲ ἐν σῶμα πεζικὸν ἐφορμήσας κατ' αὐτῶν, ἠῤῥησεν ἔτι μᾶλλον τὴν ταραχὴν των, καθ' ὃν καιρὸν καὶ ὁ πρίγκιψ ἐπιπεσὼν ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, τοὺς κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου. Ἐπελθούσης τῆς ἡμέρας, καὶ ἰδὼν ὁ στρατηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν τὴν μεγάλην φθοράν του καὶ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον τῆς παντελοῦς καταστροφῆς του χωρὶς ἐλπίδα σωτηρίας, ὡς πανταχόθεν ἀποκλεισμένος, καὶ καταβαλὼν τὰ ὄπλα παρεδόθη αἰχμάλωτος εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ νικητοῦ, ὁμοῦ μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ.

Εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἐφορευήσαν ἐπτὰ περίπου

χιλιάδες Τούρκων, και τὸ πλεῖστον μέρος τῶν αἰχμαλώτων ἦσαν πληγωμένοι. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης φέρων τοὺς αἰχμαλωτισθέντας Ὀθωμανοὺς, τὰς σημαίας αὐτῶν, και ὄλην τὴν ἀποσκευὴν τοῦ στρατοπέδου των, ἐπανῆλθε μὲ τὰ νικηφόρα τάγματα του εἰς Κροϊαν, ὅπου εἰσῆλθε μετὰ Θριάμβου. Ἡ νίκη αὕτη ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς τοὺς ὑπηκόους του, και ἀνεπτέρωσε τὰς ἐλπίδας των, διότι τὴν ἐδόξαζον ὡς προμήνυμα ἀσφαλὲς τῶν ἐπομένων κατορθωμάτων τοῦ Πρίγκιπός των κατὰ τοῦ νέου τῆς Ὀθωμανικῆς μοναρχίας διαδόχου.

Ὡν δὲ φύσει εὐσπλαγγνικὸς και φιλόανθρωπος ὁ Σκεντέρμπεης, δὲν ὑπέφερε νὰ βλέπη τὴν ἀνθρωπότητα πάσχουσαν ὅθεν διέταξε νὰ φυλάττωνται μὲν οἱ αἰχμαλωτοὶ ἀσφαλῶς, ἀλλὰ νὰ ζῶσιν ἐλευθέρως και χωρὶς τινα ἐνόχλησιν. Ἐν ταύτῳ δὲ ἔδωσε τὴν ἀδειαν εἰς τὸν ἀρχηγόν των νὰ πέμψη δύο τῶν στρατιωτῶν του εἰς Τουρκίαν διὰ νὰ φέρωσι τὴν ἐξαγορὰν του.

Μαθὼν ὁ Μωάμεθ τὸν παντελεῖ ἀφανισμόν τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐλυπήθη θανατηφόρως, και κατ' ἀρχὰς ἀπηρηθή μετ' ὀργῆς τὴν ἐξαγορὰν τοῦ στρατηγοῦ και τῶν λοιπῶν αἰχμαλώτων ἀλλ' ἐπομένως καμφθεὶς ἀπὸ τὰς θερμὰς μεσιτείας τῶν Πασάδων του συγκατένευσε. Λαβὼν λοιπὸν ὁ Σκεντέρμπεης τὰ τῆς ἐξαγορᾶς χρήματα (3), τὰ διένειμεν ὅλα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς

καὶ στρατιώτας του, πέμψας ἐν μέρος αὐτῶν καὶ πρὸς τὸν Μωῦσῆν τὸν φυλάττοντα τὰ σύνορα, διὰ νὰ μοιρασθῶσιν ὁμοίως μεταξὺ τῶν ἐκεῖ στρατιωτῶν.

Ὁ δὲ Ἀχμέτης, ὁ αἰχμαλωτισθεὶς ἀρχηγὸς τῶν Ὀθωμανῶν, συναναστρεφόμενος ἐλευθέρως κατὰ τὴν εἰς Κρόϊαν διαμονήν του μετὰ τοῦ Πρίγκιπος, καὶ καθεκάστην λαμβάνων νέα δείγματα τοῦ πρασιτάτου καὶ ἐπιεικοῦς χαρακτῆρος του, καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν ἀρετῶν του, συνέλαβε τσαύτην κλίσιν καὶ ἀγάπην πρὸς αὐτὸν τὸν ἥρωα, ὥστε μέλλων ἤδη νὰ ἀναχωρήσῃ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποσπαστῇ ἀπὸ αὐτὸν χωρὶς νὰ χύσῃ πολλότατα δάκρυα (4). Λέγουσι μάλιστα ὅτι εἰς μίαν ἰδιαιτέρας μετὰ τοῦ Πρίγκιπος συνομιλίαν του κατήντησε τόσον ἕως νὰ δώσῃ αὐτῷ καὶ συμβουλὰς ὠφελίμους πῶς ἔπρεπε νὰ πολεμῇ τὸν Μωάμεθ.

Ὁ Σουλτάνος ἀνυπόμονος νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, διὰ τὴν προξενθηθεῖσαν καὶ αὖθις ἀτιμίαν εἰς τὰ ὄπλα του, συνήθροισεν ἐκ νέου στρατὸν, καὶ διόρισεν ἀρχηγὸν ἓνα τῶν ἐπισήμων ἀξιωματικῶν του ὀνόματι Δεβρεάν, ὅστις διὰ τινὰς προλαβούσας ἀνδραγαθίας του ἐφημίζετο μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν ὡς ἔμπειρος καὶ γενναῖος στρατηγός. Ὁ ἀρχηγὸς οὗτος, νέος τὴν ἡλικίαν, πλήρης ἀλαζονίας καὶ θρασύτητος, καὶ ὅλως θαρρῶν εἰς τὴν ἐμπειρίαν καὶ ἀνδρείαν του, δὲ ἤθελε νὰ

λάβη μεθ' ἑαυτοῦ περισσότερον στρατὸν ἅφ' ὅσον εἶχε πρὸ αὐτοῦ ὁ Ἀχμέτης, λέγων ὅτι καὶ μὲ τόσον στρατὸν ἰκανὸς ἦτον νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν τιμὴν τῶν Ὀθωμανικῶν ὄπλων.

Τὸ θαρράλαϊον ἦφος μὲ τὸ ὁποῖον ὁ Δεβρεᾶς ἐκαυχᾶτο νὰ καταστρέψῃ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας, παρώξυνε τὴν ζηλοφθονίαν ὄλων τῶν ἄλλων ἀξιωματικῶν, οἱ ὁποῖοι νομίζοντες ὡς εὐκατόρθωτον ἐπιχείρημα νὰ νικήσωσιν ἐκεῖνον τὸν ἥρωα, ἕκαστος ἐζήτηει τὴν τιμὴν νὰ διοικήσῃ τὰς κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη πεμπομένας δυνάμεις· οἱ δ' ἐγκριτότεροι τῆς τῶν Ὀθωμανῶν νεολαίας ἐπροθυμοῦντο νὰ συγκαταταχθῶσιν εἰς τὸν νεοσύλλεκτον τοῦτον στρατὸν· καὶ ἡ ἰδέα τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως μεταβληθεῖσα εἰς βεβαιότητα, τοσοῦτον τοὺς ἐνθουσίασεν, ὥστε ἡ πόλις ἀντεβόει ἐκ τῶν χαροποιῶν κραυγῶν, καὶ ἐφαντάζοντο ἤδη ὅτι κατετρόπωσαν τὸν Σκεντέρμπεην καὶ κατεδούλωσαν τὴν Ἀλβανίαν. Ἀλλ' ὁ Ἀχμέτης γνωρίζων ἐκ πείρας τὸν Ἀλβανὸν ἡγεμόνα καὶ τοὺς στρατιώτας του, ἔκαμε τριαύτην ἐκπληκτικὴν περιγραφὴν τῆς ἀνδρίας του, τῆς φρονήσεώς του, καὶ τῶν πολεμικῶν του προτερημάτων, ὥστε ὅσοι κατ' ἀρχὰς ἐφάνησαν πρόθυμοι νὰ ἐκστρατεύσωσι κατ' αὐτοῦ ἤρχισαν ἀκολούθως μὲ διαφόρους προφάσεις νὰ παραιῶνται τῆς ἐκστρατείας. Καὶ αὐτὸς ὁ πρότερον μεγα-

λαυγῶν καὶ κομπάζων Δεβρεῆς, ἠσθάνθη κλονουμένην τὴν σταθερότητα τῆς καρδίας του, καὶ ἤθελεν εὐχαρίστως παραχωρήσῃ τὴν στρατηγίαν εἰς ἄλλον. Τέλος καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ ἤρχισε νὰ ἀμφιβάλλῃ περὶ τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τοῦ ἐπιχειρήματος, καὶ ἤλθε σχεδὸν εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ παραιτηθῆ, καὶ διαλύσῃ τὰ τάγματά του· ἀλλ' αἰσχυρόμενος νὰ φανῆ ὅτι φοβεῖται ἓνα Πρίγκιπα οὕτω μικρὸν κατὰ τὰς δυνάμεις, διέταξε νὰ ἐξακολουθήσωσι μὲν μετὰ σπουδῆς τὰς ἐτοιμασίας τῆς ἐκστρατείας, ἐν ταύτῳ ὅμως νὰ αὐξηθῆ ὁ ἀριθμὸς τῶν ταγμάτων· καὶ ἀφ' οὗ ἐγίνε πᾶσα ἐναγκαίᾳ προπαρασκευὴ, διέταξε τὴν ἀναχώρησιν. Καὶ μόνον ὅτι αἱ περιγραφαὶ καὶ συμβουλαὶ τοῦ Ἀχμέτη ἔπεισαν τοὺς Ὀθωμανοὺς, νὰ μεταχειρισθῶσι περισσότερα μέσα ἀσφαλείας εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην ἢ ἄλλοτε, μ' ὅλον τοῦτο εἰς ἄλλο τι δὲν ἐχρησίμευσαν παρὰ νὰ αὐξήσωσι τὴν δόξαν τοῦ ἡμετέρου Ἡρώος, καταστήσασαι τὴν νίκην του πολὺ λαμπροτέραν.

Ὁ Δεβρεῆς λοιπὸν ἐκίνησεν ἐπὶ κεφαλῆς δεκατεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης πληροφορηθεὶς ἐν καιρῷ περὶ τούτου, ἔδραμε νὰ στρατοπεδεύσῃ εἰς τὰ ὄριά του μὲ δέκα χιλιάδας στρατιωτῶν· καὶ μαθὼν ὅτι ὁ ἐχθρὸς ἤδη ἐπλησίαζεν, ἔπεμψεν ἀμέσως τοὺς συνήθεις προδρόμους του διὰ νὰ κατασκοπεύσωσι

τὴν πορείαν του, οἱ ὁποῖοι ἐπιστρέψαντες ἐντὸς ὀλίγου ἀνήγγειλον αὐτῷ ὅτι ὁ Δεβρεᾶς ἦτο πολὺ μακρὰν στρατοπεδευμένος καὶ εἰς καλλίστην τοποθεσίαν. Τότε ὁ Πρίγκιψ λαβὼν ἕξ χιλιάδας ἐπιλέκτων στρατιωτῶν, κινεῖται ἀνυπερθέτως κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ κτυπήσας μὲ ἀκατάσχετον ὀρμὴν τὴν προφυλακὴν τὴν διασκορπίζει. Ὁ Δεβρεᾶς ἐκθαμβος γενόμενος ἀπὸ μίαν τόσον ἀνέλπιστον προσβολὴν, ἠγωνίζετο μὲ κάθε τρόπον νὰ ἀντιπαρατάξῃ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας του, ἀλλὰ φθάσας ὁ Μωϋσῆς ἐπὶ κεφαλῆς μικροῦ τινος σώματος, τοὺς προσβάλλει αἰφνιδίως, τοὺς βιάζει νὰ τρέψωσι τὰ νῶτα, καὶ καταδιώκων αὐτούς, φονεύει τοὺς πλείστους.

Ὁ Δεβρεᾶς χωρὶς νὰ χάσῃ τὴν τόλμην του, συναθροίζει πάλιν τοὺς φεύγοντας στρατιώτας του, τοὺς συνάπτει εἰς σῶμα, ἀντιπαρατάττεται καὶ βάλλει εἰς πρᾶξιν πᾶν ὅ,τι ἦ κρίσιμος ἐκείνη περίστασις ἐζήτει ἀπ' ἑνα γενναῖον καὶ ἔμπειρον στρατηγόν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης βλέπων, ὅτι μόνη ἡ παρουσία τοῦ Δεβρεᾶ, καὶ αἱ παρακινήσεις του ἐνεψύχοναν ὀλίγον τι τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς ἐμπόδιζον νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν, ἐφορμᾷ κατ' αὐτῶν, διασχίζει τὰ τάγματά των, φθάνει τὸν Δεβρεᾶν καὶ μὲ τὸ ξίφος του τὸν ρίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του χωρισμένον εἰς δύο. Τότε μείναντες οἱ Τούρκοι χωρὶς ἀρχηγόν, ἔχαταν ὅλην τὴν τόλμην των, καὶ ἐδόθησαν

εἰς πληρεστάτην φυγὴν. Οἱ δὲ Ἄλβανοὶ διώκοντές τους ὀρμητικῶς, καὶ χωρὶς νὰ δώσουν εἰς αὐτοὺς τὴν παραμικρὰν ἀνεσιν, ἐφόνευσαν πολλοὺς περισσοτέρους ἀφ' ὧσους ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς συμπλοκῆς, ἠχμαλώτησαν πολλοὺς καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των, φέροντες πλούσια λάφυρα, τὰ ὁποῖα ὁ Σκεντέρμπεης διένειμε κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰς τοὺς ἀξιωματικούς καὶ στρατιώτας.

Μεταξὺ δὲ τῶν αἰχμαλώτων εὐρέθη νέος τις, ὅστις ἐφαίνετο ἐκ τῶν ἐγκρίτων, καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τύχην ἐκληρώθη εἰς τὸ μερίδιον ἐνὸς ἀξιωματικοῦ ὀνομαζομένου Μουσάκη. Ὁ Ἄλβανὸς οὗτος ἐσυμφώνησε μὲ τὸν αἰχμάλωτόν του νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν δι' ἑκατὸν φλωρία, ποσότης ἣτις κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δὲν ἦτον εὐκαταφρόνητος. Ὁ νέος Ὀθωμανὸς ἔσυρεν ἀπὸ τὸν κόλπον του ἓν δέμα, ἐμπεριέχον τὰ τῆς συμφωνηθείσης ἐξαγορᾶς του, καὶ ἐγχειρίσας αὐτὸ εἰς τὸν Μουσάκην, ἐζήτηι ὡς ἐλεύθερος νὰ ἀναχωρήσῃ· ἀλλ' ὁ Ἄλβανὸς τὸν ἐμπόδισε, λέγων ὅτι δὲν ἐδύνατο νὰ πληρώσῃ τὴν ἐξαγοράν του μὲ χρήματα, τὰ ὁποῖα δὲν ἦτον πλέον ἰδικά του· διότι ἕκαστος αἰχμάλωτος, ὁμοῦ μὲ ὅ,τι ἀν φέρῃ ἐπ' αὐτοῦ, ἀνήκει εἰς ἐκεῖνον ὅστις τὸν ἐξουσιάζει. Τέλος ἐσυμφώνησαν καὶ οἱ δύο νὰ ὑποβάλλουν τὴν διαφορὰν των εἰς τὴν κρίσιν τοῦ Σκεν-

τέρμπεη. Ἄφ' δὲ ὁ Πρίγκιψ ἠκροάσθη καὶ τῶν δύο τὰ δικαιολογήματα, εἶπε χαμογελῶν· « Εἶναι τῷ ὄντι ἀστεῖον νὰ εὐρεθῶ δικαστῆς τῆς ἰδίας μου ὑποθέσεως. Ὅλοι οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ ἐπ' αὐτῶν, κατὰ τὸν νόμον τοῦ πολέμου, ἀνήκουσιν εἰς ἐμέ, ὡς ἀρχηγὸν τοῦ τροπαιοῦχου στρατοῦ· ὅθεν ὁ Μουσάκης κάμνει ἄδικον νὰ κρατῆ αὐτὸν τὸν νέον ὡς ἰδικόν του. » Ἐπειτα στραφεὶς πρὸς τὸν Ὀθωμανὸν, « Φίλε μου, εἶπεν αὐτῷ, ὅλα ὅσα ἔχεις δὲν εἶναι πλέον ἰδικά σου· καὶ ἂν σοὶ ἐχάρησαν τὴν ζωὴν, πρέπει νὰ ὁμολογῆς τὴν τοιαύτην χάριν ὡς ἔλεος καὶ δύνανται, χωρὶς ἐνοχὴν ἀδικίας, νὰ σὲ γυμνώτουν ἐξ ὀλοκλήρου. Ἄλλ' ἐπειδὴ εἰς ἐμέ καὶ μόνον ἀνήκει νὰ ἀποφασίσω περὶ [τοῦ ἀτόμου σου, καὶ τῶν ὄσων φέρεις πραγμάτων, ἔνεκα τούτου εἰς μὲν τὸν Μουσάκην δίδω τὰ ὅσα χρήματα ἔχεις μετὰ σοῦ, εἰς ἐσὲ δὲ τὰ ὄπλα σου, τὸν ἵππον σου, καὶ τὴν ἐλευθερίαν. » Ὁ νέος Τούρκος προσπεσὼν εἰς τοὺς πόδας τοῦ Πρίγκιπος, τὸν εὐχαρίστησε μὲ δάκρυα χαρᾶς καὶ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν τοιαύτην εὐεργεσίαν, καὶ ἀνεχώρησεν ὅλος εὐθυμος.

Ἐπομένως ὁ Πρίγκιψ ἀφείς τὸν Μωϋσῆν νὰ φυλάττη τὰ σύνορα μὲ ἀρκετὰ τάγματα, ἐπέστρεψεν εἰς Κρόϊαν, φέρων τὰς σημαίας τῶν Ὀθωμανῶν μὲ πολλὰ ἄλλα καὶ ἀξιόλογα λάφυρα.

Μαθὼν ὁ Σουλτάνος μὲ ἀπορίαν ἐν ταύτῳ καὶ ἀ-
 γανάκτησιν τὴν νέαν φθορὰν τῶν στρατευμάτων του· καὶ
 βεβαιωθείς ἐκ τούτων ὅτι δὲν ἦτον ἰκανὴ μόνη ἢ τῶν
 ὅπλων δύναμις διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν φοβερόν ἐκεῖνον
 ἐχθρόν, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ τὸ χαμερπὲς μέ-
 σον τῆς προδοσίας· καὶ διὰ νὰ ἐπιτύγῃ τοῦ σκοποῦ,
 ἔγραψε πρὸς τὸν Φρούραρχον τοῦ Σβετιγραδίου, δια-
 τάξας αὐτὸν νὰ κάμῃ πρὸς τὸν Μωῦσῆν, τὸν φίλον
 καὶ ἐμπιστευμένον τοῦ Πρίγκιπος, τὰς πλέον μεγάλας
 καὶ λαμπρὰς ὑποσχέσεις, καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ἐκ μέ-
 ρους του ὅτι, ἂν ἐπέιθετο νὰ τὸν συντρέξῃ διὰ νὰ νι-
 κήσῃ τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀλβανίαν,
 θέλει τὸν καταστήσῃ, πρὸς ἀμοιβὴν, βασιλέα αὐτῆς.

Λαβὼν ὁ Φρούραρχος τὰ τοῦ Μωάμεθ γράμματα,
 δὲν ἔλειψε νὰ βάλῃ ἀμέσως εἰς ἔργον τὴν διαταγὴν
 του. Ὅθεν ἔχων πρὸ πολλοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του ἓνα
 Χριστιανόν, καὶ γνωρίζων ἐκ πείρας τὴν πίστιν αὐτοῦ
 καὶ ἰκανότητα, τὸν ἔστειλε πρὸς τὸν Μωῦσῆν, διατρέ-
 βοντα τότε εἰς τὰ σύνορα, διὰ νὰ κοινοποιήσῃ αὐτῷ
 μυστικῶ τῷ τρόπῳ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Σουλτάνου. Ὁ
 Χριστιανὸς οὗτος ἐξεπλήρωσε κατὰ δυστυχίαν τὸ χρέος
 του μ' ὄλην τὴν ἀκρίβειαν. Εὔρε τὸν Μωῦσῆν, καὶ πρῶ-
 τον ἤρχησε νὰ κολακεύῃ τὴν κενοδοξίαν του, λέγων ὅτι
 ὁ Μωάμεθ τὸν ἐδόξαζεν ὡς ἓνα τῶν μεγαλητέρων καὶ

ἐμπειροτέρων στρατηγῶν τοῦ καιροῦ του, ὡς τὸ ἰσχυρώ-
 τερον στήριγμα τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ τέλος, ὅτι αὐτὸς
 ἦτον ὁ μόνος μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν ὄλων τῆς Ἀλβανίας,
 τὸν ὁποῖον ἐπεθύμει νὰ ἔχη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του καὶ
 φίλον του. Οἱ κολακευτικοὶ οὗτοι λόγοι ἴσχυσαν νὰ δε-
 λεάσουν τὴν καρδίαν τοῦ Μωῦτῆ, καὶ νὰ ἐξυπνίσουν
 τὴν ὑψηλοφροσύνην του, διότι ἔβλεπεν ἓνα μέγαν μο-
 νάρχην νὰ ἐπιθυμῇ τὴν φιλίαν του, καὶ νὰ τὸν προ-
 κρίνη ἀπ' ὄλους τοὺς ἄλλους ἀξιωματικούς τῆς πατρί-
 δος του. Ὁ δὲ τοῦ Φρουράρχου ἀπεσταλμένος κατα-
 νοήσας τοὺς διαλογισμούς του, καὶ θέλων νὰ κλονίσῃ
 περισσότερο τὴν καρδίαν του, ἤρχισε νὰ παρασταίνη
 αὐτῷ τὰ ὅσα ὁ Σουλτάνος διενοεῖτο νὰ πράξῃ ὑπὲρ
 αὐτοῦ ὡς δεῖγμα τῆς πρὸς αὐτὸν ὑπολήψεως καὶ εὐ-
 νοίας του. Ὁ Μωῦτῆς δὲν ἀπεκρίθη μὲν τίποτε εἰς τὰ
 τοιαῦτα, ἀλλὰ τὸ στάσιμόν του, καὶ αὐτὴ ἡ σιωπὴ του
 ἐφάνερονεν ἄρκετὰ τὴν ἐσωτερικὴν του συγκατάθεσιν εἰς
 τὸ νὰ δεχθῇ τὰς προσφορὰς τοῦ Μωάμεθ. Οἱ στρατιῶ-
 ται τῆς φρουρᾶς ἰδόντες αὐτὸν συνομιλοῦντα ἰδιαιτέρως
 μετὰ τοῦ ἀγνώστου ἐκείνου, τὸν ἠρώτησαν, τί ἤθελε, καὶ
 τί ὠμίλησεν αὐτῷ. Ὁ δὲ Μωῦτῆς τοὺς ἀπεκρίθη ὅτι
 ἦτον εἷς τῶν κατασκόπων του, ὅστις ἦλθε νὰ ἀναγ-
 γείλῃ αὐτῷ τὰ ὅσα ἶδεν ἢ ἔμαθε. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας
 ὁ νομιζόμενος ἐκεῖνος κατὰσκοπος ἐπανῆλθε νὰ προσ-

φέρη τῷ Μωϋσῆ μεγαλοπρεπέστατα δῶρα, ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς τὰ ἀπέβαλε, καὶ τὸν παρήγγειλε μὲν νὰ μὴ φανῆ πλέον εἰς τὸ στρατόπεδόν του, πλὴν νὰ βεβαιώσῃ ἐκ μέρους του τὸν Φρούραρχον ὅτι δὲν θέλει πράξει εἰς τὸ ἐξῆς κανὲν ἐχθρικὸν κίνημα κατὰ τοῦ Σουλτάνου.

Ἄγνοῶν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ζημίαν τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ δοκιμάσῃ, ἐπέμενε ἀμετάθετος εἰς τὸν σκοπὸν του νὰ κατατρέχῃ ἀκαταπαύστως τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπεφάσισε μάλιστα νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου (5). Ἄλλ' ἐπειδὴ ἤξευρεν ὅτι οἱ Ἄλβανοὶ ἦσαν οἰκειότεροι εἰς τοὺς πολέμους, παρὰ εἰς τὰς πολιορκίας, ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν Βασιλέα τῶν δύο Σικελιῶν ζητῶν τὴν βοήθειάν του, διὰ τῆς ἐφεξῆς ἐπιστολῆς.

« Τῷ λαμπροτάτῳ καὶ κραταιῷ Βασιλεῖ Ἀλφόνσῳ, Μονάρχῃ τῆς Ἀρογόνας, Νεαπόλεως καὶ Σικελίας (6), Σκεντέρμπεης, Πρίγκιψ τῶν Ἡπειρωτῶν, χαίρειν τε καὶ εὖ πράττειν.

« Οἱ στρατιῶται ἡμῶν, μέγιστε Βασιλεῦ, ἠξέουρον νὰ μάχωνται ἐκ τοῦ συστάδην, ἀλλ' ἀγνοοῦσι τὴν τέχνην τοῦ πολιορχεῖν καὶ κυριεύειν τὰ φρούρια· ἐν ᾧ ἀπ' ἐναντίας οἱ Ἰταλοὶ φημίζονται ὑπὸ πάντων ὡς ἐμπειρώτατοι εἰς τὰς πολιορκίας, καὶ τοιούτων ἔχομεν χρεῖαν κατὰ τὸ παρὸν διὰ νὰ ἐξώσωμεν τοὺς ἀσεβεῖς ἀπὸ μερικῶς

Τόμ. Β΄.

τῶν πόλεων μας, τὰς ὁποίας ἀφήσαμεν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τὸν ζυγὸν των, ἐμποδιζόμενοι ἀπὸ τοὺς συχνούς καὶ ἀκαταπαύστους πολέμους. Ἐλπίζομεν, μέγιστε Βασιλεῦ, ὅτι δὲν θέλετε μᾶς ἀρνηθῆ τὴν ἰσχυράν σας βοήθειαν, ἔχοντες κατὰ τοῦτο τὴν πρὸς ἡμᾶς παλαιάν σας φιλίαν, ἀσφαλεστάτην ἐγγύησιν. »

Τὸ θάρρος καὶ ἡ πεποίθησις τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς τὴν φιλίαν τοῦ Βασιλέως Ἀλφόνσου, δὲν ἦταν ἀθεμελίωτα, διότι λαβὼν οὗτος τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Πρίγκιπος, ἀπήντησε μὲ φιλικώτατον ὕφος, καὶ κατὰ τὴν αἴτησίν του δὲν ἔλειψε νὰ τῷ πέμψῃ ἀμέσως ἄνδρας ἐμπείρους, μηχανὰς διὰ πολιορκίαν, πυροβόλα, ζωοτροφίας, καὶ μεγάλην ποσότητα χρημάτων διὰ μισθὸν τῶν στρατιωτῶν του· προσέτι μετ' ὀλίγον τῷ ἔπεμψε καὶ ἄλλην βοήθειαν (7). Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἴταλοι ἦταν ἤδη καθ' ὁδὸν ἐρχόμενοι εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ὁ Πρίγκιψ ἔδραμεν εἰς τὰ ὄριά του διὰ νὰ ἐνδυναμώσῃ καὶ αὐξήσῃ τὸν εἰς τὸ φρούριον ἀριθμὸν τῶν στρατιωτῶν, καὶ παρεκάλεσε θερμῶς τὸν Μωῦσῆν νὰ τὸν συντροφεύσῃ εἰς τὴν πολιορκίαν τοῦ Βελιγραδίου. Ἀλλ' ὁ Μωῦσῆς, σταθερὸς εἰς τὴν ἐπίβουλον ἀποφασίν του, παραιτήθη τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ἐπιφέρον διαφόρους προφάσεις. Ἐν τῷ μεταξῷ δὲ εἰδοποιηθεὶς ὁ Πρίγκιψ ὅτι ἔφθασεν εἰς Κρόϊαν ἐξ Ἰταλίας ὁ σύμμαχος στρατὸς, ἐπέστρεψεν ἐκεῖ μὲ τὰ νεοσύλλεκτα τάγματά του,

ἔπου διατρίψας ἡμέρας τινάς, καὶ ἐπιθεωρήσας ἀκριβῶς τὸ στρατεύμα του, ἐφοδίασεν αὐτὸ μὲ ὄλα τὰ ἀναγκαῖα καὶ ἐτέθη εἰς πορείαν, φθάσας δὲ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἔμπροσθεν τοῦ Βελιγραδίου, ἤτοιμαζετο νὰ ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν. Ὁ δὲ Διοικητὴς τῆς πόλεως ταύτης βλέπων τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον, ἐτάχυνε νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προπαρασκευὰς πρὸς ὑπεράσπισιν καὶ διέταξε νὰ συναχθῶσιν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι, ὄντες πολλοὶ τὸν ἀριθμὸν, πρὸς τοὺς ὁποίους εἶπεν ὅτι, ἐπειδὴ ἡ τῆς θρησκείας διαφορὰ τοὺς ἀπεκατέστηεν ὑπόπτους, ἢ φρουρὰ φοβουμένη μήπως συμφωνήσωσιν οὗτοι μὲ τοὺς πολιορκουήσας, ὡς ὁμοπίστους αὐτῶν, ἐζήτηι νὰ ἀποδιωχθῶσι τῆς πόλεως, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἐναντιωθεὶς ἀπεφάτισε νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἀνενοχλήτους, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ παραδώσωσιν αὐτῷ ὡς ἐνέχυρον τὰς γυναῖκας αὐτῶν καὶ τὰ τέκνα. Καὶ οὕτως ἠναγκάσθησαν οἱ χριστιανοὶ νὰ παραδώσωσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὰ φίλτατά των, τὰ ὁποῖα ἐπερίορισεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ἐν τοσοῦτῳ ὁ πυροβολισμὸς κατὰ τῆς πόλεως ἤρχιτε τότεν σφοδρῶς ὥστε δι' αὐτοῦ ἴσχυσε νὰ κατεδαφίσῃ μέγα μέρος τοῦ τείχους· οἱ δὲ πολιορκούμενοι φοβηθέντες, ἔπεμψαν ζητοῦντες δεκαπέντε ἡμερῶν ἀνακοχὴν, ἐπὶ συμφωνίᾳ, ἂν εἰς τὸ τέλος τῆς διορίας ταύτης δὲν ἐλάμβανον βοήθειάν τινα, νὰ παραδώσωσιν αὐ-

τῷ ἀπροφασίστως τὴν πόλιν. Ὁ Πρίγκιψ ἐδέχθη τὴν πρότασιν των, ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ μετεχειρίσθη πᾶσαν προφύλαξιν διὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ ὁποῖαν δῆποτε αἰφνῆδιον προσβολὴν τῶν πολεμίων.

Ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἔκαμνε μεγάλας ἐτοιμασίας διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἐν ᾧ ἦτον ἤδη εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατ' αὐτῆς, λαμβάνει τὴν εἶδησιν ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἐπολιόρκει τὸ Βελιγράδιον. Ἡ εἶδησις αὕτη τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀναβάλῃ τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολιορκίαν, εἰπὼν ὅτι ἦτον ἀνόητον νὰ ζητῇ τὴν διὰ κατακτήσεων ἔκτασιν τοῦ βασιλείου του ἐξ ἑνὸς μέρους, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἤλαττοῦντο τὰ ὄριά του. Ὅθεν διέταξε τὸν Σεμβαλῆν νὰ κινήσῃ μὲ ἐν δυνατὸν σῶμα διὰ νὰ κτυπήσῃ τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ νὰ τὸν φέρῃ ἢ ζῶντα, ἢ τὴν κεφαλὴν του. Ἐν τῷ μεταξὺ δύο νέοι καὶ ῥωμαλαῖοι Τοῦρκοι στρατιῶται, ὀνομαζόμενοι ὁ μὲν Ἀμάθ, ὁ δὲ Βαράχ, παρησιασθέντες εἰς τὸν Σουλτάνον, ἐπρότεινον αὐτῷ, ὅτι ἂν ἠυδόκη νὰ τοῖς ὑποσχεθῇ ἀνάλογον ἀμοιβὴν πρὸς τὸν κίνδυνον, ἀπεφάσιζον νὰ ὀρμήσωσι κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη μὲ ἀπόφασιν, ἢ νὰ τὸν θυσιάτουν, ἢ μαχόμενοι νὰ χάσουν τὴν ζωὴν των· ὁ Μωάμεθ ἐδέχθη εὐμενῶς τὴν πρότασιν των, καὶ τοῖς ὑπεσχέθη νὰ ἀντιβραβεύσῃ ἐπαξίως τὴν γενναϊότητά των.

Ὁ δὲ Σεμβαλῆς, ἀφ' οὗ ἔλαβε τὰς ἀναγκαίαις διαταγὰς τοῦ μονάρχου ἐκστράτευσε μ' ὄσπην ἡδύνατο ταχύτητα πρὸς τὸ Βελιγράδιον, ἀλλὰ φοβούμενος μὴ ἡ φρουρὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν πρὸ τῆς ἐλεύσεώς του, ἔγραψε πρὸς τὸν Διοικητὴν, εἰδοποιῶν αὐτῷ ὅτι ἐντὸς ὀλίγου προφθάνει μὲ ἰσχυρὰς δυνάμεις πρὸς βοήθειάν του. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἐγχείρισε εἰς τινὰ τολμηρὸν καὶ ἐπιδέξιον στρατιώτην, ὅστις διελθὼν ἀγνώριστος τὸ στρατόπεδον τῶν Ἀλβανῶν, καὶ φθάσας ἐν καιρῷ νυκτὸς ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, ἔκαμε σημεῖον πρὸς τοὺς φύλακας, τοὺς ἐπαγρυπνοῦντας εἰς τὰς ἐπάλλξεις, διὰ νὰ κρεμάσουν σχοινία· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἀναβιασθεῖς, παρησιάσθη εἰς τὸν Διοικητὴν καὶ ἐγχείρισεν αὐτῷ τὴν τοῦ Σεμβαλῆ ἐπιστολὴν. Ἀναγνώσας αὐτὴν ὁ Διοικητὴς ἰδιαιτέρως, ἐκοινοποίησεν ἀκολούθως εἰς τοὺς ἀρχηγούς καὶ στρατιώτας τῆς φρουρᾶς τὰ ἐν αὐτῇ διαλαμβανόμενα, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ προσέχωσι μὴ ὁ ἐχθρὸς λάβῃ τὴν παραμικρὰν περὶ τούτου εἰδήσιν. Ἐνήρησεν ὁμοίως διαταγὰς τινὰς τόσον ἀνοήτως ὥστε ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπρόδοσεν εἰς τὸν Σκεντέρμπεην ὅ,τι ἐφρόντιζε νὰ τοῦ ἀποκρύψῃ, διότι διέταξεν ἀφρόνως νὰ ἐπιδιορθώσωσι πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν ἐχθρῶν τὰ ὑπὸ τῶν πυροβόλων διαφθαρέντα μέρη τοῦ τείχους. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὸ γινόμενον ἔπεμψεν ἀμέσως πρὸς

αὐτὸν νὰ τῷ ἀναγγείλωσιν ὅτι ἂν ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του, θέλει βιασθεῖ νὰ ἀθετήσῃ τὴν συμφωνηθεῖσαν ἀνακοχὴν. Ἐπὶ τούτῳ ὁ Διοικητὴς διέταξε μὲν νὰ ἀναβληθῶσι κατὰ τὸ φανερὸν αἱ ἐπιδιορθώσεις, ἀλλὰ νὰ ἐπισωρεύωσι κρυφίως πλησίον τοῦ διεβρωγότες τείχους λίθους διαφόρου μεγέθους, διὰ νὰ τοὺς ρίπτωσιν ἐκ τοῦ προχείρου κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, ἂν ἐπιχειρισθῶσι τῶν τειχῶν τὴν ἀνάβασιν.

Ἡ προσδιορισμένη ἡμέρα, καθ' ἣν ἔμελλον οἱ πολιορκούμενοι νὰ παραδώσωσι κατὰ τὴν συμφωνίαν τὴν πόλιν, ἐπλησίαζεν ἤδη, καὶ ὁ Διοικητὴς, μὲ ἄκραν του ἀδημονίαν, δὲν ἔβλεπε νὰ φλόγη ἢ διὰ τῶν γραμμάτων ὑποσχομένη βρῆθεια. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ὑποπτευόμενος κάθε ἐναντίον ἐνδεχόμενον, διέταξε μερικοὺς τῶν ἀνδρειοτέρων ταξιάρχων του νὰ προχωρήσωσι μὲ τὰ τάγματά των ὀλίγα μίλια μακρὰν τοῦ γενικοῦ στρατοπέδου, ὥστε, ἂν τυχὸν ἤρχωντο στρατεύματα πρὸς βρῆθειαν τῆς πόλεως, νὰ τὰ ἐμποδίσωσι μέχρις οὗ αὐτὸς νὰ λάβῃ τὸν κειρὸν νὰ προετοιμασθῇ εἰς ὁποίαν δῆποτε αἰρνίδιον προσβολὴν των. Ἀκολουθῶς ἐπεμψε διαφόρους κατασκόπους εἰς τὰ ὑψώματα διὰ νὰ παρατηρῶσι προσεκτικῶς, διατάξας αὐτοὺς νὰ ἀνάψωσι πυρὰ ἅμα ἴδωσι μακρόθεν ἐχθρικὰ στρατεύματα. Ἀλλ' ὁ Σεμβάλῃς ἀπέκρυψε μὲ τόσῃν ἐπιμέλειαν τὴν πορείαν

του, ὥστε οἱ περισκοποῦντες στρατιῶται δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀνακαλύψωσι τὸ ἐλάχιστον δεῖγμα τῆς ἐλεύσεώς του. Ἐπιπεσὼν λοιπὸν αἰφνιδίως εἰς τὰ προκεχωρηκότα τάγματα τῶν Ἀλβανῶν, τὰ διεσχόρπισεν ἐν εὐκολίᾳ, καὶ ἐπροξένησεν εἰς αὐτὰ μεγάλην φθοράν. Ἡ εἶδησις τῆς συμφορᾶς ταύτης ἔφθασεν ἐντὸς ὀλίγου εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ ἐν τῷ ἅμα τὸ ἄνω χεῖλός του ἐφούσκωσε τόσον, ὥστε ἐσχίσθη εἰς τὸ μέσον, καὶ ἐχύθη ἀρκετὸν αἷμα· πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τῷ συνέβαινε πάντοτε ὅταν ἐκυριεύετο ἀπὸ τὸν θυμόν· ἀλλ' εἰς τὴν περίστασιν ταύτην τὸν εἶχε φλογίση ἡ ἀδημονία ἐν ταύτῳ καὶ τὸ πεῖσμα.

Οἱ δὲ σωθέντες στρατιῶται τῶν νικηθέντων ταγματῶν, συναθροισθέντες εἰς πλησιόχωρόν τινα λόφον ἠτοιμάζοντο νὰ ἀντιπαραταχθῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐκ νέου· ἀλλ' ὁ Σεμπαλῆς ἀνυπόμονος νὰ ἀπολαύσῃ πληρεστάτην νίκη, δὲν κατεδέχθη διὰ τὴν ὀλιγότητά των νὰ τοὺς πολεμήσῃ, ἀλλ' ἐκστράτευσεν εὐθύς κατὰ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Πρίγκιπος. Ὁ ἥρωες οὗτος ἀνακαλέσας εἰς τὴν κρίσιμον ἐκείνην στιγμήν ὅλην τὴν φρόνησίν του, ἔθεσε τὸν στρατόν του εἰς τάξιν πολέμου, κατέταξε τὸ ἵππικόν του εἰς τὰς δύο πτέρυγας, τὸ δὲ πεζικόν του εἰς τὸ κέντρον, καὶ ἐκίνησε μ' ὅλην τὴν εὐταξίαν εἰς ἀπάντησιν τῶν πολεμίων. Οἱ Ὀθωμανοὶ

μὴ δυνηθέντες νὰ υπομείνωσι τὴν ὄρμην τῶν Ἀλβανῶν, κατ' ἀρχὰς ὀπισθοδρόμησαν· ἀλλ' ἐπομένως ἐπανελθόντες καὶ συνενοθέντες ἐπολέμουν μὲ τοιαύτην τόλμην καὶ καρτερίαν ὥστε οἱ Ἀλβανοὶ ἤρχισαν νὰ κλονίζονται, καὶ ἤλθον εἰς τὴν ἀκμὴν νὰ πέσουν εἰς παντελεῆ ἀταξίαν. Τότε ὁ Σκεντέρμπεης, γενόμενος ἄλλος ἐξ ἄλλου ἐκ τοῦ θυμοῦ του, ἀνεβόησε μὲ στεντόριον φωνήν· *Συστρατιῶται! ἀνδρειότατοι Ἀλβανοί! ἀκολουθήσατε τὸν ἀρχηγόν σας. Καὶ ἀμέσως ἐπιπεσὼν μεταξὺ τῶν Ὀθωμανῶν ὡς ὁ φοβερῶτατος Ἄρης, καταστρέφει ὅλους τοὺς ἀνθισταμένους εἰς τὴν ὄρμην του, καὶ φέρει πανταχοῦ τὸν ἀφανισμόν καὶ τὸν θάνατον. Οἱ στρατιῶται του πεφλογισμένοι ἀπὸ τὸ ἡρωϊκόν του παρὰδειγμα, τὸν ἀκολουθοῦσι μὲ ἴσην θερμότητα, καὶ μιμούμενοι τὴν γενναϊότητά του, προξενουσιν εἰς τοὺς ἐχθροὺς τρομερώτατον φόνον. Τὸ πεζικὸν τῶν Ὀθωμανῶν πάσχον μεγάλως καὶ ἀφανιζόμενον ἀπὸ τὸ ἵππικόν τῶν Ἀλβανῶν, ἤρπαζε τοὺς ἵππους τῶν φονευμένων συστρατιωτῶν των, καὶ ἵππεύοντες αὐτοὺς ἐμάχοντο ὡς ἀπελπισμένοι.*

Τὴν στιγμὴν ταύτην ἔκλεξαν οἱ δύο Ὀθωμανοὶ στρατιῶται, περὶ ὧν ἀνωτέρω εἶπομεν, διὰ νὰ ἐκτελέσωσι τὴν δοθειῶσαν ὑπόσχεσίν των εἰς τὸν Μωάμεθ, ἢ νὰ φέρωσιν αἰχμάλωτον τὸν Σκεντέρμπεην εἰς τοὺς

πόδας του, ἢ τὴν κεφαλὴν του. Ὅλοι σχεδὸν οἱ Ἄλβανοί, οἱ περὶ τὸν Πρίγκιπα μαχόμενοι, καταπληγωθέντες ἠναγκάσθησαν νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὸν τόπον τῆς μάχης, καὶ ἔμεινεν ὁ Σκεντέρμπεης μόνος ἀγωνιζόμενος ἐναντίον αὐτῶν τῶν δύο στρατιωτῶν. Ἡ περιέργεια ἐκράτησεν ἀέργους τοὺς ἐπιλοίπους Τούρκους, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν ἀνυπομόνως, ἂν ὁ Σκεντέρμπεης ἠδύνατο μόνος νὰ θριαμβεύσῃ κατ' ἐκείνων τῶν δύο πολεμιστῶν, τῶν ὁποίων ἐγνώριζον τὴν ἐπιδεξιότητα καὶ ἀνδρίαν. Οὗτοι λοιπὸν ὠρμήσαντες κατ' αὐτοῦ καὶ οἱ δύο, τὸν πολεμοῦσιν ἐκ τοῦ πλησίον, καὶ τὸν στενοχωροῦσι καὶ πλαγίως καὶ κατὰ πρόσωπον. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ὑπερασπιζόμενος μὲ ἀμίμητον ἐπιδεξιότητα, τοῦ μὲν ἑνὸς σχίζει τὴν κεφαλὴν μὲ τὸ ξίφος του, ὀρμήτας δὲ κατὰ τοῦ ἄλλου, μετὰ διαφόρους ξιφισμοὺς τοὺς ὁποίους αὐτὸς τε ἐπέφερεν εὐστόχως, καὶ τοὺς τοῦ ἀνταγωνιστοῦ ἀπέκρουε μὲ ὄλην τὴν τέχνην, ἀποσπᾷ τὸ ξίφος ἀπὸ τὴν χεῖρά του, ὅστις ἀποβαλὼν ἤδη τὸ ὄπλον του, ὀρμᾷ ὅλος ἀπελπισμένος κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, ρίπτεται κατ' αὐτοῦ, τὸν ἀγκαλιάζει, καὶ κρεμασθεὶς ἀπὸ τὸν λαιμόν του, πασχίζει νὰ τὸν ρίψῃ ἀπὸ τὸν ἵππον του μὲ τὸ βᾶρος τοῦ σώματός του. Τότε καὶ ἄλλοι Τούρκοι ἔδραμον νὰ βοηθήσωσι τὸν σύντροφόν των διὰ νὰ καταβάλλῃ τὸν Πρίγκιπα· ἀλλ' οὗτος,

πρὶν ἐκεῖνοι φθάσωσιν, εἶχεν ἤδη πληγώσῃ βαθέως τὴν πλευράν τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, καὶ ἐκτεινάξας αὐτὸν ἡμιθανῆ κατὰ γῆς, ῥίπτεται ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν, τοὺς καταστρέφει, καὶ ἐνόνηται μὲ τοὺς ἰδικούς του, οἱ ὅποιοι ἔδραμον εἰς βοήθειάν του.

Μόλις ἡ ἐπελθοῦσα νύξ ἔδωσε τέλος εἰς τὴν αἵματωδεστάτην ἐκείνην μάχην. Καὶ ὁ μὲν Σεμβαλῆς ἀπεσύρθη εἰς τοὺς πρόποδας ἐνὸς ὄρους, ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐστρατοπέδευσεν μίλια τινὰ μακρύτερα. Ἄλλὰ στερούμενος ζωοτροφιῶν καὶ διαφόρων ἄλλων ἀναγκαίων τοῦ πολέμου, ἠναγκάσθη νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς ἀπεσύρθη μὲ τὸ στράτευμά του ἡσύχως. Ἐπὶ δὲ ἐπαύριον ὁ Σεμπαλῆς καταβὰς εἰς τὴν πεδιάδα, ἐπανηγύρισε τὴν νίκην του μὲ διαφόρους ἐορτὰς καὶ εὐθυμίας, διατάξας νὰ ἐξετάσουν τὴν φθορὰν τῶν ἐχθρῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους εὔρον εἰς τὸν τόπον τῆς μάχης περὶ τὰς πέντε χιλιάδας φονευμένους, καὶ ἑκατὸν εἴκοσι αἰχμαλώτους. Ἄλλ' ὁ ἀριθμὸς τῶν Ὀθωμανῶν, μόνον ὅτι ἦτον πολλὰ μεγαλύτερος, δὲν ἦτον ὅμως τόσον αἰσθαντικὸς, ὡς πολυανθρωπότερον τὸ στράτευμά των ὑπὲρ τὸ ἡμισυ ἀπὸ ἐκεῖνο τῶν Ἀλβανῶν.

Κεφάλαιον Β΄.

Ἀποστασία τοῦ Μωϋσῆ. Ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ νικάται. Πίπτει εἰς τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν καὶ συγχωρῆται ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεη. Ἀποστασία τοῦ Ἀμέση. Ἐκστρατεύει κατὰ τοῦ Θείου του καὶ αἰχμαλωτίζεται. Οἰριαμβευτική εἰσοδος τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς Κρῆταν. Ὁ Μωάμεθ πέμπει εἰς τὴν Ἀλβανίαν δύο δυνατὰ σώματα διὰ νὰ φυλάττουσιν τὰ ὄρια του. Θάνατος Ἀλφόνσου Α΄. Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως. Ὁ Ἀμέσης λαμβάνει τὴν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεῖον του. Ἀνακομὴ μεταξὺ τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ τοῦ Μωάμεθ.

Ἡ εἰδήσις τῆς ἀτυχοῦς ταύτης ἐκστρατείας τοῦ Σκεντέρμπεη, διαδοθεῖσα καθ' ὅλην τὴν Ἀλβανίαν, ἐνέβαλεν εἰς ἄκραν θλίψιν τοὺς ὑπηκόους του· καὶ πρὸ πάντων ὁ χυδαῖος λαὸς, συνηθεισμένος καὶ πρόθυμος νὰ μιγνύη πάντοτε τὸ ψεῦδος μὲ τὴν ἀλήθειαν, ἐμεγάλυνε τὴν συμφορὰν, καὶ διέχεεν ἐκ τούτου εἰς κάθε μέρος τὴν φρίκην. Ἀλλὰ δὲν ἦτον μόνον τὸ ἀτύχημα τῶν ὄπλων του πεπρωμένον εἰς τὸν Σκεντέρμπεη. Ὁ Μωϋσῆς ὠφελούμενος ἐκ τῆς ἀπουσίας, καὶ τῶν ἐναντίων περιστάσεων τοῦ Πρίγκιπος, ἀπεφάσισε νὰ βάλῃ εἰς ἔργον τὴν προμελετηθεῖσαν ἐπιβουλήν του· καὶ διὰ νὰ αὐξήσῃ τὸ βᾶρος τοῦ ἐγκλήματός του, ἠθέλησε νὰ ἐλύσῃ καὶ ἄλλους νὰ γίνουν συκοινωνοὶ τῆς ἀποστασίας του. Ὅθεν κοινοποιήσας τὸν ἀξιοκατάκριτον σκοπὸν του εἰς μερικοὺς ἀξιώματικοὺς φίλους του, τοὺς κατέπειτε

νά τὸν ἀκολουθήσωσι, παραστήσας εἰς αὐτοὺς ὅτι ἡ ἰδία τῶν ὠφέλεια ἀπῆλθει νὰ ἐγκαταλείψωσιν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη ἤρχισεν ἤδη νὰ ἐγκαταλείπη, καὶ νὰ δεχθῶσι μετὰ προθυμίας ἅμα καὶ εὐγνωμοσύνης τὰς προσφορὰς ἐνὸς τόσοῦ ἰσχυροῦ καὶ μεγάλου μονάρχου, ὡς ὁ Μωάμεθ. Ἀκολούθως ἐδοκίμασε νὰ ἀποπλανέσῃ καὶ μερικοὺς στρατιώτας πλὴν τὸ ἀπέτυχε, διότι ὅλοι κοινῶς ἠγάπων τὸν Σκεντέρμπεην διὰ τὰς πολεμικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετὰς του. Ὅθεν ὄχι μόνον δὲν ἐπέισθησαν παντελῶς εἰς τὰς παρακινήσεις του, ἀλλ' ἐθύμωσαν ἐναντίον του, καὶ ἀπέλουν μάλιστα νὰ τὸν παιδεύσουν ὡς ἔπρεπεν εἰς τὴν βδελυράν του πρότασιν. Αὐτὸς ὁμοίως διὰ νὰ προλάβῃ τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον ἔφυγε διὰ νυκτὸς μὲ τοὺς συμμοῦτας ἀξιωματικοὺς, καὶ ὑπῆγε κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν φρούραρχον τοῦ Σβετιγραδίου· ὅστις ἀφ' οὗ τὸν ὑπεδέχθη φιλοφρόνως, τὸν ἐφωδίασε μὲ τὰ ἀναγκαῖα γράμματα πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ τὸν ἀπέστειλεν εἰς Ἀδριανούπολιν μὲ ἀρκετοὺς φύλακας δι' ἀσφάλειάν του.

Τῇ ἐπαύριον οἱ λοιποὶ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἐθαύμαζον, μὴ βλέποντες νὰ φανῇ κατὰ τὸ σῶνηθες ὁ ἀρχηγὸς τῶν, καὶ δὲν ἤξευρον εἰς τί νὰ ἀποδώσουν τὴν ἀπουσίαν του. Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου διελύθη ἡ ἀπορία τῶν ἀπὸ τοὺς στρατιώτας πρὸς τοὺς ὁποίους, ὡς εἶ-

πομεν, εἶχε κοινολογήσῃ τὸν σκοπὸν του, θέλων νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μὲ ἐπικερδεῖς ὑποσχέσεις νὰ τὸν ἀκολουθήσουν. Ἡ ἀνέλπιστος αὕτη εἴδησις ἐπροξένησεν ἄκραν θλίψιν εἰς ὄλην τὴν φρουράν· ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀναλαβόντες τὴν εὐψυχίαν των, ἀπεφάσισαν νὰ ἐκλέξωσιν αὐτ' αὐτοῦ ἄλλον ἀρχηγὸν μεταξὺ τῶν λοιπῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς. Ἐν ᾧ δὲ ἐνησχολοῦντο εἰς τὴν ἐκλογὴν ταύτην, ἴδον ἐρχομένους δύο ἄρχοντας νεανίας μὲ ἐν πολυάρθμον τάγμα ἰππέων, καὶ οἱ ὁποῖοι ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν καὶ διαφόρους ζωοτροφίας. Ἦσαν δὲ οὗτοι ἀδελφοί, καὶ ὠνομάζοντο, ὁ μὲν Δημήτριος, ὁ δὲ Νικόλαος, οἱ ὁποῖοι, ὄντες κάτοικοι εἰς τὰ πέριξ, καὶ μαθόντες ἐκ φήμης τὴν ἐπισυμβᾶσαν ἀτυχίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ τὴν φυγὴν τοῦ Μωῦσῆ, ἐσύλληξαν στρατιώτας, καὶ ἐσπούδασαν νὰ ἐνωθῶσι μὲ τὸ σῶμα, τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὰ ὄρια, φοβούμενοι μήπως αὐτὰ τὰ δεινὰ περιστατικὰ δειλιάσωσι τοὺς στρατιώτας, καὶ τοὺς ἀναγκάσωσι νὰ διασκορπισθῶσιν. Ἡ ἔλευσις τῶν δύο τούτων πατριωτῶν ἐνέπνευσεν εἰς ὄλους τὸ θάρρος καὶ δὲν ἐφρόντιζον πλέον παρὰ νὰ καταστήσουν ἀσφαλέστερον τὸ στρατόπεδόν των. Ὁ δὲ Δημήτριος παραιτήσας τὸν ἀδελφόν του εἰς τὸ στρατόπεδον, ἀνεχώρησε μὲ ἐν τάγμα ἰππέων διὰ νὰ ὑπάγῃ εἰς ἀπάντησιν τοῦ Πρίγκιπος. Ἐν ᾧ δὲ τὸν ἐπλησίασεν, εἶπεν αὐτῷ μὲ

κατηρῆς καὶ περίλυπον πρόσωπον, ὅτι ὅλοι οἱ πατριῶται ἐθλίβοντο μαθόντες τὴν ἀτυχῆ ἔκβασιν τῆς ἐκστρατείας του· ἀλλ' ὅτι τὰ παρελθόντα του τρόπαια ἀρκοῦν νὰ τὸν διδάξουν μὲ πόσῃν εὐκολίαν ἠδύνατο νὰ ἀναπληρώσῃ τὰς ἐνεστώσας ζημίας. « Μάλιστα, ἤθελεν εἶναι εὐχῆς ἄξιον εἶπεν, ὧ μεγαλόφρων Ἡγεμῶν, ἂν δὲν εἶχες νὰ λυπηθῆς παρὰ διὰ μόνῃν τὴν ἀτυχίαν τῆς μάχης τοῦ Βελιγραδίου· ἀλλ' ἐν δυστύχημα πολλάκις συνεπιφέρει καὶ ἄλλα. Ὁ Μωϋσῆς, ὁ φίλος σου Μωϋσῆς, σὲ ἐγκατέλειψε, καὶ κατέφυγεν εἰς τοὺς ἐχθρούς σου. » Ἀκούσας ὁ Πρίγκιψ τὴν ἀνέλπιστον ταύτην εἶδησιν, ἔμεινε δι' ὀλίγην ὥραν εἰς βαθυτάτην σιωπῇν, μὲ σκυθρωπώτατον πρόσωπον, καὶ μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς προσηλωμένους εἰς τὴν γῆν. Καὶ ὅσον μεγαλητέρα ἦτον ἡ πρὸς τὸν Μωϋσῆν φιλία του, καὶ ἡ πίστις τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς εἰς αὐτὸν τὸν ἀρχηγόν, τόσον περισσότερο τὸν ἐθλίβεν ἡ ἐπιβουλή του. Ἐπειτα ἀναβλέψας πρὸς τὸν οὐρανόν, εἶπε στενάζων· « Εἶθε, ὦ Θεέ μου, ὅλοι οἱ προδότες καὶ τὰ δυστυχήματα νὰ συνακολουθήσωσι τὸν Μωϋσῆν μακρὰν τῆς πατρίδος. »

Τῇ δὲ ἐπαύριον, συνοδευόμενος ἀπὸ ἓν τάγμα ἰππέων, ὑπῆγεν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Διβρίων, τὸ ὁποῖον ὁ Μωϋσῆς εἶχεν ἐγκαταλείψῃ, καὶ μετ' ὀλίγον ἀπεφάσισε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πεδιάδα τῆς μάχης διὰ νὰ φροντίσῃ

περί τοῦ ἔνταφιασμοῦ τῶν εἰς τὸν πόλεμον φονευθέντων. Ἄλλ' οἱ βάρβαροι ἔλαβον τὴν ὠμότητα καὶ νεκροὺς ὄντας, νὰ τοὺς κατακόψουν ὅλους σχεδὸν εἰς κομμάτια. Τὸ ἐλευνὸν θέαμα τῆς ἀπανθρώπου καὶ θηριώδους ταύτης πράξεως ἐλύπησε θανατηφόρως τὸν Πρίγκιπα· ὅστις παροργισθεὶς εἰς ἄκρον, διέταξε τὰ τάγματά του νὰ κατακόψουν καὶ πυρπολήσουν ὅλην τὴν πεδιάδα, χωρὶς νὰ ἀφήσουν μήτε ἓν δένδρον εἰς τὴν ἐπιφάνειαν. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ φρουρὰ τοῦ Βελιγραδίου ἐξελθοῦσα τῆς πόλεως ἐφώρμησε κατ' αὐτοῦ, πασχίζουσα νὰ ἐμποδίσῃ ὀπωσοῦν τὰς τοσαύτας ζημίας· ἀλλ' αὐτὸς τοὺς ἐκτύπησε μὲ τὴν σφοδρότητα ὥστε τοὺς ἠνάγκασε νὰ στρέψουν τὰ νῶτα, καὶ τοὺς κατεδίωξεν ἕως ὑπὸ τὰ τείχη τῆς πόλεως, τῆς ὁποίας κατέκαυσε τὰ προάστεια. Ἀκολούθως ἐπιστρέψας εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δίβρης ἔκαμε πρεπούτας ἀμοιβὰς εἰς τοὺς διαμείναντας πιστοὺς, διεμοίρατεν εἰς τοὺς ἐγκριτωτέρους τὰ σιτηρέσια, τὰ διδόμενα ἐτησίως εἰς τὸν Μωῦσῆν ὡς πρωτεύοντα, ἠύξησε τὸν ἀριθμὸν τῆς φρουρᾶς, καὶ ἀνεχώρησεν εἰς Κρόϊαν, ὅπου Τανούσης ὁ ἀνεψιὸς του τὸν ὑπεδέχθη μὲ περίλυπον ἤθος, καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ὑποστατικά του. Μαμέση δὲ ἡ ἀδελφὴ του, καὶ γῆρα τοῦ Μουσάκη (ὅστις μαχόμενος ἥρωικῶς εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Βελιγραδίου, ἀπέθανεν εἰς τὸ πεδῖον τῆς δόξης),

μετὰ τὰς ὀφειλομένας προσευχὰς καὶ δεήσεις ὑπὲρ τῆς ἀναπαύσεως τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός της, ἐπέρασε τὸ ὑπόλοιπον τῆς ζωῆς της χηρεύουσα ἐν ἡσυχίᾳ. Πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν βεβαιοῦσιν ὅτι ἡ γυνὴ αὕτη ἦτον σύμμετρος τὸ ἀνάστημα, χαριστάτη τὴν μορφήν καὶ τοσοῦτον νουνεχῆς καὶ ὀξύνου, ὥστε πολλάκις ὁ ἀδελφός της τὴν ἐλάμβανε σύμβουλον εἰς τὰς πλέον δυσκόλους καὶ πολυπλόκους ὑποθέσεις.

Ὁ μὲν Σεμπαλῆς μετὰ τὴν κατορθωθεῖσαν νίκην του ἐπεχειρίσθη νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὰ ὀχυρώματα τοῦ Βελιγραδίου, καὶ ἐφοδιάσας αὐτὸ μὲ ζωοτροφίας καὶ μ' ὅλα τὰ ἀναγκαῖα, ἀνεχώρησε δι' Ἀδριανούπολιν, ὅπου καὶ πρὶν τῆς ἐλεύσεώς του διεδόθη ἡ φήμη τῶν ἀνδραγαθημάτων του. Ὁ Μωάμεθ τὸν ὑπεδέχθη μὲν εὐνοϊκῶς, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἠκροάσθη τὴν λεπτομερῆ διήγησιν τῆς μάχης, τὴν περιγραφὴν τοῦ κινδύνου, εἰς τὸν ὁποῖον εὗρέθη ὁ Σκεντέρμπεης ἐν καιρῷ τοῦ ἀγῶνός του μὲ τοὺς συνομότας ἐκείνους δύο στρατιώτας, καὶ τίνι τρόπῳ ἠλευθερώθη, εἶπεν αὐτῷ. *Ἴδεν εἶσαι λοιπὸν σὺ ὁ νικητῆς, ἀλλ' ἐκεῖνος. Καὶ φαίνεται ὅτι αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἔχει βέβαια ἐν ἑαυτῷ ὑπερφυσικόν τι καὶ ἀκατάληπτον. Καὶ ὁ πόλεμος οὗτος μόνον ὅτι ἀτυχήσῃ, προξενεῖ εἰς αὐτὸν ὅμως περισσοτέραν τιμὴν παρ' ὅλα τὰ λοιπὰ τρόπαιά του.*

Μετά τὴν εἰς Κρόϊαν ἐπιστροφὴν τοῦ ὁ Σκεντέρμπεης ἐφρόντισε νὰ ἀποστείλῃ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα τῆς Ἰταλίας, μὲ πολυτελεῆ καὶ ἀξιόλογα δῶρα πρὸς τὸν Βασιλέα Ἀλφόνσον, ὅστις μετ' ὀλίγον ἀνταπέστειλε πρὸς τὸν πρίγκιπα πρεσβείαν διὰ νὰ προσφέρῃ αὐτῷ τὴν βοήθειάν του ἐκ νέου, καὶ νὰ τὸν βεβαιώσῃ ὅτι ἦτον ἐτοιμότατος πάντοτε νὰ τὸν συντρέξῃ μὲ πᾶν ὅ,τι ἦτον τῆς δυνάμεώς του. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ Γερουσία τῶν Βενετῶν ἔδειξε τὴν αὐτὴν προθυμίαν νὰ τὸν συνδράμῃ ἐν καιρῷ πάσης ἀνάγκης του.

Ὁ δὲ Μωϋσῆς διατρέβων ἤδη παρὰ τῷ Σουλτάνῳ, ἠθέλησε νὰ φανῇ καὶ ἐν ἔργῳ ἀξίος τῆς εὐνοίας καὶ τῶν χαρίτων, τὰς ὁποίας ἐλάμβανε καθεκᾶστην παρ' αὐτοῦ τοῦ μονάρχου. Ὄθεν προσελθὼν εἰς αὐτὸν, τὸν παρεκάλεσε νὰ παραδώσῃ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του δεκαπέντε χιλιάδας στρατιωτῶν διὰ νὰ τοὺς ἐξασκήσῃ κατὰ τὴν ἰδίαν του τέχνην τοῦ πολεμεῖν, βεβαιῶν τὸν Σουλτάνον ὅτι μὲ ἐν οὕτῳ γεγυμνασμένον στρατεύμα, ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ νικήσῃ τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ Μωάμεθ συγκατένευσε μὲν εἰς τὸ ζήτημά του, ἀλλὰ χωρὶς νὰ φανῇ ὅτι εἶχε πολὺ τι θάρρος εἰς τὰς ὑποσχέσεις του (8). Ὁ Μωϋσῆς λοιπὸν μὲ τὸ γυμναστὴν παρ' αὐτοῦ στρατεύμα ἐκίνησεν ἀπὸ Ἀδριανούπολιν τῇ 25 Φεβρουαρίου τοῦ

1453 ἔτους μὲ τὴν μιαν ἐπιθυμίαν νὰ καταπολεμήσῃ τὸν ἡγεμόνα του, καὶ νὰ καταξοχίσῃ ὡς λυσώδης κύων τὰ σπλάγχνα τῆς ἰδίας του πατρίδος. Ὁ Μωάμεθ, πεπεισμένος ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης δὲν ἦτον πλέον εἰς κατάστασιν νὰ κινηθῇ κατὰ τῶν ὑπηκόων του, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιχειρισθῇ τὴν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ δ' ἐπίβουλος Μωῦτης ἐξακολουθῶν τὴν πορείαν του, ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Μαθὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ἔλευσίν του, συνάξει τὸν στρατὸν του συγχείμενον ἐκ δέκα χιλιάδων πεζῶν καὶ ἰπέων, καὶ ἐκστρατεύει εἰς ἀπάντησίν του. Ἄθυμει ὅμως καὶ λυπεῖται ἐκ βάθους καρδίας, βλέπων ἓνα ὑπήκόον του, καὶ μάλιστα φίλον του ἐρχόμενον κατ' αὐτοῦ μὲ τὰ ὄπλα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδος του καὶ τῆς πίστεώς του· καὶ ἀφ' οὗ ἔχυσεν ἀρκετὰ δάκρυα λύπης καὶ ἀδημονίας, παρετάχθη εἰς μάχην. Πρὶν δὲ ἀρχίσῃ ἡ συμπλοκή, εἰς τῶν θρασυτέρων Ὀθωμανῶν προχωρεῖ, κατὰ τὴν συνήθειαν αὐτῶν τῶν βαρβάρων, πρὸς τοὺς Ἀλβανούς, καὶ προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν τὸν πρῶτον, ὅστις ἤθελε τολμήσει νὰ δεχθῇ τὸν ἀγῶνα· ἀμέσως εἰς νεανίας, ὀνόματι Ζαχαρίας, προελθὼν τῶν τάξεων, ἔδραμε τολμηρῶς εἰς ἀπάντησίν του. Οἱ ἵπποι των εἰς τὴν πρώτην ὀρμὴν ἐκτυπήθησαν μὲ τόσῃ βίαν, ὥστε μὴ δυναθέντες

οὐκ ἀναβάται νὰ κρατηθῶσι κατέπεσον ἐπὶ τῆς γῆς καὶ οἱ δύο. Τότε ἐφελύκσαντες τὰ ξίφη των, συμπλέκονται ἐκ τοῦ συστάδην μὲ τόσην μανίαν, ὥστε ἀπὸ τοὺς πυκνοὺς καὶ ἀλλεπαλλήλους ξιφισμοὺς συντρίβονται τὰ ὅπλα των, καὶ ἀρπάζονται σῶμα μὲ σῶμα, πάσχοντες ὁ εἷς νὰ καταβάλῃ τὸν ἄλλον. Μετὰ πολλοὺς δὲ καὶ πεισματώδεις ἀγῶνας, ὁ Ἄλβανὸς τέλος πάντων νικᾷ τὸν ἀνταγωνιστὴν του, τὸν ρίπτει κατὰ γῆς, τὸν πληγώνει θανατηφόρως μὲ τὴν μάχαιράν του, καὶ ἐπανέρχεται εἰς τὸν στρατὸν τροπαιοῦχος.

Ὁ Μωῦσῆς στοχαζόμενος ἑαυτὸν ἱκανὸν νὰ ἀνορθώσῃ τὴν τιμὴν τῶν Ὀθωμανικῶν ὅπλων, κεντᾷ τὸν ἵππον του, καὶ πλησιάσας εἰς τὸ στράτευμα τῶν Ἄλβανῶν, κράζει μεγαλοφώνως τὸν Σκεντέρμπεη, καὶ μὲ μυρίας ὕβρεις τὸν προκαλεῖ εἰς μονομαχίαν. Οἱ Ἄλβανοὶ παροξυνθέντες ἐκ μιᾶς τόσοσιν βδελυρᾶς αὐθαδείας, ἠθέλησαν νὰ ἐμποδίσουν τὸν Πρίγκιπα, ἕτοιμον νὰ δεχθῆ τὸν ἀγῶνα· καὶ ἕκαστος ἐφιλοτιμεῖτο νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τοῦ Μωῦσέως, φιλονεικοῦντες τίς πρῶτον νὰ ἀπολαύσῃ τὴν δόξαν νὰ τιμωρήσῃ τὸν προδότην ἐκεῖνον. Ὁ Σκεντέρμπεης ὁμῶς χωρὶς νὰ δώσῃ ἀκρόασιν εἰς τοὺς λόγους των, ἐξέρχεται ἀμέσως τῶν τάξεων, καὶ προχωρεῖ κατὰ τοῦ ἐπιβούλου. Ἄλλὰ τὸ ἥρωϊκὸν στάσιμόν του, καὶ τὸ βασιλικὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἦθος του, τοσοῦτον

εξέπληξαν ἐκεῖνον τὸν ἀποστάτην, ὥστε μὴ δυνηθεῖς νὰ ὑποφέρῃ τὴν θεωρίαν τοῦ ἡγεμόνος του, ἔστρεψε τὰ νῶτα, καὶ ἐπανῆλθε δρομαίως μεταξὺ τῶν Ὀθωμανικῶν ταγμάτων. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης δὲν κατεδέχθη νὰ τὸν καταδιώξῃ· ἀλλ' ἀφ' οὗ τὸν ἐθεώρησεν ἀκίνητος ὀλίγην ὥραν ἐπέστρεψε καὶ αὐτὸς εἰς τὸ στρατεύμα του. Οἱ Ἄλβανοι πεφλογοισμένοι ἀπὸ μανιώδη, πλήν δικαίον θυμὸν, ἐζήτησαν ἀνυπομόνως νὰ ὀρμήσουν κατὰ τῶν πολεμίων. Ὁ Σκεντέρμπεης ἀφ' οὗ τοὺς ἔβαλεν εἰς τάξιν πολέμου, δίδει τὸ σημεῖον τῆς μάχης, καὶ κινεῖται κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν. Ἡ συμπλοκὴ ἐστάθη τρομερὰ καὶ φονικωτάτη. Ὁ Μωῦσῆς ἔδειξεν εἰς τὴν κινδυνώδη ταύτην περίστασιν τὴν πλέον μεγάλην γενναιοψυχίαν· ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἐφθάρησαν σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τοῦ στρατοῦ του, ἠναγκάσθη νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν μὲ τὰ λείψανα τῶν διασκορπισθέντων ταγμάτων του, καὶ οἱ νικηφόροι Ἄλβανοὶ καταδιώκοντές τοὺς ὀρμητικῶς, ἀφ' οὗ κατέκοψαν τοὺς πλείστους, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδόν των. Ἡ νίκη αὕτη ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν εἰς τὴν Ἄλβανίαν, καὶ ἀνεζωπύρησε τὸ θάρρος ὅλων τῶν κατοίκων της. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐφρόντισε πρὸ πάντων νὰ πέμψῃ πρεσβείαν πρὸς Ἄλφόνσον τὸν Βασιλέα τῆς Νεαπόλεως, τὸν πιστὸν τον φίλον καὶ σύμμαχον, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ αὐτῷ τὸ τρόπαιόν

του κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατεύματος.

Ὁ Μωῦτῆς πλήρης καταισχύνης καὶ φόβου ἀναλογιζόμενος ὅτι ἂν ὁ Μωάμεθ δὲν τὸν ἐθυσίαζεν εἰς τὴν ἐκδίκησίν του, ἔμελλε τοῦλάχιστον νὰ τὸν ἐλέγξῃ πικρῶς, καὶ νὰ τὸν ὀργισθῆ διὰ παντός, ἐπροχώρει μὲ βραδύτητα εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὴν ὁποίαν ὁ Σουλτάνος οὗτος εἶχεν ἤδη ἐξουσιάσει (9), καταστήσας αὐτὴν καθέδραν τῆς Μοναρχίας του· ἀλλ' οἱ στρατιῶται, ἀγανακτοῦντες διὰ τὴν ἀργοπορείαν του, ἠθέλησαν νὰ τὸν παραιτήσουν εἰς τὸν δρόμον, καὶ νὰ ὑπάγουν ὅσον ταχύτερα εἰς τὴν πρωτεύουσταν. Ἐβιάσθη λοιπὸν νὰ ἀκολουθῆ κατόπιν των μᾶλλον, παρὰ νὰ προπορεύηται ὡς ἀρχηγός των. Φθάσαντα δὲ εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν ἐδέχθη ὁ Μωάμεθ, καθὼς ὁ δυστυχῆς τὸ προεἶδεν. Εἰς μάτην οἱ ἀξιωματικοὶ καὶ οἱ στρατιῶται ἐβεβαίοναν ἐκ συμφώνου ὅτι ὁ Μωῦτῆς, ἐν καιρῷ τῆς μάχης, ἠγωνίσθη μ' ὄλην τὴν γενναιότητα καὶ ἀνδρείαν, ἐνεργῶν τὸ χρέος ἐν ταύτῳ καὶ στρατηγοῦ καὶ στρατιώτου. Ὁ Σουλτάνος κυριευθεὶς ἀπὸ τὸν θυμὸν τὸν ἠθέλησε κατ' ἀρχὰς νὰ τὸν φονεύσῃ, καὶ μόλις ἴσχυσαν οἱ ἐγκριτώτεροι τῶν αὐλικῶν του νὰ καταπραύνουν τὴν ὑπερβολὴν τῆς ὀργῆς του. Ὅθεν τῷ ἄφητε μὲν τὴν ζωὴν, πλὴν τοῦ ἀφαίρουν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ τὰ ὅσα εἰσοδήματα τῷ εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς διορίσει, καὶ τὸν κατέστησεν εἰς τοιαύτην ἀ-

θλιότητα καὶ ἀπορίαν, ὥστε, διὰ τὴν ζῆλον, ἠναγκάζετο τὴν ζήτησιν ἐλεημοσύνης. Τότε ἠσθάνθη μὲ πικρότατον πόνον τῆς ψυχῆς του τὸ βάρος τοῦ ἐγκλήματός του, ἐγκαταλιπὼν μεγαλόφρονα ἡγεμόνα, ὅστις τὸν ἠγάπα ὡς τὸν πιστότατον καὶ εἰλικρινέστατον φίλον του, ἐπιδαψιλεύων αὐτῷ καθημερινῶς τὰς εὐεργεσίας του, διὰ τὴν προσέλην εἰς τὸν δεσποτισμὸν ἑνὸς ἀλοεθνοῦς καὶ ἀπίστου, καὶ τὴν ἦναι ὑποκείμενος πάντοτε εἰς τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς τῆς ὑψηλοφροσύνης του. Βλέπων λοιπὸν τὴν ἀθλιότητα τῆς καταστάσεώς του αὐξάνουσαν ἐπὶ τὸ μᾶλλον, καὶ μὴ ἔχων πλέον τίποτε τὴν ἐλπίσιν ἀπὸ Μονάρχην, ὅστις μετέβαλε τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος εἰς καταφρόνησιν καὶ ἀψηφησίαν, ἠσθάνθη ὅτι ἡ μόνη θεραπεία τῶν δυστυχιῶν του ἦτον τὴν προστρέξῃ εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Σκεντέρμπεη, τὴν προσπέσῃ εἰς τοὺς πόδας του, τὴν ὁμολογήσῃ τὸ ἐγκλήματός του, καὶ τὴν δείξῃ εἰλικρινῆ καὶ πληρεστάτην μετάνοιαν διὰ τῶν ἔργων του. Ἀφ' οὗ λοιπὸν ἀπεφάσισεν εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του τοιοιουτρόπως, κατεγίνετο τὴν ἐπιτύχην εὐκαιρίαν διὰ τὴν ἐξέλθῃ ἀπὸ τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τέλος ἐν καιρῷ μιᾶς νυκτὸς ἐξελθὼν μὲ ἔνδυμα πλαστὸν, καὶ διαβάς τὴν Μακεδονίαν ἀγνώριστος, ἔφθασεν εἰς τὰ σύνορα τῆς Ἠπείρου, καὶ ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δίβρης, ὅπου ἄλλοτε

ἀρχιστρατήγει. Οἱ δὲ ἐκεῖ εὐρισκόμενοι στρατιῶται ἐνθυμηθέντες ὅτι ἐστάθη ποτὲ ἀρχηγός των, ὅτι πολ-
 λάκις ἐρρίφθη μὲ αὐτοὺς μεταξὺ τῶν κινδύνων, καὶ
 βλέποντες τὸ κατηφές καὶ περίλυπον ἦθος του, τὸ ζά-
 σιμόν του τὸ ταπεινόν, τὰ πενιχρὰ καὶ πεπαλαιωμένα
 ἐνδύματά του, ἐκινήθησαν εἰς τσαύτην συμπάθειαν καὶ
 εὐσπλαγχνίαν, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ κρατήσουν τὰ
 δάκρυά των. Δὲν τὸν ἐθεώρουν πλέον ὡς ἓνα προδότην
 καὶ ἐπίορκον, ὅστις ἠθέλησε νὰ διασπείρη τὸ πῦρ καὶ
 τὸν θάνατον εἰς τὸν κόλπον τῆς ἰδίας του πατρίδος, ἀλλ'
 ὡς ἓνα δυστυχεῖ, ὅστις εἶχεν ἀνάγκην τῆς βοήθειας καὶ
 συνδρομῆς των καὶ οὕτως ἕκαστος αὐτῶν ἐπροθυμοποιή-
 θη νὰ τὸν συντρέξῃ κατὰ τὴν δυνάμιν του. Οἱ δὲ ἀξιω-
 ματικοὶ τὸν ὑπεδέχθησαν φιλικῶς, συνέφαγον μετ' αὐ-
 τοῦ, καὶ ἀφ' οὗ τὸν εἰδοποίησαν ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης δὲν
 ἦτον μακρὰν, πολλοὶ ἐξ αὐτῶν τὸν ἐσυνόδευσαν εἰς τὸ
 μέρος ὅπου διέτριβεν ὁ Πρίγκιψ. Φθάσας δὲ περὶ τὸ
 ἐσπέρας εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ πα-
 ρησιασθεὶς ἔμπροσθέν του, ἐφάνέρωσε πρῶτον τὴν δρι-
 μυτάτην ὀδύνην τῆς καρδίας του μὲ θερμότατα δάκρυα.
 ἔπειτα προσπεσὼν εἰς τοὺς πόδας του, τὸν παρεκάλει
 μὲ βαθυτάτην ταπείνωσιν νὰ συγχωρήσῃ τὸ ἔγκλημά
 του, ὅχι διὰ τὰς προλαβούσας ἐκδουλεύσεις του, ἀλλὰ
 διὰ μόνην τὴν φυσικὴν του καλοκάγαθίαν, καὶ τὸ συμ-

παθές και φιλόνηρον τῆς διαθέσεώς του. Ὁ δὲ γενναῖος και μεγαλόφρων Πρίγκιψ δὲν κατεδέχθη μήτε καὶ νὰ φανῆ δεκτικὸς τῆς χυδαίας και μικροπρεποῦς ἀδυναμίας νὰ ἐκδικηθῆ ἐναντίον ἐνὸς ἀνθρώπου, ὅστις παρεδίδοτο ἄοπλος εἰς τὴν ἐξουσίαν του· και χωρὶς νὰ εἶπη τὸν ἐλάχιστον λόγον, μήτε περὶ τοῦ ἐγκλήματός του, μήτε περὶ τῆς μετανόιας του, τὸν ἠρώτησε μὲ ἱλαρὸν και χαρίεντα τρόπον περὶ τοῦ Μωάμεθ, περὶ τῶν σκοπῶν και ἐπιχειρημάτων του, καθὼς και περὶ ἄλλων τινῶν ἀδιαφόρων πραγμάτων. Ἀκολούθως ἀπέδωκεν αὐτῷ τὰ ὑποστατικά του και τὰς ἀξίας του, ἀπαγορεύσας σφοδρῶς ἕκαστον νὰ ὀμιλήσῃ ποτέ τι περὶ τῶν παρελθόντων ἀμαρτημάτων του.

Ὁ δὲ Σουλτάνος μαθὼν τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Μωῦσέως εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐνόμιζε πλέον ὡς βέβαιον ὅτι ἢ πρὸς αὐτὸν καταφυγή του δὲν ἦν ἀπ' ἀρχῆς εἰμὴ ἐπιχείρημα και πανουργία, και ὅτι δὲν εἶχε ζητήσει νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν δούλευσίν του, παρά μὲ τὸν ἐπίβουλον σκοπὸν νὰ προδώσῃ τὸ ἐμπιστευθὲν αὐτῷ στρατεύματός του, και νὰ τὸ φέρῃ εἰς τὰ δίκτυα τοῦ Ἀλβανοῦ Πρίγκιπος. Ὅθεν παροξυνθεὶς ἐκ τοῦ τοιούτου συμπερασμοῦ εἰς ἄκρον, ἀπεφάσισε νὰ στρέψῃ ὄλας του σχεδὸν τὰς δυνάμεις κατὰ τοῦ Πρίγκιπος, διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τὴν φθορὰν τοῦ στρατεύματός του μὲ τὴν κυρίευσιν τῆς Ἀλ-

βανίας. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ μαθὼν ὅτι οἱ Πέρσαι ἠτοιμάζοντο νὰ κινηθοῦν ἐναντίον του, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην διὰ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Περσῶν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης πληροφορηθεὶς ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου κατασκόπους του περὶ τῶν διανοημάτων τοῦ μονάρχου τούτου κατὰ τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἀκολούθως περὶ τῶν αἰτιῶν, αἱ ὁποῖαι τὸν ἠνάγκασαν νὰ ἀναβάλῃ τὴν ἐκτέλεσίν των, ἐστοχάσθη ὅτι τὰ πράγματα ἤδη τὸν ἐσυγχώρουν νὰ λάβῃ ἀνάπαυσίν τινα. Ὅθεν ἀπελθὼν μὲ τοὺς οἰκιακούς του εἰς μίαν παραθαλάσσιον καὶ χαριεστάτην ἐξοχὴν, ἀπεφάσισε νὰ διατρίψῃ ὅλον τὸ θέρος, διασκεδάζων τὸν καιρὸν ὀψαρεύων καὶ κυνηγῶν. Ἀλλὰ κακῆ τύχῃ ἔλαβεν ἐντὸς ὀλίγου ἄλλην εἶδῃσιν, ἣτις ἐτάραξε τὴν ἡσυχίαν του, καὶ ἐπροξένησε δριμητάτην λύπην εἰς τὴν καρδίαν του. Ἀμέσης ὁ ἀνεψιός του, βλέπων ὅτι ὁ Πρίγκιψ ἐπανελάβε τὸν Μωῦσῆν εἰς τὴν εὐνοίαν του, καὶ τὸν εἶχεν εἰς τὴν προτέραν του ὑπόληψιν, ἐκυριεύθη ἀπὸ τόσῃν ζηλοφθονίαν, ὥστε λαβὼν τὴν γυναῖκά του καὶ τὰ τέκνα του, ἀνεχώρησε κρυφίως, καὶ κατέφυγεν (10) εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐν τῇ ὀδείῃ τῆς καρδίας του, Οἴμοι, εἶπεν, ἔλειπεν εἰς τὰς ἀτυχίας μου καὶ τὸ νὰ εἰδῶ τοὺς πλησιεστέρους τῶν συγγενῶν μου, νὰ μὲ ἐγκαταλείπουν, νὰ προστρέχουν

εἰς τοὺς ἐλθροὺς μου, καὶ νὰ ἐγείρουν ἴσως τὰ ὄπλα ἐναντίον μου;

Αἱ τύψεις τῆς συνειδήσεώς του δὲν ἴσχυσαν ποσῶς νὰ σταματήσουν τὸν Ἀμέσην εἰς τὴν πορείαν του· ἀλλ' ἐκκαίόμενος ἀκαταπαύστως ἀπὸ τὸ ὀλέθριον πάθος τοῦ φθόνου, ὤδευε μὲ ταχύτητα κατ' εὐθεΐαν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Φθάσας δὲ ἐκεῖ ἐπαρρήσιασθη ἔμπροσθεν τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὸν ἐβεβαίωσε μεθ' ὄρκου, ὅτι ἤθελε βάλῃ εἰς πράξιν πᾶν ὅ,τι ἐκρέματο ἀπὸ τὴν δύναμίν του καὶ ἐμπειρίαν του διὰ νὰ ἀναπληρώσῃ τὴν φθορὰν καὶ τὰς ζημίας, τὰς ὁποίας εἶχεν ἄλλοτε προξενήσῃ εἰς τὰ Ὀθωμανικὰ στατεύματα· προσθέτων ὅτι διὰ τὸ ἀσφαλὲς τῆς ἐμπιστοσύνης του, παρέδιδεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ὡς ἐνέχυρον τὴν σύζυγόν του καὶ τὰ φίλτατα τέκνα του. Ὁ Μωάμεθ πεισθεὶς ἀπὸ τοσοῦτον ἰσχυρὰς ἀποδείξεις τῆς εἰλικρινείας τῶν λόγων του, τὸν ἐδέχθη εὐνοϊκῶς, καὶ τῷ διώρισεν ἀρκετὰ εἰσοδήματα διὰ νὰ ζῇ ἐντίμως καὶ πλουσιοπαρόχως μὲ τοὺς εἰκείους του.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀμέσης ἐπάσχιζε μὲ θερμὰς παρακλήσεις νὰ καταπέσῃ τὸν Σουλτάνον διὰ νὰ ἐπιχειρισθῇ μίαν ἰσχυρὰν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ἀλλ' ὁ Μωάμεθ εὐρισκόμενος τότε μὲ τοὺς Οὐγγυροὺς εἰς πόλεμον, τῶν ὁποίων ἀρχιστρατήγει ὁ περίφημος Οὐνιάδης, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀπολαύσῃ κατ' αὐτοῦ λαμπροτά-

τάτην νίκην ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Βελιγραδίου, συνορεύοντας με τὴν Οὐγγαρίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ πέμψη μεγάλας δυνάμεις κατὰ τοῦ Ἀλβανοῦ ἡγεμόνος· διέταξε μ' ὅλον τοῦτο νὰ νεοσυλλέξουν στρατιώτας εἰς τὰς ἐπαρχίας του, ἐσύστησε μίαν στρατείαν ἀπὸ πενήντα χιλιάδας καὶ καταστήσας ἀρχιστράτηγον τὸν Ἰσάκ Πασᾶν, παρέδωκε καὶ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀμέση ἐν σῶμα ἀπὸ ἑξ χιλιάδας ἰππέων. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὴν εἰς Οὐγγαρίαν τοῦ Μωάμεθ ἀποτυχίαν, δυσκόλως κατὰ ἀρχὰς ἐπίστευσε ὅτι ἐφρόντιζε πλέον νὰ κινηθῆ κατὰ τῆς Ἀλβανίας· ἀλλ' εἰδοποιηθεὶς ἀπὸ τοὺς εἰς Τουρκίαν κατασκόπους του, καὶ τοὺς διαφόρους φυγάδας, ὅτι στρατὸς ἐκ πενηντα χιλιάδων Ὀθωμανῶν ἤρχετο ἤδη κατ' αὐτοῦ, μὲ τὸν ὁποῖον συνεστράτευε καὶ Ἀμέσης ὁ ἀνεψιὸς του ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς δυνατοῦ σώματος ἰππέων, ἀπέστειλε χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ διαφόρους ἀξιωματικούς του καθ' ὅλην τὴν Ἡπειρον, μὲ προσταγὴν νὰ συλλέξουν περισσοτέρους στρατιώτας, διὰ νὰ ἀντιπαραταχθῆ κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ ἱκανὰς δυνάμεις. Εὐθύς δὲ ὡς διεδόθη ἡ φήμη τῆς ἐκστρατείας ταύτης τῶν Ὀθωμανῶν, ἶδε πανταχόθεν νὰ φθάσουν ἄνδρες αὐτόκλητοι ἐφοδιασμένοι μ' ὅλα τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἀναγκαῖα, καὶ πλήρεις προθυμίας καὶ θερμότητος, οἱ ὁποῖοι ἤθελον μάλιστα νὰ προλάβουν τὸν ἐχθρὸν πρὶν

προχωρήσῃ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀλβανίας. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης διὰ νὰ μετριάσῃ τὴν ὑπερβολὴν τῆς προθυμίας των, εἶπεν ὅτι τολμηρὰ καὶ ἀπροβούλευτος ὄρμη ἦτο πάντοτε ἐπισφαλῆς, καὶ πολλάκις ἐπέβαινε κινδυνώδης· καὶ ὅτι μόνῃ ἡ γενναιότης δὲν εἶναι ἱκανὴ διὰ νὰ ἀπολαύσῃ τις τὴν νίκην, χωρὶς νὰ ἔχῃ συνεργὸν καὶ τὴν φρόνησιν. Οἱ ἐχθροὶ, εἶπεν, εἶναι πολλὰ περισσότεροὶ ἀπὸ ἡμᾶς· καὶ ὁ ἀρχηγὸς, τὸν ἑποῖον ἔχουν ἐπὶ κεφαλῆς, ἀπέκτησε μεγάλην ὑπόληψιν ἐκ τῶν προλαβόντων ἀνδραγαθημάτων του· καὶ περιπλέον ἔχει τὸν Ἀμέσπην δι' ὁδηγόν του, ὅστις, εἰδήμων τῶν πολεμικῶν μας μεθόδων, ἠμπορεῖ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν καλὰς συμβουλὰς, ὥστε νὰ προφυλάττητε ἀπὸ τὰς ἐνέδρας μας, καὶ νὰ μᾶς πολεμῇ μὲ τὴν ἀπαιτουμένην τάξιν. Βλέπων δὲ ὅτι ὅλοι ἦσαν διατεθειμένοι νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς λόγους του, ἐφρόντισε νὰ ἐφοδιάσῃ τὰ φρούρια τῆς ἡγεμονίας του μὲ ὅλα τὰ ἀναγκαῖα· καὶ μετοικίσας τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του εἰς ἀσφαλέστατον τόπον διὰ νὰ ἦναι προφυλαγμένοι ἀπὸ κάθε κινδυνῶδες περιστατικὸν τοῦ πολέμου, ἐκίνησε νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δίβρης, ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐμποδίσῃ τῶν ἐχθρῶν τὴν διάβασιν. Ἐν ᾧ λοιπὸν ὁ Σκεντέρμπεης ἐνησχολεῖτο εἰς τὰς ἀναγκαίας ταύτας ἐτοιμασίας πρὸς ὑπεράσπισίν του, οἱ Τοῦρκοι ταχύναντες

τὴν πορείαν των, εἶχον ἔμβει ἤδη εἰς τὴν Ἀλβανίαν πρὶν αὐτὸς φθάσῃ εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δίβρης. Ὁ δὲ Ἀμέσης τοὺς ἐσυμβούλευε νὰ ὀδεύουν μόνον ἐν καιρῷ τῆς ἡμέρας, διὰ νὰ μὴ ἐμπίπτουν εἰς τὰς ἐνέδρας τοῦ θεοῦ του, ὅστις συνήθιζε νὰ ὠφελῆται ἀπὸ τὸ σκότος τῆς νυκτὸς διὰ νὰ κινῆται κατὰ τοῦ ἐχθροῦ μὲ προσβολὰς αἰφνηδίου. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης προβλέπων, ὅτι ὁ ἀνεψιὸς του ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ προδιάξῃ τὸν Ὀθωμανὸν στρατηγὸν ὅλας τὰς ἕως τότε πολεμικὰς του μεθόδους, ἀπεφάσισε νὰ μεταχειρισθῇ νέον στρατήγημα. Ὅθεν ἄφησε τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν ἀνενοχλήτως ἕως εἰς τὸν τόπον ὅπου ἦτον στρατοπεδευμένος· ἔπειτα προσποιούμενος ὅτι τάχα ἐτρόμαξεν ἀπὸ τὴν ὑπεροχὴν τῶν δυνάμεών των, ἐσήκωσε τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἐκίνησε μὲ ὄλην τὴν τάξιν πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως Λύσης, κειμένης εἰς τὰ σύνορα τῶν Βενετῶν, καὶ ἀνηκούσης εἰς τὴν Ἀριστοκρατείαν. Οἱ Τοῦρκοι νομίσαντες ὅτι ὁ Πρίγκιψ ἐφοβήθη τῷ ὄντι, ὤδευον μὲ περισσότερον θάρρος, ἤρχισαν νὰ παραμελῶσι τὴν ἀκρίβειαν τῆς πολεμικῆς εὐταξίας, καὶ ἠκολούθουν κατόπιν του ὡς διώκοντές τον. Ὁ Ἀμέσης δὲν ἔπαυε νὰ ἐνθυμίζῃ τὸν Πασᾶν ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑποπτεύηται τὰ κινήματα τοῦ θεοῦ του ὡς ἀπατηλὰ, καὶ νὰ φοβῆται μήπως ἐμπέσῃ ἀπροστοχάστως εἰς τὰς παγίδας του· καὶ πε-

ριπλέον τὸν ἐσυμβούλευε νὰ ἀπαγορεύσῃ μὲ τὴν πλέον αὐστηρὰν ποινὴν τοὺς στρατιώτας του νὰ ἀπομακρύνωνται ἐπὶ ὁποία δὴποτε προφάσει ἀπὸ τὸ ὄλον τοῦ στρατεύματός των. Οἱ Τοῦρκοι λοιπὸν ἐπροχώρουν χωρὶς νὰ ἀπαντήσουν τὴν παραμικρὰν ἀντίστασιν· καὶ ἡ τοιαύτη ἡσυχία τοὺς κατέπειθε περισσότερον, ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης φοβηθεὶς ὑπὲρ τὸ μέτρον, ἐπρόκρινε μᾶλλον νὰ πραιτήσῃ ὀλοτελῶς τὴν ἡγεμονίαν του, παρὰ νὰ συγκροτήσῃ μάχην ἣτις ἠδύνατο νὰ ἦναι διὰ αὐτὸν ὀλεθριωτάτη. Ὅθεν ὁ Πασᾶς νομίζων ὅτι ἦτον ἤδη κύριος τῆς Ἀλβανίας, καὶ στοχαζόμενος ἐκ τούτου ὅτι ἠδύνατο νὰ διατάξῃ τὰ περὶ αὐτῆς κατὰ ἀρέσκειάν του, ἀνηγόρευσε τὸν Ἀμέσῃν βασιλέα, καὶ διὰ ταχυδρόμων ἐφανέρωσε τὰ γινόμενα εἰς τὸν Σουλτάνον. Ὁ νέος λοιπὸν βασιλεὺς βλέπων τὰς πεδιάδας ἐρήμους, καὶ τὸν ἐχθρὸν φυγαδευθέντα, καὶ μὴ τολμῶντα νὰ παρῆρσιασθῇ ἔμπροσθέν του, ἐπρότεινεν εἰς τὸν Πασᾶ ὅτι πρὸ πάντων ἦτον ἀναγκαῖον νὰ ὑποτάξουν τὴν Κρόϊαν, διαβεβαιῶν ὅτι μετὰ τὴν ἄλωσιν ταύτης τῆς πόλεως, ἔμελλον καὶ αἱ λοιπαὶ νὰ παραδοθῶσιν ἀφεύκτως. Ἄλλ' ὁ ἐνεργητικὸς καὶ ἄγρυπνος Σκεντέρμπεης κατασκοπεύων προσεκτικῶς ὅλα τοῦ Πασᾶ τὰ κινήματα, ἔστεκεν ἐτοιμότατος νὰ ὀρμήσῃ κατ' αὐτοῦ, εὐθὺς ὡς ἤθελε τὸν ἴδῃ νὰ κάμῃ τὸ πρῶτον πολεμικὸν σφάλμα.

Εἶδοποιηθεὶς ἐν τοσούτῳ ἀπὸ τοὺς κατασκόπους του, εἶπε οἱ Τοῦρκοι εἶχον ἔμβει εἰς τοὺς κάμπους τῆς Αἰμαθίας, ἀνέβη μὲ τὸ στράτευμά του εἰς δασώδη τινὰ ὄρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐθεώρει τοὺς ἐχθροὺς χωρὶς αὐτοὶ νὰ τὸν βλέπουν· ἐκεῖθεν ἐπαράτηρησεν ὅτι τὸ περισσότερον μέρος τῶν ἐχθρικῶν στρατιωτῶν πάσχοντες ἀπὸ τὸν ὑπερβολικὸν καύτονα κατέφευγον ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων διὰ νὰ ἀναπαύωνται· ὅτι οἱ ἵπποι των γυμνοὶ καὶ ἀχαλίνωτοι ἐπεριπλανῶντο ἔνθεν κακεῖθεν εἰς τὴν πεδιάδα διὰ νὰ βόσκουν· ὅτι αἱ φυλακαὶ παρημέλουν τὸ χρέος των, καὶ οἱ ὅτι ἀρχηγοὶ παρέβλεπον τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀταξίαν εἰς κάθε μέρος τοῦ στρατοπέδου. Αὕτη ἦτον ἡ ἀρμοδία στιγμή, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἡγεμὼν τῆς Ἀλβανίας ἐπερίμενε νὰ φθῶσιν οἱ Τοῦρκοι. Τότε παρτάξας τὸ στράτευμά του, παρέδωκε τὴν μὲν ἀριστερὰν πτέρυγα ταῦ ἱππικοῦ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Μωῦσῆ, τὴν δὲ δεξιὰν εἰς τὸν Τανούσην, ἓν μέρος τοῦ πεζικοῦ εἰς ἓνα ἄλλον Τανούσην, ἀδελφὸν τοῦ φονευθέντος εἰς τὸν πόλεμον τοῦ Βελιγραδίου καὶ ἓν τάγμα εἰς ἄλλον τινὰ ἀξιωματικόν, αὐτὸς δὲ ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τοῦ κέντρου.

Πρὶν δὲ τεθῆ εἰς πορείαν, ἠθέλησε νὰ κατασκοπεύσῃ ἐκ δευτέρου μὲ προσοχὴν τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων καὶ βλέπων ὅτι αἱ φυλακαὶ ἦσαν βυθισμέναι εἰς βαθύτατον ὕπνον, παρέλαβε μίαν ἑκατοντάδα ἐπιλέκτων

ἰππέων, καὶ καταβὰς ἀπὸ παρήμερόν τινα ὁδὸν ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν αἰφνιδίως, καὶ τοὺς κατέκοψεν, ἐκτὸς ἑνὸς καὶ μόνου, ὅστις ἔδραμεν εἰς τὸ στρατόπεδον, φωνάζων ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἔφθασε μὲ πολυχρίθμους δυνάμεις. Ἡ εἰδήσις αὕτη ἐνέσπειρε τρομερὰν φρίκην εἰς τὰς καρδίας τῶν ἐχθρῶν, ἣτις ἠΰξητε περισσότερον ἀπὸ τὸν κρότον τῶν τυμπάνων καὶ τῶν σαλπίγκων, καὶ ἄλλων μουσικῶν ὀργάνων, τὰ ὁποῖα ἐφρόντισεν ὁ Πρίγκιψ νὰ προδιασπείρη ἐξεπίτηδες εἰς ὅλας τὰς πλησιοχώρους κοιλάδας, διὰ νὰ κάμη τοὺς Ὀθωμανοὺς νὰ πιστεύσουν ὅτι ὁ στρατός του ἦτον πολυάριθμος. Τὸ στρατήγημα τοῦτο εὐδοκίμησε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του· ἐπειδὴ οἱ ἐχθροὶ ἐνόμισαν τῷ ὄντι ὅτι ἤρχετο νὰ τοὺς πολεμήσῃ μὲ ὅλας σχεδὸν τοῦ χριστιανισμοῦ τὰς δυνάμεις.

Ἄλλ' ὁ Ἀμέσης, γνωρίζων ἀκριβῶς τὰ στρατηγήματα τοῦ θεοῦ του, ἠγωνίζετο μὲ παντοίους τρόπους νὰ τοὺς ἐνθαρρύνῃ βεβαιῶν αὐτοὺς, ὅτι αἱ δυνάμεις τοῦ Πρίγκιπος δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμοι ὅσον ἕνεκα τοῦ φόβου τὰς ἐφαντάσθησαν. Τέλος αἱ παρακινήσεις του αὐταὶ ἴσχυσαν νὰ ἐμπνεύσουν εἰς τινὰς στρατιώτας τὸ θάρρος· καὶ ἀναλαβόντες τὰ ὄπλα, οἱ μὲν παρετάττοντο περὶ αὐτὸν, οἱ δὲ ἔτρεχον μετὰ σπουδῆς νὰ εὗρουν τοὺς εἰς τὰς πεδιάδας διεσκορπισμένους ἵππους των, ἀλλ' εἰς μάτην· διότι ὁ αἰφνιδίος κρότος τῶν μουσικῶν ὀρ-

γάνων, καὶ αἱ τῶν Ἀλβανῶν ἀλλεπάλληλαι κραυγαὶ ἐτρόμαξαν καὶ αὐτοὺς τοὺς ἵππους, ὥστε ἐξαγριωθέντες διεσκορπίσθησαν τῆδε κάκεισε, καὶ δὲν ἠδύναντο πλέον νὰ τοὺς πιάσουν. Καὶ αὐτὸς ὁ Πασᾶς ἠγωνίζετο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς αὐτοὺς τὸ θάρρος καὶ τὴν εὐτολμίαν, διεγείρων αὐτοὺς νὰ παραταχθῶσιν εἰς μάχην· ἀλλ' ὁ φόβος τῶν ἦτον τόσον ὑπερβολικὸς, ὥστε δὲν ἐτόλμων νὰ ὑπομείνουν μῆτε τὰ βλέμματα τῶν πολεμίων. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἐνθαρυνθέντες ἀπὸ τοὺς λόγους, μᾶλλον δὲ ἀπὸ τὸ ἥρωϊκὸν παράδειγμα τοῦ Σκεντέρμπεη, τοῦ Μωϋσῆ καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχηγῶν, ὥρμησαν κατὰ τῶν δειλιασάντων Ὀθωμανῶν μὲ τρομερὰν ἀφοβίαν, ἐφόνευσαν πολυαριθμούς καὶ ἔτρεψαν τοὺς λοιποὺς πολεμίους εἰς ἄτακτον καὶ πληρεστάτην φυγὴν. Τὸ πρῶτον σῶμα τὸ ὁποῖον ἔστρεψε τὰ νῶτα ἦτον τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀμέση. Ὁ Ἀρχηγὸς οὗτος, ἀφ' οὔ ἐπάσχισε ματαίως νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ, ἠναγκάσθη καὶ αὐτὸς νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ παράδειγμά των. Ἀλλ' ὁ Μωϋσῆς, ὅστις ἀπ' ἀρχῆς τῆς συμπλοκῆς ἀντιπαρετάχθη κατ' αὐτοῦ, θέλων νὰ ἀποπλύνῃ τὴν κηλίδα τοῦ προλαβόντος ἐγκλήματός του, καταδιώκει τὸν Ἀμέσην μὲ μεγίστην ταχύτητα, τὸν καταφθάνει, καὶ τὸν αἰχμαλωτίζει (11). Τὸ δὲ σῶμα, τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Πασᾶ, ἀφ' οὔ ἀντεστάθῃ ὀλίγον τι περισσότερον, τέλος ἐτρέπη καὶ

αὐτὸ εἰς φυγὴν, καὶ ἔστυρε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν ἀρχηγόν του, ὅστις μόλις ἐξέφυγε τὴν αἰχμαλωσίαν διὰ τῆς ταχύτητος τοῦ ἵππου του. Οἱ Ἄλβανοὶ καταδιώκοντες τοὺς Τούρκους ὀρμητικώτατα, ἐφόνευσαν σχεδὸν τόσους εἰς τὴν φυγὴν, ὅσους καὶ ἐν καιρῷ τῆς συμπλοκῆς, καὶ ἠχμαλώτισαν πλῆθος αὐτῶν. Ἀφ' οὗ τοὺς διεσχόρπισαν κατὰ κράτος, ἐπέστρεψαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων, εἰς τὸ ὁποῖον εὔρον πολυτελεῆ καὶ πλούσια σκεύη, ἐσύναξαν τὰς διεσπαρμένας σημαίας των, καὶ τοὺς ἀφηνιάσαντας ἵππους των. Εἰς τὴν μάχην ταύτην κατὰ τὴν διήγησιν τῶν τότε ἱστορικῶν, ἐφονεύθησαν ἐκ τῶν Ὀθωμανῶν περισσότεροι τῶν τριάκοντα χιλιάδων, ἐκ δὲ τῶν Ἄλβανῶν ἕως ἐξήκοντα ἄνδρες, καὶ περὶ τοὺς τριακοσίους ἐπληγώθησαν. Ἡ μάχη αὕτη συνεκροτήθη εἰς τὸν αὐτὸν σχεδὸν τόπον, ὅπου Ἰούλιος ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήϊος, οἱ μεγάλοι ἐκεῖνοι ἄνδρες τῆς Ῥώμης, εἶχον πολεμήσει μεταξύ των διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν τοῦ κόσμου (12), καὶ ἡ νίκη τοῦ Σκεντέρμπεη ἐπανέφερεν εἰς τὴν μνήμην ἐκείνην τοῦ Καίσαρος.

Πρὸ τῆς διαρπαγῆς τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοπέδου, ἐσυμφώνησαν δύο Ἄλβανοὶ στρατιῶται νὰ διανεύωσι μεταξύ των ἐξ ἡμισείας ὅσα λάφυρα κάμουν· ἀλλ' ἐπομένως ἀθετήσαντες τὴν συμφωνίαν των, ἐζήτηει ἕκαστος αὐτῶν νὰ κρατήσῃ κατ' ἐξαίρεσιν διὰ τὸν ἑαυτὸν

του πολύτιμόν τι ὥστε ὑβριζόμενοι ἀμοιβαίως, ἤλθον εἰς ἀκμὴν νὰ κτυπηθῶσι καὶ μὲ τὰ ὄπλα. Μαθὼν δὲ Πρίγκιψ τὴν αἰτίαν τῆς φιλονεικίας των, διέταξε νὰ ἐμφανισθῶσιν ἔμπροσθέν του, καὶ ἐρωτηθέντες ἂν ἐγευμάτισαν, ἀπεκρίθησαν ναί. Λοιπὸν, εἶπεν, ἐπειδὴ ὁ Βάχχος διήγειρε τὴν φιλονεικίαν, ὁ Βάχχος θέλω καὶ νὰ τὴν καταπαύσῃ, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ὁ Ἄρης. Ἀκολουθῶς ἀναλαβὼν σοβαρὸν ὕψος· Πόσον ἄτοπον εἶναι, τοὺς εἶπεν, νὰ ὑπερισχύσῃ τὸ χαμερπὲς καὶ μισητὸν ἐλάττωμα τῆς πλεονεξίας εἰς τὰς καρδίας δύο γενναίων καὶ φιλοτίμων ἀνδρῶν τόσο, ὥστε νὰ τοὺς καταστήσῃ εἰς ἀξιοκατάκριτον ἐχθροπάθειαν. Μετὰ ταῦτα διώρισε τὸν Οὐρανοκόντην νὰ ἐξετάσῃ τὴν διαφορὰν των, νὰ τοὺς συμβιβάσῃ, καὶ νὰ τοὺς καταστήσῃ ὡς καὶ πρότερον φίλους.

Ἄφ' οὗ δὲ ὁ Πρίγκιψ ἐφρόντισε νὰ ἐνταφιασθῶσιν ἔλοι οἱ φονευθέντες εἰς τὴν μάχην, ἀνεχώρησε μὲ τὸ στράτευμά του διὰ τὴν Κροΐαν. Οἱ χωρικοὶ τοὺς ὁποίους ὁ φόβος τῆς τῶν Ὀθωμανῶν ἐπιδρομῆς ἠνάγκασε νὰ καταφύγωσιν εἰς τὰ δάση, μαθόντες τὴν καταστροφὴν των καὶ τὴν λαμπρὰν τοῦ ἡγεμόνος των νίκην, ἔτρεχον πανταχόθεν εἰς προὔπαντήσιν του, ἐκπέμποντες φωνὰς εὐθυμίας καὶ χαρᾶς. Αἱ δὲ πόλεις, αἱ εἰς τὴν διάβασίν του κείμεναι, ἤνοιγον τὰς πύλας, καὶ τὸν

ὑπεδέχοντο ὡς ἐλευθερωτῆν των, μ' ὅλας τὰς ἐνδείξεις εὐγνωμόνου καὶ ἐνθουσιαστικῆς ἀγαλλιᾶσεως. Φθάτας δὲ εἰς τὴν Κροΐαν, ἠθέλησε νὰ κάμῃ τὴν εἴσοδόν του μετὰ θριάμβου· ὅθεν διέταξε τοὺς στρατιώτας του νὰ ὀδεύσουν μέχρι τῶν προαστίων μὲ πολεμικὴν παράταξιν· καὶ διὰ νὰ προξενήσῃ εἰς τοὺς πολίτας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδουν τὰς ἀποδείξεις τῆς νίκης του, διέταξεν ὥστε ἕκαστος στρατιώτης νὰ φέρῃ ἓνα ἵππον Ὀθωμανικόν, φορτομένον μὲ λάφυρα. Κατόπιν ἠκολούθουν οἱ αἰχμάλωτοι ἀνὰ δύο σιδηροδέσμιοι, κρατοῦντες τὰς σημαίας τοῦ κατατροπωθέντος στρατοῦ των. Γούτους ἠκολούθουν Ἄλβανοὶ στρατιῶται κρατοῦντες τὴν σκηνὴν τοῦ Πασᾶ ἐξηπλωμένην, ἣτις ἦτον πορφυρὰ καὶ πλουτισμένη μὲ χρυσὰ καὶ ἀργυρὰ κεντήματα. Ὁ δὲ ἀποστάτης Ἀμέσης ἠκολούθει ὁ τελευταῖος τῶν αἰχμαλώτων εἰς τὸ πλευρὸν ἐνὸς Ὀθωμανοῦ ἀρχηγοῦ καὶ αὐτοῦ αἰχμαλώτου. Οἱ δύο οὗτοι, ὡς ἀξιωματικοί, δὲν ἦσαν καθὼς οἱ λοιποὶ δεμένοι. Ἐγνωρίζετο δὲ ὁ χαρακτῆρ των καὶ τὸ ἀξίωμα των ἀπὸ τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των καὶ τὴν πλουσιότητα τῶν ἐνδυμάτων· ἀλλὰ τὸ περισσότερον μέρος τῶν κατοίκων τῆς Κροΐας ἀνεγνώρισαν ὑπὸ τὸν Ὀθωμανικὸν ἐκεῖνον ἱματισμὸν τὸν ἀποστάτην Ἀμέσην· καὶ μ' ἔλην τὴν βδελυρὰν ἐπιβουλήν του, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ μὴ τὸν συλλυπηθοῦν καὶ νὰ τὸν ταλανίσουν, βλέ-

ποντές τον εἰς ἐκείνην τὴν ἐλεεινὴν καὶ εὐτελεστάτην κατάστασιν.

Ἡ ὑπόπτερος φήμη διέδωκε καθ' ὅλον τὸν χριστιανικὸν κόσμον τὴν εἴδησιν τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης τοῦ Σκεντέρμπεη κατὰ τοῦ πολυαρίθμου στρατοῦ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ὅλοι συγχρόνως ἐπεφήμησαν τὰ θαυμαστά κατορθώματα τοῦ Ἡρώος. Καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ νικώμενος ἀπὸ τῆς ἀρετᾶς τοῦ ἀνδρὸς ἠναγκάσθη καὶ ἄκων νὰ τὸν ἐπαινέσῃ, εἰπὼν, ὅτι ἂν ὁ ἡγεμὼν οὗτος εἶχε περισσοτέρας δυνάμεις, ἤθελεν ὑποτάξῃ ἀφεύκτως ἔλην τὴν οἰκουμένην.

Ὁ Σκεντέρμπεης διὰ νὰ δώσῃ εἰς ὅλους τοὺς χριστιανοὺς ἡγεμόνας πραγματικὰς ἀποδείξεις τῆς νίκης του κατὰ τῶν ἀσεβῶν, τοῖς ἔστειλε διάφορα πολυτίμα δῶρα, σκηνὰς μεγαλοπρεπεῖς, ὄπλα πολυτελῶς κατασκευασμένα, καὶ ἵππους ἀξιολόγους. Ἐστειλε δὲ καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Ἀμέστην εἰς Νεάπολιν, παρακαλέσας τὸν Βασιλέα διὰ γραμμάτων ὅπως διατάξῃ νὰ τὸν φυλάτουν αὐστηρῶς εἰς στενὴν φυλακὴν.

Ἐν τσοσούτῳ ὁ Σουλτάνος θέλων νὰ ἐπιχειρισθῇ ἀναγκαιοτέρας ἐκστρατείας, ἀπεφάσισε νὰ προβάλλῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὸν Ἀλβανὸν ἡγεμόνα. Ὅθεν ἔστειλε πρὸς αὐτὸν ἓνα πιστόν του διὰ νὰ ἐξαγοράσῃ τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ ἐνταύτῳ νὰ τῷ κάμῃ καὶ περὶ εἰρήνης

προτάσεις. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐδέχθη μὲν τὰ λύτρα τῶν αἰχμαλώτων, καὶ ἀπέδωκεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ περὶ τῆς εἰρήνης ἀπεκρίθη ὡς ἀκολούθως.

« Τὰ τοιαῦτα προβλήματα δὲν ἐδέχθη ἐν καιρῷ τῶν ἐναντίων μου περιστάσεων, πολλῶ μᾶλλον κατὰ τὸ παρὸν, ἐν ᾧ βλέπω τὴν τύχην συντρέχουσαν με εἰς τὰ ἐπιχειρήματά μου. Ἡξεύρω ὅτι πιθανὸν νὰ μοὶ συνέβουν καὶ ἀτυχίαι, ἀλλ' ὅσον μεγάλη δυστυχία καὶ ἂν μοὶ ἀκολουθήσῃ, ποτὲ δὲν θέλει μὲ βιάσει νὰ φιλιωθῶ μὲ τὸν ἐχθρὸν τῶν Χριστιανῶν, ὅστις νομίζει ὡς παίγνιον τὸ νὰ χύνη ἀσπλάγχχνως τὸ αἷμά των. Εἶπέ λοιπὸν τῷ Σουλτάνῳ ὅτι τὸ κατ' αὐτοῦ μῖτος τῆς ψυχῆς μου, καὶ γενικῶς καθ' ὅλων τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μωάμεθ, τὸ ἔχω κατὰ κληρονομίαν· καὶ ὅτι διὰ νὰ ἐκδικήσω τὸ παρανόμως ἐκχυθὲν αἷμα τῶν συγγενῶν μου καὶ πολλῶν ὑπηκόων μου, θέλω κρατεῖ εἰς χεῖρας ἐφ' ὄρου ζωῆς κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν τὸ πῦρ καὶ τὴν σπάθην. »

Ἀκούσας ὁ Μωάμεθ τὴν τολμηρὰν ταύτην ἀπάντησιν τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς τὰ προβλήματα του, ἐθύμωσε μεγάλως, καὶ εἶπεν, ὅτι θέλει ἔλθει ποτὲ καιρὸς νὰ μετανοήσῃ ὁ ἰσχυρογνώμων Ἄλβανὸς διὰ τὸ ἀυθάδες καὶ ὑπεροπτικὸν φέρισμόν του. Θέλων ὁμως ἐν ᾧ ἐπιχειρίζετο ἄλλας ἐκστρατείας νὰ ᾔηται ἀμέριμνος ἐκ μέρους τῆς Ἀλβανίας, ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ στρατεύ-

ματα ἐπὶ σκοπῷ μόνῳ νὰ προφυλάττουν τὰς συνορευού-
 σας ἐπαρχίας του ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σκεντέρμπεη.
 Ὅθεν συγκροτήσας ἐν σῶμα ἀπὸ εἰκοσιοκτῶ χιλιάδας,
 διώρισεν ἀρχηγούς δύο τῶν ἐμπειροτέρων του στρατηγῶν,
 τὸν Ἀμούρ καὶ τὸν Σινάνην, διοικούντος ἐκάστου δε-
 κατέσσαρας χιλιάδας, τοὺς διέταξε νὰ ἐκστρατεύσουν,
 καὶ τοὺς παρήγγειλε μὲ ἀυστηρότητα νὰ μὴ κάμουν τὸ
 ἐλάχιστον κίνημα εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ πρίγκιπος, διὰ
 νὰ μὴν ἐμπέσουν εἰς τὰς ἐνέδρας τοῦ ἀγρύπνου καὶ
 ἐμπειροτάτου ἐκείνου στρατηγοῦ.

Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μαθὼν ἐγκαίρως καὶ περὶ τῆς
 ἐκστρατείας ταύτης διέταξε νὰ συναχθῶσιν ἀμέσως τὰ
 τάγματά του, ἐκίνησε μὲ μεγάλην ταχύτητα, καὶ ἔφθασεν
 εἰς τὸ στρατόπεδον τῆς Δίβρης διὰ νὰ παρατηρῇ τὰ
 κινήματα τῶν δύο ἀρχηγῶν. Μαθὼν δὲ ὅτι ὁ ἐχθρὸς
 δὲν ἦτον πολλὰ μακρὰν στρατοπεδευμένος, κατέταξε
 μερικὰ τάγματά του εἰς τὰς κοιλάδας, καὶ εἰς τὰ ὑψώ-
 ματα, καὶ παραλαβὼν τὸν ὑπόλοιπον στρατὸν του, ὤ-
 δευε μὲ σκοπὸν νὰ τοὺς προκαλέσῃ εἰς μάχην. Ἀλλ'
 ἀφ' οὗ ἐστάθη προσμένων αὐτοὺς περὶ τὰς δύο ἡμέρας,
 χωρὶς παντελῶς νὰ φανῶσι, τέλος μανθάνει ὅτι ὁ Σι-
 νάνης σηκώσας ἐκεῖθεν τὸ στρατόπεδόν του, ἐπέρασε
 μὲ τὰς δεκατέσσαρας χιλιάδας εἰς τὰς πεδιάδας τῆς
 Πολόνης, παραιτήσας τὸν Ἀμούρην εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος

μέ τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ σώμα, θέλων μὲ αὐτὴν τὴν διάταξιν, νὰ ἀσφαλίσῃ ἐξ ὄλων τῶν μερῶν τὰ σύνορα τῆς Γουρκίας ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τοῦ Σκεντέρμπεη.

Ἄλλ' ὁ πρίγκιψ ἀπεφάσισε νὰ συγκροτήσῃ μάχην μὲ τὸν ἕνα ἀπὸ τοὺς δύο, ἐλπίζων ὅτι, ἀφ' οὗ καταστρέψῃ τὸν ἕνα, ὁ ἄλλος δὲν θέλει κάμῃ μεγάλην ἀντίστασιν. Ὅθεν ἀφείσ τὸν Τανούσην μὲ ἱκανὰς δυνάμεις ἀπέναντι τοῦ Ἀμούρη, ἐκστρατεύει ὁ ἴδιος κατὰ τοῦ Σινάνη καὶ πλησιάσας πρὸς τὸ μέρος, ὅπου ὁ ἐχθρὸς ἦτον στρατοπεδευμένος, διέσπειρέ τινὰς στρατιώτας εἰς τὰς κοιλάδας καὶ εἰς τὰ περίξ δάση, καὶ ἐπρόσφερεν αὐτῷ πολλάκις τὴν μάχην. Ἄλλ' ὁ Σινάνης, χωρὶς νὰ ἐξέλθῃ παντελῶς τῶν χαρακωμάτων του, ἔστειλε νὰ ἀναγγείλῃ τῷ Σκεντέρμπεη, ὅτι ματαίως ἐκοπίαζε νὰ τὸν ἐλκύσῃ εἰς μάχην, καὶ ὅτι θέλει κάμει πολὺ καλῆτερα νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπρόβαλεν αὐτῷ ὁ Σουλτάνος, παρά νὰ βασανίζῃ καὶ νὰ σκληραγωγῇ ἀνωφελῶς τοὺς στρατιώτας του. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἀπεκρίθη, ὅτι ἀντὶ νὰ δεχθῇ τὴν εἰρήνην, δὲν θέλει παύσει μέχρι τελευταίας τοῦ ἀναπνοῆς ἀπὸ τοῦ νὰ καταδιώκῃ τοὺς Τούρκους. Τέλος, βλέπων ὅτι ὁ χειμὼν ἐπροχώρει, ἀπέλυσε τοὺς στρατιώτας του ἕκαστον εἰς τὰ ἴδια, παραγγείλας αὐτοῖς νὰ συναχθῶσι πάλιν τὴν ἀνοιξιν.

Ἐπελθόντος τοῦ ἔαρος ἀνεκάλεσεν ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς στρατιώτας του, ἐσύστησε νέα τάγματα μὲ στρατιώτας νεοσυλλέκτους· καὶ οὕτως διευθύνθη μὲ ὄλην τὴν τάξιν πρὸς τὸ μέρος ὅπου ὁ Ἀμούρης ἦτον στρατοπεδευμένος. Φθάσας δὲ ἐκεῖ, ἐπάσχισε μὲ διαφόρους τρόπους νὰ τὸν ἐλκύσῃ εἰς μάχην· ἀλλ' ὁ στρατηγὸς οὗτος ἀκλόνητος εἰς τὴν ἀπόφασίν του ἔμεινεν ἡσυχάζων ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου του, καὶ ἔπεμψε νὰ προβάλῃ τῷ Σκεντέρμπεη ἂν δέχεται νὰ συνομιλήσουν ἰδιαιτέρως. Ὁ Πρίγκιψ συγκατένευσε εἰς τὸ ζήτημὰ του· καὶ συνελθόντες ἐπρόσφερον ἀλλήλοις μεγαλοπρεπῆ καὶ πλούσια δῶρα (13). Ὁ Ἀμούρης γινώσκων τὴν ὑπὲρ τῆς εἰρήνης ἐπιθυμίαν τοῦ Μωάμεθ, εἶπε πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, ὅτι ἤθελεν εἶναι ἀσυγκρίτως ὠφελιμώτερον καὶ εἰς τοὺς δύο Μονάρχας, νὰ κάμουν μεταξύ των εἰρήνην, καὶ νὰ ζῶσι μὲ ὁμόνοιαν καὶ ἀρμονίαν, παρὰ νὰ μάχωνται ἀδιακόπως, καὶ νὰ φθείρουν τὰς δυνάμεις των ἀμοιβαίως, χωρὶς καμμίαν ὠφέλειαν. Ἀκούσας ὁ Σκεντέρμπεης τὴν λέξιν ὁμόνοιαν, ἀναφεν ἀπὸ θυμὸν, καὶ εἶπε πρὸς τὸν Ἀμούρη· «Ἐχομεν ἱκανὰς ἀποδείξεις τῆς τοῦ Μωάμεθ ἀπιστίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν δυνάμεθα νὰ δόσωμεν εἰς τὰς ὑποσχέσεις του τὴν ἐλαχίστην πίστιν. Πέμψας οὗτος πρὸς ἡμᾶς πρέσβυν μὲ προτάσεις εἰρήνης, ἀπεκρίθημεν καθὼς ἡ

τιμή μας, καὶ ἡ ὠφέλεια τῶν ὑπηκόων μας ἀπήτουν. Ἐκτοτε δὲν ἐλάβομεν πλέον παρ' αὐτοῦ οὐδεμίαν περὶ τούτου εἶδησιν. Ὅθεν καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ἀπεφασίσαμεν νὰ μὴν ἀκούσωμεν μήτε λόγον περὶ τῆς μετ' αὐτοῦ εἰρήνης, μήτε θέλομεν ἐμποδίσει τὰς ἐπιδρομὰς τῶν στρατιωτῶν μας, ἐπιθυμοῦντες νὰ ἐκδικηθῶμεν διὰ τὴν καταφρόνησιν, τὴν ὁποίαν ἔδειξε καθ' ἡμῶν. Ἄλλως δὲ ἂν στοχάζεσαι ὅτι δυνάμεθα ἰδιαιτέρως νὰ σὲ ὠφελήσωμεν κατὰ τι, δύνασαι ἐλευθέρως νὰ μᾶς τὸ ζητήσης, καὶ ἔστω βεβαίως ὅτι θέλεις τὸ ἀπολαύσει. Καὶ ἂν ποτὲ σὲ κατατρέξῃ ἡ τύχη, σοὶ προσφέρωμεν καταφύγιον εἰς τὴν ἡγεμονίαν μας, ὅπου δύνασαι νὰ προφυλαχθῆς ἀπὸ ὁποίαν δῆποτε καταδρομὴν της.

Τοιοῦτον τέλος ἔλαβεν ἡ τοῦ Ἀμούρη συνομιλία μετὸν Σκεντέρμπεην. Ἐπομένως ἠθέλησε καὶ ὁ Σινάνης νὰ συνομιλήσῃ μετὸν Πρίγκιπα τῆς Ἀλβανίας, καὶ εἰς τὴν ἐντάμωσίν των δὲν ἔλειψε νὰ τὸν παρακινήσῃ καὶ αὐτὸς νὰ δεχθῇ τὴν παρὰ τοῦ Μωάμεθ προβαλλομένην εἰρήνην, παρασταίνων αὐτῷ τὰς ὅσας ὠφελείας ἔμελλεν ἐκ τούτου νὰ ἀπολαύσῃ· καὶ κατ' ἐξοχὴν τὴν εὐεργεσίαν τὴν ὁποίαν θέλει κάμει εἰς τοὺς στρατιώτας καὶ ὑπηκόους του ὅταν ἀπολαμβάνουν ἐν ἡσυχίᾳ τὸν καρπὸν τῶν πολυχρονίων των κόπων. Ὁ Σκεντέρμπεης ἠθέληεν σὺν δεχθῆ τὴν εἰρήνην, ἂν ὁ Σουλτάνος ἀπέδιδεν αὐτῷ

τὸ Σβετιγράδιον, καὶ ἄφρινεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του καὶ τὸ Βελιγράδιον, ὡς τοῦτο συμπεραίνεται ἀπὸ τὴν ἀπραξίαν, μὲ τὴν ὁποίαν διήλθεν ὄλον σχεδὸν τὸ διάστημα ἐκείνης τῆς ἐκστρατείας.

Κατ' αὐτὸν δὲ τὸν καιρὸν ἔμαθε τὸν θάνατον Ἀλφόνσου Α'. Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας, τοῦ πιστοῦ καὶ εἰλικρινουῦς φίλου του (14). Ἡ θλίψις, τὴν ὁποίαν ἐδοκίμασεν ἐκ ταύτης τῆς ἀπευκταίας εἰδήσεως, ἐστάθη τόσοσ ὑπέρμετρος, ὥστε ἀποκλεισθεὶς εἰς τὴν κατοικίαν του, ἔμεινε διὰ πολλὰς ἡμέρας ἀπρακτος, βεβυθισμένος ὄλως εἰς τὴν ἀθυμίαν τῆς καρδίας του. Μετὰ ταῦτα ἔπεμψε πρέσβεις πρὸς τὸν υἱὸν του Φερδινάνδον νὰ τὸν συλλυπηθῇ διὰ τὴν στέρησιν τοῦ Πατρὸς του, καὶ τοὺς παρήγγειλεν εἰς τὴν ἐπιστροφήν των νὰ φέρουν καὶ τὸν ἀνεψιὸν του Ἀμέσην. Ὁ Σκεντέρμπεης ὦν ἐκ φύσεως συμπαθητικὸς ἐστοχάσθη ὅτι μία τόσοσ πολυχρόνιος φυλακὴ ἦτον ἱκανὴ πρὸς τιμωρίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του· καὶ ἤρχισε μάλιστα νὰ μέμφηται ἑαυτὸν, διότι ἐμάκρυνε τόσοσ πολὺν καιρὸν τὰ βάρσανά του· ὅθεν τὸν ἀνεκάλεσεν ἐπὶ σκοπῶ νὰ τὸν ἀποκαταστήσῃ πάλιν εἰς τὰ πρότερά του ἀξιώματα καὶ νὰ ἀποδώσῃ αὐτῶ ὅλα τὰ ὑποστατικά του καὶ ὑπάρχοντα. Ἀλλ' ὁ Ἀμέσης ἀπεκρίθη ὅτι ἱερώτατα χρέη δὲν τὸν ἐσυγχώρουν κατ' οὐδένα τρόπον νὰ δεχθῇ τὰς εὐεργε-

σίας του, λέγων· « Ὁ Σουλτάνος ἔχων εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν γυναῖκά μου καὶ τὰ τέκνα μου, θέλει τὰ ἀφήσει νὰ ζῶσιν ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀνενοχλήτως, ἐν ὅσῳ σοχάζεται ὅτι εἶμαι αἰχμάλωτος· καὶ ὅσον μακρύνεται ὁ καιρὸς τῆς φυλακῆς μου, τόσον περισσότερο θέλει στερεοῦται εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι εἶμαι πάντοτε τὸ ἀντικείμενον τοῦ μίσους καὶ τῆς ἀποτροφῆς τοῦ ἀδικηθέντος θεοῦ μου· ἀλλ' ὅταν πληροφορηθῆ, ὅτι λησμονήσας τὰ παρελθόντα ἐγκλήματατά μου, μὲ ἐπανελάβες εἰς τὴν εὐνοϊάν σου, καὶ ὅτι παραίτησα τὴν δούλευσίν του διὰ νὰ ἔμβω εἰς τὴν ἐδικήν σου, θέλει ἐξαγριωθῆ ἐναντίον τῆς οἰκογενείας μου, καὶ θέλει τὴν θυσιάσει ἀφεύκτως εἰς τὴν ἀπάνθρωπον ἐκδίκησίν του· καὶ βέβαια τὸ αἷμα τῆς γυναικός μου, καὶ τῶν ἀθῶων τέκνων μου θέλει ἐκχυθῆ, διὰ νὰ ἐκπλύνῃ τὰ ἐγκλήματα ἑνὸς ἀφιλοστόργου πατρὸς καὶ ἀσπλάγχνου συζύγου. Συγχώρησον λοιπὸν, συμπαθητικώτατε Πρίγκιπα, νὰ ἐπιστρέψω εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου θέλω πασχίσει νὰ ἀναπαύσω τὸν Σουλτάνον, βεβαιῶν αὐτὸν ὅτι ἐφεῦρον τὸν τρόπον νὰ ἀπατήσω τὴν ἄγρυπνον προσοχὴν τῶν ἐπιτηρητῶν μου, καὶ νὰ ἐκφύγω τῆς φυλακῆς μὲ πολλὴν δυσκολίαν. Ἐπομένως θέλω μεταχειρισθῆ κάθε μέσον νὰ ἀναχωρήσω μὲ τὰ φίλτατά μου, καὶ νὰ δράμω ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, διὰ νὰ ἀπολαμβάνωμεν ὅλοι ὁμοῦ τὰς εὐεργεσίας

σου. Ἐν τούτοις ἔστο βέβαιος ὅτι καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς διατριβῆς μου εἰς τὴν Ὀθωμανικὴν αὐλὴν, θέλεις ἔχει εἰς ἐμὲ ἕνα πιστὸν καὶ ἀγρυπνον κατάσκοπον, ὅστις θέλει σὲ εἰδοποιεῖ μὲ ἀκρίβειαν περὶ πάντων τῶν σκοπῶν καὶ τῶν κινήματων τοῦ Μονάρχου τούτου.»

Λαβὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ἐπιστολὴν τοῦ ἀνεψιοῦ του, συγκατένευσεν εἰς τὸ ζήτημά του, καὶ ἔγραψε νὰ τὸν ἀφήσουν ἐλεύθερον κατὰ τὴν αἴτησίν του. Φθάσας δὲ ὁ Ἀμέσης εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἐπαρησιάζοιτο ταπεινότηα ἐμπροσθεν τοῦ Σουλτάνου, δικαιολογούμενος δι' ὅλα τὰ περιστατικὰ τῆς παρελθούσης διαγωγῆς του· ἀλλ' ὁ Μωάμεθ θεωρῶν αὐτὸν, ὡς προταίτιον τῆς φθορᾶς τοῦ στρατεύματός του, τὸν ἐδέχθη μὲ ψυχρότητα καὶ ἀδιαφορίαν, χωρὶς νὰ ἀποδώσῃ αὐτῷ μήτε τὴν προτέραν του περιουσίαν, μήτε τὰ βασιλικὰ σιτηρέσια. Ὁ δυστυχὴς οὗτος Πρίγκιψ ὑπέφερε μὲν γενναίως τὴν δυστυχίαν του, δὲν ἔλαβεν ὅμως τὸν καιρὸν νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς πρὸς τὸν θεῖόν του ὑποσχέσεις, ἐπειδὴ ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἔλευσίν του, ἀπέθανε μὲ αἰφνίδιον θάνατον· καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ Σουλτάνος, διδαχθεὶς ἀπὸ τὴν προλαβοῦσαν διαγωγὴν τοῦ Μωῦσῆ, ὑποπτεύθη μήπως ἀκολουθήσῃ καὶ αὐτὸς τὸ παράδειγμά του, καὶ διέταξεν ἴσως νὰ τὸν φαρμακώσουν. Ὅποια δὲ ἐστάθη ἡ τύχη τῆς γυναικὸς του καὶ τῶν τέκνων του μᾶς εἶναι ἀγνωστον.

Ἐν τούτοις ὁ Ἀμούρης καὶ ὁ Σινάνης ἠσύχαζον μετὰ τὰ στρατεύματά των χωρὶς νὰ κάμουν τὴν παραμικρὰν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ Πρίγκιπος, καθὼς καὶ οἱ Ἀλβανοὶ δὲν ἐκινουῦντο παντελῶς κατ' ἐκείνων τῆς Τουρκίας· ὥστε ἐφαίνετο μεταξὺ αὐτῶν τῶν δύο ἐθνῶν ἐντελής ὄπλων ἀνακοχὴ, φυλαττομένη μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν, παρὰ ἂν ἦτον συμφωνημένη δι' ἐγγράφου συνθήκης. Ἄλλ' ἡ τύχη δὲν ἄφησε τὸν Σκεντέρμπεην νὰ ἀπολαύσῃ διὰ πολὺν καιρὸν τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν ἡσυχίαν, καὶ τὸν ἐβίασε νὰ ἀναλάβῃ τοὺς κόπους τοῦ καὶ ἀγῶνας· πλὴν ἤνοιξεν αὐτῷ νέον στάδιον διὰ νὰ αὐξήσῃ τὴν δόξαν του.

Κεφάλαιον Γ'.

Ἐκστρατεία τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς τὸ Βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως. Κτυπᾷ τὸν Κόμητα Πικινίον. Ἀποκαθιστᾷ τὸν Φερδινάνδον Α'. τῆς Ἀραγόνας εἰς τὸν θρόνον του. Λαμβάνει εἰς ἀνταμοιβὴν τρεῖς πόλεις εἰς τὴν Ἀπουλίαν ὡς ἰδιοκτησίαν του. Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλφόνσου, Φερδινάνδος, ὁ νόθος υἱὸς αὐτοῦ, δυνάμει τῆς πατρικῆς διαθήκης διεδέχθη αὐτὸν εἰς τὴν βασιλείαν· ἀλλὰ διάφοροι Πρίγκιπες συμμαχήσαντες μεταξὺ των, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν

ἐξόσουν τοῦ θρόνου, καὶ νὰ δώσουν εἰς ἄλλον τῆς Νε-
 απόλεως τὸ διάδημα (15).

Εἰς μάτην ὁ Πάππας Πίος ὁ Β'. ἠγωνίζετο νὰ τοὺς
 καταπέιση νὰ παραιτηθοῦν ἀπὸ αὐτὸ τὸ ἄδικον ἐπιχεί-
 ρημα· οὔτοι ἐξ ἐναντίας ἀποποιούμενοι κάθε δικαιο-
 λόγημα, κατέτρεχον καὶ ἐστενοχώρουν πανταχόθεν τὸν
 Φερδινάνδον μὲ τὰ στρατεύματά των. Ὁ Φερδινάνδος,
 βλέπων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀντισταθῆ εἰς τὴν ὁρμὴν
 τῶν ἐχθρῶν του, ἐστοχάσθη ὅτι εἰς δυνάμεις τόσον φο-
 βερὰς, ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ ἀντιπαρατάξῃ τὸν ἥρωα
 τῆς Ἀλβανίας, καὶ πατρικόν του φίλον. Ὅθεν ἔπεμψεν
 εἰς αὐτὸν πρεσβείαν ἐκ διαφόρων αὐλικῶν του, οἱ ὅποιοι
 παρέστησαν εἰς τὸν Πρίγκιπα τὴν δεινὴν θέσιν εἰς ἣν
 ὁ Μονάρχης των εὐρίσκετο· ἀνεκάλεσαν εἰς τὴν μνήμην
 του τὴν στενὴν φιλίαν, τὴν πρὸ χρόνον σωζομένην με-
 ταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ Πατρός του Ἀλφόνσου, ἅμα δὲ
 καὶ τὴν συμμαχίαν του, τὴν πρὸ ὀλίγου γενομένην
 μετὰ τοῦ Φερδινάνδου, καὶ τὸν παρεκάλεσαν ἐπιμόνως
 νὰ συντρέξῃ τὸν φίλον του καὶ βασιλέα των εἰς αὐτὰς
 τὰς δεινὰς περιστάσεις του. Καὶ αὐτὸς προσέτι ὁ Πάπ-
 πος ἔπεμψε πρὸς αὐτὸν δύο Λεγάτους (16) διὰ νὰ
 τὲν καταπέισουν νὰ δράμῃ εἰς βοήθειαν τῆς πρωτεύουσας
 πόλεως τοῦ χριστιανισμοῦ, ἧτις ἐπαπειλεῖτο ἀπὸ μέγαν
 καὶ ἐπιχειρούμενον κίνδυνον.

Ἡ κλίσις ἐν ταύτῳ καὶ τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης κατέπεισαν τὸν Σκεντέρμπεην νὰ στρέψῃ τὰς δυνάμεις τοῦ πρὸς τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας, πρὸς βοήθειαν τοῦ εἰς ἀνάγκην φίλου του καὶ συμμάχου. Ἄλλ' αἰσθανόμενος πόσον ἦτον ἀξιόμεμπτον νὰ ἀφήσῃ τὸ κράτος τοῦ ἀπροστάτευτον, καὶ τοὺς ὑπηκόους του ἐκτεθειμένους χωρὶς ὑπεράσπισιν εἰς τὰς ἐπιδρομὰς καὶ τοὺς λεηλατισμοὺς τῶν πολεμίων, ἀπεφάσισε νὰ κάμῃ συμβιβασμὸν τινα μετὰ τοὺς Ὀθωμανοὺς, προσποιηθεὶς ὅτι ἐβαρύνθη τὸν πόλεμον· τέλος ἐδέχθη τὴν ἀνακοχὴν, τὴν ὁποίαν ὁ Μωάμεθ εἶχεν ἤδη προβάλλῃ εἰς αὐτὸν, διὰ πολλοὺς χρόνους.

Ἀσφαλίσας λοιπὸν τὰς ἐπαρχίας του ἀπὸ τὸ μέρος τῆς Τουρκίας, ἐνησχολήθη νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὴν εἰς Ἰταλίαν ἐκστρατείαν του, καὶ διέταξε νὰ νεοσυλλέξουν στρατιώτας ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Ἠπείρου· ἔπειτα διαιρέσας τὸν στρατὸν του εἰς διάφορα τάγματα, καὶ διορίσας ἀρχηγοὺς ἐγνωσμένους κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ φρόνησιν, ἐδιόρισε τὴν Ἐραγοῦζαν διὰ κοινήν συνάθροισιν ὄλου τοῦ στρατοῦ του.

Ἀφ' οὗ δὲ ἐτελείωσεν ὅλας τὰς ἀναγκαίας ἐτοιμασίας, ἐφρόντισε καὶ διὰ τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν του· παρήγγειλεν εἰς τοὺς δικαστὰς νὰ ἐκπληρῶσι τὰ χρέη των μετὰ εὐθύτητα καὶ δικαιοσύνην, κατέστησε τὴν Πριγκίπισαν ἐπίτροπον τοῦ κράτους, καὶ ἔδωκεν αὐτῇ

ὡς συμβούλους ἄνδρας συνετοὺς καὶ πεφωτισμένους. Ἀκολούθως ἐκίνησε μὲ ἐν σῶμα στρατιωτῶν, καὶ μεταβάς εἰς τὴν Ῥαγοῦζαν, ἔπεμφεν ἐκεῖθεν νὰ ἀναγγείλῃ τῷ Πάππα καὶ Φερδινάνδῳ τὴν ἔλευσίν του, καὶ ἐν ταύτῳ νὰ ζητήσῃ πλοῖα πρὸς μεταφορὰν τοῦ στρατεύματός του.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασαν καὶ τὰ λοιπὰ τάγματά του, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εὐρέθη πολὺ ἀνώτερος ἀφ' ὅ,τι τὸ ἐσυμπέρανε· ἐπειδὴ ἡ καλὴ φήμη τῆς ἀξιότητος καὶ ἐμπειρίας του εἴλκυσε πολλοὺς ἐθελοντάς, καὶ ὅλοι, ὅσοι ἐπεθύμουν νὰ ἀποκτήσουν τὴν δόξαν τῶν ὄπλων, συνέτρεχον πανταχόθεν διὰ νὰ συστρατεύσουν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν του. Τὸ στράτευμά του λοιπὸν, κατὰ τοὺς συγχρόνους ἱστορικοὺς, ἐπαριθμεῖτο περὶ τὰς ἐπτὰ χιλιάδας καὶ διακοσίους πεζοὺς, καὶ δύο χιλιάδας διακοσίους ἵππεῖς (16)· στράτευμα μὲν ὀλιγάριθμον, ἀλλὰ σύνθετον ἀπὸ ἐκλεκτοὺς καὶ γεγυμνασμένους στρατιώτας, συνηθισμένους πάντοτε νὰ νικοῦν, καὶ διοικουμένους ἀπὸ τὸν πολεμικώτατον ἄνδρα τοῦ αἰῶνος ἐκείνου. Πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ ἐκεῖθεν, ἐπιθεώρησεν ἐπιμελῶς ὅλα τὰ πλοῖα ἃν ἦσαν προμηθευμένα μὲ τὰ ἀναγκαῖα ἐφόδια, καὶ διέταξεν ὅλους τοὺς στρατιώτας καὶ ναύτας νὰ πείθωνται εἰς τοὺς ἀρχηγούς των ὡς εἰς αὐτὸν τὸν ἴδιον.

Ἀκολούθως διέταξε νὰ βάλουν ἕνα φανὸν εἰς τὴν

πρίμνην ἐκάστου πλοίου, καὶ εἰς τὸ ἰδικόν του τρία, διὰ νὰ δύνανται ἐν καιρῷ νυκτὸς νὰ ἀναγνωρίζωνται εὐκόλως καὶ συμπαρατάττωνται ἐν καιρῷ ἀνάγκης περὶ αὐτόν. Εὐθύς δὲ ὡς ἀνέτειλεν ὁ ἥλιος διέταξε νὰ σηκώσουν τὴν ἄγκυραν, καὶ ταχθεῖς ἐν τῷ μέσῳ τοῦ στόλου, ἀφ' οὗ ἀπεμακρύνθησαν ἀπὸ τὸν λιμένα ὀλίγον, ἐπρόσταξε νὰ δοθῇ σημεῖον διὰ τῆς σάλπιγκος, νὰ σταθοῦν ὅλοι ἐν σιωπῇ καὶ ἡσυχίᾳ, καὶ νὰ κάμουν δέησιν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸ κατευοδίων των, καὶ διὰ τὴν εὐτυχῆ ἐκβασιν τῆς ἐκστρατείας των. Ἄλλ' ἀφ' οὗ ἐπροχώρησαν μερικὰ μίλλια, αἴφνης ἄνεμος ἐναντίος τοὺς ἐμπόδισε νὰ ἐξακολουθήσουν τὴν εὐθεῖαν θαλασσοπορείαν των, καὶ τοὺς ἠνάγκασε νὰ προτορμήσουν εἰς τὸν λιμένα μιᾶς μικρᾶς νήσου, ὅπου διατρίψαντες περὶ τὰς ὀκτὼ ἡμέρας, τὴν ἐννάτην ἀνήχθησαν εἰς τὸ πέλαγος μὲ οὐριον ἄνεμον· καὶ πλεύσαντες ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, ἤρχισαν τὴν ἀκόλουθον νὰ βλέπουν μακρόθεν τὰ ὄρη τῆς Ἀπουλίας, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἐμβῆκεν ὅλος ὁ στόλος εὐτυχῶς εἰς τὸν λιμένα. Μετὰ δὲ τὴν ἀπόβασιν τοῦ στρατεύματος του εἰς τὴν ξηρὰν, ὁ Σκεντέρμπεης δὲν ἠθέλησε νὰ ἐκδώσῃ οὐδεμίαν διαταγὴν, πρὶν ὁ ἱερεὺς δὲν ἐτελέσῃ τὴν θεῖαν μυσταγωγίαν. Ἀκολούθως ἐπεμψε διαφόρους φρατιιώτας νὰ ἐπιθεωρήσουν τὴν θέσιν τοῦ τόπου, καὶ νὰ παρατηρήσουν ἂν εἰς κανὲν μέρος ἐφαίνοντο ἐχθρι-

καὶ στρατεύματα. Οἱ ἀπεσταλμένοι ἐπιστρέψαντες, ἀνήγγειλον αὐτῷ ὅτι ὁ ἐχθρὸς δὲν ἦτον πολλὰ μακρὰν στρατοπεδευμένος. Τότε διέταξε νὰ προγευματήσουν, καὶ νὰ ἐτοιμασθοῦν ἐν τάχει εἰς ἐκστρατείαν. Ἄλλ' οἱ ἐχθροὶ μαθόντες τὴν ἔλευσίν του, ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν μὲ ταχύτητα, καὶ ἐστρατοπέδευσαν περὶ τὰ τριάκοντα μίλλια μακρύτερα.

Ὁ δὲ Φερδινάνδος εὐρῶν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν, ἔδραμεν εἰς προῦπάντησιν τοῦ συμμάχου του, καὶ τὸν ὑπεδέχθη μ' ὄλην τὴν φιλοφροσύνην καὶ ἀγάπην. Ἀκολούθως ἦλθον ὁμοῦ εἰς τὴν πόλιν τῆς Βάρης, ἣτις εἶχε μείνη πιστὴ εἰς τὸν Φερδινάνδον. Οἱ στρατιῶται καὶ λοιποὶ κάτοικοι τῆς πόλεως ταύτης ὑπεδέχθησαν τοὺς Ἀλβανούς μ' ὅλας τὰς δυνατὰς περιποιήσεις, τοὺς ἐπρόσφερον τὰ ἐκλεκτότερα φαγητὰ, καὶ ἐφιλοφρόνουν αὐτοὺς καθ' ὅλους τοὺς τρόπους, ὡσὰν νὰ ἦσαν ἀπ' ἀρχῆς στενωτάτοι φίλοι των. Ἀφ' οὗ δὲ ὁ Σκεντέρμπεης ἐσυγχώρησεν εἰς τὸ στρατεύμα του διὰ μερικὰς ἡμέρας τὴν ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν τούτων, ἐπομένως διέταξε νὰ συναθροισθῶσι, καὶ παραγγείλας εἰς αὐτοὺς τὰ πρακτέα, τοῖς εἶπε νὰ ἐνθυμηθῶσι τὰ παρελθόντα τρόπαιά των, καὶ νὰ ἔχουν πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι ὑπερασπίζονται δικαίαν ὑπόθεσιν, καὶ Βασιλέα φίλον καὶ σύμμαχον, κατατρεχόμενον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς του, οἱ

ὁποῖοι ἀγωνίζονται νὰ τὸν ἐξώσουν τοῦ θρόνου καὶ νὰ τοῦ ἀρπάσουν παρὰ νόμους τὸ σκῆπτρον.

Ἡ δὲ ἐπαύριον ἐξεληθὼν τῆς πόλεως μὲ τὰς σημαΐας ἐξηπλωμένας, ἐκστράτευσε κατὰ τῶν πολεμίων, τὸ περισσότερον μέρος τῶν ὁποίων συνίστατο ἀπὸ Γάλλους. Ἀλλὰ διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν τρόπον τῆς πολεμικῆς των, ἤρχισε κατὰ πρῶτον νὰ τοὺς δοκιμάζῃ μὲ ἀκροβολισμούς· καὶ μετ' αὐτὰς τὰς δοκιμὰς, εἰς τὰς ὁποίας δὲν ἔχασε οὐδένα στρατιώτην, ἐκτὸς τεσσάρων πληγωθέντων, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν τῆς Βάρης. Ἐν τῇ ἐρχομένῃ ἡμέρᾳ ἀφ' οὗ ἐσυγκρότησε συμβούλιον πολέμου, ἀπεφασίσθη νὰ ἐκστρατεύτουν ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Ἀβρούτζων, διὰ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα, τὰ ἐρχόμενα εἰς βοήθειάν των ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Δουκὸς Οὐρβάνου, καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Σφόριτζη (17). Ἐστοχάσθησαν μ' ὄλον τοῦτο ὅτι δὲν ἦτον φρονήσεως ἔργον νὰ ἀπομακρυνθοῦν τῆς πόλεως, καὶ νὰ τὴν ἀφήσουν σχεδὸν χωρὶς ὑπεράσπισιν, ἐκτεθειμένην εἰς τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γάλλων, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκοντο εἰς τὰ περίξ στρατοπεδευμένοι. Κρίναντες λοιπὸν ἀναγκαῖον νὰ κατατάξουν ἐν αὐτῇ ἓν μέρος τῶν στρατευμάτων ὑπὸ τὴν διοίκησιν στρατηγοῦ ἱκανοῦ νὰ τὴν ὑπερασπισθῇ, ἐπρότεινον τῷ Σκεντέρμπεη νὰ ἀναδεχθῇ τὸ βᾶρος αὐτῆς τῆς ἐπιστάσιος· ὅστις καὶ τὸ ἐδέχθη μετὰ

χαρᾶς, ὡς τρέφων πρὸ πολλοῦ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ πολεμήσῃ μετὰ τοὺς Γάλλους· καὶ ἀφ' οὗ ὠχύρωσεν ἐντελῶς τὴν πόλιν, ἐκστράτευσε κατ' αὐτῶν. Ἄλλ' ἐν ᾧ οἱ Γάλλοι ἐπρόσμενον νὰ ἔλθῃ μετὰ αὐτοὺς εἰς τακτικὴν μάχην, ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς ἐκτύπησε μετὰ τρόπον εἰς αὐτοὺς πάντῃ ἀγνώριστον· καὶ κατενοχλῶν αὐτοὺς συχνάκις μετὰ αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς, καὶ μετὰ ταχυτάτας ὑποχωρήσεις, ἐφόβευσε πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν καὶ ἠγχαλώτισε ἀρκετοὺς, χωρὶς νὰ χάσῃ σχεδὸν μῆτε ἓνα ἐκ τῶν ἰδικῶν του.

Ὁ Κόμης Πικινῆνας (18), ὅστις ἐδιοίκει τὸ συμμαχικὸν στράτευμα τῶν πολεμίων, βλέπων τοὺς στρατιώτας του ἐκστατικούς καὶ τεταραγμένους δι' αὐτὸν τὸν καινοφανῆ καὶ ἀτυνηθιστὸν τρόπον τοῦ πολεμεῖν, ἐκατάλαβεν ὅτι ἔμελλον ἐντὸς ὀλίγου νὰ δειλιάσουν μετὰ τελειότητα, καὶ νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν. Ὅθεν ἐστοχάσθη ὡς ἀναγκαιότατον νὰ ζητήσῃ ἀνακοχὴν ὅπλων· καὶ ἐξεληθὼν ἐπὶ τούτῳ τῶν τάξεων ἐπροχώρησε πρὸς τὸ στράτευμα τῶν πολεμίων, ἐκραξε μεγάλη τῆ φωνῇ τὸν Σκεντέρμπεην ἐξ ὀνόματος, καὶ τὸν παρεκάλεσε νὰ συνέλθουν εἰς μίαν ἰδιαιτέραν συνομιλίαν. Ὁ πρίγκιψ βλέπων ὅτι ἦτον ὁ στρατηγὸς τῶν Γάλλων, ἐξῆλθε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰς τάξεις, ἔδραμε μόνος εἰς προῦπάντησί του, καὶ ἤνταμώθησαν εἰς ἓνα παράμερον τόπον, ἀλλὰ πρὸ ὀφθαλμῶν τῶν στρατευμάτων διὰ τὴν ἀμοιβαίαν των ἀσφά-

λειαν. Ὁ Κόμης δι' ὄλου προσηλωμένος νὰ θεωρῆ μέ θαυμασμόν τὸν Ἀλβανὸν ἡγεμόνα, περὶ τοῦ ὁποίου ἤκουτε νὰ διηγῶνται τσαῦτα τεράστια, ἐλησμόνησε σχεδὸν καὶ τὴν ὑπόθεσιν, τὴν ὁποίαν ἤλθε νὰ τῷ προβάλλῃ. Καὶ ἐπειδὴ ἦτον μικρότατος κατὰ τὸ ἀνάστημα, ὁ Σκεντέρμπεης τὸν ἤρπασεν εἰς τὰς ἀγκάλας του, τὸν ἐσήκωσεν ὑψηλὰ ὡς παιδάριον, καὶ τὸν ἐνηγκαλίσθη σφικτότατα.

Μετὰ δὲ τοὺς ἀμοιβαίους χαιρετισμοὺς, ὁ Κόμης ἐπρόβαλε τῷ Σκεντέρμπεῃ νὰ προστάξῃ τὰ τάγματά του νὰ ἀναβάλουν τὰ ἐχθρικά κινήματα, ὑποσχόμενος καὶ αὐτὸς νὰ καταπέισῃ τοὺς Γάλλους νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν, καὶ νὰ ἀφήσουν τὸν Φερδινάνδον ἐξουσιαστὴν ἀνενόχλητον τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως. Ἀκολούθως τὸν παρεκάλεσε νὰ συνέλθωσιν ἐκ δευτέρου εἰς τινὰ προσδιορισμένον τόπον, συντροφευμένοι καὶ οἱ δύο ἀπὸ ὀλίγους φύλακας, διὰ νὰ ὁμιλήτουν διεξοδικώτερον περὶ αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως, καὶ νὰ συμφωνήσουν τὰ ἀνήκοντα ἄρθρα. Ἐν τῷ μεταξὺ τῆς συνομιλίας των, ὁ Μωϋσῆς ἐξακολουθῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Γάλλους, ὑπεχρέωσεν ἔν ὁλόκληρον τάγματων νὰ ρίψουν τὰ ὄπλα καὶ νὰ παραδοθοῦν αἰχμάλωτοι, τοὺς ὁποίους καὶ ἔφερεν ἀγεληδὸν εἰς τὸν ἡγεμόνα του. Ὁ Πικινῖνος ἔμεινεν ἐκστατικὸς ὅταν ἶδε

τόσους στρατιώτας του αἰχμαλώτους· « Καί θαυμάζω, εἶπεν, ὦ Πρίγκιπα, βλέπων τοὺς στρατιώτας σου ἀπειθεῖς εἰς τὰς διαταγὰς σου. Καί οἱ δύο διετάξαμεν ἐκ συμφώνου εἰς τὰ στρατεύματά μας νὰ ἀναβάλουν κάθε ἐχθρικὸν ἐπιχείρημα ἐν καιρῷ τῆς συνομιλίας ἡμῶν. Οἱ στρατιῶταί μου ἐστάθησαν εὐπειθεῖς, ἀλλ' οἱ Ἄλβανοί, καταφρονήσαντες τὴν προσταγὴν σου, ὄχι μόνον δὲν ἔκαμαν ἀνακοχὴν πολέμου, ἀλλ' ἐφόρμησαν κατ' αὐτῶν αἰφνηδίως, καὶ εὐρόντες αὐτοὺς ἀόπλους καὶ χωρὶς ὑπεράσπισιν, τοὺς ἠχμαλώτισαν παρὰ τὸ δίκαιον. Ἐπειδὴ ὅμως ἔχω ὅλην τὴν πίστιν εἰς τὴν γενναιότητα τῶν φρονημάτων σου, ἐλπίζω ὅτι θέλεις φυλάξει τὴν ὑπόσχεσίν σου, διατάττων νὰ ἀποδώσουν εἰς αὐτοὺς καὶ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὰ ὄπλα. » Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἀπεκρίθη μὲ ἀτάραχον ἦθος· « Ἀδίκως ἐγκαλεῖς τοὺς στρατιώτας μου, ὡς ἀτάκτους καὶ ἀπειθεῖς· ἐπειδὴ ὁ Μωϋσῆς δὲν ἐστάθη κατ' οὐδὲν παραβάτης τῆς πρὸς ἐμὲ ὠφειλομένης ὑπακοῆς του· ἀλλ' ὅταν ἐξέδωκα τὴν διαταγὴν νὰ κάμουν ἀνακοχὴν τοῦ πολέμου, αὐτὸς ἤδη ἐμάχητο μὲ τοὺς ἰδικούς σου, καὶ εὐρισκόμενος πολλὰ μακρὰν, δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ἐγκαίρως τὴν διαταγὴν μου. Ἐκ τούτου δῆλον ὅτι καὶ οἱ στρατιῶταί σου εὐρίσκοντο εἰς τὴν αὐτὴν περίστασιν. Ὅθεν οὐχὶ διὰ νὰ ἐκτελέσουν τὴν προσταγὴν σου, ἀλλὰ βιασθέντες ἀπὸ

τὴν μικροψυχίαν των, καὶ ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἀλβανῶν μου, κατέθεσαν τὰ ὄπλα καὶ παρεδόθησαν αἰχμάλωτοι· διὰ τοῦτο πρέπει δικαίως καὶ νὰ μείνουν ταιοῦτοι. Ὅχι· οἱ στρατιῶταί μου δὲν εἶναι παντελῶς ἀπειθεῖς, ἀλλὰ πάντοτε συνηθισμένοι νὰ πείθωνται εἰς τὸν ἀρχηγόν των, καὶ νὰ νικοῦν τοὺς ἐχθρούς. Ζητεῖς τὴν ἐλευθερίαν τῶν στρατιωτῶν σου, ἀλλὰ εἰς αὐτὸ τὸ ζήτημά σου κἀνὲν δικαιολόγημα δὲν μὲ πείθει νὰ συγκατανεύσω παρὰ μόνη ἡ μεγαλοψυχία μου, καὶ ἡ ἀπορροφή τῆς βαρβάρου καὶ ἀπανθρώπου συνηθείας, τὴν ὁποίαν ἄλλος ἀντ' ἐμοῦ ἤθελεν ἔχει, τοῦ νὰ φονεύῃ ἢ νὰ κατακρατῇ εἰς αἰχμαλωσίαν τοὺς σωθέντας διὰ τῆς παραδόσεως ἐκ τοῦ πολέμου.»

Μετὰ ταῦτα διέταξε νὰ ἀποδώσουν τὰ ὄπλα εἰς τοὺς αἰχμαλώτους, καὶ τοὺς παρέδωκεν ἐλευθέρους τῷ Πικινίνῳ. Ἐπομένως οἱ δύο ἀρχηγοὶ ἀνεχώρησαν, ὁ μὲν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ὁ δὲ Σκεντέρμπεης εἰς τὴν Βάρην. Τὴν ἀκόλουθον ἡμέραν συνοδευμένος ὁ Πρίγκιψ ἀπὸ τινος στρατιώτας, ἐπορεύθη κατὰ τὴν γενομένην συμφωνίαν εἰς ἐντάμωσιν τοῦ Πικινίνου. Ἄλλ' αἴφνης βλέπει ἓνα ἐχθρὸν στρατιώτην ἔφιππον, τρέχοντα μετὰ μεγάλης σπουδῆς πρὸς αὐτὸν, ὅστις τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ μὴν ὑπάγῃ εἰς τὸν διορισμένον τόπον τῆς συνομιλίας, διότι ὁ Πικινῖνος εἶχε κατατάξῃ ἀρκετοὺς στρατιώτας

εἰς ἔνεδραν, μὲ τὴν διαταγὴν νὰ τὸν φονεύσουν ἐξ ἐπιβουλῆς, ἅμα ἤθελε πλησιάσῃ. Ὁ δὲ στρατιώτης οὗτος ἦτον ἐξ ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ὁ Σκεντέρμπεης τὴν προλαβοῦσαν ἡμέραν κατέστησεν ἐλευθέρους, καὶ ὅσους, μνημονεύων τῆς χάριτος, ἠσθάνθη ὅτι ἦτον εὐγνωμοσύνης ἀπαραίτητον ἔργον νὰ προφυλάξῃ τὸν γενναϊόφρονα Πρίγκιπα ἀπὸ τὴν κατ' αὐτοῦ ἐτοιμασθεῖσαν συμφορὰν ἐκ μέρους τοῦ ἐπιβούλου Πικινίνου.

Ὁ Σκεντέρμπεης ἔπεμψεν εὐθὺς ἰππεῖς τινὰς πρὸς ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας, οἱ ὁποῖοι ἐπανελθόντες ἀνήγγειλον αὐτῷ, ὅτι ὁ στρατιώτης ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν. Ὅθεν ἐπιστρέψας ἀπρακτος εἰς τὴν πόλιν, ἔπεμψεν ἀμέσως πρὸς τὸν ἐχθρὸν τὴν ἀγγελίαν, ὅτι τὴν ἐρχομένην ἡμέραν ἔμελλεν ἀφεύκτως νὰ συγκροτήσῃ μάχην· ἀλλ' ὁ Πικινῖνος αἰσθανόμενος τὴν ὑπεροχὴν τῆς πολεμικῆς τέχνης τοῦ Πρίγκιπος, καὶ τὴν ἀνδρείαν τῶν στρατιωτῶν του, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ. Ὅθεν εὐθὺς μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, σηκώσας τὸ στρατόπεδόν του, μετέβη εἰς τὴν πόλιν Νοκέραν, ἀπέχουσαν ἐκεῖθεν μιλιάτινα. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὴν ἀναχώρησίν του, ἀφ' οὗ ἐπρομήθευσε τὴν πόλιν τῆς Βάρης μὲ ὄπλα ἀναγκαῖα, ὑπῆγε νὰ ἐνταμώσῃ τὸν Φερδινάνδον (19), διατρίβοντα τότε εἰς τὴν Οὐρσάραν, μικρὰν πόλιν τῆς Ἀπουλίας, καὶ ἀπέχουσαν τῆς Νοκέρας περὶ τὰ ὀκτ

μίλλια. Ὁ δὲ Πικινῖνος ἀφ' οὗ ἴσχυσε μὲ διεγερτικούς λόγους νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος καὶ εὐτολμίαν εἰς τὰ τάγματά του, βλέπων τὸν ἐχθρὸν πλησιάζοντα, ἀπεφάσισε νὰ δεχθῆ καὶ νὰ συγκροτήσῃ τὴν μάχην. Οἱ δύο ἀρχηγοὶ παρατάξαντες ἑκατέρωθεν τὰ στρατεύματά των εἰς πόλεμον, παρώρμουν ἐκ συμφώνου τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερασπισθοῦν γενναίως τὴν τιμὴν των καὶ τὴν ζωὴν των. Οἱ Ἀλβανοὶ ἐμψυχωθέντες ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Ἡγεμόνος των, ἐφώρμησαν μὲ ἄκραν θερμότητα κατὰ τῶν Ἰταλῶν καὶ τῶν Γάλλων, καὶ ἀνατρέψαντες τὰς πρώτας τάξεις, τὰς ἠνάγκασαν νὰ ἐπιπέσουν εἰς τὰς τελευταίας, καὶ ἐκ τούτου ὅλον τὸ στρατεῦμα ἐβάρθη εἰς ἀταξίαν· τότε ἐπιστὰς ἐν καιρῷ καὶ ὁ Φερδινάνδος μὲ τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του σῶμα, κατέστρεψαν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν στρατιάν τῶν συμμάχων.

Εἰς τὴν συμπλοκὴν ταύτην ἔπεσον εἰς τὸ πεδίου τῆς μάχης ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν περὶ τὰς τέσσαρας χιλιάδας, καὶ ἠχμαλωτίσθησαν περὶ τοὺς χιλίους μὲ εἴκοσι πέντε σημαίας. Ὁ δὲ Κόμης Πικινῖνος, καὶ Ἰωάννης τοῦ Ἀγγιού, Δούξ τῆς Καλαβρίας, ἐβιάσθησαν νὰ τραποῦν εἰς φυγὴν.

Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπήνεσε τὴν ἀξιότητα καὶ ἀνδρείαν τῶν δύο πολεμίων στρατηγῶν, καὶ ἐβεβαίωσε, ὅτι εὔρε τὸ στρατεῦμά των εἰς μίαν τόσο καλὴν τάξιν, καὶ ὅτι

ἔδειξαν τοσαύτην γενναιοψυχίαν, ὥστε μέχρι τινὸς ἀμφίβαλε περὶ τῆς εὐτυχοῦς ἐκβάσεως τῆς μάχης. Ὁ δὲ Κόμης Πικινῖνος βλέπων, ὅτι μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ὅλη ἢ Ἰταλία ἐπέπεσεν ἐναντίον του, ἐνδυσθεὶς ὡς χωρικός, καὶ πλανώμενος ἔνθεν ἀκείθεν ἀγνώριστος, ὑπέφερε τὰς μεγαλητέρας στενοχωρίας, καὶ ἐνόμιζε τὸν ἑαυτὸν του εὐτυχῆ ὅτε ἐλάμβανεν ὡς τροφήν μόνον ὀλίγον ἄρτον. Ἀλλὰ μὴ δυνηθεὶς νὰ ἀποφύγη τὰς ἀνιχνεύσεις Φραγκίσκου τοῦ Σφόρτζη, τέλος ἔπεσεν εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ διὰ προσταγῆς του ἐφονεύθη (20). Ὁ δὲ Δουξ Ἰωάννης ἐγκαταλειφθεὶς ἀπ' ὅλους του τοὺς συμμάχους, ἐπέστρεψεν ἐν καταισχύνη εἰς τὴν Γαλλίαν.

Οἱ δὲ νικηταὶ πλουτισθέντες μὲ τὰ λάφυρα τῶν νικηθέντων, ἐπανηγύρισαν διὰ πολλὰς ἡμέρας τὴν νίκη των. Ἀκολούθως δὲ Φερδινάνδος συνοδευμένος ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεην, ἐμβῆκεν εἰς τὴν Νεάπολιν, ὅπου ὁ λαὸς τοὺς ὑπεδέχθη μὲ κρότους καὶ εὐφημίας, καὶ ὅλοι οἱ κάτοικοι ἀνενέωσαν τὸν ὄρκον τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεώς των. Μετὰ παρέλευσιν δὲ τινῶν ἡμερῶν, οἱ δύο μονάρχαι περιερχόμενοι, ἐδημοσίευσον εἰς ὅλας τὰς πόλεις τοῦ Βασιλείου ἀμνηστίαν τῶν παρελθόντων. Ὅσαι δὲ πόλεις εἶχον ἔμβει εἰς τὸν δεσμὸν τῶν συμμάχων, φοβούμεναι τὴν ἐκδίκησιν τοῦ Βασιλέως, πρὶν τὸν ὑποδεχθοῦν εἰς τὰ τείχη των, ἐζήτησαν καὶ τὴν ἐπικύρωσιν τοῦ Σκεν-

τέρμπη εἰς τὰ παρὰ τοῦ Φερδινάνδου ἐκδοθέντα διατάγματα, νομίζοντες τὸν λόγον ἐκείνου τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ὡς ἀσφαλεστάτην ἐγγύησιν.

Τοιουτοτρόπως λοιπὸν ὁ Σκεντέρμπεης ἀπεκατέστησε τὸν Φερδινάνδου εἰς τὸν θρόνον του, καὶ ἐπανήγαγεν ὅλον τὸν λαὸν εἰς τὴν ὑποταγὴν του. Ἄλλὰ Σικελιώτης τις, ὀνόματι Φουσιανὸς, ἄνθρωπος τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος, τὸν ὁποῖον ὁ Φερδινάνδος εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς ἀποκαταστήσει διοικητὴν τῆς πόλεως Τράνης, διατάξας αὐτὸν νὰ τὴν ὑπερασπισθῆ ἀπὸ τὰς προσβολὰς τῶν πολεμίων, βλέπων τὸ βασιλεῖον εἰς ἀκαταστασίαν, ἀπεφάσισε νὰ ὠφεληθῆ ἀπὸ τὰς περιστάσεις· καὶ ἀποσείσας τὴν πρὸς τὸν Βασιλέα του ὑπακοήν, κατέστη πληρεξούσιος ἡγεμὼν ἐκείνης τῆς πόλεως, καὶ κατεληλάτει ὅλους τοὺς πλησιχώρους τόπους. Τὰ πλούτη, τὰ ὁποῖα διένειμεν εἰς τοὺς ὀπαδοὺς του, εἴλκυταν πολλοὺς ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς πίστιν, καὶ χωρὶς τὴν ἐλαχίστην τύψιν τῆς συνειδήσεως, διὰ μόνον τὰ χρήματα εἶναι ἔτοιμοι νὰ πράξουν κάθε κακούργημα. Πληροφορηθεὶς ὁ Σκεντέρμπεης περὶ τῆς ἀτάκτου καὶ παρανόμου ταύτης διαγωγῆς τοῦ Φουσιανοῦ, ἀπεφάσισε νὰ ὑπάγη προσωπικῶς εἰς ἐντάμωσίν του· καὶ συνοδευμένος ἀπὸ τινὰς ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, ἐκίνησε κατ' εὐθειᾶν διὰ τὴν Τράνην. Ὁ δ' ἀποστάτης μαθὼν τὴν ἔλευσιν τοῦ

πρίγκιπος, ἐξῆλθεν εἰς προὔπαντησίν του μὲ πολυάριθμον δορυφορίαν· καὶ πλησιάσας πρὸς αὐτὸν, κατέβη ἀπὸ τὸν ἵππον του, καθὼς καὶ ὁ πρίγκιψ. Τότε διέταξαν ἀμφοτέροι τοὺς σωματοφύλακας νὰ ἀπομακρυνθῶσι· καὶ ἀφ' οὗ ἔμειναν μόνοι οἱ δύο, ὁ Σκεντέρμπεης ὠμίλητε πρὸς τὸν Φουσιανὸν τὰ ἀκόλουθα. « Μεγάλως θαυμάζω, βλέπων ὅτι, ἀφ' οὗ ἔμαθες τὴν παντελεῆ καταστροφὴν τῶν Γάλλων, καὶ τῶν συμμάχων των, καὶ ὅτι ὅλος ὁ λαὸς ἀνεγνώρισε τὸν Φερδινάνδον ὡς νόμιμόν του βασιλέα, σὺ μόνος νὰ ἀντιτείνης, καὶ νὰ ἀπαρνηῆσαι τὴν πρὸς αὐτὸν ὑποταγὴν; Σὺ, ὅστις ἐστάθης πάντοτε ὁ πιστὸς καὶ ἐπιστήθιος φίλος του, καὶ ἀπέλυσες τοσαύτας παρ' αὐτοῦ εὐεργεσίας; Σὲ συμβουλεύω λοιπὸν νὰ μεταβάλης γνώμην, καὶ νὰ παραδώσῃς ἀνυπερθέτως τὴν Τράνην καὶ τὸ φρούριόν της, ὑποσχόμενός σοι ὡς ἐκ μέρους τοῦ βασιλέως νὰ ἀπολαύσῃς ὅλας τὰς χάριτας, τὰς ὁποίας δύνασαι νὰ ἐλπίσῃς· ἐκ τοῦ ἐναντίου θέλεις δοκιμάσει τὴν τιμωρίαν, τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὴν ἰσχυρογνώμονα ἀπειθείαν σου. »

Ἄλλ' ὁ αὐθάδης καὶ ἀλαζῶν Φουσιανὸς ἀπεκρίθη, ὅτι δὲν παραδίδει τὸ φρούριον πρὶν δὲν πληρωθεῖ τὰ σιτηρέσιά του ἀφ' ὅτου εὐρίσκετο εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Φερδινάνδου, καὶ μάλιστα ἂν δὲν ὑπόσχοντο νὰ τὸν προβιβάσουν εἰς τὸ πρῶτον ἀξίωμα μετὰ τὸν βασιλέα.

Ἀκολούθως ἐξέμεσεν ἀπείρους ὕβρεις καὶ λοιδορίας κατὰ τοῦ Φερδινάνδου καὶ τῆς Βασιλίσσης. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης παροργισθεὶς ἀπὸ τὴν τοσαύτην αὐθάδειαν καὶ ἀναίδειάν του, κράζει τοὺς Ἀλβανούς του, καὶ τοὺς διατάττει νὰ τὸν δέτουν, καὶ νὰ τὸν σύρουν μεθ' ἑαυτῶν. Ἡ διαταγή του ἐβάλλθη ἀμέσως εἰς πρᾶξιν ἐνώπιον τῶν ἐκστατικῶν δορυφόρων τοῦ ἀποστάτου, οἱ ὅποιοι δὲν ἐτόλμησαν παντελῶς νὰ τὸν ὑπερασπισθοῦν. Ὁ δὲ Φουσιανὸς γενόμενος ἔντρομος μήπως τὸν φέρουν ἔμπροσθεν τοῦ Φερδινάνδου εἰς τοιαύτην ἀθλίαν κατάστασιν, ἐπρόσπεσεν εἰς τοὺς πόδας τοῦ πρίγκιπος, ἐξαιτούμενος συγγνώμην, καὶ ὑποσχόμενος μεθ' ὄρκου νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἂν ἀπέδιδεν αὐτῷ τὴν ἐλευθερίαν. Ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ἀπεκρίθη, ὅτι ἦτον ἕτοιμος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν αἴτησίν του, ἅμα παραδώσῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν του τὴν Τράνην. Ἐπομένως ἐπροχώρησε πρὸς τὴν πόλιν, φέρων μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸν Φουσιανὸν δέσμιον· οἱ δὲ πολῖται ἀνοιξάντες τὰς πύλας, τὸν ὑπέδεχθησαν μετὰ προθυμίας. Ἀφ' οὗ δὲ οἱ Ἀλβανοὶ παρέλαβον εἰς τὴν ἐξουσίαν των τὸ φρούριον, διέταξε νὰ ἀφήσουν τὸν Φουσιανὸν ἐλεύθερον, ὅστις, μετακομίσας ἔλα του τὰ ὑπάρχοντα εἰς ἓν πλοῖον ἕτοιμον νὰ ἐκπλεύσῃ, ἐπέβη καὶ αὐτὸς μετ' ὅλους τοὺς οἰκιακούς του καὶ τὴν λοιπὴν συνοδίαν του, καὶ ἐπέρασεν εἰς τὴν Σικελίαν.

Οὕτω λοιπὸν εἷς καὶ μόνος ἄνθρωπος μὲ τὴν γενναιοφυχίαν του, μὲ τὴν εἰς τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν του, καὶ μὲ τὴν ἀγχίνοιαν τοῦ πνεύματός του, ἀπεκατέστησεν ἓνα βασιλέα εἰς τὸν θρόνον του, ἠνάγκασε τοὺς ὑπηκόους του νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὸ χρέος των, καὶ ἀπέδωσε τὴν εἰρήνην εἰς ὅλην τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Πάππας συνοδευμένος ἀπὸ διαφόρους πρίγκιπας, ὑπῆγεν εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐπιθυμῶν νὰ ἰδῆ αὐτὸν τὸν θαυμαστὸν καὶ μέγαν ἄνδρα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐπρόσφερε μεγαλοπρεπῆ καὶ πλούσια δῶρα, καὶ τὸν ὑπεσχέθη, ὅτι διὰ συνεργείας του θέλει τῷ πεμφθῆ ἀπὸ διαφόρους Πρίγκιπας τῆς Εὐρώπης πολυάριθμος στρατὸς πρὸς βοήθειάν του κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν.

Ἄφ' οὗ τὰ πράγματα τῆς Νεαπόλεως ἐβάλλθησαν εἰς τὴν ἀνήκουσαν τάξιν, ὁ Σκεντέρμπεης βλέπων, ὅτι ἡ παρουσία του δὲν ἦτον πλέον ἀναγκαία, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ κράτος του. Ὁ δὲ Φερδινάνδος ἐπρόσφερεν αὐτῷ μεγαλοπρεπῆ καὶ ἐπάξια δῶρα τῶν ἐκδουλεύσεών του, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ εἰς ἴδιον καὶ παντοτεινὸν κτῆμα τρεῖς πόλεις εἰς τὸ βασιλείον τῆς Νεαπόλεως (21) ὁμοῦ μὲ ἄλλους εὐρυχώρους τόπους, ἀνήκοντας εἰς αὐτὰς τὰς πόλεις.

Ὁ Σκεντέρμπεης λοιπὸν ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Νεάπολιν, ἀφ' οὗ διέτριψεν ἐκεῖ ἐν ὀλόκληρον ἔτος (22).

καὶ φθάσας εὐτυχῶς εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐπροξένησεν ἄκρην χαρὰν εἰς τοὺς ὑπηκόους του.

Κεφάλαιον Δ'.

Ἐκστρατεία τοῦ Πασᾶ Σινάνη. Ἄφρασις τοῦ στρατεύματός του. Δευτέρα ἐκστρατεία τῶν Πασᾶδων Ἀσήμπεη καὶ Γιουσούμπεη. Καταστροφὴ αὐτῶν καὶ αἰχμαλωσία τοῦ Ἀσήμπεη. Ἐκστρατεία τοῦ Βαραζάμπεη. Μία φραγδασιότατη βροχὴ χωρίζει τὰ δύο ἐχθρικά στρατεύματα. Ἐπιστολὴ τοῦ Μωάμεθ πρὸς τὸν Σκεντέρμπεη. Ἀπάντησις αὐτοῦ. Εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἡγεμόνων.

Ὁ Μωάμεθ ὠφελήθει ἀπὸ τὴν ἀπουσίαν τοῦ Πρίγκιπος, ἐξέτεινε τὰ ὄρια τῆς βασιλείας του τόσο εἰς τὴν Ἀσίαν ὅσον καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην, καὶ ἠτοιμάζετο ἤδη νὰ στείλῃ καὶ κατὰ τῆς Ἀλβανίας στρατεύματα νὰ τὴν κυριεύσῃ. Ὅθεν ἅμα ἔμαθε τὴν ἐπιστροφήν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐπεχειρίσθη νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν σκοπὸν του ἄνευ ἀναβολῆς καιροῦ, πέμψας εἴκοσι χιλιάδας στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Σινάνη, καὶ διατάξας αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ μὲ ταχύτητα εἰς τὴν Ἀλβανίαν χωρὶς νὰ δώσῃ καιρὸν τῷ Σκεντέρμπεη νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας. Ἀλλὰ τὸ ἐγρήγορον καὶ ἡ δρα-

στηριότης τοῦ Πρίγκιπος ἐματαίωσαν τοὺς σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, ἐπειδὴ μαθὼν ἐγκαίρως τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σινάνη, ἔσπευσε νὰ συλλέξῃ ἀμέσως στρατεύματα· καὶ συγκροτήσας δυνατὸν στρατὸν ἐδραμεν εἰς ἀπάντησιν τῶν πολεμίων, ἡσυχάζων ἐν καιρῷ ἡμέρας, καὶ μόνον ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐξακολουθῶν μὲ ταχύτητα τὴν πορείαν του, διὰ νὰ ἀποκρύψῃ τὴν ἔλευσίν του εἰς τοὺς ἐχθροὺς. Φθάσας δὲ πλησίον τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν, ἐστάθη εἰς παράμερόν τινα τόπον, καὶ ἀρμοδιώτατον εἰς ἔνεδραν. Ὁ Σινάνης ἅμα ἐξημέρωσε σηκώσας τὸ στρατόπεδόν του, ἐξηκολούθει ἀνυπόπτως τὴν πορείαν του. Ἄλλ' οἱ Ἀλβανοὶ ὅταν ἶδον τοὺς Τούρκους νὰ φθάσουν εἰς ὃ μέρος τοὺς ἐνέδρευον, ἐπιπίπτουν κατ' αὐτῶν αἰφνηδίως, καὶ τοὺς κτυποῦν μὲ τόσην σφοδρότητα, ὥστε δὲν τοῖς ἔδωσαν καιρὸν μῆτε νὰ ὑπερασπισθῶσι τοῦλάχιστον· καὶ ἀφ' οὗ ἐφόνευσαν μέγιστον ἀριθμὸν, καὶ ἠχμαλώτισαν τοὺς πλείστους ἔτρεψαν τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν μὲ παντελεῖ ἄταξίαν.

Οἱ νικηταὶ ὑπερεπλούτησαν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν νικηθέντων, καὶ ἔλαβον ἐπομένως μεγάλας ποσότητας διὰ τὴν ἐξαγορὰν τῶν αἰχμαλώτων, διότι ὁ Σκεντέρμπεης, φύλαξ ἀκριβῆς τοῦ συστήματός του, διένειμε τὰ πάντα εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς καὶ στρατιώτας του, χωρὶς νὰ κρατήσῃ μηδὲν διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐν τούτοις ὁ Μωάμεθ συνεκρότησε καὶ ἕτερον σῶμα ἀπὸ τριάντα χιλιάδας, ὀνομάσας ἀρχηγὸν τὸν Ἀσήμπεην, τὸν ὁποῖον διέταξε νὰ εἰσέλθῃ δι' ἄλλης ὁδοῦ εἰς τὴν Ἀλβανίαν, ἐπὶ σκοπῶ νὰ ἐκθέσουν τὸν Σκεντέρμπεην μεταξὺ δύο δυνάμεων. Ἄλλ' ὁ Ἀσήμπεης ἔφθασε μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Σινάνη. Μαθὼν ὁ Πρίγκιψ τὴν ἔλευσίν του ἐκστρατεύει καὶ κατὰ τούτου χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ, καὶ φθάσας εἰς τὸν τόπον, ὅπου ἦτον στρατοπεδευμένος, ἤρχισεν ἀμέσως τὴν μάχην. Οἱ Ὀθωμανοὶ ἐκπλαγέντες ἀπὸ τὴν τόσον αἰφνίδιον καὶ ἀνέλπιστον προσβολὴν, ἐκυριεύθησαν ἀπὸ μέγιστον φόβον καὶ ἀντὶ νὰ λάβουν τὰ ὄπλα πρὸς ὑπεράσπισίν των ἐτράπησαν εἰς πληρεστάτην φυγὴν. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ καταδιώκοντές τους μὲ τὰ ξίφη εἰς τὰς χεῖρας τοὺς ἠφάνισαν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, αἰχμαλωτίσαντες καὶ τὸν ἀρχηγὸν των Ἀσήμπεην.

Μετὰ τόσας νίκας καὶ ζημίας ἤλπιζεν ὁ πρίγκιψ, ὅτι ὁ Μωάμεθ ἐμελλε νὰ τὸν ἀφήσῃ τοῦλάχιστον δι' ὀλίγον καιρὸν ἀνενόχλητον, καὶ οὕτω νὰ δυνηθοῦν οἱ στρατιῶταί του νὰ λάβουν τινὰ ἀνάπαυσιν ἀπὸ τοὺς ἀλλεπαλλήλους ἀγῶνας καὶ κόπους. Πλὴν ἠπατήθη εἰς τὴν ἐλπίδα του, διότι ὁ Σουλτάνος πνέων ὄλωσ ἐκδίκησιν, ἐμελέτα ἀδιακόπως πῶς νὰ τὸν καταστρέψῃ, καὶ νὰ ἐξουσιάτῃ τὴν Ἀλβανίαν, ὡς ἀναγκαιοτάτην εἰς τὴν

ἀσφάλειαν τῶν συνόρων του ἐκ μέρους τῶν Βενετῶν. Καί διὰ τὴν ἐπιτύχην τοῦ ποθομένου, ἀπεφάσισε νὰ πέμπῃ ἀδιακόπως διάφορα σώματα, μὲ σκοπὸν νὰ ἐξασθενίσῃ τὸν πρίγκιπα μὲ συχνούς καὶ ἀκαταπαύστους πολέμους, καὶ τελευταῖον νὰ κινηθῇ καὶ ὁ ἴδιος κατ' αὐτοῦ μὲ πολυαριθμούς δυνάμεις, διὰ νὰ τὸν ἀφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου. Ὅθεν πρὶν μάθῃ τὴν τύχην τῶν προπεμφθέντων δύο στρατηγῶν του, ἀπέστειλε καὶ τρίτον ὀνόματι Γιουσούμπεην μὲ δεκαοκτὼ χιλιάδας στρατιωτῶν, διατάξας αὐτὸν νὰ καταληλατῇ καὶ ἐρημάξῃ τὴν Ἀλβανίαν, ἐν ᾧ τὰ δύο ἄλλα σώματα πολεμοῦν τοὺς Ἀλβανούς ἀπὸ διάφορα μέρη, ἢ νὰ δίδῃ πρὸς ἐκείνους βοήθειαν, ἂν κατὰ τύχην ἐλάμβανον ἀνάγκην. Ὁ Γιουσούμπεης λοιπὸν παραλαβὼν τὸ ὑπὸ τὴν διοίκησίν του στράτευμα, ἐπροχώρησεν ἕως εἰς τὴν Μακεδουίαν· καὶ ἀγνοῶν τὴν συμφορὰν τῶν ἄλλων δύο στρατηγῶν, ἐφαντάζετο ὅτι πορεύεται εἰς βεβαίαν καὶ ἀναμφίβολον νίκην, καὶ εὐφραίνετο προηγουμένως μὲ τὴν εὐχαρίστησιν, ἀναλογιζόμενος, ὅτι ἔμελλε νὰ συνεργήσῃ καὶ αὐτὸς εἰς τὴν καταστροφὴν ἑνὸς ἥρωος, ὅστις τοσάκις ἐστέφθη μὲ τὰς δάφνας τῆς νίκης. Οἱ εὐάρεστοι οὗτοι διαλογισμοὶ ἐμπνεύσαντες εἰς αὐτὸν μέγιστον θάρρος, τὸν ἔκαμαν νὰ ἄφιερῶθῃ εἰς τὴν ἀπατηλὴν καὶ ἀνόητον ταύτην ἐλπίδα, ἣτις ἐστάθη ἡ αἰτία τῆς ἀπωλείας του καὶ τῆς

αυξήσεως τῶν θριάμβων ἑνὸς ἀνδρὸς, τὸν ὁποῖον ἐνόμιζεν ἤδη νενικημένον. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὴν εἰς Μακεδονίαν ἔλευσίν του τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν κατέστρεψε τὸν Ἀσήμπεην, διέταξε νὰ συναχθοῦν ἀμέσως οἱ στρατιῶταί του, πρὸς τοὺς ὁποίους ὠμίλησεν οὕτως. « Ὁ Μωάμεθ, ὡς φαίνεται, δὲν ἐκορέσθη ἀκόμη ἀπὸ τὸ νὰ προσφέρῃ θύματα εἰς τὰ τροπαιοῦχά σας ὄπλα, καὶ πλούσια λάφυρα πρὸς ἀμοιβὴν τῶν κατορθωμάτων σας. Ἄς ἐκστρατεύσωμεν λοιπὸν, φίλοι μου, εἰς τὴν Μακεδονίαν, ὅπου μᾶς προσμένει νέος στρατὸς πολεμίων, κατὰ τῶν ὁποίων πρέπει αἰφνηδίως νὰ ἐπιπέσωμεν, πρὶν λάβουν τὴν ἐλαχίστην εἶδησιν τῆς ἐκστρατείας μας· διότι οὗτος εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ τοὺς νικήσωμεν. » Καὶ οὕτω κινεῖ μὲ μεγίστην ταχύτητα, προφθάνει τοὺς ἐχθροὺς στρατοπεδευμένους, ἀλλ' εἰς πληρεστάτην ἀφροντισίαν, ὀρμᾷ κατ' αὐτῶν συντεταγμένως, καὶ πρὶν λάβουν τὸν καιρὸν καὶ νὰ συνέλθουν ἀπὸ τὴν ἐκπληξίν των, τοὺς καταστρέφει, φονεύει τὸ πλεῖστον μέρος, καὶ τρέπει τοὺς λοιποὺς εἰς φυγὴν.

Μαθὼν δὲ Μωάμεθ τὴν καταστροφὴν καὶ τῶν τριῶν στρατευμάτων του ἐκυριεύθη ἀπὸ ἄκραν καὶ ἀνυπόφορον λύπην, καὶ ἔτι μᾶλλον, συλλογιζόμενος ὅτι, ἀφ' οὗ ἐνίκησε καὶ ὑπέταξε τσαῦτα πολεμικὰ ἔθνη, νὰ μὴ δύναται νὰ κυριεύτῃ ἕνα τόσον μικρὸν καὶ περιορισμέ-

νον τόπον, ὅσον ἦτον ἡ Ἄλβανία, καὶ νὰ βλέπη τὸν Σκεντέρμπεην νὰ ἀνθίσταται μὲ τόσην ὑπεροχὴν εἰς τὰ πολυάριθμα στρατεύματά του. Ὁ δὲ πόνος του ἐγένετο ἔτι δριμύτερος, διότι, ἐμποδιζόμενος ἀπὸ τὴν ἔπαρσίν του νὰ τὸν κοινοποιήσῃ εἰς τινά, ἐβιάζετο νὰ τὸν φυλάττῃ κεκρυμμένον εἰς τὸ βάθος τῆς καρδίας του.

Ὁ μόνος ἀνακουφισμὸς εἰς τὰ δεινὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι νὰ τὰ ἐκχέῃ εἰς τὸν κόλπον τῆς συμπαθητικῆς φιλίας· ἀλλ' οἱ βασιλεῖς ὄντες κατὰ πολὺ ὑπεράνω τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων, δὲν δύνανται νὰ ἀπολαύσουν τὴν τοιαύτην παρηγορίαν, εἴτε διότι δὲν θέλουν νὰ συγκαταβοῦν μέχρι τῶν ὑπηκόων των, ἢ διότι στοχάζονται δύσκολον νὰ εὔρουν ἄνδρας ἀξίους τῆς φιλίας καὶ τοῦ θάρρους αὐτῶν. Εἰς μάτην ὁ τῶν Ὀθωμανῶν Αὐτοκράτωρ ἠγωνίζετο μὲ βεβιασμένην εὐκαρδίαν νὰ νικήσῃ τὴν ἀθυμίαν του, ἐπειδὴ τὸ κατηφές καὶ μελαγχολικὸν ἦθος του, καὶ ἡ ὠχρότης τοῦ προσώπου του, κατεδείκνυον εἰς ὅλους προφανῶς τὴν ἐνδόμυχον ταραχὴν τῆς καρδίας του. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς παλαιὸς τῶν ἀξιωματικῶν του, ἐβδομηκοντούτης τὴν ἡλικίαν, ὀνόματι Καραζάμπεης, καὶ ὅστις, ἀφ' οὗ διὰ πολὺν καιρὸν ὑπηρέτησε μετὰ τιμῆς ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Ἀμουράτη, εἶχεν ἀκολουθήσει καὶ τὸν Μωάμεθ εἰς ὅλας τὰς ἐκστρατείας του, βλέπων τὸν βασιλέα του τεθλιμμένον οὕτω καὶ ἀθυ-

μοῦντα, προσῆλθεν εἰς αὐτὸν καὶ ἐζήτησε τὴν ἄδειαν νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του τὸ ὑπόλοιπον τῶν γηραιῶν ἡμερῶν του, παρακαλῶν αὐτὸν νὰ τὸν ἀποστείλῃ μὲ στρατεύματα κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, ὑποσχόμενος νὰ τὸν ἐκδικήσῃ διὰ τὰς παρελθούσας ζημίας του, καὶ νὰ φέρῃ τὸν ἀκαταδάμαστον ἐκεῖνον ἐχθρὸν σιδηροδέσμιον εἰς τοὺς πόδας του. Ὁ Μωάμεθ συγκατένευσε προθύμως εἰς τὸ ζήτημά του, καὶ τὸν ἀνηγόρευσε ἀρχηγὸν ἑνὸς σώματος ἀπὸ πενήντα χιλιάδας στρατιωτῶν.

Ὁ Καραζάμπεης λοιπὸν ἔσπευσε νὰ ἐφοδιάσῃ τὸ στράτευμά του μὲ τὰς ἀναγκαίας ζωοτροφίας, καὶ μὲ ὄλα τὰ τοῦ πολέμου χρειώδη· καὶ θέλων νὰ ἐμπνεύσῃ περισσοτέραν εὐψυχίαν εἰς τοὺς στρατιώτας του, ὑπεσχέθη νὰ τοὺς ἀφήσῃ ἐλευθέρους νὰ λεηλατήσουσιν τὴν Ἀλβανίαν καὶ οὕτως ἐκστράτευσεν. Ἀλλ' ὁ Πρίγκιψ, ὅστις εἶχε κατασκόπους εἰς τὴν Μακεδονίαν, καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς αὐλῆς τοῦ Σουλτάνου, εἰδοποιηθεὶς ἐν καιρῷ περὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐκστρατείας τοῦ Καραζάμπεη, ἐτάχυνε νὰ κάμῃ ὄλας τὰς ἀπαιτουμένας προετοιμασίας διὰ νὰ ἀντιπαραταχθῇ εἰς τὸ πολυάριθμον στράτευμά του. Γνωρίζων δὲ προσωπικῶς τὸν Ὀθωμανὸν τοῦτον στρατηγὸν (23), ὡς συνεχστρατεύσαντες ἐπὶ Ἀμουράτου τοῦ Β', εἶπε πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν

ἀξιωματικούς του. α Ἄν ὁ Καραζάμπεης ἦτον εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς ἡλικίας του, ἤθελα φοβηθῆ περισσότερον τὰς πολεμικὰς του ἀρετὰς καὶ τὴν ἐμπειρίαν του, ἀφ' ὅλας τὰς δυνάμεις τὰς ὁποίας φέρει μεθ' ἑαυτοῦ. Δὲν ἔπρεπε μ' ὅλον τοῦτο νὰ ἀποφασίσῃ ἤδη περὶ τὴν δύσιν τῶν ἡμερῶν του, νὰ ἴδῃ τὴν δόξαν του ἡμαυρομένην, καὶ ἐκμαρυνθείσας τὰς δάφνας, τὰς ὁποίας ἀπέκτησε μὲ τοὺς πολυχρονίους ἀγῶνάς του. Πλὴν καθὼς δὲν τὸν ἐφοβούμην ἐν καιρῷ τῆς νεότητός μου, οὕτω καὶ κατὰ τὸ παρὸν εἰς τὸ πεντηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας μου, δὲν μοὶ προξενεῖ τὸν ἐλάχιστον φόβον ἢ ἔλευσίς του. »

Ἄφ' οὗ λοιπὸν συνηθροίσθησαν τὰ τάγματά του, διευθύνθη πρὸς τὸ μέρος τῆς Δίβρης· καὶ παρατηρήσας τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἔμελλεν ὁ ἐχθρὸς νὰ διέλθῃ, ἐγκατέταξε δύο χιλιάδας στρατιωτῶν εἰς ἔνεδραν. Ὁ δὲ Καραζάμπεης φθάσας εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἀλβανίας, προπέστειλεν ἐν σῶμα ἐκ τεσσάρων χιλιάδων ἰππέων μὲ τὴν διαταγὴν νὰ παρατηρήσουν εἰς ὁποίαν κατάστασιν εὐρίσκοντο τὰ πράγματα τοῦ ἐχθροῦ· ἂν δηλαδὴ ἦτον πεφυλαγμένος, καὶ ἂν ἀνεκάλυπτον προητοιμασμένην τινα ἔνεδραν. Ἄλλ' οἱ παραφυλάττοντες Ἀλβανοὶ ἰδόντες αὐτοὺς ἐρχομένους μακρόθεν, ἐκρύφθησαν εἰς τρόπον ὥστε νὰ μένουν παντάπασιν ἀφανεῖς εἰς τοὺς Τούρκους·

καὶ ἀφ' οὗ τοὺς ἄφησαν νὰ προχωρήσουν πρὸς τὸ στενώτατον μέρος τῆς διόδου, ἀναπηδήσαντες ἀπὸ τὰς ἐνέδρας των, τοὺς ἐπερικύκλωσαν πανταχόθεν, καὶ ἐπιπεσόντες εἰς αὐτοὺς μὲ μεγάλην ὀρμὴν, τοὺς ἐξολόθρευσαν κατὰ κράτος, καὶ μόλις διεσώθησαν ὀλίγοι τινές, ὅσοι νὰ ἀναγγείλουν τὴν συμφορὰν ταύτην εἰς τὸν ἀρχηγόν των.

Ὁ Καραζάμπεης μαθὼν τὸ δυστύχημα τοῦτο, δὲν ἐλυπήθη τόσον διὰ τὴν φθορὰν τῶν τεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν του, ὅσον διότι ὁ ἐχθρὸς εἶχεν ἤδη τὴν προϋπάρχουσαν εἶδησιν τῆς ἐκστρατείας του. Ὅθεν δειλιάσας ὀλίγον, ἐστοχάσθη κατὰ πρῶτον νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἀλλ' ἐνθυμηθεὶς πόσον ἔμελλε νὰ ἀμαυρώσῃ τὴν πολυχρόνιον ὑπόληψίν του μὲ τὸ τοιοῦτον τῆς μικροψυχίας ἔργον, διέταξε νὰ παραταχθῆ ὁ στρατός του, καὶ ἔπεμψε νὰ προβάλῃ τῷ Σκεντέρμπεη νὰ συγκροτήσουν τὴν μάχην εἰς εὐρύχωρον πεδιάδα, λέγων ὅτι τὸ νὰ πολεμᾷ τις μὲ προσβολὰς αἰφνηδίου, καὶ χωρὶς ἀμοιβαίαν προπαρασκευῆν, ἦτον ἔργον ἐνὸς ληστοῦ μᾶλλον, παρά ἐνὸς ἀρχιστρατήγου. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης διέταξε νὰ ἀναγγείλουν αὐτῷ, ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θέλει δώσει πραγματικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημά του· καὶ ἀμέσως διατάττει τὰ τάγματά του νὰ προχωρήσουν, ὀρμᾷ αἰφνηδίως κατὰ τοῦ Κα-

ραζάμπεη, ἐν ᾧ αὐτὸς ἐνασχολούμενος, ὡς συνηθίζουν οἱ γέροντες, νὰ συλλογίζεται καὶ μελετᾷ περὶ τοῦ πρακτείου, εὐρίσκετο εἰς παντελεῆ ἀπραξίαν. Οἱ Ἄλβανοὶ κατ' ἀρχὰς ἐπροξένησαν μεγάλην φθορὰν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἔβαλον εἰς ἄκραν ἀταξίαν. Ἄλλ' ὁ Καραζάμπεης, ἀνακαλέσας ὄλην του τὴν γενναιοψυχίαν ἐπανεβάλε τὸν στρατόν του εἰς τάξιν, καὶ ἀντεστάθη ἰσχυρότατα. Ἐν ᾧ δὲ καὶ τὰ δύο μέρη ἐμάχοντο μετ' ἴσην θερμότητα καὶ ἀνδρίαν, ἤρχισεν αἰφνηδίως ῥαγδαιοτάτη βροχή, ἣτις ἐβίασε καὶ τοὺς δύο στρατοὺς νὰ χωρισθοῦν, καὶ ἐξηκολούθησε χωρὶς διακοπὴν τρεῖς δλοκλήρους ἡμέρας. Οἱ χεῖμαροι καταρρέοντες ὀρητικώτατα εἰς τὴν πεδιάδα, εἶχον καλύψει τὴν ἐπιφάνειάν της τόσον, ὥστε καὶ οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ἀποσυρθοῦν εἰς τὰ ὑψώματα καὶ εἰς τοὺς λόφους. Ὁ δὲ Καραζάμπεης ἐκλαβὼν τὴν κακοκαιρίαν ταύτην ὡς ἀναμφίβολον δυστυχίας προμήνυμα, καὶ φοβηθεὶς μεγάλως, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ ἀπὸ τὴν ἐκστρατείαν του, καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὅθεν ἐπιτυχὼν τῆς εὐκαιρίας ἐσήκωσε τὸ στρατόπεδόν του, καὶ ἀνεχώρησεν ἀπὸ τὴν Ἄλβανίαν. Ὅταν δὲ ἔφθασεν εἰς τὴν πρωτεύουσαν, ὁ Σουλτάνος τὸν ἐδέχθη κατὰ πρῶτον μὲ μεγάλην ψυχρότητα, ἀλλ' ἀφ' οὗ ἤκουσε τὰ δικαιολογήματά του, τὰ εὔρεν

ὀρθά καὶ φρόνημα, καὶ εἶπεν ὅτι ἐνήργησε κάλλιστα, προφυλάξας τὸ στράτευμά του μὲ τὴν ἀναχώρησιν, παρὰ νὰ τὸ θέσῃ εἰς κίνδυνον.

Συλλαβὼν ὁ Μονάρχης οὗτος τὸν φιλόδοξον σκοπὸν νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Ἰταλίας μὲ φοβερὰς δυνάμεις διὰ νὰ τὴν κυριεύσῃ, καὶ νὰ ἀναγορευθῇ Αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως, τότε διὰ νὰ τὸν ἐκπληρώσῃ, ἀπεφάσισε νὰ κλείσῃ στερεὰν εἰρήνην μὲ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας, κατὰ τοῦ ὁποίου κατεδαπάνει πρὸ τοσοῦτων χρόνων ἀνωφελῶς τὰς δυνάμεις του. Ὅθεν ἔγραψεν αὐτῷ τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν.

« Μωάμεθ, Σουλτάνος ὅλων τῶν μερῶν τοῦ κόσμου, κύριος καὶ Αὐτοκράτωρ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην, Ἡγεμόνα τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Ἡπειροτῶν, χαίρειν.

« Εἶναι βέβαιον, ὦ Σκεντέρμπεη, ὅτι ἡ πλεόν στενὴ καὶ σταθερὰ φιλία ἔπεται νὰ ᾗναι ἐκείνη, ἣτις λαμβάνει τὴν ἀρχὴν τῆς μεταξὺ δύο ἀτόμων ἐξ αὐτῆς τῆς νεαρᾶς ἡλικίας· ἡ μεταξὺ μας ἔλαβε τοιαύτην ἀρχὴν· διὰ τοῦτο καὶ ἔχω πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀδελφικὴν ἐνότητα, εἰς τὴν ὁποίαν ἐζῶμεν, ὅτε εἴσουν εἰς τὴν αὐλήν τοῦ πατρός μου. Ἄλλως δὲ ἐνθυμοῦμαι καὶ τὰς ἐκδουλεύσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμες πρὸς ὄφελος τοῦ ἡμετέρου Αὐτοκρατορικοῦ οἴκου, καὶ κατὰ χρέος

δι' αὐτάς πρέπει νὰ σοὶ εἶμαι εὐγνώμων. Ἐν τούτοις μάρτυρα ἔχω τὸν Θεόν, ὅτι ἡ μεγαλητέρα μου ἐπιθυμία εἶναι νὰ σέ ἴδω πλησίον μου, καὶ νὰ σέ ἐναγκαλισθῶ. Ἄν δὲ οἱ στρατιῶταί μου εἰσῆλθον ὀπλισμένοι εἰς τὴν Ἡπειρὸν, τοῦτο ἠκολούθησε χωρὶς τὴν συγκατάθεσίν μου· διὰ τοῦτο καὶ ἔμαθον εὐχαρίστως, ὅτι ἔλαβον τὴν ἀνήκουσαν εἰς τὴν αὐθάδειάν των τιμωρίαν. Ἄς ἀνανεώσωμεν λοιπὸν τὴν παλαιάν μας φιλίαν, τὴν ὁποίαν ἡ πολυχρόνιος ἀπουσία σχεδὸν ἀπέσβεσεν. Ἴδου τὰ ἄρθρα τῆς συνθήκης, κατὰ τὰ ὁποῖα ἐπιθυμοῦμεν νὰ κάμωμεν μετὰ σοῦ συμμαχίαν· καὶ ὡς ὑπαγορευόμενα ἀπὸ τὴν εἰλικρίνειαν, ἐλπίζομεν ὅτι θέλεις τὰ δεχθῆ, ἀφ' οὗ προσεκτικῶς τὰ ἀνακρίνεις. Ἡμεῖς ζητοῦμεν

Α'. Νὰ ἀφήσης ἐλευθέραν τὴν διάβασιν τῶν στρατευμάτων μας ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας σου, νὰ ὑπάγουν κατὰ τῶν Βενετῶν.

Β'. Τὸ ἐμπόριον νὰ ᾖ κατὰ πάντα ἐλεύθερον καὶ ἀνενόχλητον μετὰξὺ τῶν ὑπηκόων σου καὶ τῶν ἡμετέρων.

Γ'. Δι' ἀσφάλειαν τῆς παρουσίας συνθήκης νὰ μᾶς δώσης ὡς ἐνέχυρον τὸν υἱόν σου Ἰωάννην, τὸν ὁποῖον θέλομεν θεωρεῖ καὶ ἀγαπᾷ ὡς ἴδιόν μας τέκνον.

Σὲ προσκαλοῦμεν ἐνταυτῷ νὰ ἔλθης εἰς τὴν αὐλήν μας, καὶ σὲ ὑποσχόμεθα ὅτι θέλεις εἶσαι εἰς τιμὴν καὶ

σέβας ὡς ἡμέτερος σύμμαχος. Ἐν λοιπὸν δεχθῆς τὰ προβλήματα μας, σοὶ δίδομεν τὸν βασιλικὸν μας λόγον, νὰ συντηρήσωμεν μετὰ σοῦ καὶ τῶν ὑπηκόων σου σταθερὰν, μόνιμον, καὶ ἀπαράβαστον εἰρήνην· νὰ σὲ θεωρῶμεν ὡς τὸν ἀκριβέστερον τῶν φίλων μας, καὶ νὰ προφυλάττωμεν τὰς ἐπαρχίας σου ἀπὸ ὁποιανδήποτε ἐπιδρομῆν καὶ βλάβην.

« Δύναται δὲ νὰ δώσῃς πίστιν εἰς πᾶν ὅ,τι ὁ Μουσταφᾶς, ὁ ἡμέτερος πρέσβυς, σοὶ εἶπη ὡς ἐκ τοῦ ἡμετέρου προσώπου.»

Ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ ἡμῶν πόλει τοῦ Κωνσταντίνου τῇ 2 μαΐου 1461 ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως. »

Λαβὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, προσεκάλεσεν εἰς γενικὸν συμβούλιον τοὺς πρίγκιπας, τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς ἐγκρίτους τοῦ γένους του· καὶ ἀφ' οὗ ἀνεγνώσθησαν δημοσίως τὰ παρὰ τοῦ Σουλτάνου γραφόμενα, ὅλοι ὁμοφώνως ἐγνωμοδότησαν ὅτι ἦτον πρὸς δόξαν του νὰ βλέπη ἓνα τόσον ἰσχυρὸν Μονάρχην νὰ ζητῇ τὴν συμμαχίαν του· καὶ ὅτι ἔπρεπε μὲν νὰ συγκατανεύσῃ εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων, πλὴν νὰ ἀποβάλῃ τὰς ἐπιλοίπους προτάσεις. Ὅθεν κατ' αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν τοῦ συμβουλίου ἀπήντησεν ὁ πρίγκιψ εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μωάμεθ ὡς ἀκολούθως·

α Γεώργιος ὁ Καστριώτης, ὁ μετωνομασθεὶς Σκέντερμπης, ἡγεμῶν τῶν Ἑπειροτῶν καὶ Ἀλβανῶν, στρατιώτης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρὸς Μωάμεθ τὸν Μονάρχην τῶν Ὀθωμανῶν, χαίρειν. »

α Λαμπρότατε Βασιλεῦ, ἐδέχθημεν τὴν ἐπιστολήν σου, δι' ἧς μᾶς ἀνακαλεῖς τὴν παλαιὰν φιλίαν, τὴν ἀκμάσασαν μεταξὺ ἡμῶν ἐξ αὐτῆς τῆς νεαρᾶς ἡλικίας, ἧτις, κατὰ τὰ γραφόμενά σου, πρέπει νὰ ᾖναι στερεὰ καὶ διαρκῆς. Ἐνταῦτῳ προσθέτεις ὅτι ἡ πολυχρόνιος ἀπουσία ἴσχυσεν, ὡς εἶκός, νὰ τὴν ἐξασθενίσῃ, καὶ ὅτι ἐπιθυμοῦμεν ἐν εὐλικρινείᾳ νὰ τὴν ἀνανεώσωμεν, καὶ νὰ συσφίξωμεν τοὺς δεσμούς της διὰ μιᾶς στερεᾶς συμμαχίας. Τὸ πρῶτον ἄρθρον τῆς προβαλλομένης συνθήκης εἶναι νὰ ἀφήσωμεν τὰ στρατεύματά σου νὰ περάσουν ἐλευθέρως ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας μας διὰ νὰ ὑπάγουν νὰ πολεμήσουν τοὺς Βενετούς. Ἄλλ' ἐπειδὴ πρὸ πολλοῦ ἔχομεν φιλίαν καὶ συμμαχίαν μὲ αὐτούς, καθὼς ἴσως δὲν σὲ λανθάνει, ἐννοεῖται ὅτι ἡ τιμὴ καὶ ἡ πίστις δὲν μᾶς συγχωροῦν νὰ στέρξωμεν εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο. Ὅσον δὲ περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐμπορίου στέργομεν νὰ ἀποκατασταθῇ μεταξὺ τῶν ὑπηκόων σου καὶ τῶν ἡμετέρων. Ἐν τέλει ζητεῖς τὸν υἱόν μου δι' ἐνέχυρον, καὶ μὲ ὑπόσχεσαι ὅτι θέλεις τὸν ἀγαπᾶ ὡς ἰδίόν σου τέκνον. Ἀλλὰ τίς ἡ ἀνάγκη νὰ

ζητήσω δι' αὐτὸν ἄλλον πατέρα, ἀφ' οὗ ἐγὼ ὁ νόμι-
 μός του γεννήτωρ εἶμαι παρὼν, καὶ πνέω τὸν ἐπὶ γῆς
 ἀέρα; Ἐπειτα ἡ δύναμις τῆς φυσικῆς φιλοστοργίας
 δὲν μοι συγχωρεῖ, ἄνευ κατεπηγούσης ἀνάγκης, μήτε
 νὰ τὸν στερηθῶ, μήτε νὰ τὸν ἀποσπάσω ἀπὸ τὰς ἀγκά-
 λας τῆς μητρός του, διὰ νὰ τὸν στείλω εἰς ξένον τόπον,
 ὅπου τὰ ἥθη καὶ ἡ θρησκεία εἶναι ὅλως διαφορετικὰ
 ἀπὸ τὰ ἰδικά μας. Ἐπομένως μὲ προσκαλεῖς νὰ ἔλθω
 εἰς τὴν αὐλήν σου, μὲ ὑπόσχεσαι πᾶσαν ἀσφάλειαν εἰς
 τὸ βασιλείόν σου, καὶ προσθέτεις ὅτι ἡ προσωπικὴ
 ἐντάμωσις θέλει ἀναζωπυρῆσαι τὴν παλαιάν μας φιλίαν,
 καὶ θέλει στερεώσῃ περισσότερο τοὺς δεσμούς της.
 Ἦθελα δεχθῆ εὐχαρίστως τὸ τοιοῦτον πρόβλημά σου
 ἂν αἱ διάφοροι ἀσχολίαι καὶ φροντίδες μου δὲν μὲ
 ἐμπόδιζον νὰ ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν Ἠπειρον, ἐν ᾧ
 μάλιστα ἡ τρυφερὰ ἡλικία τοῦ υἱοῦ μου δὲν μοι συγ-
 χωρεῖ νὰ ἐμπιστευθῶ εἰς αὐτὸν τὴν διοίκησιν τῶν
 ἐπαρχιῶν μου. Πρὸ πάντων δὲ τὸ ἐκ φύσεως ἐνεργη-
 τικὸν καὶ δραστήριον τῶν ὑπηκόων μου κατασταίνει
 ἀδύνατον τὴν ἀπουσίαν μου· ἐπειδὴ ὡς πρὸς αὐτοὺς
 ἡ ἀπραξία γίνεται μήτηρ τῆς ἀνυπομονησίας, καὶ ἐπο-
 μένως διαφόρων ἀκαταστασιῶν. Ἐν ἐνὶ λόγῳ ἡ ἐνταῦθα
 παρουσία μου εἶναι ἀναπόφευκτος. Ἔστο μ' ὄλον τοῦτο
 βέβαιος ὅτι δὲν θέλω λείψει νὰ ἔλθω, ὅταν ὁ καιρὸς

καὶ τὰ πράγματα μοι τὸ συγχωρήσουν.»

Ἐκ τοῦ ἡμετέρου στρατοπέδου τῆ 30 Μαΐου 1461.»

Λαβὼν ὁ Μωάμεθ τὴν ἀπάντησιν ταύτην τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ ἀποφασίσας νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Οὐγγρων, οἱ ὁποῖοι ἔφθειρον μὲ συχνὰς ἐπιδρομὰς τὰς ἐπαρχίας του, εὐχαριστήθη εἰς τὸ μόνον ἄρθρον, τὸ ὁποῖον ἐδέχθη ὁ Σκεντέρμπεης, δηλαδή ἐλευθερίαν τοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν ὑπηκόων του· καὶ χωρὶς νὰ ἀνανεώσῃ πλέον τὴν ζήτησιν τῶν ἐπιλοίπων ἄρθρων, ἔστειλε τῷ Σκεντέρμπεη τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης ὑπογεγραμμένην ἰδιοχείρως, καὶ μὲ τὴν βασιλικὴν σφραγίδα ἐπικυρωμένην, καὶ δι' ἐπιστολῆς του ἐζήτησε νὰ στείλῃ πρὸς αὐτὸν ἀμοιβαίως ἴσον ἀντίγραφον ὑπογεγραμμένον καὶ ἐνσφράγιζον· καὶ οὕτω δημοσιευθεῖτα ἡ εἰρήνη εἰς τὰ δύο κράτη, ἐπροξένησε μεγίστην χαρὰν καὶ εὐφροσύνην. Καὶ οἱ Ἀλβανοὶ εὐχαριστήθησαν βλέποντες ἑαυτοὺς ἀπηλλαγμένους ἀπὸ τοὺς συχνοὺς καὶ σχεδὸν ἀκαταπαύστους πολέμους, εἰς τοὺς ὁποίους οἱ Τοῦρκοι τοὺς κατηνάγκαζον· καὶ οἱ Τοῦρκοι ἔχαιρον ὁμοίως, διότι ἔπαυον ἀπὸ τοῦ νὰ μάχωνται μὲ ἐχθροὺς ἀνικῆτους, καὶ νὰ ὑποφέρουν βαρυτάτας ζημίας.

Κεφάλαιον Ε΄.

Ὁ Πάπας, οἱ Οὐγγροὶ καὶ οἱ Βενετοὶ ματαίως ἀναγκάζουν τὸν Σκεντέρμπεη νὰ λύσῃ τὴν εἰρήνην μὲ τὸν Μωάμεθ. — Ὁ Ἀρχιερεὺς τοῦ Δουράτσου ἠδυνήθη νὰ τὸν κατεπίσῃ. — Κάνει μίαν ἐπιδρομὴν εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς ἐπαρχίας. — Ἐκστρατεία τοῦ Πασᾶ Σερμετέη. — Νικάται ὑπὸ τοῦ Σκεντέρμπεη. — Ὁ Σκεντέρμπεης ἐπιστρέφει εἰς Κρόϊαν. — Θάνατος τοῦ Πάπα Πίου τοῦ Β΄.

Οἱ Οὐγγροὶ, οἱ Βενετοὶ καὶ ὁ Πάπας μαθόντες τὴν μὲ τὸν Σουλτάνον εἰρήνην τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐγένοντο ἔντρομοι, καὶ δὲν εἶχον πλέον καμμίαν ἀμφιβολίαν ὅτι οἱ ἀσεβεῖς ἔμελλον ἀφεύκτως νὰ κινηθοῦν κατ' αὐτῶν μὲ πολυαριθμοὺς δυνάμεις. Ὅθεν ἡ Γερουσία τῆς Βενετίας, καθὼς καὶ ὁ Πάπας, ἐπεμφάν πρέσβεις πρὸς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας, παρακινουῦντες αὐτὸν νὰ λύσῃ τὴν μὲ τὸν Μωάμεθ συνθήκην, καὶ νὰ ἔμβῃ εἰς τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν συμμαχίαν. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ἀπεκρίθη ὅτι θέλει τὰς φυλάξει ἀπαραβάτως ἐν ὧσιν ὁ Μωάμεθ μένει πιστὸς εἰς τὸν λόγον του· καὶ ὅτι ὁ Μονάρχης οὗτος πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πίστεώς του, διέταξε νὰ ἀποδώσῃ ἀνυπερθέτως εἰς αὐτὸν τὰ ὅσα οἱ Τούρκοι εἶχον διαρπάσει ἐν καιρῷ τῆς εἰρήνης ἀπὸ τοὺς ὑπηκόους του, τιμωρήσας τοὺς παραβάτας τῶν συνθηκῶν μὲ ὄλην τὴν αὐστηρότητα.

Βλέποντες λοιπὸν οἱ εἰρημένοι πρέσβεις, ὅτι δὲν ἠδύ-
ναντο νὰ κατορθώσουν τίποτε ἀφ' ἑαυτῶν, προσέδραμον
εἰς τὸν Ἀρχιερέα τοῦ Δουράστου (24), καὶ τὸν παρε-
κάλεσαν νὰ ἐνώσῃ καὶ αὐτὸς τὰς μεσιτείας του μὲ τὰς
ἰδικὰς των, διὰ νὰ μεταβάλουν τὴν γνώμην τοῦ Ἀλβα-
νοῦ πρίγκιπος. Ὁ Ἰεράρχης οὗτος ὠμίλησε μὲ τόσῃν
ισχύν, καὶ μὲ τόσον ζῆλον, ὥστε ἠδυνήθη νὰ κλονίσῃ
τὴν πεποίθησιν τοῦ Πρίγκιπος, καὶ τὸν κατέπεισε νὰ
ἀναλάβῃ τὰ ὄπλα κατὰ τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους.

Ὁ Σκεντέρμπεης λοιπὸν διέταξε τοὺς στρατηγοὺς του
νὰ ἀρχίσουν τὰς ἐπιδρομὰς εἰς τοὺς τόπους τῶν Ὀθω-
μανῶν. Οὗτοι κατὰ πρῶτον ἤρπασαν περὶ τοὺς ἐξήκοντα
βόας, ὀγδοήκοντα χιλιάδας προβάτων, καὶ προχωρή-
σαντες ἕως εἰς τὰ πολυάριθμα ἵπποφορβεῖα τοῦ Σουλ-
τάνου, ἤρπασαν καὶ μετέφερον εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὑπὲρ
τὰς ἑξ ἑκατομμύρια ἵππων· καὶ ἀκολούθως περιήρχοντο
φθείροντες καὶ λεηλατοῦντες τὰς ἐπαρχίας τῶν Ὀθω-
μανῶν, καὶ φέροντες πανταχοῦ τὸ πῦρ καὶ τὸν θάνατον.
Μαθὼν ὁ Σουλτάνος τὰ γινόμενα, ἐθύμωσε μέχρι μα-
νίας, καὶ ὤμωσεν εἰς τὸν Μωάμεθ νὰ κάμῃ τρομερὰν
ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας. Ἄλλ'
ἐπομένως λαβὼν τὴν εἶδησιν, ὅτι διάφοροι Πρίγκιπες
τῆς Ἰταλίας, συμμαχήσαντες μετὰ τῶν Οὐγγρων, συ-
νήθροισον ἰσχυρότατον στρατὸν κατ' αὐτοῦ, μὲ ἀπόφασιν
Τόμ. Β΄.

νά ἀποκαταστήσουν τὸν Σκεντέρμπεην ἀρχιστράτηγον τῶν δυνάμεων τούτων, μετεβλήθη ὁ θυμὸς του εἰς φόβον, προβλέπων τὴν ἡδύνατον νὰ κατορθώσῃ ὁ πολεμικώτατος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ἅμα λάβει εἰς τὴν ἐξουσίαν του τοιαύτας δυνάμεις. Ὅθεν ἔσπευσε νὰ μεταχειρισθῇ ἕκαστον τρόπον διὰ νὰ συμβιβασθῇ ἐκ δευτέρου μετὰ τοῦ Πρίγκιπος· πλὴν ὅλοι οἱ κόποι του ἀπέβησαν μάταιοι, διότι ὁ Σκεντέρμπεης ἀπεκρίθη ὅτι ποτὲ δὲν θέλει εἰρηνεύσει μὲ τὸν ἐχθρὸν τοῦ χριστιανικοῦ γένους. Καὶ ἀπὸ τοὺς λόγους διέβη εἰς τὰ ἔργα, διότι εἰσῆλθεν ἐκ νέου εἰς τὰς ἐπαρχίας τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐπροξένησε τρομερὰς ζημίας. Ἀπελπισθεὶς ὁ Μωάμεθ ἀπὸ κάθε μέσον συμβιβασμοῦ, συνήθροισε τοὺς πασάδας καὶ λοιποὺς ἀξιωματικοὺς του, τοὺς ὠμίλησε μὲ τρόπον ἱκανὸν νὰ ἀναζωπυρήσῃ τὴν γενναιοψυχίαν των, καὶ ἀπέστειλε τὸν Σερεμέτην ἐπὶ κεφαλῆς δεκατεσσάρων χιλιάδων στρατιωτῶν, διὰ νὰ ἀναχαιτίξῃ τοὺς Ἀλβανούς εἰς τὰ ὄρια καὶ νὰ ἐμποδίξῃ τὰς ἀκαταπαύστους ἐπιδρομὰς των. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης μαθὼν ἐγκαίρως τὴν ἐκστρατείαν του, ἐκίνησε μὲ τὰ τάγματά του τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ πλησιάσας πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου ἦσαν οἱ ἐχθροὶ στρατοπεδευμένοι, ἔπεμψε πεντακοσίους ἵππεῖς διατάξας αὐτοὺς νὰ περιέρχωνται κύκλῳ τοῦ στρατοπέδου, ὅπως ἐλκύτουν τὸν ἐχθρὸν

νά κινηθῆ πρὸς καταδίωξίν των· αὐτὸς δὲ μὲ τὸν λοιπὸν στρατόν του ἔμενεν ἀφανῆς ἐνεδρεύων, ἕτοιμος νὰ ἐπιπέσῃ κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν αἰφνηδίως, ἅμα τοὺς ἴδη ἐνασχολουμένους νὰ διώκουν τοὺς πεντακοσίους ἰππεῖς. Ἡ ἐπιθυμία του ἐτελέσθη κατὰ τὸν συλλογισμόν του, διότι οἱ Τοῦρκοι ὄρμησαν ὁμοθυμαδὸν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν ἰππέων. Ὁ δὲ Πρίγκιψ ἅμα τοὺς ἴδε νὰ φθάσουν εἰς ὃ μέρος τοὺς ἐπερίμενεν, ἐπιπίπτει κατ' αὐτῶν μὲ μεγίστην ὀρμὴν, μέρος αὐτῶν φονεύει, πολλοὺς αἰχμαλωτίζει, τοὺς δὲ λοιποὺς τρέπει εἰς φυγὴν. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων εὐρίσκοντο καὶ τινες ἀνώτεροι ἀξιωματικοί, τοὺς ὁποίους μετὰ ταῦτα οἱ Τοῦρκοι ἐξηγόρασαν μὲ μεγάλας ποσότητας χρημάτων. Μετὰ τὴν νίκην ταύτην ὁ Σκεντέρμπεης ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καθέδραν του πλήρης δόξης· τοὺς δὲ στρατιώτας του κατεπλούτισεν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῶν πολεμίων.

Ἡ ἐκ τῆς νίκης ταύτης χαρὰ του ἐστάθη προσωρινή, καὶ μετεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς ἄκραν λύπην, διότι ὁ Πάππας Πίος ὁ Β'. ὅστις συνήργησε μὲ ἐνθερμον ζῆλον νὰ συγκροτηθῆ ἡ ἰσχυρὰ συμμαχία διαφόρων χριστιανῶν ἡγεμόνων ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου, ὡς εἶπομεν, ἀπέθανεν αἰφνηδίως, καὶ ἕνεκα τοῦ συμβάντος τούτου ἡ ἐκστρατεία δὲν ἐτελέσθη (25). Ἡ συμφορὰ αὕτη, ἂν καὶ βαρεῖα, δὲν ἴσχυσε μ' ὅλον τοῦτο

νά καταβάλῃ τὴν σταθερότητα τῆς καρδίας τοῦ Πρίγκιπος· ἀλλ' εἶπε πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς του καὶ στρατιώτας, ὅτι πρέπει γὰρ ὑποκύνψωμεν μεθ' ὅλης τῆς υποκλίσεως καὶ ὑπομονῆς εἰς τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ, τοῦ ὁποίου αἱ ἀποφάσεις καὶ τὰ κρίματα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄγνωστα καὶ ἀκατάλυπτα.

Κεφάλαιον 5'.

Πρώτη ἐκστρατεία τοῦ πασᾶ Μπαλαμπάνη. — Αἰχμαλωτίζει τὸν Μωῦσῆν καὶ ἄλλους ἑπτὰ ἀρχηγούς. — Νικᾶται ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεην. — Δευτέρα ἐκστρατεία τοῦ Μπαλαμπάνη καὶ φθορά του. — Ἐπιστρέφει καὶ τρίτην φορὰν εἰς τὴν Ἀλβανίαν. — Ὁ ὄμιος τοῦ Σκεντέρμπεη μολοπιέζεται βαρέως. — Καταστρέφει τὸ Ὀθωμανικὸν στράτευμα. — Ὁ Μπαλαμπάνης κατὰ τετάρτην φορὰν εἰσβάλλει εἰς τὴν Ἀλβανίαν μ' ἓναν συστράτηγον. — Ὁ Σκεντέρμπεης εὐρίσκεται εἰς μέγαν κίνδυνον ἀλλὰ μένει ἀβλαβής. — Νικᾷ καὶ ἐκ τετάρτου τὸν Μπαλαμπάνην καὶ τὸν συστράτηγόν του. — Ὁ Μωάμεθ δοκιμᾶζει νὰ φονεύσῃ τὸν Σκεντέρμπεην διὰ δύο ἐπιβούλων, οἱ ὁποῖοι ἀνακαλύπτονται καὶ καταδικάζονται εἰς θάνατον.

Ἐπιθυμῶν τὰ μέγιστα ὁ Μωάμεθ νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, καὶ κατ' ἐξοχὴν διὰ τὴν τελευταίαν καταστροφὴν τοῦ στρατοῦ του, ἔπεμψε καὶ αὐθις κατ' αὐτοῦ ἓν σῶμα ἐκ δεκαοκτῶ χιλιάδων ὑπὸ τὴν ὁ-

δηγίαν ἐνὸς ἀρχηγοῦ, ὀνομαζομένου Μπαλαμπάνη, γνωστοῦ διὰ τὴν ἀνδρίαν του, καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ πολεμικὰ ἐμπειρίαν του (26). Λαβὼν ὁ Σκεντέρμπεης ἐγκαίρως τὴν περὶ τούτου εἶδησιν, συνήθροισεν ἐν σῶμα ἀπὸ ἕξ χιλιάδας καὶ πεντακοσίους ἐκλεκτοὺς στρατιώτας, καὶ ἐκστράτευσεν εἰς ἀπάντησιν τοῦ Μπαλαμπάνη. Οὗτος δὲ θαρδῶν εἰς τὴν ἀξιότητα καὶ ἐμπειρίαν του, δὲν ἐταράχθη ποσῶς μαθὼν τὴν ἔλευσιν τοῦ Σκεντέρμπεη· ἀλλὰ περιχαρακωθείς ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου του, κατεγίνετο νὰ στήσῃ παγίδα κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, ἀγνοῶν ὅτι εἶχε νὰ κάμῃ μὲ ἀνθρωπον, τὸν ὁποῖον δὲν ἦτον εὐκόλον νὰ ἀπατήσῃ (27). Φθάσας ὁ πρίγκιψ ἀπέναντι τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου ἐπροσποιήθη ὅτι καὶ αὐτὸς μέλλει νὰ συγκροτήσῃ ἐκεῖ πλησίον τὸ στρατόπεδόν του, πλὴν διέταξεν ὅλα τὰ τάγματά του νὰ εὐρίσκωνται κατὰ πάντα ἑτοιμα νὰ ἀναχωρήσουν εἰς τὸ πρῶτον σημεῖον. α Ὁ ἐχθρὸς εἶπεν, θέλει πιστεύσει ὅτι ἡ ὑπεροχὴ τῶν δυνάμεών του μᾶς ἐφόβισε, καὶ θέλει ἐκλάβει ἀναμφιβόλως ὡς φόβον τὴν φυγὴν μας, ἅμα δὲ φθάσωμεν εἰς τὸ διωρισμένον μέρος, νὰ στρέψωμεν αἰφνηδίως, καὶ νὰ πέσωμεν ὀρμητικῶς κατ' αὐτοῦ. Οἱ στρατιῶταί του ἀγνοοῦντες τὸ στρατήγημά μας, θέλουν μᾶς διώκει ἀτάκτως, καὶ ὄντες ἐκ τούτου διεσκορπισμένοι, δὲν θέλουν δυνηθῆ νὰ ἀντισθα-

θοῦν εἰς τὴν αἰρνήδιον καὶ ἰσχυρὰν προσβολὴν μας· καὶ οὕτω θέλομεν τοὺς καταδιώξει φονεύοντες ὅσους περισσοτέρους δυνηθῶμεν. Ἐνθυμηθεῖτε ὅμως μὴ τύχη καὶ προχωρήσητε ἐκείθεν τοῦ πλησίον ἐκείνου στενώματος, ὅπου, καθὼς στοχάζομαι, ὁ ἐχθρὸς πρέπει νὰ μᾶς ἔχη ἀφεύκτως προητοιμασμένην τινὰ ἔνεδραν.»

Δοθέντος λοιπὸν τοῦ σημείου, οἱ Ἄλβανοὶ ἤρχισαν νὰ ἀναχωροῦν κατὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Σκεντέρμπεη· οἱ δὲ Τοῦρκοι ἐξαπατηθέντες ἀπ' αὐτὸ τὸ στρατήγημα, ὤρμησαν πρὸς καταδίωξίν των· καὶ νομίζοντες ἤδη τὴν νίκην ἀναμφίβολον ὑπὲρ αὐτῶν, διεσκορπίσθησαν, καὶ κατεδίωκον ἀτάκτως τοὺς νομιζομένους φυγάδας. Ἄλλ' οἱ Ἄλβανοί, ἐν ᾧ ἐπροσποιοῦντο ὅτι ἔφευγον, ἐπιστρέφουν αἰρνηδίως κατὰ πρόσωπον συντεταγμένοι, ὁρμοῦν κατὰ τῶν πολεμίων, φονεύουν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν, καὶ τοὺς διώκουν μέχρι τοῦ στενοῦ, ὅπου ὁ Σκεντέρμπεης τοὺς διέταξε νὰ παύσουν τὴν καταδίωξιν. Ὅκτῳ ὅμως τῶν Ἄλβανῶν, παραφερόμενοι ἀπὸ τὴν θερμότητα τῆς συμπλοκῆς, ἐπροχώρησαν ἐντὸς ἐκείνου τοῦ στενοῦ φονεύοντες ὅσους ἀπῆνθον· ἀλλὰ τέλος περικυκλωθέντες ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ βλέποντες ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἔσχατον κίνδυνον, ὤρμησαν κατ' αὐτῶν μὲ ἀμίμητον γενναιοψυχίαν, ἀνέτρεψαν τοὺς ἐναντιομένους εἰς τὴν διάβασίν των, καὶ ἐξῆλθον ἀβλαβεῖς ἀπὸ

τὸ κινδυνῶδες ἐκεῖνο στενόν· περιπεσόντες ὅμως ἀπροστοχάστως ἐν τῷ μέσῳ πεζικοῦ τινος σώματος πολεμίων, τὸ ὁποῖον ἐνόμισαν συνιστάμενον ἐξ Ἀλβανῶν στρατιωτῶν, καὶ περικυκλωθέντες ἐκ δευτέρου ἠγματολώτισθησαν. Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι ἦσαν οἱ ἀνδρειότεροι ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατεύματος τῶν Ἀλβανῶν, μεταξὺ τῶν ὁποίων εὐρίσκετο καὶ ὁ Μωῦσῆς, περὶ τοῦ ὁποίου συχνὰ ὠμιλήσαμεν. Οἱ ἄλλοι ἐπτα εἶχον ἀποκτίση ἐξ ἴσου μεγάλην φήμην διὰ τὴν γενναιοψυχίαν των, καὶ διὰ τὴν εἰς τὰ πολεμικὰ ἀξιώτητα καὶ ἐμπειρίαν των (28). Ἡ ἀπόλεια τῶν γενναίων τούτων ἀνδρῶν ἐνέβαλεν εἰς ἄκραν θλίψιν ὅλην τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ δὲ Μωάμεθ μαθὼν ὅτι οἱ ὀκτὼ οὗτοι πολεμισταὶ ἦσαν ἤδη εἰς τὴν ἐξουσίαν του, ἔγινε παράφορος ἀπὸ τὴν χαρὰν του, καὶ ἀνέκραξε· Τέλος πάντων ὁ Σκεντέρμπεης κατεδάμάσθη! Ὁ Μπαλαμπάνης, τὸ τέκνον μου ὁ Μπαλαμπάνης, κατέβαλεν αὐτὸν τὸν τρομερὸν στρατηγόν, ὅστις τοσάκις ἐνίκησεν, ἠγματολώτισε καὶ ἠφάνισε τόσους ἀξιωματικούς μου. Ἐπομένως ἔστειλε πλουσιώτατα δῶρα πρὸς τὸν στρατηγόν του, καὶ τὸν διέταξε νὰ συνάξῃ νέα στρατεύματα, διὰ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Σκεντέρμπεης, ἂν καὶ νικητὴς, ἐθεώρει μ' ὅλον τοῦτο ἑαυτὸν νενικημένον, ἐπειδὴ ἔχασε τοὺς ἀνδρειότερους ἀρχηγούς τῶν ταγμα-

των του. Ὅθεν δὲν ἔλειψε νὰ στείλῃ ἀμέσως προσφέρων τῷ Σουλτάνῳ μεγάλην ποσότητα χρημάτων δι' ἐξαγορὰν τῶν ἐπισήμων τούτων αἰχμαλώτων· ἀλλ' ὁ σκληροκάρδιος Μωάμεθ, χωρὶς νὰ καταδεχθῆ μήτε κἂν νὰ ἀποκριθῆ πρὸς τὸν πρίγκιπα τῆς Ἀλβανίας, διέταξε μὲ ἄκραν ὠμότητα νὰ ἐκδάρουν ζῶντας τοὺς ὀκτώ τούτους δυστυχεῖς. Ὁ Σκεντέρμπεης μαθὼν τὸ θηριώδες τοῦτο καὶ ἀπάνθρωπον ἔργον, ἐλυπήθη θανατηφόρως, καὶ φλογισθεὶς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως, εἰσῆλθε μὲ τὰ τάγματά του εἰς τὰς Ὀθωμανικὰς ἐπαρχίας, φέρων πανταχοῦ τὸ πῦρ, τὸν φόνον καὶ τὴν ἐρήμωσιν.

Ὁ Μπαλαμπάνης κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου, συνήθροισε νέα τάγματα, ἤνωσεν αὐτὰ μὲ τὸν ὑπολοιπὸν στρατὸν του πρὸς ἀναπλήρωσιν τῶν δεκαοκτὼ χιλιάδων, καὶ ἐπέστρεφεν εἰς τὰ ὄρια τῆς Ἀλβανίας. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης εἰδοποιηθεὶς περὶ τῆς ἐκστρατείας του, ἐκστράτευσεν κατ' αὐτοῦ μὲ ἓν σῶμα ἀπὸ ἐπὶ χιλιάδας, καὶ ἐστρατοπέδευσε πλησίον του, κατατάξας φυλακὰς περὶ τὸ στρατόπεδόν του, διὰ νὰ παρατηροῦν τὰ κινήματα τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ προφυλάττηται ἀπὸ κάθε αἰφνίδιον προσβολὴν του. Τὸ μέρος ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἦτον εὐκολώτερον εἰς τοὺς ἐχθροὺς νὰ φθάσουν εἰς τὸ στρατόπεδόν του, ἐφυλάττετο ἀπὸ Ἀλβανοὺς στρατιώτας.

τούς ὁποίους ἐνόμιζε πιστοτάτους, ἀλλὰ κατὰ δυστυχίαν εὐρέθησαν γνώριμοι τοῦ Μπαλαμπάνη, διότι καὶ αὐτὸς ἐκατάγετο ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν. Ὅθεν δυνάμει ὑποσχέσεων καὶ ἀργυρίου ἴσχυσε νὰ διαφθείρῃ τὴν ἐμπιστοσύνην των, καὶ τοὺς κατέπεισε νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ διέλθῃ ἐλευθέρως, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσουν τὸν Σκεντέρμπεην παντελῶς περὶ τούτου. Ὁ Μπαλαμπάνης χαίρων προηγουμένως διὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιτυχίαν τοῦ στρατηγῆματός του, διέταξε τὰ τάγματά του νὰ ἦναι ἔτοιμα διὰ νὰ ἐπιπέσουν αἰφνηδίως ἐν καιρῷ νύκτος κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, καὶ ἐνόμιζεν ἤδη ὅτι ἔμελλε νὰ τοὺς ἀφανίσῃ ἐξ ὀλοκλήρου. Μετὰ τὴν δύσιν λοιπὸν τοῦ ἡλίου κινεῖ μὲ τὸ στράτευμά του, διέρχεται τὰς φυλακὰς, τὰς ὁποίας εἶχε διαφθείρει μὲ τὰ δῶρα, καὶ ἐτοιμάζεται νὰ ὀρμήσῃ κατὰ τῶν Ἀλβανῶν, στοχαζόμενος νὰ εὕρῃ τὸν Σκεντέρμπεην βεβυθισμένον εἰς τὸν ὕπνον διὰ νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ· πλὴν δὲν ἐγνώριζε καλὰ τὸν ἡγεμόνα τῆς Ἀλβανίας. Ὁ Πρίγκιψ οὗτος ἀκαταδάμαστος ἀπὸ τοὺς κόπους, ἐπαγρύπνει καθ' ὃν καιρὸν οἱ στρατιῶταί του ἐκοιμῶντο, καὶ δὲν ἄφινε μῆτε μίαν καὶ μόνην νύκτα χωρὶς νὰ περιέρχεται προσωπικῶς πανταχοῦ, διὰ νὰ ἐπισκέπτηται τὰς φυλακὰς, καὶ νὰ παρατηρῇ μὲ ἀκρίβειαν ὅλα τὰ ὑποπτα μέρη· ἡ ἄγρυπνος αὕτη προσοχή του ἐστάθη ἡ σωτηρία καὶ αὐτοῦ, καὶ ὅλου τοῦ

στρατεύματός του. Εἰς ἐκείνην λοιπὸν τὴν κινδυνώδη νύκτα περιερχόμενος κατὰ τὴν συνήθειάν του, αἴφνης ἀκούει τὸν θόρυβον τῶν ἐχθρικῶν ἵππων, ἐπιστρέφει μὲ ταχύτητα, δίδει τὸ γνωστὸν σημεῖον τῆς ἐγέρσεως εἰς τὸ στρατόπεδόν του, καὶ παραλαβὼν τὰ τάγματά του, κινεῖται ἐν τάξει κατὰ τῶν ἐπερχομένων ἐχθρῶν. Ἐν ᾧ τὰ δύο στρατεύματα ἐπλησίασαν, καὶ ἤρχισαν τὴν συμπλοκὴν μὲ ἀμοιβαίαν θερμότητα, ὁ Σκεντέρμπεης μὲ τὴν συνήθη παρουσίαν τοῦ πνεύματός του, ἐφεῦρεν ἀμέσως τὸν τρόπον νὰ καταστρέψῃ τοὺς πολεμίους, καὶ χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ ἀποχωρήσας μερικὰ τάγματά του, τὰ ὀδηγεῖ ἀπὸ γνωστὴν τινα εἰς αὐτὸν δίοδον καὶ λαμβάνει τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, ἐν ᾧ τὸ λοιπὸν στρατεύμα του τοὺς ἐπολέμει κατὰ μέτωπον. Τὸ ἀνέλπιστον τοῦτο κίνημα ἐνέβαλε τοὺς Τούρκους εἰς μεγίστην ἀταξίαν, καὶ ὁ φόβος κατακυριεύσας τὰς καρδίας αὐτῶν, τοὺς ἠνάγκασε νὰ ρίψουν τὰ ὄπλα των, τὰς σημαίας των, καὶ λοιπὰ, καὶ νὰ τραποῦν εἰς πληρεστάτην φυγὴν. Οἱ Ἄλβανοὶ ἐγκαρδιωθέντες περισσότερον, τοὺς κατεδίωξαν ὀρμητικῶς, καὶ ἐπροξένησαν εἰς αὐτοὺς τρομερώτατον φόνον. Τῇ ἐπαύριον εὐρόντες τὸ στρατόπεδον τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταλελειμμένον, καὶ λαφυραγωγῆσαντες ὅλα τὰ ἐν αὐτῷ, ἐπανήλθον εἰς τὰ ἴδια καταφορτωμένοι μὲ πλοῦτη.

Ὁ Μπαλαμπάνης ἐπέστρεψεν εἰς Κωνσταντινούπολιν σχεδὸν μόνος, χωρὶς στρατιώτας, χωρὶς σημαίας, καὶ χωρὶς τὴν ἐλαχίστην ἀποσκευήν. Ὁ Μωάμεθ τὸν ἐδέχθη ψυχρότατα, λέγων ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ καταλάβῃ πῶς ἀφέθη νὰ νικηθῆ μὲ ἓν στράτευμα πολὺ ὑπέρτερον ἀπὸ ἐκεῖνο τοῦ ἐχθροῦ. Ἄφ' οὗ ὁμοῦς ἤκουσε τὰ δικαιολογήματα τοῦ Μπαλαμπάνη, καὶ ἐσκέφθη καλῶς τὸ πρᾶγμα ἀπεφάσισε νὰ τὸν στείλῃ καὶ ἐκ τρίτου κατὰ τῆς Ἀλβανίας μὲ ἓν σῶμα ἀπὸ εἰκοσιπέντε χιλιάδας. Καὶ διὰ νὰ τὸν καταστήσῃ προθυμότερον, ὑπεσχέθη κάμῃ νὰ τὸν καὶ βασιλέα τῆς Ἀλβανίας, ἅμα τὸν ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸν τοῦτον ἀκαταδάμαστον ἐχθρόν. Ὁ Μπαλαμπάνης λοιπὸν εἰσῆλθε μὲ τὸ νεοσύλλεκτον στράτευμά του εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ ἐπροχώρησεν ἕως εἰς τὴν πεδιάδα, ὅπου ἔκειτο τὸ Σβετιγράδιον. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἐνόμισε φρόνιμον νὰ τὸν προφθάσῃ ἐκεῖ καὶ ταχθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς δέκα χιλιάδων ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, ἐκστράτευσε κατ' αὐτοῦ καὶ ἅμα τὸν ἐπλησίασεν, ἤρχισεν ἀμέσως τὴν μάχην. Ἡ μάχη ἐστάθη ἰσόρροπος καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη· ὁ φόνος ἐγένετο τρομερὸς, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἢ γῆ ἐσκεπάσθη ἀπὸ τὰ πτώματα, καὶ κατεβάφη ἀπὸ τὸ αἷμα· ἡ μανία ἐφλόγιζε τὴν μανίαν, καὶ δὲν ἐφαίνοντο ἄνθρωποι, ἀλλὰ λέοντες ὀρῶμενοι, καὶ κατασπαράττοντες ἀλλήλους. Ὁ πόλεμος ἐξηκολούθει,

καὶ ὁ φόνος ἤξανεν ἐπὶ τὸ μᾶλλον· ὁ Μπαλαμπάνης ἐκτέλει τὸ ἔργον καὶ στρατηγοῦ καὶ στρατιώτου, καὶ ἐπρόφθανε μὲ βοήθειαν ὅπου ἔβλεπε τὸν κίνδυνον περισσότερον. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης εὕρισκετο πανταχοῦ, ἐδιόικει ἐνταύτῳ καὶ ἐμάχετο· καὶ ὅσον ἤξανεν ὁ ἀγὼν, τόσον περισσότερον ἐδιπλασιάζοντο αἱ δυνάμεις του. Οἱ Ἄλβανοὶ μιμούμενοι τὸ παράδειγμά του, ἐγίνοντο τρομερότεροι καὶ ἐφαίνοντο ὅτι ἐμελλον νὰ βιάσων ὡς εἰπεῖν τὴν νίκην νὰ κυρηχθῆ ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' ἀπροσδόκητόν τι συμβὰν ὀλίγον ἔλειψε νὰ προξενήσῃ τὸν παντελεῆ ὄλεθρον τῶν Ἄλβανῶν. Ὁ ἵππος τοῦ Σκεντέρμπεη πληγωθεὶς θανατηφόρως, κατέπεσε, καὶ συναπέσυρε βιαίως τὸν ἡγεμόνα ρίψας αὐτὸν ἐπάνω εἰς ἓν δένδρον. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐκτύπησε τόσον σφοδρὰ εἰς τὸν ὦμον ὥστε ἔχασε σχεδὸν τὰς αἰσθήσεις του. Οἱ Τούρκοι αὐτόπται τοῦ τοιοῦτου συμβεβηκότος, τὸν ἐνόμισαν ἤδη νεκρὸν, καὶ ἐπροχώρουν νὰ κόψουν τὴν κεφαλὴν του. Ἀλλ' οἱ σωματοφύλακές του χωρὶς νὰ παραδοθοῦν εἰς ἀνωφελεῖς θρήνους, καὶ νὰ χάσουν τὴν εὐθυχίαν των, περετάχθησαν περὶ τὸν πρίγκιπά των. Τὸ φοβερὸν καὶ ἄγριον ἦθος των, καὶ ἡ ἀπειλητικὴ στάσις των, ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς Τούρκους τοιαύτην φρίκην, ὥστε οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ πλησιάσῃ. Ἐντοσοῦτω ὁ Σκεντέρμπεης ἐπαναλαβὼν τὰς αἰσθήσεις του, ἱππεύει ἄλλον ἵππον,

καὶ ὀρμήσας εὐθὺς μὲ τοὺς δορυφόρους τοῦ ἀνατρέπει ὅ-
λους τοὺς ἀνθισταμένους Τούρκους, καὶ ἀπαντήσας ἓνα
τῶν γενναιοτέρων ἀξιωματικῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρα-
τοῦ, ὀνομαζόμενον Σολεμάνην, τὸν ῥίπτει νεκρὸν πρὸ
τῶν ποδῶν του, καὶ ἐξακολουθεῖ φέρων πανταχοῦ τὸν
φόνον. Οἱ Τούρκοι μὴ δυνάμενοι πλέον νὰ ἀντισταθοῦν
εἰς τὴν μανίαν τῶν Ἀλβανῶν, ἤρχισαν νὰ ὀπισθοδρομοῦν
καὶ μετ' ὀλίγον ἐτρέπησαν εἰς παντελεῆ φυγὴν. Οἱ δὲ
Ἀλβανοὶ ἔτι μᾶλλον ἐμψυχωθέντες, τοὺς κατεδίωξαν
μὲ τσαύτην θερμότητα, ὥστε ἐφόνευσαν εἰς τὴν φυγὴν
τόσους, ὅσους καὶ εἰς αὐτὴν τὴν συμπλοκὴν τῆς μάχης·
ἐξολόθρευσαν σχεδὸν ὅλον τὸ στράτευμά των, καὶ ἐκυ-
ρίευσαν τὸ στρατόπεδόν των μ' ὅλας τὰς ἀποσκευὰς
καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἐφόδια.

Ἡ θερμότης τῆς συμπλοκῆς ἐμπόδισε κατ' ἀρχὰς
τὸν Σκεντέρμπεην νὰ αἰσθανθῆ τὸν πόνον, τὸν ὀποῖον
ἐπροξένησε βεβαίως εἰς αὐτὸν ἡ κινδυνώδης του πτώσις·
ἀλλ' ἀφ' οὗ ἀνεπαύθη ὀλίγον ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς
μάχης, ἐδοκίμασε τόσῃ ἐνόχλησιν, ὥστε δὲν ἠδυνήθη
νὰ μεταχειρισθῆ τὴν χειρὰ του ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους
μῆνας.

Ὁ δὲ Μπαλαμπάνης μὴ ἀμφιβάλλων ὅτι ὁ Μωάμεθ
λαβὼν τὴν εἶδησιν τοῦ ἀφανισμοῦ του, ἔμελλεν ἀφεύκτως
νὰ παροργισθῆ ἐναντίον του, δὲν ἐτόλμα νὰ ἐπιστρέψῃ

εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἔλαβε διαταγὴν νὰ ἔλθῃ ὅπως ἀποδώτῃ λόγον τῆς διαγωγῆς του. Ὅθεν ἠναγκάσθη καὶ ἄκων νὰ ὑπακούσῃ· καὶ φθάσας εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐπαρρησιάσθη ἔμπροσθεν τοῦ ὀργίλου Σουλτάνου μὲ περίλυπον πρόσωπον, καὶ μὲ σχῆμα τεταπεινωμένον. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Μονάρχης τὸν ἐπέπληττε μὲ πικροτάτους ἐλέγχους, αὐτὸς ἀναστενάζων ἐκ βάθους ψυχῆς ὤμνουν εἰς τὸν Θεόν, καὶ εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅτι δὲν ἠμέλησε οὐδὲν τῶν ἀναγκαίων μέσων τῆς ἀσφαλείας, μήτε ἦτον δυνατὸν νὰ ἐκτελέσῃ τὸ χρέος του μὲ περισσοτέραν ἀκρίβειαν, καὶ ὅτι ἡ ἐναντία τύχη ἐστάθη ἡ μόνη αἰτία τῆς καταστροφῆς του. Ὁ ἀτυχῆς Μπαλαμπάνης ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὁ Μωάμεθ γινώσκων ἐκ πείρας τὰ σπάνια προτερήματα τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, εὔρισκεν ἐνδομύχως του ὀρθὰ καὶ δικαιολογήματα τοῦ στρατηγοῦ. Ὅθεν ὁ πρὸ ὀλίγου θυμὸς του μετεβλήθη εἰς ὑπερβολικὴν ἀθυμίαν, καὶ ἔμεινε σιωπῶν διὰ πολλὴν ὥραν. Ὁ Μπαλαμπάνης τότε ἀναλαβὼν τὴν εὐτολμίαν του, ἤρχισε μὲ ἐπιδειξιότητα νὰ παρηγορῇ τὸν Σουλτάνον, καὶ ἐπομένως τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ στείλῃ καὶ αὐθις δύο ἰσχυρὰ στρατεύματα κατὰ τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν ἐμπείρων στρατηγῶν, οἱ ὅποιοι πολεμοῦντες κατ' ἀρχὰς τὸν Σκεντέρμπεην ἀπὸ δύο διάφορα μέρη, νὰ τὸν βιάσουν νὰ

διαιρέση τὸ στράτευμά του· καὶ ἀφ' οὗ τὸν ἐξασθενίσουν μὲ μικροὺς καὶ συχνοὺς πολέμους, νὰ ἐνωθοῦν ἀκολούθως, νὰ ἐπιπέσουν κατ' αὐτοῦ καὶ τὰ δύο σώματα ἐν ταύτῳ, καὶ οὕτω νὰ δυνηθοῦν νὰ τὸν καταταστρέψουν ἐν εὐκολίᾳ. Ἡ συμβουλή αὕτη ἐφάνη πολλὰ συνετὴ εἰς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἀπεφάσισε νὰ τὴν βάλῃ εἰς πρᾶξιν. Ὅθεν διέταξε καὶ αὖθις τὸν Μπαλαμπάνην νὰ νεοσυλλέξῃ στρατεύματα μὲ ὄλην τὴν ταχύτητα, καὶ νὰ ἐκλέξῃ κατὰ τὴν θέλησίν του ἓνα συστράτηγόν του, εἰπὼν αὐτῷ μὲ ἀδημονίαν τῆς καρδίας του, ὅτι δὲν θέλει ποτὲ νομισθῆ εὐτυχῆς, ἐν ὅσῳ ζῇ ὁ ἄνθρωπος οὗτος, ὅστις τοσάκις τὸν ἐλύπησε θανατηφόρως. Ὁ δὲ Μπαλαμπάνης φλογιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν καλὴν του ὑπόληψιν, ἐτάχυνε νὰ συλλέξῃ νέα τάγματα, καὶ ἐντὸς ὀλίγου συστήσας ἰσχυρότατον στρατὸν ἐκλέξε διὰ συστράτηγόν του, ἓνα ἀξιωματικὸν ὀνόματι Γιακούπ Ἀρναούτην, τοῦ ὁποίου ἐγνώριζε τὴν γενναιότητα καὶ ἐμπειρίαν. Ὅθεν παραδώσας ὑπὸ τὴν διοίκησίν του δεκαεξὶ χιλιάδας στρατιωτῶν, τὸν ἐσυμβούλευσε νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ὁδοιπορίαν του διὰ μέσου τῆς Θεσσαλίας, καὶ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑπειρὸν παραγγείλας προσέτι αὐτὸν ρητῶς νὰ μὴν ἐπιχειρισθῇ τὸ ἐλάχιστον κίνημα πρὶν λάβει βεβαίως εἰδήσεις ὅτι ἔφθασε καὶ αὐτὸς μὲ τὸ ὑπόλοιπον σῶμα. Καὶ οὕτως ἐπὶ κεφαλῆς τριάκοντα

χιλιάδων στρατιωτῶν ἐκίνησε καὶ ὁ ἴδιος διὰ τῆς Θράκης καὶ Μακεδονίας, καὶ ἔφθασε πρότερον τοῦ Γιακούπη εἰς τὴν Ἑπειρον.

Μανθάνων ὁ Σκεντέρμπεης τακτικῶς ἀπὸ τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει κατασκόπους του, ἐπληροφορήθη ἐντὸς ὀλίγου τὰ κατ' αὐτοῦ μηχανεύματα τῶν ἐχθρῶν. Ὅθεν χωρὶς ἀναβολὴν καιροῦ συστήσας στρατὸν ἀπὸ δέκα χιλιάδας, εὗρίσκετο ἕτοιμος νὰ κινηθῆ κατὰ τοῦ Μπαλαμπάνη ἅμα μάθει τὴν ἔλευσίν του, πρὶν λάβει τὸν καιρὸν νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Γιακούπη. Μόλις δὲ ἔμαθεν ὅτι ὁ στρατηγὸς οὗτος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑπειρον, καὶ εὐθὺς ἐκστρατεύει ἐναντίον του· καὶ φθάσας πλησίον τοῦ μέρους, ὅπου ἐγνώριζε τοὺς ἐχθροὺς στρατοπεδευμένους, προέπεμψε τρεῖς στρατιώτας, παραγγείλας αὐτοὺς νὰ παρατηρήσουν ἀκριβῶς τὴν θέσιν των, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν ἐν τάχει νὰ τὸν πληροφορήσουν.

Οἱ τρεῖς οὗτοι πρόδρομοι, ὄντες ἐπίβουλοι, τοὺς ὁποίους διέφθειραν τὰ δῶρα τοῦ Ὀθωμανοῦ, ἀντὶ νὰ ἐκπληρώσουν τὸ χρέος των, μετέβησαν εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων καὶ ἐπρόδωσαν τῷ Μπαλαμπάνη τοὺς σκοποὺς τοῦ Σκεντέρμπεη. Ὁ Πρίγκιψ βλέπων ὅτι ἐβράδυνον νὰ ἐπιστρέψουν, ἐνόμισεν ὅτι ἐσυλλήφθησαν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. Ὅθεν νικῶμενος ἀπὸ τὴν συνήθη ἀνυπομονησίαν του, λαμβάνει πέντε ἵππεῖς μεθ'

ἑαυτοῦ, καὶ ἀναχωρεῖ νὰ κατασκοπεύσῃ ὁ ἴδιος τὸ στρατόπεδον τοῦ Μπαλαμπάνη. Ἄλλ' ὁ ἀρχηγὸς οὗτος γενόμενος πολλάκις θυσία τῶν μηχανευμάτων τοῦ Πρίγκιπος, καὶ διδαχθεὶς ἀπὸ τὰ παθήματα, ἐνόησε κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸν σκοπὸν τοῦ Σκεντέρμπεη καὶ πεπεισμένος ὅτι θέλει ἔλθει προσωπικῶς νὰ παρατηρήσῃ τὸ στρατόπεδόν του, ἔπεμψεν ἓν τάγμα ἱππέων διὰ νὰ παραφυλάττουν εἰς τὰς διόδους καὶ κατ' ἐξοχὴν εἰς ἓν στενὸν μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἐστοχάζετο ὅτι ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Σκεντέρμπεης· καθὼς καὶ τῷ ὄντι πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος διευθύνθη. Ἄλλ' ὁ Πρίγκιψ ὀδηγούμενος πάντοτε ἀπὸ τὴν φρόνησίν του, δὲν ἔκρινεν εὐλογον νὰ προχωρήσῃ, πρὶν ἀποστείλῃ ἓνα τῶν ἱππέων του νὰ ἰδῇ μήπως ὁ ἐχθρὸς τῷ ἔστησε παγίδα τινα. Ὁ ἱππεὺς ἀνεκάλυψε τοὺς ἐνεδρεύοντας Τούρκους, καὶ ἐπιστρέψας μὲ ταχύτητα, ἀνήγγειλε τῷ Σκεντέρμπεη τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον.

Οἱ Τούρκοι βλέποντες ὅτι ἀνεκαλύφθησαν, ἐξέρχονται ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἐνέδρας των, καὶ ὀρμοῦν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν μὲ τοὺς χαλινούς ἀφημένους. Ὁ Σκεντέρμπεης κατ' ἀρχὰς ἀντεστάθη, ἀλλὰ βλέπων ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐχθρῶν ἠῦξανε περισσότερον, ἀπεφάσισε νὰ ἀναχωρήσῃ, καὶ ἐρρίφθη ἐντὸς ἐνὸς πλησιοχώρου δάσους. Διαβαίνων κατὰ τὴν φυγὴν του ἀπὸ ἓνα στενὸν δρόμον,

ἀπήντησεν ἐν δένδρον χονδρότατον ἐρριμένον κατὰ γῆς, καὶ τὸ ὁποῖον ἐμπόδιζε τὴν διάβασίν του· ἀλλὰ κεντήσας τὸν ἵππον του, τὸ ὑπερεπήδησε, καθὼς καὶ εἰς τῶν ἱππέων του, ὅστις τὸν ἠκολούθει ἐκ τοῦ πλησίον. Οἱ δὲ λοιποὶ στρατιῶταί του μὴν ἔχοντες ἵππους ἐξ ἴσου γενναίους διὰ τὰ δύνηθαι τὸν τοὺς μιμηθῶν, ἐστράφησαν εἰς τὰ ὀπίσω, ἐρρίφθησαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐφόνευσαν πολλούς· ἀλλὰ τέλος περικυκλωθέντες πανταχόθεν, ἀφ' οὗ ἐπολέμησαν ἡρωϊκῶς, ἔπεσον ὅλοι πλήρης πληγῶν, χωρὶς τὰ παραδοθῆ μῆτε εἰς ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τῶν πολεμίων. Εἰς τῶν ἐχθρῶν ἀκολουθῶν τὸν Σκεντέρμπεην, ὑπερεπήδησε καὶ αὐτὸς τὸ δένδρον, καὶ ἔτρεχε μὲ μεγάλην ὀρμὴν κατόπιον του. Ἀκούσας ὁ πρίγκιψ θόρυβον ὀπισθὲν του, στρέφεται ἀμέσως, ὀρμᾷ κατ' αὐτοῦ, καὶ μὲ μίαν μόνου πληγὴν τὸν ρίπτει νεκρὸν κατὰ γῆς· ἐπιστρέψας δὲ τοιοῦτοτρόπως ἀβλαβῆς εἰς τὸ στρατόπεδόν του, διατάττει ἀμέσως τοὺς στρατιώτας του τὰ λάβουν τὰ ὄπλα, ἐστρατεύει κατὰ τοῦ ἐχθροῦ ἐν τάξει, καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἔφθασεν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὁποίου ἦταν ὁ Ὀθωμανὸς στρατοπεδευμένος· κατατάξας τότε διάφορα τάγματα εἰς τὰ στενώματα, ἔστειλε καὶ ἄλλα τὰ ἐνοχλῶσι τοὺς ἐχθρούς ἀπὸ διάφορα μέρη διὰ τὰ μὴν ἠξέυρουν πόθεν ἔμελλε τὰ τοὺς προσβάλλῃ τὸ κυριότερον σῶμα

τοῦ στρατεύματός του. Ἐν τούτοις αἰσθανόμενος ὁ Σκεντέρμπεης, ὅτι ἔπρεπεν ἀφεύκτως νὰ καταστρέψῃ τὸν Μπαλαμπάνην πρὶν φθάσῃ ὁ Γιακούπης ὁ συστράτηγός του, διέταξε νὰ ἠγήσουν τὴν ἐπιστροφήν διὰ νὰ λάβουν τὰ τάγματά του τὴν ἀναγκαίαν ἀνάπαυσιν, καὶ νὰ ᾔναι εἰς κατάστασιν ἐπομένως νὰ ἀναδεχθοῦν μεγαλητέρους ἀγῶνας. Ἐπειτα διαιρέσας τὸν στρατόν του εἰς πέντε σῶματα, κατέταξεν ἐπὶ κεφαλῆς ἐκάστου τοὺς ἐμπειροτέρους ἀρχηγούς, ἵνα προσβάλουν ἕκαστος αὐτῶν τοὺς ἐχθροὺς ἀπὸ πέντε διάφορα μέρη.

Ὁ Μπαλαμπάνης κατ' ἀρχὰς ἀπέφευγε τὴν μάχην, καὶ ἠὺχαριστεῖτο νὰ ὑπερασπίζηται μόνον ἐντὸς τοῦ στρατοπέδου του διὰ νὰ δώσῃ καιρὸν καὶ τῷ Γιακούπῃ νὰ φθάσῃ. Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης προσβάλλων αὐτὸν εἰς τὰ περιχαρακώματά του, τὸν ἐστενοχώρησε τόσο σφοδρὰ, ὥστε τὸν ἐβίασε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ στρατοπέδου, καὶ νὰ παρατάξῃ τὸ στρατεύμαά του εἰς μάχην. Οἱ Ἄλβανοί, κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ πρίγκιπος, προσέβαλον αὐτὸν ἀπὸ πέντε διάφορα μέρη, κατὰ μέτωπον, ἀπὸ τὸ πλευρὸν, καὶ ἀπὸ τὰ ὀπίσθια, μὲ τόσην ὀρμὴν, ὥστε ἤρχισαν οἱ Τοῦρκοι ἐντὸς ὀλίγου νὰ κλονίζωνται, καὶ νὰ ἐμβαίνουν εἰς ἀταξίαν. Ὁ Μπαλαμπάνης μεταχειριζόμενος ὅλην τὴν δραστηριότητά του, τοὺς ἐπανέφερε πολλάκις εἰς τάξιν· ἀλλὰ τέλος

βλέπων ὅτι ἡ μάχη ἐχάνετο ἄνευ τινὸς ἐλπίδος καὶ ὅτι ἐκινδύνευε νὰ αἰχμαλωτισθῆ καὶ ὁ ἴδιος, ἠναγκάσθη νὰ τραπῆ εἰς φυγὴν, καὶ τὸ στρατεύμα του διεφθάρη σχεδὸν κατὰ κράτος. Ἐν ᾧ δὲ ὁ Σκεντέρμπεης ἐνηττολεῖτο νὰ ἀποδώσῃ χάριτας τῷ Θεῷ διὰ τὴν νίκην του ἔλαβε δι' ἐνὸς ταχυδρόμου γράμματα ἀπὸ τὴν ἀδελφὴν του Μαρμέσην, ἣτις τὸν εἰδοποιεῖ ὅτι ὁ Γιακούπης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἡπειρον μὲ δεκαἑξ ἑκατὰ χιλιάδας ἰππέων, καὶ ὅτι ἠφάνιζε τοὺς τόπους του πυρπολῶν καὶ φονεύων.

Συναθροίσας τότε τὰ τάγματά του περὶ αὐτὸν ὁ Σκεντέρμπεης, ἀφ' οὗ ἔκαμε μίαν σύντομον δημηγορίαν πρὸς ἐμφύχωσιν τῶν στρατιωτῶν του, ἐκστρατεύει μὲ ταχύτητα κατὰ τοῦ Γιακούπη. Οὗτος δὲ μαθὼν τὴν ἔλευσιν τῶν Ἀλβανῶν, ἠτοιμάσθη νὰ κάμῃ γενναίαν ἀντίστασιν, ἐλπίζων ὅτι ὁ Μπαλαμπάνης δὲν θέλει ἀργῆσαι νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειάν του. Ὁ Σκεντέρμπεης ἐξακολουθῶν τὰ συνήθη στρατηγήματά του, πέμπει πεντακοσίους ἰππεῖς πρὸς τὰ ἄκρα τῶν χαρακωμάτων τοῦ στρατοπέδου τῶν Ὀθωμανῶν, διὰ νὰ τοὺς διεγείρουν εἰς μάχην, διατάξας αὐτοὺς νὰ ὀπισθοδρομήσουν ἅμα ἴδουν τοὺς ἐχθροὺς κινουμένους κατ' αὐτῶν. Ὁ Γιακούπης ἰδὼν τοὺς Ἀλβανοὺς πλησιάζοντας, διατάττει τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐξέλθουν τῶν χαρακωμάτων, καὶ ἐν ταύτῳ πέμπει διάφορα τάγματα διὰ νὰ

περικυκλώτουν τούς πεντακοσίους τούτους. Ἄλλ' οὗτοι ἐτράπησαν εἰς φυγὴν κατὰ τὴν διαταγὴν τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅστις ἐπερίμενεν ἕτοιμος νὰ τοὺς ὑπερασπιθῆ, καὶ ἅμα τοὺς ἶδε νὰ πλησιάσουν πρὸς αὐτὸν, τοὺς διέταξε νὰ στρέψουν κατὰ πρόσωπον, καὶ διέταξε τὰ τάγματά του νὰ ἀπλώσουν τὰς σημαίας τοῦ στρατεύματος τοῦ Μπαλαμπάνη, καὶ νὰ παρρησιάσουν τοὺς αἰχμαλωτισθέντας Ὀθωμανοὺς. Ὁ Γιακούπης ἰδὼν τὰ ἀναμφίβολα ταῦτα σημεία τῆς καταστροφῆς τοῦ συστρατήγου του, ἀνεβόησε μὲ πόνον τῆς καρδίας του· Τώρα εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ τύχη εἶναι ἐνερτία εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς, καὶ βοηθὸς τῶν Ἀλβανῶν. Ἔβαλε μ' ὅλον τοῦτο τὸ στρατεύμα του εἰς τάξιν πολέμου, καὶ ἔκαμε πεισματώδη ἀντίστασιν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης θέλων νὰ ἐπιταχύνη τὴν νίκην, παρατηρεῖ ποῦ εὐρίσκετο ὁ Γιακούπης, ὄρμα κατ' αὐτοῦ, καὶ διασκορπίσας τοὺς περὶ αὐτὸν, τὸν φθάνει, καὶ μὲ τὸ ξίφος τὸν χωρίζει εἰς δύο. Οἱ Τοῦρκοι μείναντες ἄνευ ἀρχηγοῦ, ἔχασαν ὅλην τὴν τόλμην των, καὶ δὲν ἐφρόντισαν πλέον παρὰ νὰ εὔρουν διὰ τῆς φυγῆς σωτηρίαν· καὶ μ' ὅλον τοῦτο ἠρانیσθησαν σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου. Εἰς τὴν δευτέραν ταύτην νίκην οἱ Ἀλβανοὶ ἠχμαλώτισαν πολλοὺς, τοὺς ὁποίους ἐφόνευσαν πρὸς ἐκδίκησιν τοῦ Μωῦσῆ καὶ τῶν συντρόφων του, τοὺς ὁποίους ὁ ἀπάνθρωπος Μωάμεθ

εἶχε διατάξει νὰ τοὺς ἐκδάρουν ζῶντας, ὡς προείπομεν.

Κατὰ τὰς δύο ταύτας μάχας δὲν ἔχασεν ὁ Σκεντέρμπεης περισσοτέρους τῶν χιλίων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἠφάνισε περὶ τὰς εἰκοσιτέσσαρας χιλιάδας Ὀθωμανῶν, ἠχμαλώτισεν ἕξ χιλιάδας, καὶ ἐκυρίευσεν τὸ στρατιωτικὸν ταμεῖον, ὅλας τὰς ἀποσκευὰς, καὶ τὰς ζωτροφίας τοῦ Μπαλαμπάνη καὶ τοῦ Γιακούπη. Ἐν τῷ μεταξὺ δὲ τούτῳ ἀνήγγειλαν αὐτῷ, ὅτι ἶδον τὸν Μπαλαμπάνην φεύγοντα μὲ πολλὰ ὀλίγους στρατιώτας, χωρὶς σημαίας, χωρὶς ἐφόδια, καὶ χωρὶς σχεδὸν ὄπλα, καὶ ὅτι ἐν ὀλιγάριθμον τάγμα στρατιωτῶν εὐκόλως ἠδύνατο νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ· ἀλλ' ὁ Πρίγκιψ ἀπεκρίθη. Πρέπει νὰ μείνῃ καὶ κἀνεὶς, ὅστις νὰ ἀναγγείλῃ τῷ Μωάμεθ τὰ τρόπαιά μας καὶ τὴν καταστροφὴν τῶν δυνάμεων του. Ἐπομένως ἔπεμψεν ἓνα τῶν ἀνωτέρων ἀξιωματικῶν του πρὸς τὴν Διοίκησιν τῆς Κρόϊας μὲ τὴν ἀγγελίαν τοῦ ἀφανισμοῦ τῶν Ὀθωμανῶν, διὰ νὰ διατάξῃ νὰ γίνουιν καθ' ὅλον τὸ βασιλεῖον πάνδημοι δεήσεις εὐχαριστήριοι πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν νίκην, τὴν ὁποίαν ἐχάρισεν εἰς τὰ ὄπλα τῶν Ἀλβανῶν.

Ἡ εἶδησις τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ τῶν δύο στρατευμάτων διεδόθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς ἕλα τὰ μέρη. Θλίψις καὶ φόβος ἐκυρίευσαν ἐνταυτῷ τὴν καρδίαν τοῦ Μωάμεθ, φοβούμενος μήπως ζημίαι τόσον συχναὶ καὶ μεγάλαι

ἤθελον ἦσθαι τὸ προμήνυμα τοῦ παντελοῦς ἀφανισμοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας. Ὅθεν ἀπεφάσισε νὰ συναθροίσῃ πολὺ μεγαλητέρας δυνάμεις, καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ προσωπικῶς κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη, διὰ νὰ δοκιμάσῃ ἂν ἡ τύχη, ἣτις τὸν ἐβοήθησεν ἕως τότε εἰς ἔλα του τὰ ἐπιχειρήματα, ἤθελε τὸν ἐγκαταλείψῃ διὰ νὰ στραφῇ πρὸς βοήθειαν τῶν Ἀλβανῶν. Ἀλλὰ φοβούμενος μήπως ἡ ἐκστρατεία δὲν ἀποβεῖ κατὰ τὰς ἐλπίδας του, ἠθέλησε πρότερον νὰ δοκιμάσῃ ἐν ἀκίνδυνον καὶ ἀσφαλέστερον μέσον πρὸς ἀφανισμόν τοῦ Σκεντέρμπεη. Καὶ ἐκεῖνος, τὸν ὁποῖον οἱ Ὀθωμανοὶ θεωροῦν ὡς τὸν κορυφαῖον τῶν ἡρώων τοῦ ἔθνους των κατεδέχθη νὰ μεταχειρισθῇ τὸ πλέον χαμερπὲς μέσον τῆς δολοφονήσεως. Μαθὼν ὅτι εἰς τὴν αὐλὴν του εὕρισκοντο δύο ἀξιωματικοὶ ὀμιλοῦντες μὲ ἐντέλειαν τὴν γλῶσσαν τῶν Ἀλβανῶν, τοὺς κατέπεισε μὲ δῶρα καὶ ὑποσχέσεις νὰ ὑπάγουν εἰς τὴν Κρόϊαν νὰ ζητήσουν νὰ βαπτισθοῦν, καὶ νὰ ὑποσχεθῶσι τῷ Σκεντέρμπεη σταθερὰν καὶ ἀπαράβατον ἐμπιστοσύνην· καὶ ἐπομένως νὰ κειροφυλακτήσουν ἕως νὰ ἐπιτύχουν τὴν εὐκαιρίαν διὰ νὰ φαρμακώσουν τὸν Πρίγκιπα. Μὲ τὸν σκοπὸν λοιπὸν τοῦτον ἀνεχώρησαν, καὶ φθάσαντες εἰς Κρόϊαν, ἐζήτησαν καὶ ἔλαβον τὸ βάπτισμα. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης πρὸς ἀπόδειξιν τῆς πρὸς αὐτοὺς εὐνοίας του, τοὺς κατέταξε μεταξὺ τῶν σωμα-

τοφυλάκων του, καὶ τοὺς ἐπρομήθευσεν οὕτω τὴν εὐκο-
λίαν διὰ τὰ βάλουν εἰς ἔργον τὸν παράνομον καὶ θεοσιγῆ-
σκοπόν των. Ἄλλ' ἡ θεία πρόνοια δὲν ἐσυγχώρησε τὰ
γίνη θυσία τοιαύτης μισαρᾶς ἀνοσιουργίας ἐκεῖνος, ὅς-
τις ἦτον ὁ θυρεὸς καὶ τὸ προπύργιον τῆς χριστιανικῆς
θρησκείας. Ὅθεν μίαν ἡμέραν, οἱ δύο οὗτοι κακοῦργοι
μεθύσαντες ἤρχισαν νὰ ἐλέγχωνται ἀμοιβαίως καὶ νὰ
ἐγκαλῆ ὁ εἰς τὸν ἕτερον διὰ τὴν δοθεῖσαν ὑπόσχεσιν τῷ
Μωάμεθ νὰ φαρμακώσουν τὸν Πρίγκιπα. Ἀξιωματικοί
τινες τοὺς ἤκουσαν, τοὺς ἐφυλάκισαν, καὶ ἀφ' οὗ ἐξετά-
σθησαν μὲ ἀκρίβειαν, ὁμολογήσαντες τὸ ἔγκλημά των,
κατεδικάσθησαν εἰς θάνατον.

Κεφάλαιον Ζ'.

Ὁ Μωάμεθ κινεῖται προσωπικῶς νὰ πολιτορκίῃ τὴν Κρόιαν — Ὁ Μπα-
λαμπάνης εἶναι ἀρχηγὸς τῆς ἐμπροσθοφυλακῆς. — Ὁ Μωάμεθ κυρι-
ευθεὶς ἀπὸ ἀδημονίαν ἐπιστρέφει εἰς Κωνσταντινούπολιν. — Καθ' ὄδον
κυριεύει τὴν Κύδνην διὰ προδοσίας. — Ὁ Σκεντέρμπεης ἀναχωρεῖ
διὰ τὴν Ῥώμην. — Ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἀλβανίαν. — Προσβάλλει καὶ
νικᾷ τὸ ἐρχόμενον σῶμα πρὸς βοήθειαν τοῦ Μπαλαμπάνη. — Ἀφα-
νισμὸς καὶ θάνατος τοῦ Μπαλαμπάνη.

Μαθὼν ὁ Μωάμεθ τὰ περὶ τῆς τύχης τῶν εἰρημένων
δύο κακούργων, ἤρχισε νὰ ἐτοιμάζῃ τὰ τῆς ἐκστρατείας

του κατὰ τῆς Ἀλβανίας. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης εἰδοποι-
 ηθεὶς ἐγκαίρως περὶ τῶν σκοπῶν τοῦ Σουλτάνου, ἐτά-
 χυνεν καὶ αὐτὸς νὰ κάμῃ τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας
 διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν εἰσβολὴν του. Ὁ Μωάμεθ,
 συνεκρότητε στρατὸν ἀπὸ ἑκατὸν χιλιάδας, προαπέστειλε
 τὸν Μπαλαμπάνην μὲ ἓν σῶμα ἀπὸ ὀγδοήκοντα χιλιά-
 δας, καὶ τὸν διέταξε νὰ λεηλατῇ καὶ νὰ ἀφανίζῃ τὸν τόπον
 ὅθεν διαβαίνει, καὶ νὰ ὑπάγῃ νὰ πολιορκήσῃ τὴν Κρόϊαν.
 Ὁ Μπαλαμπάνης φλογιζόμενος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς
 ἐκδικήσεως, καὶ ἐπερειδόμενος εἰς τὰς δυνάμεις του ἐτά-
 χυνε τὴν πορείαν του, καὶ ἐντὸς ὀλίγου φθάσας ἔμπροσθεν
 τῆς Κρόϊας, τὴν ἐπολιορκήσεν πανταχόθεν. Ἐν τῷ μεταξὺ
 ἡ φρουρὰ καὶ οἱ κάτοικοι ἐξερχόμενοι συχνάκις ἀπὸ τὰ
 τεῖχη, ἐφώρμουν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐπροξένουν εἰς
 αὐτοὺς μεγίστην φθοράν. Τέλος ἐφθασε καὶ ὁ Μωάμεθ
 μὲ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ στρατοῦ του, ὅστις κατὰ πρῶτον
 ἐπρότεινεν εἰς τοὺς κατοίκους νὰ παραδοθῶσιν μὲ ὠφε-
 λίμους συνθήκας· ἀλλ' οὗτοι τῷ ἀπεκρίθησαν ὅτι ἦσαν
 ἔτοιμοι νὰ ἀποθάνουν κάλλιον, παρὰ νὰ πράξουν ἓν
 τοσοῦτον ἀνάξιον καὶ ἀξιοκατάκριτον ἔργον. Ἐπομένως
 ἀφ' οὗ οἱ πολιορκούμενοι ἐπυροβόλησαν τρομερὰ τὸ
 Ὀθωμανικὸν στρατόπεδον, ἐφορμήσασα ὅλη ἡ φρουρὰ
 ἐπροξένησεν εἰς αὐτοὺς μέγιστον ὄλεθρον· καὶ ἀποκλει-
 σθέντες πάλιν εἰς τὴν πόλιν, ἐδείκνυον ἀπὸ τὰς ἐπάλ-

ξεις εἰς τοὺς Τούρκους τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων
 ἐχθρῶν. Θυμῶσας μέχρι μανίας ὁ Μωάμεθ διέταξε νὰ
 διευθύνουν τὰ πυροβόλα κατὰ τῆς πόλεως, καὶ ἤρχισε
 μὲ σφοδρότητα τὴν πολιορκίαν. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης, βέ-
 βαιος ὢν εἰς τὴν ἀξιότητα καὶ ἀνδρίαν τοῦ φρουράρχου
 (29), ἀφιέρωσε τὰ πάντα ὑπὸ τὴν διοίκησίν του, καὶ
 αὐτὸς ἐπὶ κεφαλῆς δέκα χιλιάδων ἀνδρείων καὶ καλῶς
 γεγυμνασμένων στρατιωτῶν, ἐτάραττε τὸν ἐχθρὸν μὲ
 αἰφνηδίους καὶ συχνὰς προσβολὰς, καὶ ἐφόνευε πολλοὺς
 στρατιώτας του. Ἐνίστε δὲ ἐν καιρῷ νυκτὸς ἐπροχώρει
 ἕως καὶ εἰς τὸ ἐνδότερον τοῦ στρατοπέδου των, ἐφό-
 νευεν ὄσους ἀπήντα, κατέκαιεν τὰς διὰ τὴν πολιορ-
 κίαν μηχανὰς των, καὶ ἐχάνετο ἀπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς
 των ὡς ἀστραπὴ, χωρὶς σχεδὸν νὰ δοκιμάζη τὴν ἐλα-
 χίστην βλάβην. Μὴν ὑποφέρων πλέον ὁ Μωάμεθ νὰ
 ἦναι μάρτυς αὐτόπτης τῆς ἀκαταπαύστου φθορᾶς τῶν
 στρατιωτῶν του, ἀπεφάσισε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταν-
 τινούπολιν. Ὅθεν παραιτήσας τὸν Μπαλαμπάνην ἔμπρο-
 σθεν τῆς Κροίας, μὲ πεντήκοντα χιλιάδας στρατὸν, καὶ
 διατάξας νὰ ἐξακολουθῇ καὶ ἐπισπεύδῃ τὴν πολιορκίαν,
 ἀνεχώρησε μὲ τὸ λοιπὸν στράτευμά του. Φθάσας δὲ
 πρὸς τὸ μέρος τῆς Χαωνίας, ὅπου ἔκειτο ἡ πόλις τῆς
 Κύδνης, ἴσχυσε νὰ διαφθείρῃ δυνάμει χρημάτων δύο τῶν
 Ἀλβανῶν ἐκείνης τῆς πόλεως, τοὺς ὁποίους καὶ μετε-

χειρίσθη ὡς ὄργανον διὰ τὰ ἐξαπατήσῃ τοὺς κατοίκους.

Οἱ μικροὶ λοιπὸν οὗτοι καὶ κακώτροποι προδόται ἐβεβαίωσαν μεθ' ὄρκου τοὺς ἐν τῇ πόλει, ὅτι ὁ Σκεντέρμπεης ἠφανίσθη κατὰ κράτος, καὶ ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Ἡπειρον· ὅτι ὅλοι σχεδὸν αἱ τῆς ἡγεμονίας του πόλεις ὑπετάχθησαν εἰς τὸν Μωάμεθ, ὅστις τὰς μετεχειρίσθη μὲ πραότητα καὶ φιλανθρωπίαν, καὶ διὰ τοῦτο τοὺς ἐσυμβούλευον τὰ μιμηθῶν καὶ αὐτοὶ τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων, διὰ τὰ μὴ ὑποπέσουν μὲ τὴν ἀπειθειάν των, εἰς τὴν ὄργην τοῦ Σουλτάνου, καὶ τὸν βιάσων τὰ τοὺς ἐξολοθρεύσῃ. Οἱ δὲ κάτοικοι τῆς Κύννης πιστεύσαντες εἰς τοὺς λόγους τῶν δύο τούτων προδοτῶν, καὶ φοβηθέντες, ἤνοιξαν τὰς πύλας, καὶ ὑπεδέχθησαν μὲ ὑπόκλησιν τὸν Σουλτάνον. Ἄλλ' ὁ σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος Μωάμεθ, γενόμενος τῆς πόλεως κύριος διέταξε τὰ τοὺς φονεύσων ὅλους χωρὶς ἐξαίρεσιν (30). Ὅτε δὲ ὁ Σκεντέρμπεης ἔμαθε τὴν συμφορὰν τῶν Κυδναίων, ἐλυπήθη θανατηφόρως, καὶ τόσον περισσότερον διότι ὁ τόπος οὗτος ἐκατοικεῖτο ἀπὸ ἀνδρῶν γενναιοτάτους, καὶ ἐσύλλεγεν ἐξ αὐτῶν πολλοὺς ἀξίους καὶ ἀνδρείους στρατιώτας. Ὅθεν διὰ τὰ ἀναπληρώσῃ ὀπωσοῦν τὴν τοιαύτην ζημίαν, ἐστοχάσθη τὰ προστρέξῃ εἰς τοὺς πρίγκιπας τῆς Εὐρώπης, διὰ τὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειάν των· μάλιστα παραδώσας τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματός του εἰς

ἓνα τῶν στρατηγῶν του (31), ὑπῆγε προσωπικῶς εἰς τὴν Ῥώμην μὲ σκοπὸν νὰ παρακαλέσῃ τὸ Πάπαν Παῦλον τὸν Β'. διὰ νὰ διεγείρῃ τοὺς Χριστιανοὺς ἡγεμόνας νὰ λάβουν τὰ ὄπλα πρὸς βοήθειάν του. Ὁ Πάπας, καὶ οἱ Καρδινάλιοι τὸν ὑπεδέχθησαν μὲν μ' ὄλας τὰς ἀνηκούσας εἰς τοιοῦτον περιφανῆ καὶ ἔνδοξον ἄνδρα περιποιήσεις, περιωρίσθησαν ὅμως εἰς μόνας τὰς ὑποσχέσεις, καὶ δὲν ἔδωκαν εἰς τὸν θησαυροφύλακά του παρὰ μετριωτάτην τινὰ ποσότητα χρημάτων (32). Τότε βλέπων ὅτι ἀνωφελῶς ἔδαπάνη τὸν πολὺτιμόν του καιρὸν εἰς τὴν Ῥώμην, ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν, καὶ ἐπαναλαβὼν τὴν διοίκησιν τοῦ στρατεύματός του, ἐξηκολούθει νὰ ἐνοχλῆ καὶ νὰ ταραττῇ ἀκαταπαύστως τοὺς Τούρκους.

Τέλος οἱ Βενετοὶ αἰσθανόμενοι πόσον ἦτον εἰς αὐτοὺς ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον νὰ μὴν ἀφήσωσι νὰ ἀπολεσθῆ εἷς πρίγκιψ, ὅστις τὸσάκις τοὺς ἐπροφύλαξεν ἀπὸ τὰς κινδυνώδεις καὶ ὀλεθρίας ἐπιδρομὰς τῶν Ὀθωμανῶν, ἀπεφάσισαν νὰ τὸν βοηθήσουν. Ὅθεν ἡ Γερουσία διέταξε νὰ συλλέξουν στρατιώτας ἀπὸ τὰς διαφόρους δορυκτησίας τῆς Ἀριστοκρατείας, καὶ ἔπεμψεν αὐτῷ ἔν σῶμα ἀπὸ δεκατέσσαρας χιλιάδας ὀπλοφόρων ὑπὸ τὴν διοίκησιν ἀξιωματικῶν γενναίων καὶ ἐμπείρων εἰς τὴν τέχνην τοῦ πολέμου. Λαβὼν ὁ Σκεντέρμπεης τὴν βοή-

θειαν ταύτην, διήρесе τὰ συμμαχικά στρατεύματα εἰς τρία σώματα, καὶ διέταξε τοὺς ἀρχηγούς των νὰ κινηθοῦν κατὰ τῶν πολιορκούντων ἕκαστος ἀπὸ ἓν διαφορετικὸν μέρος, καθὼς καὶ αὐτὸς ἔμελλε νὰ κινηθῆ ἀπὸ ἄλλο μὲ τὰ τάγματά του.

Ἐν ᾧ δὲ ἠτοιμάζετο νὰ βάλῃ εἰς πρᾶξιν τὸν σκοπὸν του, τὸν εἰδοποίησαν ὅτι ὁ Γικονίμης, ἀδελφὸς τοῦ Μπαλαμπάνη, ἤρχετο μὲ ἓν ἰσχυρὸν σῶμα πρὸς βοήθειαν τῶν πολιορκούντων. Μετὰ τὴν εἶδησιν ταύτην χωρὶς νὰ χρονοτριβῆ σκεπτόμενος περὶ τοῦ πρακτέου, λαμβάνει μεθ' ἑαυτοῦ ἓν σῶμα ἐκλεκτῶν ἰππέων, καὶ παραφυλάξας ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς ἓν μέρος, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔμελλε νὰ διέλθῃ ὁ Γικονίμης, ἅμα ἴδε τοὺς ἐχθροὺς πλησιάζοντας ὀρμᾶ κατ' αὐτῶν μὲ τὰ τάγματά του, τοὺς ἀφανίζει σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου, αἰχμαλωτίζει τὸν ἀρχηγὸν των καὶ τὸν υἱὸν του, καὶ ἐπιστρέψας εἰς τὸν ὑπόλοιπον περὶ τὴν Κρόϊαν στρατὸν του, κυριεύει λόφον τινὰ ὑπερκείμενον τοῦ στρατοπέδου τῶν ἐχθρῶν, καὶ δεικνύει τῷ Μπαλαμπάνη τὸν ἀδελφόν του καὶ τὸν ἀνεψιόν του.

Ἡ ἀρμοδία θέσις, τὴν ὁποῖαν κατεῖχεν ὁ Σκεντέρμπεης, καὶ πρὸ πάντων ἡ θέα τῶν αἰχμαλώτων, διέχυσε τὸν τρόμον εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν Ὀθωμανῶν, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ παραιτηθοῦν τῆς πολιορκίας, καὶ νὰ

ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ Μπαλαμπάνης δὲν ἠδυνήθη ἄλλως νὰ τοὺς ἐμποδίσῃ εἰμὴ βεβαιῶν αὐτοὺς ὅτι, ἂν δὲν εὐδοκίμει καὶ μὲ τὰ τελευταῖα ἐπιχειρήματά του διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Κρόϊαν, τότε νὰ τοὺς ὀδηγήσῃ ἀπροφασίστως εἰς τὴν πατρίδα των. Κατὰ πρῶτον ἐπρότεινεν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κρόϊας νὰ παραδώσουν τὴν πόλιν, μὲ ὑπόσχεσιν νὰ παραδεχθῆ ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις των· ἀλλὰ βλέπων ὅτι ἀπεκρίνοντο αὐτῷ μὲ ἀδιαφορίαν καὶ καταφρόνησιν, διέταξε νὰ ἐτοιμασθῆ τὸ στράτευμά του πρὸς ἀνάβασιν τῶν τειχῶν. Οἱ πολιορκούμενοι ὁμῶς ἐξελλθόντες τῆς πόλεως, ὤρμησαν κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ τόσῃ σφοδρότητι, ὥστε τοὺς ἠνάγκασαν νὰ ὀπισθοδρομήσουν, ἀφ' οὗ ἐφόρευσαν πολλοὺς ἐξ αὐτῶν.

Ἐν ᾧ δὲ ὁ Μπαλαμπάνης ἠγωνίζετο μυριοτρόπως ἐγκαρδιῶν τοὺς στρατιώτας του, καὶ διεγείρων αὐτοὺς νὰ ἀντισταθοῦν γενναίως εἰς τὴν ἐφόρμησιν τῶν κατοίκων, Ἀλβανός τις στρατιώτης (33) σταθμήσας αὐτὸν ἐπιδεξιότατα μὲ τὸ πυροβόλον του, τὸν ἐκτύπησε θανατηφόρως εἰς τὸν λαιμὸν, καὶ ὁ ἵππος του τὸν ἔφερεν εἰς πνέοντα εἰς τὸ στρατόπεδον, ὅπου ἔπεσε νεκρὸς ἐν τῷ μέσῳ τῶν στρατιωτῶν του. Ἡ συμφορὰ αὕτη ἐπροξένησεν ἄκραν ἀθυμίαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ τοὺς ἐγέβαλεν εἰς τοιαύτην ἀπελπισίαν, ὥστε τὴν ἐπομένην

νύκτα ἀνεχώρησαν μετὰ σπουδῆς, ἐγκαταλιπόντες σκη-
νάς, ὄπλα, ἀποσκευάς, καὶ ὄλα των τὰ ἐφόδια. Ἐπὶ δὲ
ἐπαύριον, ὅτε ὁ Σκεντέρμπεης ἐσκόπευε νὰ τοὺς προσ-
βάλη, ἠθέλησε νὰ παρατηρήσῃ πόθεν ἔπρεπε νὰ κάμῃ
τὴν προσβολὴν του· ἀλλὰ μὴν ἀκούων τὴν ἐλαχίστην
βοήν, μήτε τὸν ἐλάχιστον κρότον, ἔπεμψεν ἵππεῖς τινὰς
διὰ νὰ θεωρήσουν πλησιέστερον, οἵτινες ἐπιστρέψαντες
μετ' ὀλίγον ἀνήγγειλον ὅτι οἱ ἐχθροὶ ἀνεχώρησαν, καὶ
δὲν ἐφαίνετο οὐδεὶς εἰς τὸ στρατόπεδον· εἰσῆλθε λοιπὸν
ἀκωλύτως μὲ τὸ στράτευμά του, καὶ διέταξε νὰ μετα-
κομήσουν εἰς τὴν Κροΐαν ὄλας τὰς ἀποσκευάς καὶ τὰ
εὐρεθέντα ἐφόδια, τὰ ὁποῖα ἦσαν τόσον πλουσιοπάροχα,
ὥστε ἡ πόλις αὕτη εὐρέθη προμηθευμένη δι' ἓν ὀλόκλη-
ρον ἔτος. Οἱ δὲ πολιορκούμενοι ἐξῆλθον ἅπαντες εἰς
προὔπαντησιν τοῦ ἡγεμόνος των, καὶ διὰ νὰ ἴδουν τὸ
στρατόπεδον τῶν πολυαρίθμων ἐχθρῶν των. Ἀκολούθως
ὁ Σκεντέρμπεης εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν, καὶ ἀπέδωκε
χάριτας εὐχαριστήριους τῷ Θεῷ διὰ τὴν εὐτυχῆ ἔκβασιν
τῶν ὄπλων του.

Ἐν τῷ δὲ ἡτοιμάζετο νὰ γευματίσῃ μὲ τοὺς ἀξιωμα-
τικούς του, ἀνήγγειλον αὐτῷ, ὅτι δύο ἵππεῖς Τοῦρκοι
ἐζήτην νὰ τὸν ὀμιλήσουν, τοὺς ὁποίους καὶ διέταξεν
εὐθὺς νὰ τῷ παρουσιάσωσιν. Οἱ δύο οὗτοι Ὀθωμανοὶ
εἶπον αὐτῷ, ὅτι ἦσαν ἀπεσταλμένοι ἐκ μέρους τῶν

ἀρχηγῶν τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ, διὰ νὰ τὸν παρακαλέσουν νὰ τοὺς ἀφήσῃ νὰ διέλθουν ἐλευθέρως, καὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὰς πατρίδας των, ὑποσχόμενοι νὰ παραδώσουν αὐτῷ τὰ ὄπλα των, τοὺς ἵππους, καὶ εἴτι ἄλλο ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν. Ὁ πρίγκιψ τοὺς ἐδέχθη μὲ εὐμένειαν, διέταξε νὰ τοὺς βάλουν εἰς ἀσφαλῆ τόπον, καὶ νὰ λάβουν ὑπὲρ αὐτῶν πᾶσαν ἐπιμέλειαν καὶ φροντίδα· ἐπομένως προτεκάλεσεν εἰς συνέλευσιν ὄλους τοὺς ἀξιωματικούς του, καὶ τοὺς ἠρώτησεν ὁποίαν ἀπόφασιν νὰ κάμουν εἰς τοιαύτην περίστασιν. Αἱ γνώμαι τοῦ συμβουλίου ἦσαν διαφορετικά· οἱ μὲν ἤθελον νὰ κινηθῶσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ νὰ τοὺς ἀφανίσουν ἐξ ὀλοκλήρου, λέγοντες ὅτι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον ἠλάττωνεν ὁ ἀριθμὸς των· καὶ οἱ τῆς τοιαύτης γνώμης ἦσαν οἱ περισσότεροι· οἱ δὲ ἔλεγον νὰ τοὺς ἀφήσουν ἐλευθέραν τὴν διάβασιν.

Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης ἀντεῖπεν εἰς αὐτούς, ὅτι τὸ νὰ τοὺς πολεμήσουν ἦτον ἀνόητον καὶ τολμηρὸν ἐπιχείρημα, προσθέτων, ὅτι, ὅταν ὁ ἐχθρὸς καταντήσῃ εἰς ἀπελπισίαν, γίνεται φοβερός καὶ πολλὰ κινδυνώδης, καὶ ὅτι τὸ μέσον νὰ τοὺς ἐξολοθρεύουν ἦτον νὰ ἀποκλείσουν ὄλους τοὺς δρόμους, καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ἀπὸ τὸ νὰ λαμβάνουν ζωοτροφίας. Οἱ δὲ Ἀλβανοὶ ἐπεθύμουν νὰ ἐκστρατεύσουν κατὰ τῶν Ὀθωμανῶν, καὶ ἐγόγγυζον κατὰ

τοῦ Σκεντέρμπεη. Μετὰ παρέλευσιν τινῶν ἡμερῶν, οἱ Τούρκοι βασανιζόμενοι ἀπὸ τὴν πείναν, καὶ καταντήσαντες εἰς ἀπελπισίαν, ἀπεφάσισαν νὰ διέλθουν μετὰ τὰ ὄπλα εἰς χεῖρας διὰ τῶν ταγματῶν, τὰ ὁποῖα ὁ πρίγκιψ εἶχε κατατάξῃ πρὸς πολιορκίαν σχεδὸν αὐτῶν· ἀλλὰ τὸ περισσότερον μέρος αὐτῶν διεφθάρη ἐν ᾧ ἠγωνίζοντο νὰ βιάσων τοὺς φυλάττοντας τὴν διάβασιν. Ἀκολούθως ὁ πρίγκιψ μετήγαγε τὸ στράτευμά του εἰς τὴν Χαονίαν, ἐφόνευσεν ὅλας τὰς φρουράς, τὰς ὁποίας ὁ Μωάμεθ εἶχε ἀφήσει εἰς ἐκεῖνον τὸν τόπον ὅταν τὸν ἐξουσίασε μετ' ἀπάτην, καθὼς προείπομεν, καὶ τοιοῦτοτρόπως ἔλαβε τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδῃ ὅτι δὲν ἔμεινε πλέον μῆτε εἰς Τούρκος εἰς τὴν Ἀλβανίαν.

Μαθὼν ὁ Μωάμεθ τὸν θάνατον τοῦ στρατηγοῦ του Μπαλαμπάνη, τὸ δυστυχὲς τέλος τῆς πολιορκίας τῆς Κρούας, καὶ τὸν παντελῆ σχεδὸν ἀφανισμόν τοῦ στρατοῦ του, παρεδόθη εἰς ὀριμύτατον πόνον, καὶ ἡ μελαγχολία τὸν εἶχε κυριεύσει τόσον, ὥστε πολλὰς ἡμέρας διέμεινεν ἄσιτος, ἀποποιοῦμενος πάσαν συναναστροφὴν καὶ συνομιλίαν, χωρὶς νὰ ἐνασχολῆται εἰς ἄλλο παρὰ πῶς νὰ ἐφεύρῃ τὰ μέσα διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τοῦ Σκεντέρμπεη. Τέλος ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ κατ' αὐτοῦ ἐκ δευτέρου προσωπικῶς μετ' ἑστράτευμα ἔτι ἰσχυρότερον τοῦ προτέρου· ἀλλ' ὁ Σκεντέρμπεης πληροφορηθεὶς περὶ τῶν

Τόμ. Β΄.

νέων προπαρασκευῶν του, ἔκαμε καὶ αὐτὸς ὅλας τὰς ἀναγκαίας προετοιμασίας διὰ νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν ἔφοδόν του.

Κεφάλαιον Η΄.

Δευτέρα προσωπικὴ ἐκστρατεία τοῦ Μωάμεθ. — Μὴ βλέπων οὐδεμίαν καλὴν ἔκβασιν ἐπιστρέφει εἰς τὴν καθέδραν του — Ἀσθένεια τοῦ Σκεντέρμπεη. Αἱ τελευταῖαι του διαταγαί. — Πνέων τὰ λοιπὰ ἀπολαμβάνει ἐτέραν νίκην κατὰ τῶν Τουρκῶν. — Θάνατός του.

Τὸ ἔαρ τοῦ 1466 ἔτους ἐκστράτευσεν ὁ Μωάμεθ μὲ φοβερὸν καὶ πολυάριθμον στράτευμα, μὲ τεχνίτας παντὸς εἶδους, μὲ διαφόρους μηχανὰς τοῦ πολέμου, καὶ μὲ πλουσιοπάροχα ἐφόδια καὶ ζωοτροφίας. Ὅτε δὲ ἔφθασεν εἰς μίαν πεδιάδα ὀνομαζομένην Σαύραν, διέτριψεν ὀλίγον καιρὸν διὰ νὰ ἀνοικοδομήσῃ μίαν παλαιὰν πόλιν, τὴν ὁποίαν οἱ Γαλλο-Γραικοὶ εἶχον ἄλλοτε κατασκάψει (34). Ἀφ' οὗ δὲ τὴν ἐτελείωσεν, ἐγκατέταξεν ἰσχυρὰν φρουράν, καὶ τὴν ἐφωδίασε μὲ ἀρκετὰς ζωοτροφίας, καὶ μ' ὅλα τὰ πρὸς πόλεμον ἀναγκαῖα. Ἐπομένως διεύθυνε τὴν πορείαν του πρὸς τὸ μέρος τοῦ Δουράτζου, τὸ ὁποῖον ἄλλοτε ὠνομάζετο Δυρρά-

χιον, στοχαζόμενος νὰ τὸ εὖρη χωρὶς φρουρὰν καὶ ἀπρομήθευτον ἀπὸ ζωοτροφίας.

Ἄλλ' ὁ Σκεντέρμπεης, ὅστις προΐδε τοὺς σκοποὺς τοῦ Σουλτάνου, εἶχε κατατάξει εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν ἀρκετοὺς στρατιώτας, καὶ τὴν ἐφωδίασε μὲ ὄλα τὰ ἀναγκαῖα. Ὅθεν ἀπκινήσας ὁ Μωάμεθ γενναίαν ἀντίστασιν, ἀφ' οὔ ἔχασε πολλοὺς στρατιώτας, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ μηδὲν, ἠναγκάσθη νὰ σηκώσῃ τὴν πολιορκίαν, καὶ ἐκίνησε κατὰ τῆς Κροΐας. Ἄλλὰ γνωρίζων πόσον ἦτον δύσκολον νὰ τὴν ὑποτάξῃ μὲ τὴν βίαν, ἀπεφάσισε νὰ τὴν πολιορκήσῃ στενωῶς πανταχόθεν, καὶ νὰ τὴν βιάσῃ νὰ παραδοθῇ δι' ἔλλειψιν ζωοτροφιῶν. Ἐν τούτοις μετεχειρίσθη ὄλα τὰ δυνατὰ μέσα διὰ νὰ καταπείσῃ τοὺς κατοίκους νὰ παραδοθοῦν ἐκουσίως. Ἄλλ' αὐτοὶ τὸν ἀνταπεκρίθησαν μὲ τὰ πυροβόλα των, καὶ ἐξελθόντες τῆς πόλεως ἐφόνευσαν πολλοὺς τῶν στρατιωτῶν του. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης περιφερόμενος ἔξω μὲ δέκα χιλιάδας ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν, δὲν ἔπαυε κατὰ τὴν συνήθειάν του νὰ ἐνοχλῇ καὶ νὰ ταραττῇ τὸ στράτευμα τοῦ Μωάμεθ μὲ αἰφνηδίους προσβολὰς, καὶ μὲ ταχυτάτας ὑποχωρήσεις. Μὴ δυνηθεὶς λοιπὸν οὗτος κατ' οὐδένα τρόπον νὰ ὑποτάξῃ τὴν Κροΐαν, καὶ δοκιμάζων ἀκαταπαύστους ζημίας, ἀπεφάσισε νὰ κινηθῇ κατὰ τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἀλβανίας· ἀλλ' ἀπαντῶν εἰς κάθε

μέρος γενναίαν αντίστασιν, καὶ βλέπων καθεκάστην ἀυξάνουσαν τὴν φθορὰν τοῦ στρατεύματός του, ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῆ τῆς Ἀλβανίας. Ἀφήτας λοιπὸν ἐν σῶμα ἀπὸ δεκακοτῶ χιλιάδας διὰ νὰ φυλάττῃ τὰ σύνορά του ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Ἀλβανῶν, ἐπανῆλθεν εἰς τὴν καθέδραν του.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ὀθωμανῶν ἀπεφάσισεν ὁ Σκεντέρμπεης νὰ κυριεύσῃ τὴν πόλιν, τὴν ὁποίαν ὁ Μωάμεθ εἶχε πρὸ ὀλίγου ἀνοικοδομήσει. Ὄθεν διέτρεξε τὰς ἐπαρχίας του, ἐπαριθμῶν τοὺς ὑπηκόους του, διὰ νὰ ἴδῃ πόσους στρατιώτας ἠδύνατο νὰ συλλέξῃ. ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ κυριευθεὶς αἰφνηδῶς ἀπὸ σφοδρὸν πυρετὸν, ἠναγκάσθη νὰ ἀναβάλῃ τὴν περιήγησίν του, καὶ μετόπισεν εἰς τὴν Λύστην, πόλιν παραθαλάσσιον καὶ εὐλίμενον, κειμένην εἰς τὸν κόλπον τῆς Βενετίας, εἰς τὴν ὁποίαν εὐαρεστεῖτο πάντοτε νὰ ἐνδιατρίβῃ, καὶ ὅπου συχνάκις ὑπήγαινε πρότερον νὰ ἀπολαμβάνῃ τὰς ἡδύτητας τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἡσυχίας. Ἐκεῖ λοιπὸν προσεκάλεσε τοὺς συμμάχους τοῦ Πρίγκιπας, καὶ τοὺς πρέσβεις τῶν διαφόρων ἐθνῶν νὰ ἔλθουν εἰς ἐπίσκεψίν του, οἱ ὁποῖοι καὶ συνῆλθον ὅλοι μὲ προθυμίαν. Λιθανόμενος δὲ ὅτι ἠῤῥξανεν ἡμέρα τῆ ἡμέρα ἡ ἀσθένειά του, καὶ ὅτι ἐπλησίαζεν ἤδη τὸ τέλος του, διέταξε νὰ προσκαλέσουν τοὺς Πρίγκιπας, τοὺς πρέσβεις, καὶ τοὺς

ἐγκρίτους τῶν ἀξιωματικῶν του νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸν κοιτῶνά του διὰ νὰ λάβουν τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν του, καὶ ἐνταύτῳ νὰ ἀκούσουν τὰς τελευταίας θελήσεις του. Καὶ ἀφ' οὗ συνήχθησαν ὅλοι, τοὺς ὠμίλησεν ὡς ἀκολούθως.

« Ἀφ' οὗ ἐσύντριψα τὰς ἀλύσους, μὲ τὰς ὁποίας ὁ Ἀμουράτης μὲ εἶχεν ἐκ νεαρᾶς ἡλικίας καταδεσμευμένον, καὶ μὲ τόσον κίνδυνον ἐπανῆλθον εἰς τὴν ποθητὴν μου πατρίδα, δὲν ἔπαυσα ποτὲ νὰ θυσιάζω τὴν ἰδίαν μου ἀνάπαυσιν διὰ τὴν ὠφέλειαν καὶ εὐτυχίαν τῶν ὑπηκόων μου, καὶ διὰ τὴν ὑπεράσπισιν καὶ συντήρησιν τῆς ἱερᾶς καὶ ἀγίας πίστεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ θεία του πρόνοια μὲ ἐβοήθησε πάντοτε νὰ θριαμβεύσω κατὰ τῶν ἀσεβῶν, καὶ νὰ τοὺς ἐμποδίσω ἀπὸ τὸ νὰ μολύνουν καὶ νὰ βεβηλώσουν τοὺς ναοὺς του. Φθάσας δὲ εἰς τὸ ἐξηκοστὸν τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας μου, δὲν εἶχον μὲν τὴν δύναμιν καὶ τὴν δραστηριότητα τῆς νεότητος, ἀλλ' ἡ θερμότης τοῦ ζήλου μου, καὶ ἡ σταθερότης τῆς καρδίας μου ἐσώζοντο εἰς τὴν αὐτὴν σχεδὸν κατάστασιν καὶ χωρὶς ἐλάττωσιν. Ἦθελον ὑποβάλη τὸν ἑαυτὸν μου εἰς τοὺς ἰδίους κινδύνους, ἤθελον ἀναδεχθῆ εὐχαρίστως τοὺς αὐτοὺς ἀγῶνας, ἂν ὁ θάνατος δὲν ἐπέβαλλε τέλος εἰς τὸ στάδιον τῆς ζωῆς μου. »

« Χρεωσῶ νὰ δοκιμάσω καὶ ἐγὼ τὴν ἀμετάθετον ἀπό-

φασιν, τὴν ἐκφωνηθεῖσαν ἐπὶ πάντων τῶν ζώντων, καὶ
 νὰ ἀποδώσω τῇ γῆ τὰ τῆς γῆς, καὶ τὰ τοῦ Θεοῦ τῷ
 Θεῷ. Αἰσθάνομαι ὅτι ὁ καιρὸς, ὅστις μοὶ ἐδώρῃθη παρὰ
 τοῦ Πλάστου, παρῆλθε, καὶ ὅτι ἡ ὄρα τῆς ἀποδη-
 μίας μου ἐπλητίασεν. Ὅθεν πρὶν σὰς ἀποχωρισθῶ,
 χρεωστῶ νὰ σὰς ἐνθυμίσω, ὅτι τὸ μόνον μέσον τοῦ νὰ
 συντηρήσητε τὰ σκῆπτρά σας, καὶ νὰ διαφυλάξητε τὰ κτή-
 ματά σας καὶ τοὺς ὑπηκόους σας, εἶναι τὸ νὰ ἦσθε
 πάντοτε ἠνωμένοι μὲ εἰλικρίνειαν, καὶ σύμφωνοι κατὰ
 πάντα· ἐπειδὴ, ἂν κατὰ δυστυχίαν εἰσχωρήσῃ μεταξὺ
 σας ἡ διχόνοια, ἀναμφιβόλως ὁ Τοῦρκος, ὠφελούμενος
 ἀπὸ τὰς ὀλεθρίους διαιρέσεις σας, θέλει κινηθεῖ ἐναν-
 τίων σας, καὶ θέλει σὰς ὑποτάξει ἀλληλοδιαδόχως χω-
 ρὶς δυσκολίαν. »

« Εὐχαρίστως καὶ χωρὶς τὴν παραμικρὰν δυσαρέ-
 σκειαν ἀνεχώρου» ἀπὸ τὸν πρόσκαιρον τοῦτον κόσμον,
 μάρτυς μου ὁ Θεός, ἂν τὸ ἀμφίβολον τῆς μελλούσης
 καταστάσεως τοῦ υἱοῦ μου δὲν ἔθλιβε τὴν καρδίαν μου.
 Διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι μόλις ἡ εἶδησις τῆς τελευτῆς
 μου θέλει φθάσει εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ Μωάμεθ, καὶ εὐ-
 θὺς ὡς τίγρις διψῶσα ἀπὸ αἶμα, θέλει ὀρμήσει κατὰ
 τοῦ υἱοῦ μου, καὶ θέλει κατασπαράξει αὐτὸ τὸ ἀθῶον
 οὖμα πρὸς ἐκδίκησιν τῶν ἀτιμιῶν τὰς ὁποίας τοσάκις
 ἐδοκίμασεν ἀπὸ τὸν πατέρα του. Ἡ ἀπώλεια τοῦ υἱοῦ μου,

ὦ πρίγκιπες, εἶναι ἀναμφίβολος, ἐὰν δὲν παραλάβητε αὐτὸν ὑπὸ τὴν ὑπεράσπισίν σας. Καὶ σᾶς ἐξορκίζω νὰ ἐνθυμηθῆτε τὰς ὑπὲρ ὑμῶν ἐκδουλεύσεις μου, ὅταν ἀντιπαραταττόμην μὲ ὄλας μου τὰς δυνάμεις εἰς τὰς ἐπιδρομάς, τὰς ὁποίας ὁ Μωάμεθ ἔκαμνεν ἐναντίον σας. Θεωρεῖτε αὐτὸ τὸ τρυφερὸν τέκνον ὡς ἐνέχυρον τῆς πρὸς ὑμᾶς φιλίας μου, ἀποδίδοντες αὐτῷ πᾶν ὅ,τι ἀπαιτεῖ ἢ εὐγνωμοσύνη. » Ἐπειτα στραφεὶς πρὸς τοὺς ἀξιωματικούς του, εἶπεν· « ὦ γλυκύτατοι συγχωινωνοὶ καὶ συμμέτοχοι τῶν ἰδρώτων καὶ ἀγώνων μου! ἔφθασε τέλος πάντων ὁ καιρὸς νὰ ἀποχωρισθῶμεν· ἀλλ' ἀντ' ἐμοῦ σᾶς ἀφίνω τὸν ἀγαπητόν μου υἱόν, τοῦ ὁποίου ἡ θεωρία ἄς ἀνακαλῆ εἰς τὸν νοῦν σας τὴν ἐνθύμησίν μου· νὰ καθοδηγῆτε τὴν νεότητά του μὲ τὰς φρονίμους καὶ συνετὰς συμβουλάς σας, καὶ νὰ ὑπερασπίζεσθε τὴν ἀδυναμίαν του μὲ τὴν γενναιότητα καὶ ἀνδρίαν σας. »

Ἀκολούθως προσκαλέσας τὴν σύζυγόν του καὶ τὸν υἱόν του, καὶ λαβὼν αὐτὸν εἰς τὰς ἀγκάλας του· « Τέκνον μου, εἶπεν, ἐγὼ ἀποθνήσκω ἀναπαυμένος, ἐπειδὴ ἡ Ἀριστοκρατία τῆς Βενετίας συγκατανεύει νὰ λάβῃ ὑπὲρ σοῦ τὴν θέσιν τοῦ πατρὸς, καὶ νὰ ὑπερασπίζηται τὰς ἐπαρχίας σου ἀπὸ τὰς ἐπιδρομάς τῶν Ὀθωμανῶν. Ἔπαγε μετὰ τῆς μητρός σου νὰ περάσῃς τὸν καιρὸν τῆς νεότητός σου εἰς τὴν Ἀπουλίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Φερ-

δινάνδος μοι παρεχώρησεν ὡς ἀδιαφιλονείκητον κτημά μου· ἐκεῖ καταγινόμενος εἰς τὴν σπουδὴν καὶ εἰς τὴν ἐξάσκησιν τῶν ὄπλων, ἐπιμελοῦ νὰ κατασταθῆς ἱκανὸς καὶ ἄξιος νὰ βασιλεύσῃς, χωρὶς νὰ ἀνησυχῆς παντελῶς διὰ τὸ κράτος σου, ὡς ἀφιερομένον εἰς τὴν κηδεμονίαν καὶ ὑπεράσπισιν τῆς γαληνοτάτης Ἀριστοκρατίας, ἣτις θέλει σὲ ἀποκαταστήσει εἰς τὸν θρόνον σου, ὅταν φθάσῃς εἰς ὄριμον ἡλικίαν νὰ διοικῆς τοὺς ὑπηκόους σου ἀφ' ἑαυτοῦ σου. Τότε νὰ φέρῃσαι πρὸς αὐτοὺς ὡς πατὴρ, καὶ ὄχι ὡς δεσπότης αὐτῶν καὶ τύραννος· νὰ ὑπεραπίζῃσαι ἐξ ἴσου καὶ τὸν πτωχὸν καὶ τὸν πλούσιον, νὰ ἀκροάζῃσαι προσεκτικῶς, καὶ νὰ ἀποκρίνεσαι μὲ προθυμίαν εἰς ὅλους· νὰ μὴν ἀγοράζῃς τοὺς φίλους, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποκτᾷς μὲ τὴν πραότητα καὶ τὸ εὐπροσήγορον· νὰ ἀποστρέφῃται τοὺς κόλακας· νὰ ἀκροάζῃσαι καὶ νὰ ἀκολουθῆς τὰς φρονίμους καὶ συνετὰς συμβουλάς, καὶ νὰ μὴν ἐπιχειρῆσαι τίποτε χωρὶς νὰ συμβουλευθῆς πρότερον τοὺς συνετοὺς καὶ ἐμπείρους, οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ ᾔναι πάντοτε οἱ ὁδηγοὶ τῶν βασιλέων καὶ ἡγεμόνων. Πρὸ πάντων δὲ μὴν ἀφεθῆς ποτὲ νὰ σὲ κυριεύσουν τὰ πάθη, ἀλλ' ἀγωνίζου νὰ τὰ νικᾷς, καὶ νὰ τὰ ἐξουσιάζῃς, ἐπειδὴ ταῦτα ἐκνευροῦσι τὸ σῶμα, ἐξασθενίζουν τὸ πνεῦμα, καὶ κατασταίνουν τὸν ἄνθρωπον ἀνάξιον μεγάλων καὶ ἀξιολόγων ἐπιχειρημάτων.

Ἐν τούτοις ὀφείλεις νὰ κρατῆς τοὺς στρατιώτας σου εἰς ἀκατάπαυστον ἄτκησιν, δίδων εἰς αὐτοὺς τὸ παράδειγμα τῆς ἐπιμονῆς καὶ τῆς καρτερίας· νὰ τοὺς θεωρῆς ὡς συγκοινωνοὺς καὶ συντρόφους σου, καὶ ὄχι ὡς δούλους καὶ ἀνδράποδα. »

Ἐν ᾧ δὲ ἤθελεν ἀκόμη νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν λόγον του, ἦλθον καὶ ἀνήγγειλον αὐτῷ ὅτι ἐν σώμα Ὁθωμανῶν ἀνεφάνη εἰς τὰ περίξ τῆς πόλεως, τὸ ὁποῖον κατελεηλάτη καὶ ἠφάνιζε τὴν πεδιάδα. Ἄν καὶ κατάκοιτος ὁ ἦρως οὗτος καὶ καταδαματωμένος ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν, ἀνακαλέσας τὰ λείψανα τῶν δυνάμεών του καὶ τῆς εὐτολμίας του, ἤγειρεν τὸ ἥμισυ τοῦ σώματός του ἐκτὸς τῆς κλίνης, καὶ ἐζήτησε τὰ ὄπλα του καὶ τὸν ἵππον του· ἀλλ' αἱ δυνάμεις του ἐξέλιπον, καὶ ἠναγκάσθη νὰ κατακλιθῆ ἐκ νέου. Ὄθεν μὲ φωνὴν γενναίαν « Δράμετε, εἶπε πρὸς τοὺς παρεςῶτας ἀξιωματικούς του, δράμετε, ᾧ ἄριστοι συστρατιῶται, νὰ καταστρέψῃτε τοὺς ληστὰς ἐκείνους, ἐγὼ δὲ θέλω σᾶς ἀκολουθήσει ἐντὸς ὀλίγου. »

Οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες τοὺς Ἀλβανοὺς ἐπερχομένους, καὶ νομίσαντες ὅτι εἶχον τὸν Σκεντέρμπεη ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῶν, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν προτροπάδην, καταλιπόντες ὅλα τὰ ὑπ' αὐτῶν λαφυραγωγηθέντα, καὶ πολλὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων. Βλέποντες οἱ Ἀλβανοὶ τοὺς ἐχθροὺς φεύγοντας ἀτάκτως, τοὺς παρεφύλαξαν εἰς τὰ

στενώματα, καὶ ἐφόρευσαν ἐξ αὐτῶν πολυαρίθμους, ὥστε ἀπὸ δεκαπέντε χιλιάδας στρατιωτῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ἄχαμάρ εἶχεν ὀδηγήτη εἰς τὴν Ἀλβανίαν, μόλις διεσώθησαν περὶ τὰς ἑξ χιλιάδας.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀλβανοὶ κατεδίωκον τοὺς Τούρκους, ὁ Σκεντέρμπεης ἐπλησίαζεν ἤδη εἰς τὸν ἔσχατον ὄρον τῆς ζωῆς του. Καὶ ἀφ' οὗ ἐκπλήρωσεν ὅλα τὰ τοῦ Χριστιανοῦ καθήκοντα, ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ περὶ τὰ μέσα τῆς νυκτὸς τῆς δεκάτης ἑκτῆς Ἰανουαρίου, τοῦ χιλιοστοῦ τετρακοσιοστοῦ ἐξηκοστοῦ ἐβδόμου ἔτους, ζήσας ἐξήκοντα τρεῖς χρόνους, καὶ βασιλεύσας εἰκοσιτέσσαρας (35). Ἐνταφιάσθη δὲ μετὰ τὴν ἀνήκουσαν πομπὴν εἰς τὴν πρωτεύουσαν Ἐκκλησίαν τῆς Λύσσης ἀφιερωμένην εἰς τὸν ἅγιον Νικόλαον.

Ὅλοι οἱ πρίγκιπες καὶ οἱ πρέσβεις, οἱ εὐρεθέντες εἰς ἐκείνην τὴν πόλιν, ἐσυνόδευσαν μετὰ μεγάλην παράταξιν τὴν ἐπικήδιον πομπὴν τοῦ Πρίγκιπος· οἱ δὲ ἀξιωματικοὶ του καὶ οἱ στρατιῶται ἔσπευδον νὰ ἀποδώσουν αὐτῷ μετὰ προθυμίας τὰς τελευταίας τιμὰς, καὶ ἕκαστος αὐτῶν ἐθρήνει τὸν θάνατον τοῦ συστρατιώτου του ἐν ταύτῳ, τοῦ φίλου του, καὶ τοῦ Ἡγεμόνος του (36). Οἱ συναπαντώμενοι καθ' ὁδὸν δὲν εἶχον ἄλλον χαιρετισμὸν πρὸς ἀλλήλους εἰμὴ τὸ, ὁ Σκεντέρμπεης ἀπέθατε, καὶ ἐν τῷ ἅμα χεῖμαρος δακρύων τοὺς

ἐμπόδιζε νὰ δμιλήσουν περισσότερον. Ὅλη δὲ ἡ Ἄλβανία πληροφορηθεῖσα τὴν μεγάλην ταύτην συμφορὰν τῆς παρεδόθη εἰς ἄκραν θλίψιν καὶ ἀθυμίαν.

Διαδοθείσης τῆς φήμης τῆς τελευταῖης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρὸς εἰς τοὺς ξένους τόπους, ἐλυπήθη ὅλος ὁ Χριστιανισμὸς ἐγκαρδίως τὴν στέρησίν του (37). Μόνος ὁ Μωάμεθ παρεδόθη εἰς ἄμετρον χαρὰν, ὅταν ἔμαθε τὸν θάνατον τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀητιότητος τούτου στρατηγοῦ, βέβαιος ὦν ὅτι οὐδεὶς δὲν ἔμενε πλέον νὰ ἀντισταθῇ εἰς τοὺς φιλοδόξους σκοπούς του.

ΕΚΘΕΣΙΣ

τῶν συμβάντων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ
Σκεντέρμπεη.

ΜΩΑΜΕΘ ὁ Β'. μαθὼν τὴν εἶδησιν τοῦ θανάτου τοῦ Σκεντέρμπεη, δὲν τὴν ἐπίστευσεν ἀμέσως, νομίζων ὅτι οὗτος τὴν εἶχε διαδόσει ὡς ἐν τῶν συνηθισμένων αὐτοῦ ἐπιχειρημάτων πρὸς ἴδιον ὄφελός του. Ἴνα δὲ βεβαιωθῇ περὶ τῆς εἰδήσεως ταύτης ἐπερίμενεν ἐν ἔτος, καὶ τότε μόνον παρεδόθη εἰς ἄκρατον χαρὰν· ἡ τῆς ψυχῆς του ἀγαλλίασις ἦτο τόσο μεγάλη ὥστε ἐπίδησεν ἐκ τοῦ σοφᾶ ὅπου ἐκάθητο, ἐσύντριψε τὸ τζιμ-

βούκι του, ἔρριψε κατὰ γῆς τὰ φλυζάνια τοῦ καρῆ, τὰ
 ὁποῖα εὕρισκοντο πλησίον του, ἐφίλησε τὴν κεφαλὴν
 ἐκείνου ὅστις θετικῶς ἀνήγγειλεν εἰς αὐτὸν τὴν εὐάρε-
 στον εἶδησιν, καὶ ἔκαμε μυρίας ἄλλας τρέλας, τρέχων
 ἄνω κάτω εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ φωνάζων. Ἄλλὰ!
 Ἄλλὰ! ὁ Σκεντέρμπεης ἀληθῶς ἀπέθανε, καὶ δὲν
 ἔγω οὐδένα πλέον γὰ φοβηθῶ. Τίς δύναται τώρα
 γὰ μ' ἐμποδίσῃ γὰ ἐξολοθρεῦσω τοὺς Χριστιανοὺς;
 ἔχασαν οὗτοι τὴν ρομφαίαν, καὶ τὴν ἀσπίδα των (30).

Ἦσυχάσαντος τοῦ πνεύματός του ἀμέσως ἐφρόντιτε
 περὶ τῆς κατακτήσεως ὅλης τῆς Ἀλβανίας. Ἐπεμψε
 λοιπὸν δυνατὰ στρατεύματα γὰ εἰσβάλλουν ἐκ διαφόρων
 μερῶν εἰς αὐτήν· ἀλλ' αἱ προσβολαὶ των ἐματαιώθησαν
 πάντοτε ἀπὸ τὴν συνήθη ἀνδρείαν τῶν Ἀλβανῶν καὶ
 τὴν νέαν μέθοδον τοῦ πολεμεῖν ἣν εἶχον διδαχθῆ ὑπὸ
 τοῦ ἤδη ἀποβιώσαντος Ἡγεμόνος των.

Ἰωάννης δὲ ὁ φίλτατος υἱὸς τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐνδε-
 καετῆς ὢν τῆ ἡλικίας καὶ ἡ μικρὰ ἀδελφὴ του Ἑλένη,
 περὶ τῆς ὁποίας οὐδεὶς ἐκ τῶν πολλῶν βιογράφων τοῦ
 Σκεντέρμπεη ὠμίλησεν, εἰμὴ μόνον οἱ ἱστοριογράφοι τοῦ
 βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω
 μετέβησαν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἐνδόξου πατρός των
 εἰς τὴν Ἀπουλίαν, ὅπου ἦσαν τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως
 Φερδινάνδου δωθέντα εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς κληρονόμους του

κτήματα, ὡς ἄνωτέρω εἶπωμεν (α). Κρόϊα δέ, ἡ πρωτεύουσα τῆς ἡγεμονίας τοῦ Σκεντέρμπεη, ὑπερασπί-
 ζετο ὑπὸ φρουρᾶς τῆς Ἀριστοκρατίας τῶν Ἑνετῶν, τοὺς
 ὁποίους ὁ Σκεντέρμπεης διώρισεν κηδεμόνας τοῦ ἀνη-
 λίκου υἱοῦ του.

Ἀποτυχούσης δὲ καὶ τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἐκστρα-
 τείας τῶν Γουρδικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς μικρᾶς
 ἡγεμονίας τοῦ Σκεντέρμπεη, ὁ Μωάμεθ ἀπεφάσισε νὰ ἐκ-
 στρατεύσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος καὶ προσωπικῶς νὰ κυριεύσῃ
 τὴν Ἀλβανίαν. Ὁ ἀλαζὼν ὅμως νικητὴς τῆς νέας Ῥώ-
 μης δις ἐπολιόρησε τὴν Κρόϊαν, καὶ δις ἠναγκάσθη νὰ
 λύσῃ τὴν πολιορκίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς Κωνσταντι-
 νούπολιν μετ' ἄκραν αἰσχύνην του.

Ἦτο πέπρωμένον, ὡς φαίνεται, ὅτι ἀφ' οὗ ἀπέτυχον
 νὰ κυριεύσουν τὴν Ἀλβανίαν δύο Σουλτάνοι, ὁ Ἀμουράτ
 καὶ ὁ Μωάμεθ, καὶ τόσοι πολεμικότατοι Πασάδες, εἰς
 ἀπλοῦς Σαντζάκις ἐμελλε νὰ δοξασθῇ διὰ τῆς ἀλώ-
 σεως τοῦ προπυργίου τούτου τῆς Ἀλβανίας. Ματὲθ
 ὀνομάζετο ὁ Σαντζάκις οὗτος, ὅστις κατὰ τὸ 1468
 ἔτος ἐπὶ κεφαλῆς δέκα χιλιάδων στρατιωτῶν ἐκυρίευσε
 τέως τὴν Κρόϊαν μετὰ δεκατριῶν μηνῶν πολιορκίαν,
 καὶ ἀφ' οὗ ἀφάνισε τὸ στράτευμα Φραγκίσκου Κορτα-

(α) Ἦν σελ. 79 τοῦ παρόντος Β'. Τομ.

ρίνου στρατηγοῦ τῆς Ἐνστικῆς Ἀριστοκρατίας, καὶ τοῦ Ἄρχοντος τῆς Ἀλβανίας *Λέκα Δουκαΐνου*, οἱ ὁποῖοι ἔδραμον εἰς βοήθειαν τῶν πολιορκουμένων. Οὗτοι δὲ τότε μόνον ἐνικήθησαν παρὰ τοῦ ἐχθροῦ ἀφ' οὗ δὲν εἶχον πλεόν πρὸς τροφήν των οὔτε αὐτὰ τ' ἀκάθαρτα ζῶα, καὶ τὰ δέρματα τῶν βόων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐθρέφοντο πρὸ πολλοῦ. Ἡ μεγαλοφυχία των ἠρέθισε τοὺς Τούρκους ἔτι περισσότερον, καὶ ὅλοι σχεδὸν ἐπέρασαν ἐκ στέματος ρομφαίας.

Τὸ αὐτὸ ἔτος 1478, τὸ ἐνδέκατον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη, ὁ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν ὅλα τὰ ἐπίλοιπα μέρη τῆς Ἀλβανίας, καὶ τὴν πόλιν τῆς Λύτσης. Οἱ Τούρκοι ἔδραμον ἀμέσως εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ ἀγίου Νικολάου, ὅπου ἦτον ἐνταφιασμένος ὁ Σκεντέρμπεης, καὶ εὐρόντες τὸν τάφον του, τὸν ἤνοιξαν, καὶ ἔστεκον μὲ θαυμασμὸν θεωροῦντες τὴν κόνιν ἐκείνου τοῦ Ἥρωος. Ἀποδώσαντες δὲ αὐτῷ τὰς ἀνηκούσας τιμὰς, ἠσπάσθησαν μετὰ προθυμίας ἅμα καὶ εὐλαβείας τὰ ὄστᾶ του, καὶ περιέτριβον μὲ ταῦτα τὰ ὄπλα των, νομίζοντες ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου ἠδύνατο νὰ μεταδοθῆ εἰς αὐτὰ ἡ ἀρετὴ τῆς ἀνδρείας του.

Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῶν λαβόντες ἀπὸ τὰ ὄστᾶ του, καὶ κοσμήσαντες αὐτὰ μὲ χρυσίον, τὰ ἔφερον ἐπάνω των ὡς ἱερά τινα φυλακτῆρια, ὄντες βέβαιοι ὅτι ἐκεῖνος ὁ

ἔξοχος ἀνὴρ εἶχε τι θεῖον ἐν ἑαυτῷ, καὶ ἐδόξαζον ὅτι ἤθελον εἶσθε εὐτυχεῖς εἰς τὰς μάχας ἐν ὧσιν ἤθελον ἔχει μικρόν τι μέρος τοῦ σώματός του.

Ἀναγινώσκειται περὶ τούτου τὸ ἐφεξῆς ἀνέκδοτον ἐν τῷ συγγράμματι ἐπιγραφομένῳ **Le Grand Castriotto d' Albanie Histoire**. Λέγει ὁ ἀνώνυμος συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου τούτου. « Ἐγὼ ἐγνώρισα εἰς Κωνσταντινούπολιν τὸν Ὀσμᾶν-Ἀγᾶ, Ῥεῖ-Ἐφένδην τοῦ Διβανίου, ὅστις εἶχεν ἐπάνω του τὸ ῥηθὲν λείψανον. Μοὶ ἔλεγε μὲ τὴν μεγαλητέραν πίστιν ὅτι δὲν ἤθελεν αὐτὸς δώσῃ ἐκεῖνο τ' ὅσπου τοῦ Σκεντέρμπεη διὰ ὁποῖαν δήποτε χρηματικὴν τιμὴν, ἐπειδὴ ἦτον βέβαιος, ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελε πληρωθῆ διὰ προδοσίας, ἢ φορευθῆ ἐν μάχῃ. »

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΤΟΜΟΥ.

εἶδος ἀπὸ εἰς τὸ θεῖον ἐπέκεινται, καὶ ἐπέκεινται
 οὐ μόνον εἰς τὸ θεῖον ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κόσμον
 ὅλον ἐκ τῆς χάριτος τοῦ εὐαγγελίου. Ἐπειδὴ
 ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι
 δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας
 ἀξιοσύνης ἀξία. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις
 τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας ἀξιοσύνης ἀξία. Ἐπειδὴ
 ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι
 δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας
 ἀξιοσύνης ἀξία. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις
 τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας ἀξιοσύνης ἀξία.

ΤΟΥ ΕΠΙΤΕΡΜΗΝΗ

Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι
 δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας
 ἀξιοσύνης ἀξία. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις
 τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας ἀξιοσύνης ἀξία.

ΤΟΥ ΕΠΙΤΕΡΜΗΝΗ

Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι
 δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας
 ἀξιοσύνης ἀξία. Ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ
 ἐστὶν ἀπείρητος, οὐκ ἔστι δυνατόν, ἵνα ἡ χάρις
 τοῦ Θεοῦ ἔσται ἡμετέρας ἀξιοσύνης ἀξία.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ.

(1) Ὁ Ἄνωνυμος βιογράφος τοῦ Σκεντέρμπεη ἀναφέρει ὅτι ὁ πρίγκιψ οὗτος περαίνων τὸν λόγον τοῦ πρὸς τὸν πρέσβυν τοῦ Μωάμεθ εἶπεν· « Ὁ Καστριώτης δὲν θέλει ποτὲ παραχωρήσῃ εἰς τὸν υἱὸν ἐκεῖνο, τὸ ὅποῖον ἠρνήθη εἰς τὸν πατέρα· δὲν θέλει πληρώσῃ φόρον εἰς ἄλλον εἰμὴ μόνον εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν γῆν· θέλει ὅμως τὸν εὔρει ὁ Μωάμεθ πάντοτε ἕτοιμον νὰ πληρώνῃ φόρον κρουσμάτων ξίφους. » *Le Grand Castriotto d'Albanie. Histoire*, κτλ.

(2) Ἡ πόλις αὕτη, ἔχουσα ἀξιόλογον λιμένα, ὀνομάζεται τὸ πάλαι Ὀλχίνον, νῦν δὲ Δολτζίνη, καὶ εἶναι μία τῶν σημαντικωτέρων πόλεων τῆς Δαλματίας.

(3) Τὸ ποσὸν ὄλον ἦτο δεκατριῶν χιλιάδων ταλλήρων· τὰς μὲν δέκα χιλιάδας διὰ τὸν ἀρχηγὸν Ἀχμέτην, τὰς δὲ τρεῖς διὰ τοὺς ἄλλους αἰχμαλώτους. *Demetrio Franco. — Fatti e gloriose gesta di Scanderbeg.*

(4) Ἐπιστρέψαντος τοῦ Ἀχμέτη, ὁ Μωάμεθ σκεπτόμενος τὸ ἐπιεικὲς τοῦ Σκεντέρμπεη πρὸς τοὺς νικηθέντας, καὶ τὴν πρὸς αὐτοὺς γενναιοῦτητά του, διότι εὐχαριστεῖτο μόνον νὰ ζητῇ τὰ τῆς ἐξαγορᾶς των, μεγάλως ἐθαύμαζε τὴν μεγαλοψυχίαν του, σεβόμενος ἐνδομύχως αὐτὸν ὡς πρίγκιπα ἀνδρεῖον καὶ γενναῖον· ὑπεκρίνετο ὅμως μὲ φρόνησιν μεγίστην τὰ αἰσθήματά του, διότι ἤκουε τοὺς στρατιώτας του νὰ τὸν ἐπαινοῦν, καὶ νὰ λέ-

γουν μεγαλοφώνως, ὅτι εἷς μόνος Σκεντέρμπεης ὑπῆρχε, καὶ ὅτι δὲν ἐστάθη ποτὲ οὔτε θέλει σταθῆ ἄλλος ὅμοιος αὐτοῦ. **Demetrio Franco.** κτλ.

(5) Πόλις τῆς Ἀλβανίας, λεγομένη δὲ ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀρναούτ Μπελιγράδ, κοινῶς Μπεράτι, καὶ Βελάδρα κατὰ τὸν γεωγράφον Μελέτιον· ὁμώνυμος δὲ ἐκείνης τῆς ἐν Σερβίᾳ κειμένης, τῆς ὁποίας τὸ φρούριον, κατὰ τὰς συνθήκας, ἔχει πάντοτε φρουρὰν Ὀθωμανικὴν, καὶ διοικεῖται ὑπὸ ἐνὸς Πασᾶ. Ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ ἐθνατώθησαν οἱ πρωτομάρτυρες τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας Ῥήγας ὁ Φεῖρραϊὸς καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ ὀκτὼ ὀπαδοὶ του.

(6) Τὸ βασιλεῖον τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Σικελίας ἦταν πάντοτε χωριστὰ βασιλεία· ἂν καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπέκειντο εἰς τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα, διοικοῦντο ὁμοῦς ὑπὸ νόμων χωριστῶν. Ἐνεκα τούτου ὠνομάζοντο οἱ ἡγεμόνες τῶν δύο τούτων ἐπικρατειῶν βασιλεῖς τῶν δύο Σικελιῶν, προσθέτων ἕκαστος εἰς τὸ κύριον ὄνομά του τὸν αὔξοντα ἀριθμὸν τῶν προκατόχων του. Ὁ πάππος π. γ. τοῦ νῦν βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν ὀνομάζετο Φερδινάνδος Δ'. εἰς τὴν Νεάπολιν, καὶ Φερδινάνδος Γ'. εἰς τὴν Σικελίαν, κατὰ τὴν σειρὰν τῶν βασιλευσάντων εἰς τὰς δύο ταύτας ἐπικρατείας καὶ ὀνομασθέντων Φερδινάνδοι.

Αἱ δύο ἐπικράτειαι αὗται ἠνώθησαν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ σκήπτρου κατὰ τὸ 1816 ἔτος δυνάμει συνθήκης τῶν ἐν Βιέννῃ συναθροισθέντων ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος. Ἐκτοτε ὁ γηραιὸς Φερδινάνδος ἐπὶ ὀνομάσθη Φερδινάνδος Α'. βασιλεὺς τοῦ βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν· καὶ ὁ ἕγκονος αὐτοῦ ὠνο-

μάζετο επίσης Φερδινάνδος Β'. Βασιλεὺς κτλ. μέχρι τῆς 18 Ἰανουαρίου τοῦ τρέχοντος ἔτους 1848, καθ' ἣν ἡμέραν αὐτοθελήτως ἀνεγνώρισεν ἐκ νέου τὸν χωρισμὸν τῶν δύο Σικελιῶν ὡς ἐκυβερνῶντο μέχρι τοῦ 1816 ἔτους.

(7) Ὁ βασιλεὺς Ἀλφόνσος ἔδωκε τὴν βοήθειαν ταύτην κατὰ τὸ 1454 ἔτος, πέμπτων ὡς ἀντιπρόσωπόν του καὶ ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ του Ῥαμόνδον Ὁρταφᾶ, ἱππότην Καταλάνον (ἐκ τῆς Ἰσπανίας), ἀξιὸν καὶ πλήρη ἀνδρείας, ὅστις ἐπεφορτίσθη νὰ συνδράμῃ καὶ νὰ φυλάξῃ τὰ παρ' αὐτοῦ ὑπερασπισθέντα φρούρια τοῦ Ἀλβανικοῦ κράτους, προσδιορίζων εἰς τὸν Σκεντέρμπεην ἐτησίαν σύνταξιν τινα ἐπὶ τῶν ἀλυκίδων, τὰς ὁποίας κατὰ διαταγὴν τοῦ Ἀλφόνσου ἐμελλε νὰ κατασκευάσῃ εἰς τὸ ἀκροτήριον, τὸ λεγόμενον τῆς Ἀραγόνης. Ἐδόθη ἐπίσης χρηματικὴ ἐπικουρία εἰς προϊστάμενόν τινα, ὀνομαζόμενον Ἀραμύθην, διὰ νὰ προφυλάξῃ τὸ φρούριον τοῦ Κρεπακόρε. Τὸ αὐτὸ ἔγινε καὶ διὰ τὸν Γεώργιον Στρέζην, Γεώργιον Μισάχην, καὶ Μισάχην Τοπίαν, καὶ διὰ ἑτέρους ὀπλαρχηγούς καὶ προεστούς τῆς Ἀλβανίας. Τοιοῦτοτρόπως ἡ ἐπικράτεια αὕτη ἐτέθη εἰς καλὴν ὑπεράσπισιν ὑπὸ τῆς μεγάλης ἀνδρείας τοῦ Σκεντέρμπεη, ὅστις παρεχώρησεν εἰς τὸν ῤηθέντα Ῥαμόνδον τὸ δικαίωμα νὰ κόψῃ νόμισμα εἰς Κρόϊαν. *Summonte. Storia del Regno di Napoli. Τόμ. β'.*

(8) Ὁ Μωῦσῆς ὑπεσχέθη εἰς τὸν Σουλτάνον ὅτι ὄχι μόνον ἦτον ἱκανὸς ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τὸν Σκεντέρμπεην τὴν ἡγεμονίαν του, ἀλλὰ καὶ τὴν ἰδίαν ζωὴν του· διὸ ἤθελε νὰ τὸν προσκαλέσῃ εἰς μονομαχίαν. Ἀκούσας ταῦτα ὁ Μωάμεθ ἀπεκρίθη εἰς αὐτὸν, ὅτι ἅμα τῷ παρρησιάσῃ τὴν κεφαλὴν τοῦ Σκεντέρμπεη, θέλει λάβῃ δωρεὰν ἑκα-

τὸν χιλιάδας δουκάτα (500 χιλιάδας δραχμᾶς), καὶ θέλει γίνεαι ἀντ' αὐτοῦ ἡγεμῶν τῆς Ἀλβανίας, μὴ πληρῶνων οὐδένα φόρον. Εἰς βεβαίωσιν δὲ τῆς ὑποσχέσεώς του διέταξε καὶ ἔγινεν ἐπίσημον ἔγγραφον ὑπογεγραμμένον καὶ ἐπικυρωμένον διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἰδίου Σουλτάνου. **Demetrio Franco. Fatti.** κτλ.

(9) Ἦγουν τὴν 29 Μαΐου τοῦ 1453 ἔτους. Τότε ἐτελείωσεν ἡ ἐκτεταμένη Αὐτοκρατορία τῶν Γραικῶν, ἣτις διήρκεσε χίλια ἑκατὸν εἰκοσιεννέα ἔτη. Αὕτη ἤρχισεν ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, υἱοῦ τῆς Αὐτοκρατορίσεως Ἑλένης, καὶ ἐτελείωσεν ἐπὶ Κωνσταντίνου δωδεκάτου τοῦ ὀνόματος, ἐκ τῆς οἰκογενείας Παλαιολόγου, υἱοῦ ἐπίσης ἑτέρας Αὐτοκρατορίσεως Ἑλένης.

(10) Εἶναι, κατὰ τὴν ἐμὴν γνώμην, πλέον πιθανὴ ἡ αἰτιολογία τῆς φυγῆς τοῦ Ἀμέση, τὴν ὁποίαν ἀναφέρει ὁ βιογράφος τοῦ Σκεντέρμπεη Βιέμμης, λέγων· ἡ ἀποστασία τοῦ Ἀμέση ἔλαβε χώραν διότι κατ' ἐκεῖνο τὸ ἔτος (1456) ἀποκτήσας ὁ θεῖός του τέκνον ἄρρην, αὐτὸς, ὅστις ἦτον ὁ ἐπίδοξος κληρονόμος του, ἔχασεν ὄλας του τὰς ἐλπίδας ἔ' ἀναβῆ εἰς τὸν θρόνον τῆς Ἀλβανίας. **Biemmi. Istoria di Scanderbeg.** Βιβλ. Δ'.

(11) Καὶ περὶ τούτου ὁ φιλαλήθης βιογράφος Βιέμμης διαφέρει εἰς τὴν διήγησίν του λέγων. — « Ὁ Σκεντέρμπεης ἐδῆλωσε ῥητὴν διαταγὴν εἰς τὸ στράτευμά του νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν τοῦ Ἀμέση, προσπαθὼν παντοίοις τρόποις νὰ τὸν λάβῃ ζῶντα εἰς τὰς χεῖρας. Ὁ δὲ Ζαχαρίας Γρόππας ἔλαβε τὴν δόξαν νὰ τὸν ζωγράῃσῃ. » **Biemmi** κτλ. βιβλ. Δ'.

(12) Εἰς τὰς πεδιάδας τῶν Φαρσάλων, ἐκ τῶν ὁποίων

ἐπωνομάσθη ἡ περιφέρημος ἐκείνη μάχη, ἣτις ἐσυγκροτήθη τὸ 704 ἔτος ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης, καὶ τὸ 48 πρὶν Χριστοῦ γεννήσεως.

(13) Μεταξὺ τῶν προσφερθέντων δώρων παρὰ τοῦ Σκεντέρμπεη ἦτο καὶ ὁ πράσινος ἀετὸς τῆς οἰκογενείας του, ὀλόχρυσος καὶ πλουτισθεὶς μὲ πολυτίμους λίθους· ὑπῆρχεν εἰσέτι εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον τοῦ Σουλτάνου Ἄχμέτ τοῦ Β'. **Le Grand Castriotto d' Albanie. Histoire.**

(14) Ὁ βασιλεὺς Ἀλφόνσος Α', τῆς Ἀραγόνης ἀπέθανε τὴν 27 ἰουνίου τοῦ 1458 ἔτους, καὶ εἰς τὸ 44 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ὡς ἀναφέρει ὁ Βιανκάρδης (Biancardi), ἱστοριογράφος τῶν βασιλέων τῆς Νεαπόλεως. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀξίου ἡγεμόνος τούτου ἔλαβε χώραν ἡ πρώτη μετοίκησις τῶν Ἀλβανῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, ὡς θέλομεν παρατηρήσει ἐπομένως ἐν τῇ προσθήκῃ τῆς παρούσης ἱστορίας.

(15) Μεταξὺ τῶν συνομοσάντων ἀρχόντων τούτων διεκρίνοντο οἱ πρίγκιπες τοῦ Ταράντου καὶ Ῥοξανίου, συγγενεῖς τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου, ὁ Μαρκέσιος τῆς Κωτρώνης, ὁ Δοῦξ τῆς Ἀκρης, καὶ ὁ Κόμης τοῦ Κουβερσάνου. Ἐκ συμφώνου ὅλοι ἐπεμψαν πρέσβυν προσκαλοῦντες τὸν βασιλέα Ἰωάννην τῆς Ἀραγόνης νὰ ἔλθῃ εἰς Νεάπολιν καὶ λάβῃ τὸ βασίλειον, ὅπερ νομίμως ἀνήκεν εἰς αὐτὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀλφόνσου. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἠρνήθη τὴν πρότασίν των, λέγων ὅτι εὐχαριστεῖτο νὰ ἴδῃ τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνεψιοῦ του Φερδινάνδου τοῦ Α'. Τότε ὁ πρίγκιψ τοῦ Ταράντου, ὅστις ἦτο (gran Contestabile) μέγας πρωτοστράτωρ, κατὰ τοὺς Βυζαντινοὺς, ὁ

λεγόμενος σήμερον Σταυλάρχης, τοῦ βασιλείου, καὶ ὁ Πρίγκιψ τοῦ Ῥοξανίου, ὅστις θανατηφόρως ἐμίσει τὸν Φερδινάνδον, διότι ὡς ἐλέγετο, εἶχε πράξει αἰμομιξίαν μετὰ τῆς ἀδελφῆς του, συζύγου τοῦ πρίγκιπος, προσεκάλεσαν τὸν Ἰωάννην τοῦ Ἀγκιῦ Δοῦκα τῆς Καλαβρίας, ὅστις εὕρισκετο εἰς Γένοβαν σταλείς ὑπὸ Καρόλου τοῦ Ζ'. βασιλέως τῆς Γαλλίας νὰ διοικήσῃ τὴν πόλιν ἐκείνην, ὄντος προστατοῦ τῶν Γενοβέζων. *Biancardi. Vita dei Re di Napoli.*

(16) Ἡ Λατινικὴ λέξις *Λεγάτος* (*Legatus*), εἶναι ὁ τίτλος τῶν πρέσβειων τοῦ Πάπα, καὶ ἰσοδυναμεῖ μετὰ τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν λέξιν Ἐξαρχος· λαμβάνουν τὸν ῥηθέντα τίτλον οἱ ἐκτάκτως ἀπεσταλμένοι πρέσβεις τοῦ Πάπα· οἱ δὲ τακτικοὶ πρέσβεις ὀνομάζονται *Νοῦντζιοι* (*Nuntii*) Ἀγγελιοφόροι.

(16) (σελ. 65) Διάφορος εἶναι ἡ γνώμη τῶν ιστοριογράφων περὶ τοῦ ἀκριβοῦς ἀριθμοῦ τοῦ ὑπὸ τὴν ὄδηγιάν τοῦ Σκεντέρμπεη μεταβάντος ἐν Ἀπουλίᾳ στρατοῦ. Ἐὰν δώσωμεν πίστιν εἰς τὸν περιφήμον μεταξὺ τῶν λογίων τοῦ τότε καιροῦ Ποντᾶνον, ὅστις ἦτον ἐπιμελητῆς εἰς τὸ στρατόπεδον τοῦ Φερδινάνδου, τὸ ἵππικὸν τοῦ Σκεντέρμπεη ἐσύγκειτο ἐξ ἑπτακοσίων ἐκλεκτῶν ἵππέων· μὲ ἀνάλογον στρατὸν τοῦ πεζοῦ.

(17) Ἦτον οὗτος ἀρχηγὸς τῆς σπείρας τῶν Σφορτζέων, ἄσπονδος ἐχθρὸς ἐκείνης τῶν Βρατζέσκων. Μετὰ ταῦτα ἐχρημάτισε Δοῦξ τῶν Μεδιολάνων ὡς κληρονόμος τοῦ πενθεροῦ τοῦ Φιλίππου Βισκόντου Δουκὸς τῶν Μεδιολάνων, ὅστις δὲν εἶχε τέκνα ἄρρενα. *Giovio. Vite ed elogj degli uomini illustri.*

(18) Ὀνομάζετο Ἰάκωβος, καὶ ἦτον υἱὸς τοῦ Νικολοῦ Πικινίνου τῆς οἰκογενείας τῶν Φορτεμράτζων ἐκ τῆς ἐν Τοσκάνῃ πόλεως Περούγκιας.

(19) Ὁ Σκεντέρμπεης ἀγαπῶν ἐκ καρδίας τὸν Βασιλέα Φερδινάνδον, καὶ ὀργισθεὶς εἰς ἄκρον κατὰ τοῦ Πικινίνου διὰ τὴν δολιότητά του, ἐπέπεσε πρὸς ἐκδίκησιν εἰς τὰς ἐπαρχίας τοῦ πρίγκιπος τοῦ Ταράντου, ὅστις, ὡς ἀνωτέρω ἐσημείωσα, ἦτον εἷς τῶν πρωτίστων ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου. Ὁ Γοβελλῖνος (Gobellino libr. VI.) ἀναφέρει τὴν ἐπιστολὴν ἣν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἔγραψεν ὁ πρίγκιψ τοῦ Ταράντου εἰς τὸν Σκεντέρμπεην, καὶ τὴν ἀπάντησιν τούτου. Αἱ δύο ἐπιστολαὶ αὗται εἰσὶν ὑποπτοὶ εἰς τὸν βιογράφον Βιέμμην (ἴδε βιβλ. 5'). Ἡ ἐπιστημότης ὅμως τῶν ἐπιστολῶν τούτων ἀποδεικνύεται ἀξιόλογα παρὰ τοῦ ἐλλογιμωτάτου Ῥοδοτᾶ εἰς τὸ σύγγραμμά του *Del Rito Greco in Italia* βιβλ. Γ. Κεφάλαιον Β'. λέγων. *Poichè egli (Biemmi) non adduce convincente motivo vaevole a trarne l'intelletto al suo sentimento, e a derogare all'autorità dello scrittore citato, crediamo di dover ammettere per sincere l'una e l'altra, ἡγοῦν* « Ἐπειδὴ ὁ Βιέμμη δὲν προτείνει εὐλογοφανῆ αἰτίαν νὰ πείσῃ τὸν νοῦν, καὶ νὰ μὴ δώσῃ βαρύτητα εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἀναφερομένου συγγραφέως, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν γνησίας τὴν μίαν καὶ τὴν ἄλλην. » Ἴδου αἱ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐπιστολαί, τὰς ὁποίας ἀναφέρει καὶ ὁ Σουμμόντης (Summonte) εἰς τὴν ἱστορίαν του τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως, τόμ. Β'.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΝΤΩΝΙΟΣ, ΠΡΙΓΚΙΨ ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΑΛΒΑΝΟΝ ΧΑΙΡΕΙΝ.

α Ἀνῆκεν εἰς ἐσέ, τὸν ὁποῖον ἡ τύχη εἶχε δοξάσει εἰς τὰς μάχας κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς χριστιανικῆς Θρησκείας, τοὺς ὁποίους τινὰς φορὰς ἐπολέμησας, νὰ καταπνεύσης μέχρι τέλους, καὶ νὰ κατατρέξῃς μέχρι τῆς παντελοῦς ἐξολοθρεύσεως, καὶ ὄχι νὰ τοὺς ἐρεθίσῃς ὀλίγον τι, ἀφίνων τὸ παιδίον ἐκεῖνο διὰ νὰ μεταβῆς εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ λάβῃς τὰ ὅπλα ἐναντίον τῶν Χριστιανῶν. Ποῖαν πρόφασιν ἔχεις κατ' ἐμοῦ; Τί ἔπραξα ἐγὼ ἐναντίον σου; Ποῖαι ἔρριδες ποτὲ ὑπῆρχον μεταξὺ ἡμῶν; Ἐλεηλάτησες τὰς γαίας μου, καὶ σκληρῶς ἐναντίον τῶν ὑπηκόων μου ἐκδικήθεις, καὶ ἐκίνησες τὸν πόλεμον πρὶν τὸν γνωστοποιήσης. Καυχᾶσαι ὅτι εἶσαι δυνατότατος πολεμιστῆς τῆς Χριστιανικῆς Θρησκείας, καὶ μόνον τοῦτο καταδιώκεις ἐκείνους, οἵτινες διὰ ὄλους τοὺς λόγους εἰσὶν χριστιανικότατοι. Ἐστρεψες τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Γάλλων, τῶν ὁποίων εἶναι τὸ Βασιλεῖον τῆς Σικελίας. Ἐνόμισες ἴσως ὅτι πολεμεῖς ἐναντίον τῶν ἐκτεθλυμένων Τούρκων, τῶν ὁποίων συνειθίζεις νὰ πληγώνῃς τὰ νῶτα; Ἐδῶ θέλεις εὔρει ἄλλους ἀνθρώπους ἂν καὶ ἀνέχονται τὴν ὑπερήφανον παρουσίαν σου· οὐδεὶς ὁμῶς θέλει ἀπαφύγει τὸ πρόσωπόν σου, θέλει μάλιστα τὸ προκαλέσει εἰς μάχην, τὸ Ἰταλικὸν αἶμα δὲν θέλει φοβηθῆ τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλβανοῦ. Ἐγνωρίσαμεν ἤδη τὴν γενναιολογίαν σας, καὶ ὡς πρόβατα θεωροῦμεν τοὺς Ἀλβανούς· ἐντρεπώμεθα μάλιστα νὰ ἔχωμεν διὰ ἐχθροὺς τιοῦτους οὐτιδανούς ἀνδρας· σὺ δὲν ἤθελες ἐπιχειρηθῆ τοιαύτην πάλην ἐὰν ἤθελες δυνηθῆ νὰ μείνῃς εἰς τὴν οἰκίαν σου. Ἐφυγες τὴν ὁρμὴν τῶν Τούρκων, καὶ

μη δυνηθεῖς νὰ ὑπερασπισθῆς τὴν οἰκίαν σου ἐστοχάσθης νὰ εἰσβάλλῃς εἰς ἐκείνην τῶν ἄλλων ἡπατήθης, ἐκτὸς μόνον ἂν πρὸς οἰκίαν ζητεῖς τὸν τάφον σου. Χαῖρε.»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ, ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΑΛΒΑΝΙΑΣ, ΙΩΑΝΝΗ ΑΝΤΩΝΙΩ ΠΡΙΓΚΙΠΙ ΤΟΥ ΤΑΡΑΝΤΟΥ ΧΑΙΡΕΙΝ.

« Ἄφ' οὗ ἔκαμα ἀνακωχὴν μὲ τὸν ἐχθρὸν τῆς Ὀρησκείας μου, δὲν ἠθέλησα ν' ἀφίσω τὸν φίλον μου ἄνευ ὑπερασπίσεως· πολλάκις ὁ πατήρ του Ἄλφόνσος μοι ἔπεμψε βοήθειαν ἐν ᾧ ἐγὼ ἐπολέμουν μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ ἔνεκα τούτου ἠθέλα φανῶ πολὺ ἀχάριστος, ἂν δὲν ἠθέλα ἀποδώσω εἰς τὸν υἱὸν του τὴν αὐτὴν ἐκδούλευσιν. Σ' ὑπενθυμίζω ὅτι ἐκεῖνος ἐστάθη Βασιλεὺς σου· διατί λοιπὸν δὲν θέλεις ν' ἀναγνωρίσης ὡς διάδοχον τὸν υἱὸν του; Σὺ ἐλάτρευες τὸν πατέρα του, καὶ τώρα προσπαθεῖς νὰ διώξῃς τὸν υἱὸν του; ποῖος ἔδωκεν εἰς σέ τοιαύτην ἐξουσίαν; τίς χρεωστεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸν Βασιλέα τῆς Σικελίας, σὺ ἢ ὁ ἄκρος Ἀρχιερεὺς τῆς Ῥώμης; Ἐγὼ ἤλθα πρὸς βοήθειαν τοῦ Φερδινάνδου υἱοῦ τοῦ Βασιλέως, καὶ τῆς Ἀποστολικῆς καθέδρας· ἤλθα νὰ πολεμήσω κατὰ τῆς ἀπιστίας σου, καὶ τῶν ἀναριθμῶν προδοσιῶν τῶν μεγιστάνων τοῦ Βασιλείου τούτου· δὲν θέλετε μείνει πάντοτε ἀτιμώριτοι τῶν ἐπιπορευμάτων σας. Ἴδου ἡ αἰτία τῆς μάχης μου κατὰ σοῦ· καὶ εἶναι ἐπίσης ἔνδοξον διὰ ἐμὲ νὰ σὲ πολεμήσω, ἐν ᾧ μάχομαι μὲ τοὺς Τούρκους· σὺ δὲν εἶσαι ὀλιγώτερον Τούρκος τούτων, διότι εἰσὶν τινες, οἵτινες ὀρθῶς σὲ κρίνουν, νομίζοντες ὅτι δὲν ἀνήκεις εἰς οὐδεμίαν Ὀρησκειάν· σὺ μοι παραβάλλεις τοὺς Γάλλους, καὶ τὰ ὀνόματα ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν Ὀρησκειάν ἔκαμαν μεγάλας μάχας· δὲν

θέλω νὰ φιλονεικῶ μετὰ σοῦ περὶ ἀρχαίων κατορθωμάτων, ἅτινα ἴσως ἐστάθησαν κατώτερα ὅσων ἢ φήμη τὰ διστάλπισεν· εἶναι δὲ πασίγνωστον ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὅτι τὰ στρατεύματα τῶν Ἀραγόνων πολλάκις διέβησαν τὸ Αἰγαῖον πέλαγος, λεηλάτησαν τὰ παράλια τῶν Τούρκων, ἔλαβον τὴν λείαν τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἡ Κροΐα ἀπὸ τὸν φάρυγκα τῶν ἐχθρῶν μέχρι τὴν σήμερον ὑπερασπίζεται μὲ τὰ ὅπλα τῶν Ἀραγόνων. Διατὶ μοὶ ἐπενθυμίζεις τὰ παλαιὰ, καὶ ἀφίνεις κατὰ μέρος τὰ νέα; Μεταβάλλονται τὰ ἥθη τῶν οἰκογενειῶν, καὶ οἱ ζευγηλάται εἰς τὸ βασιλεῖον καὶ οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ ἄροτρον ἐπιστρέφουν, καὶ δὲν θέλεις εὑρεῖ εὐγένειαν ἀρχαιοτέραν τῆς ἀρετῆς. Δὲν δύνασαι νὰ μοὶ ἀρνηθῆς ὅτι ἐχρημάτισες ἄσπονδος ἐχθρὸς τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους, διότι βοηθὸς ὦν σὺ ὁ πρῶτος τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου, ἐδίωξεν οὗτος τοὺς Γάλλους ἀπὸ τὸ βασιλεῖον τοῦτο. Δὲν γνωρίζω ποία ἀρετὴ λάμπει τώρα εἰς αὐτούς· ἀνεφάνη ἴσως νέος ἀστήρτις, τὸν ὁποῖον τώρα μόνον ἴδες μεταξὺ τῶν Γάλλων; Καταφρονεῖς προσέτι τοὺς ἀνθρώπους μου, καὶ παραβάλλεις τοὺς Ἀλθανοὺς μὲ τὰ πρόβατα, καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν σου ἐκφράζεσαι μὲ ὕβρεις περὶ Ἡμῶν, καὶ ἀποδεικνύεις ὅτι δὲν ἔχεις γνῶσιν περὶ τῆς ἡμετέρας γενεᾶς. Οἱ προπάτορες ἡμῶν ἦσαν Ἡπειρῶται, ἐκ τῶν ὁποίων ἠγέρθη ἐκεῖνος ὁ Πύρρος, τοῦ ἑποίου τὴν δρμὴν μόλις οἱ Ῥωμαῖοι ἐδυνήθησαν νὰ ἀντικρούσουν, ἐκεῖνος ὅστις διὰ τῶν ὅπλων ἐκατέκτησε τὸ Τάραντον καὶ ἄλλας χώρας τῆς Ἰταλίας. Δὲν ἔχεις ἀνδρας δυνατοὺς ν' ἀνισταθοῦν εἰς τοὺς Ἡπειρώτας, εἰμὴ τοὺς Ταραντίνους, γένος ἀνθρώπων βρεμένων, καὶ γεννηθέντων μόνον διὰ νὰ ψαρεύουν ὀψάρια. Ἐὰν θέλεις νὰ εἴπῃς ὅτι ἡ Ἀλβανία εἶναι μέρος τῆς Μακεδονίας,

ὁμολογεῖς ὅτι εὐγενέστεροι ἐχρημάτισαν οἱ προπάτορες των, οἵτινες ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἐπροχώρησαν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν, καὶ μὲ ἀπιστεύτους δυσκολίας κατεδάμασαν ὅλα ἐκεῖνα τὰ ἔθνη, τὰ ὁποῖα ἀντεστάθησαν εἰς αὐτούς. Ἀπὸ ἐκείνους πηγάζουν οὔτοι, τοὺς ὁποίους σὺ ὀνομάζεις πρόβατα, καὶ ἡ φύσις τῶν πραγμάτων δὲν ἠλλαξε· διατὶ φεύγετε σεῖς οἱ ἄνδρες ἐνώπιον τῶν προσώπων τῶν προβάτων; Τὰς παρελθούσας ἡμέρας οἱ Ἄλβανοὶ ἐδοκίμασαν ἐὰν οἱ Ἄπουλοι ἦσαν κοπάδια· καὶ δὲν εὔρον οὐδένα, ὅστις ἐδυνήθη νὰ θεωρήσῃ τὸ πρόσωπόν μου, ἐξ ἐναντίας ἐπαρτήρησα πόσον εἶναι καλὰ ὀπλισμένα τὰ νῶτα τῶν στρατιωτῶν σου, πλὴν δὲν ἠδυνήθη ποτὲ νὰ ἴδω τὰς περικεφαλαίας των, ἢ τὰ πρόσωπά των, ἐκτὸς μόνον ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἠχμαλώτισα. Ἐγὼ δὲν ζητῶ τὴν οἰκίαν σου, ἀρκούμενος κατὰ πολλὰ τῆς ἰδικῆς μου· ἀλλὰ καλῶς προσπαθῶ ὅτι σὺ, ὅστις πολλάκις ἐφυγάδευσες τοὺς πτωχοὺς γείτωνάς σου ἐκ τῶν ἰδιοκτησιῶν των, νὰ μὴ διώξῃς τὸν βασιλέα ἀπὸ τῆς ἰδικῆς του· καὶ οὔτε νὰ κατορθώσῃς ἐκεῖνο ὅπερ τόσον ἀνόμως ἐφαντάσθῃς νὰ κυριεύσῃς τὸ βασίλειον. Ἐὰν δὲ εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, ἴσως νικηθεῖς, θέλω ἐνταφιασθῆ, ὡς μ' εὐχέσαι διὰ τῆς ἐπιστολῆς σου, ἡ ψυχὴ μου θέλει ἀπολαύσει τοιαύτην ἀνταμοιβὴν ἀπὸ τὸν διέποντα τὰ πάντα Θεὸν, ὅχι μόνον ἐὰν ἐκτελέσω τὸν σκοπὸν μου, ἀλλ' ἐὰν μόνον θέλω προσχεδιάσω ἢ ἐπιχειρήσω ἐνδοξόν τι ἄθλον Χαῖρε.»

(20) Περὶ τῆς ἐλεεινῆς τύχης τοῦ περιφήμου ὀπλαρχηγοῦ τῆς Ἰταλίας Κόμητος Ἰακώβου Πικινίνου, ὁ ἀνώνυμος Γάλλος συγγραφεὺς τῆς παρούσης Ἱστορίας ἔπεσεν εἰς μέγα λάθος ἐπειδὴ ὁ Πικινῖνος ἐφονεύθη εἰς Νεάπολιν κατὰ μυστικὴν διαταγὴν τοῦ Βασιλέως Φερδι-

νάνδου. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς παρατηρήσεώς μου ταύτης ἀναφέρω ἐδὼ ὀλόκληρον ἓν τεμάχιον τοῦ Ζ'. Βιβλίου τῶν τῆς Ἰταλίας Ἱστοριῶν τοῦ περιφήμου Μακιαβέλλου. Restati pertanto Ferrando di Aragona e Francesco Sforza, l' uno Duca di Lombardia e principe di Genova, l' altro re di tutto il Regno di Napoli, ed avendo insieme contratto parentado, pensavano come é potessero sicuramente godere, e morendo agli loro liberamente lasciare. E perciò giudicarono che é fusse necessario, che il Re s' assicurasse di quelli Baroni che l' avevano nella guerra di Giovanni d' Angiò offeso, ed il Duca operasse di spegnere l' armi Braccesche al sangue suo naturali nimiche, le quali sotto Jacopo Piccinino in grandissima riputazione erano salite; perchè egli era rimasto il primo capitano d' Italia, e non avendo stato, qualunque era in stato doveva temerlo, e massimamente il Duca, il quale mosso dall' esempio suo non gli pareva poter tenere quello stato nè sicuro à figliuoli lasciarlo, vivente Jacopo. Il Re pertanto con ogni industria cercò l' accordo con i suoi Baroni, ed usò ogni arte in assicurargli; il che gli succedette felicemente, perchè quelli principi, rimanendo in guerra col Re, vedevano la loro rovina manifesta, e facendo accordo e di lui fidandosi ne stavano dubbi. E perchè gli uomini fuggono sempre più

volentieri quel male ch' è certo, ne seguita che i principi possono i minori potenti facilmente ingannare. Credettero quelli principi alla pace del Re, veggendo i pericoli manifesti nella guerra, e rimessivi nelle braccia di quello, furono di poi da lui in vari modi sotto varie cagioni spenti. La qual cosa sbigottì Jacopo Piccinino, il quale con le sue genti si trovava a Sulmona, pertorre occasione al Re d' opprimerlo, tenne pratica col duca Francesco per mezzo de suoi amici di riconciliarsi con quello, ed avendogli il Duca fatte quante offerte potette maggiori, deliberò Jacopo di rimettersi nelle braccia sue, e l' andò, accompagnato da cento cavalli, a trovare a Milano.

Aveva Jacopo sotto il padre e col fratello militato gran tempo, prima per il Duca Filippo, e dipoi per il popolo di Milano, tantochè per la lunga conversazione aveva in Milano amici assai, ed universale benivolenza, la quale le presenti condizionì avevano accresciuta; perchè agli Sforzeschi la prospera fortuna e la presente potenza avevano partorito invidia, ed a Jacopo le cose avverse e la lunga assenza avevano in quel popolo generato misericordia, e di vederlo grandissimo desiderio. Le quali cose tutte apparvero nella venuta sua, perchè pochi rimasero della nobiltà, che non l' incontrassero; e le strade don-

de ei passò, di quelli che desideravano vederlo erano ripiene, e il nome della gente sua per tutto si gridava. I quali onori affrettarono la sua rovina, perchè al Duca crebbe col sospetto il desiderio di spegnerlo; e per poterlo più copertamente fare, volse che celebrasse le nozze con Drusiana sua figliuola naturale, la quale più tempo innanzi gli aveva sposata. Dipoi convenne con Ferrando lo prendesse à suoi soldi con titolo di capitano delle sue genti, e centomila fiorini di provvisione. Dopo la qual conclusione Jacopo insieme con uno ambasciadore ducale, e Drusiana sua moglie se n' andò a Napoli, dove lietamente ed onoratamente fu ricevuto, e per molti giorni con ogni qualità di festa intrattenuto; avendo domandato licenza per ire a Sulmona dove aveva le sue genti, fu dal Re nel castello convitato, ed appresso il convito insieme con Francesco suo figliuolo imprigionato, e dopo poco tempo morto. Ἐκ τῆς διηγήσεως ταύτης ἐξάγεται ὅτι φιλιθέντων τῶν Μεγιστάνων τοῦ βασιλείου τῆς Νεαπόλεως μὲ τὸν βασιλέα των Φερδινάνδον ὁ Κόμης Πικινῖνος, ὅστις εὑρίσκετο εἰς Σουλμόνην, πόλιν τῶν Ἀβρούτζων, ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ἵππικοῦ του, ἐπεθύμησε τότε νὰ φιλιωθῆ μὲ τὸν ἄσπονδον ἔχθρον του Φραγκῖσκον Σφόρτζαν δεῦκα τῶν Μεδιολάνων. Ὁ δεῦξ εὖτος ὄχι μόνον ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ἀλλὰ διὰ νὰ δώσῃ δεῖγμα τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸν Πικινῖνον τὸν ἐνύμφευσε μὲ τὴν νόθον θυγατέρα του ὀνομαζομένην

Δρουϊσιανήν. Μετὰ ταῦτα οἱ εὐγενεῖς τῶν Μεδιολάνων δεικνύοντες μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸν δπλαρχηγὸν Πικινῖνον, ὁ δούξ Σφόρτζης ἔλαβε κατ' αὐτοῦ ὑπονοίας καὶ φθόνον· διὸ ἵνα τὸν ἀπομακρύνῃ παρεκάλεσε τὸν σύμμαχόν του καὶ συγγενῆ βασιλέα τῆς Νεαπόλεως Φερδινάνδον νὰ τὸν ζητήσῃ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του. Ὁ δὲ δυστυχῆς Πικινῖνος ἐδέχθη μετὰ χαρᾶς τὴν πρότασιν καὶ ἀνεχώρησε μὲ τὴν σύζυγόν του διὰ τὴν Νεάπολιν ὅπου ὁ βασιλεὺς τὸν ἐδέχθη μὲ μεγάλας τιμάς. Παρελθόντος δὲ τοῦ καιροῦ ὁ Πικινῖνος ἐζήτησεν ἄδειαν νὰ ὑπάγῃ εἰς Σουλμόνην ὅπου εἰσέτι εὐρίσκοντο οἱ στρατιῶταί του. Τότε ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος, προσκαλέσας αὐτὸν εἰς συμπόσιον ἐν τῷ φρουρίῳ λεγομένῳ Καστέλ Νόβω διέταξε νὰ φυλακίσουν αὐτὸν καὶ τὸν υἱὸν του Φραγκῖσκον ἐξελθόντας ἐκ τοῦ φρουρίου καὶ μετ' ὀλίγον ἐθαγάτωσε καὶ τοὺς δύο.

(21) Αἱ τρεῖς πόλεις αὗται ὀνομάζοντο Τράνη, Σίποντος καὶ Ἅγιος Ἰωάννης Ῥοτόνδος, καὶ ἀνήκουν εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ἀπουλίας· Οἱ δὲ ἀπόγονοι τοῦ Σκεντέρμπεη, ὡς θέλομεν ἰδεῖ ἐν τῇ προσθήκῃ, ἀπέλαμβανον μετὰ τὸν θάνατόν του τὰ εἰσοδήματα τῶν κτημάτων τούτων.

(22) Κατὰ τὴν ἐν Νεαπόλει διατριβὴν του ἑκατοῖκει εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ἐντὸς τοῦ φρουρίου, τοῦ λεγομένου *Castello nuovo*. Ἀναγινώσκειτο εἰσέτι, τοῦλάχιστον κατὰ τὸ 1842 ἔτος ὅταν εὐρισκόμην ἐν Νεαπόλει, πρὸς τὴν δεξιὰν τῆς θριαμβευτικῆς ἀψίδος τοῦ βασιλέως Ἀλφόνσου Α'. ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ Ἰσπανικὴ

DE SCANDERBEG

LA CRIMINAL.

ἡγουν. Ἡ φυλακὴ τοῦ Σκεντέρμπεη, ἦτοι ὁ τόπος ὅπου ὁ Σκεντέρμπεη ἐφυλάκιζε τοὺς στρατιώτας του.

(23) Ὁ Σκεντέρμπεη εἶχε συνεκστρατεύσει μὲ τὸν Καραζάμπεη εἰς τὴν Ἀσίαν. **FRANCO. Fatti.** κτλ.

(24) Ὁ Ἐπίσκοπος οὗτος ὀνομάζετο Παῦλος τοῦ Ἀγγέλου, καὶ ἦτο πρωτότοκος υἱὸς τοῦ Κόμητος Ἀνδρέα Ἀγγέλου, ἐξ ἐνδόξου καὶ Αὐτοκρατορικῆς οἰαγενείας. Ἐφημίζετο ὡς ὁ πλέον φρόνιμος, νουεχῆς, καὶ εὐγλωττος τῆς ἐποχῆς του, εἰδήμων τῆς Ἑλληνικῆς, Λατινικῆς, Ἑβραϊκῆς καὶ Χαλδαϊκῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, καὶ βαθύτατος Θεολόγος. Ὁ Μωάμεθ διὰ νὰ ἐκδικηθῇ κατ' αὐτοῦ ὑπεσχέθη ἀνταμοιβὴν ἑκατὸν χιλιάδων δουκάτων (500 χιλ. δραχμῶν) εἰς ὅποιον τὸν ἤθελε φονεύσει, καὶ 200 χιλιάδας εἰς ὅποιον τὸν ἤθελε φέρει εἰς αὐτὸν ζῶντα. **Franco. Fatti.** κτλ.

(25) Ὁ ζηλωτὴς Πάπας οὗτος Πίος ὁ Β'. συνέλαβε τὴν ιδέαν νὰ τεθῇ ὁ ἴδιος ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ συμμαχικοῦ στρατεύματος, δίδων τὴν ἀρχηγίαν τούτου εἰς τὸν Σκεντέρμπεην, τὸν ὁποῖον μετὰ ταῦτα ἤθελε στέφῃ βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Εἶχεν ἤδη φθάσει εἰς Ἀγκῶνα, ὅπου εὕρισκετο Χριστόφορος ὁ Μόρος δοῦξ τῆς Βενετίας, ὅταν ἡ τύχη Μωάμεθ τοῦ Β'. ἐματαιώσε τὸ σχέδιόν του, ἀποβιάσαντος τοῦ Πάπα τὴν 14 Αὐγούστου τοῦ 1464 ἔτους.

(26) Ὁ πασᾶς Μπαλαμπάνης ἐκατάγετο ἐκ τῆς Ἀλβανίας, καὶ ἦτο ὁ πατήρ του ζευγηλάτης καὶ ὑπήκοος τοῦ Ἰωάννου Καστριώτου πατρὸς τοῦ Σκεντέρμπεη. Νήπιον ὦν αἰχμαλωτίσθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους, καὶ ἡγοράσθη μετὰ παρέλευσιν καιροῦ παρ' ἐνὸς Πασᾶ, ὅστις παρατηρήσας ὅτι τὸ πρόσωπόν του ἦτο μεγαλοπρεπές, τὸ δὲ ἀνάστημά του ὑψηλὸν καὶ ἀνάλογα ἔλα τὰ μέλη

τοῦ σώματος, ἔκρινεν ὅτι, ἐὰν ἐλάβανεν ἀνατροφήν καὶ γύμνασιν στρατιωτικὴν ἤθελε γένη ἀνὴρ μεγάλης ἀξίας· ἔνεκα δὲ τούτου τὸ ἀνέθρεψε καὶ ἐδίδαξεν κατὰ τὴν ὀρησκείαν τοῦ Ἀλχορανίου. Ὁ Πασᾶς βλέπων ὅτι ὁ νέος οὗτος εὐδοκίμησε κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του καὶ κατὰ τὴν πρόγνωσίν του, ἦτο πλήρης χαρᾶς· παρουσιασθείσης δὲ τῆς εὐκαιρίας ἑνὸς πολέμου τὸν ἔλαβε μαζύ του, καὶ δώσας σημεῖα μεγάλης ἀνδρείας, ὁ Πασᾶς τὸν ὑπερηγάπα καὶ τὸν ἐκολάκευε. Συνέβη δὲ ὅτι ἐκστρατεύσαντος τοῦ Μωάμεθ διὰ τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἀκολουθόντος τοῦ Πασᾶ τούτου, ὅστις εἶχε πλησίον του τὸν Μπαλαμπάνην, οὗτος κατὰ τὴν ἐφοδὸν ἐστάθη ὁ πρῶτος νὰ πηδήσῃ εἰς τὰ τεῖχη καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν. Ὁ Μωάμεθ τότε εἰς ἀνταμιδίην τῆς ἀνδρείας του ταύτης τὸν ἀνηγόρευσε Πασᾶν. **FRANCO. Fatti.** κτλ.

(27) Ἐξ ἐναντίας ὁ Μπαλαμπάνης ἐγνώριζε καλῶς τὰ πλεονεκτήματα τοῦ ἥρωος τοῦ τόπου τῶν γενεθλίων του καὶ εἶχε δι' αὐτὸν ὄλον τὸ σέβας. Τὸ ἀπέδειξε ἐξ ἀρχῆς τῆς ἐκστρατείας του πέμπων πρὸς αὐτὸν διάφορα δῶρα. Ὁ δὲ Σκεντέρμπεης ἀνταπέδωκεν αὐτῷ, πρὸς χλευασμὸν, μίαν σκαπάνην, ἐν ἄροτρον, καὶ ἐν δρέπανον, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν τέχνην τῶν γενέων του, καὶ ν' ἀφήσῃ τὴν ἀρχηγίαν τῶν στρατευμάτων εἰς ἄνδρας γεννηθέντας διὰ ταῦτα, ἐπειδὴ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ διοικῶνται τὰ στρατεύματα ἀπὸ ζευγηλάτην ὡς αὐτόν. Ὁ Μπαλαμπάνης ὁμωσε νὰ ἐκδικηθῇ κατὰ τῆς ἀπροσδοκίτου ὕβρεως ταύτης, ἥτις τῷ ἐφάνη μεγαλητέρα, διότι ἐγένετο εἰς αὐτὸν μετὰ τὴν ἀπόδωσιν ἑνὸς κολακευτικοῦ σημείου σεβασμοῦ. **Barletius. Historia Scanderb. Lib. XI.**

(28) Οἱ ἑπτὰ οὗτοι δυστυχεῖς ἀξιωματικοὶ ὀνομάζοντο· Μουζάχης τῆς Ἀγγέλου, Βλάσσης Γιουρίτζας, ἀνεψιδὸς τοῦ Σκεντέρμπεη, Γιάννης Μουζάχης, Ἰωάννης Περλάτος, Νικολὸς Βερίσιος, Γεώργιος Κόκας, καὶ Γιάννης Μάνεσσης. **BARLETIUS.** βιβλ. ΙΑ΄.

(29) Ὀνομάζεται οὗτος Βαλδασσάρης Περδούτζης. **Sagredo. Memorie istoriche de' Monarchi Ottomanî. Venezia 1763** εἰς 4.

(30) Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτυχῶν πολιτῶν τῆς πόλεως ταύτης ἀνέβαινεν ἕως τριάκοντα χιλιάδων, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ ὀκτὼ ἦσαν κατάλληλαι διὰ τὰ ὄπλα. **Biemmi, Βιβλ. ς΄.**

(31) Θανούσιος ὀνομάζεται ὁ στρατηγὸς οὗτος· ἐκατάγεται δὲ ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἰανκὸβικ Δεσπότη τοῦ Κερτζεγοβίνης, καὶ ἐνὸς μέρους τῆς ἀνω Βοσνίας· ἦτο δὲ ἀξιὸς καὶ πιστὸς. Μετὰ τὰ τελευταῖα δυστυχήματα τῆς οἰκογενείας τοῦ Καστριώτου, εἰ ἀπόγονοὶ του μετέβησαν εἰς ἓνα κτῆμα, τὸ ὁποῖον παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς ὁ Σκεντέρμπεης διὰ διαθήκης ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως. Εἷς καλόγηρος τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Δομνίκου ἐν Νεαπόλει, ἐστάθη ὁ τελευταῖος τῆς εἰρημένης λαμπρᾶς οἰκογενείας. Ὀνομάζεται ἐπίσης ὁ πᾶτερ **Θανούσιος.** Ἦτο τοσοῦτον ἐνθουσιασμένος εἰς τὴν μνήμην τοῦ Σκεντέρμπεη, ὥστε εἶχε θέσει τὴν εἰκόνα τούτου μεταξὺ ἐκείνης τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Παρθένου Μαρίας. **Le grand Castriotto d' Albanie** κ. τ. λ.

(32) Ἡ ποσότης αὐτῆ ἀνέβαινεν ἕως τριῶν χιλιάδων χρυσῶν ταλλήρων (σχεδὸν 400 χιλιάδας δραχμᾶς), ὥστε ὁ Σαγρέδος τὴν ἐπωνομάζει ἀτιμίαν ἀντὶ γεν-

ναιότητα τῶν Χριστιανῶν. Ἴδου, κατὰ τὸν Βαρλέτιον, τίνι τρόπῳ ἐτελείωσε τὴν ὀμιλίαν του ὁ Σκεντέρμπεης ἐνώπιον τῶν Καρδιναλέων· α Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἑλλάδος· μετὰ τὴν σφαγὴν τῶν πριγκίπων τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Τραπεζοῦντος, τῆς Σερβίας, τῆς Βοσνίας καὶ τῆς Μολδοβλαχίας· μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν τῆς Πελοποννήσου καὶ τὴν λεηλάτησιν τοῦ μεγαλητέρου μέρους τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἠπείρου, ἔμεινα ἐγὼ μόνος μου μὲ τὸ ἀδύνατον καὶ μικρὸν κράτος μου, μὲ τοὺς στρατιώτας μου ἐξηντλημένους ἀπὸ τόσους πολέμους, θραυμένους ἀπὸ τόσας μάχας, ὥστε ἡ Ἠπειρος δὲν ἔχει πλέον εἰς τὰ σπλάχνα της ἐν μέρος ὑγιᾶς διὰ νὰ λάβῃ νέας πληγὰς, καὶ δὲν ἔμεινε πλέον εἰς αὐτὴν αἷμα διὰ νὰ τὸ χύσῃ ὑπὲρ τοῦ χριστιανικοῦ λαοῦ. Εἰς τὴν Μακεδονίαν ταύτην, τοσοῦτον ἄφθονον εἰς στρατιώτας, εἰς πριγκίπους καὶ εἰς ὀπλαρχηγούς, δὲν μένει ἄλλο εἰμὴ μόνον ἡ ἡμετέρα ἀνδρεία, καὶ ψυχὴ ἀκαταδαμάστος. Ἐλάτε λοιπὸν πρὸς βοήθειάν μας, ἐν ᾧ εἶναι εἰσέτι καιρὸς· ὅσον οὐπὼ ἴσως δὲν θέλουν ὑπάρχει πλέον ἀθληταὶ τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους. » *Barletius. Lib. XII.*

(33) Ὁ ἀνδρεῖος οὗτος στρατιώτης ὀνομάζετο Γεώργιος Ἀλέξης. *Franco. Fatti* κτλ.

(34) Ὁ Βαρλέτιος λέγει ὅτι ἡ πόλις αὕτη εἶναι γνωστὴ εἰς τοὺς Γεωγράφους ὑπὸ τ' ὄνομα Βά λ μ η. *Barletius. Lib. XIII.*

(35) Οὗτος εἶναι ὁ ἀληθὴς ὑπολογισμὸς, διότι ὁ Σκεντέρμπεης ἀνέλαβε τὴν ἡγεμονίαν του τὸ 1443 ἔτος. Λανθάνονται λοιπὸν ὅσοι ἔγραψαν ὅτι ἀπέβησεν τὸ 1463 ἔτος, καὶ 65 τῆς ἡλικίας του.

Ὁ Σαγρέδος (*Sagredo Lib. I.*) ἀναφέρει ὅτι πολλοὶ ἀπέδωσαν τὸν θάνατον τοῦ Σκεντέρμπεη εἰς τὴν ἀμάθειαν τοῦ ἱατροῦ του. Ὁ δὲ Βολατερράνος (*Volateranus Lib. VIII.*) λέγει ὅτι πολλοὶ ἐθεώρησαν τὸν θάνατόν του ὡς προελθόντα ἐκ δηλητηρίου.

(36) Ὁ ἀγαπητός του ἵππος, ὁ σύντροφος τοσοῦτων μαχῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του δὲν ὑπέφερε πλέον νὰ τὸν ἱππεύσῃ ἄλλος τις, ἀγρίευσε, καὶ μετὰ ὀλίγας ἑβδομάδας ἀπέθανε. *Barletius. Lib. XIII.*

(37) Ὁ Φερδινάνδος Α΄. τῆς Ἀραγόνης, διὰ ν' ἀποδείξῃ τὴν ἀκράν λύπην του, διέταξε νὰ πενθοφορήσουν ὅλοι οἱ ὑπήκοοι τοῦ βασιλείου του δι' ἓν ἔτος, ἀφ' οὗ τοῦ ἕκαμε τὰ τῆς ἐκκλησίας μνημόσυνα πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς του.

(38) Καὶ τῷ ὄντι ὁ Μωάμεθ ἐκστράτευσε κατὰ τῆς Ἰταλίας τὸ 1481 ἔτος κυριεύσας τὴν πόλιν τοῦ Ὁτράντου ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, καὶ ἐμελέτα νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν παλαιὰν Ῥώμην, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὸ ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον ἐκ παραγγελίας του ἐγχαράχθη Λατινιστὶ ἐπὶ τοῦ μνημείου του.

» Τὴν Ῥόδον ὑπὸ τὸν ζυγὸν ἐπέθουν τῆς δουλείας,

» Καὶ νὰ πατήσω τὴν ὄφρυν Ἑλλης τῆς Ἰταλίας.

547.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ

ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΤΩΝ ΔΥΩ ΣΙΚΕΛΙΩΝ

ΑΛΒΑΝΙΚΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ.

Συνταχθεῖσα ὑπὸ

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΒΡΕΤΟΥ.

Ο Ιωάννης (Σαγροβ. Lib. I.) ...
 ...
 ...
 ...
 ...

ΕΠΙΤΟΜΗ
 ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ

ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΤΩΝ ΜΕΤΑ ΖΗΚΕΛΙΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ
 ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ
 ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ
 ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ
 ΑΡΧΑΙΩΝ ΑΠΟΚΡΙΣΙΩΝ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

ΤΩΝ

ΕΝ ΤΩ ΒΑΣΙΛΕΙΩ ΤΩΝ ΔΥΩ ΣΙΚΕΛΙΩΝ

ΑΛΒΑΝΙΚΩΝ ΑΠΟΙΚΙΩΝ.

Μεταξὺ διαφόρων ἐπισήμων ἐγγράφων τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως Βλαδισλάου, υἱοῦ καὶ διαδόχου Καρόλου τοῦ Γ'. ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Ἀγκιωτῶν ὑπάρχουσί τινα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ ρηθεὶς Βασιλεὺς ἐπιγράφεται καὶ Βασιλεὺς τῆς Ἀλβανίας πρὸς ἀναγνώρισιν τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῆς Ἀλβανίας, ἣν οἱ προκάτοχοί του εἶχον εἰς τὴν ἐξουσίαν των, ὡς τὴν σήμερον οἱ Βασιλεῖς τῆς Σαρδινίας καὶ τῆς Νεαπόλεως ὀνομάζονται εἰσέτι Βασιλεῖς τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ Κύπρου.

Οὐδεὶς Ἀλβανὸς ὁμῶς μετανάστευσεν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, εἰμὴ ἐπὶ τοῦ Βασιλέως τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας Ἀλφόνσου Α'. τῆς Ἀραγόνης, ὡς ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν (α), ὅταν ὁ ἀγαθὸς αὗτος Βα-

(α) Ἐν σελ. 18 τοῦ παρόντος Β'. Τέμου.

σιλεύς ἔγινε σύμμαχος τοῦ ἥρωος τῆς Ἀλβανίας Σκεντέρμπεη. Τότε μόνου ἤρχισαν αἱ συνεχεῖς σχέσεις μεταξὺ τῶν ὑπηκόων τῶν δύο ἡγεμόνων τούτων, ἐπειδὴ διάφοροι ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀλβανίας μετέβησαν, κατὰ διαταγὴν τοῦ Σκεντέρμπεη, ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως πρὸς βοήθειαν τοῦ Βασιλέως Ἀλφόνσου, ὅσιν τὸν εἶχεν ἄλλοτε συνδράμει μὲ χρήματα, μὲ ὄπλα καὶ μὲ ἀξιόους μηχανικούς.

Ἡ δὲ γενναιότης τοῦ Βασιλέως Ἀλφόνσου, πρὸς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεων τῶν ῥηθέντων ὀπλαρχηγῶν, εἴλκυσε τούτους ὥστε εἷς ἐξ αὐτῶν ἐκουσίως μὲ τοὺς ἀνθρώπους του ἠθέλησε ν' ἀποκατασταθῆ εἰς τὴν κάτω Καλαβρίαν, μίαν τῶν σημαντικωτέρων ἐπαρχιῶν τοῦ Βασιλείου ἐκείνου. Τοῦτο συνέβη τὸ 1448 ἔτος, καὶ ὁ ῥηθεὶς ὀπλαρχηγὸς ὀνομάζετο Δημήτριος Πέρης, ὡς ἐξάγεται ἀπὸ τὸ ἐξῆς βασιλικὸν Δίπλωμα, Λατινιστὶ γεγραμμένον, ἀντίγραφον τοῦ ὁποίου ἐπαρουσιάσθη τῇ 24 Σεπτεμβρίου τοῦ 1665 ἔτους εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ ἐν Πανόρμῳ (κοινῶς Παλέρμῳ) συμβολαιογράφου Διέγου Βαρέττα, καὶ σήμερον εὐρίσκεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ Τεροσπουδαστηρίου τῆς πόλεως ταύτης.

Alphonsus, Dei gratia, Rex Aragonum, Neapolis, Siciliae, etc. etc.

Considerantes Nos enim. quod tuis militari-
 bus servitiis et laboribus, uti trium coloniarum
 Epirotarum Dux, sub nostro militari servitio
 cum sanguinis effusione in adeptione totius
 provinciae Calabriae inferioris magnopere ad-
 hibuisti, aliisque occasionibus et servitiis paratus,
 et promptus semper fuisti insimul cum Georgio,
 et Basilio filiis tuis, qui Georgius ad praesens
 manet in nostro Regno Siciliae ultra Pharam
 in servitio nostro tanquam Dux Epirotarum
 nostrorum subditorum pro defensione praedicti
 Regni ex Gallicis invasionibus, pro quorum
 remuneratione, ac tua antiqua nobilitate, quae
 ex clarissima familia Castriotae Epirotarum
 Principe originem traxit, visum est pro modo
 te militem Demetrium Reres eligere, et nomi-
 nare in Nostrum regium Governatorem praedi-
 ctae nostrae provinciae inferioris Calabriae, pro
 ut virtute praesentis nostrae regiae cedulae
 eligimus, creamus, et nominamus te in prae-
 dictum nostrum regium Governatorem praeno-
 tatae provinciae inferioris Calabriae, etc. ἤγουν

α' Ἀλφόνσος ἐλέω Θεοῦ Βασιλεὺς τῶν Ἀραγόνων,
 τῆς Νεαπόλεως, Σικελίας, κτλ. κτλ.

« Σκεφθέντες Ἡμεῖς, ὅτι διὰ τῶν στρατιωτικῶν σου ἐκδουλεύσεων καὶ ἀγόνων ὡς Ἀρχηγὸς τριῶν ἀποικιῶν Ἑπειρωτῶν εἰς τὴν ἡμετέραν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν μεγάλως συνέδραμες, μὲ χύσιν αἵματος, εἰς τὴν κατάκτησιν ὅλης τῆς ἐπαρχίας τῆς κάτω Καλαβρίας, καὶ εἰς ἑτέρας περιστάσεις καὶ ὑπηρεσίας ἐφάνης πάντοτε ἐφωδιασμένος καὶ ἕτοιμος συνάμα τοῖς τέκνοις σου Γεωργίῳ καὶ Βασιλείῳ· καὶ ὅτι ὁ Γεώργιος κατὰ τὸ παρὸν σταθμεύει εἰς τὸ ἡμέτερον Βασιλεῖον τῆς Σικελίας πέραν τοῦ Φάρου, ὑπηρετῶν ὡς Ἀρχηγὸς τῶν ἡμετέρων Ἑπειρωτῶν ὑπηκόων πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ ρηθέντος Βασιλείου ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Γάλλων, εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ἐκδουλεύσεων τούτων, καὶ ἔχοντες ὑπὸ ὄψιν τὴν ἀρχαίαν εὐγένειάν σου, ἣτις κατάγεται ἀπὸ τὴν ἑνδοξὸν οἰκογένειαν τοῦ Καστριώτου Πρίγκιπος τῶν Ἑπειρωτῶν, ἐγκρίναμεν νὰ ἐκλέξωμεν καὶ νὰ διορίσωμεν Σε, στρατιώτην Δημήτριον Ῥέρην, Ἡμέτερον Βασιλικὸν Διοικητὴν τῆς ρηθείσης ἡμετέρας ἐπαρχίας τῆς κάτω Καλαβρίας· διὸ δυνάμει τοῦ παρόντος βασιλικοῦ διατάγματος ἐκλέγομεν, ἀναγορεύομεν, καὶ ὀνομάζομεν Σε Ἡμέτερον βασιλικὸν Διοικητὴν τῆς ρηθείσης ἐπαρχίας τῆς κάτω Καλαβρίας. κτλ. »

Ἐκ τοῦ διπλώματος τούτου ἀναντιρρήτως ἀποδεικνύεται ὅτι κατὰ τὸ 1448 ἔτος ἔλαβε χώραν ἡ πρώτη

μετανάστασις τῶν Ἀλβανῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν. Λανθάνεται λοιπὸν μεγάλως ὁ Ῥοδοτᾶς, ἀν καὶ Ἀλβανὸς, λέγων ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ *Del Rito Greco in Italia, Lib. III. cap. 2.* — « Οἱ πρῶτοι Ἀλβανοὶ ἐφάνησαν τὸ 1461 ἔτος, ὅταν ὁ Σκεντέρμπεης ἔλαβε παρὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τὴν κατοχὴν τῶν κτημάτων ἐν τῇ κωμοπόλει τοῦ ἁγίου Πέτρου τῆς Γαλατίνης. » *I primi (Albanesi) comparvero l' anno 1461, allorchè Scanderbeg fu investito dal re Ferdinando del dominio della terra di San Pietro in Galatina.*

Κατὰ τὸ ρηθὲν ἔτος 1461 ἦλθον οἱ Ἀλβανοὶ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, πλὴν ἦλθον ἐκ δευτέρου εἰς βοήθειαν, ὡς εἶδομεν ἄνωτέρω (α), τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ Σκεντέρμπεη. Τότε πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἔμειναν ἐν Ἀπουλία εἰς τὰ παραχωρηθέντα παρὰ τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου πρὸς τὸν Σκεντέρμπεην κτήματα καὶ πόλεις, ὡς ἀνταμοιβὴν τῆς γενναίας συνδρομῆς του εἰς τὴν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν τοῦ βασιλέως τούτου.

Κατὰ τὴν μαρτυρίαν δὲ ἐνὸς ἱστοριογράφου Νεαπαλίτου (β), πέντε χιλιάδες Ἀλβανῶν μετέβησαν ἐκ νέου

(α) Ἐν σελ. 79 τοῦ πηρόντος Β'. Τόμου.

(β) Ἰδὲ *Giustiniani. Dizionario istorico geografico del Regno di Napoli. Τομ. I'. Napoli 1805. εἰς 8.*

εἰς τὴν στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου ὀλίγον καιρὸν μετὰ τὴν εἰς Κρόϊαν ἐπιστροφὴν τοῦ Σκεντέρμπεη, ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἐνὸς ἀνεψιοῦ του, ὅστις ὀνομάζετο Κόηρης Στρέσιος, καὶ εἰς διαφόρους περιπτώσεις ἐφάνησαν ἀνδρεῖοι καὶ πιστοὶ εἰς τὸν βασιλέα Φερδινάνδον. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περισσότεροι ἐξ αὐτῶν ἐζήτησαν νὰ μείνωσι διὰ παντὸς ἐν τῷ Βασιλείῳ του ὡς ὑπήκοοι, ὁ Βασιλεὺς οὗτος παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς προνόμια διάφορα καὶ γαίας ἐν τῇ Ἀπουλίᾳ μὲ τὸ χρέος νὰ κατοικήσωσι μερικὰς πόλεις καὶ κωμοπόλεις, αἱ ὁποῖαι πρὸ καιροῦ εἶχον ἐρημωθῆ.

Εἰς τὸ Βασιλικὸν Ἀρχειοφυλάκιον τῆς Νεαπόλεως ὑπάρχει ἔγγραφον διὰ τοῦ ὁποίου ἀποφαίνεται ὅτι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ λεγομένη Καπιτανάτα μεταξὺ τῶν ἄλλων πόλεων ἐκατοικήθη ἐκ νέου ἡ κωμόπολις *Καστελλουτζίο* δὲ *Σάουρι* (*Castelluccio de' Sauri*), ὅταν ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος Α' τῆς Ἀραγόνης παρεχώρησε τὴν κωμόπολιν ταύτην εἰς ἓνα Ἀλβανὸν ὀνόματι *Ἰωάννην Γαζούλην*, ὅστις κατὰ πρῶτον ἔφερεν ἐκεῖ νὰ τὴν κατοικήσωσιν ἐξήκοντα Γραικοὺς ἐκ τῆς Ἠπείρου.

Τρίτη μετανάστευσις τῶν Ἀλβανῶν ἔλαβε χώραν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἡγεμόνος των Σκεντέρμπεη τὸ 1467 ἔτος, ὅταν ὁ υἱὸς του καὶ κληρονόμος Ἰωάννης μετέβη ἐν Ἀπουλίᾳ μὲ τὴν μητέραν του καὶ τὴν ἀδελ-

φήν του, και ἡ ἡγεμονία του ἔμεινε, κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἐνδόξου πατρὸς του, ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Ἐνετῶν.

Κατὰ τὸ 1478 ἔτος ἐπραγματοποιήθη καὶ τετάρτη μετανάστευσις τῶν Ἀλβανῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν πεσούσης τῆς Κρόϊας καὶ τῆς Ἀλβανίας ὑπὸ τὸν ζυγὸν τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ Β'. Ἄπαντες οἱ μεταναστᾶται οὗτοι κατέφυγον ἐν Ἀπουλία ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ἡγεμόνος των, Ἰωάννου Καστριώτου τοῦ Σκεντέρμπεη (α).

Νυμφευθείσης δὲ τῆς Ἑλένης, ἀδελφῆς τοῦ Ἰωάννου τοῦ Καστριώτου, μετὰ τοῦ Πρίγκιπος τοῦ Βισιγνάνου (Bisignano), καὶ ἀναχωρήσαντος τούτου διὰ τὰ τιμάρια του κείμενα εἰς τὰς δύο Καλαβρίας, οἱ νεομετανάσται Ἀλβανοὶ τὸν ἠκολούθησαν μαθόντες ὅτι ὁ Μεγιστάνος οὗτος εἶχεν ἀπείρους γαῖας χέρσους, καὶ τόπους καταλλήλους νὰ κατοικήσωσι, μὴ θέλοντες νὰ ζῶσι συνάμα τοῖς Ἰταλοῖς. Τοιοῦτοτρόπως οἰκοδομήθησαν αἱ τριάκοντα τέσσαρες κωμοπόλεις, αἵτινες σώζονται μέχρι σή-

(α) Οἱ ἀπόγονοι τοῦ υἱοῦ τούτου καὶ διαδόχου τοῦ ἐνδόξου Σκεντέρμπεη σώζονται τὴν σήμερον ἐκ μέρους γυναικῶς (ἀποσβεσθέντος τοῦ ἀρσενικοῦ κλήδου κατὰ τὸν 15. αἰῶνα, ὡς εἶδομεν ἐν σελ. κβ'. τῶν Προλεγομένων τῆς παρούσης ἱστορίας), ἐν τῇ λαμπροτάτῃ οἰκογενεῖᾳ Καραφᾶ, ἐκ τῆς ὁποίας εἰσὶν οἱ Δούκιδες τῆς Νουτζερίας (Nocera) ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως.

μερον εἰς τὰς δύο Καλαβρίας, 7 εἰς τὴν ἄνω καὶ 27 εἰς τὴν κάτω Καλαβρίαν.

Ἄπο ἐπίσημα δὲ ἔγγραφα, τὰ ὁποῖα σώζονται μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Πανόρμῳ Ἀνατολικοῦ Ἱεροσπουδαστηρίου, ἐξάγεται ὅτι κατὰ τὴν 13 Ἰαννουαρίου τοῦ 1487 ἔτους ἔφθασαν εἰς Σικελίαν διάφοροι ἄρχοντες Ἀλβανοὶ, Μακεδόνες καὶ Ἡπειρώται ὡς μετανάσται καὶ φυγάδες ἐκ τῆς τυραννίας τῶν Τούρκων. Μεταξὺ τούτων διεκρίνοντο οἱ εὐγενεῖς Ἰωάννης Μπαρμπάτης, Πέτρος Μπούχης, Γεώργιος Γολέμης, Ἰωάννης Σχιρὸς, Ἰωάννης Μακαλούσης, Θωμᾶς Θάνης, Ἀντώνιος Ππόρσιας, Ματθαῖος Μάζης, Θεόδωρος Δραγότας, Γεώργιος Ππουρλέσης, Ἰωάννης Παρκίνης, καὶ Γεώργιος Λουσιέρης. Ὁ μεγαλόδωρος Φερδινάνδος Α' τῆς Ἀραγόνης ἐδέχθη αὐτοὺς εὐμενῶς, καὶ διὰ Βασιλικοῦ Διπλώματος τῆς 30 Αὐγούστου τοῦ 1488 ἔτους, Ἰνδικτίωνος ς'. παρεχώρησεν εἰς αὐτοὺς τὰ τιμάρια τῆς Λουμέρκης καὶ τοῦ Δαϊνδιγόλου, (Il Feudo di Lumerca e quello nominato Daindiglioli) εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Ματζάρας (Val di Mazzara), νὰ τὰ ἔχωσιν ὡς ἰδιοκτησίαν των· τοῖς παρεχώρησεν ἐπίσης τὸ δικαίωμα νὰ διοικῶνται μὲ τούτους νόμους τῆς πατρίδος των καὶ νὰ ἐκτελοῦν ἐλευθέρως τὰ τῆς Ὀρθοσκειίας των, μὲ τὴν μόνην ὑποχρέωσιν νὰ κατοικήσουσιν

τὸν τόπον καὶ νὰ γεωργήσουν τὰς γαῖας εἰς τὸ διάστημα τριῶν ἐτῶν.

Πεσοῦσης τῆς Μοναρχίας τῶν Ἀραγόνων καὶ κυριευθέντος τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας καὶ Βασιλέως τῆς Ἰσπανίας Καρόλου Ε΄, οἱ Ἄλβανοὶ καὶ οἱ κάτοικοι τῆς ἐπαρχίας Κορώνης ἐν Πελοποννήσῳ, μὴ ὑποφέροντες πλέον τὸν τυραννικὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων ἐζήτησαν τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ ρηθέντος Αὐτοκράτορος, ὑποσχεθέντες νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν ὡς νόμιμόν των Ἡγεμόνα.

Ὁ μέγας καὶ κραταῖος οὗτος Μονάρχης εὐμενῶς ἐδέχθη τὴν πρότασιν ταύτην διατάττων τὸν περίφημον ναύαρχον Ἀνδρέαν Δορίαν ἐκ Γενόβης νὰ μεταβῇ εἰς τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου, καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰ Μωθοκόρινα. Τοῦτο συνέβη κατὰ τὸ 1532 ἔτος, καθ' ὃν καιρὸν τὸ Βασίλειον τῆς Νεαπόλεως ἐδιοικεῖτο ὑπὸ τοῦ Ἀντιβασιλέως Δὸν Πέτρου δὲ Τολέδο (α) Ἰσπανοῦ, ὅστις κατὰ διαταγὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατοῦ τὸν ὁποῖον μετεβίβαζεν ὁ ναύαρχος Δόριας.

Ἡ Κορώνη ἐλευθερώθη καὶ ἡ χριστιανικὴ σημαία ἐκ νέου ὑψώθη εἰς τὸ φρούριόν της. Ἀναχωρήσαντος

(α) Ἡ μεγαλοπρεπὴς καὶ ἐκτετατὴν ὁδὸς τῆς Νεαπόλεως, ἥτις ὀνομάζεται Τολέδο ἐκατασκευάσθη ὑπὸ τοῦ Ἀντιβασιλέως τούτου, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἔλαβε καὶ τὴν ἐπωνυμίαν.

δὲ τοῦ ῥηθέντος ναυάρχου καὶ εἰσβαλόντων πολυαρίθμων Τουρκικῶν Στρατευμάτων, ἡ Κορώνη ἐκ νέου ὑπέπεσεν εἰς τὸν ζυγὸν τούτων. Τότε ὅσοι Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες ἐσώθησαν ἐπεβιάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα τοῦ Ἀντιβασιλέως Δὸν Πέτρου δὲ Τολέδο, καὶ μετ' αὐτοῦ μετέβησαν εἰς τὸ βασιλεῖον τῶν δύο Σικελιῶν· καὶ οἱ μὲν μετενάστευσαν εἰς Σικελίαν, οἱ δὲ εἰς Ἀπουλίαν, καὶ ἕτεροι ἐν τῇ μητροπόλει τῆς Νεαπόλεως. Πρὸς τούτους, λέγουσι οἱ ἱστορικοὶ τῆς Νεαπόλεως, ὅτι ἐδόθησαν ἐκ τοῦ Βασιλικοῦ ταμείου ἐτησίως 5,000 δουκάτα, ἧτοι 25 χιλιάδες Δραχμαί, καὶ ὅτι ἡ τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος ἐκκλησία τῶν ἀγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου (α) ᾠκοδομήθη τὸ 1518 ἔτος παρὰ Θωμᾶ τοῦ *Ἡα.λαιο.λόγου* ἐκ τῆς Αὐτοκρατορικῆς οἰκογενείας τοῦ Βυζαντίου, ἐν τῇ λεγομένῃ ὁδῷ τῶν Γραικῶν *Vicolo dei Greci*, καὶ ὅτι ὅλαι αἱ εἰς τὴν ὁδὸν ταύτην οἰκοδομηθεῖσαι οἰκίαι ἦσαν ἰδιοκτησία τῶν Γραικῶν.

Ἡ μετανάστευσις αὕτη κατὰ χρονολογικὴν τάξιν εἶναι ἡ πέμπτη· καὶ ἕκτη ἐκείνη τοῦ 1647 ἔτους, ὅχι ἀπὸ Ἀλβανούς ἀλλὰ ἀπὸ Μανιάτας, οἵτινες ἔλαβον διὰ κατοικίαν των τὴν κωμόπολιν *Barile* (Barile).

(α) Περὶ τῆς Ἐκκλησίας ταύτης ἴδε τὸ σύγγραμμα *Delle Istorie della Chiesa Greca in Napoli esistente*, Napoli 1790. εἰς 4.

κειμένην εἰς τὴν καρποφόρον ἐπαρχίαν τῆς Βασιλικάτας (Basilicata).

Ἐβδόμη καὶ τελευταία μετανάστασις Ἀλβανῶν ἔγινε τὸ 1744 ἔτος ὑπὸ τοῦ πρὸ ὀλίγου ἀναγορευθέντος Βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν Καρόλου III τῶν Βουρβόνων. Ὁ μεγαλόψυχος καὶ γενναῖος θεμελιωτῆς οὗτος τῆς σήμερον ἐν Νεαπόλει βασιλευούσης Δυναστείας παραχώρησεν εἰς τοὺς μεταναστάντας Ἀλβανοὺς εἰς τὸ Βασίλειόν του, τὸ τιμᾶριον τῆς Μπαδέσσης (Badessa) εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ κάτω Ἀβρούτζου, τ' ὁποῖον εἶχε κληρονομήσῃ ἀπὸ τὴν μητέραν του Ἐλισαβέτην, Πριγκίπισσαν ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Φαρνέζων (Casa Farnese,) ἣτις εἶχε πλούσια κτήματα εἰς τὴν ἐπικράτειαν τῆς Ῥώμης καὶ εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεαπόλεως. Διέταξεν ἐν ταυτῷ ὁ μεγαλοφυῆς βασιλεὺς ὅτι οἱ ἱερεῖς τῆς μικρᾶς ταύτης ἀποικίας τῆς Μπαδέσσης, ἣτις ἐσύγκειτο ἐκ τριακοσίων ἀνθρώπων, νὰ μὴν ὑπόκεινται ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Λατίνου Ἐπισκόπου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι τὸ ἐλεύθερον νὰ χειροτονωῦνται ἀπὸ ἐπισκόπους τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐπὶ τοῦ ἐνδόξου βασιλέως τούτου ἐσυτήθη τὸ *Τάγμα τῶν Μακεδόνων*, Regimento Real Macedone, τ' ὁποῖον, ἔχων ἐπὶ

κεφαλῆς του ὡς Συνταγματάρχην τὸν Κεφαλῆνα Κόμητα Γεώργιον Χωραφᾶ, ἐδοξάσθη διὰ τὴν ἀνδρείαν του εἰς τὴν περίφημον μάχην τῆς Βελέτρης (Velletri), κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας οἱ Αὐστριακοί, ἤδη νικηταὶ τῶν στρατευμάτων τοῦ βασιλέως Καρόλου, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν καὶ μετ' ὀλίγου ἐβιάσθησαν νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν Βασιλέα τῶν δύο Σικελιῶν. Τότε ὁ Βασιλεὺς Κάρολος, θέλων νὰ δώσῃ αἰώνιον δεῖγμα εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸ τάγμα τῶν Μακεδόνων, ἀνεγνώρισε τοῦτο ὡς Τάγμα Ἐθνικὸν τοῦ βασιλείου του, διὰ τοῦ ἐφεξῆς διατάγματος.

« Ἐχὼν ὁ βασιλεὺς τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος, τ' ὁποῖον ἀνήκει εἰς αὐτὸν ἐπὶ τῶν τόπων τῶν Γραικῶν, ἐκ τῶν ὁποίων σύγκεται τὸ πεζὸν Βασιλικὸν τάγμα τῶν Μακεδόνων, καὶ τὴν ἰδιότητα νομίμων ὑπηκόων, ἧς ὑπάρχει εἰς τοῦτο, ἀπεφάσισε καὶ δηλοποιεῖ, ὅτι τὸ ῥηθὲν Βασιλικὸν Τάγμα τῶν Μακεδόνων θέλει θεωρεῖται ὡς σῶμα Ἰταλικόν, καὶ ἔνεκα τούτου θέλει χαίρει τὰ προνόμια, καὶ τὰς ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς αὐτὸ, κτλ. (α). »

Ἡ ὀγδόη καὶ τελευταία μετανάστιας τῶν Ἀλβανογραικῶν ἔλαβε χώραν τὸ 1774 ἔτος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου Δ'. Ἀρχηγὸς τῆς ἀποικίας ταύτης, ἧς

¹ Ἰδε τὸ σύγγραμμα *Dissertazione Istorica Cronologica del Reggimento Real Macedone*, Bologna 1767 εἰς 8!

διετάχθη να κατοικήσῃ εἰς τὴν πόλιν Βρίνδеси (Brindisi), ἦτον ὁ Λευκάδιος Παραγιώτης Κακλαμάρης, ἐπονομασθεὶς Φαντασίας, ἕνεκα τῆς μεγάλης φαντασίας του, διότι ἔχων κλίσιν διὰ τὰ γράμματα, καφεπώλης ὦν ἐν Νεαπόλει, ἠκολούθη τακτικῶς τὰ μαθήματα τοῦ περιφήμου Καθηγητοῦ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ Ἀρχαιολογίας Ἰακώβου Μαρτορέλλη· ἡ ἀποικία ὁμως αὕτη δὲν εὐδοκίμησε καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ρηθέντος Φαντασία οἱ μετανάσται ἐτκορπίσθησαν ἔνθεν κακείθεν.

Ὁ μὲν ἀριθμὸς τῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων οἰκοδομηθέντων παρὰ τῶν Ἀλβανογραικῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως, ἐν τῷ διαστήματι τῶν ρηθεισῶν ἑπτὰ μεταναστᾶσέων των, εἶναι ἐξήκοντα καὶ διερεΐται ὡς ἐφεξῆς· 36 εἰς τὰς δύο Καλαβρίας, 5 εἰς τὴν Βασιλικάταν, 8 εἰς τὴν Καπιτανάταν, 9 εἰς τὴν γῆν τοῦ Ὀιτράντου, καὶ 1 εἰς τὸ Ἀβρούτζο. Εἰς τὴν Σικελίαν δὲ ὠκοδομήθησαν πέντε πόλεις καὶ δύο κωμοπόλεις· ἡγουν 3. εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Πανόρμου, 2 εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μεσσήνης, καὶ 2 εἰς ἐκείνην τῶν Γχειργέντων.

Ὁ δὲ πληθυσμὸς ὅλων τῶν ἀποικιῶν τούτων ὑπερβαίνει τὴν σήμερον τὰς 90 χιλιάδας ψυχὰς, καὶ μεταξὺ των ὀμιλοῦν πάντοτε τὴν Ἀλβανικὴν γλῶσσαν. Ἐπειδὴ δὲ περὶ τῆς γλώσσης ταύτης δὲν ἔχομεν ἐντελεῆ

γνωσιν, διότι εἶναι γλωσσοί ηἵτις ὁμιλεῖται μόνον ἀλλὰ δὲν γράρεται, καὶ ἐπομένως δὲν ἔχει οὔτε Γραμματικὴν οὔτε συγγραφέα τινά, διὸ πρὸς χάριν τῶν εἰς τὰς φιλολογικὰς ἐρευνας ἐνασχολουμένων, ἀναφέρομεν ἐδῶ τὴν ἐφεξῆς διατριβὴν τοῦ πεπαιδευμένου φίλου μας Κ. Θωμᾶ Πάκη, Ἕλληνας τὴν καταγωγὴν ἐκ τῶν ἐν Λευκανία ἀποίκων τῆς Κορώνης, ὅστις κατὰ τὴν εἰς Ἀθήνας περιήγησίν του, τὴν καταχώρησεν ἐν τῷ Ἀριθμῷ 1302 τῆς ἐφημερίδος ἢ Ἀθηνα, Μαρτίου 24 τοῦ 1846 ἔτους.

» Ἐρευναι πολλαὶ καὶ συζητήσεις ἔγειναν καὶ γίνονται εἰς τὴν σοφὴν Εὐρώπην περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν γλωσσῶν, σκοπὸν ἔχουσαι, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ φιλοσόφου Βίκου, τὴν εὕρεσιν μέσου ἱκανοῦ νὰ ὁδηγήσῃ ἐπιτυχέστερον τὰς ἀρχαιολογικὰς ἀναζητήσεις πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μυστηρίων τοῦ παλαιοῦ κόσμου. Ἡ σπουδὴ τῶν ἀρχαίων μνημείων ἀφ' ἑνὸς, καὶ ἡ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου, αἵτινες, διὰ τῆς διαδοχικῆς καὶ συνεχοῦς παραδόσεως, μεταδίδουσιν εἰς τὰς ἀνθρωπίνας γενεὰς τὰς ἰδέας τοῦ παρελθόντος, ἔβαλον εἰς θέσιν τοῦς μέχρι τοῦδε προτεκτικοῦς παρατηρητὰς νὰ σχηματίσωσι διαφοροὺς περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ὑποθέσεις. Καὶ ἄλλοι μὲν θεΐαν, ἄλλοι δὲ ἀνθρωπίνην ὑπέθεσαν τὴν ἀρχὴν τῶν γλωσσῶν. Ὅπως

ὅμως ἂν ἔχη τὸ περὶ τούτου, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία ὅτι ἡ γλῶσσα, κατὰ τὴν γέννησιν αὐτῆς, ὄχι μόνον ἦτον περιορισμένη, ἀλλὰ καὶ συγκειμένη ἀπὸ λέξεις μικρὰς, καὶ πλήρης ἦτον μονοσυλλάβων. Καθότι ἂν ὑποθέσωμεν ὅτι δύο ἄτομα ἤθελαν τότε νὰ ἐκφράσωσι πρὸς ἄλληλα τοὺς στοχασμούς των, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ἐπίσης ὅτι προτοῦ νὰ ζητήσωσι νὰ τοὺς ἐκφράσωσι διὰ τοῦ λόγου, τοὺς ἐξέφρασαν διὰ τῶν νευμάτων, ὡς εἶναι φυσικὸν, καὶ ὅτι αἱ κατὰ πρῶτον ἀκουσθεῖται φωναὶ ἦσαν κραυγαὶ ἐκφράζουσαι ἡδονὴν ἢ πόνον· μετὰ ταῦτα προστετέθησαν σύμφωνα καὶ ἠρθρώθησαν συλλαβαί, ἔπειτα ἔγιναν ὀλιγοσύλλαβοι λέξεις, ἕως ὅτου ὀλίγον κατ' ὀλίγον, καὶ προοδεύουσης τῆς κοινωνίας, ἐσχηματίσθησαν λέξεις μεγαλύτεραι καὶ ἀπετέλεσαν γλῶτταν ἐντελεστέραν. Δὲν δύναται βεβαίως νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἐσχηματίσθη διὰ μιᾶς γλῶσσα ἐντελής, ἐνῶ πρὸ τούτου, κατὰ τὸν Μοντεσκιῶ, ἔπρεπε νὰ ὑπάρξῃ πολιτικὸς βίος. Καὶ τινόντι, ἡ συνάφεια τῶν ἀνθρώπων, ἡ συγκέντρωσις, οὕτως εἶπεῖν, τὸ ἀλληλένδετον τῶν συμφερόντων καὶ τῶν παθῶν, ἡμποροῦν μόνον νὰ δώσωσιν ἀρχὴν καὶ ἀνάπτυξιν εἰς γλῶσσαν πλουσίαν καὶ ἑναρμόνιον. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ παροῦσα γλῶσσα τῆς Ἰταλίας ἔλαβε τὸν σημερινὸν σχηματισμὸν της εἰς τὰς ἀύλας τῆς Σικελίας· καὶ αὕτη ἡ θεία γλῶσσα τῶν

προπατόρων μας απέκτησε τὴν ἀπὸ τὰς διαφόρους διαλέκτους ἐνότητα αὐτῆς ἐπὶ τῶν συμμαχιῶν τῆς τε Τρωϊκῆς καὶ Ἀμφικτυονικῆς. Μετὰ ταῦτα, μεταβάσας ἢ πρωτότυπος αὕτη γλῶσσα εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ἐτροπολογήθη καὶ ἐτελειοποιήθη κατὰ τὰς διαφόρους τῶν διαφόρων τόπων περιστάσεις. Ἡ Ἀττικὴ, παραδείγμα-
τος χάριν, ἢ πρώτη διὰ τῆς ἐμπορίας καὶ τῆς εὐφυίας τῶν κατοίκων της ἐξευγενισθεῖσα, εἶδε τὴν ἀρχαίαν αὐτῆς ἄκομφον γλῶσσαν πλουτισθεῖσαν καὶ τελειοποι-
ηθεῖταν διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν εὐτυχῶν ἐκείνων περι-
στάσεων εἰς ἃς ὀφείλει καὶ τὴν λοιπὴν αὐτῆς εὐκλειαν, ἐνῶ ὁ πτωχὸς καὶ ἀγροῖκος τῆς τότε Ἠπειροῦ καὶ Μακεδονίας κάτοικος, περιοριζόμενος ἕνεκα ἐναντίων ἄλ-
λων περιστάσεων νὰ ζῆ μετὰ τῶν ἀποτόμων βράχων τῆς πατρίδος του, διετήρησε, καθὼς τὴν ἐνδυμασίαν οὕτω καὶ τὴν ἀπλὴν τῶν προπατόρων του γλῶσσαν, καὶ ἐφαίνετο ἀσχολούμενος ν' ἀκονίζῃ τὸ ξίφος του, εἰς ἀπόκτησιν μελλούσης στρατιωτικῆς δόξης. Οὕτως ἡ Τοσκάννα εἰς τὴν νεωτέραν Ἰταλίαν, προοδεύσασα εὐτυχῶς εἰς τὸν πολιτισμὸν, ἐξείχεν ὑπερτεροῦσα καὶ κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν λοιπῶν ἰταλικῶν ἐπι-
κρατειῶν.

» Διερχόμενος τὴν κλασικὴν πατρίδα τοῦ Πλάτωνος (ὅστις ἐνησμενίζετο εἰς τοιαύτας ἐνασχολήσεις), καὶ γεν-

νηθείς εἰς τὰς νεωτέρας ἀποικίας τῆς μεγάλης Ἑλλάδος, προτίθεμαι, διὰ τῆς παρούσης μικρᾶς μου διατριβῆς, νὰ κεντήσω τὴν ἀρχαιολογικὴν περιεργίαν τῶν φιλότατων ὁμογενῶν μου, ὥστε μὲ τὴν συνήθη αὐτῶν εὐφυΐαν, καὶ βοηθούμενοι ἀπὸ καλητέρας εἰδικᾶς καὶ τοπικᾶς γνώσεως, νὰ λύσωσι γλωσσολογικόν τι πρόβλημα, ἀπασχολοῦν σήμερον τὴν προσοχὴν τῆς Ἰταλίας, τῆς Γερμανίας καὶ ὅλης σχεδὸν τῆς Εὐρώπης, τὴν ἀρχαιότητα δηλαδὴ τῆς Ἀλβανικῆς γλώσσης. Ζητεῖται καὶ σήμερον ἀκόμη εἰς τὴν Ἰταλίαν ἢ εὗρεσις γλώσσης Ἰταλικῆς, προγενεστέρας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ τῆς Λατινικῆς κατὰ τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ δι᾽ ἰσχυρίσθησάν τινες ὅτι ἡ ἀρχαιότης αὕτη ἀνήκει εἰς τὴν σημερινὴν Ἰταλικήν. Ἄλλ' ἡ τοιαύτη ἀξίωσις φαίνεται ἀνυπόστατος, καὶ οἱ πλείστοι τῶν πεπαιδευμένων ἀναγνωρίζουσι τὴν ὑπαρξιν μηκέτι σωμένης γλώσσης Ἑτρουρικῆς, διαφορούσης τῶν λοιπῶν ὄλων. Ὅπόσον ἄρᾳ γε δὲν ἤθελεν ἐνδιαφέρει τὸν πεφωτισμένον κόσμον, καὶ ἰδίως τὴν Ἑλλάδα, ἂν ἤθελεν ἀποδειχθῆ ὅτι ἡ παροῦσα Ἀλβανικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ αὐτοχθονικωτέρα γλῶσσα τῆς Ἑλλάδος, ἀρχαιότερα τῆς Ἑλληνικῆς, γλῶσσα τέλος πάντων ἣτις ἐλαλεῖτο κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ Ὀμήρου αἰῶνας; Ὅτι εἶναι γλῶσσα ἡμιελληνικὴ, ἐκ τῆς ὁποίας ἐν μέρει, ἂν ὄχι κατὰ τὸ ὅλον, παρήχθη ἡ γλῶσσα τῶν Ἑλλήνων, μὴ διαφέρουσα

ούσιωδῶς ἀπὸ τὴν ἀρχαιοτάτην, τὴν ἀκατέργαστον, τὴν μονοσυλλαβικὴν γλῶσσαν τῶν Πελασγῶν (1);

Οἱ μετὰ βαθείας μελέτης πραγματευθέντες τὸ θέμα τοῦτο ἀναγνωρίζουσι γενικῶς ὅτι ἡ Ἀλβανικὴ γλῶσσα, λεγομένη προσέτι Ἑπειρωτικὴ καὶ Μακεδονικὴ, φέρει χαρακτῆρα καὶ τύπον ἀρχαῖον, οὐδὲ πρέπει ποσῶς νὰ συγγέεται μὲ τὴν γλῶσσαν τῶν Σλάβων, ἢ τῶν Ἰλλυριῶν, ἢ τῶν Κιρκασίων, ἢ ἄλλων τοιούτων ἐθνῶν. Φαίνεται γλῶσσα πρωτότυπος, ἀνεξάρτητος κατὰ τὰς ρίζας τῆς, πολλὴν ἔχουσα συγγένειαν καὶ ἀναλογίαν μὲ τὴν ἀρχέγονον καὶ ἀπλὴν γλῶσσαν τῶν πρώτων ποιητῶν καὶ συγγραφέων. Τὰ σωζόμενα αὐτῆς ἴχνη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, Λατινικὴν, Ἀγγλικὴν, Γαλλικὴν, καὶ ἄλλας γλώσσας ἀποτελοῦσι πιθανὴν τὴν ὑπόθεσιν ὅτι εἶναι αὐτὴ τῶν ἀρχαίων Πελασγῶν ἢ γλῶσσα, τῶν Πελασγῶν ἐκείνων οἵτινες, περιπλανώμενοι, κατώκιζον τὰς παλαιὰς χώρας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας. Καὶ τῶνόντι, ἐξετάζοντες πολλὰς λέξεις τῆς βαθυτάτης ἀρχαιολογίας, ἀκαταλείπτους οὔσας εἰς ἡμᾶς μέχρι τοῦδε, εὐρίσκομεν διὰ τῆς γλώσσης ταύτης νῆμά τι ἰδεολογικόν, ὁδηγοῦν ἡμᾶς εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ λαβυρίνθου τῶν ἀρχαιοτάτων μυθολογικῶν χρόνων.

(1) Malte-Brun Géographie

» Γράφων ταῦτα δὲν ἔχω τὴν οἴησιν νὰ πραγματευθῶ ἐντελῶς τὸ θέμα τοῦτο. Ἐκθέτω ἀπλοῦν δοκίμιον, θέλων νὰ κεντήσω τὴν περίεργον φιλομάθειαν εὐφρευστέρου τινὸς πνεύματος, ὥστε νὰ ἐμβαθύνη εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς ἀρχαιογλωττίας, ἣτις λογίζεται σήμερον μέρος οὐσιῶδες καὶ ἀπαραίτητον τῆς ἀρχαιολογίας. Τοῦτο δὲ τοσοῦτω μᾶλλον, καθ' ὅσον τὸ ἀντικείμενον αὐτὸ, ἀφορῶν τὴν κλασικὴν ταύτην γῆν, ἐνδιαφέρει μεγάλως τοὺς ἐνασχολουμένους εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ἀναζητοῦντας τὰς πηγὰς τῆς ἑλληνικῆς, καὶ ἰταλικῆς ἱστορίας, ὅθεν ἐξῆλθεν ὁ φωτισμὸς τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

» Ὁ πρῶτος λοιπὸν μὲ ἐπιτυχῆ εὐφύιαν καὶ ποικίλην πολυμάθειαν πραγματευθεὶς τὴν ὕλην ταύτην ἦτον ὁ Ἄγγελος Μάσσης, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς ἀποικίας τῶν Κορωνέων τῆς ἀγίας Σοφίας, εἰς διατριβὴν τινα περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀλβανῶν, τυπωθεῖσαν ἐν Νεαπόλει, καὶ μεταφρασθεῖσαν γαλλιστί ὑπὸ τοῦ διαβοήτου Μαλτεβρούου, ἀναπτύξαντος μετὰ ταῦτα τὸ ζήτημα τοῦτο εἰς τὸ σοφὸν αὐτοῦ πόνημα τῆς παγκοσμίου γεωγραφίας. Μὲ ἰδιαζουσαν περίνοιαν ἔγραψε περὶ τούτου καὶ ὁ πολύγλωττος καὶ σοφώτατος ἐπίσκοπος τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας Ἰωσήφ Κρίσπης, καθηγητῆς ὢν καὶ τὴν σήμερον τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας εἰς τὸ ἐν Πανόρμῳ πανδιδακτήριον, καὶ πρῶτος τῆς Ἰταλίας ὅλης

ἑλληνιστῆς, εἰς τὸ περὶ Ἀλβανικῆς γλώσσης ὑπόμνημα αὐτοῦ, τυπωθὲν ἐν Πανόρμῳ. Ὅρα προσέτι τὴν γλωσσολογικὴν ἀνθολογίαν, σύγγραμμα σοφόν, τυπωθὲν ἐν Μεδιολάνοις, καὶ τὸν γερμανὸν Εὐλανδρον. Ὁ Σικελιώτης Ἕλλην Βιδέρας, συγγραφεὺς τῶν διηγημάτων Πελασγοῦ τινος, φέροντος τὸ πλαστὸν ἀλβανικὸν ὄνομα Ματαν-ἔρε, καὶ ὁ Καλαβρὸς Ἕλλην Δε-Ῥάδας, συγγραφεὺς δύο ωραίων καὶ ἐμμέτρων μυθιστορημάτων ἀλβανικῶν, ἀντίτυπα τῶν ὁποίων ἔφερα εἰς τὴν δημοσίαν τῶν Ἀθηνῶν βιβλιοθήκην, ἐνασχολοῦνται περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἀνευδότως, ὡς καὶ ἄλλοι πολλοὶ πεπαιδευμένοι ἄνδρες εἰς τὴν Εὐρώπην.

Ἐπειδὴ ἡ ἀλβανικὴ γλῶσσα δὲν ἦτον ἀπ' ἀρχῆς γλῶσσα πεπαιδευμένων, ἐφευρέθησαν μέχρι τοῦδε τρία συστήματα ἀλφάβητου, τὰ ὁποῖα ἀναφέρω ἐνταῦθα, παραλείπων τέταρτον ἄλλο ἀλφάβητον ἐκκλησιαστικόν, συγκείμενον ἐκ τριάκοντα γραμμάτων, ὁμοίων μὲ χαρακτῆρας Φοινικικοῦ, Ἑβραϊκοῦ, Ἀρμενιακοῦ καὶ Παλμυρηνοῦ, τὸ ὁποῖον ποτὲ δὲν εἶδα. Ἀλφάβητον 28 γραμμάτων φαίνεται εἰς ἀλβανικὴν τινα γραμματικὴν, τυπωθεῖσαν εἰς τὴν ἐν Ῥώμῃ Προπαγάνδαν κατὰ τὸ 1716, καὶ εἰς μικρὸν τι λεξικὸν λατινο-ἡπειρωτικὸν τοῦ 1635. Ἀλφάβητον ἄλλου 23 γραμμάτων, χαρακτῆρων ἑλληνικῶν, ἐγένετο χρῆσις εἰς τὴν ἀλβανικὴν μετάφρασιν

τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς, τυπωθεῖσαν ἐν Κερκύρα κατὰ τὸ 1827. Καὶ ἄλλο νέον ἀλφάβητον 29 γραμμάτων ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν φαίνεται εἰς τὰ δύο εἰρημένα μυθιστορήματα τοῦ Δε-ῚΡάδα.

» Περαιίνω τὴν διατριβὴν ταύτην διὰ τοῦ ἐξῆς ἐτυμολογικοῦ δοκιμίου διαφόρων λέξεων, αἵτινες κινουσι τὴν περιεργίαν τῶν φιλομαθῶν, καὶ ἐνισχύουσι τὰς εἰκασίας.

Λεξιγραφία.

Ζεὺς. Ἡ λέξις φαίνεται πεποιημένη, ἐκφράζουσα τὸν συρισμὸν τοῦ κεραυνοῦ, σχίζοντος τὰ νέφη. Ἦτον ἐπόμενον νὰ ὀνομάσωσιν οὕτως οἱ ἀρχαῖοι τὸν Θεὸν, ἀφοῦ, κατὰ τὸν Βίβιον καὶ ἄλλους φιλοσόφους, ὁ κρότος τοῦ κεραυνοῦ ἐπροξένησε πρῶτος εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἀγρίων καὶ μηκέτι συνελθόντων εἰς κοινωνίαν ἀνθρώπων τὴν ἐντύπωσιν ἐκείνην τοῦ σωτηρίου φόβου, ἣτις τοὺς ἔκαμε νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς ἰσχύος ὑπερτάτου τινὸς ὄντος. *Timor primos fecit in orbe Deos.*

Ἀθήνη. Μετὰ τὴν ἐντύπωσιν τοῦ φόβου ἣτις ἔφερε τὴν ἰδέαν τῆς δυνάμεως, ἔρχεται ἡ ἐντύπωσις τοῦ θαυμασμοῦ φέρουσα τὴν ἰδέαν τῆς σοφίας, τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν Σχλέγελ. Ἡ Ἀθηναῖα, ἐξερχομένη τῆς κεφαλῆς τοῦ Διὸς, φαίνεται οὕτως ὀνομασθεῖσα ἐκ τῆς ἀλβανικῆς λέξεως Ἐθέ'νε ἣτις σημαίνει τὸν λόγον.

Οὐρανός. Οὐ-ραν, ἄλβανιστί σημαίνει ἔπεσα. Ἡ λέξις οὐρανός ἔχει πιθανῶς τὴν ἀρχὴν ταύτην, διότι ἐβρίσκει τὸν οὐρανὸν ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κρόνος, ἀποτεμῶν αὐτοῦ τὰ αἰδοῖα.

Θέτις. Δὲτ ἄλβανιστί σημαίνει θάλασσα· ἡ δὲ Θίτις εἶναι θεὰ τῆς θαλάσσης.

Ἡρη. Ἄλβανιστί ὁ ἀήρ λέγεται Ἔρε.

Δήο ἢ Δημήτηρ. Δὲ ἄλβανιστί ἡ γῆ.

Δήλος. Ἐξεληθοῦσα τῆς θαλάσσης, καὶ νῆσος τοῦ Ἡλίου. Δὲλ ἄλβανιστί τὸ ἐξέρχεσθαι, καὶ Δίε.λι ὁ ἥλιος.

Πέλωψ. Πὲλ ἄλβανιστί ἡ ἵππος, καὶ Λιδπ ἡ βοῦς. Πιθανῶς ὠνομάσθη οὕτως ἡ πελοπόννητος διὰ τὴν εὐφορίαν, καὶ τὸ πρὸς κτηνοτροφίαν ἐπιτήδειον.

Θεσσαλία. Δὲ ἡ γῆ καὶ Σα.λία ὁ φθόνος, τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τοῦ Ζήλος· οἶονεὶ γῆ φθόνου, διὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς εὐκαρπίαν.

Λευκαλίων. Μετὰ τὸν περίφημον κατακλυσμὸν· πιθανῶς ἐκ τῶν λέξεων Δε-ου-κα-λιό-νε, ἡ γῆ ἐγκαταλείφθη (ἀπὸ τὰ ὕδατα δηλαδή.)

Δωρεῖς. Κλάδος πελασγικός, ἔθνος διάσημον ἐπὶ ἀνδρεία. Δώρα ἄλβανιστί ἡ χεὶρ, σύμβολον τῆς δυνάμεως· ὅθεν καὶ ἐκκαιδεκάδωρα κέρατα παρ' Ὀμήρω.

Ἴωνες. Κλάδος ἄλλος, ἐγκαταλειφθεὶς εἰς ξένην

χώραν. Ἄλβανιστὶ Ἴόντε οἱ ἡμέτεροι συγγενεῖς, οἱ εὐ-
ρισκόμενοι εἰς τὰ ξένα.

Πελάσγοι. Τὸ ὄνομα φαίνεται διασωθὲν εἰς τὴν
ἀλβανικὴν λέξιν *Πελάκ*, γέρων, ὡς ἔπρεπε νὰ ὀνομά-
ζωσιν αἱ νεώτεροι γενεαὶ τοὺς ἀρχαίους.

Βρέττιοι καὶ Βρούττιοι, ἔθνος ἀρχαῖον Ἰταλικόν·
πιθανῶς ἐκ τοῦ ἀλβανικοῦ *Βρέτ*, ἐλάτη. Ὁ περίφημος
Κουόκος εἰς τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ, ἐπιγραφόμενον « Περ-
ρηγήσεις τοῦ Πλάτωνος κατὰ τὴν Ἰταλίαν » ἀναφέ-
ρει ὅτι οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι ἐπορίζοντο τὰ πρὸς τὸ ζῆν πω-
λοῦντες τὴν ὁποίαν ἐκ τῶν δασῶν αὐτῶν κατεσκεύαζαν
πίσταν. Δάση ἀπέραντα καλύπτουσι καὶ τὴν σήμερον
τὰ ὄρη ὅπου κατῴκει τὸ εἰρημένον ἔθνος.

Παρθέρος. Πάρδ παρ' Ἄλβανοῖς τὸ λευκόν, καὶ
Πάρδερε τὸ λευκαίνω. Εἶναι δὲ τὸ λευκόν σύμβολον
τῆς καθαρότητος, τῆς ἀγνοίας.

Πέλλα. ἡ πατρίς τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου. Ἴσως
ἐκ τοῦ *Πέλ* ἢ ἵππος.

Ελύμα. πόλις ἄλλη Μακεδονικὴ, ἴσως ἐκ τοῦ Ἐ-
λύμια μακαρίζ.

Ἄφροδίτη. Ἄφερ, ἀλβανιστὶ σημαίνει πλησίον, καὶ
Διτ ἡμέρα. Ἴσως διότι ὁ ἀστὴρ τῆς Ἀφροδίτης ἀνατέλ-
λει πλησίον τῆς ἡμέρας.

Λῶος Λῶοι καὶ Λῶογας παρὰ Μακεδῶσιν, ὁ ἕκα-

τομδαιῶν. ὁ μεταξὺ Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου. Ἡ λέξις εἰσάζεται καὶ σήμερον παρὰ τοῖς Ἀλβανοῖς. Ἄλλος Μακεδονικὸς μὴν ἐκαλεῖτο Δαίσιος, ἴσως ἐκ τοῦ Δεῖ, τὸ ἀνάπτω, διότι κατ' αὐτὸν ἤρχιζε τὸ θέρος.

Μαλλία, πόλις ἐν Θεσσαλία, καὶ *Μά.λεα* ἄκρα, ἀκρωτήριον τῆς Πελοποννήσου. *Μά.λ* ἄλβανιστὶ τὸ ὄρος.

Ἐ.λένη καὶ *Ἐ.λενος*. *Ἐ.λιέ'νε* ἄλβανιστὶ τὸ ἐγκαταλείπειν. Ἡ ἐγκαταλελειμμένη διὰ τὸ ἀκόλαστον, ἢ ἐμμανῆς (ὁ Ἐλενος,) ὡς καὶ τὴν σήμερον ἡ λέξις αὕτη ἔχει παρ' Ἀλβανοῖς τὴν αὐτὴν σημασίαν.

Ἀχιλλεύς. Καλούμενος ὑπὸ τοῦ Ὀμήρου ὠκύπους, ὑπὸ δὲ τῶν Μυρμιδόνων, κατὰ τὸν Πλούταρχον (ἐν Βίῳ Πύρρου), ἄσπετος. Ἰσπὲτ παρ' Ἀλβανοῖς ὁ ταχύς.

Κέκρωψ. *Τσιέ'ν Τσιό'ν* παρ' Ἀλβανοῖς τὸ εὐρίσκειν καὶ *Κρό'π* ὁ λάκκος. Ἰσως διότι ὁ Κέκρωψ ἐκ τῶν λάκκων καὶ σπηλαίων ἀθροίζων τὰς ἀγρίας τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς οἰκογενείας, εἰσῆγεν αὐτὰς εἰς τὸν κοινωνικὸν βίον.

• Εἰς διαφόρους ἀρχαίας ἐπιγραφὰς Φρυγιακὰς, καὶ Ἐτρουριακὰς, ἀπαντῶνται λέξεις Ἀλβανικαί. Ἄρκει νὰ ἔχη τις ὑπομονὴ ν' ἀκολουθήσῃ μετὰ προσοχῆς τὰς διαφόρους τῆς προφορᾶς καὶ τῆς γραφῆς μεταβολὰς τῆς δυσκανονίστου ταύτης γλώτσης. Αὐτὴ ἡ ὀφθειτα παρὰ τοῦ *Βαλτάσχαρ* ἐπὶ τοῦ τοίχου ἐπιγραφὴ, περὶ ἧς ἀνα-

φέρει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, εἶναι ἴσως ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἀξία μελέτης.

» Εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης διατριβῆς κατάλληλον ἔχρυνα νὰ θέσω τοὺς ἀκολούθους στίχους, τοὺς ὁποίους ψάλλουσι τὴν σήμερον οἱ κατοικοῦντες τὴν ὠραίαν Ἰταλίαν ἄποικοι Κορωνεῖς, ἐνθυμούμενοι περιπαθῶς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν πατρίδα.

Ἐκοῦρ γῶρα ντίμε λέ'ε,

Οὐ Μορέ'εν ντέκ μ' ἐπέ'ε,

Ἄοϊ ἐ μπούκουρα Γραικί,

Τέκ με' ῥίη οὔρτεσί.

τούτέστι

Ἄφ' οὗ ἄρησα τὴν πατρίδα μου,

Δὲν εἶδα πλέον τὴν Πελοπόννησον,

Ἄ ὠραία Ἑλλάς,

Ὅπου εἶχε τὴν ἔδραν τῆς ἡ σοφία.

Ἐν Ἀθήναις τὴν 20 Μαρτίου 1846.

Θωμᾶς Πάκης.

Οἱ ἀπόγονοι λοιπὸν τῶν ἀνδρείων ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν τοῦ Σκεντέρμπεη ὁμιλοῦν τὴν πάτριον Ἀλβανικὴν γλῶσσαν των, φυλάττουν τὰ παλαιὰ ἔθιμα τῆς πατρίδος των, καὶ τὸ πλεῖστον μέρος αὐτῶν τὰς τελετὰς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑκκλησίας, πρεσβεύοντες ὁμῶς τὸ

δόγμα τῶν Γραικῶν Οὐνίτων, ἤτοι τῶν Παπιστάνων, ἔνεκα τῶν καταδρομῶν τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τοῦ Σκεντέρμπεη ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἀτυχῶς ἐχωρίσθη ἀπὸ τὴν Ἀνατολικήν. Οἱ Ἐπίσκοποι τῆς Δυτικῆς ἐκκλησίας, θεωροῦντες μ' ἐχθρικὸν ὄμμα τὸν ὀρθόδοξον κληρὸν τῶν Ἀλβανῶν, ὄχι μόνον μὲ τὰς φρικτὰς καταδρομὰς των τὸ ἐβίασαν ν' ἀναγνωρίσῃ τὴν ὑπέρτατον ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, ἀλλὰ νὰ καταργήσῃ καὶ τὰς τελετὰς τῆς θρησκείας κατὰ τὴν τάξιν τῆς Ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ προσπάθειαι των ὁμῶς δὲν ἐδυνήθησαν νὰ καταδαμάσουσι ὁλόκληρον τὸ ἱερατεῖον τῶν Ἀλβανῶν χάρις τῆς ἐγκαθιδρυθείσης Ἐπισκοπῆς τῆς ἀνατολικῆς θρησκείας ἐν τῇ πόλει τῆς Καλαβρίας ὀνομαζομένη ἀγίῳ Βενεδίκτῳ Οὐλλάνῳ, *San Benedetto Ullano*, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐχειροτονοῦντο οἱ ἱερεῖς ὅλων τῶν Ἀλβανικῶν πόλεων καὶ κωμοπόλεων τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως· οἱ δὲ Ἀλβανοὶ κατοικοῦντες ἐν Σικελία ὑποχρεοῦντο νὰ μεταβαίνουν εἰς Ῥώμην, ἵνα χειροτονηθοῦν ἱερεῖς ἀπὸ τὸν Γραικο-Οὐνίτην ἐπίσκοπον τῆς Προπαγάνδας. Ἡ ὑποχρέωσις αὕτη διὰ τοὺς ἐν Σικελία διήρκετε μέχρι τοῦ 1784 ἔτους, καθ' ὃ ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος, υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θρόνου τοῦ μεγαλοψύχου Καρόλου, ἀνήγειρεν ἔδραν Ἐπι-

σκόπου Ούνιτου εἰς τὴν πόλιν, πλησίον τοῦ Πανόρμου, ὀνομαζομένην *Πιάνα* δὲ *Γραιτίη* *Piana de' Greci*, ἤγουν πεδιάς τῶν *Γραικῶν*, διότι ἡ πόλις αὕτη, τῆς ὁποίας ὁ πληθυσμὸς εἶναι ἑπτὰ χιλιάδων ψυχῶν, κατοικεῖται ἀπὸ τοὺς ἀπογόνους τῶν *Γραικῶν* ἐκείνων τῆς *Κορώνης*, μεταναστάντων ἐν *Σικελίᾳ* κατὰ τὸ 1487 ἔτος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω ἐν σελ. 174.

Εἶναι δὲ ἄξιον ἀπορίας πῶς ὁ μεγαλοφυῆς Βασιλεὺς *Κάρολος*, ὅστις κατὰ τὸ 1734 ἔτος ἐθέσπισε τὴν ἀνέγερσιν δύο Ἱεροσπουδαστηρίων, τὸ ἐν παρὰ τῇ Ἐπισκοπῇ τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου Οὐλλάνου ἐν *Καλαβρία*, καὶ τὸ ἕτερον ἐν τῇ ῥηθείσῃ πόλει *Πιάνα* δὲ *Γραιτίη*, δὲν ἐθέσπισε συγχρόνως καὶ τὴν ἀνέργειαν Ἐπισκοπικῆς ἑδρᾶς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ. Ἐκ τῆς συστάσεως τῶν δύο Ἱεροσπουδαστηρίων τούτων ἤρχισαν οἱ Ἄλβανοὶ νὰ καλλιεργοῦν καὶ ἐκτιμοῦν τὴν παιδείαν, ἀναφαινόντων, μεταξὺ τῶν Ἀλβανικῶν ἀποικιῶν τῶν δύο *Σικελιῶν*, ἀνδρῶν σοφῶν, ὡς τοῦ ἀποθανόντος Ἀγγέλου *Μάσχη*, ἀδελφοῦ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ Ἁγίου Βενεδίκτου Οὐλλάνου, καὶ τοῦ ζῶντος Ἐπισκόπου ἐν *Σικελίᾳ* *Κρίσπη*, Ἑλληνιστοῦ καὶ φιλολόγου ἀρίστου.

Καὶ ἐπειδὴ ἔγινε λόγος περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ὑψηλείας τῶν ἐν *Νεαπόλει* καὶ *Σικελίᾳ* Ἀλβανικῶν ἀποικιῶν, καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτῆς καταδρομῆς τῶν Ἐ-

πισκόπων τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας, δὲν εἶναι ἀνάρμοστον, τοῦλάχιστον οὕτω νομίζομεν, νὰ κάμωμεν γνωστὸν εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος τίνι τρόπῳ διετηρήθη ἡ ἀνεξαρτησία τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Νεαπόλεως, Βαρλέττης καὶ Μεσσήνης ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Παπιστάνων μέχρι Δεκεμβρίου τοῦ 1842 ἔτους.

Κυρία αἰτία τοῦ ἐκραγέντος σχίσματος μεταξὺ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ φιλονεικία τῆς κυριαρχίας, ἣν ἀπαιτεῖ ἐπὶ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς νέας, ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς παλαιᾶς Ῥώμης. Αἱ διαθρυλλούμεναι ἐτέραι αἰτίαι εἰσὶ μᾶλλον αἰτιολογίαι ἢ ἐπιχειρήματα τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας πρὸς νομοποίησιν τῶν ἀπαιτήσεών της.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὁ τῆς Νεαπόλεως Καρδινάλιος Ἀρχιεπίσκοπος εὐχαριστούμενος μόνον νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς προϊστάμενόν των οἱ κατὰ καιρὸν ἐφημέριοι τοῦ Ἀνατολικοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, οἰκοδομηθέντος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, παρὰ τοῦ θεοσεβοῦς Θωμᾶ Παλαιολόγου, δὲν ἐπέμβαινε ποτὲ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν τελετῶν ἐν τῷ ῥηθέντι ἱερῷ ναῷ κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ δὲν ἐρέυνα ἂν οἱ Ἕλληνες ἱερεῖς ἐμνημόνευον τὸν Πάπα εἰς τὰς ἱεροπραξίας των.

Ἡ καλὴ ἁρμονία αὕτη μεταξὺ τοῦ Ἀρχιεπισκό-

που Νεαπόλεως καὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ὑποστηρίζεται ἀναμφιβόλως ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν, ἕστις ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Σκεντέρμπεη δὲν ἔλλειψε ποτὲ ἀπὸ τῆν ὑπηρεσίαν τῶν Βασιλέων τῆς Ἰσπανίας καὶ Σικελίας οἵτινες ἀντεπροσωπεύοντο ἐν Νεαπόλει ὑφ' ἑνὸς Ἀντιβασιλέως. Ἐχομεν ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν περὶ τῆς παρατηρήσεώς μας ταύτης εἰς τὸ ἐπιτύμβιον, τὸ ὁποῖον ἐνεχαράχθη Ἰταλιστὶ ἐφ' ἑνὸς μνημείου ἐντὸς τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ ναοῦ. — *Qui riposano i due Capitani di una Compagnia ordinaria in questo regno di trecento cavalli, nominati sdradioti, concessa dalla Reale Corona di Spagna alla casa dei detti Capitani Albanesi nell' anno 1608.* — « Ἐδῶ ἀναπαύονται οἱ δύο Ὀπλαρχηγοὶ ἑνὸς Λόχου τακτικοῦ ἐν τῷ βασιλείῳ τούτῳ, τριακοσίων ἵππων, ὀνομαζόμενοι Σιρατιῶται, παραχωρηθέντος ὑπὸ τοῦ Βασιλικοῦ Στέμματος τῆς Ἰσπανίας εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν ρηθέντων Ὀπλαρχηγῶν Ἀλβανῶν τὸ 1608 ἔτος. »

Ἐπὶ τῆς Βασιλείας δὲ τοῦ γενναϊόφρονος Καρόλου τῶν Βουρβόνων, ἡ πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς ἱερεῖς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως εὐμένεια ἦτον εἰσέτι μεγαλύτερα, χάρις τοῦ νεοσυστηθέντος τάγματος τῶν Μακεδόνων, κατὰ τὸ 1734 ἔτος, παρὰ τοῦ Κόμητος Στρά-

του Γκίκα, πλουσίου καὶ κραταιοῦ Ἄρχοντος τῆς Ἠπείρου.

Αἱ σημαντικαὶ ἐκδουλεύσεις τῶν Μακεδόνων πρὸς τὸν Βασιλέα Κάρολον ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ ἀρχηγῶ των Κόμητος Γεωργίου Χωραφᾶ, καὶ ἡ ἀνεξιθρησκεία τοῦ Βασιλέως τούτου διατάττοντος, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, νὰ ᾗναι ἀνεξάρτητος τῆς δικαιοδοσίας τοῦ Δυτικοῦ Ἐπισκόπου ὁ ἐφημέριος τῶν μεταναστάντων Ἀλβανῶν ἐν Ἀβρούτζῳ τὸ 1744 ἔτος, ἔτι περισσότερον ἐνεθάρρουναν τοὺς ἐν Νεαπόλει κατοικοῦντας Ἕλληνας νὰ θεωροῦν ἀνεξάρτητον τὴν Ἐκκλησίαν των καὶ ὄχι Οὐνίταν. Πλὴν διὰ τὸ φαινόμενον ἠκολούθουν οἱ ἱερεῖς των νὰ ἐπισκέπτονται τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Νεαπόλεως εἰς τὰς δικασήμους ἑορτὰς ἐκάστου ἔτους.

Καὶ ὁ διάδοχος τοῦ Βασιλέως Καρόλου Φερδινάνδος ἔδωκε δεῖγμα τῆς ἀνεξιθρησκείας του διὰ τοῦ ἐκδοθέντος διατάγματος, τῆ 5 Σεπτεμβρίου 1784, περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ λιμένος Μεσσήνης πρὸς ἐμψύχωσιν τοῦ ἐμπορίου ἐν τῇ σημαντικῇ πόλει ταύτῃ τῆς Σικελίας. Ἴδου τί περιλαμβάνουν τὸ Δ΄. καὶ Γ΄. ἄρθρον τοῦ ρηθέντος Βασιλικῶ Διατάγματος προσυπογραφέντος παρὰ τοῦ περιφήμου Πρωθυπουργοῦ του Ἰωάννου Ἀκτων (Giovanni Acton,) προστατευομένου καὶ εὐνοουμένου ὑπὸ τῆς Βασιλίσσης Καρολίνας.

Art. 4. — A tutti gli individui di tutte le religioni esistenti e tollerate e sette attualmente in Europa, non esclusi i Maometani e gli Ebrei, sia che transitino solamente in Messina, sia che voglion domiciliarvisi, e purchè prestino alle nostre leggi l' ubbidienza, cui ogni buon Cittadino è tenuto, non solo permettiamo in quella Città come fu stabilito nell' Editto del 1728, la tolleranza civile, ma l' estendiamo ancora a favor loro in quella speciale maniera che i lumi del secolo, i quali la Sovrana autorità deve incoraggiare e proteggere, hanno fatto conoscere e sperimentare altrove conveniente e proficua, in virtù di che niuno degli individui indicati potrà, sotto pretesto di diversa religione, essere molestato, turbato o multato da alcuna potestà secolare o Ecclesiastica, a condizione però che vivano quietamente senza dare scandalo, dogmatizzare, o cercare di farsi proseliti, e di attrarre seguaci alla loro credenza, nè quali casi saranno puniti con irremissibile esilio da' nostri Dominj.

Art. 10. — Sulle tracce luminose poi de' nostri predecessori, i quali hanno in ogni tempo accor-

dato nè nostri Regni, e specialmente nella città di Messina, ricovero, asilo e singolari grazie, privilegj e favori a quei Cristiani di rito Greco non uniti, i quali sottraveansi alle straggi della guerra ed al peso del giogo Musulmano, oltre alle facilitazioni relative al commercio espresse da Noi nel 1. e nel 2. degli Articoli del presente Editto, la sicurezza reale e personale indicata nel 3. e la tolleranza civile che nell' Art. 4 e 5 abbiamo inteso di estendere colle stesse condizioni che si esprimono anche a loro favore, e in virtù della quale sieno Greci, Armeni, Cofti, Sirj, Maroniti, Caldei, Melechiti, Russi o individui di qualunque altro rito di Cristiani Orientali, sono abilitati a trasferirsi liberamente, e ricoverarsi colle loro famiglie in Messina anche per semplice loro salvezza, e senza motivo e ragione di commercio, promettiamo loro altresì il *libero e pubblico culto* della loro religione, e l' avervi Chiesa e Sacerdoti subito che giungano ad un numero da poterne fare per se medesimi il mantenimento. ἤγουν.

α * Ἀρθρον Δ'. Εἰς ἕνα τ' ἄτομα ἕλων τῶν θρησκευτῶν

ὑπαρχουσῶν καὶ ἀνεχουσῶν, καὶ τῶν παρούσων αἰρέσεων ἐν Εὐρώπῃ, μὴ ἐξαιρουμένων τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ Ἑβραίων, διατριβόντων προσωρινῶς ἐν Μεσσήνῃ ἢ θελόντων νὰ κατοικήσουν ἐκεῖ, ἐὰν θέλουν νὰ ὑπακούσωσι εἰς τοὺς Ἡμετέρους νόμους, ὡς χρεωστεῖ πᾶς τίμιος πολίτης, ὄχι μόνον συγχωροῦμεν εἰς τὴν πόλιν ταύτην ὡς ἀπεφασίσθη ἐν τῷ Διατάγματι τοῦ 1728 ἔτους, τὴν πολιτικὴν ἀνοχὴν, ἀλλὰ τὴν ἐκτείνομεν προσέτι χάριν αὐτῶν, κατ' ἐκεῖνον τὸν ἰδιαίτερον τρόπον, τὸν ὁποῖον τὰ φῶτα τοῦ αἰῶνος, ἃ ἡ ἐξουσία τοῦ Ἡγεμόνος ὀφείλει νὰ ἐμψυχόνη καὶ νὰ προστατεύῃ, ἕκαμαν γνωστὸν καὶ ἀπέδειξαν κατάλληλον καὶ ὠφέλιμον, δυνάμει τοῦ ὁποίου οὐδεὶς τῶν σημειωθέντων ἀτόμων θέλει ὑποκύψει ποτέ, ἐπὶ προφάσει ἀλλοτρίας θρησκείας, εἰς ἐνόχλησιν, ταραχὴν ἢ πρόστιμον παρὰ ἀρχῆς τινὸς πολιτικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς, ἐπὶ τῷ ὄρει ὅμως νὰ διάγουν ζωὴν ἡσυχον, νὰ μὴ προξενοῦν σκάνδαλα, νὰ μὴ διδάσκουν δόγματα, ἢ τὸν προσυλητισμὸν, καὶ νὰ κάμουν ὀπαδοὺς τῆς πίστεώς των, διότι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θέλουν τιμωρηθῆ διὰ ἀσυγγνώστου ἐξορίας ἀπὸ τὸ Ἡμέτερον Κράτος. »

Ἄρθρον I. — Ἐπὶ τῶν λαμπρῶν ἰχνῶν δὲ τῶν ἡμετέρων προκατόχων, οἵτινες ἐν παντὶ καιρῷ παρεχώρησαν εἰς τὰ ἡμέτερα βασίλεια καὶ ἐξόχως εἰς τὴν πόλιν

τῆς Μεσσηνίας, καταφύγιον, ἄσυλον, καὶ ἰδιαιτέρας χάριτας, προνόμια καὶ δείγματα εὐνοίας εἰς ἐκείνους τοὺς χριστιανούς οἱ ὅποιοι δὲν εἶναι τοῦ δόγματος τῶν Οὐνίτων Γραικῶν, καὶ ἀπέφευγον τὸν ὄλεθρον τοῦ πολέμου καὶ τὰ βάρη τοῦ ζυγοῦ τῶν Μουτουλμάνων, ἐκτὸς τῶν εὐκολιῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ παρ' ἡμῶν ἐκφρασθεῖσῶν ἐν τοῖς Ἄρθροις Α' καὶ Β' τοῦ παρόντος διατάγματος, τὴν πραγματικὴν καὶ προσωπικὴν ἀσφάλειαν σημειωθεῖσαν ἐν τῷ Γ' καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνοχὴν, ἣν ἐν τοῖς Ἄρθροις 4. καὶ 5. ἐννοήσαμεν νὰ ἐκτείνωμεν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὄρων, οἵτινες ἐξηγοῦνται καὶ πρὸς ὄφελός των, καὶ δυνάμει τῆς ὁποίας τόσον Γραικοί, Ἀρμένιοι, Κόφται, Σύριοι, Μαρονῖται, Χαλδαῖοι Μελεχιῖται, Ῥῶσσοι ὅσον καὶ ἄτομα ὁποίας δὴποτε Θρησκείας χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς, δύνανται νὰ μεταβοῦν ἐλευθέρως, καὶ νὰ καταφύγουν μὲ τὰς οἰκογενείας των εἰς Μεσσηνίαν καὶ διὰ μόνην ἀσφάλειάν των, καὶ ἄνευ αἰτίας καὶ σκοποῦ ἐμπορίου, ὑποσχόμεθα προσέτι εἰς τούτους τὴν ἐλευθέραν καὶ δημοσίαν λατρείαν τῆς θρησκείας των, καὶ νὰ ἔχουν Ἐκκλησίαν καὶ ἱερεῖς ἅμα ὁ πληθυσμὸς των δυνηθῆ ἀφ' ἑαυτοῦ ν' ἀνθεῖξη εἰς τὰ ἔξοδα τῆς διατηρήσεώς των. »

Τὰ προνόμια ταῦτα δοθέντα εἰς τοὺς παρεπιδημοῦντας Γραικοὺς ἐν Μεσσηνίᾳ, καὶ ἡ σιωπηλὴ ἀνεξιθρη-

σχεία τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου ἐνεθάρρουνεν τοὺς ἐν Βαρλέττη κατοικοῦντας ἐμπόρους καὶ τεχνίτας Γραικοὺς, τὸ πλεῖστον μέρος Ἡπειρώτας ἀπὸ τὴν κωμόπολιν Σεράκο καὶ ἄλλα Βλάχικα χωρία, νὰ ἐπισκευάσουν κατὰ τὸ 1789 ἔτος τὸν Ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Ἁγγέλων, ὅστις εἶχεν ἐρημώσει τὸ 1656 ἔτος ἕνεκα τῆς ἐπικρατούσης πανώλης, καὶ νὰ λατρεύουν ἐν αὐτῷ τὸν ὕψιστον κατὰ τὸ δόγμα τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῆς πατρίδος των.

Οὕτως λοιπὸν καὶ ἐν Νεαπόλει, καὶ ἐν Μεσσήνῃ καὶ ἐν Βαρλέττη ἀνενοχλήτως οἱ Γραικοὶ ἐκτέλουν τὰς τελετὰς τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας των ὑπ' ὄψιν ὄλων τῶν ἀρχῶν τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν. Ἐκτραγέντος μάλιστα τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Δημοκρατίας τῶν Γάλλων, δὲν ἔλλειψαν καὶ οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐν Νεαπόλει ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου νὰ δώσουν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, διὰ τὰ ἔκτακτα ἔξοδα τοῦ πολέμου, ὅλα τὰ ἐν αὐτῇ χρυσᾷ καὶ ἀργυρᾷ σκεύη κατὰ μίμησιν τῶν πλουσίων ἐκκλησιῶν τοῦ Δυτικοῦ Δόγματος.

Κηρυχθείσης τῆς Δημοκρατίας καὶ ἐν τῷ Βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως ἔτι μᾶλλον ἀπεκατέστη ἀνεξάρτητος ἡ ἐν Νεαπόλει ἐκκλησία τῶν Γραικῶν, διότι οἱ ἱερεῖς των ἔπαυσαν πλέον νὰ ἐπισκέπτονται τὸν Καρδινάλιον Ἀρ-

χιεπίσκοπον Νεαπόλεως, καὶ μετὰ τὴν ἐπάνοδον τῆς Μοναρχίας κατὰ τὸ 1803 ἔτος. Εἶναι δὲ ἀληθές ὅτι ἡ ἐν Νεαπόλει παρουσία ἐνὸς Ῥωστικοῦ στρατοῦ καὶ ἐνὸς Τάγματος Ἀλβανοσουλιωτῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ῥωσσίας ἐνέπνεον εἰς τοὺς Γραικοὺς ὄλον τὸ θάρρος νὰ θεωροῦν ἀνεξάρτητον τὴν ἐκκλησίαν των.

Ἡ ἀνεξιθρησκεία αὕτη τῆς Νεαπολιτανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὰς ἐκκλησίας τοῦ Ἀνατολικοῦ Δόγματος, ἐπεκυρώθη οὕτως εἰπεῖν σιωπηλῶς ἀπὸ τὴν ἐγκαθίδρυθεισαν κατὰ τὸ 1806 ἔτος Γαλλικὴν Μοναρχίαν, πρῶτον ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος τοῦ Βασιλέως Ἰωσήφ, καὶ δεύτερον ὑπὸ τοῦ γυναικαδελφοῦ του τοῦ ἀτυχοῦς Βασιλέως Ἰωακείμ. Ἐπὶ τῆς βασιλείας τούτου μάλιστα ἐξεδόθη κατὰ τὸ 1812 ἔτος Βασιλικὸν διάταγμα, δυνάμει τοῦ ὁποίου ἐνομοποιεῖτο ἡ ἀνεξιθρησκεία διὰ τὰς λατρείας ὄλων τῶν ἐθνῶν πρὸς ἐμφύχωσιν τοῦ ἐμπορίου.

Πεσοῦσης δὲ τῆς βασιλείας τοῦ Ἰωακείμ Μουράτου (Gioacchino Murat) τὸ 1815 ἔτος μαίω μηνί, καὶ ἐπανελθόντος εἰς τὴν Βασιλείαν τοῦ γηραιοῦ Φερδινάνδου, αἱ τρεῖς ἀνατολικαὶ ἐκκλησίαι τῆς Νεαπόλεως, Βαρλέττης καὶ Μεσσηνίας ἠκολούθησαν νὰ χαίρωνται ὡς πρότερον τὴν αὐτὴν ἀνεξιθρησκείαν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως.

Εἶναι μὲν ἀληθές ὅτι κατὰ τὸ 1816 δημοσιευθείσης

ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συνθήκης (Concordato) μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Βασιλέως τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν, ὁ Καρδινάλης Ἀρχιεπίσκοπος Νεαπόλεως ἐζήτησε πληροφορίαν περὶ τῶν Γραικῶν ἐφημερίων τοῦ Ναοῦ τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἀλλὰ αἱ πληροφορίες αὗται ἐδόθησαν ὑπὲρ τούτων, διότι οἱ ζηλωταὶ καὶ φιλοπάτριδες ἐπίτροποι τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ Ναοῦ ἐδώροδόκησαν ἐν καιρῷ τοὺς πέριξ τοῦ Καρδινάλεως ἀρχιεπισκόπου Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους, καὶ τοιουτοτρόπως ἐλκυσθέντες οὗτοι ἀπὸ τὸ ἐτήσιον κέρδος, ἔγιναν προστάται τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ Ναοῦ ἐν Νεαπόλει. Συνέδραμεν ὄχι ὀλίγον εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τούτου καὶ ἡ παντοτεινὴ παρουσία εἰς ὅλας τὰς τελετὰς καὶ ἐνιαυσίους ἑορτὰς κατὰ τὸ ἀνατολικὸν δόγμα, τοῦ Πρέσβεως τῆς Ῥωσσίας, Κόμητος Γεωργίου Μοτζενίγου (α) καὶ τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἀμφοτέρω Ἐπτανήσιοι καὶ τέκνα τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας. Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ φιλογενοῦς ἀνδρός τούτου, διορισθέντος Πρέσβεως παρὰ τῷ Βασιλεῖ τῆς Σαρδινίας κατὰ τὸ 1819 ἔτος, οἱ Γραικοὶ ἔβλεπον μὲ ἄκραν τῶν εὐχαρίστησιν εἰσερχομένην ἐν τῷ Ναῷ τῶν

(α) Ἐχρημάτησεν οὗτος ἐν καιρῷ τῆς Δημοκρατίας τῆς Ἐπτανήσου Ἀρμοστής τοῦ Ἀυτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας Ἀλεξάνδρου.

τὴν σύζυγον τοῦ Πρέσβειος τῆς Αὐστρίας Κόμητος Φικελμόντος (Conte di Fiquelmont), οὗταν Ῥώσσαν τὸ γένος καὶ ἐγγόνην, ἐκ μητρὸς, τοῦ περιφήμου στρατάρχου Κουτουζῶφ (Koutouzoff), διότι δικαίως τὴν ἐθεώρουν ὡς ἐχέγγειον κραταιᾶς προστασίας εἰς ὁποῖαν δῆποτε καταδρομὴν τῆς ἐκεῖ πολιτικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας.

Ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ τῆς σιωπηλῆς ἀνεξιθρησκείας οἱ κατὰ καιρὸν ἐφημέριοι τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ Ναοῦ ἤρχοντο ἐν Νεαπόλει ἢ ἐκ τῆς Ἐπτανήσου ἢ ἐκ τῆς πλησίον Ἡπείρου. Ἐχρημάτισε δὲ ἄρκετὰ ἔτη ὡς ἐφημέριος καὶ ὁ αἰδέσιμος ἱερεὺς Ἰωάννης Πάλλης Ἀλβανὸς ἐκ τῆς μικρᾶς ἀποικίας τῆς Μπαδέσης εἰς τὸ Ἀβρούτζο (α). Παραιτηθέντος δὲ ἐκ τῆς ἐφημερίας ἔνεκα οἰκιακῶν του ὑποθέσεων, ἀντεκατεστάθη παρὰ τοῦ υἱοῦ του ἱερέως Νέστορος, χειροτονηθέντος ἤδη ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1819 ἔτος παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Μακαρίου πρώην Ῥογῶν.

Κατὰ τὸ 1828 ἔτος ἡ διαγωγὴ τοῦ μνησθέντος ἐφημερίου Κυρίου Νέστορος μὴ οὔσα εὐάρεστος εἰς τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ ἱεροῦ Ναοῦ τούτου, καὶ συμβουλίου γινομένου, ἐνεκρίθη ἡ παῦσις του ἀπὸ τὰ χρέη τῆς ἐφη-

(α) Ἴδε σελ. 177 τοῦ παρόντος Β'. Τόμου.

μερίας. Τότε ο ἱερεὺς οὗτος πρὸς ἐκδίκησιν τῆς λαβούσης τιμωρίας, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐθεώρει ὡς προσβολὴν, ἐζήτησε τὴν ὑπεράσπισιν τοῦ Νούντζιου τοῦ Πάπα καὶ τοῦ Καρδινάλειος Ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως, προδόντας αὐτῷ τοὺς δημοθρήσκους του ὡς ἄλλος Ἰούδας Ἰσκαριώτης, λέγων ὅτι οἱ ἐπίτροποι τῆς ἐκκλησίας τῶν Γραικῶν, ὄντες Σχηματικοί, τὸν ἐδίωξαν ἐκ τῆς ἐφημερίας διότι ἤθελε νὰ μνημονεύῃ τὸν Πάπα.

Κατὰ δυσυχίαν τῶν ἐν Νεαπόλει Γραικῶν εἶχεν ἀναχωρήσει ἡ ἀγαθὴ καὶ φιλόθρησκος σύζυγος τοῦ Πρέσβειος τῆς Αὐστρίας, καὶ ὁ τότε Πρέσβυς τῆς Ῥωσσίας Κόμης Σταχιελβέργος (Stachelberg) ὢν Λουθηρανὸς καὶ ἡ σύζυγός του καθολικὴ, ὀλίγον τὸν ἔμελλε νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ διὰ τσοσούτων ἐτῶν ἀποκτηθέντα δικαιώματα τῶν ἐκεῖ παρεπιδημούντων Γραικῶν εἰς τὴν ἀνεξιθρησκείαν τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν ἐκκλησίαν των. Τότε ὁ ζηλωτὴς Νούντζιος τοῦ Πάπα, ὁ Μονσηνιῶρης Φερέτης (α) ἔλαβε τὸν καιρὸν νὰ ζητήσῃ τὴν ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς Συλλήκης, δι' ἧς ἀπηγορεύετο ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν ἡ λατρεία πάσης ξένης θρησκείας, καὶ οἱ περίξ τοῦ Καρδινάλειος ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως δὲν ἠδυνήθησαν πλέον νὰ κλείσουν τὰ ὄμματα

(α) Ὁ πρὸ ὀλίγου χρηματίας Καρδινάλιος Πρωθυπουργὸς τοῦ ἐνδόξου καὶ ἐξόχου Πάπα Πίου Θ'. τοῦ ἀναμορρωτοῦ τῆς Ἰταλίας.

τούτου. Τότε καὶ ὁ φιλόσοφος καὶ πεπαιδευμένος ὑ-
 πουργὸς τῶν ἐκκλησιαστικῶν Μαρκέσιος Τομμάζης,
 καταγόμενος ἐκ μιᾶς τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν ἀποικιῶν
 ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τοῦ Ὀτράντου (α) ἐβιάσθη νὰ προσκαλέσῃ
 ἀπὸ τὸν Βασιλέα Φραγκίσκον Α'. κατὰ τὸν μᾶλλον
 μῆνα τοῦ 1828 ἔτους, Διάταγμα ἀπαγορεύων τὴν ἀ-
 νεξαρτησίαν, δι' οὗ οἱ ἐν Νεαπόλει ἐφημέριοι τοῦ ἱεροῦ
 Ναοῦ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἔ-
 μελλον νὰ ἐκλέγωνται ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς τῶν ἐν Καλαβρία
 καὶ Σικελία ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν, ἢ ἀπὸ ἐκείνους τῆς
 Προπαγάνδας τῆς Ῥώμης. Δυνάμει λοιπὸν τοῦ Βασι-
 λικοῦ διατάγματος τούτου ὁ ἀρνησὶθρησκος ἱερεὺς Νέ-
 στωρ Πάλλης (β) ἐπανῆλθεν εἰς τὰ χρέη του δημοῦ
 μεθ' ἑνὸς ἱερέως ἐκ τῆς Σικελίας, ὀνομαζομένου παππᾶ
 Ἄνδρῆα.

(α) Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἰσὶν ἀρχαιόταται,
 καὶ ἐν αὐταῖς λαλεῖται εἰσέτι δι' ἕλετος τις ἰδιαιτέρα σύνθετος ἐξ Ἑλληνι-
 κῶν καὶ Ἰταλικῶν λέξεων.

(β) Ὁ ἀνόσιος ἱερεὺς οὗτος μετὰ παρέλευσιν καιροῦ διωχθεὶς ἐκ νέου
 ἐκ τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας ἐστοχάσθη τὸ 1839 ἔτος, νὰ εὕρῃ πόρον ζωῆς
 ἐν τῇ ἐλευθερίᾳ Ἑλλάδι ἀναχωρῶν μὲ τινὰς συμπολίτας του Ἄβρου-
 τζέζους, τοὺς ὁποίους ἐσυμβούλευσε νὰ φύγουν κρυφίως ἀπὸ τὴν
 πατρίδα των καὶ διὰ τῆς συνορευούσης πόλεως τῆς Ἀγκώνης νὰ μετα-
 βῶσιν εἰς τὰ Μοθωκόρωνα, ὡς ἄποικοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης τῆς Ἑλλά-
 δος. Τριακῶσιτοι σχεδὸν ἄνδρες, οἱ περισσότεροι γεωργοί, ἤκουσαν τὴν
 συμβουλήν του καὶ πωλήσαντες ὅτι εἶχον διευθύνθησαν διὰ τὴν Ἀγ-

Ἐκ τοῦ ἔτους τούτου 1828 ἤρχισαν αἱ καταδρομαὶ τῶν Λατίνων καὶ κατὰ τῆς ἐν Βαρλέττη ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· πλὴν οἱ φιλόθρησκοι ἐπίτροποι αὐτῆς σὺν τοῖς ἄλλοις ἐκεῖ κατοίκοις ἀντεπάλευσαν γενναίως κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Τράνης μέχρι δεκεμβρίου 1842, καθ' ὃν καιρὸν ἐκραγείσης ὀχλαγωγίας ἐν Μεσσήνῃ κατὰ τῶν ἱερέων τῆς ἐκεῖ ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, ὑποκινηθείσης ἀπὸ μισέλληνας τινὰς ὑπηρετοῦντας ξένα συμφέροντα, ἡ κυβέρνησις ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ τὴν ἀποπομπὴν ἐκ τῶν ῥηθέντων δύο ἀνατολικῶν ἐκκλησιῶν τῶν ἐφημερίων τούτων, καὶ τὴν ἀντικατάστασιν αὐτῶν μὲ ἱερεῖς Οὐνίτους.

Διαδοθείσης τῆς εἰδήσεως ταύτης ἐν Ἑλλάδι, ὁ ζηλω-

κὼν κὼν αὐτὸς δὲ μὲ ἐξήκοντα μετανάσται ἀνεχώρησεν ἀμέσως καὶ εἶχεν ἤδη φθάσῃ εἰς Ναυαρίνους ὅτε κατὰ διαταγὴν τῆς Νεαπολιτανικῆς Κυβερνήσεως, εἰδοποιηθείσης ἀμέσως παρὰ τοῦ ἐν Ἀθήναις Προξένου τῆς, οἱ φθάσαντες ἐν Ἀγκῶνῃ μετανάσται ὑποχρεώθησαν ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πάπα νὰ ἐπιστρέψουν εἰς Ἀθρούτζο, καὶ ὁ ἱερεὺς Νέστωρ ἐκηρύχθη φυγάς. Ἐν τούτοις οἱ ἐν Ναυαρίνῳ μετανάσται μὴ ἔχοντες τὰ πρὸς τοῦ ζῆν, ἠναγκάσθη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις νὰ τοὺς περιθάλψῃ. Τότε ὁ Πρόξενος τῆς Νεαπόλεως ἐμμεσολάβησε πρὸς τὴν Κυβερνήσιν του νὰ συγχωρήτῃ τὸν ῥηθέντα ἱερέα διὰ τὴν ἄτοπον διαγωγὴν του, καὶ νὰ τῷ δοθῇ ἡ ἄδεια νὰ ἐξαναπέμψῃ εἰς τὴν πατρίδα τῶν τοὺς ἀπατηθέντας μετανάστας δι' ἐξόδων τῆς Κυβερνήσεώς του. Ὁ Βασιλεὺς Φερδινάνδος ἐνέκρινε τὰς προτάσεις ταύτας καὶ ὁ ῥηθεὶς ἱερεὺς εἶναι σήμερον ἐκ τρίτου ἐφημέριος τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας.

τῆς Γενικῆς Πρόξενος τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῶν δύο Σικελιῶν, Ἰππότης Μορέλλης, θέλων νὰ διασκεδάσῃ τὴν κακὴν ἐντύπωσιν ἣν ἔκαμεν εἰς Ἀθήνας ἡ εἰδησις αὕτη, ἔσπευσε νὰ τὴν ἀποδώσῃ εἰς τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας κατὰ τῶν ὁπαδῶν τῆς περιωνύμου Φιλορθοδόξου ἐταιρίας, ἣτις ἀνεκαλύφθη ἐν Ἀθήναις περὶ τὰ τέλη τοῦ 1839 ἔτους, καὶ ἐφάνη γελοιῶδες εἰς ὄλους τοὺς νοῦν πολιτικὸν ἔχοντας. Ἴδου τί ἀναγινώσκεται περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης ἐν τῷ ἀριθμῷ 44 τῆς ἐφημερίδος, ἑλληνιστὶ καὶ γαλλιστὶ γεγραμμῆς, ὁ Ἑλληνικὸς Παρατηρητὴς, ὑπὸ ὑμερομηνίαν 7 Ἰαννουαρίου 1843.

« Τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τινος ἐκ Νεαπόλεως πρὸς ἐπίσημον ὑποκείμενον μᾶς ἐκοινοποιήθη, τὸ ὁποῖον δημοσιεύομεν εἰς τοὺς ἀναγνώστας μας. »

« Φαίνεται ὅτι ἡ ἀξιόμιεμτος διαγωγὴ τῶν ἐφημερίων τῆς ἐν Μεσσηνίᾳ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας, ἠρέθισε τὸν λαὸν νὰ ἐπιχειρήσῃ μίαν πρᾶξιν βιαίαν πρὸς βλάβην τῆς Ἐκκλησίας ταύτης. Αἱ ἰδέαι μιᾶς ἐταιρίας ὀνομαζομένης Φιλορθοδόξου, φαίνεται, ὅτι διεδόθησαν ἀπὸ τοὺς ῥηθέντας ἐφημερίους. Ὁ λαὸς λοιπὸν τῆς Μεσσηνίας, μὴ βλέπων πλέον τὴν Ἐκκλησίαν ἡσυχον, ἀλλὰ τοῦ προσυλητισμοῦ, παρεδόθη εἰς τὰς τοιαύτας καταχρήσεις.

« Εἰς δὲ τὴν Βαρλέτταν, ἡ Κυβέρνησις τῆς Νεαπόλεως

ἀπεράσισε νὰ λάβῃ καταθλιπτικόν τι μέσον, τὸ μὲν πρῶτον ἀπὸ τὰς ἰδίας ἀφορμὰς, δι' ὧν προέκυψαν αἱ ἀταξίαι εἰς τὴν Μεσσήνην, ἔπειτα δὲ ἐπειδὴ τινὲς Ἑλληνες κάτοικοι τῆς Βαρλέττης, οἰκειοποιήθησαν καταχρηστικῶς τὸ γῆπεδον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὠκοδομήθη ὁ ναὸς τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων, ἐπὶ τῆς βασιλείας Φερδινάνδου τοῦ πρώτου. Ἡ ἀνεξιθρησκεία λοιπὸν τῆς Νεαπολιτανικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις ἐχορηγεῖτο δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν πρὸ τοσούτων χρόνων ἔπαυσε, κατὰ συνέπειαν τῆς ἀτάκτου διαγωγῆς τῶν Ἑλλήνων ἱερέων. »

» Τὸ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς ταύτης δημοσιεύομεν ὡς ἐνδιαφέρον ὄλους τοὺς Ἑλληνας, μολονότι ἐλήφθησαν περὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πλέον περιστατωμένα πληροφοροῖαι. Εἶναι ὅμως καλὸν νὰ σημειώσωμεν ἀπὸ τὴν στιγμήν ταύτην, ὅτι ἡ Κυβέρνησις τῶν Δύο Σικελιῶν δὲν ἀφῆρσε τὴν προστασίαν, τὴν ὁποίαν ἔδιδε πάντοτε εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ ἐντὸς εἰκοσιεπτὰ ἀποικιῶν συστημένων εἰς τὸ ἴδιον κράτος, ἢ ἐν Βαρλέττῃ καὶ Μεσσήνῃ εἶναι αἱ μόναι αἵτινες δύνανται νὰ παραπονεθῶσι. Τοῦτο ἐξάγεται ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ ἐμπεριεχόμενον τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν ἀνωτέρω ἐδημοσιεύσαμεν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξηγοῦνται τὰ αἷτια, δίκαια ἢ ἄδικα, τὰ ὁποῖα ἐπροξένησαν τὰς παραβιάσεις τῶν ὁποίων αἱ δύο Ἑλληνικαὶ Ἐκκλησίαι ἔγιναν θῦμα. »

Οἱ ἐν Βαρλέττη παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες μαθῶντες τὰ ἐν τῇ ἑφημερίδι ταύτῃ δημοσιευθέντα ψεύδη κατ' αὐτῶν καὶ τῶν ἐν Μεσσήνῃ φίλων ὁμογενῶν, ἔσπευσαν νὰ τ' ἀναιρέσουν διὰ τῆς ἐφεξῆς ἐπιστολῆς Ἰταλιστὶ γεγραμμένης, καὶ διευθυνθείσης εἰς τὸν Ἀρθρογράφον τοῦ Ἑλληνικοῦ Παρατηρητοῦ, ἧτις ὅμως, δι' ἀγνώστους εἰς ἡμᾶς αἰτίας, δὲν ἐτυπώθη. Ἡμεῖς δὲ τὴν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ ἀξιοτίμου ἱατροῦ Κ. Γ. Χ. Πρινάρη, κατὰ τὸν Αὐγούστου μῆνα τοῦ 1845, ἔτους μ' ἕτερα ἔγγραφα, περὶ τῶν ὁποίων θέλομεν λαλήσει κατωτέρω. Ἴδου ἡ πιστὴ μετάφρασις τῆς ῥηθείσης ἐπιστολῆς.

» *ΚΥΡΙΕ!*

» Εἰς τὴν ἐπιστολήν ἣν κατεχωρήσατε ἐν τῇ ἑφημερίδι, ὁ Ἑλληνικὸς Παρατηρητὴς, ἀναγγεῖλατε ὅτι ὁ λαὸς τῆς Μεσσηνίας ἐξώκειλεν εἰς βιαιοπραξίας κατὰ τῆς τῶν Ἑλλήνων ἐκκλησίας, διότι οἱ ἱερεῖς διέδιδον τὰς ἀρχὰς τῆς ὀνομαζομένης Ἑταιρίας τῶν Φιλορθοδόξων, ὥστε ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἀντὶ νὰ χρησιμεύσῃ εἰς λατρείαν κατέστη ἔδρα προσηλυτισμοῦ. Τὰ αὐτὰ διεδόσατε καὶ περὶ τῶν ἱερέων τῆς ἐν Βαρλέττῃ Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας προσθέτοντες καὶ τὸν σφετερισμὸν τοῦ τόπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὠκοδομήθη ἡ ἐκκλησία αὕτη, ἐνοχοποιοῦντες Ἕλληνας τινὰς ὑπὸ τὴν βασιλείαν Φερδινάνδου τοῦ Δ'. Εὐαρεστηθῆτε μόνον ν' ἀπαλλάξῃτε τοὺς Βαρλεττάνους

ἀπὸ τὴν ὀχλαγωγίαν, ἣν ἐχαρίσατε εἰς τοὺς Μεσσηνίους. Ἀπὸ τὰς αἰτίας ταύτας ἐσυμπεράνατε ὅτι ἐπαυσεν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῆς Νεαπόλεως ἡ ἀνεξιθρησκεία, τὴν ὁποίαν διὰ τόσα ἔτη παρεχώρησεν εἰς τὰς ἐκκλησίας ἐκείνας, αἱ μόναι μεταξὺ τῶν 27 ἑλληνικῶν ἀποικιῶν ἐν τῷ βασιλείῳ τῆς Νεαπόλεως αἵτινες, ὡς σημειώνετε, ἐνεδρῦθησαν ἵνα μὴ ὑπάρξουν πλέον.

α Μὴν ἀπατώμεθα, Κύριε! ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς σας εἶναι πολὺ φανερός. Οἱ Ἕλληνες εἰσὶν ἤδη θῦμα βιαιοπραγιῶν αἱ ὁποῖαι δὲν εἶναι δυνατὸν, ἂν καὶ τὸ θέλετε, νὰ δικαιολογηθοῦν ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ· ὑμεῖς δὲ ἀνελάβετε τὴν φροντίδα μὴ φοβηθέντες νὰ ἐνοχοποιηθῆτε, διότι φυλάττετε τὸ ἀνώνυμον, λαμβάνοντες ἀνά χειρας τὸ ξίφος τῆς συκοφαντίας. Πόσον ἐπίπονον εἶναι ἐν μέτρον ληφθὲν καὶ ἐκτελεσθὲν ἐν τῷ κρυπτῷ, ὅτε τις τὸ θέλει νὰ ὑποστηρίξῃ ὡς καλῶςπραχθέν.

α Πρὶν νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς ὑμετέρας ἐπιστολῆς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πληροφορηθῆ τὸ κοινόν, ἀπὸ ὑμᾶς κακῶς προκατειλημμένον, περὶ τῆς ἀληθοῦς καταστάσεως τῶν πραγμάτων.

α Ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν ὑπάρχουν δύο τάξεις Ἑλλήνων. Μία ἐξ ἐκείνων, οἵτινες διὰ παραχωρήσεων τῆς Κυβερνήσεως ἐσύστησαν ἀποικίας, καὶ ἀνα-

γνωρίζουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Πάπα τῆς Ῥώμης, ἔθεν δύνανται νὰ διορασθοῦν *Γραικοὶ Οὐνίτοι*. Ἡ δὲ ἑτέρα ἐκ ξένων, οἵτινες καταγίνονται εἰς τὸ ἐμπόριον δυνάμει παραχωρήσεων καὶ συνθηκῶν, καὶ εἰς πᾶσαν ἐποχὴν ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς ἀποκαταστάσεώς των ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν, ἐλευθέρως ἐξετέλεσαν τὰς τελετάς τῆς λατρείας των, κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν δόγμα, διὰ τῶν ἱερέων των ὑποτασσομένων εἰς τὸ Πατριαρχεῖον τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ διαγωγὴ των ἐστάθη πάντοτε παραδειγματικὴ καὶ ἀξία τῆς ἐμπιστοσύνης τῶν ἡγεμόνων τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν· ἔνεκα δὲ τούτου ἡ Κυβέρνησις δὲν ἠκροάσθη ποτὲ τὰ παράπονα τῆς μισαλλοθρησκείας τῶν Λατίνων μέχρι τοῦ 1828 ἔτους, ὅταν ὁ παρὰ τῇ Αὐλῇ τῆς Νεαπόλεως *Νούντζιος τοῦ Πάπα Φαιρέτης*, κινούμενος ἀπὸ τὸν Ἀρχιεπίσκοπον τῆς Τράνης, ἐστοχάσθη νὰ συντάξῃ Διακοίνωσιν, ἣτις ἰδιαιτέρως ἀπέβλεπε τὴν ἀδελφότητα τῶν ἐν Βαρλέττῃ παροίκων Ἑλλήνων, ἀποδεικνύων τὸ σκάνδαλον τῆς ὑπάρξεως μιᾶς Σχηματικῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, ἐναντίον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Συνθήκης μετὰ τὴν Ῥώμην, καὶ ἐπὶ τέλους ἔλεγε νὰ βιάσθων τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους εἰς τὴν ἐξωμοσίαν ἢ νὰ τοὺς ἐξορίσων ἀπὸ τὸ Βασίλειον. Κατὰ συνέπειαν τῆς Διακοινώσεως ταύτης ἴσχυσεν ἡ ἀρχὴ τῆς μισαλλο-

λοθρησκείας δι' ἅπασαν τὴν ἑλληνικὴν λατρείαν ἣτις δὲν ἤθελεν ἀναγνωρίζει τὸν Πάπαν εἰς τὸ Βασίλειον τῶν δύο Σικελιῶν. Διὸ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τῆς Συμόρνης ἐπεσκέφθη ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς ἐκκλησίας Οὐνίτας τοῦ Βασιλείου, καὶ τὰς περὶ οὗ ὁ λόγος δύο· μετεχειρίσθησαν δὲ καὶ ὑποσχέσεις, καὶ διαφθορὰς καὶ ἀπειλὰς διὰ νὰ τὰς φέρουν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς Ῥωμαϊκῆς Λατρείας. Οἱ ἐν Βιρλέττη Ἕλληνες ἀντεστάθησαν, καὶ ὑπερασπίσθησαν διαμαρτυρούμενοι εἰς τὴν Κυβέρνησιν τῆς Νεαπόλεως.

α Τὸ συμβουλευτικὸν Συνέδριον (Consulta) τοῦ Βασιλείου ἐπεφορτίσθη νὰ ἐρευνήσῃ περὶ τῶν παραπόνων καὶ νὰ ἀναφέρῃ. Ἀναρίθμητοι προκαταρκτικαὶ ἀποφάσεις ἔλαβον χώραν, καὶ συνετάχθη μακροτάτη δικογραφία εἰς τὸ διάστημα 14 ἐτῶν ὅσον διήρκησεν ἡ ὑπόθεσις αὕτη. Ἡ διαγωγή τῶν ἐν Βιρλέττη Ἑλλήνων ἐρευνήθη παρὰ τοῦ συμβουλευτικοῦ Συνεδρίου ὑφ' ὅλων τῶν ὄψεων τῆς δημοσίου εὐταξίας, τῆς ἠθικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς θρησκείας, καὶ τοῦ προσηλυτισμοῦ, καὶ εὐρέθη ἄμεμπτος. Τὸ συμβουλευτικὸν Συνέδριον ἐνησχολήθη προσέτι περὶ τῆς καταγωγῆς τῆς ἐκκλησίας, διέταξε τὴν ἐπισκόπησιν ταύτης διὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Γράνης πρὸς ἐξέλεγχιν τῆς κοσμιότητος, τῆς καθαριότητος, τῆς Λατρείας, καὶ τῆς ἐντολῆς τῶν ἱερέων. Περὶ τούτου

ὑπάρχει ἐπίσημος ἀναφορὰ τοῦ ρηθέντος Ἀρχιεπισκόπου, ὅστις ἀφ' οὗ ἐδικαιολόγησε τοὺς Ἕλληνας ἐφ' ὅλων τῶν ἀντικειμένων τῆς ἐπισκοπήτεώς του περαίνει ταύτην μετὰς ἐξῆς λέξεις· α Συμφωνῶ ὁμως περὶ τοῦ ἐμφανοῦς σκανδάλου ν' ἀνεχώμεθα ἐντὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας μίαν λατρείαν παρ' αὐτῆς ἀποδεδοκιμασμένην· καὶ ἐν ᾧ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν συνθήκην μετὰ τὸν ἱερόν θρόνον ἀπεφατίσθη ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἀποστολικὴ Ῥωμαϊκὴ Θρησκεία εἶναι ἡ μόνη Θρησκεία τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν, εἶναι ἀξιολύπητον νὰ βλέπη τις ὅτι δὲν εἶναι μόνη ἐν τῷ Βασιλείῳ ἡ ἐκκλησία τῆς Βαρλέτιης, ἀλλὰ ὑπάρχουσι καὶ ἕτεραι τοῦ αὐτοῦ εἴδους· περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου ἤδη ὑπεστήριξα ἐπανειλημμένας ἀναφορὰς, εἰς τὰς ὁποίας τέλος πάντων εἶμαι εὐελπὶς ὅτι θέλει δωθῆ ἀκρόασις (α). »

α Τὸ πᾶν ἐπροχώρει τακτικῶς πρὸς τὴν συζήτησιν. Ὁ τῶν Ἑλλήνων δικηγόρος εἶχεν ἤδη ἀποδείξει εἰς

(α) Ἀπὸ τὸν ἐπίλογον τοῦτον εἶναι εὐκόλον νὰ ἐνοήσῃ τις ὅτι ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἠγνῶει τὴν ὑπρῆξιν τῶν παραχωρήσεων καὶ τῶν συνθηκῶν ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως τῆς Νεαπόλεως ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἐπίσης τὰς ἀρχὰς τοῦ δημοσίου ἐθνικοῦ δικαίου καὶ ἐκείνου μεταξὺ τῶν ἐθνῶν, ὡς τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου. Ἡ μισαλλοθρησκεία εἶναι τυφλή. Ἡμεῖς δὲ θέλωμεν ἀναφέρει μετὰ ταῦτα τὴν ῥηθεῖσαν ἀναφορὰν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου ὡς ἔγγραφον λίαν ἐνδικρῆρον τοῦς Ἕλληνας.

τὸ Συμβουλευτικὸν Συνέδριον τὰς προσπάθειάς τῆς μισαλλοθρησκείας διὰ νὰ καλύψῃ τὴν ἀλήθειαν, καὶ ὅτι ἐνώπιον τῶν παραχωρήσεων καὶ συνθηκῶν, ἀντὶ νὰ φιλονικῇ, ἤθελεν εἶσθαι τῆς φρονήσεως τῆς Κυβερνήσεως νὰ τὰς ὑποστηρίξῃ καὶ νὰ διατάξῃ τὴν ἐκτέλεσίν των.

Ἐν ᾧ δὲ ἐκτελεῖτο μὲ πεποιθήσιν μία πρᾶξις δικαία, ἡ μισαλλοθρησκεία μεταχειριζομένη τὴν αὐτὴν λογικὴν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Τράνης, καὶ συγχέουσα τὴν διατήρησιν τοῦ δημοσίου ἐθνικοῦ δικαίου, ἐνώπιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνθήκης μετὰ τοῦ θρόνου τῆς Ῥώμης, μὲ τὴν διατήρησιν τοῦ δημοσίου δικαίου τῶν ἐθνῶν, ἐνώπιον τῶν παραχωρήσεων καὶ τῶν συνθηκῶν μὲ τὰς ξένας Δυνάμεις, ἠπάτησε τοῦ Βασιλέως τὴν συνείδησιν διὰ τῆς ὑπακοῆς του εἰς τὸν θρόνον τῆς Ῥώμης, καὶ διὰ τῆς καλῆς πράξεως νὰ κερδίσῃ ψυχὰς εἰς τὸν Θεόν. Τοιοῦτοτρόπως συνέβη ὥστε ἡ δικογραφία ἀφῆρέθη ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Συμβουλευτικοῦ Συνεδρίου μὴ δυναμένου νὰ γνωμοδοτήσῃ ὡς εἶχεν ἐπιφορτισθῆ, καὶ μετέβη αὕτη εἰς ἐκείνας τοῦ Μονσυνιόρη Ἀγγέλου Σκότου, ἐπιφορτισμένου ἀπὸ τὸν ἱερόν σύλλογον τῆς Προπαγάνδας περὶ τῶν Ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Ματαίᾳ ἀπέβη πᾶσα παρατήρησις τῶν Ἑλλήνων πρὸς τὸ ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὑπουργεῖον, καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν ἴδιον Μονσυνιὸρ Σκόττη, νὰ διακρίνουν τοὺς ἀλλοδαποὺς Ἕλληνας ἀπὸ

τούς ἀποίκους, καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ Συμβουλευτικὸν Συνέδριον τὴν διαταττομένην ἔρευναν μέχρι τοῦ ἐξαγομένου.

« Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ μιᾶς ἀληθοῦς ἀρτισοδικίας, οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ προσδράμουν εἰς τοὺς Ἀντιπροσώπους τῶν δυνάμεων, τῶν ὁποίων εἰσὶν ὑπήκοοι ἵνα λάβωσιν ὑπεράσπισιν. Ἄλλ' ἐν ᾧ διπλωματικῶς διεπραγματεύετο ἡ ὑπόθεσις, ἡ μισαλλοθρονησκεία ἔσπευσε νὰ ἐκτελέσῃ τὸ σχέδιόν της. Ἀφ' οὗ διὰ τῆς βίας ἐνήργησε νὰ σφαλισθῇ ἡ Ἑλληνικὴ ἐκκλησία τῆς Μεσσηνίας, ὁ παρὰ τῆς Προπαγάνδας ἐπιτετραμμένος διὰ τὰς Ἑλληνικὰς ἀποικίας τῆς Καλαβρίας, ἐπεμπεν ἤδη εἰς Βαρλέτταν δύο ἱερεῖς τῶν ἀποικιῶν τούτων, ἐρωδιασμένους μὲ μυστικὰς ὁδηγίας πρὸς τὸν αἰδέσιμον Νεόφυτον, ἱερέα τοῦ ἐκεῖ Ναοῦ, καὶ μὲ διαταγὰς ἐκτελεστικὰς πρὸς τὸν Νομάρχην τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης. Εἰς τὰς μὲν πρώτας δὲν ἐδόθη οὐδεμία ἀκρόασις. Αἱ δὲ δευτέραι ἐξετελέσθησαν παρὰ τοῦ Νομάρχου τῆς ἐπαρχίας μὲ ὅλην τὴν ἐπίδειξιν τῆς ἐξουσίας· καὶ τοιοῦτῳ τρόπῳ ἡ ἐκκλησία, τὰ ἱερά σκεύη, τὰ ἐπιπλα, τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἰδιοκτησία τῶν Ἑλλήνων, ἐκυριεύθησαν παρὰ τῶν δύο ἐκ τῶν ἀποικιῶν ἱερέων ἵνα λειτουργήσωσιν ἐν αὐτῇ, ὡς μὴ ὄφειλεν, ἐπειδὴ οἱ ἀλλοδαποὶ Ἕλληνες δὲν εἰσῆλθον πλεον οὔτε εἰσέρχονται, καὶ ἐπίσης οἱ Λατῖνοι. Ὅσον δὲ διὰ τὸν

αἰδέσιμον Νεόφυτον διατάχθη νὰ ἐξορισθῆ ἀμέσως· ἔμει-
νεν ὅμως ἐν Βαρλέττῃ χάριν σημαντικοῦ ἀνδρός. Αὕτη
εἶναι, Κύριε, ἡ ἀληθὴς κατάστασις τῶν πραγμάτων.

α Μεταβαίνων τώρα εἰς τὴν ἐπιστολὴν σας, προε-
σθάνεσθε ἤδη ποῖαι θέλουσιν εἶσθαι αἱ παρατηρήσεις μου
περὶ τῆς διασαλπισθείσης Φιλορθοδόξου Ἑταιρίας τῶν
ιερέων τῆς Μεσσηνίας καὶ Βαρλέττης· περὶ τῆς ὀχλα-
γωγίας, τὴν ὁποίαν χάριν αὐτῆς ἐφαντάσθητε· περὶ τοῦ
καταχρηστικῶς οἰκειοποιηθέντος γηπέδου· καὶ περὶ τῶν
παραλόγων συνεπειῶν ἃς ἐξάγετε.

α Ἡ Φιλορθόδοξος Ἑταιρεία, ἣτις εἶναι τὸ πρῶτον
ἐπιχείρημα, ὀφείλει ν' ἀναφέρεται εἰς ἐποχὴν πολὺ προ-
γενεστέραν ἐν Μεσσηνίᾳ, ἐὰν οἱ προσήλυτοι ἦσαν τόσοι
πολυάριθμοι νὰ κάμωσιν ἐντύπωσιν εἰς αὐτὸν τὸν λαόν,
καὶ νὰ τὸν κινήσωσιν εἰς βιαιοπραγίας καὶ παραφορὰς.
Ἐνεκα δὲ τούτου ἡ ἑταιρία αὕτη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ
μείνῃ ἄγνωστος εἰς τὴν ἐπαγρύπνησιν τῆς ἀστυνομίας,
τῶν ἀρχῶν καὶ τοῦ Ἐπισκόπου τῆς πόλεως ταύτης.
Ἐπομένως ἐπίσημαι ἀναφοραὶ ὀφείλει νὰ ἔλαβον χώραν,
καὶ μετὰ ταῦτα μία δικογραφία. Ὅφείλει λοιπὸν νὰ
ἦναι γνωστὰ τὰ ὀνόματα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν προσηλύ-
των, καὶ ἡ κατήχησις τῶν ιερέων. Πρὸς τούτοις αἱ βι-
αιοπραγαὶ καὶ παραφοραὶ τοῦ λαοῦ τῆς Μεσσηνίας ὀ-
φείλει νὰ ἔδωταν εἰς τὰς πράξεις τῆς φιλορθοδοξίας μίαν

τοσαύτην ἐπισημότητα ὥστε νὰ εἰδοποιηθῆ περὶ τούτων τὸ κοινὸν ὄλον τῆς Εὐρώπης διὰ τῶν προξενικῶν πρακτόρων, διὰ τῶν ξένων πρεσβειῶν καὶ τῶν Ἐμπόρων.

Ὅλαι αἱ ἐφημερίδες ἐχρεώστουν νὰ ὀμιλήσωσιν. Οὐδὲν ἐκ τῶν τοιούτων. Ἡ ἐφημερίς τῶν Σικελιῶν, ἣτις ὤφειλε νὰ ᾔηται ἡ πρώτη νὰ φανερώσῃ τὴν αἰτίαν τῆς εἰσβολῆς καὶ τὰ ληφθέντα μέτρα νὰ τὴν ἡσυχάσουν, ἐσιώπησε καὶ σιωπᾷ. Τὸ πνεῦμα ἀποστρέφεται τὴν ιδέαν μιᾶς συκοφαντίας· πλὴν διὰ ὅσον ἀφορᾷ τοὺς ἐν Βαρλέττῃ ἰσρεῖς, τῶν ὁποίων ἡ εἰς ὄλους τοὺς καιροὺς διαγωγή ἐστάθη παραδειγματική, ὑποστηρίζεται ἀφ' ὅλας τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαρχίας τῆς Μπάρη (Provincia di Bari) καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου ἀρχιεπισκόπου τῆς Τράνης, ὡς ἀποφαίνεται ἀπὸ τὴν δικογραφίαν περὶ οὗ ἔγινε λόγος, ἡ συκοφαντία εἶναι προφανής.

α Ἡ ἀρπαγὴ, ἣτις εἶναι τὸ δεύτερον προταθὲν αἷτιον, δὲν δύναται νὰ ἰσοσταθμηθῆ μὲ τὸ πρῶτον διὰ τὰς συνεπείας τοῦ πρὸς τὴν δημόσιον εὐταξίαν, ἀλλὰ εἶναι ἐπίσης ψευδὲς, ὡς ἀποφαίνεται ἀπὸ ἐπίσημα ἔγγραφα καταχωρηθέντα ἐν τῇ συνταχθείσῃ δικαιογραφίᾳ παρὰ τοῦ Συμβουλευτικοῦ Συνεδρείου τοῦ Βασιλείου. Ἡ ἐκκλησία δὲν ἀκοδομήθη, ὡς ἐσφαλμένως λέγεται, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Δ'. Ἦνα ἔχη χώραν ἡ φαντασθεῖσα ἀρπαγὴ, ἀλλὰ ἐπεστράφη

κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ἰδίως κατὰ τὸ 1789 ἔτος, εἰς τοὺς Ἑλληνας, οἵτινες τὴν εἶχον ἐγκαταλείψη ἕνεκα τῆς πανώλης κατὰ τὸ 1656 ἔτος, ἵνα ἐπαναλάβουν τὴν λατρείαν των, ὡς ἀποφαίνεται ἀπὸ ἐπίσημον ἔγγραφον ἐπικυρωθὲν παρὰ τῆς καλῆς προαιρέσεως τοῦ Ἡγεμόνος. Τέως αἱ συνέπειαι, τὰς ὁποίας ὑμεῖς ἐξάγετε ἀπὸ τὰς ἀναγγελθείσας αἰτίας, εἰσὶν προφανῶς παράλογοι. Οἱ ἱερεῖς οἵτινες, ὡς λέγεται, διέδωσαν τὴν Φιλορθοδοξίαν περιορίζονται εἰς τρία ἄτομα· καὶ αἱ βιαιοπραγίαι ἔγιναν καθ' ὅλων τῶν ἀλλοδαπῶν Ἑλλήνων, ἀνηκόωντων εἰς τὰς δύο ἐκκλησίας τῆς Μεσσηνίας καὶ τῆς Βαυαρίας.

« Ἐφθασα, Κύριε, εἰς τὸ τέρμα τῆς ἀπηντήσεώς μου εἰς τὴν ὑμετέραν ἐπιστολήν. Τὰ ἔργα τῆς μισαλλοθηρικείας εἰσὶν Α'. ἡ δολιότης μεθ' ἧς ἔπεισαν τὸν Βασιλέα ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὰ λαμπρὰ ἔχνη τῶν σεβαστῶν προκατόχων του, αὐτουργῶν τῶν παραχωρήσεων καὶ τῶν συνθηκῶν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων, καὶ τὸν ἔβαλαν εἰς ἀντίφασιν μετὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἐξευγενισμοῦ, καὶ τῶν γενικῶν ἰδεῶν τῆς Εὐρώπης. Β'. αἱ ἐνεργηθεῖσαι βιαιοπραγίαι κατὰ τῆς συνηθείσεως, καὶ τῆς ἰδιοκτησίας τῶν ἀλλοδαπῶν Ἑλλήνων, ἵνα τοὺς βιάσων νὰ παραιτήσων τὰς ἀρχὰς των. Γ'. Ἡ διάδοσις ψεύδων καὶ συκοφαντιῶν κατὰ τῶν αὐτῶν θυμάτων μετὰ σκοπὸν

νά δικαιολογηθῶν αἱ κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἐνεργηθεῖσαι βιασιοπραγίαι. Ἡ μισαλλοθρητικεία οὐδέποτε θέλει παύσει τὰς βχδιουργίας, τὰ ψεύδη, καὶ τοὺς παραλογισμοὺς ἕως ὅτου δὲν θέλει γνωρισθῆ διὰ τέρας ὡς αὕτη εἶναι. »

(Ἀναφορά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Τράνης πρὸς τὸν ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν Ὑπουργόν, συνταχθεῖσα τὸ 1841 ἔτος (α).

» Ἐξ ο χ ῶ τ α τ ε,

» Εἰς ἀπάντησιν τοῦ Σεβαστοῦ ἐγγράφου σας τῆς 16 τοῦ λήγοντος Ἰουλίου μηνός, περιλαμβάνοντος τὰς περαιτέρας διασαφήσεις ζητηθείσας παρὰ τοῦ Συμβουλευτικοῦ Συνεδρίου περὶ τῆς ἀνεργέσεως καὶ δικαιώματος τῆς ἐν Βαρλέττῃ ἑλληνικῆς ἐκκλησίας, ἔχω τὴν τιμὴν νὰ Σᾶς καθυποβάλλω τὰ ἐξῆς.

Α'. Ματαίᾳ ἀπέβη πᾶσα ἔρευνά μου περὶ τῆς ἀρχαίας ἀνεγέρσεως τῆς ῥηθείτης ἐκκλησίας. Αὕτη ἀπωλέσθη μὲ τὸ σκότος τοῦ καιροῦ. Καὶ ἂν ὁ πόλεμος μεταξὺ Λουδοβίκου ΙΒ'. Βασιλέως τῆς Γαλλίας καὶ Φερδινάνδου τοῦ Καθολικοῦ· ἐὰν ὁ ἕτερος μεταξὺ τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου Ε'. καὶ Φραγκίσκου Α'. ἐπίσης Βασιλέως τῆς Γαλλίας· ἐὰν ἡ ὑπέρμετρος πανώλη τοῦ 1656 συνέτρεξανεὶς τὸν ἀφανισμόν τῶν Ἀρχείων τῆς Βαρ-

(α) Ἴδε ἀνωτέρω, ἐν σελ. 214 τὴν σημείωσιν.

λέιττης, δὲν εἶναι ἄγνωστον ὅτι ἐκεῖνα τῆς Τράνης ἐχρησί-
 μευταν νὰ ζωογονίσουν τὰς φλόγας, ἃς ἔβαλον εἰς ὄλην τὴν
 πόλιν οἱ Γάλλοι Δημοκράται τοῦ ἔτους 1799, ἐποχὴ
 τρομερᾶς καὶ δεινῆς ἐνθυμήσεως. Ἐκτὸς τούτου ὀφείλει
 νὰ γίνῃ γνωστὸν ὅτι ἡ Βαρλέττα δὲν ἐνώθη εἰς τὴν ἐ-
 πισκοπὴν τῆς Τράνης πρὶν τοῦ 1424 ἔτους, ἐν ᾧ ἡ
 πρώτη ἀνέγερσις τῆς Ἑλληνικῆς τῆς ἐκκλησίας ὀφείλει
 νὰ ᾔηται πολὺ ἀρχαιοτέρα. Διὸ ἐὰν τὸ Συμβουλευτικὸν
 Συνέδριον ἔχει ἀπολύτως ἀνάγκην τῆς εἰδήσεως ταύτης,
 τὰ μόνα Ἀρχεῖα τῆς ἐνταῦθα πρωτεύουσης δύνανται νὰ
 ἐκπληρώσουν τὴν ἐπιθυμίαν του.

Β'. Ἡ ἀνανέωσις τῆς ἐκκλησίας ταύτης, λαβοῦσα
 χώραν 133 ἔτη μετὰ τὴν πανώλην τοῦ 1656 ἔτους,
 παρουσιάζει γνώσεις θετικὰς καὶ ἱκανὰς προσέτι νὰ
 ἀνιχνεύσουν τὸ παρελθὸν, δι' ὅσον ἐνδιαφέρει τὰς λα-
 βούσας παραχωρήσεις ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας, καὶ δι' ὅσον
 ἀφορᾷ τὴν παρ' αὐτοῖς ἐξασκηθεῖσαν λατρείαν· ἐπειδὴ
 ὁμῶς ἡ ἐξιστόρησις αὕτη εἶναι ὁμοίᾳ ἐκείνης συνταχ-
 θείσης ἐν συντόμῳ παρὰ τοῦ Βασιλικοῦ συμβουλίου ἐν
 τῇ ἐκτεταμένῃ ἀναφορᾷ του, διευθυνθείση πρὸς τὸν μακα-
 ρίτην Ἐξοχώτατον Μαρκέσιον Καρατζίολον τῇ 11 Ἰ-
 ουνίου 1789, ἐπικυρωθείση παρὰ τοῦ Βασιλικοῦ δια-
 τάγματος τῆς 7 τοῦ ἐπομένου Ἰουλίου, καὶ παρὰ τῶν
 περὶ κατοχῆς διαταγῶν τοῦ μακαρίτου Εἰσαγγελέως

Ποιέντζα, τῇ 18 τοῦ αὐτοῦ μηνός, χάριν συντομίας, ἀναφέρομαι εἰς τὰ ρηθέντα ἐγγράφα, ἐκτὸς πάντοτε τῆς ἐπισημότητός των, τὴν ὁποίαν οὐδαμῶς ἐγὼ δὲν ἐγγυῶμαι. Τούτου τεθέντος, ἐὰν τὸ Συμβουλευτικὸν Συνέδριον δύναται νὰ θεωρήσῃ τὰς ἀναγγελθεῖσας ἀποδείξεις τῶν Ἑλλήνων ὡς νομίμους πράξεις τῆς Κυβερνήσεως, δύναται νὰ νομίσῃ ὅτι εὔρεν τὰς πλέον στερεὰς βάσεις, ἵνα στηρίξῃ τὴν ζητηθεῖσαν παρ' αὐτοῦ γνώμην περὶ πάλης ἐκκλησιαστικῆς δικαιοδοσίας, ἣτις καθυπεβλήθη εἰς αὐτό.

Γ'. Αρχόμενος ἀπὸ τὴν ἀναγγελθεῖσαν ἀνανέωσιν τῆς περὶ οὗ ὁ λόγος ἐκκλησίας, μόνον ὁ Μονσυνηὸρ Καπέκκς, ὅστις συνέτρεξε νὰ τὴν εὐκολύνη, ἐπαρρησιάσθη νὰ τὴν ἐπισκοπήσῃ ἐκκλησιαστικῶς τὸ 1791 ἔτος. Καὶ ἐὰν δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία περὶ τῆς ἐπὶ τούτου ἀναφορᾶς, ἣν ἔγραψεν εἰς τὸν Βασιλέα ὑπὸ ἡμερομηνίας 11 Ἰουνίου τοῦ ρηθέντος ἔτους, καὶ τῆς λαβούσης ἀπαντήσεως, τῇ 29 Ἰουλίου, διὰ τῆς βασιλικῆς Γραμματείας τῶν Στρατιωτικῶν καὶ τῶν Ἐξωτερικῶν, θέλει γίνῃ δῆλον ὅτι ὁ αὐτὸς Ἀρχιεπίσκοπος περιώρισε τὴν ἐπίσκεψίν του εἰς τὰ περὶ Διοικήσεως καὶ κοινῆς εὐταξίας μόνον, ἄνευ οὐδεμιᾶς διατάξεως δικαιοδοσίας, καὶ ὅτι ἐτιμήθη διὰ τῆς Βασιλικῆς εὐχαριστήσεως τοῦ Ἡγεμόνος. Ἐκτοτε οὐδεὶς ἄλλος Ἀρχιεπί-

σκοπος Τράνης ἐπεσκέφθη τὴν ρηθειῖσαν ἐκκλησίαν, οὔτε ἔδωκεν οὐδεμίαν πνευματικὴν διαταγὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τῆς, οἵτινες σταθερῶς ἐξηρτῶντο ἀπὸ τοὺς Ἐπισκόπους τοῦ ἔθνους των, καὶ ἀπὸ τὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως Πατριάρχην. Καὶ ἐγὼ, ὅστις δυνάμει τοῦ Βασιλικοῦ διατάγματος τὴν ἐπεσκέφθη κανονικῶς κατὰ τὸν Μάιον μῆνα τοῦ παρελθόντος ἔτους 1839, ἐπέισθην περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης, ἐκ τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν διετηρήθησαν αἱ ἱεροαποστολικαὶ τῶν ρηθέντων ἐφημερίων Γραικῶν, ἐκδοθεῖσαι παρὰ τῶν Ἐπισκόπων Ἰωαννίνων καὶ Ῥογῶν παρομοίως ἐπέισθη ὅτι ἡ λατρεία των εἶναι τῶν Γραικῶν σχηματικῶν, καθὼς μὲ προγενεστέρως ἀναφοράς μου ἔκαμα γνωστὸν, καὶ καθὼς ἔλαβε χώραν εἰς ἐποχὴν ἀρχαιοτέραν τῆς πανώλης τοῦ 1656 ἔτους. Καὶ τῷ ὄντι ἐκεῖνοι οἱ Ἕλληνες, οἵτινες ἐνήργησαν διὰ τὴν ἀντιποίησιν τῆς ἐν Βαρλέττη ἐκκλησίας των, δὲν ἀπαίτησαν ἄλλο εἰμὴ τὴν ἀνανέωσίν τῆς, ξεκαθαρίζοντες ὅτι ἤθελαν ἱερουργήσῃ ἐν ταύτῃ κατὰ τὸ ἀνατολικὸν δόγμα, συνώνυμον τοῦ Γραικοσχηματικοῦ.

Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἔκαμα νὰ προτείνουσι εἰς τοὺς Γραικοὺς ἱερεῖς τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως, ἢ τουλάχιστον τὴν ὑποταγὴν εἰς τὸν τακτικὸν Ἐπίσκοπον τῆς ἐπαρχίας. Οὗτοι ἀπήντησαν ὅτι ποτὲ δὲν ἤθελαν ἀρνηθῆ τὰς θρησκευτικὰς ἀρχὰς των, ἢ δεχθῆ οὐδεμίαν

μεταβολήν τάξεως, καὶ μάλιστα ὅτι εἰς τὴν παραμικρὰν ἀπαίτησιν τοῦ εἴδους τούτου ἤθελον ἀμέσως παραιτηθῆ, ἐπιστρέφοντες εἰς τὴν πατρίδα των.

Γέως ἐβεβαιώθη ὅτι ἡ ἐκκλησία διατηρεῖται μὲ ὄλην τὴν εὐπρέπειαν, εἶναι καλῶς ἐφωδιασμένη μὲ ἱερὰ σκεύη καὶ ἐπιπλα ἀναλόγως τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, ὅτι οἱ ἱερεῖς ἐξασκοῦν χρέη ἐφημερίων ὁμογενῶν παροικούντων ἢ ἐλθόντων ἐκ τῶν πλησίων τόπων· ὅτι οἱ Ἕλληνες οὔτινες διατηροῦν τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ὀνομάζονται ἀναμεταξύ των Ἀδελφοὶ κατὰ τὸν τρόπον τῶν ἀδελφάτων μας, καὶ ἔνεκα τούτου δύναται νὰ θεωρηθῆ πραγματικῶς ὡς ἰδιαιτέρα ἀδελφότης τῶν ἀλλοδαπῶν Ἑλλήνων· μὲ τὴν ἐξάιρεσιν ὅτι αἱ τελεταὶ ὅλαι γίνονται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν καὶ δὲν παρευρίσκονται Καθολικοὶ Ῥωμαῖοι, ἐκτὸς εἰς ἐκείνας μόνον τῆς μεγάλης εὐδομάδος δι' ἀπλῆν περιέργειαν.

Δ'. Ἐὰν μὲ τὴν ἀναφορὰν μου τῶν 18 Νοεμβρίου 1828 ἐκήρυξα ὅτι οἱ Ἕλληνες οὔτοι ὀνομάζονται Καθολικοὶ, δὲν εἶπα εἰμὴ τὴν ἀλήθειαν, ἐπειδὴ ὡς τοιοῦτοι κηρύττονται. Σκεπτόμενος ὁμως ὅτι ἡ λέξις Καθολικὸς σημαίνει ὑπήκοος εἰς τὴν ἀγίαν Ἐκκλησίαν, καλῶς βλέπω ὅτι οὔτοι κάλιστα δύνανται νὰ λέγονται Γραικοὶ Καθολικοὶ, ὡς ἡμεῖς λεγόμεθα Καθολικοὶ Ῥωμαῖοι, χωρὶς ἢ ἐπωνυμία αὕτη νὰ ἐλαττώσῃ τὸ παραμικρὸν

εἰς τὴν καρδίαν μας τὰς ἀξιοθρηνήτους πλάνας τῆς θρησκείας των.

Ε'. Ἐπὶ τέλους, τὸ συμβουλευτικὸν Συνέδριον θέλει νὰ γνωρίσῃ, ἐὰν ἡ θρησκευτικὴ διαγωγὴ τῶν ρηθέντων Ἑλλήνων δίδει φανεράν αἰτίαν παραπόνων εἰς τοὺς Καθολικοὺς, καὶ ἐὰν παρησιάζει κίνδυνον νὰ μὴ διαδοθῇ τὸ σχίσμα. Ἐδῶ ὀφείλει νὰ διακριθῇ τὸ ὕδωρ ἀπὸ τὸ ὕδωρ. Οὐδεμία ἐπὶ τούτου ἀγωγὴ ἔγινεν ἐκ μέρους τῶν Βαυλεττάνων· πολλοὶ δὲ ἐκ τῶν Λατίνων ἱερέων τούτων ἐξέφρασαν παράπονα, συμπεριλαμβάνοντα ἀπλᾶς ἀγγελίας δημοσίου δυσαρασκείας, χωρὶς ὅμως νὰ δυνηθῶν νὰ τὴν ἀποδείξουν ἐπὶ οὐδένα τρόπον. Οἱ αὐτοὶ ἱερεῖς ὠμίλησαν περὶ τῆς διαδόσεως τοῦ σχίσματος διὰ τοῦ συνοικεσίου· ἀλλὰ πρὸς τιμὴν τῆς ἀληθείας ἐπαρτήρησα ὅτι ὀλιγότατα συνοικέσια ἀριθμοῦνται μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ γυναικῶν Λατινίδων, καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει παράδειγμα συνοικεσίων μεταξὺ Ἑλληνίδων καὶ Καθολικῶν Ῥωμαίων. Ἐν συνειδήτει λοιπὸν ἐγὼ δὲν δύναμαι νὰ ἐγγυηθῶ τοιαύτας διαβεβαιώσεις.

Εἶμαι ὅμως σύμφωνος περὶ τοῦ ἐμφανοῦς σκανδάλου ν' ἀναχώμεθα ἐντὸς τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας μίαν λατρείαν, ἣν αὕτη ἀποδοκιμάζει· καὶ ἐν ᾧ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ συνθήκῃ μετὰ τοῦ ἱεροῦ θρόνου ἀπεφασίσθη ὅτι ἡ Καθολικὴ ἀποστολικὴ Ῥωμαϊκὴ ἐκ-

κλησία είναι ἡ μόνη θρησκεία τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν, εἶναι ἀξιολύπητον ὅτι, ἐκτὸς τῆς ἐν Βαρλέττη ἐκκλησίας, ὑπάρχουν ἐν τῷ Βασιλείῳ καὶ ἕτεραι τοῦ αὐτοῦ εἴδους. Περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου καθυπέβαλον ἤδη ἐπανηλλειμμένας ἀναφορὰς, εἰς τὰς ὁποίας εἶμαι εὐελπὶς ὅτι ἐπὶ τέλους θέλει δοθῆ ἀκρόασις».

Πρὸς τιμὴν δὲ τῆς Κυβερνήσεως τῶν δύο Σικελιῶν ὀφείλει νὰ ὁμολογήσωμεν, ὅτι δὲν ἤθελε ποτὲ δώση ἀκρόασις εἰς τὰς ἀναφορὰς ταύτας, ἐὰν ἡ μισοαλλοθρησκεία δὲν ἐκατόρθωνε διὰ τῶν συκοφαντιῶν τῆς ν' ἀπατήσῃ τὸν νῦν Βασιλέα Φερδινάνδον, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, κατὰ τὸν δεκέμβριον μῆνα τοῦ 1842 ἔτους.

Ἐκτοτε οἱ ἐν Βαρλέττη καὶ ἐν ταῖς πλησίον πόλεσι, καὶ κωμοπόλεσι τῆς Ἀπουλίας ἀλλοδαποὶ Ἕλληνες, πιστοὶ εἰς τὰ δόγματα τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας μας, δὲν εἰσῆλθον πλέον εἰς τὸν ἐν Βαρλέττη ἱερὸν ναὸν τῆς Παναγίας τῶν Ἀγγέλων, ἀφίνοντες ἐλευθέραν τὴν εἴσοδον εἰς τοὺς θέλοντας νὰ παῖσουν.

Ἡ δὲ μιταλλοθρησκεία τοῦ τοπικοῦ κλήρου τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν δὲν ἐπεριορίσθη εἰς τὴν νίκην ταύτην· ἠθέλησε νὰ κάμῃ καὶ προσηλύτους μὲ τὴν βίαν. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην μαρτυρεῖ ἡ ἐξῆς ἀναφορὰ ὑπηκόων τινῶν τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν ἐν Νεαπόλει Γενικὸν Πρόξενον τῆς

πατρίδος των, ζητόντων παρ' αὐτοῦ υπεράσπισιν. Ἡ ἀναφορὰ αὕτη, Ἰταλιστὶ γεγραμμένη διότι ὁ ἐν Νεαπόλει Πρόξενος ἦτον Ἰταλός, καὶ ἐπομένως δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου ἐκεῖνου, τοῦ ὁποίου αὐτὸς ἦτον ἀντιπρόσωπος, δὲν ἠξιώθη οὔτε ἀπαντήσεως. Ἡμεῖς δὲ ἐνομίσαμεν εὐλογον νὰ τὴν τυπόσωμεν σήμερον ἵνα χρησιμεύσῃ ὡς ἔγγραφον ἀνῆκον εἰς τὰ χρονικά τῶν δεινῶν τῶν ὑπηκόων τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος διατριβόντων εἰς ξένα κράτη, καὶ μὴ ἐχόντων ἐκ μέρους τῶν Προξένων των οὐδεμίαν προστασίαν.

Al Sig. Console Generale di S. M. Ellenica
nel Regno delle due Sicilie.

Signore,

Demetrio Vulgari di nazione Greco, suddito di S. M. Ellenica dimorante nel comune di S. Paolo, provincia di Capitanata, distretto di S. Severo di questo Regno, divotamente espone quanto siegue.

Ἐ circa un secolo da che nella provincia di Capitanata ed in altre adiacenti provincie di questo Regno trovansi stabilite molte famiglie Greche, ivi rifugite per le oppressioni passate da' Musulmani e per vedersi garentiti i loro dritti e le loro sostanze sotto l' egida di un Go-

verno saggio, ospitale ed illuminato qual era ed è quello del Regno delle due Sicilie. Per tutto questo spazio di tempo verun fatto accade mai così eclatante e scandaloso, e che tocchi al vivo il cuore anche il più insensibile ed indifferente che trovisi al mondo come il seguente, che interessa da vicino l'esponente. Per quanto questo fatto possa essere dipinto sotto altro aspetto da chi ha interesse di così rappresentarlo, nello stretto senso della verità non è che un atto ingiusto e barbaro come ogn' uno può ben comprendere dal seguente veridico racconto, che l'esponente, mosso da vincoli di parentela ed interesse che lo ligano nella spezie, si affretta di umiliare alla di lei bontà per tutte le conseguenze di risulta, reclamando la sua alta e valevole protezione ond' ottenersi sull' oggetto gli analoghi ripari di giustizia da chi si compete.

Non ha molto che i Conjugi Domenico Margari e Caterina Pibachi, sudditi di S. M. il Re della Grecia, passarono ambidue in pochi giorni agli eterni riposi nel predetto Comune di S. Paolo lasciando di se superstiti due figli minori,

cioé una giovinetta di circa anni 18 per nome Maria, ed un ragazzo di circa anni 6 per nome Spiridione. Questi privi di ascendenti rimasti orfani pupilli in mezzo alle angustie ed alle afflizioni, furono provveduti di un Tutore e di un Tutore surrogato, nominati ed eletti da un regolare consiglio di famiglia, convocato nelle forme innanzi al Regio Giudicato del Circondario di Torremaggiore, da cui il Comune di S. Paolo dipende. In assenza di Avo paterno di detti minori la nomina del Tutore cade nella persona dell' esponente come il più prossimo parente e Zio paterno dei minori, e per Tutore surrogato venne nominato il Sig. Costantino Jachimi egualmente Greco di nazione. Seguito ciò si è proceduto ad un regolare inventario dei beni, spettanti ai minori quando passarono sotto la tutela e vigilanza dell' esponente. Trascorse così qualche tempo, quando un tale Luigi Montedoro di Michelangelo, di condizione Contadino, sedusse con l' amore la minore ed inesperta Maria Margari promettendo di sposarla, nella speranza di dare un assesto alla sua propria condizione ed appianare in parte le non poche ob-

bligazioni da cui si vedè oberato. Ciò diede campo alla debolezza della medesima minore onde sfogare la indomabile passione dell' amore, e per effetto dell' intrigo formato dall' inganno e della manifesta seduzione, ella raccoglie quanto mai potè trovarsi in casa e fugissene in Sansevero, patria del di li seduttore, portando seco lei anche il piccolo Spiridione. Invano l' esponente per gli obblighi impartiti dal dovere e dalla legge, si adoperò di rinvenire la fuggitiva ed il piccolo ragazzo, e di rintracciare la via del trasfugamento degli oggetti di casa per i quali egli è tenuto renderne conto. Seppe in fine che la Maria per gl' intrighi del Montedoro e dietro disposizione di Monsignor de Gregorio, Vescovo di S. Severo, trovavasi rinchiusa nell' Orfanotrofio di quel Comune, mentre il ragazzo era tenuto nascosto nella casa di Montedoro. Allora fu che dall' esponente s' implorò presso le autorità locali il ritorno della frastornata minore e del suo fratello Spiridione sotto il tetto della Tutelare vigilanza dell' esponente medesimo. In questo frattempo giunse dalla Grecia, dopo un lungo e disastroso viaggio, l'al-

tro Zio paterno di detti minori Nicola Margari, il quale veniva per dare un amplesso ai propri nipoti e rinvenire in essi il caro soggetto dell' estinto di lui fratello; ma ogni tentativo riuscì vano, ogni speranza si vide quasi perduta poichè sedotto il tenero cuore della inesperta Maria, venne essa obbligata ad un' abjura che proferì solamente per secondare i suoi amori. Debole per sesso e per età, orfana di genitori, veniva essa reclamata dal suo Zio Nicola Margari, e dall' esponente di lei Tutore ed egualmente suo Zio, perchè rientrasse nei limiti dei proprj doveri. Ma dall' autorità che la riteneva rinchiusa non fu possibile permettersi nemmeno che i suoi più stretti congiunti la vedessero, e così i vincoli del sangue, che la sola morte discioglie, erano innanzi tempo risolti. Finalmente la dimanda si limitò per la restituzione almeno del ragazzo, che si ritrovava nascosto presso Montedoro. Questa domanda incontrò del pari la stessa sorte sulle prime; ma poi avendosi l' esponente dei dritti accordatigli dalla Legge ricorse alle Autorità di Polizia Locale. Quel degno Sotto-Intendente Cav. D. Francesco Ceva

Grimaldi ordinò all' Ispettore di Polizia di prendere il ragazzo dalla casa di Montedoro e restituirlo al legittimo suo Tutore. Così avvenne, ma in seguito per ordine dell' Intendenza di Capitanata, ottenuto da influenza estranea, lo stesso ragazzo venne di bel nuovo tolto dalle mani dell' esponente e dato in potere del Vescovo. In tale circostanza si credè farsi un merito presso il pubblico con inserzione del fatto di abjura nel Giornale Ufficiale del Regno del 31 Marzo, ma sotto diversi colori e con falacci racconti, non degni del carattere di chi li ha fatto inserire. Si volle inoltre far conoscere ad istanza della minore un legale consiglio di famiglia in S. Severo onde deliberare l' occorrente circa il matrimonio, di cui è parola di sopra, facendone destinare per membri non li parenti ed i più stretti congiunti o gli amici della famiglia Margari, ma taluni naturali di S. Severo, amici solamente di Montedoro col fine di riuscire nel suo intento. Si chiama illegale questo consiglio, perchè radunato innanzi ad un giudice incompetente e composto di persone non riconosciute dalla Legge, mentre doveva aver luo-

go nel Circondario del domicilio della minore, e per mezzo di legittime persone. Quindi contro l' illegale procedimento pendono opposizione e reclami presso il Tribunale Civile di Lucera.

Intanto la giovine Maria continua a stare ristretta e gelosamente custodita nel suindicato Orfanotrofio ed il piccoto Spiridione presso Monsignor Vescovo, con espressa proibizione di non farsi affatto vedere nè parlare dall' esponente e dai loro più stretti congiunti. Sembra così violato il dritto delle genti, il corso delle Leggi e la volontà del Govrano che le ha sanzionate, calpestati i sacrosanti dritti di Natura e di patria Potestà, ed oltraggiato l' onore e la stima di quelli Greci che per la fede e per la patria non han curato nè vita, nè sostanza, e che ora si veggono minacciati di starsene in silenzio, e loro malgrado e contro la propria coscienza obbligati ad abjurare; di quelli Greci che per mettere in salvo il loro culto, le loro sostanze, l' onore, la vita, e quanto altro di caro alla fermezza d' un uomo, non curarono il pericolo del mare, l' abbandono del suolo natio, e ricovratisi quì trovarono nell' animo generoso dei

grandi Monarchi di questo Regno tutta l' accoglienza, ospitalità e benevolenza, delle quali non seppero mai abusare, ma vi si mostrarono sempre fedeli ed obbediensissimi alle leggi, come continuano ad esserlo tutti quelli, che vincolati ancora nel Regno da molteplici affari, non sono al caso di abbandonare le attuali loro residenze per isfuggire le persecuzioni, le minaccie, ed i disprezzi che soffrono.

Esposto ciò il supplicante si vede dalla necessità obbligato di ricorrere alla di lei valevole protezione, implorando per suo mezzo tutti quei socorsi che di giustizia e di dritto gli appartengono nell' occorrenza. Dà fatti summenzionati e più specialmente dalla sua boatà implora di fargli ottenere dalla suprema autorità le disposizioni necessarie che i due minori suoi pupilli ritornino nel pristino stato, ed in potere di esso esponente che è il loro legittimo Tutore, e rappresentante, e che tanto essi quanto tutt' i sudditi di S. M. Ellenica dimoranti in questo Regno, non sieno più il bersaglio dell' altrui capriccio e volontà, ma ognuno resti nei propri limiti, attribuzioni e doveri, sempre uniformandosi alle

leggi, afine di non darsi luogo a sinistre disposizioni che l'intrigo e l'influenza possono far nascere quando le cose passino in silenzio, e non siano portate sotto il loro vero aspetto a piena conoscenza del Sovrano e del suo Governo. Tanto spera.

Barletta, 12 Aprile 1845.

Διὰ τῆς ἀναφορᾶς ταύτης, ὑπὸ ἡμερομηνίας 12 Ἀπριλίου 1845, ἀφ' οὗ ὁ Ἑλληὺν Δημήτριος Βούλγαρις, κάτοικος ἀλλοδαπὸς τῆς κωμοπόλεως τοῦ ἁγίου Παύλου ἐκ τοῦ Δήμου τῆς πόλεως ἁγίου Σεβήρου ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς Καπιτανάτας, ἀπέδειξε τὰ δόλια καὶ βίαια μέσα τοῦ προσηλυτισμοῦ μεταχειρισθέντα παρὰ τοῦ Ἐπισκόπου τοῦ ἁγίου Σεβήρου διὰ νὰ ἐξωμώσουν τὴν πίστιν των τὰ δύο ὄρφανὰ ἀνεψιδιά του Σπυρίδων καὶ Μαρία Μάργαρη, ἐζήτη δυνάμει τῆς πολιτικῆς Δικονομίας, ὡς πατρικὸς Θεῖος καὶ κηδεμὼν τῶν ῥηθέντων ὄρφανῶν, νὰ ὑποχρεωθῇ ὁ Ἐπίσκοπος τοῦ ἁγίου Σεβήρου νὰ παραδώσῃ αὐτῶ τ' ἀνεψιδιά του, ἐκ τῶν ὁποίων κατὰ διαταγὴν του τὸ ἄρρην εὐρίσκετο ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ καὶ τὸ θῆλεν ἐν τῷ Ὀρφανοτροφείῳ.

Ἡ εἰς τὴν δικαίαν καὶ νόμιμον ἀναφορὰν ταύτην σιωπῇ τοῦ ἐν Νεαπόλει Γενικοῦ Προξένου τῆς Ἑλλάδος ὑποχρέωσε τὸν ῥηθέντα Δημήτριον Βούλγαριν νὰ

διευθύνῃ ἀντίγραφον αὐτῆς εἰς τὸν ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν τῆς Ἑλλάδος, παρὰ τοῦ ὁποίου συγχρόνως ὄλοι οἱ ἐν Βαρλέττῃ παρεπιδημοῦντες Ἕλληνες ἐζήτησαν δι' ἀναφορᾶς τῶν προστασίαν καὶ ὑπεράσπισιν ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἀδίκως κυριευθείσης ἐκκλησίας τῶν. Αἱ δύο ἀναφοραὶ αὗται διευθύνθησαν ἐν Ἀθήναις διὰ τοῦ ἐντίμου Ἱατροῦ Κ. Γ. Χ. Πρινάρη, συμπολίτου καὶ συγγενοῦς τῶν ἐν τῇ πόλει ἀγίῳ Σεβήρῳ καὶ Βαρλέττῃ παρεπιδημούντων Ἑλλήνων. Ἀλλὰ αἱ ὑπὲρ τῶν δικαίων παραπόνων τούτων προσπάθειαι τοῦ ρηθέντος φίλου μας Δόκτωρος Πρινάρη πρὸς τὸν τότε ἐπὶ τῶν Ἐξωτερικῶν Ὑπουργὸν καὶ πρωθυπουργὸν Ἰωάννην Κωλέττην ἀπέβησαν μάταιαι, μολοντί ὁ Ὑπουργὸς οὗτος ἦτο συμπολίτης καὶ συγγενῆς τοῦ πλείστου μέρους τῶν ρηθέντων Ἑλλήνων, οἵτινες πρὸ καιροῦ τὸν εἶχον πληροφόρηται περὶ τῶν διατρεξάντων ὅταν αὐτὸς εὕρισκετο εἰσέτι εἰς Παρισίους.

Κατὰ τὸν Αὐγούστον μῆνα τοῦ 1845 ἔτους μαθὼν ἐγὼ τὰς περὶ οὗ ὁ λόγος παρανομίας καὶ καταχρήσεις τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πολιτικῶν Ἀρχῶν εἰς τὰς δύο δμόρους ἐπαρχίας τοῦ Βασιλείου τῆς Νεαπόλεως Καπιτανάτιαν καὶ Μπάρην· καὶ γνωρίζων ἐκ τοῦ πλησίον, ἔνεκα τῶν μεγάλων σχέσεών μου ἐν Νεαπόλει ὅπου διέτριψα δέκα ὀλόκληρα ἔτη, τὴν δικαιοσύνην τοῦ

Βασιλέως Φερδινάνδου δσάκις ἡ Α. Μ. πεισθῆ περι τῆς ἀληθείας τῶν πραγμάτων, ἐστοχάσθη ὅτι ἦτον εὐκολον ἡ ἀνόρθωσις τῶν παραπόνων τῶν ἐν ταῖς ῥηθείσαις πόλεσι παρεπιδημούντων ὁμογενῶν μου ἐὰν ἐγίνωντο γνωστὰ εἰς τὸν Βασιλέα Φερδινάνδον (α).

Ἐσπευσα λοιπὸν νὰ καθυποβάλλω εἰς τὴν Α. Μ. τὸν Βασιλέα Ὁθωνα, ὡς προστάτην τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς, κατάλληλου ὑπόμνημα περιέχον τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνεγέρσεως τῶν ῥηθεισῶν Ἐκκλησιῶν Νεαπόλεως, Βαρλέττης καὶ Μεσσήνης, τὴν ἀνεξιθρησκείαν περι τούτων τῶν Βασιλείων τῶν δύο Σικελιῶν, καὶ τὰ ἤδη ἀποκτηθέντα δικαιώματα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Βαρλέττης καὶ Μεσσήνης δι' ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ συνθηκῶν, παρατηρῶν ἐπὶ τέλους ὅτι τὸ μόνον μέσον νὰ ἐπανέλθῃ εἰς ἐνέρ-

(α) Ὅσοι γνωρίζουν τὴν ἐπιβροῆν ἣν εἶχε πρὸ τῷ Βασιλεῖ Φερδινάνδῳ τῷ Β'. ὁ ἐκ Χειμάρρας κοταγόμενος ὑποστράτηγός του (Maresciallo di Campo) Δημήτριος Λέκκας, θέλουν βεβαίως ἀπορρήσει πῶς δὲν τὴν μετεχειρίσθη ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ, λέγων εἰς τὸν Βασιλέα ὅλην τὴν ἀλήθειαν περὶ τῶν διατρεξάντων ἐν Βαρλέττῃ καὶ Μεσσήνῃ ῥαδιουργιῶν κατὰ τῶν ἐκεῖ ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν. Ἴδου ἡ λύσις τῆς ἀπορίας ταύτης. Ἐὰν τοῦτο ἤθελε πράξῃ ὁ ὑποστράτηγος Λέκκας, ἀμέσως ἤθελε χάσῃ τὴν εὐνοίαν τοῦ Βασιλέως του, ὅστις τὸν θεωρεῖ ὡς Γραικὸν Οὐνίτην καὶ ὄχι Σχισματικὸν, ἐν ᾧ καὶ τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα ἐβαπτίσθησαν τὰ μὲν ἀπὸ Λατῖνον ἱερέα, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦς ἱερεῖς τῆς Οὐνίτας ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἐν Νεαπόλει.

γειαν καὶ νὰ διατηρηθῆ διὰ τὰς ῥηθείσας ἐκκλησίας ἡ ἀνεξιθρησκεία τοῦ Βασιλέως Φερδινάνδου τοῦ Β'. ἦτο ἡ πραγματοποίησις μιᾶς ἐμπορικῆς συνθήκης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ τοῦ Βασιλείου τῶν δύο Σικελιῶν.

Ἡ Α. Μ. ἐγκρίνουσα τὸ ῥηθὲν ὑπόμνημα ὑπαγορευθὲν μοι ἀπὸ τὸν πατριωτικόν μου ζῆλον, εὐδόκησε νὰ μοὶ παραγγείλῃ διὰ τοῦ ἀξιοτίμου Διευθυντοῦ τῆς ἰδιαιτέρως Αὐτοῦ Βιβλιοθήκης καὶ Καθηγητοῦ Κ. Φιλίππου Ἰωάννου, νὰ διευθυνθῶ πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸν Κωλέττην καὶ νὰ συνηγορηθῶ μετ' αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν τῷ ὑπομνήματί μου περιεχόντων. Ἀμέσως δὲ προησθάνθη τὴν ἀποτυχίαν τοῦ σχεδίου μου, ἀλλὰ δὲν ἐδειλίασα, καὶ μετεχειρίσθην ὅλα τὰ ἐν ταῖς μικραῖς μου δυνάμεσι μέσα, ἵνα φανῶ ὠφέλιμος εἰς τοὺς ὁμογενεῖς μου.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις, τέλη Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου 1845, λόγος πολὺς ἐγένετο ἐν ταῖς δύο Βουλαῖς, καὶ μάλιστα ἐν τῇ Γερουσίᾳ, κατὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ ἀναίχοντος τὰς ἀντισυνταγματικὰς πράξεις τοῦ ἐν Θήρᾳ Λατίνου Ἐπισκόπου Δε-Κιγάλλα· ὠφελήθη καὶ ἐγὼ ἐκ τῆς περιστάσεως ταύτης ἐν τῇ λαβούσῃ συνδιαλέξει μετὰ τοῦ Πρωθυπουργοῦ καὶ τὴν μετεχειρίσθην ὡς ἰσχυρὸν ἐπιχείρημα διὰ ν' ἀποδείξω εἰς αὐτὸν πόσον ἦτον ἀναγκαῖον νὰ πραγματοποιήσῃ ὅσον τάχιστα τὸ σχέδιόν μου πρὸς καθησύχασιν τῶν δι-

καίως ἐρεθιθέντων πνευμάτων τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, δίδοντα οὕτως ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν τῆς ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδόξου θρησκείας μας μερίμνης του, ἂν καὶ παρὰ πᾶσαν προσδοκίαν ἤθελεν ἀποτύχη ἢ ἐν Νεαπόλει ἀποστολή μου παρὰ τῷ ἐκεῖ Βασιλεῖ, τοῦ ὁποίου ἔχαιρα τὴν εὐνοίαν, καθὼς ἐπίσης ἔχαιρον τὴν προστασίαν τῶν Ὑπουργῶν του, καὶ τὴν φιλίαν ὄλων τῶν ἐν τοῖς πράγματι σημαντικωτέρων ἀνδρῶν τῆς Νεαπόλεως (α). Πολλὰ καλὰ, ἠγαπητὲ, μοὶ ἀπεκρίθη ὁ περιουστάτος (β) Ἰωάννης Κωλέττης· θέλω σκεφθῆ περὶ τούτου, καὶ θέλω σὲ κράξει.

Ἄλλὰ ὁ ἀπατεῶν καὶ μέγας πολιτικὸς ἀγείρτης οὗτος τῆς Ἑλλάδος θέλων, ὡς φαίνεται, νὰ κολακεύσῃ τοὺς ἐν τῷ Αἰγαίῳ πελάγει Λατίνους Μονσυνιόρας καὶ

(α) Ἴδε σελ. III τοῦ συγγράματός μου ἐπιγραφομένου *Quattro Mesi in Firenze*. Parigi 1842 εἰς 8.

(β) Ὁ τίτλος οὗτος ἐδόθη εἰς αὐτὸν ἀπὸ τοὺς συναδελφούς του ὑπουργοὺς μετὰ τὸν θάνατόν του, ἵνα ἀναμφιβόλως δοξασθῶσιν ὅτι τὸν εἶχαν Προϊστάμενόν των. Ἀλλέως ἕως τὸν ἐπονύμασεν ὁ εὐφυῆς καὶ ἀγγίλους λῶς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς ἀπόδειξιν δὲ τῶν παρ' ἐμοῦ λεχθέντων ἀναφέρωμεν ἐδῶ τὸν ἐξῆς Ἐπιτάφιον δημοσιευθέντα ἤδη ἐν τῷ ἀριθ. 858 τοῦ Αἰῶνος, ὑπὸ ἡμερομηνίας 24 Μαρτίου 1848.

» Τὸν δόλω ἠδὲ βίη αἰρούμενον Ἑλλάδος ἄρχειν
ἐκδικος ἐνσκήψας, μάρψε μόρος Κωλέττην.

» Ἡ δ' Ἑλλάς στονοέσ' ὑπὸ μῆνιδος, οὐχ ὑπὸ πένθους,
αὐτὸν ἔδει πρὸ τριῶν, εἶπε, θανεῖν ἐτέων.

έπομένως νά εύλογήσουν τὰ ψηφιδέλια τῶν καθολικῶν ἐκλογέων εἰς τὴν μέλλουσαν ἐκλογὴν τῶν Βουλευτῶν του, ἀμέλησε τὸ ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως τῶν ἐν τῷ Βασιλείῳ τῶν δύο Σικελιῶν Ὁρθοδόξων Ἑλληνικῶν ἐκκλησιῶν ὑπόμνημά μου, ὡς ἀμέλησε τὰ τιμαλφέστερα συμφέροντα τῆς ἐλευθέρως Ἑλλάδος πρὸς βλάβην ὅλης τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς καὶ αὐτοῦ τοῦ Βασιλικοῦ θρόνου, πρὸς τὸν ὁποῖον κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἦτον ἀφωσιωμένος, καθὼς θέλομεν τὸ ἀποδείξει ἐν τῇ Βιογραφίᾳ του, τὴν ὁποίαν ἐν τῷ δέοντι καιρῷ θέλομεν ἐκδόσει.

Τ Ε Λ Ο Σ .

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ.

ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΩΝ.

ΑΘΗΝΩΝ.

Σώματα.

Στρ. Πίσσας Συνταγμ.	1
Τουρέτ 'Αντισυνταγμ.	1
Ν. Χατηριάδης	1
Ευστάθιος Πανταζής	1
Π. Κουτάφαρις	1
Α. Ι. Σελημβερόπουλος, λοχίας	1
Χρ. Πίσσας δεκανεύς	1
Χ. Μελιγκός	1
Γραμματικόπουλος λοχίας	1
Ν. Δικαῖος λοχίας	1
Ευθύμιος Στουρνάρης 'Αντισυνταγμ.	1
Γεώργιος Νταγκλῆς Λοχαγός	1
Στηλιανός 'Ακριβοῦ 'Ανθυπολοχαγός	1
Α. Δ. Μαλάμος 'Επιλοχίας	1
'Ιωάν. Α. Κοῦτζος 'Επιλοχίας	1
Γεώργιος Κούρας Δεκ. Σιτιστής	1
Τριαντάφυλλος Τζουράς 'Αντισυνταγμ.	1
'Επαμινώντας Μαυροκορδάτου ὑπίλαρχος.	1
Κ. Βέϊκος	1
Ν. 'Αθανασίου Λοχαγός	1
Ι. Κολποδίνος Λοχίας	1
Α. Μάνεσης Καταλυματίας	1
Γ. Θεοδώρου 'Επιλοχίας	1
'Ιωάν. Μανολάκης Λοχαγός	1

- Γ. Κ. Βλασσόπουλος 4
- Γ. Έμμανουήλ Φωκιανός Έπιλοχίας Μηχανικού 4
- Α. Κουτκουτάκης Ήλαρχος. 4
- Γ. Ν. Κόκκινος Ήλαρχος 4
- Ι. Πίσσας Καταλυματίας 4
- Ι. Δράκος Άνθυΐλαρχος 4
- Νικόλαος Γκαρπολάς Έπιλοχίας 4
- Αίτκε Έπιλοχίας 4
- Β. Λεωνάρδος Σιτιστής 4
- Άθ. Γ. Πίσσας Άντισυνταγμ. 4
- Δ. Χ. Ραΐδης. 4
- Α. Θεοδώρου Λοχαγός 4
- Μηλιαγέσης Άνθυπασ. 4
- Α. Πανούσης εκ Μεγάρων 4
- Κ. Τζατζόπουλος 4
- Γεώργιος Ν. Παναγόπουλος 4
- Σ. Βλαχοπαπαδόπουλος 4
- Έπαμινώνδας Σπηλιοτόπουλος 4
- Χρυσάνθος Δ. Βουδούρης Ήατρός 4
- Π. Πατρινός 4
- Σ. Σβορόνος 4
- Π. Στρυφτόμπωλος 4
- Κανέλλος Φωτόπουλος 4
- Έμμανουήλ Ν. Μηλιαράκης 4
- Σάννος Κ. Καρύδογλος 4
- Άγγελής Ήωάννου Τζιάμης 4
- Παναγιώτης Ήωάννου Τζιάμης 4
- Φώτης Γεωργίου εκ Άργυροκάστου 4
- Σπύρος Χρίστου εκ Δελβίνου της Ήπείρου 4
- Άναστάσιος Τζιάμης 4
- Σπύρος Γεωργίου Τζιάμης 4

Θεοφιλάς Ἴατρος.	4
Κ. Δαρζηλοβίτης.	4
Ἰωάννης Βενετίου Τζιάμης	4
Καλλίνικος Δαρμδανίτης Ἡπειρώτης	4
Ἀναστ. Π. Ζιόμας ἐκ Θηβῶν	4

ΣΥΡΟΥ.

Πέτρος Μέμος Βιβλιοπώλης. Σώματα	50
Στέργιος Κοντός	4
Ἀπόστολος Κ. Ἀποστόλου	4

ΝΑΥΠΛΙΟΥ.

Σ. Μ. Σοφῆς Βιβλιοπώλης	40
Α. Τζάννης Ἀντισυνταγματάρχης.	4
Ι. Ἀλ. Κάνδερ Λοχαγός	4
Β. Παλαμᾶς Λογ.	4
Ι. Κυδωνάκης	4
Παναγιώτης Βάλλης Δόκ. Ἴατρος	4
Σ. Φωντάνας	4
Ἀλ. Πλατύκας	4
Ι. Β. Βασιλειάδης	40
Ν. Κουτζουλιέρης	4
Κω. Τάργας Ὑπολογ.	4
Ν. Π. Μπαίρης Ε. Χ. Λογιστοῦ	4
Γρ. Κυριεζόπουλος	4
Α. Πόστολης Δόκ. Ἴατρος.	4
Ι. Ἀνδρινότσουλος	4
Δ. Α. Π. Κλάδος Ἐπιατρός	4
Δ. Τριγγέτας Ὑπολοχαγός	4
Π. Ἐξαρχος Ἀνθυπολοχαγός	4
Γ. Κερασοτοζόπουλος Ἐπιλοχίας	4

Θ. Φ. Κανελλόπουλος	1
Σ. Σαλωνιτίδης	1
Γ. Ναννίδης Ἀνθυπολοχαγός	1
Ι. Ἀξελδός Λοχαγός	1
Κ. Ἀποστολίδης Ὑπολοχαγός	1
Δ. Α. Κουβαράς Λοχίας.	1
Μ. Σχινᾶς Ταγματ.	1
Γ. Κακαναράκης	1

ΠΑΤΡΩΝ.

Ἀποστ. Ῥέγκος Ταγμ.	1
Ἀδελφοὶ Ζέζαυ	2
Γεώργιος Φαρσῆς.	10

ΧΑΛΚΙΔΟΣ.

Γεώργιος Δενδρινός	1
Ἀναστάσιος Γ. Ἰωαννίτης	1
Γεώργιος Δ. Κακκίδης ἐκ Θεσσαλίας	1
Δ. Ἰωαννίδης	1
Β. Ἐμμ. Ξάνθος	1
Γ. Σάββας	1
Παρίσσης Ἀντωνόπουλος	1
Α. Πετζάβας Ὀλύμπιος	1
Ν. Ἐλευθεριάδης	1
Γεώργιος Παπαμανόλης	1
Γεώργιος Κ. Λαχανᾶς ἐκ Σάμου	1
Χρόνης Μπασδέκης	1
Ἀδὰμ Δούκας	1
Δ. Νικολάου Κριεζώτης	1
Μ. Μαριτίνης	1

ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ.

Δ. Γεωργίου Λοχαγός	1
---------------------	---

Γεώργιος Πράτσικος Λοχαγός	1
Δ. Σπηλιοτόπουλος Ταγματάρ.	1
Νικέλαος Τζηριγότης Υπολοχαγός	1
Ἄνδρέας Σωτίλης Ἐπιλοχίας	1
Μηχ. Τολμίδης	1
Γ. Κουρμούλης Ἀνθυπασπιστής	1

ΒΟΝΙΤΣΗΣ.

Ι. Κ. Μαυρομμάτης	1
Γεώργιος Κουτζούμπας Ἀνθυπολοχαγός	1
Ν. Κουκουβίνος Δασονόμος Ξηρομέρου	1

ΚΑΛΑΜΩΝ.

Μελέτιος Ἀθ. Ἀδάμ Ἐπολοχαγός	1
Ν. Χ. Γεωργίου Ἐπολοχαγός	1
Π. Ζήσου Ἀνθυπολοχαγός	1
Ἰωάννης Β. Πάτημος Ἀνθυπολοχαγός	1
Ἰωάννης Σούλης Λοχαγός	1
Γεώργιος Σούλης Ἐπιλοχίας	1

ΥΠΑΤΗΣ.

Δ. Κ. Πανοριᾶς Ἐπολοχαγός	1
Ἰωάννης Στανόπουλος Ἐπολοχαγός	1
Ἰωάννης Γκιώκας Σιτιστής	1
Π. Τζαμάλας Ἀνθυπολοχαγός	1
Ι. Ἀγγελίδης	1

ΚΑΡΠΕΝΗΣΙΟΥ.

Γεώργιος Βάγικας Ἀντισυνταγματάρχης	1
Ἀλέξ. Χ. Τσάτσος Λοχίας Σιτιστής	1

ΓΑΡΔΙΚΙΟΥ.

Δῆμος Δούλιας, Ἀντισυνταγματάρ.	1
---------------------------------	---

Λάζαρος Μαυροβουνιώτης Λοχαγός	1
Γεώργιος Κόντος Ὑπολοχαγός	1
Χ. Περδίκης Ἀνθυπολοχαγός	1
Ν. Θ. Τουπιότης Λοχαγός	1
Δ. Λασκαρίδης Ἐπιλοχίας	1
Κωνσταντῖνος Τσοῦκος Στρατιώτης	1
Κω. Νικολάου Ὑγειονομικὸς Σταθμάρχης Σούρπης	1
Ἰω. Ζουμπούλης Ὑπολοχ. Ὑπασπιστής	1

ANNINΟΥ.

Α. Ι. Βαλτινὸς Ταγματάρχης	1
Ἰωάννης Μάνεσης Λοχαγός	1
Θεμιστοκλῆς Τρικούρης Ὑπολοχαγός	1

ΛΑΜΙΑΣ.

Κ. Δ. Μουτζόπουλος ἐξ Ἀργυροκάστρου	1
Σταυρῆς Παλαιολόγος Φαρμακοποιὸς	1
Ἀγγελῆς Ἰωάννου Ἀνθυπολοχαγός	1
Π. Ἄννινος Ὑπολοχαγός	1
Δημ. Δαρδαγάνης Καταλυματίας	1
Βαρούχας Φαρμακοποιὸς	1
Γεώργιος Ζορμπᾶς	1
Εὐστάθιος Χ. Πέτρου	1
Γ. Γριζάνος	1
Μητρόπολίτης Ἰάκωβος	1
Πέτρος Σκουμπουρδῆς	1
Χρηστέφορος Περαιβὸς	1
Νικόλαος Τζίνης	1
Ζήσης Σκουμπουρδῆς	1
Γ. Ζαχίλας	1

ΒΙΤΩΛΙΩΝ.

Λογιώτατος Κωνσταντῖνος Δημάδης ἀλληλοδιδάκτης	1
--	---

Ἱερολογιώτατος Στέφανος Τζέρου	4
Κωνσταντῖνος Δημητρίου ἐξ Ἀχρίδος	4
Θεοχάρης Χ. Ναοῦμ. Ῥίζου	4
Κωνσταντῖνος Παπ. Ναοῦμ μαθητῆς τῆς Ἑλ. σχολῆς	4

ΜΕΓΑΡΟΒΟΥ ΒΙΤΩΛΙΩΝ.

Στέργιος Δ. Στεργίου	4
Ἀθηναῖ N. Ζιουζιου	4
Νικοκλῆς Γ. Παπαδόπουλος Ἑλληνοδ. Μεγαρέβου	4
Ἀναστάσιος Κ. Ζωγράφου ἐκ Μεγαρέβου	4
Θωμᾶς Χρήστου Θάνου ἐκ Τυρνάβου	4
Ὁ ἴδιος διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν τοῦ Μεγαρέβου	4

Οἱ Φιλομαθεῖς μαθηταί.

Ἰωσήφ Δ. Ἀθανασίου	4
Κωσιτῆς Δ. Γιανύτα	4
Ἰωάννης Α. παπ. Θεοχάρη	4
Στέργιος παπαῖ Γεωργίου	4
Νικολάκης Σ. Πέτρου	4
Κωνσταντῖνος Ι. Μπάλιας.	4

ΚΡΟΥΣΟΒΟΥ.

Ἀναστάσιος Οἰκονόμου	4
Γεώργιος Ἀθανασίου	4
Κωνσταντῖνος Ἑλληνοδιδάσκαλος Κρουσέβου.	4

1. Копия с подлинника
 2. Копия с подлинника
 3. Копия с подлинника
 4. Копия с подлинника

МИЛКОБОРЪ БИТЛИЯ

1. Копия с подлинника
 2. Копия с подлинника
 3. Копия с подлинника
 4. Копия с подлинника
 5. Копия с подлинника
 6. Копия с подлинника

Копия с подлинника

1. Копия с подлинника
 2. Копия с подлинника
 3. Копия с подлинника
 4. Копия с подлинника
 5. Копия с подлинника
 6. Копия с подлинника

ПРОЦЕДУРА

1. Копия с подлинника
 2. Копия с подлинника
 3. Копия с подлинника

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000051161